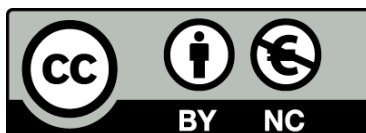

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Jaume Bofill i Matas (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política

Jordi Casassas i Ymbert

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement- NoComercial 4.0. Espanya de Creative Commons**.

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento - NoComercial 4.0. España de Creative Commons**.

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0. Spain License**.

JORDI CASASSAS I YLBERT

JAUME BOFILL I MATAS (1878 - 1933).

L'ADSCRIPCIÓ SOCIAL I L'EVOLUCIÓ POLÍTICA .

I

TESI DE DOCTORAT PRESENTADA A LA FACULTAT DE
GEOGRAFIA I HISTÒRIA DE LA UNIVERSITAT DE
BARCELONA.

EL DIRECTOR

SETEMBRE DEL 1977

DEPARTAMENT D'HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA *

UNIVERSITAT DE BARCELONA

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

0700844248

R. 83.002

AGRAIMENTS

En faig a continuació una breu relació sense caure en la temptació de voler elocubrar massa sobre prioritats, intensitat o característiques dels ajuts, doncs, en ocasions, arriba a succeir que valores una contribució determinada, menys intensiva que moltes d'altres, però que t'ha arribat en un moment d'impasse i ha significat el descobriment d'un nou horitzó o un estimul per a seguir endavant. Per altra banda, sense voler negar la part d'individualitat que té una investigació, aquesta acaba resultant tributària de mil circumstàncies fins al punt de que, en uns agraiments que tinguessin la pretensió d'ésser exhaustius o rigorosament acadèmics, acabaria resultant sempre incomplets. I, a més, en aquesta línia, no sabria, on posar el profund agraiment envers la meva dona, Montserrat Garriga i Soler, sense l'ajut de la qual, a un nivell personal en l'encoratjament i en l'ordre material i familiar, les pàgines que segueixen dubto que s'haguessin concretat amb la intensitat i en el temps en que ho han fet.

Així doncs, vull fer constar el meu agraiment envers:

El Dr. Emili Giralt, el director d'aquesta tesi i l'estimul que m'ha donat en tot moment. El Dr. Carlos Seco, en el qual he trobat sempre un gran sentit de comprensió i de científicisme. El Dr. Vicente Cacho, la col.laboració amb el qual ha sigut, d'un temps ençà, fructífera i amical. El Dr. Isidre Molas, el qual, malauradament en una fase molt avançada de la redacció, m'ha aclarit i universalitzat alguns conceptes als que havia donat fins aleshores un valor massa restringit. Els suara esmentats més el Dr. J.A. González Casanova, el qui evidentment he seguit la seva interessant bibliografia, comprén el tribunal que ha de jutjar la present tesi.

Per altra banda vull fer constar l'apreciable ajut rebut, de major o menor intensitat i regularitat, segons els cassos, de part de:

Rafael Aracil, Pere Basil, J. Benet, Lluís Casassas, Mireia Claverol, Àngel Corralada, Rosa Garcia, Antoni Jutglar, Juan Linz, Albert Manent, Ramón Peypoch, Jesús Rodés, Jordi Rubio, Susana Tavera, Josep Termes, Pau Vila, així com l'ocasional però sempre valuós ajut d'En Pierre Vilar. També vull fer constar el meu agraïment a En Jordi Estivill i als estudiants amb els que vaig col·laborar a la realització de dos seminaris sobre el període de la Dictadura i la post-dictadura, especialment En Joan B. Culla, per les dades concretes que m'ha aportat.

— Impossible oblidar, en aquest capítol d'agraïments, l'ajuda rebuda en la immensa majoria de les institucions on he treballat. Vull destacar: l'Arxiu Històric Municipal (i especialment a la Montserrat Condominas), la Biblioteca de Catalunya, l'Arxiu general de la Diputació de Barcelona, l'Ateneu Barcelonès, l'Arxiu de la Presidència del Govern i un llarg etc.

Finalment vull fer constar el meu més porfund agraïment envers la fundació J. Bofill que és qui ha finançat l'ordenació de l'arxiu particular d'En Jaume Bofill i Matas i, com és lògic a la família Bofill, especialment la Roser Suliguer i el seu fill, Eugeni Bofill, que és qui ha portat bona part del pes material en aquesta feina d'ordenació.

INTRODUCCIO

Amb la present tesi no pretenem fer ni un estudi estasiològic, ni d'història de les idees ni, menys que tot, caure en el terreny de la biografia, encara que reconeguem la complexitat de les modernes tècniques biogràfiques i sigui lamentable la manca de biografies pel que fa referència, ben especialment, als períodes més recents de la nostra història. No obstant, encara que aquest estudi no s'adscriu plenament a cap d'aquestes tres modalitats, en justa mida l'hem de considerar tributari de totes elles, amb tots els inconvenients d'aquesta dependència múltiple, així com d'una innegable preocupació socio-històrica, donat que, en l'ordre inicial de fixar la temàtica a estudiar, els aspectes cronològics ens venien predeterminats per la pròpia vida d'En Jaume Bofill, però si que existia aquella perspectiva que feia referència a la seva adscripció social que era la que ens havia de permetre sobrepassar el marc massa restringit que marcava la significació unipersonal del títol.

En aquest punt hem de fer referència al fet de que, al tema concret d'En Jaume Bofill hi hem arribat després de continuar durant un temps la investigació de la tesi de llicenciatura sobre la dictadura i el pas de la dictadura a la República, per la imprescindible facilitat que es deriva d'haver tingut accés a l'arxiu particular d'En Bofill i Matas i pel progressiu convenciment de la importància de la classe mitjana en la història catalana del nostre segle i de la representativitat sectorial d'aquell personatge, així com per l'atractiu de la seva evolució personal que gairebé podríem titular com la que va de "l'integrisme viguetà al liberalisme republicà i socialitzant". Podem afegir, a més, i amb això pretenem excusar-nos del fet de que aspectes com l'oratoría ostiguin tractats amb més intensitat que no pas d'altres, que la feina inicial, la qual ha marcat la redacció posterior, va consistir en l'ordancio i catalogació de l'arxiu particular d'En Bofill, així com la redacció d'un llarg proleg que havia de precedir la publicació d'una antologia completa de la seva

activitat oratòria.

Així, plantejades aquestes directius i servituds inicials, més que redactar una exhaustiva introducció, el que pretenem, és realitzar, quasi a mode d'inventari, una precisa exposició de la ~~temàtica~~ problemàtica que cobreix la tesi i dels punts d'ordre bàsicament semàntic o metodològic que necessitin algun tipus d'aclariment inicial per tal que siguin valorats en la dimensió justa en que han estat omesos.

Primerament tenim els aspectes que d'una manera concreta fan referència a En Jaume Bofill, del qual creiem haver assolit caracteritzar-ne les etapes i l'evolució, en allò que pot tenir d'individual, alhora que hem tingut cura de precisar en tot moment quines són les fonts d'informació teòrica que utilitza. De tota manera, i donada la seva significació literària, En Bofill i Matas només havia estat estudiat fins ara com a Guerau de Liost-poeta, apareixent només com de passada i en comptades ocasions en llibres, per altra banda de gran detallisme en l'informació, com poden ésser el d'En Fabó sobre En Fc. Cambó, el de l'Ainaud-Jardí sobre la Mancomunitat, el d'En Gonzalez Casanova sobre "Federalisme i Autonomia" o fins i tot en el de l'I. Molas sobre la Lliga. I en aquesta manca de bibliografia més específica i hem d'afegir l'absència quasi total d'estudis actuals i metodològicament suggerents sobre qüestions tan fonamentals per el nostre esquema com poden ésser el noucentisme (encara que En J. Fuster n'hagi precisat molts aspectes fins i tot sortint del camp estrictament literari), l'important paper de l'església catalana durant la Restauració el propi Lerrouxisme o millor radicalisme (amb les seves interessants característiques extraeuropees com a partit), sobrepassant la fonamental conjuntura de 1909 i en la perspectiva de la seva participació en la vida institucional i administrativa barcelonina, o també, per no citar ja més casos, la manca d'estudis actuals que, a part de presentar la perspectiva catalana de la dictadura de 1923, en senyalin els elements que provoquen la radicalització de la situació social i política a casa nostra, plenament vigent i determinant en 1930-31.

Però, com ja hem apuntat més amunt, si la perspectiva bofilliana adquireix una significació tan important com oblidada, no és tant per la quantitat o la qualitat de la seva producció llibresca, periodística, etc. o per l'originalitat de les seves teoritzacions, com pel ja mencionat sentit de la seva evolució i pel fet de ser un home d'actuació exclusiva a dintre de Catalunya, perfecte exponent i en molts punts significat representant de tot un sector del qual, metodològicament, mancats del temps i els recursos necessaris per a fer-ne un estudi socio-històric complet, n'hem reduït els límits i la denominació a la de "nucli motor de la classe mitjana", terme aquest del que no s'ens escapa la inconcreció i, per tant, la necessitat d'esser precisat, encara que sigui mínimament.

En una societat dependent com la catalana, i sobretot quan sobre ella pesen servituds tan fonamentals com el seu lligam a l'estructura social, econòmica i política peninsular (encara que només sigui a l'hora d'uniformitzar mides determinades des del govern central); hi ha conceptes que necessiten una revisió a fons, partint, de forma molt estreta, del lloc concret que ocupa Espanya en l'evolució de l'imperialisme occidental¹. Per aquest camí, i donat que aquí no és el lloc de pretendre re-interpretar la història peninsular, parcialment creiem que se'ns matitzarien (entre altres podem citar les d'En Borjà de Riquer o la d'En Joseph Harrisson) sobre la modernitat de formacions polítiques com la Liga, precisament el partit burgès conservador, en el qual creiem que s'ha confós per modernitat la de les seves demandes concretes, ja que, referent a la seva estructura organitzativa i fins a la Dictadura de Primo de Rivera,

---

1 . Podem destacar en aquest sentit, sens ànim d'exhaurir una bibliografia, per altra banda gens abundant i específica: W. Markow: Sistemi coloniali e movimenti di liberazione, (1961), W. Foulantzas: La crise des dictatures. Portugal. Grece. Espagne (1975), A. Rumiantsev: El movimiento contemporáneo de liberación y la burguesía nacional (1961), D. Blume i altres: La politique de l'imperialisme français de 1930 a 1958 (1974), La France et les trusts, nº especial de la revista "Economie et Politique" (1954), F. Jeanson: Logique du colonialisme i C. Gó-

responsalament a la necessitat de crear una estructura estable de classe per principi socialment exclouent, i que necessàriament ha de superar la política intervencionista d'En Cambó, en tot el que representa d'especialització imperialista en la primera fase del "For encallar la màquina" ².

Contràriament en aquest punt al dit per En P. Vilar, creiem que no és la burgesia (si entenem per a tal, la burgesia industrial o econòmica) qui es posa en moviment inicialment i que "(...) la massa no segueix sin'o a mesura que totes les classes tenen raó d'estar descontentes" ³, podent caracteritzar així, inequívocament, una inicial fase "nacional-burgesa". En principi, no sabem on situar un Estat, que difícilment podem catalogar d'anti-burgès o extra-burgès i contra el qual lluitaria una burgesia catalana, aprofitant uns elements nacionalistes, estructurats de nou en nou, en base, però, a uns "localismes" o uns "regionalismes" anteriors. En canvi, el que resulta incontestable és que la burgesia s'ha aprofitat i ha utilitzat a l'Estat central i la seva estructura no els és aliena en el moment de fer-la servir per tal d'aturar moviments aparentment tan incontrolables com els que es desenvolupen entre 1868 i 1873. Així, si l'any 1874 pot afectar-la en el sentit d'aquella doble dotzeta que la que ha parlat En J. Soléaura, no creiem que els termes es puguin considerar de manera absoluta ni comptem amb el fet de que no minva l'hegemonisme burgès dintre de Catalunya, que segueix a un ritme creixent el típic procés de la seva diferenciació social, o si tenim en compte que aparentment la burgesia econòmica només sembla entendre la seva lluita en funció de la consecució d'unes reivindicacions ben concretes, generalment identificades com a greuges, els quals només adquireixen un verafons polític global, ja avançada la dècada dels anys 80, quan semblen entrar en contacte amb proclames i moviments minoritaris, i encara en una relació inicialment equi-

1 . rard: Pacte colonial et democràtic, ambdós a "Les Temps Modernes" (1952); "Los basics economicos de la Cruzada Nacional" a "The Voice of Spain" (London) 3.VI.1939 (Quadre-resum a la p. 36), etc.

2 . Vid: I. Molas: Lliga Catalana Vol. I p. 177 i ss.

3 . P. Vilar: Catalunya dins l'Espanya moderna Vol I p.66

voca, per quan, en un país petit com Catalunya, hi ha significacions basades en coincidències d'ordre personal que difícilment poden marcar com a decisives.

Per altra banda, i partint de l'incontestable fet de l'adhesió a posteriori de la burgesia al programa pràctic, les característiques de la inicial mobilització burgesa ja en el nostre segle, propendeixen a fer-nos considerar que el que es pretén endegar, de Catalunya estant, és un particular moviment d'idependització nacional, quasi un moviment contemporani d'alliberament, el qual fluctua entre el progressisme relatiu de la tendència a la modernització competitiva de les estructures, i el característic reaccionarisme burgès davant la posta en marxa (més que política organitzativa i reivindicativa, amb propensió a la violència) de la classe obrera i la pròpia radicalització de la situació general. Les similituds amb un desenvolupament més netament colonial queden aquí obviament matitzades, creant-se en conseqüència el que podriem denominar una situació "d'europèitització desequilibrada", la qual, si bé comença per a afectar més a les teoritzacions i a les proclames -obra del sector intel·lectual-, que a la dinàmica que haurien de tenir darrera, acabarà per a possibilitar l'aparició del factor "vertiginositat" afectant a l'evolució dels esdeveniments i al propi equilibri de la situació de forces en presència.

Tot plegat ens fa pensar, partint de l'anàlisi d'una burgesia relativament potent, amb els recursos necessaris per a controlar (i fins contrarrestar) l'acció i la presència concretes de l'Estat a l'interior de Catalunya, en una situació de dependència que, entre altres, imposa en aquesta burgesia la servitut d'haver de homologar els seus conductes d'hegemonia amb els dels centres d'on prové la imposició de la dependència de la qual és objecte forçat. I el fet equival a identificar, com a una de les causes primores de la nova mobilització burgesa, la necessitat ineludible de consolidar una potencialitat econòmica, de recuperar uns mercats, i en definitiva, d'aconseguir una relativa i progressiva (doncs s'anirà coneixent la relació estreta que existeix, en l'ordre tàctic, entre

aquest esforç i la crisi general del capitalisme) independització respecte els circuits econòmics occidentals. I és aquí on hem de considerar el pes de l'existència de l'estructura de l'Estat central retardatari, forçadament i quasi diàsincrònicament burgès, en definitiva, el qual es presenta com a diametralment oposat al que ha d'ésser l'Estat "fort" de la fase imperialista; resulta, a la fi, un Estat contraproductiu per a la bona marxa del capitalisme interior, un mal "estat gardarne" (doncs no ens ha assolit aturar el "golpisme" anterior), i una plataforma rígida però que permet l'intrusió continuada i omnipresent del capital internacional. En aquestes coordenades, és precisament, on trobem la justificació primera i essencial per a començar a parlar de classe mitjana i a responsabilitzar-la d'una actuació autònoma, en un esforç de matització i fins i tot de diferenciació que al ser sovint passat per alt creiem que ha desvirtuat en part aspectes o fases del "plot catalanista", així com la dinàmica d'altres qüestions d'ordre polític, administratiu, e tc.

Hem pot imputar-nos l'haver pretès canviar el mot burgesia per el de classe mitjana i repetir els esquemes quasi tradicionals en un afany quasi ahistòric d'originalitat. Contràriament, podem dir que el que hem assajat és partir d'un angle diferent per tal d'interpretar el sector burgès o per a millor comprendre'l, ja que ha d'ésser més productiu que no pas buscar el que les diferents classes o partits dinen en concret sobre el fet nacional i precisament per tal de millor comprendre les seves relacions amb aquesta qüestió, resultarà la valoració de l'actuació global del sector estudiat dintre l'àrea nacional en qüestió.

Des de la perspectiva del que hem anat dient fins aquí es comprèn que el que més ens ha interessat a l'hora d'enfrontar-nos amb el tan poc estudiat tema de la classe mitjana catalana, és, fonamentalment, comprovar si existia aquí un sector burgès amb motivacions suficients per a posar-se en moviment amb l'autonomia suficient com per a quedar definit a la llarga com a tal sector, amb independència respecte la burgesia econòmica i que arribés a assolir aquella autocomprensió característica respecte

la pròpia equidistància de les classes hegemòniques: la burgesia i la classe obrera. Al respecte creiem que hi ha sectors, com l'econòmic, que, malgrat donar-nos peu a una primera aproximació⁴, expliquen malament o insuficientment fets com l'autovaloració d'una preeminència social relativament destacada, la tendència a una determinada evolució política (fet que està en la base de la comprensió de fenòmens tan decisius com puguin ser, per exemple, el socialisme o el feixisme), la tendència a la funcionalització, o també, en un altre aspecte, l'abocament a unes teoritzacions i fins i tot a un verdader desclassament que no ens queda únicament explicat en funció d'aquell procés de proletarització que, a Espanya amb un cert retard respecte l'occident europeu, va segant per la base la relativa eufòria i dinamisme de petits comerciants, artesans, menestrals, etc.

En el sentit del que hem dit fins aquí, es comprèn que el cas d'En Jaume Bofill ens ha servit per a concretar una investigació de caràcter retrospectiu, del màxim interès per a nosaltres, ja que amb ella hem pretès buscar els precedents d'una situació en la que, a mode d'hipòtesi inicial, podem dir que trobem plenament vigents les característiques essencials d'aquesta classe mitjana. Es tracta, ho hem d'avantposar, de l'àrea urbana (i de la rural en la mida que des d'aquella se li intenta imposar una particular dinàmica) i del període en principi delimitat entre els anys 1914 i 1922, sense cap mena de dubte la part central de la tesi, com a mínim en l'ordre dels propòsits metodològics inicials.

Així doncs, en síntesi, aquest nucli que mancats de la comprovació global hem tendit a denominar, genèricament, com a nucli motor de la classe mitjana, en la consideració de que com a mínim serà qui predeterminarà l'evolució de tot el sector, ens queda definit pels següents trets diferencials. Des del punt de vista funcional, podem dir que serveixen (i apareixen) en relació al desenvolupament precipitat del sistema capitalista, i a Espanya, com a característica pròpia, pel contrast d'aquest desenvolupament relatiu amb la comprensió de la inviabilitat de l'Estat per a gestionar la creació d'aquesta nova estructura la qual forçosament

ha de desembocar en el definitiu trencament respecte al "mon antic". Així, tenim ja definides com a característiques d'aquest sector, per un cantó el seu tecnicisme, el seu caràcter intel·lectual i, per tant, una més ràpida delectació dels fentòmens, fet que, en ocasions, pot portar-los (i portar-nos) a confondre la realitat en la que es mouen amb el com la veuen a través d'uns anàlisis que pertorquen d'esquemes cada cop més "universals"

Però, alhora, i partint del quadre en el que situem esquemàticament la seva aparició, trobem, com una de les motivacions de que aquesta classe mitjana es concreti en el primer moment de la Restauració -i coincidint amb la ràpida evidència del "desgovern" que aquesta gestiona-, el que el que constati fins a quin punt el règim s'està constituint en l'obstacle bàsic en el sentit de que potencia la pervivència de la dinàmica de l'antic règim. Resultarà molt significativa l'aparició d'una "Agrupación de maestros laicos" o del propi moviment de renovació pedagògica catalana, ja en els darrers anys del segle passat, com a reflexe de la lluita característica de la classe mitjana (considerada en la perspectiva del seu nucli motor, segons el nostre esquema) contra el monopoli educatiu i d'imposició de normes de moralitat i comportament per tant de l'Església. Creiem que és en aquest sentit en el que, per exemple, el noucentisme pren una funcionalitat ben global, on hem de buscar la ràpidíssima "urbanització" d'elements que, com el propi Tofill, partien, familiarment, de profunds lligams amb el món tradicionalista.

Una altre de les característiques que trobem com a essencialment diferencial d'aquest sector és la seva adscripció a l'ideari de la "concordia de classes", fet al que, si bé hi arriben en la proporció en que es troben desbordats per la progressiva radicalització social (i aquí és tan característic l'ideari d'un Cases-Carbó com el del propi Prat de la Riba), posteriorment serà un punt central del seu programa i ideologia, incidint, per exemple, en la seva comprensió del valor del naciona-

---

4. Vid. una interessant descripció general a I. Martines Cuadrado: La burgesia conservadora, p. 216-368.

lisme, en la línia d'un reduccionisme a les proporcions catalanes de tota la problemàtica, la qual, en un plantejament més general, s'adonen que no podran abraçar mai; recordem el desesperat intent de "catalanitzar" la qüestió social.

Per altra banda, aquest ideari de la "concordia de classes" l'entenen com a funció específica del seu protagonisme actiu i "evolutiu", com a superació racional del liberalisme del "laissez-faire" i com a lògica conseqüència emanada de la seva "democràcia" professionalitat, liberal o independent, tècnica o funcional, en la perspectiva de que són els únics que poden aportar solucions concretes, bilateralment assumibles i, fins i tot, imprescindibles, donada llur base en valors com l'eficàcia, la racionalització, i la planificació; sovint, tot això ho trobarem expressat en la fórmula de que cal catalanitzar Catalunya, propugnar el millorament de la condició de la classe obrera i la limitació de "l'absolutisme" de la burgesia econòmica. Sota la denominació de "forces vives", "intel·lectuals-buròcrates", "servidors públics", "polítics de govern" o "classe tècnica", i fins i tot, simplement "intel·lectualitat", estudiem l'evolució d'aquest sector, la que els porta a canviar (entre 1915 i 1933) en la funcionalitat hegemònica de la seva alternativa política, partint, -metodològicament- més que de la dinàmica concreta dels partits als que s'adscriuen, d'aquest conjunt de característiques les quals, al nostre entendre i en base als casos d'actuació conjunta que destaquen, obliguen a una evolució sectorial.

Aquest esquema, però, l'hem hagut d'abandonar en part quan, per imposició temàtica del cas particular d'En Jaume Bofill, aquest es desmarca notoriament d'aquella central representació que li hem assignat fins a 1922.

Presentació general d'En Jaume Bofill i Matas.

"He procurado servir constantemente a Catalunya; he tratado la política ~~-equivocación~~ ¿equivocación? con una ética, y he gustado conocer, con motivo de ella, la psicología humana. He procurado actuar de acuerdo con las realidades a cada momento pero con fidelidad constante a mi criterio. No he conocido otro maestro, en nacionalismo, que Enric Prat de la Riba".

Aquestes paraules autobiogràfiques d'En Jaume Bofill i Matas ⁶ ens poden servir per introduir alguns dels trets característics de la seva persona i, per tant, totalment definitoris de la seva posició i actuació.

Com acabament de la seva sintètica autobiografia i després d'haver indicat les especials relacions que té amb En Josep Carner ⁷ al·lusionant a un altre facetes de la seva personalitat, la poesia, la que se'ns dubte més l'ha trascendit, En Bofill ressalta de forma especial l'aspecte que el constitueix en un valor suprapartidista del que podríem denomi-

- 5 . aquest fet concordaria amb les manifestacions de la funcionalitat tècnica d'aquest sector per part de la classe obrera. Malgrat se aquest un aspecte només tocat de passada a la tesi, recordem, com a exemples significatius, quan en 1930, una representació obrera que demana l'amnistia, declara, als intel·lectuals castellans i catalans reunits a Barcelona, que la classe obrera només reconeix, com a única aristocràcia, la de la intel·ligència; per altra banda recordem el paper que importants nuclis de la CNT assignen a aquesta "Classe tècnica" fins i tot per al moment posterior al de la consecució de la "reinvenció social"
- 6 . es tracta del final d'una nota autobiogràfica i manuscrita d'En Bofill presumiblement de 1927 i que, acompanyada de "Poesias de Guerau de Liost" (Obras Publicadas), sembla anar destinada a una editorial, periòdic o revista per a la presentació de la seva obra i personalitat i significació dintre el panorama català.
- 7 . "Mi juventud literaria se produjo en compañía de J. Carner". S'ha de dir que el d'aquest, juntament amb el d'En Prat de la Riba, són els dos únics noms extrafamiliars que hi figuren.

nar —per entendre'ns— la Catalunya burgesa: el seu nacionalisme, el treball i dedicació, doctrinària i material, en pro de Catalunya ⁸. I aquesta afirmació ve completada per un altre dels seus gran mèrits ja reconeguts en vida: el constituir-se, en el terreny indicat més amunt, en un verdader home símbol, continuador legítim del pensament i postura d'En Prat-president; sens dubte, mancat de la gran força aglutinadora i política que caracteritzen l'etapa presidencial d'aquest.

Segonament, en les paraules d'En Jaume Fofill trobem el que podrien denominar confessió del seu no-saber-fer polític. Ha tractat la política com una ètica, avantposant, gairebé, el seu criteri, la seva preparació, la seva capacitat de matisació, a tota combinació, tàctica i consigna de partit massa estretes i inflexibles perquè ell s'hi pugui sentir identificat. Així ho notem en la conferència Significació del Projecte o Bases de Constitució de la Mancomunitat Catalana ⁹, una de les primeres que ja dona tot sol, incorporat a la Lliga des de feia poc, i on ha de fer notar que hi arriba seguint una consigna de partit, estreta, amb l'orientació fixada, etc. Així, en el panorama polític català, En Fofill encara que participant-hi directament, s'ens presenta fonamentalment com un teòric. Així ho fa notar, per exemple, "La Publicitat" ¹⁰ en una crònica en que avantposa el fet de que encara no és possible l'objectivitat, doncs tot just fa dos dies que s'ha mort, però ja destaca d'ell "(...) la seva lleialtat, la seva rectitut exemplar, la seva fermesa de conviccions(...)". I després afirma: "Fofill ha estat un dels teòrics més egregis, més actius del catalanisme polític; les reivindicacions catalanes

---

8 . "La llibertat de la Pàtria fou l'únic moviment popular que senti Bofill, els altres l'interessaven únicament". Vege's: J.A. Maragall: Jaume Fofill i Matas. L'home. El polític.— Barcelona.— 1933 (text conferència pronunciada a la Sala Mozart per iniciativa de la Lliga Catalana, el dia 12.IV.1933).

9 . Vid. Apendix documental adjunt.

10. article no signat: Ha Mort un Gran Patriota "La Publicitat", 4.IV.1933 p. 1 i 3.

han trobat en les seves paraules i en els seus escrits, tòpics i accents que han arribat al cor dels qui el seguien i han fecundat l'acció dels qui posaven el seu dinamisme al servei dels ideals de la catalanitat".

Finalment, ressaltem, del text introductori amb que començavem una característica important; quan hem de considerar a En Bofill el millor orador català del seu moment (com a mínim, i salvant matisacions, en l'aspecte tècnic); es tracta de la seva aptitud per endevinar el que ell defineix com la "psicologia humana". Així ho ressalta el propi Cambó en el proleg del llibre pòstum d'En Bofill Una política Catalanista¹¹ quan afirma, per exemple, "L'esperit crític de Bofill i Matas era implacable. Al se sociàs, de malla estreta i fina, hi sometia la tasca dels altres... però la primera cosa que hi passava eren els propis pensaments i els germens de les pròpies iniciatives. La finor del seu esperit crític donava a Bofill una de les qualitats més essencials per a un polític: el coneixement dels homes"¹². En el moment de preparar i executar un dels seus innombrables discursos ni hi ha dubte que aquest era un factor força important. ~~Molt~~ Molts serien els testimonis que més tard afirmarien que, a part del contingut dels seus parlaments, els espectadors es sentien convençuts i arrossegats per les paraules d'En Bofill. Així, veiem, per exemple, a Manuel Brunet que en motiu de la mort d'En Bofill escriu, entre altres coses: "(...) L'auditori es sentia transportat a un jardí de meravelles i n'admirava els detalls, vacil·lava entre una flor i una altra flor i, en aplaudir, admirat, es sentia dintre un laberint de prodigis"¹³.

Però, a part l'oratòria, aquesta última característica determina un cop més la línia i el sistema d'acostar-nos a En Bofill. Aquí est gust per aprofundir en la psicologia humana, reiteració de la seva inclinació

11 . J.B. i M.: Una Política Catalanista.- Barcelona 1933 (Proleg d'En F. Cambó).

12 . Idem, p 12

13 . Manuel Brunet: Jaume Bofill i Matas és mort.- "La Veu de Catalunya" nº 11.484 (4.IV.1933) p. 1 (ed. del vespre)

teòrica i de la seva introversió determinant, anteposen a l'estudi d'una actuació concreta, el dels trets característics d'una personalitat i d'una formació que estarà latent, i fins i tot predominant, en cada una de les seves intervencions en la vida catalana.

Abans d'endinsar-nos, però, en aquest estudi concret hem de fer un parell d'observacions per millor presentar i situar a En Jaume Bofill.

En un moment en que el periodisme d'En Josep ~~EXCIET~~ Pla era fonamentalment doctrinari (era comentarista asidu de la Ve) i en el que qualsevol atac a la Lliga -i especialment a En Cambó- semblava convertir-se en un afer personal, contestat ràpidament amb un deix de sàtira i de superioritat mal amagada, veiem com situa i jutja a En Jaume Bofill arrel del comentari a una de les seves obres polítiques. Es tracta de l'article Per la Concòrdia. El llibre de Don Jaume Bofill¹⁴ i en ell En J. Pla assegura, no amb prou exactitud, però no manca del tot de raó pel que anem veient des del principi, que mentre En Cambó és un polític de realitats, a l'europea, En Bofill és un polític d'il·lusions i somnis.¹⁵

Referint-se concretament al llibre, assegura (interessant per aquesta presentació prèvia) que "(...) En un resum admirablement construït del pensament de tota una generació política. Precisament perquè és això,

14 . La Veu de Catalunya, dijous, 16.X.1930. p.5

15 . Partint de la mateixa situació i comptant amb els mateixos elements de crítica, En Rovira i Virgili, més proper a En Bofill, afirmarà que: "Les principals qualitats polítiques que té Bofill són la justa visió dels fets i sobretot la justa visió dels homes. Té una aguda penetració psicològica. Quan surt de la seva habitual reserva i us revela, en una forma suau i amb una fredor una mica cruel, el seu parer sobre els homes, us admireu de l'exactitud dels seus judicis. El seu coguard copsa en les ànimes dels altres, no solament els trets de més relleu, ans encara els petits detalls. La seva visió és, a més d'exacte, minuciosa". I, més endavant: "Si Cambó posseís la perspicacia que té Bofill, s'hauria estalviat algun dels seus errors més vistents". Veure A. Rovira i Virgili: El llibre de Bofill.- "La Nau" (diari del vespre) nº 706 (13.XI.1930) p. 1

un llibre típic d'una generació, conté les característiques més essencials d'allò que en forma la base vivent". Afegeix en Pla que, a Catalunya, s'ha produït un trencament de fatals conseqüències, entre les generacions representatives del catalanisme. La primera, del segle passat, caracteritzada pel seu sentimentalisme. La segona, representada fonamentalment per En Cambó, intensament política (que supera de forma clara l'anterior, com ho demostra -diu- l'enfonsada de l'Esquerra Catalana). Finalment, la tercera, que s'ha tornat a submergir en un "sentimentalisme enternidor" i en un "pessimisme refinat" tot fent servir "tòpics més sublims i més gratuïts"; assegura que és aquesta la que presideix En Bofill amb "posat episcopal, lèxic triat i maquiavelisme de Plà de la Boqueria" (deu fer al·lusió a l'agón escrit d'En Bofill on parla de la Rambla com a via popular i democràtica de Barcelona i, de forma simbòlica, del àgora ciutadana referint-se al mencionat plà).

Ens sembla, però, que En Pla amb aquest article ens indica que s'ha adonat, sense arribar a comprendre'ls, d'una sèrie de factors veritablement importants, sobretot, a partir de la dècada dels anys vint. És queixa l'articulista, poc més avall d'on l'hem deixat, del fet de que En Bofill, com a teòric (polític d'il·lusions i somnis?) i home públic, ha comès un veritable crim polític dintre el panorama català, al portar-hi un confucionisme que en el temps de l'hegemonia indiscutida de la Lliga no existia. Amb això, En Pla evidencia un fet -que en el moment d'aprofundir una mica queda ben clar-: En Bofill representa, en tots els ordres no a una generació (en el sentit estricte del terme) sinó al nucli representant d'un grup social bastant ben determinat en la Catalunya del nostre segle, la classe mitjana, profundament inestable. La tornada d'En Bofill a la Lliga, en 1933, molt poc abans de la seva mort, en comptes d'enfosquir aquesta afirmació, creiem que la clarifica. El que succeeix -hi tornarem al llarg d'aquest treball- és que Catalunya, massa petita i amb interessos de classe "poc definits" i intrinsecament dèbils, presenta una barreja de posicions, relacions personals i programes, alhora que una falta de relació fàcil entre classe social i partit representatiu, que en-

fosqueix i torça tot esquema previ que volguem assajar amb un excés de rigidesa;

Per acabar aquesta presentació prèvia, donar unes pinsellades inicials que ens situin una mica a En Jaume Bofill, alhora que per arrodonir una mica més algun dels aspectes que fins ara hem presentat, creiem necessari apuntar el fet de que el propi Bofill, a principis de l'any 1933 considerava totalment necessari el realitzar la publicació antològica dels seus discursos, parlaments i conferències, així com dels seus articles de caracter fonamentalment polític. I a part del prurit personal, en el fet creiem trobar-hi una significació més "social".

A mitjans de març del 1933, o sigui, uns quinze dies abans de la seva mort, En Jaume Bofill estava convençut de que l'obra realment interessant que havia de publicar, que havia anat retrassant, però que resultava ja injornable, era precisament el recull a que feiem referència més amunt ¹⁶. Així ho comunicava a En Francesc Trabal, director de la col·lecció "La Mirada", en motiu de les reunions que els dos sostenien per ultimar la redició -minuciosament retocada per l'autor- de la Muntanya d'Ametistes, el seu primer llibre important de versos aparegut per primer cop (i aleshores prologat per En E. d'Ors) en 1908.

En el moment a que ens referim, En Fr. Trabal va opinar (amb el consegüent remordiment posterior, com afirmava) que era preferible esperar, donat que la vida política d'En Bofill acabava de sofrir un gir interessant, i era necessari comptar amb l'abundant producció que el canvi pressagiava. Efectivament, en acabar la seva conferència de la Sala Mozart el 14 de febrer de l'any 33 ¹⁷, En Bofill demanava, en nom propi i en el d'un grup d'amics pertanyent casi tots al Partit Catalanista Republicà, el reintegrés oficial a la Lliga Catalana, definida, entre altres punts, com

16 . Vegi's Fr. Trabal: Jaume Bofill i Matas. Notes i records.- "Diari de Sabadell, 4.IV.1933, p.2 i 4

17 . Es tracta de la conferència que porta el títol: Per la nova estructuració de la política catalana.- nucli del seu llibre pòstum Una política catalanista.

a partit incorporat a la República, en la seva assemblea de febrer del mateix any ¹⁸.

La premsa del moment, en la quasi totalitat, va fer referència a un fet d'importància justificada per la de qui el protagonitzava. Ja en l'any 19, en el transcurs d'un banquet d'homenatge al restaurant del parc, l'intel·lectualitat barcelonina l'havia reconegut a En Bofill -ho apuntàvem més amunt, i ho veurem amb detall- com la figura representativa de la seva forma de pensar i d'actuar, per damunt, esclar, de la particular disciplina i matis de partit.

Veiem, doncs, quin és el fonament personal de tota aquesta ètica de "clases" tan manifesta -en En Bofill i Matas, com per arribar a se considerat, per ell sol, un partit i un ideari.

---

18 . vege's, per tot aquest afer, I. Molas: Lliga Catalana. Barcelona.- (1972) Vol.I p. 231-242.

PRELIMINARS

Infancia i joventut

En Jaume Bofill i Matas va néixer a Olot el 30 d'Agost de 1878. La seva mare era natural d'aquella localitat i presumiblement va continuar la tradició d'anar a donar llum a la casa paterna per beneficiar-se alhora dels coneixements, atencions i comoditats que li podia oferir la seva mare.

El pare d'En Jaume, natural de Viladrau, poblet on la família posseïa importants pairalies (i amb el que en Bofill s'identificà amb especial intensitat al llarg de la seva vida), personifica, potser sense estridències, la posició, actuació i mentalitat d'un representatiu sector de la burgesia catalana activa en el tombant del segle. Un repàs sumari de la seva biografia és, de per si, prou significatiu del lligam que de l'econòmic a l'ideològic fa coincidir i reuneix interessos del camp amb la ciutat, caminant, ja en el nostre segle, cap el predomini matitzat del component urbà.

En Jaume Bofill i Noguera va néixer a Viladrau el 21 d'agost de 1826 en el si d'una família pagesa (el pare i l'avi havien estat herbolaris). Seguint una coneguda tradició va emprendre els estudis eclesias-tics; primer, en el que havia de ser prestigiós seminari de Vic (des de l'infantesa era amic del Dr. J. Collell) i, després, a Lleida, on és patge del bisbe Puigllat (i on arriba a aconseguir la tonsura en l'any 1864). La seva idiosincràcia respònd a un ideal tradicionalista basat en un " (...) pregón sentit de pietat i d'amor a la terra (...) " ¹, concep-

---

1 . necrològica: J. Jaume Bofill i Noguera " Butlletí de la Associació i Cooperativa de Mercers al Detall de Barcelona " (Barcelona) any 7 nº 4 (abril 1923) p. 28

cions que, amb major o menor grau, serveixen de base al corrent carlista, recolzat per un catalanisme que, fins a lo més popular, movia al camp català.

La força vital d'aquests ideals van portar al pare d'En Bofill a separar-se del seminari per poder així enrolar-se en el bandol carlí en defensa del que resultaria ferit i assoliria el grau de capità. És curiós destacar, de l'abans referida necrològica, com l'autor precisa que d'aquest període En Bofill i Noguer en recorda encara cançons del temps, " moltes d'elles en català ".

Ja acabada la guerra, en 1887, s'estableix a Barcelona, on, després d'un curt aprenentatge, amb capital propi i la progressiva ajuda d'altres companys i socis, obre una botiga de merceria als baixos del número 17 del carrer de Carders.

D'aquesta etapa barcelonina (pont generacional, gairabé diríem) i com a comerciant, veiem destacar-li tot un seguit de característiques que al ser presentades com a modèliques, venen a representar l'escala de valors d'un sector verdaderament important de Barcelona en búsqueda de legar una verdadera hegemonia que li permeti assolir la posició i predomini que a escala nacional creu mereixer. D'aquestes característiques en sobresurten quatre: En Bofill i Noguer és un home constant, infatigable, auster i honorable. I aquesta caracterització ens presenta al burgès típic català, tradicional, mesurat i paternalista, mancat, en contradicció de l'estructura econòmica que el recolza, de l'egoisme " ferotge " i del suficient autoritarisme amb que es volen representar els seus pretesament corresponents europeus. Però en l'estret marc català, les característiques més amunt ressenyades proporcionen al pare d'En Bofill, a part crèdit suficient en els negocis, una respectabilitat, renom i posició social que permeten de parlar d'apinyament de classe i de la corresponent actuació objectiva dintre el conjunt social.

Fins a la seva mort, el 9 de març de 1923, En Bofill i Noguer presideix quasi autoritàriament, en una doble faceta, camp-ciutat, freqüent en moltes famílies catalanes del moment, l'exemplar posta al dia

d'allò que En V. Almirall havia anomenat, amb gran justesa d'apreciació, "aristocràcia de l'espardenya"² cegament supeditada a les formes de vida tradicionals, a la fèrula eclesiàstica, mentre de la parroquia o del seminari no es fes perillar l'estructura estamentària i patriarcal sobre la que es movien, i que, fins i tot en el cas d'establir-se a ciutat, rebutgen qualsevol manera de viure que no sigui l'originària i s'adapten, com a màxim, a les imprescindibles exigències urbanes. Aquest tipus de gent es sent plenament identificada amb el que En Josep Carner anomenaria "el somatent literari de la Renaixença", la seva sola presència, tant com la perduració dels representatius Narcís Oller, Jacint Verdaguer o de l'Àngel Guimerà, invalida la universalització del fenomen modernista, de l'aspecte artístic al social, i ens ratifiquen, un cop més, en el fet de que la segona meitat del segle XIX, si bé obre un procés pel que Catalunya deixa de ser una societat tradicional, aquesta no acaba de veure's modernitzada, procés de ruptura, sinó precipitat com a mínim parcialment frustrat, que es va arribar a constituir en un obstacle més de la real i definitiva modernització de la societat catalana³.

Per la seva pròpia naturalesa de construcció política sobreposada, la Restauració va acabar representant, per a Catalunya, la institucionalització de la doble derrota de nuclis de burgesia dinàmica, així com de les classes populars i en aquest sentit va potenciar indirectament i alhora va peülongar el doble vertent de la resposta utòpico-romàntica ja sigui la del trencament total i d'avançada com el del refugi

---

2 . V. Almirall: Las leyes forales y el carlismo a "Escritos Catalanistas" p. 110

3 . Vid. entre altres, J.J. Linz: Tradición y modernización en España. Universitat de Granada, 1977 p. 21 i ss.; A. Jutglar: Ideologías y Clases en la España contemporánea (1874-1931), vol II, p. 15-63; Joan Fuster: Literatura Catalana Contemporània, Barcelona 1972 p. 11-18; J. Casassas: Un problema d'ideologia burgesa hegemònica. Notes per a l'estudi de les relacions camp-ciutat a Catalunya en el primer terç del s. XX. Barcelona, juny 1974 (inèdit); J. Solé Tura: Catalanisme i revolució burgesa, Barcelona 1967 p. 27-43; J. Molas: Lliga Catalana, vol. I p. 11-15.

corporatiu en un passat mitjievalitzant. A més, i molt especialment pel que fa referència a Catalunya al esforçar-se l'Estat central en desmantelar tot l'aparell institucional tradicional, feia desaparèixer unes institucions que la burgesia creia necessitar per a fer més suau i recolzar el procés de canvi el qual, per a molts d'aquests nous burgesos amb relacions tan directes amb el món ruralm podrà arribar a veure's, a més de problemàtic, practicament innecessari, l'antiestatisme subsegüent, sota una forma antidinàstica o més freqüentment, anti liberal-parlamentària, trobaria un poderós i vital recolzament en el catalanisme tradicional alhora que es trobaria en disposició de poguer teoritzar en base a les aportacions de la ideologia burgesa reaccionària europea, orgenicista, corporativista, etc.

En Bofill rep, doncs, en el si d'una hermètica família sotmesa a un lent procés de captació urbana, una herència en curs de definitiva superació pels propis moviments burgesos que es mouen en funció de Barcelona (com a representació de la Catalunya urbana), però que - i d'aquí una de les inicials contradiccions per a la primera evolució d'En Bofill -, al no comptar "l'element urbà" amb la necessària força de contrapes com per a imposar la seva normal dinàmica democràtico-revolucionària, que podria representar un Valentí Almirall, en cap moment podran superar definitivament el component humà i ideològic aportat per l'àrea carismàticament rural fins al punt que aquesta, a més de ineludible, es convertirà en l'imprescindible segur d'inmobilisme a enfrontar a les pressions de l'esquerra i a la pròpia precipitació dels esdeveniments que podia aportar l'acció d'aquests sectors que acabaran trobant el seu representant en Prat de la Riba.⁴

En definitiva, doncs, hem de creure que la forma i la intensitat de la penetració del capitalisme al camp català no dependrà exclusivament d'aquesta intel·lectualitat tan relacionada amb el tradicionalis-

---

4 . Per no remetre'n al conjunt de la seva obra, podem trobar un exemple concret de com entén la "unitat espiritual de Catalunya", a Prat de la Riba: La gran victòria " La veu de Catalunya" 18 de Maig 1906

me agrari. Van existir diversos factors que els va facilitar la tasca i s'ha de comprendre el fet de que, l'atac contra les reminiscències "feudals" del camp, no havia de pressuposar en cap moment i en principi el que s'haguessin de posar en perill les pròpies estructures agraries. La influència burgesa capitalista al camp, amb el seu esperit racionalitzador, intenta assimilar, en tots els múltiples sectors i, matitsos, els interessos de la burgesia urbana amb la rural, comptant, a més, amb l'assimilació de la massa de petits i mitjans propietaris -inestable i poc cohesionada - i que es podia anar sentit atreta per la nova campanya de propaganda així com per les realitzacions d'institucions com l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. A part de tota altra consideració concreta, el que creiem important ressaltar és el fet de que, en principi, els vells i els nous interessos no tenien perquè entrar en contradicció profunda, fet aquest, però, que, sens dubte, tendia en definitiva a afavorir la penetració "capitalista" i la imposició del model urbà entre els sectors i àrees rurals més actives, i importants.

Però tornant al cas concret d'En Bofill, en els seus anys d'infantesa i per via paterna, la que pesará més serà l'influència tradicional que podem sintetitzar carismàticament en "La Plana" de Vic i, més concretament, al voltant de l'òrbita cultural i ideològica que anirà marcant el grup denominat del "filó de Vi", la primera etapa dels deixebles d'En Jaume Blanes i, per qüestions familiars, especialment del futur canonge Collell, amic d'infantesa del pare d'En Jaume Bofill.

Des de la seva infantesa En Bofill ha respirat, doncs, un ambient del que podríem denominar catalanisme popular de caire profundament tradicional. I això, per sobre l'elitisme entre burgès i camperol en que es situa la família. Es curiós observar en un simulacre de llibret de poesies seves (manuscrit inèdit), escrit quan encara no tenia divuit anys, l'existència del que podríem denominar tòpic d'aquest catalanisme instintiu. En lloc destacat hi figura un "morí Felip Vè" completat per un "jo, el fill més indigne d'aquesta mare que és Catalunya" que presideixen un ambient d'amor per la terra, base essencial (i tradicional) de

la catalanitat, que per ell és, religió i tradicionalisme. (Torres i Bages).

En una petita llibreta que conté notes i pensaments personals (així com alguna nota per a algun discurs de primera hora) escrits tots ells, amb tota seguretat, abans de l'any 1906, hi trobem especificat, per exemple: "Deu ha reta la terra perquè els homes hi visquen, s'en aprofiten. Las ciutats sa auxiliars". I més endavant: "Deu ha feta la terra pera que l'home l'habiti y pera que gose de totes ses meravelles. Aixís ha de viure al camp. Avans l'estatge del home era el camp y les ciutats eran auxiliars (mals menors). Avuy s'ha capgirat y lo fixe es la ciutat y els camps son meres dependències si no deserts".

S'ha de considerar que el corrent romàntic que inspira, en tots els seus aspectes i facetes, la Renaixença, en molts aspectes vigent encara, pels anys de joventut d'En Bofill (i precisament també serà ell en 1908 amb la publicació de La Muntanya d'Amatistes, i com un dels capdavanters del noucentisme, un dels encarregats de superar-la "definitivament"), és un moviment fonamentalment ruralista i, encara més específicament antiurbà, propens a considerar la ciutat com a l'"antre" del liberalisme, lloc de vicis, d'interessos materials i mesquins, lloc, en definitiva, antinatural.

Indubtablement, tot aquest conjunt de tensions, a part de pre-determinar el punt de partida d'En Bofill, li marcaran uns trets caracterials que aquest mantindrà al llarg de la seva vida, constituint-se en la base d'aquestes línies permanents amb les que, amb una notòria manca d'agilitat i de capacitat d'adaptació, el veurem enfrontar-se amb la tant canviant realitat catalana del primer terç del nostre segle. Una mica és el que veiem recollir, amb un no amagat caràcter idealista, al cosí del nostre personatge, En Bofill i Ferro, en el proleg de la primera publicació antològica de l'obra de Guerau de Liost, quan assegura que:

" només aquelles coses que en la vida implicaven una idea de continuïtat arribaven a desvetllar en ell un interès veritable: la terra la família, la casa. Totes les altres valors s'ordenaven d'una

manera necessària al volt d'aquell punt central: la tradició (...)"

I més endavant, encara precisarà:

" L'individualisme de moda no havia pogut afeblir la força amb què la tradició s'arrelava en ell. Els corrents més radicalment revolucionaris no havien pogut fer d'aquella vida un punt aïllat i perdut en l'espai. No va poder perdre mai el sentit de la continuïtat, és a dir, de la totalitat. Tal vegada protegit per unes invencibles forces hereditàries, per una mena de llei atàvica. El poeta era fill d'un d'aquells carlins que defensaren amb les armes a la mà, amb una passió romàntica, altrament ben filla de l'època, uns valors que sentien per damunt de les mutacions accidentals, que eren prou lúcids per a reconèixer com a valors fonamentals en la vida humana. I no era sols el pare, era característic de tota la família del poeta una tendència a honorar la pròpia tradició familiar, gairebé diriem les pròpies lleis, ja que fou sempre com un petit estat mig independent, amb un fervor i una devoció que grans i il·lustres llinatges podrien envejar" ⁵

A part d'aquestes precisions, no mancades, per altra banda, d'importància ambiental ja que condicionen al nostre personatge, la data de naixença d'En Bofill ens porta a una reflexió, per un fet que més tard havia de tenir la seva significació. En Bofill va ser sempre el gran de la colla. Ja sigui per temperament, per l'ambient familiar, en certa forma elitista, absorbent i reservat, o per alguna altra raó, el cert és que troba els seus màxims amics i col·laboradors en gent més jove que ell, que en certa forma el segueix per la maduresa que tot ell respira. Citem-ne només dos exemples: el del seu gran amic Josep Carner, nascut el 9 de febrer de 1884; i el de qui va ser gran col·laborador durant molts anys (o com a mínim, anys d'intensitat política) l'Antoni Rovira i Virgili, nascut el 26 de novembre de 1882. En canvi està molt més aprop de l'al-

---

5 - J. B. i Ferro, pròleg a Guerau de Liost - Obra poètica completa.
Barcelona (1948 p.18 i 19)

tra generació, la dels "vells", la dels que han ocupat alts càrrecs i representatius càrrecs públics molt abans que En Bofill s'introduís en la vida política catalana. Citem-ne també dos exemples ben significatius: per un cantó el del propi Prat de la Riba, que neix en 1870, i, per altra banda, el d'En Francesc Cambó, nascut en 1876. Es comprèn que la Lliga pogués dir que En Bofill va ser l'home més prestigiós i absorbent que amb ganes de treballar, va entrar a la Joventut Nacionalista, contribuint enormement, des d'aquest lloc, al desenvolupament general del partit. ⁶

Una mica com li succeïa a En Pere Coromines ⁷ - en aquest cas ajudat potser per la seva radical adscripció filosòfica - política - podem quasi concloure que En Jaume Bofill es situa a cavall de dues generacions separades, en bona part, pel gran tall que signifiquen els vint anys que cavalquen a banda i banda de 1900. En aquest sentit, però, notem, cap al final d'aquesta vintena, una relativa clarificació del panorama socio-polític català que ens permet passar per alt en moltes ocasions l'adscripció política individual així com aquella generacional que sembla determinar en tants aspectes la superació catalana del vuit-cents. De fet, des d'alguns anys enrera notem una progressiva presa de consciència sectorial, la qual, si bé no prendrà forma i força intrínseques fins molt més endavant, sobrepassat el primer deseni del nostre segle, l'hem de buscar, en els seus inicis i per deixar de banda les grans i oficials opcions polítiques, per altra banda ben resclosides, o, potser, fins i tot, en contraposició a la seva buidor i manca d'adaptació a la realitat catalana, en els moviments de caràcter ciutadà. I precisament per la seva transcendència ciutadana, hem de destacar la importància de l'any 1877, moment en que "La Renaixença" consagra definitivament a En Verdaguer i a En Guimerà com a grans literats de Catalunya, però també per aquest any com

6 . vegeu La Redacció: El Polític "La Veu de Catalunya". Any 7 n^o4 (abril 1923) p. 28

7 . Per a l'estudi de la primera fase de l'estudi d'aquest important personatge resulta imprescindible la consulta de J. Pons i Pagés: Pere Coromines i el seu temps (1969) i sobretot, la part que li dedica Domenech de Bellmunt a Figures de Catalunya p. 53 a 65)

el moment en que es torna a concretar a tots nivells les posicions conservadores i la més radical, i en definitiva, la posta en marxa de tot un sector que, a part d'èsser-ho o no realment, s'autocomprèn com a "forces vives" del país. Podem afegir aquí la comprensió que en té l'E. Moliné i Brases d'aquest moment immediatament anterior als assaigs polítics, quan, al seu Resum sintètic de la història del catalanisme, afirma que:

" Després de la restauració monàrquica, que ben poch influí en lo curs de les idees catalanistes, dues tendències ben distintes s'ha vien plantejat en la política catalana; la del Almirall, teòrica de la federació pura, y la històrica y tradicionalista, en la que figuraven directa o indirectament tots los que havien arribat a conclusions catalanistes mitjansant l'estudi de la llengua, de la literatura, la història, lo dret o les qüestions econòmiques que preocupaven en una gran part de les nostres classes directores y les feyen decantar, sovint, quan venien tractats de comerç desfavorables, cap a les solucions particularistes, que tot seguit abandonaven quan girava'l vent. En lo Congrés Catalanista de 1882 se dibuixaren abdues tendències, quedant poch menys qu'inconciliables" ⁸

D'aquest mon, el al que a nivell ideològic es mouen les diferents i variades concepcions del terme federalisme,⁹ del polifacètic regionalisme o de les incipients formulacions nacionalistes, explicitades com a tals, més que el procés que desemboca en el s. XX, procés del que, per altra banda, En Bofill m.és fonamentalment aliè, ens interessa començar a configurar el sector, que, coincidint o no en les mateixes iniciatives polítiques, sempre està en moviment, empès en moltes ocasions, per aquella motivació que en 1908 En Cases Carbó precisava com "Tots els desaserts fatals de la política espanyola tornen vida pròspera per

8 . Vid. E. Moliné: Resum sintètic de la historia del catalanisme. Barcelona, 8 de Juny de 1907, p. 11 i 12

9 . vid. al respecte, a l'igualadí i federal - en la línia conservadora - Fc. Román i Puigdemolas en el seu follet: El Federalismo en España (1869) o, també, Memoria sobre crédito territorial, publicada per l'"Ateneu Català"

Catalònia",¹⁰ i que gira al voltant d'aquelles institucions que el propi Cases Carbó en feia la relació en 1900, també des de les planes de "Catalònia" i en article titulat O tot o res?, reduint-les a (...) "l'Acadèmia de Llegislació i jurisprudència, l'Ateneu Barcelonès, l'Econòmica d'Amics del País, el Foment del Treball Nacional, la Lliga Industrial i Comercial, l'Institut Agrícola de Sant Isidre, a les quals solament els que tenen ulls i no hi veuen, els que tenen orelles i no ni senten, poden negar importància en la vida catalana"¹¹. Certament, a la llista d'En Cases Carbó n'hi podríem afegir moltes altres; per resaltar-ne d'altres, en un altre ambient, però també d'una ^{gran} significació, destaquem: "l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques" (1875), "l'Associació d'Excursions Catalanes" (1870), ja en terres de Lleida, l'"Associació Catalanista" (1878), o la redacció regional de grups excursionistes denominada "La Falç". Però a més, i a part d'aquestes institucions, cal ressenyar com a fenomen aglutinant i conciencador, el plet pel dret civil català i, en pro de la derogació de l'article 15è del còdic civil espanyol, amb la difusió i compromís de significatives publicacions: "La Renaixença", "L'arch de Sant Martí", "Lo Somatent", "La Veu de Montserrat" o "La Revista Catalana".¹²

Empesos per aquest tipus d'interès, preferentment socio-polític volem destacar el cas, tan poc estudiat com significatiu, de l'Ateneu

10 . Publicat a "Catalònia", l'11 d'Abril de 1908 i recollit a Catalònia Assaigs Nacionalistes, p. 111

11 . Publicat a Catalònia- Assaigs Nacionalistes ob. cit. p. 88

12 . Ressaltem aquestes dues darreres pel lligam directa amb el Canonge Collell, i el propi Torres i Bages i, per tant, pel lligam amb en Jaume Bofill, el qual, per altra banda, sabem que les consultaria amb una certa assiduitat. De la "Revista Catalana" en destaquem també, centrats en el personatge d'En Bofill, teoritzacions d'En Duran i Ventosa o d'En Caietà Soler, la influència directa d'En Duran i Bas i del cercle de Vic, així com la constant preocupació per la recuperació de la llengua catalana. Véd. per exemple, Antoni Rubió i Lluch: Un cop d'ull sobre'l passat y present de la llengua catalana els números 3 i 4 (Març-Abril de 1889

Barcelonès i el sentit de les convulsions que, a part el reflexe de la vida ciutadana general i la pròpia dinàmica interna de la institució, ens donen fe de fins a quin punt aquest sector de classe mitjana, petits industrials i comerciants, artistes, funcionaris (exclosos, preferentment els de l'administració central) i, sobretot, professions liberals, i intel·lectualitat, van prenen consciència de grup i de la importància del paper que han de jugar en la societat. A l'Ateneu Barcelonès s'havien iniciat debats importants, dels que caldejaven l'ambient i alhora obligaven desseguida l'autodefinició política i entre els que destaquem ¿ Què mejoras y reformas conviene establecer en la educación de la mujer, ya en el hogar doméstico, ya en los colegios, ya en los establecimientos públicos o Casas de Beneficiencia ? o El Parlamentarismo, sus vicios y medios para evitarlos y atenuarlos¹³, respectivament per als cursos de 1875 a 1876 i el de 1876 a 1877; simultàniament, petits cicles i conferències en els que es tocaven significatius temes de política econòmica, urbanística, jurídico-legal, sobre dret històric, sobre l'evolució i repercussions de les institucions i corporacions ciutadanes, etc., temes que, al ser considerats amb perspectiva, podien ésser considerats, en llur tractament, com a pseudocientífics o, si es vol, com a mitjà de suavitzar les llargues temporades en les que les Corts restaven tancades, però que, en definitiva, ens caracteritzen al propi sector que els va escollint; més encara quan els veiem discutir en funció, i en el si d'una entitat com l'Ateneu en franca alça¹⁴ d'un ideal de democràcia que, en discurs presi-

---

13 . En les perllongades intervencions referent al primer tema, destaquem la participació de: J. Panadés, Pbro; Ignaci Me Ferran; Fc. de P. Oms; E. Freixas; J.I. Gatell; Salvador Sanpere i Miquel; A.J. Torrella; Guillem Me de Brocà; Pere Nanot, etc.

14 . Per a fer-se'n una idea només cal observar el nombre creixent de socis. En 1872, al unir-se l'Ateneu Catalán (444 socis) i el Casino Barcelonés (107 socis): 551 socis (mes d'Abril); desembre 1872: 711 socis; desembre 1879: 883 socis; desembre 1880: 1.000 socis; final exercici 1887 - 1888: 1338 socis.

dencial d'obertura del curs 1879-1880, En Joan Sol i Ortega acabava fent desembocar en la necessitat d'un self-gouvernement que ell enten com a la

(...) "expresión de la libertad armonizada con la igualdad y la sociabilidad, como estos tres elementos son las leyes fundamentales del Derecho moderno, en las que se condensa el conjunto de condiciones necesarias para la realización del bien individual y colectivo, fin del hombre y de la sociedad (...)" ¹⁵

Però encara resulta més interessant veure com s'intenta salvar, amb una reveladora crida a la unitat sectorial, el moment de tensió obert entre els socis "de ideas más avanzadas" i els conservadors. Ens referim al discurs fet per l'Ignasi Me de Ferràn el 3 de desembre de 1877 en el qual, després de definir als socis com a "forces vives del país", els marca una finis funcionalitat determinada al declarar que:

" no estamos aquí solos los hombres de letras, los hombres de bufete, los escritores públicos y los profesores: estamos en armonía y unión con los artistas, los agricultores, los comerciantes y los industriales. De ellos aprendemos muchos datos, muchos conocimientos de aplicación en que se comprueban y aquilatan nuestras especulaciones; ya es menester que no los fatiguemos con el vano declamar y las estériles disquisiciones de las Escuelas, si queremos que nos consideren y estimen como hombres útiles al país^y como buenos elementos del Estado, si aspiramos a que se interesen y vayan familiarizándose con los estudios literarios y las teorías científicas que tanto nos cautivan y embelesan.

" Nosotros no vivimos en una atmósfera artificial y vaporosa, donde, en fuerza de trascendental sabiduría, ignórense de la vida real hasta los más elementales accidentes, donde no lleguen los ecos de las campiñas, de los talleres y de las postreras capas

---

15 . J. Sol i Ortega: Discurs presidencial sobre el tema ¿ qué es la democracia ? pronunciat el 30 de desembre de 1879 en la sessió inaugural del curs 1879-1880.- "Boletín del Ateneo Barcelonés" (enero, febrero, marzo).- imp. de la Renaixença, 1880 p. 217-257.

sociales, donde sobre ciertos temas se discorra, cual si se discurre para un país imaginario y convencional, sirviendo el discurso, a lo sumo, como poderoso ariete de destrucción, casi nunca como cimiento de construcciones sólidas y duraderas. Nosotros vivimos en íntimo contacto con el agricultor, con el industrial, con el negociante, con el empresario y con el jornalero; nosotros escuchamos muy de cerca el clamor de las necesidades públicas, y sentimos como palpita la opinión, y palpítamos con ella. Nosotros no vivimos sobre el país, sino en el país, en su corazón, en sus entrañas; y hasta cuando nos damos a teorizar o a discutir, tendemos a hacerlo por presentimiento de algún resultado práctico, o aguijoneados por el conocimiento de alguna nueva exigencia social que nos demanda satisfacción "16

Menys declamació i més política de realitats en funció d'un projecte de país i d'una real col.laboració, semblaria el resum bàsic de parlament de l'Ignasi Me de Ferràn. I és que, de fet, ens trobem davant un altre conducte, fóra explícitament de la catalanista que desembocarà a la Lliga, però igualment en el camp conservador, per el què s'està superant allò que En Pere Coromines qualificaria, a la tardor de 1929, com una de les valors essencials del s. XIX, en el sentit de que, el seu romanticisme, havia propiciat el que es passés de fer estètica metafísica a fer política metafísica, en el que, l'important, era arribar a assolir el monopoli de la definició dels conceptes; fet aquest darrer que, per altra banda, en el camp ideològic i en un dels seus aspectes, la topada entre el liberalisme i l'Església, el que el mateix Coromines qualificarà d'oposició entre el discurs i el sermó, entre la tribuna parlamentària i la trona¹⁷. Es tracta, en definitiva, d'una lluita de poder, d'una lluita per

---

16 . Vid. El Ateneu Barcelonès, Bosquejo històric. Barcelona 1889 p.67-68

17 . P. Coromines: Una revisió de valors del dinovè segle. Discurs llegit pel President en la sessió inaugural del curs acadèmic de 1929 a 1930, celebrada el 28 d'octubre de 1929. Hem consultat la versió que figura a Ateneu Barcelonès, Discursos inaugurals (1928-29 i 1929-30) p. 59

acomplir una funció per a la que es creu ja preparada una classe social la qual, fins i tot sorgint del més furiós integrisme (com és el cas d'En Bofill), acabarà ingressant en l'ampli espectre del liberalisme.

Per buscar una trajectòria, que resulta ininterrompuda i per a la que podriem anar aportant gran quantitat de testimonis, podem ressaltar, per no reincidir en les iniciatives més conegudes, la significació de l'Assemblea de Girona (25 d'abril de 1897), en la que, davant la representació de bona part dels municipis de Catalunya, es va aprovar per unanimitat el programa dels "volen", i en el qual, a part de reivindicar-se unes Corts Catalanes, la llengua com a oficial, etc., assumeixen significativament unes reivindicacions molt específiques dels sectors que anem configurant com a classe mitjana, i que fan referència a la necessitat de que tan els jutges com els magistrats, així com tot altre càrrec públic a Catalunya, estés ocupat per catalans i, en definitiva, que els catalans fossin àrbitres de la seva pròpia administració.

Ara bé, cap de les tendències a la problemàtica més amunt referides sembla afectar de forma directa els primers anys de la vida d'En Jaume Bofill. Veient-nos, així, en la quasi obligació de justificar el que aquest incís no el motivi exclusivament un afany d'erudició, hem de dir que, contràriament i a la llarga, el propi Bofill acabarà éssent un dels principals orientadors i definidors de la moderna ~~vista~~ versió catalanista d'aquest sector de "forces vives", d'homes de govern, de funcionaris o de "servidors públics", lligat a la línia d'En Prat de la Riba i a la seva comprensió global del "self-government" i, per no allargar-nos més, un home que, directament e indirecta, viu en funció dels esdeveniments senyera de la vida catalana.

Molt més enllà, doncs, dels trets generacionals, el que ens sorprèn és el fonamental aïllament d'En Jaume Bofill així com la seva tardana incorporació al món del "catalanisme polític". Sorpren i contrasta amb la majoria el fet que passés per la Universitat en l'agitada fi de segle, i que, per exemple, no restés afectat o definitivament integrat en la li-

nia que iniciava al Centre Escolar Catalanista (adherit a la Lliga de Catalunya), el setembre de 1887, donat, precisament, el seu caire conservador, encara potser romànticament catalanista i historicista.¹⁸

A mode d'incís, i a fi de precisar l'abast cronòlogic del present apartat, podem avançar que, amb la necessària flexibilitat, creiem oportú no portar-lo més enllà de 1910, aproximadament, a pesar de que, personalment, en aquesta data En Bofill i Mata hagués sobrepassat, als seus 32 anys, la normal etapa de joventut. Per altra banda, es curiós observar com En Jaume, les dècades del nostre segle, i de forma bastant exacta, es constitueixen en períodes caracteritzats i sensiblement diferenciats entre si. Això no significa en cap moment que s'apreciï un trencament fonamental en la seva forma de pensar, sinó, més bé, una adequació d'aquest continent ètic i ideològic a una realitat que jutja en el moment d'enfrentar-s'hi.

Si considerem que al 1900 hi arriba amb l'etapa de fonamental instrucció i formació de caràcter i la personalitat, plenament superada (sempres que precisem que una de les característiques d'En Bofill és precisament la seva inquietut "universal" que abona una real formació permanent), de 1900 a 1910, data en que treballa com a redactor de "La Veu de Catalunya" ja plenament incorporat a la problemàtica política, En Bofill realitza el que en podríem dir la seva formació i adequació a la vida pública. Es en aquesta etapa, en contacte més real amb els esdeveniments barcelonins i amb els teòrics del nacionalisme "burgès", quan En Bofill estructura les grans línies de pensament en base a unes concepcions anteriors, podríem dir, massa intimes per a intervenir en el moviment polític i de reconstrucció total de Catalunya.

---

18 . Vid. I. Molas Lliga Catalana ob.cit. vol I p. 21 i 55

Però, en la combinació entre teoria i pràctica pública, encare no constatem en En Jaume Bofill, aquella autonomia que el constituirà en "home-símbol" (com hem apuntat més amunt), ja en la dècada següent, la que de forma més exacta va de 1913, data en que ocupa el seu primer càrrec polític com a regidor de Barcelona, fins a 1922, any en que, separant-se de la Lliga Regionalista, es constitueix en ànima impulsora i principal teoritzador, d'un nou partit -en principi aplec de joves nacionalistes -, l'Acció Catalana.

Per altra banda, i en l'ordre d'aquests preliminars, podem dir que, al valorar, en el comportament públic (deixem de banda aquí el particular), la característica ~~dominant~~ determinant en la personalitat d'En Bofill, ens atrevirem a dir que aquesta era el liberalisme; un liberalisme "químicament pur", d'aplicació progressiva i gairebé sublim dels pre-supòsits europeus, els de la "concordia de classes" que representa tan bé la classe mitjana en constant tensió, per o manca de funcionalitat, en aquest moment en que socialisme i capitalisme imperialista estan estructurant posicions radicals i de força.

I sorprèn aquest liberalisme determinant (no ens escapa el fet de que com tot liberalisme, està ple de contradiccions) a l'observar la trajectòria dels primers anys de la vida d'En Bofill; anys aquests en que es conjuguen l'ambient general, familiar i d'estudis, per a formar un conjunt d'un tradicionalisme sense concessions, d'un catolicisme integrista i de militància i, en tot cas, molt allunyat d'aquest liberalisme a que fèiem referència, liberalisme d'un gran contingut urbà, renovador i universal. Vegi's, encara que només sigui a títol d'exemple, la significació ultrancera del seu padri, Josep Me Barenys y Casas, Pbro. autor d'una obreta titulada La Inquisición Fotografiada que en la seva segona edició -corregida i augmentada- dedica al bisbe de La Seo, Salvador Casañas y Pages¹⁹

---

19 . a l'arxiu particular d'En Bofill hi figura una còpia manuscrita de 56 ps.

El liberalisme d'En Bofill, a part de venir encoratjat per una predisposició o virtuts paternes que, a l'època, no devien "plasmarse" de forma conscient en gaires facetes, és fruit d'un procés cultural i d'una autoexigència raonada en tota profunditat i fins al límit de les implicacions on aquesta postura l'ha de portar. En Bofill és un home que per sobre de tot, defuig l'improvització i la precipitació.

Però aquest fet, que fóra d'aquests preliminars de temàtica tan concreta, perdria veritable interès, veiem que s'universalitza i enriqueix amb consideracions que defugen el personal, al considerar En Bofill dintre la seva generació i gràp social i, sobretot, en el moment català en que es posa en contacte des de la seva joventut.

El liberalisme d'En Bofill inspira el seu comportament familiar i les relacions amb les seves escases amistats, així com la vida política que més endavant considerarem. Pel patró del liberalisme passa la comprensió que té del propi liberalisme (important això en un moment de crisi del sistema), de la religió, del que denomina "socialisme", de la col.laboració amb En Prat de la Riba, de la lluita en pro de la República, així com el seu posterior desengany, que s'ha de considerar fruit de la clarificació de postures sociopolítiques ja en marxa en 1933.

Es evident que ens trobem, amb les matisacions que imposa el caràcter personal, davant el típic representant d'un corrent, d'un moviment, en funció d'una conjuntura determinada a Catalunya i, en definitiva, davant del teòric d'un moviment (el noucentisme en l'aspecte cultural i poètic) de classe, o, com a mínim, de sector: Més endavant veurem, i aquí ho citem a mode d'exemple, el procés per el que En Bofill arriba a negar l'integrisme, en motiu de la polèmica que aquest mantenia amb el modernisme i, especialment, amb el reformisme alemany o anglès, l'evolucionisme italià o l'americanisme, acabant per propugnar -En Bofill i Mata- el contradictori i intencionat "integrisme, si, però evolutiu..."

I el cert és doncs, que En Bofill sorgeix d'un camp molt allunyat d'aquest que indicavem més amunt. No se'ns escapa, però, tampoc, movent-nos com ho fem a nivell teòric, que el liberalisme més amunt ressenyat s'

ha de posar tot ell entre cometes; davant de les grans alternatives, En Bofill no portarà, és evident, els seus pressupòsits liberals i democràtics més enllà dels interessos fonamentals de la classe que representa.

En un moment posterior, el component regeneracionista, la consideració del problema Catalunya-Espanya, el de la unitat espanyola, i el resultat significat de la resposta estatal a la crisi finisecular, anirà prenent cos i donant una consistència generalitzant al conjunt. En aquest sentit darrerament expressat, a la major vitalitat catalana correspon el creixement de l'aversiò general cap a l'administració i la burocràcia estatal que, responent a una normativa madrilenya, no pot arribar a comprendre -i així li coarta el desenvolupament- ni el caràcter, ni les aspiracions, ni la complexitat de persones i esdeveniments de Catalunya.

Així veiem en les seves reflexions personals una progressiva atenció referent a aquests temes. En la llibreteta que ja abans comentàvem i partint de la idea de que si l'augment de l'amor cap a Catalunya el volen fer els de Madrid"- incompatible amb el que s'ha de sentir cap a Espanya, són els homes del centre els que es converteixen en separatistes, trobem un parell de reflexions ben concretes: " La desfeta colonial fou una cura de moro. Malgrat això, Espanya no reaccionà; Catalunya si. Això donchs, prova: 1- Qu'Espanya si ja no es morta poch se n'hi falta; està a les acavallas. 2- Que l'unitat nacional es una falla, perque si Catalunya fos Espanya haurie seguit el mateix curs". I també: " Espanya no es la nostra mare, sino la nostra filla o mes ben dit un compost un tot organich ganich, una societat de totes las regions. Si per incompatibilitat de caracters no poden viure juntes la societat s'ha de disoldre perque no es indisoluble com el matrimoni perque no es canonic, no es sacrament, fins ha perdut el caracter excels que li donava l'unitat catòlica, convertintlo sa perdua en unió merament civil. L'unitat catòlica era el vincle més fort, potser l'unich, de la unitat de l'estat espanyol". Si bé podem constatar que en les anteriors notes les idees i la seva intencionalitat és clara, sorprenen, al considerar el conjunt de l'obra d'En Bofill, per la falta de concreció, per la falta de poliment dels concep-

tes (matització que després arribarà a portar a l'exageració) els quals pot arribar a utilitzar de forma pràcticament contradictòria; s'observa això, per exemple, al considerar el binomi Estat-Nació que, al convertir-se, més endavant, en teòric del nacionalisme, haurà de perfilar al màxim.

Tot plegat ens fa posar ja inicialment entre parèntesi, més enllà del cas particular d'En Bofill i ellenglobat, la justa concordància entre els projectes que s'aniran posant en circulació (el cas de màxima significació l'hem de buscar, indubtablement, en el Jove Prat de la Riba) i la comprensió o el recolzament intel·lectual que buscaran en la producció europea de la segona meitat del segle, de Foustel de Coulanges a Spencer, passant, per citar-ne d'altres, per Taire, Sumner-Maire o Stear Mill.

Fins allí on el tradicionalisme va pretendre globalitzar les solucions sense desvincular-se del que, des del camp de l'antropologia, En Redfield denomina "petita tradició"²⁰ o de l'equivalent "intrahistoria" unamonià, això és, immersos en el món urbà i lluitant contra el que van prendre com a les noves "tradicions" hegemòniques, però sobreposades, ca-
rismàticament sintetitzades en el liberalisme, aquests tradicionalistes podran arribar a autodenominar-se "evolutius" i integrar-se fervorosament en l'esfera pràctica, per tot allò que aquesta tenia de realisme. Des d'aquest punt de vista, el bagatge intel·lectual, quasi retòric, amb el que es vol recobrir el "projecte de país", és pràcticament accessori, encara que simptomàtic. No es tractarà, sino molt secundàriament, de pretendre's homologar amb uns corrents conservadors europeus, molts dels quals, per no dir tots, recolzen actuacions a la contra, sinó, contràriament, de construir un projecte dinàmic, esperançat i per a ells imprescindible (i que a més, parteix quasi de zero), el qual, si es caracteritza per alguna cosa, és pel seu aiguabarreig respecte de les fonts de recolzament. Perquè, el que succeeix, i en això la fonamental diferència amb el regeneracionisme

---

20 . Vid. una síntesi i bona redefinició a Ignaci Terradas: Antropologia del campesino catalán. Redondo ed. 1973

castellà davant el seu país i la crisi que el porta al 98, és que s'adopta la tendència i els corrents que siguin necessaris per tal de que es pugui predicar un pol d'atracció més o una altra possibilitat d'universalització i, per tant, de major credibilitat. Per aquest cantó, els homes, que tard o d'hora acabaran confluint en Prat, es salven inicialment i en part d'aquella contradicció que s'interfereix entre el intel·lectual, que vol constrenyir la realitat, i l'home públic amb voluntat de ser-ho i un cert marge de possibilitats d'actuació concreta i operativa.

Bé és cert que no podem negar influències clares del conjunt del pensament europeu-occidental, més encara quan relacionem corrents com el noucentisme, el seu universalisme cristià i, especialment, amb aquell determinant pragmatisme polític de fons tan netament maurrassià. Però ens sembla molt més de fons l'aparentment poc relevant crida d'un Ignasi Me de Ferràn i la línia, que posicionalment a partir d'aquí, deixa en un segon pla la lluita ideològica dreta-esquerra, per passar a ventilar la possibilitat d'edificació del programa més global, eficaç i engrescador. I, en aquest sentit, no podem passar per alt el que, al final de 1910, en Jaume Bofill no dubta en comparar a En Prat de la Riba amb En Colbert, valorant i destacant del seu programa el que "millora l'humanitat sense trasbalsar-la", i, encara, molt més significativament, el que "El sa positivisme que'ns ha infós la Lliga Regionalista, ens ha fet judicar els homes per la eficàcia. Per això nosaltres ens sentirem cada dia més lligats a fi'aquest obrador de meravelles que fa brollar d'entre les clarors indecises de la matinada la imatge de la nova Catalunya, guaitant-la enamorat, sentint-ne les paraules entranyables y revestint-la, ab destra minuciosa, de tots aquells atributs espirituals que són garantia d'inmortalitat " 21

En definitiva, però, ens queda fonamentat i perfilat un doble vertent, fonamental en el cas d'En Bofill, constitutiu de l'intel·lectual-polític-"servidor públic". Sobretot en els anys de joventut del nostre

---

21 . J.B. En Prat de la Riba, propulsor eminentíssim de la cultura catalana (desembre 1910) p. 275 i 279 del manuscrit original. Vid. text íntegre al present apèndix documental.

personatge, el component intel·lectual priva per sobre tot altre matís i actuació. Més encara, si, deixant la prespectiva històrica i personalitzant, ens adonem que el sostre que En Bofill i Matas s'autoimposa, no presuposa encara, ni tant sols en un fet tan transcendent a l'època, si donarà a la seva vida una trajectòria laica o religiosa.

Així, son uns anys aquests (fins a 1905-1906 ens atrevirem a fixar), en que En Bofill busca una resposta no malejada al fet natural del nacionalisme. Participant d'uns sentiments populars progressivament treballats, no li és possible combinar encara tota una sèrie de factors socials, polítics, econòmics, morals, etc. partint, com ho fa, d'una doble plataforma a on es combinen una instrucció oficial poc profunda i castellanitzada, i un catolicisme que, en el si de la Congregació Mariana i de la Joventut Catòlica de Barcelona, està adquirint un aire de militància poc transigent²² des del que ataca el sufragi universal per incòmode i antinatural, el liberalisme per que està representat per la Revolució Francesa (període en que, després de menjar-se les ovelles del ramat, els llops es van devorar els uns als altres, segons, aproximadament, paraules d'En Bofill) ataca, a més, als republicans perquè van en contra la unitat de la pàtria, lluiten contra la societat, mouen a l'odi, són una malaltia social, etc.

Així i tot, de la utilització de tota aquesta sèrie de tòpics trobats en la quasi totalitat dels ambients que frequenta, En Bofill anirà passant a una progressiva politització, això és, a la formació d'un ideari orgànic que, en el fons, serà la base de la seva futura evolució, i que, en tots sentits, precipitarà la seva participació en la vida pública catalana. En aquest camí dialèctic, juguen factors derivats de la formació del seu caràcter i personalitat i, d'altres, on aquestes característiques "purament" personals es combinen amb una situació ambiental, tant teòrica com pràctica.

En aquest darrer aspecte creiem que és fonamental considerar

---

22 . del guió del que sembla un discurs fet amb motiu de la mort de Torres i Bages

els seus contactes amb el catolicisme, el conjunt -considerable- de lectures, que de forma més o menys organitzada, anirà realitzant, la seva formació universitària i, en relació als anys en que aquesta formació superior s'acaba, la seva introducció primera i progressiva en la vida catalana.

A part l'ambient familiar, reservat i que li'n feia propens, s'ha de considerar que En Bofill era una persona d'aparença fràgil i malaltissa, de natural introvertit i amb prou intel·ligència i mitjans per a portar aquesta situació a un cultiu dels aspectes intel·lectuals, amb base a un temperament ordenat i selecte, com perquè d'ell es pogués destacar, fins a l'últim moment, el caràcter d'il·luminat, el "foc interior que el cremava", que es valora fins a la redacció de les seves notes necrològiques. Ens ha de sorprendre, doncs, partint de la combinació d'aquests elements, que en la militància del catolicisme trobès l'agafador que li brindava les solucions més universals.

Per tal de conèixer millor el nostre personatge avantposem la seva descripció física, la qual, alhora que ens facilita una mica més la comprensió de la seva postura i evolució, ens permet identificar, més enllà de les diferències físiques, en Jaume Bofill i en Prat de la Riba com ~~uns~~ homes d'una "mateixa fornada". Vist per la ploma del seu cosí Bofill i Ferro: "Heus ací el poeta. Cap contundència en la seva persona cap cosa que cridi de moment l'atenció. Res s'hi destaca d'una manera molt marcada. Es borradissa, gairebé. Home més aviat de poca alçada, prim, d'ulls clars i consirosos de nòrdic (recordaven una mica els de Rilke), de rostre eixut d'una pal·lidesa i d'una qualitat de vori, especialment la vastitut del front; de mandíbula marcada i llavis prims, serrats sobre les dents, que dedaven amb el plec del seu etern somriure benevolent, però irònic, una mica descobertes en un angle de la boca "(...) De vegades la suggestió es feia tan forta que gairebé creiem que els seus vestits discrets, habitualment de tons poc marcats, es convertien en llargues i obscures

vestidures de misser " (...)²³

Les relacions d'En Jaume Bofill amb el món de l'Església

En el camp de la religió, En Bofill rebutjarà, progressivament, el que anomenarà més tard "(...) una forma banal d'espanyolisme (...)"²⁴ però -i parlem d'aquests anys de joventut- no podrà sustreure's com ja hem indicat del caire militant i polític que té el catolicisme a Espanya. Podem caracteritzar aquest "lastre" de l'ambient catòlic familiar, dient que, entre altres, pel juny de 1883 s'adheria al "Apostolado de la Oración y a la Cofradia del Srdo. Corazón de Jesús", a la "Asociación Espiritual de Devotos del Glorioso Patriarca S. José" (creada l'any 1870); en 1884, a la "Congregación Universal de la Santa Casa de Loreto" (creada a l'any anterior); pel juny de 1892, a la "Real Cofradia de la Purísima Concepción" i, més tard, a la "Pia Unión del Tránsito de S. José" (creada pel febrer de 1913), etc.

No creiem però, que s'hagués identificat tant amb aquest catolicisme, que més tard atacarà amb tanta vehemència, sobretot en l'aspecte de la seva participació "irracional" en la vida política²⁵, si el sector més atreïent del catolicisme català no hagués ofert un programa concret, catalanista i ~~nacionista~~ tradicionalista, i hagués jugat, en aquest camp, un paper fonamental, molt actiu per aquestes dates i com a mínim tant important -en l'aspecte teòric- a l'aportat pel sector purament laic, on gaire bé només podem destacar les aportacions pimargalliana i d'Almirall.

23 . J. Bofill i Ferro pròleg a Guerau de Liost. Obra poètica completa ob. cit. p. 17-18

24 . Vid. l'Appendix documental adjunt la transcripció íntegra d'aquest discurs.

25 . Cap a finals de 1931 en una conferència sobre el Fonament Ètic del Nacionalisme Català, afirmava: "L'integrisme és la intransigència, no en els ideals i les doctrines, sino en la seva aplicació". "En política, l'únic integrisme acceptable és el del liberalisme. Hom no hi pot transigir "

Son els anys de formació d'En Jaume Bofill i que precisament es situen en relació directa i indirecta amb el que en algú lloc En Pla ha anomenat "el filó de Vic", la pleiade formada, al voltant del seminari d'aquesta localitat, tant representativa del món rural de Catalunya, entre altres per J. Verdager, N. Verdager i Callis, el bisbe Morgades i el bisbe Torres i Bages -el màxim representant - i del que difícilment es pot deslligar a J. Balmes, el formulador del primer programa total del nacionalisme i en el que el "seny" català era, alhora que símbol, actualització de tot el tradicional a Catalunya. No hem d'oblidar tampoc, a Jaume Collell, lligat a més, al nostre personatge per llaços afectius. En J. Bofill parla d'ell com a "figura gegantina físicament i moralment, haurà estat la personificació més vistosa del vigatanisme", del qual afirma:

"El vigatanisme ha estat un dels ingredients més essencials de la nostra Renaixença. L'austeritat cendral del seu paisatge, la fortitut de les seves terres compactes, l'alternança del fred i la calor, sense paliatius, una tradició secular de cultura i de capitalitat, han fet de "La Plana" un planter mai aixerreit d'homes de virtut, o de ciencia i de govern"²⁶

Els contactes d'En Bofill (ja oberts anys enrera pel seu pare) amb aquest ambient vigatà, van sovintejar i aprofundir-se notablement. Encara que, personalment, anés en comptades ocasions a Vic, per a visitar a En Torres i Bages o a qualsevol altre (en una de les poques ocasions declarà que l'acompanyava el pintor Llimona), la col.laboració amb els teòrics vigatans, va començar a sovintejar. En 1927 En Bofill precisaria: " Sovint l'acompanyàvem a casa seva -fa referència a En Torres i Bages- en acabar les lliçons quinzenals que professava en una acadèmia comentant " la Tradició Catalana" (...) Era un home d'un equilibri moral absolut.

---

26 . vege's, al seu arxiu particular Secció Manuscrits, quartelles per a un article que situem a la dècada dels anys 20 i que s'havia de titular Figura Exemplar

Un remugador d'idees" 27

Però en aquest apartat de preliminars, el que ens va interessant es trobar a En Jaume Bofill per contrast, buscar les línies que ell es trobaria ja configurades i a les que s'integrarà, tal i com anem indicant, en el moment en que conflueixin en un programa tancat i amb perspectives. En aquest sentit, els seus contactes amb l'Església son fonamentals i, mes enllà, imprescindibles per a comprendre tota la seva posterior trajectòria. Per tradició i ambient familiar, En Bofill i Matas havia d'acabar integrant-se al món del catolicisme tradicionalista i al fer-ho en contacte amb els homes de Vic, el nostre personatge es trobarà quasi involuntàriament, en la línia del sector que al nostre entendre està evolucionant d'una manera més dinàmica i alhora confluent o fins concurrent amb i cap el moviment catalanista.

Així, i si ens volem referir especialment al que més va influir en En Bofill, hem de fer menció del verdader tàndem teòric-operatiu que van arribar a constituir En Torres i Bages i el canonge J. Collell, ambdós personatges molt units per vincles d'amistat però alhora per altres de tant importants com el que seguin co-alumnes d'En Duran i Bas en un moment en que aquest representa un dels bàsics pols d'atracció intel·lectual a Catalunya. Però el que ens interessa més ressaltar, concretament el paràgraf anterior, és que En Jaume Bofill s'integra en aquest món de Barcelona i no des de Vic -com havia fet el seu pare en l'etapa anterior-, en definitiva, en l'etapa de la definitiva superció de l'integrisme per part del nucli viguetà. I, respecta aquest punt, hi ha dues precisions a fer d'una gran importància. Per un cantó avantposar que la posta en marxa d'aquests dos homes, significa, com deiem, l'inici d'unes relacions precises entre l'Església i el "nacionalisme", fet aquest que ens permet avançar el que un dels agents dissolvents de l'integrisme eclesiàstic -i això especialment a Catalunya- resultarà ser, en definitiva, el naciona-

---

27 . vegeu Tomás Garcés: Conversa amb Bofill i Matas -"Revista de Catalunya" (Barcelona) 6 nº 31 (gener 1927) p. 25 a 33

lisme. Per altra banda, i borejant aquesta trajectòria, hi ha la consideració, fruit d'una simple comprovació de dates, de fins a quin punt l'inici de la teorització més ambiciosa (la que prové d'En Torres i Bages) de l'Església catalana i, en aquest sentit, l'inici de la seva posta en moviment, coincideix amb l'aparició de les teoritzacions esquerranes, molt especialment les d'Almirall, les que de forma més immediata representen una amenaça a la dreta catalana, precisament, pel propi fet de la seva catalanitat i del seu realisme, un pol d'atracció dels sectors intermitjos de la societat catalana, especialment de les àrees urbanes i, en definitiva, l'inici d'un programa alternatiu que contrarrestés l'hegemonia d'un programa dretà.

En aquest camí de superació del vigatanisme és totalment imprescindible tenir en compte el parlament d'En Jaume Collell Catalanisme. Lo que es y lo que deuria ser. Es aquest, poc més o menys, l'inici de la primera fase o reacció de l'Església catalana, i en ella, encara de forma poc polida, el catolicisme intenta alçar-se com a motor del "renaixement català", en la intel·ligència i alhora en el nucli aglutinador de tot un conjunt de tendències —a algunes de les quals je ens hem referit— que no semblen trobar la força i la coherència necessàries per a contrastar els intents assimilistes del programa de la Restauració i per a situar al seu lloc al republicanisme i fins a l'anarquisme ascendent. Com veurem més endavant, serà el propi Prat de la Riba l'encarregat de superar aquesta fase al acabar de marcar les diferències entre Religió i Nacionalisme configurant aquesta situació, gairebé diríem privativament catalana per la que, el catòlic, no ha d'ésser necessàriament monàrquic, integrista i intel·lectualment dretà.

L'abans citat Catalanisme. Lo que es y lo que deuria ser d'En J. Collell, és el text del parlament que aquest va llegir, el 27 d'abril de 1879, en el transcurs del certàmen literario-patriotic organitzat per la significativa "Secció Catalanista" de la Joventut Catòlica de Barcelo-

na ²⁸ i que responia, segons l'objecte i lasfinalitats bàsiques de la dita "Secció Catalanista", a una necessitat de "conreu de les lletres catalanes" sota el lema de "Fe i Patria". Referent a la justificació global del parlament en qüestió, en J. Collell el fa partir de la necessitat d'estudiar i precisar quina havia d'ésser l'actitut a propugnar, un cop obert el moviment de "renaixença social" i de "restauració" de la terra, batejat, be o malament, segons precisa, amb el nom de catalanisme, quina havia d'ésser la "finalitat trascendental de la renaixença catalana", la forma de superar tant als qui la volen per desembocar en un utòpic separatisme, com aquells altres que, temorencs davant qualsevol posta en marxa, pretenen que el renaixement català no superi "una plaent y honrosa eflorèscència literaria". Però la internacionalitat inicial del programa de la màxima eficàcia obté una significació encara més precisa quan justifica que s'enmarca i es justifica al enquadrar-se en un moment "(...) Crexent de novetats forasteres, en mitx del trontoll y capbussament de les institucions polítiques y dels sacudiments que sufren les mes altes institucions socials (...)"moment de tensió i de cambi en el que es justifica el que "(...) gira totduna sos ulls al passat per enaltirlo, y's detura com sorprès en lo camí de les aventures per tornar a veure sa casa payral y sentir l'amorós escalf de la llar nadiua" ²⁹

Es tracta, doncs, de bastir un rpograma operatiu, inconfessadament de classe i, per tant, encara en la línia sugeradora de tendències que ja hem vist precisar a l'Ignasi Maria de Ferrán i per el que En Collell presenta a l'Esglesia com l'unica institució capaç d'aconduir-lo i, his-

---

28 . Era el president d'aquesta secció, creada, segons ens sembla en 1877 o,78, Bruno Rimbau, Vice-president: Emili Selva; Secretari: Eugeni Estruch; entre els jurats hi figura: Marian Aguiló; entre els col.laboradors destaquem a J. Puig de la Bellacasa; era , en aquest moment bisbe de Barcelona, J, Me Urquinaona.

29 . J. Collell: Catalanisme. Lo que es y lo que duria ser a "Joventut Catòlica" Barcelona, any primer. 1879 p. 143

tòricament, com la gran constructora de l'Europaoccidental, la de l'alliberació de l'home-esclau del període romà-pagà, i la de la creació de les nacionalitats ja en el període mitjàval. I En J. Collell passarà a precisar, després de reivindicar la llengua com a "mostra evident de la perpetuïtat del caràcter y de la vividora força dels elements nadius de la raça" el que " (...) Y si a això s'hi ajunta'l que tothom, per efecte de les convulsions socials y del regirament de la política, sent ab més o menys intensitat y ab més o menys consciència, la necessitat de una reconstituïció dels elements naturals y genuïns del pobles, per donar base segura, nacional y ensemps històrica a les institucions polítiques y a les formesadministratives s'acabarà d'entendre'l catalanisme ha pres tan peu y's presenta, ja no com una revivalla anacrònica del esperit provincial, sino com un moviment digne de seria atenció, perquè respon a una necessitat del temps y revela quelcom de trascendental en la vida del nostre poble" ³⁰

Per En J. Collell, el catalanisme no pot seguir éssent, doncs, l'encobriment d'una mala literatura escrita en català, ni la repetició, d'esma, de tòpics anticastellanistes o la demanda necessària "d'una autonomia avuy impossible y antipatriòtica", la qual, des del moment en que es fonamenta en idees "foranes", l'únic que produeix és una progressiva "descatalanització del poble". Arribem així a la verdadera justificació central d'aquest parlament en la que En J. Collell precisa el qui i el com del catalanisme.

" De aquí ve, que apesar dels anys que compta ja la restauració ab lo més bon intent iniciada, a pasar de la molta fressa que s'han fet y del entusiasme que s'ha lograt despertar, no s'ha guanyat encara la adhesió completa de lo que'n podriam dir ab llenguatge modern, forces vives del Catalanisme, y quasi ens atreviriam a dir que, llevat de las simpatias generals que s'han nerescut determinades obres

---

30 . idem. p. 146-147

y composicions, la tendència general del catalanisme en sa part més moguda y agitadora, no es pas del tot ben simpatica a la part més sana de les nostres poblacions que representa lo verdader patriciat de Catalunya " 31

Contràriament, en Collell propugna buscar la col.laboració del sector que representa el treball, la ciència i la influència social per a que, aprofitant el general procés de posta en marxa, estructurin un catalanisme que sigui: "(...) la protesta viva, constant y meditada del esperit nacional contra els procediments sistematichs dels ideolochs unitaristes; la contraposició de la llei de la història y del element tradicional a les ficcions del dret modern que deriva de fons impures com son lo nacionalisme y lo positivisme i en una paraula, lo Catalanisme ben portat y rectament dirigit ha de ser un treball pacient, afanyós si, però molt noble i digne d'esperits elevats, de reconstitució social, per medi de una sabia y prudent restauració de tots los elements que la tradició ens mostra com a genuins y de una renovació dels germens de vida propia y característica que formen la peculiar fesonomia de una nacionalitat " 32

Per a En J. Collell es tracta, doncs, d'estructurar un programa coherent, global que anuli qualsevulla preponderància de l'esquerra i que per la categoria del sector dirigent anuli els recels del poder central; en definitiva, un catalanisme "practich, nacional y de immediatas conseqüències" el qual interessa enormement al clero i, en contrapartida, interessa a tothom que l'Església s'hi interessi perquè com a institució, segons diu, "sempre vella y eternament nova" és la única que pot donar coherència i consistència al catalanisme.

Si ens hem aturat més del que podia semblar necessari en aquest parlament d'En J. Collell és perquè en ell hi trobem tota aquesta serie d'elements fonamentals per a entendre, a més del món en que s'integrar-a

---

31 . Idem p. 150-151

32 . Idem p. 153

En Jaume Bofill, les causes de la mobilització i orientació de l'Església catalana i, més enllà, com es forja una consciència de sector -el de la classe mitjana- i el com aquesta consciència ha d'evolucionar de forma lògica, cap a les postures catalanistes. En aquest sentit, el següent pas el donaria, en un ordre eminentment teòric, En J. Torres i Bages quan, en 1886, començarà la publicació a "La Veu del Montserrat" de la sèrie d'articles titulats L'Església i el regionalisme, base del que en 1892 es convertiria en el primer llibre de la Tradició Catalana ³³. En aquesta sèrie, En Torres i Bages, encara que amb alguns errors de teologia i d'erudició (que el propi Bofill destaca en els comentaris que farà del llibre), justifica el lligam històric entre Catalunya i l'Església i com en el clero hauria d'ésser l'encarregat de reconstruir la "regió", encara que l'autor sigui escèptic respecte que ho arribi a fer ³⁴

Però allà on En Torres i Bages precisa més, és en l'assaig Consideracions socials i polítiques sobre el regionalisme, segons totes les indicacions, treball preparatori del polèmic discurs La Força de la Poesia parlament presidencial de la versió de 1899 dels Jocs Florals de Barcelona ³⁵. Les precisions incloses en aquest assaig presenten, per part d'En Torres una intencionalitat extraordinària, explícitament manifestades, des del moment en que les veiem partir, de bon inici, de la consideració de que el "regionalisme" representa el mitjà d'aturar el procés de dissolució social modern, ja que " (...) La regió per disposició inefable de

33 . Aquest llibre, fonamental per a entendre el pensament bofillià., va ser editat per segona vegada l'any 1905. El primer ~~artís~~ llibre el formen l'article de 1886, dotze de 1887, més deu de 1888, tots ells publicats a "La Veu de Montserrat" conjunt al què hi afegirà, en 1892, una introducció en la que s'explica la finalitat del llibre al donar al poble català les categories de persona, i ser, per tant, nacional i amb voluntat i intel·ligència pròpies, no podent-li negar ningú el dret a viure en llibertat.

34 . Vid al respecte carta de Torres a Collell (16 de juny de 1887) a Dulcis Amicitia. Vic 1926

35 . Sembla ser que el mestre d'En Torres i Bages, Duran i Bas i el nunci del papaven pregar de que l'autor no publicués aquest discurs ja que el seu caràcter separatista no s'adeia amb la condició de bisbe de Vic càrrec per al que es nomenat en el transcurs dels Jocs Florals.

la naturalesa predisposa a l'harmonia social i a la uni6 dels homes entre si" ³⁶. En aquesta l6nea de cercar la plataforma que serveixi de base d'una controlada conc6rdia de classes, En Torras indicar6 que el regionalisme lluita contra "l'error politic" del s. XIX, " desenganyat d'una llibertat purament te6rica", i aix6 busca el desenvolupament de la vida real, sota la conducci6 dels elements "naturals superior de la terra" "(...) com efecte produ6t per la contemplaci6 de la constituci6 catalana en els bons temps, sobretot de la menestrala Barcelona, que tan lliga amb el present mode d'6sser" ³⁷. En Torras anir6 definint la contraposici6 entre el regionalisme i el separatisme, el "cristianisme expansiu i progressiu per naturalesa", que sota la versi6 de "tradicionalisme evolutiu" tan influir6 en En Bofill, el lligamentre "el clero i el poble", per passar a afirmar que: " El pensament politic del regionalisme consisteix en veure

---

si el decaïment public de la monarquia espanyola es pot refer, m6s que no pas pels vincles unitius de la politica, internament desacreditada, per medi de la vida dels membres, vigoritzant organs regionals sempre vius, fins quan estan esmortuits, els unics capaços de resurrecci6 perque viuen de la naturalesa (...)" ³⁸. Poc despr6s, a

La Força de la Poesia, precisaria encara m6s, tot declarant-se obertament autonomista, en el sentit de que si b6 "L'esperit de la terra catalana no ha mort mai", el oble havia arribat a perdre consci6ncia de si mateis, intervenint aqui la crisi colonialde 1898 per a " donar-nos lucidesa per a retrobar-nos" ³⁹

Aquesta l6nea de relaci6 entre la Religi6 i el nacionalisme no

---

36 . Consideracions socials i politiques sobre el regionalisme a "Assaigs Consideracions sobre el regionalisme (Apendix)"- "Obres completes" Barcelona. Biblioteca Perenne, 1948 - p. 298

37 . idem p 298

38 . idem p. 301

39 . La força de la poesia a " Obres Completes (Assaigs- Est6tiques)" Barcelona- Biblioteca Perenne, 1948 9.309-319

es podria acabar d'entendre, en llur perllongament i pels efectes sobre En Jaume Bofill, sobretot fins el moment en que En Prat de la Riba no aportí els nous elements de la seva ~~diem-ne~~ definitiva superació, sense considerar el paper jugat per publicacions com "La Creu del Mntseny. Setmanari Catolich-Regionalista", o el Butlletí de la Lliga Espiritual de N^a Sra. de Montserrat (entitat amb la que En Bofill i Mata estarà molt lligat al llarg de la seva vida), "Montserrat". Referent a la primera d'aquestes dues publicacions, va iniciar la seva publicació el 19 de Març de 1899 i sota la direcció d'En J. Verdaguer, apareixen com a suplement i secció catalana de "La Voz de la Patria" En la declaració de principis que el seu director feia al primer número,⁴⁰ la revista es supedita a l'ideal de "resurrecció" de la "patria", fins enllaçar la Catalunya espanyola i la francesa enllaçant amb els "germans" de València i Mallorca, reafirmar la personalitat de Catalunya "dintre l'unitat espanyola" i seguir el "camí cristià de la nostra regeneració moral i social", Des del primer número queda clara la supeditació a l'ideari d'En Balme i la seva actualització realitzada per En Torres i Bages⁴¹. Com a col.laboradors, hi trobem a M. Costa i Llobera, a Valeri Serra Boldú en la secció de "Notes Bibliogràfiques", a J. Carner, a l'E. d'Ors el qual, en el número 50, corresponent al 4 de Març de 1900, publicarà un estudi sobre el pensament tomista, al viguetà Ramon Trias Cunill, a ~~En~~^{Joa}n Poblet (molt en la línia d'En Torres i Bages), a En Marià Malajelada, qui, en les seves col.laboracions postularà la idea de que si el regionalisme es separés de la religió cauria en la "revolució, la utopia i el desordre"⁴². Des dels primers números es constituirà, com a comentarista polític, En Claudi Omar i Barrera; aquest home precisa les

40 . La redacció, (J. Verdaguer) Qui som y ahont anem, La Creu del Mont seny

41 . Aprofitant la seva aparició la redacció saludarà a "La Llum" de Manresa, "La Croix" de Perpinyà i al "Mallorca dominical" de Palma.

42 . M. Malajelada Regionalisme Catolich?, n° 3 (2de Abril de 1899 p. 25-26

seves fonts d'informació teòrica des del primer article, xifrant-la en Torras i Bages, Balmes, Taine, Le Play, Comte i Almirall. L'Omar Barrera, que havia començat justificant la il·legitimitat del centralisme imposat en 1714, acabarà, per una qüestió d'ideals, declarant-se contrari a l'intent del catalanisme d'integrar-se en el Poder ⁴³.

Pel seu cantó, En Jaume Bofill també va col·laborar a "La Creu del Montseny", amb una de les seves inicials composicions poètiques, Lo domador y'ls lleons, enormement innocent i poc treballada, en la que s'explica, metafòricament, el creixement de quatre cadells de lleó que quan més es queixen més encenen el furor del domador, i aquest, més els castiga; això, fins el dia en que han crescut el suficient per a menjar-se'l. El vers acaba, en aquesta línia entre regeneracionista i abrandada, avisant de que: " ! ay de vosaltres, dictadors in-nobles / lo dia en que les víctimes dels pobles / en força hagin crescut ! " ⁴⁴

En una línia molt similar, la revista "Montserrat" apareixia també a Barcelona amb un número doble corresponent als mesos de gener i febrer de l'any 1900. " Montserrat" precisarà que apareix per sumar la seva veu a l'himne de resurrecció de la pàtria" i en ella hi col·laboraran J. Verdguer, Torras i Bages, el visbe Morgades, J. Carner (amb col·laboracions poètiques), Jordi Franch, R. Arqués i Arrufat, o J. Terrasa, el qual, situant-se, com diu, més enllà del regionalisme, propugnarà un autonomisme que signifiqui el perfeccionament cristià i moral-per naturalesa antisocialista i antianarquista- de les tendències naturals i per tant populars ⁴⁵. Un altre dels col·laboradors relativament assidus serà En M. Folguera i Duran del qual en podem destacar un llarg article titulat Sen-

43 . Procediments a seguir, nº 44 (21 de gener de 1900) p. 17-18

44 . " La creu del Montseny" nº 39 (17 de desembre de 1899) p. 475

45 . O Autonomia o Anarquia "Montserrat" nº 8 (agost 1900) p. 110- 113

Tit Moral del Catalanisme i que representa la reproducció del discurs presidencial llegit (com a president de la Unió Catalanista) en la festa d'inauguració de curs del Centre Català de Sabadell. D'aquest parlament-article, en el que En Folguera i Duran defensa la necessitat de "retornar a Catalunya genuinament catalana", en volem destacar per l'essencial transcendència sobre l'evolució d'En Bofill i Matas, com l'autor defensa com una de les fonamentals motivacions per a integrar-se al moviment catalanista la força de l'imperatiu ètic personal i social

Però totes aquestes precisions signifiquen un avançar-se en el temps en un procés en el que En Jaume Bofill hi participa, en el pla de protagonista, només que de forma limitada i encara molt secundària; resultarà un procés, que ho és, com hem anat veient, de compromís, que En Bofill assimila en la seva formulació teòrica, però que, contràriament, no l'empeny a mobilitzar-se en cap moment ni a sobrepassar el marc organitzatiu de la Congregació Mariana de la Joventut Catòlica de Barcelona. Per via directa i comptant amb el recol·liment del seu pare, a través de cursos, de certàmens i altres premis organitzats per aquestes entitats, En Jaume Bofill es va convertir en un verdader deixeble de les teoritzacions d'En Torras i Bages, així com de les "divulgacions" i la capacitat organitzativa desentrollada per el canonge J. Collell.⁴⁶

En el sentit d'aquesta col·laboració, En Bofill i Matas destacarà, doncs, la importància que en la seva formació va tenir el que ell mateix denomina "nacionalisme teològic", al pertànyer a un nucli selecte, petit, esquerp, convençut i intolerant (els adjectius són seus) que tenia per màxima la "Llei de la perfecció", que considerava que "El perfeccionament és obra, en part personal". Ressaltaria a més, el valor ordenaciasta del moviment en que participava. En la "santa obediència" que s'accepta a la Congregació, troba una ferma representació en l'ordre que és essencial en el cristianisme i que, encara que només sigui per inclinació personal,

---

46 . Vid. al respecte el detallisme del llibre, escrit per un antic escolà i amic, Antoni Perez de Olaguer: El Canónigo Collell Barcelona 1933

valora en extrem i impregnant totes les coses. Aquestes característiques el portaran més endavant a afirmar que la Congregació va ajudar a concretar el seu caràcter, donat que " les grans lluites són sempre espirituals la base principal de la consciència", amb el que trobem altre cop una manifestació patent del seu caràcter retret i intel·lectualitzant ⁴⁷

Marginalment pode dir que, d'aquest últim punt creiem que arranca una tendència personal que el portarà més tard a ser un dels capdavanters del moviment noucentista. El contacte amb la naturalesa, amb el camp -que considera essència de la nacionalitat-, contacte que les seves regulars estades a Viladrau concretaran en el multifacètic paistge del Montseny, és complementaran amb el contingut del més amunt ressenyat "nacionalisme teològic" i amb aquesta forma de vida que li sembla veure sintetitzat en el terme " epistolari de Vic". Evidentment no podem rebutjar altres factors que acompanyen un temperament introvertit i una gairebé innata facilitat d'expressió, oral i escrita. Són aquests, l'ambient favorable de la Renaixença i dels Jocs Florals, i l'estudi personal, principalment de la poesia catalana, estudi que ja en els anys de la seva formació universitària (que en l'aspecte de Filosofia i Lletres, l'inclina i aficiona més cap aquesta forma d'expressió) es veurà completat amb aportacions de la poesia europea del moment en gran part servida pel filtre orssià.

Profundament adolorit per la mort de la seva mare, en l'any 1901, escriurà un llibret de poesies, el primer una mica seriós (i que restarà inèdit), on ja s'apunten les línies principals del que després serà la seva manera de fer en el camp de la poesia i que respon, generalitzant, als primers passos de la tendència noucentista expressada més amunt. Pot, tot plegat, quedar concretat o exemplaritzat en una quasi sentència seva, escrita -segons ens sembla- al voltant de 1900 que especifica

---

47 . J.A. Maragall al respecte indica "(...) Home d'un ordre intern, és a dir, d'ordre de dins cap enfora, el seu endreçament no fou mai un esforç sinó un reflexe d'una rectitut inèrbor, en la qual els pensaments i activitats hi prenien cos i hi quedaven resolts" a J. Bofill i Mata. l'Home - El polític ob. cit. p.1

ca que : " Al cantar quiscuna cosa me canto a mi mateix perque canto la vida que els hi suposos qu'es la meva meteixa vida. Canto donchs las mevas obras, els meus fills y canto d'amor. Amans, amatus, amor". En aquest sentit del seu pas al modernisme, no deixa de ser interessant i fins i tot puerilment divertida la consideració d'un full (que data el 23 d'octubre de 1901) i titula Verídica y singular narración de las maravillosas apreturas de un poeta extraviado en el bosque y de la subsiguiente enmienda de su criterio. Es tracta d'una faula metafòrica en la que un poeta profundament romàntic comença a desilusionar-se del bosc i les seves incomoditats al, perdre-s'hi i començar a pateir gana i anyorament de la civilització. I tan interessant com el propi text, és el tò humorístic en que se'ns presenta aquest refredament de l'anterior romanticisme ruralista i boscà.

Per altra banda (idels mateixos anys), veiem que s'està informant de la reproducció de Costa i Llobera, Maragall, Rubió, Balaguer Aguiló, Verdaguer, Guimerà, Llongueras, Apelles Mestres, Alomar, Oliver, etc. Estudia la poesia d'aquesta gent, mètrica, etc...

No te per finalitat aquest treball estudiar la personalitat d'En Bofill poeta, de Guerau de Liost; perdem així la riquesa dels lligams personals i l'inici de la presa de postura col·lectiva que, afectant a molts, els portarà d'una primera supeditació a les doctrines que acabdilla l'E. d'Ors, a una participació en la vida pública catalana, amb l'empremta d'una manera de ser de grup, que els allunyarà progressivament de l'evolució que l'Ors ben aviat va emprendre. Nomes hem cregut necessari apuntar aquí aquest aspecte poètic (en un moment que En Bofill encara n'ha adquirit un veritable renom en aquest camp) perque el volem fer representar com una prolongació de la introversió de la seva personalitat, compensada només en part pels seus contactes amb la religió.

Fòra del camp personal i teòric, aquests contactes, concretats, com ja s'ha dit, en la col·laboració amb la Congregació Nariana i amb la Joventut Catòlica de Barcelona, van omplir, gairebé, la totalitat de l'

activitat d'En Bofill, fins ben endavant. Precisament en relació amb aquesta militància, s'ha de situar el seu aprenentatge en matèria d'orador.

La Congregació, refeta a Catalunya en els primers anys de la Restauració —a l'escalf del mateix procés que s'efectuava per Europa— s'havia anat extenent en espai i complexitat, per molts centres catalans. Sota el recolament de l'ordre jesuïta, la Congregació va tenir una certa importància cap a final del segle XIX⁴⁸ i experimentaria una notòria recuperació en el període de la dictadura de Primo de Rivera, a tenor del gran increment de peticions i autoritzacions que figuren a l'arxiu del bisbat de Barcelona. La història oficial de la Congregació apreciava, molt per sobre i per a principis del nostre segle, en 40.000 les congregacions establertes per tot el món⁴⁹. Referent a Espanya, i concretament a Catalunya, el 20 de gener de 1889 es va donar permís per a que s'establissin les "Acadèmies", donat l'èxit que havia tingut la que, des de 1887 portava el títol de "Secció científico-literària". Segons els Estatuts, les seccions i acadèmies havien de ~~tenir~~ reunir especialment a estudiants i en elles s'havien de debatre treballs "científicos, literarios, artísticos o económicos" per a millor aprofitament i complement dels respectius estudis dels joves integrants; així, a principis de segle, s'impartien ensenyances i es debatien temes de Ciències Socials, Filosofia, Ciències naturals i exactes, cultura artística, de "catalanisme", comerç i idiomes⁵⁰. Sabem, a més, de l'existència de la "Secció Acadèmica de Literatura i Crítica històrica" i de la "Secció de Visites als malalts de l'Hospital General de la Santa Creu", seccions en les que hi participarà en Bofill i en

---

48 . Xifres de socis en 1899 a Barcelona: numeraris, 732; aspirants, 58 supernumeraris, 211; honoraris, 279; total 1280; total de l'any 1898 1245. Segons Ll. I. Fiter Breve idea de la Congregación y sus academias y cuadro sinóptico general Barcelona, 1899

49 . Vid Elder Mallan, S.J. Manual de las Congregaciones Marianas Barcelona 1919 3^a ed. (1^a ed. 1911)

50 . Jon de Deu Trias: Las Congregaciones Marianas y su influencia social Barcelona (1908) L'autor és advocat, professor de la Universitat de Barcelona i, en 1901, president de la Joventut Catòlica.

el si de les quals hi pronunciarà els seus primers discursos dels que n'hem de destacar, potser per la juvenesa (els realitza al voltant dels 20 anys) i el lloc poc destacat que devia ocupar, precisament en un moment de tensió en el qual es debaten qüestions de forma, de terminologia i de tàctica a seguir, el fet de que no incideixen, quasi en cap moment, en aspectes candents com podia ser el de la incidència de la religió en el moviment catalanista. Els discursos d'En Jaume Bofill seran els típics que realitza la base amb molt poc marge per a la creació personal, discursos de celebració en centres de barriada, dominicals en Centres catòlics obrers, o lectures de treballs, en tot moment acadèmics i ortodoxes, en ceràmens o sessions habituals de les acadèmies a les que estava adherit. En una fase immediatament anterior, el seu nom començaria a sonar en altres localitats de Catalunya.

D'entre aquests parlaments volem destacar el "simulacre de debat parlamentari", fet a la " Secció acadèmica de Literatura i Crítica històrica" de la Congregació el mes de febrer de 1898, com tants altres escrit encara en castellà, i que porta el títol de Defensa del voto particular formulado por la minoria catòlica en la contestación al mensaje de la Corona. Defensa de parte de un proyecto catòlico de constitución⁵¹. Intentant assimilar la seva a l'oratoria ampulosa parlamentaria a l'us, En Jaume Bofill intenta realitzar una crítica global al sistema liberal-parlamentari que ha portat, segons ell, al país a la pobresa, a ser objecte generalitzat de despreci, a homologar-se amb l'Europa incrèdula i anticatòlica, alhora que a la crisi total només contestada, oficialment, que per un "no importa", reflexe del cinisme i de la incompetència generals. En aquesta línia compararà el "no importa" del relaxament liberal, amb la resposta viril i popular, per religiosa (i sota la conducció del clero) i tradicional, amb la que va iniciar-se el segle i el rebrotament de l'orgull contra la invasió napoleònica i, per tant, contra la intromissió d'idees

---

51 . Vid. manuscrit. 50 ps. Arx. part de Bofill i Mata. Secció Manuscrits (6) Secció Oratòria (1)

foranes. L'ideal que els impulsa, diu, és la defensa correlativa de la religió i la patria, en contraposició d'un liberalisme que ensenya al poble l'error de la religió i es queixa després de que aquest poble es reveli en contra del seu estat d'indigència.⁵² Per En Bofill i Mata, si l'Estat pogués resoldre la qüestió religiosa (i rectificar l'escabrós problema de les desamortitzacions), i la política i la econòmica, desapareixeria de per si la qüestió social, altre demostració, aquí sense la verissimilitat que dona l'estar a la primera línia de xoc, de com la qüestió social va ser una de les motivacions més importants per a la posta en marxa, en sentit regeneracionista i catalanista, de l'Església catalana, en una tendència que es concretarà en l'última dècada del segle. D'aquest parlament, en el que En Jaume Bofill es presenta, "més papista que el papa", en la línia d'un Collell encara que mancat de la personalitat polític-social que animava en les iniciatives d'aquest, en volem destacar, el tractament que fa de la qüestió política, base, amb la posterior i breu anàlisi del liberalisme econòmic, de la justificació del poder rector que ha de tenir l'Església com a institució i la del catolicisme com a sistema contraposat al liberalisme, en destaquem el fragment en el que s'expressa que: "La

cuestión política contribuye a empeorar el mal. ¿Qué plaga más funesta quereis que este centralismo absorbente que destruye las regiones y los gremios y las corporaciones todas para poder habérselas a solas con el individuo para poder así mejor despellejarle? Nada ha respetado la revolución: de los Reyes ha hecho unas figuras decorativas, de los ministros unos déspotas irresponsables, gracias a la máquina estatal que no contestos con aprovecharse a costa de los quieren exigir de él que baile atado con cadenas cantando ¡ viva la

---

52 . En un altre discurs pronunciat en un "Centre Catòlic Obrer" dependent de la Congregació, En Bofill encara parla de la família com aquella que té: " (...) un jefe de la casa que treballa durant la setmana, resignat de sa sort y content de sa pobresa (...) "

libertad !" 53

L'altre discurs que mereix una certa relevància, és el que va pronunciar En Jaume Bofill a Vilanova el dia 26 de desembre de 1899, en el transcurs d'una vetllada que celebrava la congregació d'aquesta localitat. En el transcurs d'aquest discurs, que rep el títol de La Congregació dintre la societat moderna, l'orador postularà el que la societat perd la seva essència al perdre el fi per a la que va ser creada, això és "Avants, era la concòrdia de sers intel·ligents y lliures pera alcansar un fi comú de tots conegut y al qual dirigian sos esforços". L'obra del judaisme, de la maçoneria, i fins de Satanàs, es per En Bofill i Mata l'obra de consolidació de la tendència a la no cohesió dels elements de la societat, a la qual respón la Congregació constituint-se com a "societat orgànica", model inel·ludible si el que es pretén és reconstruir el país. La Congregació proporciona moralitat, intel·ligència i benestar, una manera de que existeixi una verdadera pau social que permeti el desenrotllament de la ciència i la riquesa. Una precisió interessant, al marge del dit fins aquí i expressada a peu de pàgina, és la que ens indica algunes de les fonts d'inspiració teòrica d'En Bofill; a part d'En J. Balmes, nom que de per si sintetitza l'escola que arriba a En Torras i Bages, es citen expressament als catedràtics de dret de la Universitat de Barcelona, els doctors, Angel Bas i Amigó i a En Josep Pou i Ordines. Per altra banda, afegim nosaltres, sobretot quan En Jaume Bofill parla del sentit orgànic i tel·lúric de la societat, si bé encara barroerament, és clara la influència - per altra banda omnipresent- d'En Duran i Bas⁵⁴.

Per altra banda, en un primer lloc tant per la dedicació i sentit com per les coneixences que hi realitza i les posteriors derivacions, destaca la participació d'En Bofill a l'Acadèmia catalana de la Congregació,

53 . J.B. Defensa del voto ..., discurs ja citat p. 15

54 . Vid. Discurso leído po el Sr. D- el dia 30-XI-1876 en la sesión inaugural celebrada por el Ateneo Barcelonés, Barcelona 1876 40 ps.

fundada el 16 de gener de 1891⁵⁵. Precisament ja l'acte fundacional té una gran importància doncs serveix per imprimir un segell de catalanitat a la Congregació de Barcelona. Així ho feia notar, en el discurs inaugural, Antoni M^e d'Orovio que afirmava, entre altres coses, que: "En els temps actuals, és necessari que tots el fills de la terra catalana que tenen la glòria de pertànyer a la nostra Congregació, s'apleguin en sessions particulars, per a estudiar la Llengua i la Història de la nostra Pàtria"

Sota la "protecció" del Rnd. P. Marià Clavell, S.J. i sota el me-
 tratge del propi Terras i Bages, del P. Fiter, S.J.⁵⁶ o del mencional A.
 M. d'Orovio, l'Academia Catalana havia d'aplegar a un bon nombre de joves
 actius que, a través la línia més dinàmica i urbana del pensament vigatà
 s'anaven acostant als ideals que havien de concòrrer a la Lliga. A l'Aca-
 demia Catalana, hi havia, entre altres: Albó, Muntanyola, Maspons, López
Picó, Falp i Plana, M. Aguiló, Valls i Vicens, Puig i Dadafalch (que hi va
 parlar d'Extensió geogràfica de la llengua catalana i segle d'or de la se-
va literatura i Dues maneres de governar als pobles: a priori i a postero-
ri), Masriera, Guasch, P. Nonell, S.J., Doria, Anguera, Trias de Bes, Mar-
torell, Muntadas, Guitart, Colom, P. Casanovas, S.J. (amb qui mantenien un
 reiterat contacte En Bofill i En Carner,⁵⁷, Bofill i Matas, J. Carner, Ba-
tista, Rubió i Bellver, Fortuny, Sagarra, Vallés i Pujals, Sallarés, Nubio-
la, Palou, etc.⁵⁸

55 . per tot això, vegeu, per ex. Acte Catalanesc .- "La Veu" 5.V.1919
 (ed. vespre)

56 . A pesar de la seva mort prematura en 1902, la influència exercida per
 aquest jesuïta va ser gran, bàsicament, donades les seves múltiples
 col.laboracions periodístiques.

57 . El jesuïta Ignasi Casanovas (1872-1936) representa un verdader model
 per al Bofill de la primera època. Es un destacat escriptor, de pro-
 ducció molt àmplia, preocupat per la qüestió social (Vid. El nostre
estat social, 1909) i fundador de la Biblioteca de l'Institut Balmes
 de Barcelona.

58 . Acte Catalanesc. art. cit. més amunt.

59 . Vid. al respecte el número extraordinari dedicat a En M. Aguiló "La
 Veu de Catalunya", 23.VII.1897. A més J. Massó i Torrens: Discurs lle-
 git en la vetllada necrològica dedicada a M. Aguiló per el Centre Ex-

Marginalment he de dir, havent sorgit en el text el nom de Marián Aguiló, (l'autor d'aquell vers "Poble que sa llengua cobra / se recobra a si mateix") la influència d'aquest reconegut "prohom" català⁵⁹ sobre En Bofill i Matas, en la línia, enormement significativa, en que, entre moltes altres coses, el caracteritzava en J. Collell, en una vetllada celebrada a l'Ateneu Barcelonès el 6 de juny de 1898 (en el primer aniversari de la mort d'En M. Aguiló) assegurant que la vida i obra d'aquest personatge es fonamentava en: "Fer reviure y enaltir la llengua d'un gran poble y ab ella redimir de servitut estranya l'esperit nacional de Catalunya, en una època de laboriosa crisi social y política (...)"⁶⁰ Per altra banda podem afegir, com una prova més de que aquest moviment no té gens limitada la seva visió ni les seves motivacions, que En J. Collell tornarà a incidir, en el transcurs de la conferència a que al·ludia més amunt, en el sentit d'interrelacionar el renaixement literari, amb "la empenta del progrés industrial" i amb el paper modernitzador de Barcelona-capital.

Un altre dels moments i aspectes en que podriem dir que destaca l'activitat d'En Jaume Bofill, en aquest camp de la confluència del catolicisme i el nacionalisme, és quan el veiem inclòs en el grup promotor inicial el qual gestiona la creació de l'entitat Cultura Social, al voltant, segons ens sembla, de l'any 1901,⁶¹ doncs a l'apartat segon -Història"- En Bofill precisarà que quan s'estava elaborant aquest projecte va quedar vacant la Seu de Barcelona, ajornant per tal motiu aquest projecte, i fet aquest que sembla indicar que ens hem de situar en el moment "descoratjador" de la mort del bisbe Morgades, el mes de gener de 1901. Referent a la idea de crear "Cultura Social" es va forjar "(...)" dins la germandat d'En Joan Llimona, per ell, En Maspons, En Bofill, el dr. Bassols, En Vallés i Vicens, etc. sense ingerències de cap element

---

cursionista de Catalunya el 26.XI.1897. Publicat en opuscle per "L'Aveng", 27 ps.

60 . J. Collell En Marian Aguiló. Ateneu Barcelonès 1899 51 ps. veure en concret nota biogràfica p. 48-51

extrany"; podem afegir a aquesta breu relació a Martí i Calvelli a En Paredada. Referent a la finalitat bàsica que els mou a constituir-se és la d'augmentar l'acció catòlica en l'"especialització" cultural, enriquint-la amb una mentalitat i una literatura catalana, assegurar, també que el moviment social de Catalunya "continui informat del esperit cristià", així com per a evitar el que la formació i exposició d'idees es pogués realitzar de manera teològicament equivocada. Per altra banda, les raons per les que creen una entitat diferenciada de les ja existents són força interessants alhora que quasi definitives; s'estructuren en tres punts:

"a) per que'l nucli de persones catòliques qui formaria "culturalment", difícilment se podria inquirir dins qualsevol de les associacions catòliques existents, ja que, en moltes ocasions no s'avindria ab la major part dels qui formen aquelles. De la mateixa manera que, de fet, fins com a catòlics, estan agrupats, molts, en diferents associacions segons el criteri predominant en cada grupu y la finalitat de la respectiva associació, aixís també nosaltres. D'aquesta manera cada nucli té major llibertat d'acció, y més homogeneïtat de criteris y de persones, sens perjudici d'obrar conjuntament les vèries associacions catòliques en els casos concrets en que coincideixin, com s'ha fet fins ara; b) per raó del fi y dels medis especials que té. La nostra associació no fóra piadosa, social, política, obrera o, resumint, operativa, sino unicament cultural, es a dir, per educar tothom però preferentment per formar el criteri integral (especialment el religiós) dels intel.lectuals; c) perquè molta gent que s deixerà portar y'ns escoltarà dins aquesta associació catòlica, ni voldrà ingressar en qualsevol de les existents, ni s deixerà portar per nosaltres ni'ns escoltarà si nosaltres ingresseu en qualsevol de les existents" ⁶².

Aquest grup, que declara treballar per a l'expansió cultural ca-

---

61 . " Cultura Social " "Orient" (Historia, Gestions prop del bisbe, Finalitats, Procediments i Normes a seguir, Projectes, Composició Junata) 4 quartilles R^o +:1 R^o i V^o. Arr. part. J.B. i M. Secció Manuscrits

talana, però, sobretot, en pro de la creació d'una intel·lectualitat homogènia, manifesta tenir, com a projectes mediats, la creació d'una biblioteca d'opusculs populars, d'una revista en català de la qual En Bofill també en deixarà lligats els detalls declarant que aquí està en estret contacte amb En J. Carner i amb el jesuïta Frederic Clascar,⁶³ de càtredes i conferències i d'una biblioteca de manuals de "vulgarització" científica. Pel que fa referència a la Junta Directiva de "Cultura Social", la seva composició, que, segons s'afirma, cuiden molt dintre les possibilitats és la següent: president: Marquès de Camps; vicepresident: Fc. Albó (al qual hem vist també a l'"Academia Catalana" de la Congregació), Valentí Carulla i Margenat i Mn. Eudald Serra; tresorer: Agustí Valls i Vicens; Secretari: Jaume Bofill; vocals-consultors: Lluís Ferrer i Vidal, Manuel Raventós, Antoni Me Borrell i Soler i Joaquim Albinyana. Com a Vocals-Presidents de Secció, figuraven: en la de ciències morals: J. Me Bassanera; en la sociologia: Jaume Martí i Calvell; en la de lletres: Joan Maragall; en la de Belles Arts: Josep Llimona; en la de ciències exactes El Dr. Esteve Terrades; en la de pedagogia: Frederic Clascar; en la de relacions intersocials, Joan Martí i Miralles; i en la de excursionisme, esports i festes: Carles Jordà.

Referent a aquest mosaic d'associacions catòliques que insinua el projecte de "Cultura Social", les quals es fàcil considerar com una resposta inorgànica, en termes generals, al fet de la mobilització, en sentit genèricament català, de la classe mitjana de Barcelona, En Prat de la Riba,

62 . idem p. 3-4

63 . Les influències rebudes de part del vilafranquí Frederic Clascar i Sanou (1873-1921) són molt importants per En Bofill, Fd. Clascar serà col·laborador de "La Veu", director de la Fulla dominical catalana i autor molt prolífic. A part dels seus estudis sobre Balma, Llorens i Barba o sobre altres temes filosòfics, destaquem: L'educació religiosa a les escoles i De la majoria social de Barcelona amb relació a la majoria política. Com a bon estudiós i home representatiu del sector catòlic, En Prat de la Riba l'incorporaria a les tasques de l'Institut d'Estudis Catalans i l'encoratjaria per a portar endavant una magna traducció de la Bíblia.

el punt de vista del qual és ja eminentment polític, el conceptua malament des del moment en que pot acabar per significar la possibilitat d'un partit catòlic o de que la Lliga no pugui integrar uns nuclis per als que sent, per altra banda, una natural identificació. En Prat pensa que és absurda la seva línia, en definitiva divisionista, sobretot en la consideració de que els manquen líders i de que hi ha una lluita previa per a la consecució de l'autonomia. Referint-se concretament, a una d'aquestes iniciatives "catòliques" que malda per tirar endavant el Marqués de Comillas en aquests primers anys del segle, En Prat, seguint el postulat tàctic de que el temps els demostrarà l'error i de que la Lliga recollirà als desenganyats, opina que: " El partit catòlic no és possible, no ho serà fins que els catòlics hagin deixat tota la escòria de preocupacions polítiques espanyoles. La causa nostra és el forn en que podem transformar-se: tots coneixem ja elements en que aquesta acció del catalanisme s'ha exercit".⁶⁴

No cal dir que, per la significació d'alguns dels homes de la junta directiva d'"Acció Social", més amunt relacionada, així com a l'observar la futura evolució d'ells, ens tornem a trobar davant un d'aquests nuclis, que En Prat conceptuava com a ja catalanitzats i propensos a la integració, ja que, a pesar de moure's en aquesta esfera del catolicisme, per "imperatiu de classe" estan esperant trobar un projecte definit (i fins i tot esperen contribuir a perfilar-lo) i aquest, sobretot davant d'una esquerra conjunturalment en alça, s'està identificant simultàniament amb la Lliga. No ens ha de sorprendre, doncs, que En Jaume Bofill estigui molt aviat en disposició de pronunciar-se en la línia en que ho faria en unes notes titulades Els catòlics de la Lliga i que hem de situar l'any 1910 i al voltant de la seva primera producció perio-

---

64 . Carta de Prat a Ll. Domenec i Montaner (l.VI:1903) Vid. Borjà de Riquer Lliga Regionalista, la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904) pag. 352

dística, En Bofill, a part de fixa públicament la seva postura com a catòlic, preten marcar totalment les diferències que separen el catolicisme liberal i relativament progressiu d'alguns homes de la Lliga del que encara professen els grups "ultramontants" i integristes. D'entre les afirmacions contingudes en aquest manuscrit podem destacar: " El catalanisme es casi lo unic viu. Si flaqueja la Lliga, creixeran, no les dretes, sino l'esquerra nacionalista". Els catòlics radicals, son uns radicals que ni tenen un Lerroux (...) En absolut, només soc partidari del meu criteri personal. La Lliga y sos, homens es lo mes fort, per ara. No'm lligo ab ningú, ni ab el Papa. El dia que hi hagi una cosa, no millor, ni igual, ab homens mes forts, ens en anirem ab ella. Ara per ara dom de la Lliga".

I després d'aquesta ~~casi confessió que ens fa entendre allò de~~ que En Bofill era, per si sol, un ideari, i de que la seva propensió a la matització li feia impossible una exclusiva militància, En Bofill afegeix tot precisant: " A la lliga som més els catòlics perquè el sectarisme dels esquerrans prevalesqué sobre llur catalanisme (...). " (...) Fora ridicol amagar-nos-en. Lo que hi ha es que dins de la Lliga trevallem com a ciutadans, com a polítics, y'ns subjectem voluntàriament, sense cap esforç perquè coincideix amb el nostre, al criteri de la Lliga al qual també es subjecten els companys no-catòlics(...) Lo valent, a la nostra terra, es no ser radical de cap mena".

En Bofill acabarà afirmant que aquests dos "tipus" de catòlics no poden col.laborar perquè no opinen igual política, social ni religiosament: " Nosaltres al parlar a la gent donem a les paraules el valor que la gent els hi dona. Les paraules varien sovint de significació. Es pueril pretenir donar als mots el sentit estrictament teològic y fins escolàstic, quan s'usen entre polítics y no entre moralistes y teòlegs (...) Lo menys que podem fer els catòlics es parlar al poble y a la gent ab el llenguatge qu'ells poden entendre".

De fet, aquest serà l'ideal a desenvolupar en endavant. Entre

1917 i 1919 (segurament en motiu d'un viatge de propaganda regionalista de l'any 18), En Bofill va fer una conferència-discurs al Centre Escolar i Mercantil de València, encarregada per la Congregació d'aquella localitat (el Padre Conejos hi era un dels màxims representants), tractant el tema del Nacionalisme i la Religió. En aquest parlament hi trobem ben expressada aquesta línia del seu ideari i participació en l'organització de la vida dels catòlics catalans, plataforma que en aquest moment trobem ja pràcticament perfilada, però que en els anys que ara considerem -mai més enllà del 1900- encara s'està configurant.

Llegim, en el guió del parlament a què feiem referència, els punts bàsics que justifiquen la postura de catòlic català en la dinàmica que s'està vivint a Catalunya; però, a part el lligam lògic amb un moment concret la forma com ho tracta En Bofill esdevé metodològica i programàtica: "Sempre és precis ser catòlic. No sempre ni gaire sovint és precis

afirmar-ho". "Sovint aquell increment i depuració de la nostra pietat és causa de discrepàncies amb altres catòlics o amb allò que en ~~diuen~~ diuen Dretes. I donem la culpa de les renyines al nacionalisme o a la política". "Es vinculen la Religió per raó de la seva unitat passional. Però així ho explica però no ho justifica. Religió i política són dues coses distintes, independents i només juntes encadaú de nosaltres".

Per a En Bofill el ser catòlic és essencial en el pla personal; en l'aspecte públic, no ha d'implicar una determinada acció social; l'essencial aquí, és ser nacionalista i el catòlic, com a tal, té l'obligació de participar en aquest corrent: el nacionalisme és una "unió sagrada"; les discrepàncies per "matisos de pietat" són tot un altre qüestió.

Si hem fet un salt en el temps i pel que fa referència a l'ideari d'En Bofill és perquè, tenint en compte aquesta transposició, ens han quedat representats uns aspectes progressivament determinants de la seva actuació, encara que poc concretats en un moment inicial: són els referits aspectes, l'obligació ~~fixa~~ ètica de participar en la vida total de Catalunya, l'estímul de qualsevol

tendència: que realment convisqui en aquest marc, l'especial atenció a la forma d'expressió, a la llengua, i la preocupació creixent per la teorització del nacionalisme, teorització per la que farà passar l'anàlisi de la realitat que el volta.

La participació d'En Bofill en aquestes institucions (col·laboració que amb el temps espaià, però no abandonà) va ser progressivament activa i destacada, en la combinació d'una dedicació total i d'una formació teològica considerable. Ja sigui en la secció literària, en la d'acció social, en la d'apostolat en català de la Congregació, ja sigui en altres projectes com l'ara referit de "Cultura ~~catòlica~~ Social", va realitzar una obra gairebé diriem motriu. Es va identificar -com queda apuntat- en gran part amb l'ideari que En Torres i Bages havia volgut inspirar a la Congregació de Catalunya, i en la combinació d'aquesta tendència amb aquell liberalisme ja indicat més amunt, es va anar convertint en un dels teòrics i màxims representants d'un petit, però actiu, nucli del que per extensió, podríem dir-ne catòlics pregressius, o com es va dir del propi Bofill a l'època de la seva mort, "catòlic a la manera belga" ⁶⁵

En aquest punt creiem d'interès transcriure una llista que ens ha deixat En Bofill, on figuren les obres que constitueixen el seu bagatge en el que fa referència a la comprensió del fet nacional. Hi trobem ressenyades: La Tradició Catalana, d'En Torres i Bages; La Crisis del Catalanisme, d'En Pella i Fargas; Lo Catalanisme, d'Almirall; Un Ensayo de Regionalismo i El Catalanismo, d'En Mañé y Plaquer; Catalanisme i Federalisme, d'En Ll. Durán i Ventosa; els discursos presidencials dels Jocs Florals; els discursos del Dr. Robert al Congrés; La Llengua Catalana, discurs d'En Guimerà a l'Ateneu; obres d'En Taine, Wellington a Espanya; obres d'En Balmes; obres d'En Mila i Fontanals; primer discurs de l'Aba-

---

65 . Els que se'n van. A primeres hores de la matinada d'ahir, va morir, a Barcelona, Jaume Bofill i Matas. "La Humanitat", dilluns 3.IV. 1933 (article, possiblement redactat per En Josep Tomás i Piera)

dal al Congrés; Basas de Manresa; l'Encíclica de Lleó XIII, Les Royals Jornades, d'En Maragall; El sentiment en la percepció o fruició estètica, del P. Casanovas. La llista d'interessos no deixa d'esser, en el moment, considerablement amplia, encara que tampoc excepcional per si sola sinó vingués completada, en l'aspecte filosòfic, polític-dret i cultural-poètic, amb una atenció al panorama europeu del moment, sobretot del francès.

A l'ingressar a la Universitat, En Bofill era un jove preparat, però en ell encara predominava l'estudi concret, aquella instrucció que de forma destacada havia començat a l'escola dels Srr. Miró.

En el pla del detall, és curiós observar com, des dels estudis secundaris i continuant-se en els universitaris, En Bofill signava els treballs (la majoria, com a mínim), les matrucubes i papers oficials, les paperes, etc. amb el nom de Santiago. Coneixent-lo a ell i a la seva família només podem pensar que es tracta d'un reflexe més de la castellanització fonamental que es transpira en el món de l'educació i la burocràcia a Catalunya. Ja al final de la carrera, En Bofill es va cuidar de fer instruir expedient ("para perpetua memoria") al Jutjat de Primera Instància d'Olot, per a que quedés testimoni de que el seu veritable nom era el de Jaume. Més concientciat no va voler rebre el títol de licenciat sota un nom doblement castellanitzat.

Ingressat a la Universitat l'any 1893, En Bofill va cursar la llicenciatura en Dret i la complementària de Filosofia i Lletres, la carrera de prestigi en el moment. Però al llarg de la seva vida podem dir que, pràcticament, no va exercir d'advocat per més que va seguir aquests estudis de forma brillant. Per aquests anys universitaris, el que veritablement interessava a En Bofill era la teologia, la filosofia, la metafísica, l'estètica... Les assignatures específiques de dret l'interessaven de forma essencialment teòrica i creiem que el profit més gran que en va treure va ser precisament en el sentit de concretar, en aquest terreny, la importància jurídic-administrativa de la solució (o solucions) del

problema d'un Estat multinacional; o com a mínim, va preparar el terreny per a la comprensió futura. En aquest sentit, En Bofill es va universalitzar considerablement a la Universitat.

Encara que signifiqui avançar-nos en el temps i fer referència concreta a la disciplina d'ètica social que en el moment finisecular que ara tractem tractem quedava, com hem indicat, totalment postergada darrera d'altres com filosofia, metafísica o estètica, creiem oportú, com a lligam i complement del món universitari, fer menció de bona part de les fonts d'informació teòrica, amb les que, concretant, En Bofill justificaria, en 1912, la bibliografia anexe a un programa d'ètica social,⁶⁶ precisant que molts dels autors que indiquem a continuació, En Bofill i Matas els havia llegit a la Biblioteca del Col·legi d'advocats o també a la del Ateneo Barcelonès. De la bibliografia en qüestió ressaltem el coneixement que en Jaume Bofill demostra tenir d'autors com B. Croce (La civiltà Catolica (1911) o de la "Filosofia de la práctica"), d'E. Durkheim (De la division du travail social (3^a ed. 1911), Les règles de le méthode sociologique (5^a ed. 1910); o de Sociologie et Sciences sociales (1910); de L. Levy-Bruhl (la morale et la science des moeurs (4^a ed. 1910); i A. Smith, Benthan, Bergson, Schopenhauer, Spencer (Les Bases de la morale evolucioniste, Problemes de Moral i sociologia (1894) o La moral dels diferents pobles i la moral personal - 1893) i l'obra de Collins sobre Spencer; el psicòleg James, Baldwin; Taparelli; les Actes del Congrés d'Educació Moral de Londres (1911); Vidari; obres sobre Pestalozzi; les actes del I Congrés de l'Education Sociale de Paris (1900); La Rochefoucauld; Teodor Meyer; etc.

Referent als autors del país, En Jaume Bofill destaca a l'E, d'Ors, pràcticament l'obra completa; l'obra de Mn. Clascar; articles d'En Rubado, d'En Zulueta; M. Duran i Bas (Escritos 2ª serie sobre Estudis Mo-

---

66 . J.B. Indicaciones Metodológicas (Contribución a las campañas en pro de la ética social) 91 ps. mecanografiades. Secció manuscrits. Subg. Moral i teoria política.

raus, socials i econòmics, publicat a Barcelona en 1895); Magi Pla i Soler; Menendez Pelayo (l'història dels heterodoxes) al qui compara amb En Torras i Bages; i un llarg etc. en el que hi podem incloure fins la Filosofia Moral d'En R. Lull. El conjunt d'aquesta bibliografia, no exhaustiva, ens configura un panorama informatiu fins a cert punt habitual a l'època. Mai, però, comparable a les fonts d'informació del sector universitari d'avançada, com pot ser el cas d'un Rovira i Virgili que afegeixen a una part dels títols i autors precedents, Renan, proudhon, Nietzsche o Kropotkin.⁶⁷

Per altra banda, va ser també a la Universitat a la que ja ens hem referit de passada, on va comprendre, en tota profunditat, l'abast del plet del Dret Civil català i que va començar a concretar, de forma tècnica, la importància de l'expressió autòctona pel que fa al desenvolupament i reivindicació de la dinàmica d'un poble, sobretot oprimat. Es a partir d'aquest moment que En Bofill i Matas comença a implicar el corrent catalanista en el moviment noucentista europeu, tendència que només farà aprofundir en el futur.⁶⁸

Evidentment En Jaume Bofill devia conèixer (no creiem que per assistència personal a la majoria d'actes) les grans fites de la lluita contra els intents de uniformació del Dret Civil -i molt especialment contra l'article 15- concretades, per exemple en 1889 (al seu arriu particular guardava tots aquests documents i revistes), en les assemblees del Teatre Novetats, la de Vic (que va adquirir gran transcendència), la de Castellà del Vallès, Granollers o Capellades, així com les protestes de la Universitat, bisbat, ajuntaments, i diputacions i dels congressis-

67 . Vid. I. Molas proleg a A.R.V. Prat de la Riba Barcelona 1968 p. 6

68 . d'uns anys més tard En Bofill té una significativa cronologia manuscrita en la que es va desglossant l'esforç centralista per a desmenbrar la vida autòctona catalana, així com la depredació sobre la llengua, iniciatives i institucions de Catalunya. La cronologia abarca el s. XIX i acaba amb el R.D. de 1902 d'En Romanones contra l'ensenyança del catecisme en català, precisant la reculada de la iniciativa.

tes i senadors o dels òrgans d'expressió, com La Renaixença, La Veu de Montserrat, Lo Somatent, Lo Catalanista, L'Arch de Sant Marti, L'Escursionista ... No obstant li faltàven coneixements teòrics, universals i concrets, per a lligar tots aquests elements i integrar-se així en aquest altre camp de la lluita reivindicativa de Catalunya.

Precisament, bona part d'aquest procés passava En Bofill per l'angoixa de constatar el desprestigi creixent de les institucions (com en el cas de la justícia, fonamental), de l'administració, i de la conducció política general del país. Per aquests anys i en notes personals concreta: "Espanya s'enfonsa mentre Catalunya s'enlaira; el desllorigament i la ruptura del lligam es, donchs, inevitable"; o també, sembla que al sortir d'un dels múltiples actes o conferències que es fan en el tombant de segle: "Las nacionalitats tenen dret a la independència". El contrast entre vitalitat nacional i indiferència, inèrcia i ineptitud estatals, va concretant en el pensament d'En Bofill la idea de l'absoluta necessitat de la seva personal adaptació en la vida pública i, concretament en el costat de les esferes dirigents tan actives que estan sorgint i concretant-se.

Però en el cas d'En Jaume Bofill, aquest és un procés lent. En definitiva, encara només valorarà aspectes ben concrets dels seus estudis universitaris. Gairebé podríem afirmar que per la seva trajectoria futura aquest període no és decisiu; és, millor, un coixí intel·lectual, i una obertura de mires, en ambients i individus (encara que matitzat per la seva introversió). En aquest sentit un dels aspectes fonamentals que recull del seu pas per la Universitat, és el de veure's obligat a estudiar la ideologia europea del moment i, molt concretament, la que podrien catalogar com a liberal, que va comprnent en relació a un sector molt determinat de la societat, tant en la seva formulació teòrica, com en els diferents aspectes de la seva posta en pràctica. L'atenció cap aquests problemes i, sobretot, cap a la interessant evolució a que estaven sotmesos en la interessant conjuntura de fi de segle, serà una de les màximes preocupacions d'En Bofill i Matas en el futur, contestada amb una preparació

considerable.

Quan una mica més amunt deiem que la carrera no va ser per En Bofill una fita determinant, no feiem referència, doncs, a aquesta necessitat, d'obertura de mires i coneixements (que personalment necessitava) sinó a les circumstàncies ambientals de tipus personal que el voltaven, per aquests anys, En Bofill es va llicenciar en 1900 (i el setembre de 1901 va obtenir el premi extraordinari en convocatòria extraordinària disposada amb motiu de les noces de la princesa d'Asturies), i a continuació es va matricular al Seminari per seguir cursos de teologia. Per aquests anys -i amb força decreixent fins a 1903- En Bofill seguia considerant, en el pla personal, que l'estadi de major "perfecció social" era el sacerdoci i, des de tal situació (i enestretíssima relació amb la Congregació Mariana), i donat el seu temperament personal reflexiu i tant poc donat a les improvisacions, està enormement absorbit en derimir el futur laic o religiós de la seva vida.

Jaume Bofill. El camí d'integració al moviment del catalanisme polític

Encara considerant els seus antecedents, el coneixement de la teoria del catalanisme, l'atenció "mariana" als problemes de tipus social i la "politització" del catolicisme, els seus estudis universitaris, etc. no sabem quins són, en concret, els seus lligams amb aquest ambient tant decisiu d'estructuració del catalanisme polític. En qualsevol cas, la seva participació expressa, directa i personal d'algún tipus, no existeix. Presumiblement si que ha d'existir aquell "entusiasme callat" amb el que (segons la necrològica) del seu pare ~~aspirava~~ seguia la renaixença politico-social de Catalunya. L'amistat amb l'exultant J. Camer havia de ser, però, decisiva en aquests anys de dubte i indecisió, com a mínim en el referent a posar-lo en relació amb noves iniciatives i amb els seus protagonistes.

Comprentent la força de la concurrència del moviment universitari català amb el general que anomenem del catalanisme polític, podem en-

tendre, però, matisant la relativa importància que donàvem al fet del pas d'En Bofill per la Universitat, fins a quin punt aquests estudis van acabar de donar-li la seguretat de pertànyer a un sector de la societat amb una finalitat intrínseca ordenacista, enfocada encara (i diem encara perquè aquest sector es clarificarà i radicalitzarà desseguida) cap el total possibilisme, però que es sent ben preparat per aquesta feina.

En aquest sentit és curiós observar com poc després d'acabar la carrera (no sabem la data amb precisió, però la suposem al voltant de l'any 1906), i amb motiu d'una conferència que donava a Sant Sadurní d'Noya per encàrrec de la Congregació Mariana en acte de celebració de la festa de l'Immaculada, En Jaume Bofill s'autopresentava com a pensador, explícitament com a Filòsof. Per a l'orador, la terra seguia essent sinònim de país i representació màxima de la nacionalitat, com a mínim, al mateix nivell que la indústria; el pagès labora en el seu tros per al conjunt català, sabent (el més segur es que ja hagi llegit la primera producció prateriberiana) que hi ha un filòsof que li fa costat, perfilant-se així el bimomi que constitueix l'essencial dintre Catalunya; es tracta d'un filòsof que organitza el conjunt, que fa, en definitiva, la feina per la que s'ha preparat. Al llarg de la conferència En Bofill abogarà per: "(...) una descentralització cristiana i integral" com a l'únic camí per arribar a aconseguir la verdadera catalanització de Catalunya, restablint-hi la vida, tornar-li el seu "seny proverbial", "inocular-li filosofia", i, com a pas indispensable, el foment de l'agricultura.

A part els aspectes més concrets, que venen determinats per la imperícia de l'orador i pel públic tant específic a qui es dirigeix, en Bofill ens demostra què era, a la fi, el que havia de valorar més dels seus estudis universitaris; i quin era el camí i la posició que s'autoabrogava dintre la vida catalana.

Donat el propi caràcter, inclinacions i medi en el que es movia En Jaume Bofill, havia de ser, però, en el camp de la religió on es produís la seva simptomàtica evolució envers el cercle d'influència d'En Prat de la Riba. De tota manera, s'ha de tenir en compte, referent a la

evolució personal d'En Bofill i amb tot el que en aquest capítol preliminar ens interessa aquesta dimensió, que l'evolució del nostre personatge segueix una dinàmica prou original, com a mínim, perquè aquesta integració "oficial" al catalanisme no la realitzi fins passada la trentena, i en base no a una experiència activa anterior, sinó a un procés reflexiu, de convenciment íntim i d'estudi que, com veurem, es concretarà per la força d'un "imperatiu ètic" que el mou al compromís. Així, en unes notes personals no datades (però que mai sobrepassen l'any 1910), llegim, universalitzant uns trets ben personals, que "L'idea de distingir-se predicada ~~predicada~~ pels de la Moral del Honor, no es exacta en un sentit social. Precisament, mentre sigui compatible ab el compliment del deure, lo més normal, lo més ordenat és no singularitzar-se, no oridar l'atenció dels altres, no devenir original, snob, excèntric, ara que es treballi per l'evolució y millora de tots en conjunt, de la societat, única manera normal de perfeccionar-se un hom, perfeccionar-se juntament ab els altres y, per consegüent, no detonant, no escandalitzant " I més endavant: " Els homes superiors, com diu Aristòtil, ells mateixos són llur llei. Aquests poden singularitzar-se dons de li pot alabar per això, quan són genis normals, car aleshores anc que distinguits y diferents dels altres ciutadans, per llur mateixa lluminositat y potència, causen admiració y no escàndol y fins moltes hores, cambien tot d'una els altres, a faisió d'ells, devenen patró social y aixequen la societat tota, ab ells " ⁶⁹

A part aquestes precisions d'ordre més personal (encara que aquí hi trobem ja la singularització privilegiada que conferirà En Prat) i referent a l'evolució específica del sector de l'Església al qui es integrant En Jaume Bofill, el que s'anirà autoconceptuant com el format per homes "cristians i moderns", podem dir que aquesta s'havia d'operar en el sentit en que l'any 1892, En V. Almirall propugnava, per tal d'evitar la dissolució del Centre Català, afirmant que no havia de significar ja un

---

69 . J.B. Dossier. Notes i Comentaris Arx. Part. J.B. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Moral i teoria política

obstacle i una divisió insuperable el factor confessional. Per altra banda, però, era necessari que es superés - i aquí les dificultats serien més grans- la nociva identitat, com a mínim externa, entre el conservadurisme polític i el confessionalisme catòlic i la postura integrista amb que s'havia significat en el període anterior ⁷⁰. Es tracta, doncs, de la dissociació entre l'esperit religiós i la moral que encara l'any 1911 criticava En Maragall, des de les planes del "Diario de Barcelona", conceptuant com una de les arrels dels mals que patia la societat cristiana, l'obtusa divisió entre el moure's per interès purament terrenal o el fer-ho per un interès purament etern.

De fet, En Torres i Bages havia deixat configurat aquest verdader "nacional-catolicisme", ja des de 1892 i a La Tradició Catalana, quant, partint de la idea de que l'esperit català és esperit cristià i fent derivar, en un joc de paraules i conceptes, feia derivar la seva tendència a l'autonomisme de la professió universal del seu magisteri, afirmava que: "Catalunya i Esglesia son dues unitats en el passat de la nostra terra que és impossible destriar; son dos ingredients que lliga-ven tan bé fins a formar la pàtria; i si algú volgués renegar l'Esglesia esta no dubti que al mateix temps hauria de renegar la pàtria" ⁷¹. Més enllà, però, d'aquesta rígida estructuració de la que n'hem vist alguns aspectes amb anterioritat, el propi Torres i Bages intentaria donar urgència i fins i tot projecció de futur al seu "autonomisme" catòlic o quasi eclesiàstic, en el transcurs del ja citat parlament de 1889, La força de la poesia, intentant contrarrestar qualsevulla acusació de "raquitisme", "arcaisme", de que els mogul, en el seu camí regionalista, "un esperit històric o una afició arqueològica" i, tot al contrari, posant-lo en la línia d'evolució de la civilització moderna cap a l'humanitarisme i com a "nova realització del cristianisme en la esfera social y en la vida internacional dels pobles"

---

70 . Aquesta diferenciació es va operar, amb grans dificultats, dintre la primera dècada del segle, segons Romero Maura: Apendix a la tra-

Però si aquesta línia havia pogut significar un reactiu contra les evidents tendències integristes imperants dintre l'Església catalana de la segona meitat del s. XIX⁷², en 1898, havent portat la seva part d'ideologia, sobretot a la classe mitjana de Barcelona, en porçes de progressiva presa de consciència, s'arribarà a convertir, objectivament o subjectiva, en un element retardatari dintre l'esquema -que aconduex dictatorialment En Prat- per el que aquesta classe mitjana, en la seva acceptació més restringida d'intel.lectuals, professions liberals i tècnics de tot tipus, veuen arribat el moment d'imposar les seves teoritzacions i programes a una burgesia industrial (i en termes generals econòmica) que ha perdut, externament o momentàniament la seva adequació dintre la Restauració en crisi. En aquest sentit i ja en la línia de crear un instrument polític nou, diferent, en operativitat, del partit conservador, veiem com és tàcticament revelador i significatiu el llarg comentari polític (que el professor Vicente Cañho ha atribuït justament a En Prat en el que el futur líder català es pregunta si el catalanisme està lligat o no al tomb que havia de donar l'Estat en la manera d'administrar i fer política, qüestió que, segons el nostre parer, és el nucli fonamental que en ha de permetre entendre el nucli central del catalanisme⁷³). I en aquest article, en el que En Prat centra el seu interès sobre el significat i l'evolució de la junta polaviejista, preesiarà idees tant importants i reveladores com de la que és absurd que la burgesia industrial

---

ducció castellana R. Carr: Espanya 1808-1939 p. 469

- 71 . Correspon al capítol VIII de La Tradició Catalana "Influència moralitzadora del regionalisme" aquí ha estat extreta d'unes planes, en les que En Bofill treballa, sobre la 3ª edició, l'obra d'En Torres i Bages.
- 72 . Resulta aclaridor com sintetitza els trets característics de la seva pervivència Mossén Carles Cardó: Les dues tradicions. Història Espiritual de les Espanyes. Barcelona, 1977 p. 116
- 73 . (Prat de la Riba) Secció política "La Renaixença. Diari de Catalunya" 15.XI.1898 p. 6642-6645. Encara que de forma central no toqui ara el nostre tema es curiós veure com l'autor identifica, com a causes fonamentals de captació catalanista, els desprecis de l'Estat central envers la llengua, els atacs contra el dret o el desengany respecte la incoherència i inconstància de la política econòmica; en definitiva el mal govern

pretengui fer-se dirigir per un general quan és una classe que pot ésser directora o, també, la de la que té plena confiança en que els "polavie-jistas" acabin per acceptar el programa nacionalista " quan arribi el desencany", quan s'adonin de que el seu programa, a pesar de ser més lent és fonamentalment més sòlid. Per acabar de veure la intensitat i la intencionalitat d'aquestes línies, així com per acabar de caracteritzar aquest catalanisme que obligarà a tants desplaçaments i evolucions personals en tensió, creiem imprescindible el fer referència a l'article d'En Prat, publicat l'any 1905 amb el títol de La prosperitat de Catalunya, i en el que es postula un "bloc de classes", donat que: "Al punt que som de l'evolució de la societat catalana, aquest Estat és l'únic que ens falta (...) Fer un Estat, construir un nou aparell polític, no és obra d'una classe ni d'una professió, és l'obra col·lectiva per excel·lència, és la gran obra de tota una nacionalitat (...) Substitueix aquest Estat espanyol que respon a una mentalitat arcaica per un altre Estat espanyol que respongui al sentit català, que és el sentit modern de la política ⁷⁴.

En el camí de configuració d'aquest verdader programa de classe resulta totalment fora de lloc un protagonisme eclesiàstic, la pervivència d'una terminologia amb algun regust d'anacronisme, així com qualsevol lligam massa concret i ben delimitat com perquè signifiqui una servitut i amb ella el fracàs inicial en l'intent d'aglutinar el major nombre possible de tendències de les que es produeixen, a dreta i esquerra, dintre els sectors de la classe mitjana barcelonina i, amb els seus matisos particulars, als centres importants de les comarques de Catalunya. Un programa que pretén, en una triple funcionalitat perfectament orgànica, primerament, delimitar una profunditat i en extensió un sector de la societat posar-lo a més, en funció de la burgesia econòmica catalana i, per tant, donar una verdadera i moderna cohesió interna als grups de pressió cata-

---

74 . . "La Veu de Catalunya" 10.VIII.1905

lana, oposant tot un sistema al creixement i ascens de la classe obrera ⁷⁵ i, finalment, crear i monopolitzar el modern sistema burocràtic que iniciï i acompleixi la transformació en profunditat del país, concients, a més d'è que aquest esforç resultarà pràcticament estèril si no sap trobar el irradiar el seu nou dinamisme fora de les fronteres del Principat, configura, tot plegat, unes coordenades en les que no pot perviure, no ja una supeditació al passat, dinò el simple lastre d'una rigidesa, anacrònica per naturalesa, que vingués a impedir el lliure joc polític que ara s'iniciava. Així, doncs, si en la línia del que postularà, per exemple En P. Coromines a La vida austera, En Canibell ja havia incidit, des de les planes de "L'Avenç", en 1884, en el fet de que dintre el catalanisme polític hi havia de capiguer tothom, amb plena llibertat de consciència, l'any 1899, En Prat de la Riba deixarà totalment clar, negant tot tipus de concessió tàctica a una institució de la que n'és un acèrrim defensor en el pla personal, el que, tan per l'origen com per la finalitat, la religió "catalanista" i la seva doctrina social resulten fins i tot incompatibles amb l'acció nacionalitzadora que els preconitza ⁷⁶.

Sintetitzant els motius en l'irrupció d'En Prat de la Riba, per al catolicisme català quedaven uns marges d'evolució autònoma realment limitats. Per un cantó trobarem als qui retornen (o no s'han mogut) al radicalisme religiós, ajudés, en bona part, pel radicalisme subsegüent a la discussió de la famosa "Ley del Candado" d'En Canalejas (19 de novembre de 1906), a fets de gran radicalisme com els ocorreguts a Barcelona durant la setmana tràgica dels plets "religiosos" fins-ben entrada la dècada dels anys 10. Una altra sortida, en aquest cas de rebuig, matitzat, havia de ser la dels qui, negant la utilitat de la via parlamentària, negant-se, de fet, tota possibilitat de desenvolupament dintre el sistema democràtic i que carreguen les tintes en el seu catalanisme; representen

---

75 . Referent a l'esforç organitzatiu de la classe obrera catalana a l'últim quart del segle XIX i els primers anys del s. XX, resulta interessant l'obra de M. Izard: Industrialización y obrerismo. Las tres clases de vapor (1869-1913) Barcelona. Ariel 1973 265 p.

76 . Vid. "La Veu de Catalunya" 12.XI.1899

aquests un sector no configurat i el qual acaba per perdre tota vigència i significació com a tal sector. Finalment queda la línia d'evolució de la immensa majoria de la gent que hem citat fins aquí (Bofill inclòs) i que hem trobat col.laborant, per exemple, en el si de la Congregació Mariana. Serà aquest un sector que s'integrarà, amb major o menor intensitat, al moviment catalanista i que mantindrà amb la religió relacions purament personals. En J. Carner expressava el punt de vista d'alguns d'ells quan afirmava que " (...) Y es ben cert que'l catalanisme ha tingut entre altres ventatges socials, la de donar cultura, y bell sentit afirmatiu y practich, als qui som esperits tradicionals y conservadors. D'aquí n'ha vingut una immensa ventatja pel catolicisme català, que és el més ben organitzat d'Espanya" ⁷⁷. En definitiva, la reflexió d'En Carner acaba de girar al revés les argumentacions anteriors; es tracta, ara, dels beneficis que ha rebut l'Església catalana de la posta en marxa de tot el país i del procés de modernització a què s'ha vist sotmès i sobretot -quedarà dit només de forma implícita- en les persones que constitueixen la classe mitjana. I en aquesta línia és en la que creiem poder matitzar el comentari d'En J. Fuster respecte a que el catolicisme dels noucentistes es redueix a una "vaga efusió superficial", molt distant, segueix, de l'anterior patetisme d'un Verdaguer o fins i tot d'un Maragall. Sobretot a la vista d'un Jaume Bofill en el que resulta indispensable qualsevol tipus de refredament religiós i segons el dit més amunt, creiem, més aviat que el què succeeix és que s'abandona tota una temàtica, de forma ben concient, i això, tant pel fet de què aquesta generació finisecular ha superat l'etapa en que predominava una certa exaltació i l'expressió religiosa externa, com perquè l'home noucentista respon i vol comunicar tot un projecte que, si bé en el nivell cultural pot representar una quasi sofisticació intel.lectual, en el pla concret es correspon a bastament (en ocasions fins a nivells dels càrrecs ocupats pels protagonistes) amb

---

77 . J. Carner. De conducta catòlica. " La Veu de Catalunya" 13.XI.1907

un projecte orgànic d'actuació que ha d'influir en els temes i en la relació que s'estableix entre aquests i l'escriptor. Per no anar més enllà aquesta nova dimensió del noucentisme la trobarem quasi codificada en el glossari de l'Ors, ja des del seu inici en 1906, amb títols tan significatius com "La Nacionalitat Catalana i la generació noucentista" per no citar-ne d'altres ⁷⁸.

El que predominarà serà el tipus ideal del que el mateix Joan Fuster anomena "intel·lectual-profesional", aquest que és integrat per En Prat de la Riba, en base al talent i a la "fe nacionalista" que demostra tenir, en tasques de responsabilitat i que ell mateix es compromet, en tasques de proselitisme, per exemple, les campanyes electorals de la Lliga, com és el cas d'En Carner, ja en setembre de 1905, des de les primeres eleccions després de l'escissió esquerrana. Sota la direcció d'En Xenius En Carner, En Lopez Picó, En Pijoan i fins el mateix Bofill, configuren el nucli aglutinador d'una intel·lectualitat, alhora pont de contacte i força per a contrarestar l'acció de ~~la intel·lectualitat~~ intel·lectualitat esquerrana que, en el si de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, respon al fracàs de la vaga revolucionària de 1902 i a la propia metamitxació ambiental llançant-se a una lenta tasca d'educació de la classe obrera. Així, el noucentisme es converteix, alhora que hi participa, al camí més clar d'integració d'En Jaume Bofill a l'esfera d'En Prat de la Riba; serà aquest el noucentisme que En J. Pla qualificarà, des de les planes dels "Homenots" com a l'únic moviment real, positiu, i autèntic de la Catalunya de principis del s. XX i, això, torna a sobresortir com a decisiu, que està en funció -com ja tenia ben entès el propi E. D'Ors des de 1905- de l'acció motora de la que En Prat de la Riba ne's símbol carismàtic. I és que, en última instància, en el seu terreny cultural ⁷⁹ i més enllà encara si

78 . Per a una visió ràpida i de conjunt resulta útil E. D'Ors. Obra catalana completa. Glossari (1906- 1910) Barcelona, Selecta. Biblioteca Excelsa, 7 1950 1625 ps.

79 . Es interessant veure com reivindica aquesta faceta En Josep Carner: La dignitat Literària. Conferència donada per En - a la Joventut Nacionalista, el dia 2.VI.1913 Vid text a " La Veu de Catalunya" 7.VI. 1913 p.3

considerem totes les dimensions d'aquell "intel·lectual-professional", el noucentisme acaba essent ensems que el neutralitzador de les tendències esquerranes, l'esforç de modernització, particularment cultural, però que te el seu equivalent en totes les esferes. En aquest sentit, podem dir que és el propi catalanisme qui és noucentista. Per altra banda, aquest noucentisme és també un dels camins més clars de superació d'aquell "nacional-catolicisme" al que ja ens hem referit. En aquest sentit resulta definitivament clara la precisió d'En Xènius en el sentit de que: "Som alguns (els noucentistes) tradicionalistes d'una tradició nacional, concreta, en sentit religiós aquí (a Catalunya), en sentit pagà més enllà, com En Ch. Maurres"⁸⁰.

Arribats a aquest punt i abans de concretar en el camí d'integració d'En Jaume Bofill al "catalanisme-polític", evolució, de fet, ja encetada, hem de fer algunes precisions que afecten de manera exclusiva al nostre personatge. Així, encara que definitivament marcat per aquest moviment noucentista, coexisteix en ell l'adscripció prioritària al món de la religió i la prioritat d'aquests temes, tant referent a l'objecte de les seves reflexions personals, com en les exposicions públiques que, per altra banda, quasi només exclusivament realitza en el si i per encarrec de les institucions catòliques en les que milita. A mode d'exemple volem destacar aquí, per la pròpia significació del tema, la llarga elaboració que En Bofill i Matas farà, al voltant de 1908, del tema del modernisme, prenent com a base de les seves reflexions -i d'aquí part de les contradiccions que indiquem- l'obra del capellà Romualdo Santallucia Claverol ¿Que es el modernismo?⁸¹, llibre d'unes característiques reaccionàries indubtables. A part del tema concret, ens interessen les llargues reflexions d'En Jaume Bofill en el sentit de que demostren l'evolució a què està sotmès respecte una qüestió tan central per a ell com és la religió. Així, i a part el fet de

---

80 . Xènius: La joventut italiana davant la revolució portuguesa. "La Veu de Catalunya", 1.X.1910

81 . fet a Barcelona. Lib. Gili, 1908

que encara dona una certa bel.ligerància a temes com l'integrisme, el trobem ja convençut de fets tan significatius com de la necessitat de que el catòlic no ha d'actuar políticament com a militant o del caràcter censurable de l'abstencionisme prèis aquest com l'intent sistemàtic d'ensorrar l'ordre social i d'actuació antigovernamental. Destaquem, a continuació algunes frases significatives: "La política catòlica ha d'efectuar-se dintre dels límits de la legalitat. Son, per tant, il·lícites com a acció catòlica, les actuacions extralegals o revolucionàries; o sigui les que nosaltres anomenem radicalismes". "A l'Església de cap manera se l'ha d'identificar o confondre ab qualsevol dels partits polítics. Cada partit és responsable dels seus actes. La bandera de l'Església no són ells qui l'han d'empunyar", "Es lícit pertànyer, sense abandonar mai la defensa del principis de l'Església, als partits polítics fins ara existents a Espanya". "No és lícit censurar, ab censura teològica, ni titllar d'herètic el liberalisme quan se li dona un sentit divers del fixat per l'Església al condemnar-lo". "No hi ha partits obligatoris. Es lícita la diversitat d'opinions ~~públiques~~ polítiques fins sobre l'origen immediat del poder civil, el seu exercici i les varietats formes de govern". "Per tant, son canònicament admissibles, de fet, el sufragi universal, el parlamentarisme, el republicanisme, el separatisme, el centralisme, el nacionalisme, el regionalisme." ⁸²

Simultàneament, veiem com és també, en parlaments que realitza en el marc estricta de la Congregació, sinó aquell integrisme del primer moment, si un cert reduccionismecatòlic perfectament en la línia d'En Torras i Bages, intervencions oratòries que són molt significatives, per altra banda, més que per la riquesa del seu contingut, per ser indicatius d'aquella contradicció interna que observàvem en Jaume Bofill, així com del seu lent avanç cap a l'integració definitiva en l'òrbita d'En Prat de

---

82 . J.B. Modernisme (1908) 6 quartilles R^o i V^o + 11 R^o Arx. part. J.B.Mq Secció Manuscrits (6). Sabg. Religió i qüestió religiosa

la Riba. El primer parlament al que ens volem referir és el que va realitzar, l'any 1906, en un míting catòlic a Santa Coloma de Farnés, en motiu de pronunciar-se contra el polèmic projecte de llei d'Associacions. I el que és curiós és que, al costat de condemnes del liberalisme en raó del maquiavelisme amb que entén i gestiona el terme llibertat, de com, a través de la Llei d'Associacions i del matrimoni civil, propugnen un liberalisme hipòcrita per específicament antireligiós i anticlerical, al costat de crides a la mobilització catòlica (a l'estil dels catòlics de Navarra precisarà), En Bofill i Matas inclou frases com "Lo que hi ha que fins ara els catòlics d'aquí com tots els altres homes d'Espanya i de l'Europa llatina, des del segle XVII ençà y sobretot del XIX tenim un falç concepte de la política y creyem que la gent s'havia d'agrupar ab els iguals"⁸³. I encara una mica més endavant: "Però és més; és que com a purament catòlics no'l podem fer un partit. La mateixa paraula partit demostra que no's'havé ab la catolicitat o universalitat de l'Esglesia. Encara ho és més que'l Regionalisme: l'un la naturalesa, l'altre la naturalesa y la gracia (vocació directa del mateix Deu). Perxó l'Iglesia no és un partit"⁸⁴

L'altre discurs que volem destacar, segons el nostre parer d'una major consistència, és el que titula Discurs sobre l'Agricultura i la Filosofia, pronunciat a Sant Sadurní d'Anoia per encàrrec de la Congregació en una festa de la Immaculada al voltant de l'any 1905. En aquest parlament, En Bofill i Matas, justifica històricament i religiosament, la natural unió de la filosofia i de l'agricultura com a nucli essencial, tradicional diríem, de resistència davant "l'atac liberal", el que materialitza la filosofia alhora que roba braços a l'agricultura per a passar a apinyar-los a les grans capitals. En Jaume Bofill afirma, totalment en la línia Terras i Bages, que "Avuy dia las forsas socials estan desequilibradas. Essent la filosofia y la agricultura la ciencia y la industria fonamentals no hi pot haver verdadera cultura ni veritable riqueza sens

---

83 . J.B. Contra el projecte de llei d'Associacions, Notes 1906. 12 quartilles Rº p. 8 Arx. part. J.B. 1M. Secció Manuscrits (6) Subj. Oratòria (1)

84 . idem p.9

ellas. Catalunya fou un poble eminentment racional y practich, philosoph y agrícola y per lo tant eminentment catòlich (,..)",⁸⁵ la reconstrucció de Catalunya haurà de venir, doncs del rebuig dels corrents foranis ("catalanisme ab salsa d'europèitziació") i de la supeditació a tota la polèmica evolutiva que comporta el tradicionalisme catòlic. I serà des d'aquesta plataforma que En Jaume Bofill propugnarà la regeneració del país en base a "una descentralització cristiana i integral"

Deixant de banda aquest any llarg (el 1901 de forma primordial) en que continua els estudis, ara al Seminari, i que -com deiem- va determinat pel dubte de si segueix o no la carrera eclesiàstica, amb el començament del segle, En Jaume Bofill i Matas abandona l'etapa que podriem denominar de joventut i instrucció per passar a ser ja un intel·lectual en disposició d'actuar a Catalunya.

De l'observació dels seus manuscrits abans de 1913 (data d'ocupació del seu primer càrrec polític com a regidor de Barcelona) es poden deduir dos aspectes fonamentals. Primerament -i molt important-, que es tracta d'una etapa (1901-1913) en la que fonamentalment segueix dedicant-se a la pròpia preparació, que és prolongació, en tots sentits, del que ha anat fent des de l'escola secundària o des de l'esfera mariana. Per altra banda, i important sobretot a l'observar la seva anterior trajectòria, hem d'arribar a la conclusió de que el seu liberalisme determinant és fruit d'una autoexigència i preparació de caire universal (europeista, de civilització occidental cristiana). Això sense sortir com hem vist, de l'àmbit personal i considerar el valor possibilista d'un bon sector del moviment "burgès" catalanista o millor nacionalista (en el que haurem d'incloure a En Bofill) que, partint d'aquí, es veurà "arrossegat" cap a la posterior defensa d'un ideari democràtic i fins ben progressista en contrast amb altres sectors del centre, presumiblement equiparables.

---

85 . J. B. Discurs sobre l'agricultura y la filosofia p. 8 i 9 Arx. part. J.B.M. Secció Manuscrits (6) Subg. oratòria (1)

Paral·lelament a aquesta preparació i profundització, veiem com l'activitat d'En Bofill és cada cop més complexa. En la ja mencionada conferència J. Bofill. L'Home- El Polític. En Joan A. Maragall destaca d'En Bofill el fet de que és un home de gran personalitat i extremadament conseqüent, i afegeix que és característicament polifacètic però total. Concreta així En Maragall, pensant en la serietat del seu personatge tractat, el fet de que odia la premsa i la improvització de forma casi física i que en qualsevol treball que comença, no escriu res concret, no emprèn cap iniciativa, fins no té estructurat el tema sencer, té sospesat el vocabulari que ha d'utilitzar (perquè és el que hi va bé), i fins que no te ponderat el valor i l'abast i les implicacions del conjunt.

Per aquest camí podem dir que és veritablement complicat acostar-se a la personalitat i a l'obra d'En Bofill i Matas. Més enllà de la profunditat de la seva obra intel·lectual, pel que fa referència a l'esfera privada i familiar (en 1907 es casa amb Marguerida Bofill), ens sorprèn i hauria sorprès segurament a més d'un dels seus coetanis, el fet d'observar-li aficions gairebé diriem vitalistes, de les que agradava de parlar amb els seus fills i companys més íntims. L'afició pel cinema (i només com a espectador passiu), per la botànica, pel dibuix, el disseny, per la decoració, pels esports, per la caça (encara que amb implicacions molt pròpies d'un intel·lectual), són aficions que no deixen de contrastar amb un home d'aparença fràgil i malaltissa al qui, com diu el mateix J.A. Maragall, a primer cop d'ull se li nota una flama interior, un "abrandament íntim", característicament introvertit i intel·lectual.

En l'esfera pública, i per aquests anys que ara tractem, En Jaume Bofill començarà a ser conegut com a poeta; en això l'ajudarà molt el seu gran amic En Josep Carner, el qual, fent excepció en el seu costum de tractar a tothom fent broma, amb ironia, molts cops punyent, respectarà a En Bofill fins a la seva mort, parlarà d'ell, i amb ell, amb gran respecte i deferència. En Carner estava molt introduït en el món de les lletres barcelonines i va introduir a En Bofill en molts ambients. Quan en 1903 es va convertir en director de la revista "Catalunya"⁸⁶ el va de-

manar com a redactor, tasca que mantindrà fins a 1905 ⁸⁷.

Possiblement també sota el patrocini d'En Carner, va estrenar 1 les seves col.laboracions, encara que esporàdiques, a la Veu de Catalunya, amb un comentari a l'obra del propi Carner, Els Fruyts Saborosos.⁸⁸ Més tard, el va fer col.laborar en la revista El Pepitu, en la bona època de la publicació, quan al costat d'En Carner hi havia, al Consell de Redacció, persones com Labarta, Gris, Nonell, "Apa", etc.

En aquesta etapa, i en moltes ocasions també per indicació del propi Carner, En Bofill va assajar tota una serie de pseudònims, com "John Mill", "Lionatus", (possiblement "Un") "mestre Jaquetus" per a temes d'ensenyament, "Onè", pels de sàtira política, "Puck", pseudònim que estrenarà a La Veu el 5 d'agost de l'any 1910 ⁸⁹

- 86 . amb ells hi havia; En Emili Vallés i l'Antoni Homar; la redacció la tenien al taller dels pintors Fc. Galf i Jaume Llongueres al carrer Canonja i després a Sant Lluc; vegi's: T. Garcès: Conversa amb Bofill i Matas art. cit. p. 27
- 87 . al nº 11, corresponent al 15 d'Abril hi té un comentari titulat Catalunya i En Verdaguer
- 88 . vegi's "La Veu" 23.II.1906. L'any següent (26.XI.1907) hi escriu La Joventut i el Teatre Municipal; segueixen, l'abril i el novembre de 1909: Empori i Notes, respectivament, amdós de tema literari.
- 89 . Vid. al respecte. J.A. Maragall J.B i M. en el periodisme, "La Veu de Catalunya" 15 i 16.VIII.1933
- 90 . Apartat ja En Xenius de la vida catalana, el propi Bofill opina d'aquesta obra: "El meu primer llibre és la meva visió del Montseny, pel qual tinc filial veneració. Eugeni d'Ors va menar la meva aigua al seu molí de l'arbitrarietat, i va enrolar-me a la seva escola del noucentisme. Marcat amb aquesta etiqueta, he aparegut sovint com un líric eixut, cerebral, torturaç i deformatador. En realitat, però, jo no havia procurat fer sinó un alçament contra el ruralisme a l'ús. Esguardava la natura sense renunciar als meus drets de ciutadania. Era freqüent, en la lírica catalana d'aquells anys, de veure com les onomatopeies més innobles, les interjeccions rurals, eren cercades i arrencades aobstinadament del terròs i sospesades i ponderades, en la ma barroera, com estantisses perles de basar. L'udol era la màxima troballa. Contra aquest ruralisme indigne calia adreçar una ironia benèvola que l'atuis a poc a poc. Es el propòsit que dona tó al meu llibre". Vegi's T. Garcès. Ob. cit. p. 27

Aquesta etapa de poeta està presidida per la publicació de La Muntanya d'Ametistes (1908)⁹⁰, obra que prolongarà l'E. d'Ors⁹¹ i que es converteix pràcticament en una de les primeres banderes del noucentisme literari⁹², tan amb la publicació del llibre, com en la difusió que l'autor li va donar amb lectures públiques, com la que va realitzar a l'Ateneu Barcelonès, el 2 de desembre de 1909. Acompanyarà En Bofill aquesta publicació amb un estudi profund de la poesia catalana i europea, i, sobretot, amb un estudi cada cop més seriós de la llengua, en els aspectes semàntic, sintàctic, ortogràfic i del vocabulari (realitzarà un gran esforç per desenterrar termes i girs utilitzats de forma limitada en el món rural); tot plegat el portarà a estar entre els homes de la seva època que, de forma més total, dominaran la llengua catalana. En J. M. Rovira Artigues afirmava respecte això, des de les planes de El Dia de Terrassa i en fer el comentari d'un altre llibre d'En Bofill, Ofrena Rural (aparegut en 1926): "Guerau de Liost és un torturat de la forma, poleix els seus versos d'una forma incansable, la depuració del llenguatge és per ell una veritable obsessió (...)"⁹³. Per conducte també d'En Carner va conèixer a l'"home genial" (com el califica el pròpi Bofill), Mn. Clascar; tots tres projecten la revista "Orient" que no va arribar a sortir. També amb En Carner en aquests anys que el propi Bofill califica d'"anys de formació", col.labora com ja hem vist, en la revista "Montserrat" així com en "La Creu del Montseny", dirigida, aquesta última, per En Jacint Verdaguer.

91 . després del pròleg de Xènius seguien uns versos d'En M. Raventós (el futur economista), d'En Miquel Ferrà, d'En Sitjà, d'En X. Viura d'En Rafael Masó, d'En Bofill i Ferro i per acabar dñ En J.M. López-Pocó que aleshores es dedicava a la poesia lírica. La majoria dels citats formava part del grup dit "kal.liguencia"

92 . Carles Riba, en la conferència La poesia post-maragalliana organitzada per l'Associació d'Alumnes de la Fc. de Filosofia i Lletres, ens diu: "Un gairebé precursor de les doctrines d'Orsianes és Guerau de Liost"; afirma més endavant que el profund sentit del seu humorisme i de la seva ironia no és sinó exposició objectiva de les coses. I acaba dient: "Guerau de Liost" és el primer d'introduir

Per aquest camí a què al·ludim, a part d'assolir un domini de la llengua que, en el moment de fer d'orador, captivarà com es va dir, a qualsevol auditori, a la consideració de que la llengua és el suport bàsic del desenvolupament cultural d'un poble, lligant així llengua amb nacionalisme (binomi del que en serà un dels màxims representants), En J. Bofill es llençarà a un estudi sistemàtic i total, científic, que li portarà els mèrits suficients per ser nomenat, més endavant, en 1918, membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, derivant-ne una activitat per la que sentirà un gran respecte i a la que es dedicarà fervorosament.

De forma marginal respecte la situació en que es troba En Bofill i Matas en el període que ara tractem i fent referència al primer moment de l'Institut⁹⁴, resultarà essencial entendre, alhora que la participació d'En Josep Pijoan en la gestació d'aquesta institució d'una transcendència i significació tant grans, el protagonisme d'En Prat de la Riba en el sentit de que aquesta serà un dels primers exemples del sentit que el President de la Diputació vol donar a la seva obra de govern de Catalunya; i, en aquest sentit, havia d'interessar tant culturalment com administrativament o burocràticament, com una de les pedres claus que hauran de configurar tot un programa i llur orientació; impossible oblidar, des d'aquesta perspectiva, com la seva concepció s'inclou en l'ampli programa que En Prat quasi imposarà, l'abril de 1907, a la seva pujada a la presidència: no ens ha de sorprendre, doncs, que En Pijoan qualifiqui al líder catalanista de "normalitzador" cultural de Catalunya i al seu programa com de verdadera "obra ordenadora". Precisament seria En J. Pijoan qui

a casa nostra aquest culte a les coses, de treure poesia dels objectes" Vid. a més, J. Carner L'actual poesia catalana, conferència pronunciada a l'Ateneu Barcelonès el 30.XII.1909

93 . J.M. Rovira Artigues: apartat Llibres i Revistes, "El Dia" (Terrassa) nº 2395 (3.IX.1926) p. 2

94 . La seva història oficial queda recollida a Institut d'Estudis Catalans Els seus primers XXV anys. Barcelona Palau de la Generalitat. 1935. 316 ps. Les dades que aporta s'estronquen l'any 1932.

introduiria a Catalunya, en base als seus personals contactes amb Fc. Giner (mantinguts especialment entre 1906 i 1910, com precisa el títol de la seva obra Mi don Fc. Giner) especialment en el moment en que aquest orienta la "Junta de Ampliación de Estudios" del mes de gener de 1907, sintetitzant en un moment, com a home-pont, els contactes intel·lectuals i els trasbassament d'idees entre Barcelona i Madrid -que per el moment finisecular ha estudiat En V. Cacho⁹⁵; bona part de les directrius que intentaria catalanitzar i portar a la pràctica l'Institut pocs mesos més tard. Així, fins a la seva quasi fugida de Catalunya en 1909⁹⁶, En Pijoan es va convertir en el precursor de l'Ors en la direcció cultural de Catalunya, contribuint, a tall quasi del que En J. Rubió anomenava "ministre de cultura" sense cartera", a la gestació de projectes i en la primera posta en marxa de l'Institut, de la Biblioteca de Catalunya i del Museu de Catalunya. Des de la secretaria de l'Institut, en Pijoan va potenciar-li el que podem denominar com l'orientació pragmàtica, la que completava la de recolzament de textos de la història de la llengua catalana⁹⁷ i que consistia en la política de pensionats a l'estranger, succedani -potser, a la llarga, d'un èxit menor- del que havia vist a la "Junta de Ampliación de Estudios"⁹⁸. De tota manera, al nostre nivell ens ~~interessa~~ interessa sobretot ressaltar, més que el funcionament, concret d'aquestes institucions, aquella intencionalitat inicial, així com aquella fe o il·lusió amb la que el futur equip dirigent de la Mancomunitat està gestant el que serà un verdader programa orgànic per a la

---

95 . Vid. el text de la seva conferència Don Fc. Giner y el nacionalismo catalán. Separata de En el centenario de la institución Libre de Enseñanza" Madrid Tecnos. 1977 p. 175-188

96 . Existeixen afers amorosos i una pugna oberta amb En Puig i Cadafalch Per aquestes qüestions de detall així com per a la intervenció d'En Pijoan en la vida cultural de Catalunya. Vid. V. Cacho: Josep Pijoan y la Institución Libre de Enseñanza "Insula", 344-5 (julio-agosto 1975) p. 11 i 21, 22)

97 . Per aquests extrems és interessant la consulta de J.B. En Prat pro-
puslor eminentísim de la cultura ~~española~~ catalana ob. cit. p.153-
157 del manuscrit original. Vid. text íntegre al Apendix documental

modernització de Catalunya. Així, a la continuació del drama del aïllament intel·lectual a Castella, es contraposa el projecte d'uns pensionats que han de sortir a l'estranger per a estudiar la llengua, camí mediat de potenciació del programa nacionalista; han de sortir "per estudiar la riquesa perquè hem de ser rics, i una Catalunya pobre no serà mai res"; i han de sortir a l'estranger per aprendre a educar, per a crear escola, i per aprendre a administrar, com a única garantia de que els programes que esposin en funcionament puguin gaudir d'unes inícies possibilitats de continuïtat. A part dels continguts ideològics ens sembla evident, només en la consideració d'aquest exemple, com en aquest tipus d'iniciatives hi hem de buscar un dels camins més clars d'integració de professionals i intel·lectuals ⁹⁹

En Bofill i Matas (juntament amb En Joan Bofill i Matas i Jaume Bofill i Bosch) va participar, en 1906, al I er Congrés Internacional de la Llengua Catalana del que en va ser secretari En Pijoan ^{LOO} en calista de congressista efectiu, denominació que corresponia a les persones que s'adherien al Congrés i hi anaven sense ser ni ponents ni presentar cap esmena. Així, doncs, repassant per sobre les Actes del Congrés (en 1908 es tornen a editar diferents coses referents al Congrés) no trobem cap tipus de participació ni en la secció de literatura, ni en la ~~social~~ social-jurídica ni en la filològica (la que, ens sembla, devia atreure la seva màxima atenció). No es pot oblidar que, en aquest camp, com en tants d'altres en que després havia de destacar de forma indiscutible, En Bofill era encara un desconegut i, en cap aspecte, el seu treball particular no s'havia concretat en cap producció ~~una~~ mica important.

---

98 . Vid. al respecte: Expedients dels pensionats a Alemanya. Arx. gral. Generalitat . Lligall 2.896

99 . Vid. al respecte, Jordi Casassas: El marc institucional ofert per la Mancomunitat. La Recerca. Els "servidors públics" davant el problema de la creació d'una estructura impulsora de la recerca a jor-

No es pot parlar, en canvi, de total dedicació, pel que fa referència a la seva professió. De fet, En Jaume Bofill sembla considerar la feina d'advocat com una activitat gaire bé secundària. Al llarg de la seva vida triarà molt bé els cassos en que s'ha d'empresar, i si bé és prepararà a fons en matèria jurídica i política, aquest esforç serà la resposta a una preparació universal i intel·lectual, i no la purament específica i professional. Per aquestes dades que ara tractem treballarà en el si del Col·legi d'Advocats arribant-ne a ocupar el càrrec de secretari. Per aquesta vinculació podrà obtenir, com a residència particular que ocuparà molts anys (precisament bregarà per la destinació oficial i pública de tot l'edifici), el pis superior de ca l'Ardiaca.

Una altra de les activitats, que d'una manera o altre podem fer derivar de la seva professió, és la de formar part del còs d'Administració civil de l'Estat. Sense que aquest fet se li pugui donar una especial significació, si que el podem destacar com a indicatiu de la definitiva adscripció a un sector de la classe mitjana que té, com una de les seves funcions essencials, el convertir-se en la classe gestora del poder. Però En Jaume Bofill s'integra al funcionariat estatal, a aquesta màquina burocràtica que combat amb una passió gens fictícia; i això, quan podia (o estarà aviat i teòricament en disposició de) integrar-se a les mateixes funcions però via Mancomunitat, o sigui, per conducte directe d'En Prat de La Riba, en contraposició d'una carrera, més mediata i segura, però a la que hi havia d'ingressar a través del molest i normal sistema d'oposicions. En aquesta línia i amb l'ajuda inicial d'un amic de la família, En Bofill i Mata va assolir, en nomenament datat el 31 de maig de 1907, la plaça d'administrador interí de l'Hospital Clínic de Barcelona 101, plaça que adquiriria en propietat per R.D. de la I. 1908. De la "fu-

---

nades sobre "La recerca als Països Catalans" Ambit recerca del C.C.C 25 a 27 de març 1977.

Loc. sessió inaugural del 13.X.1906

ICL. hi figurarien al seu temps, entre altres, homes com: Puig i Alfonso (a la presidència), el Dr. Soler i Batlle, el Dr. Oliver, En Bertran i Coma, En Capdevila, En Casades, el Dr. Trias, el Dr. Navarro, el Marquès de Mariana, el Sr. Valls, En Valenti Carulla i Margenat

lla de serveis" d'En Jaume Bofill, en volem destacar uns aspectes que ens ajudin a millor situar a En Bofill. Així, aquest rebrà, el 7 d'agost de 1909, un significatiu ofici en el que consta que: "según oficio de la Subsecretaria del Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes se le dan las gracias por el digno y desinteresado comportamiento observado durante la semana del 26 al 31 de julio de este año". Per altra banda, sobressortint aquí una de les constants personals o físiques que tan el coartaran durant tota la seva vida, samem que entre l'agost del mateix any 1909 i l'agost de 19aa va estar un mes i mig de baixa per a restabliment de la seva salut. En una altre línia, i demostrant aquí la prioritat donada a les tasques desenvolupades a l'Ajuntament o a la Mancomunitat veiem com, el gener de 1914, demanava un any d'excedència. Finalment pode dir, com a prolongació de l'apreciació anterior que En Jaume Bofill, davant la possibilitat d'abandonar Barcelona, ja que, en motiu d'un ascens en ser destinat com a "personal afecto" a la Biblioteca de l'Institut de Màlaga, no va dubtar en declinar el nou destí (30 de març de 1920) i quedar-se a Catalunya, on, per altra banda, i com veurem, estava realitzant una tasca de primer ordre.

Ens sembla però, que aquesta certa afició declarada per una feina que podria semblar en principi "anodina", és la resposta al fet de que per primera vegada es troba en situació de treballar, i, sobretot, de preocupar-se, en pro d'un tema general, l'hospitalari, de la resolució del qual se'n deriva una millora (en complexitat i modernització) de la "Catalunya total". Aquí es comença a trobar en el seu lloc dirigent del treball del que es denomina la "Catalunya endins", que trobarà, com tants altres, un caminador perfecte en la gestió de la Mancomunitat; i així veiem que, molt més enllà de la redacció formal de les actes de les sessions de la Junta ¹⁰² (feina que arribarà a deixar per un amic col.laborador i admirador seu més jove com és en Pere Basil), es preocuparà per la redacció de l'

---

102 . El 20.X.1931 serà nomenat "vocal honorari" de la Junta de l'Hospital Clínic

Estatut de l'Hospital, per convertir la institució en centre de beneficiència i ensenyament moderns, per lograr el descens gradual del cost estància, per millorar els serveis i per l'extensió dels mateixos, per arribar a tenir locals i de moltes altres feines ben allunyades de les específiques jurídic-administratives (assolir partides del pressupost indemnitzacions, afers legals referents a accidents de treball, ~~legisla~~ legalització de donatius, qüestions referents a l'herència del solar o s'aireca l'hospital, etc), així com, en endavant, raxionalitzar i fer efectiu un sistema hospitalari català. A part d'altres materials, trobem un seguit d'idees sobre aquest tema en una sèrie periodística que reixerà a La Veu l'any 14¹⁰³.

Difícil de datar amb precisió, però centrant-ho en el període 1906-1910, dades que senyalen l'aparició de la Nacionalitat Catalana de l'Enric Prat de la Riba i la coneixença personal i inici de la col·laboració dels dos personatges, trobem, al nostre entendre, la cristallització del pensament i l'orientació que havia de prendre la vida pública, i concretament política, d'En Jaume Bofill i Matas. En aquest sentit, En Bofill no tardaria a declarar que: "(...) La lectura imprevista de "La Nacionalitat Catalana", casualment descoberta al comensar la del sabi y completíssim tractat de "Regionalisme y Federalisme" den Ll. Duran i Ventosa, del qual era pròleg, fou per a mi, a més d'una revelació política, una troballa esquisidament literaria"

Podem agafar, encara que només sigui com a exemple del senti-

-
- 103 . els articles, sota el títol genèric de Els Nostres Hospitals, són L'Hospital Clínic (26.V.14); L'Hospital de la Santa Creu (17.VI.14); L'Hospital de Sant Pau (18.VI.14); Programa Hospitalari (26.VI.14); i Programa Immediat (1.VII.14)
- 104 . J.B. En Prat de la Riba. Propulsor eminentíssim de la cultura catalana ob. cit. p. 276 del manuscrit original.

de la col.laboració íntima que s'estableix desseguida entre els dos personatges, un fragment de l'editorial del periòdic de Reus Las Circunstancias on s'afirma, amb motiu de la seva mort: "Jaume Bofill era assenyalat com el millor deixeble de Prat de la Riba. Ell s'abellia sempre a recordar als catalans l'exemple i l'actuació del que fou seny ordenador de la nostra terra, Seguidor seu, ell hauria estat, si la direcció de la política catalana en aquests darrers temps hagués estat normal, el preparador ideal de la reconstrucció nacional de Catalunya. Amb la desaparició de Jaume Bofill, la nostra pàtria perd l'esperança de que algú segueixi, amb religiosa fidelitat, les passes del més gran polític que ha tingut el catalanisme renaixent. Avui, el Govern de Catalunya és ben bé l'antítesi del seny i l'ambició patriòtica de Prat de la Riba (...)"¹⁰⁵

S'afirma en el precedent text, un sentit de mestratge i de col.laboració, però alhora, el més important, una continuació i interpretació de l'obra i la doctrina d'En Prat, de la que en Bofill es convertirà en apòstol, després de la mort del primer. Però s'ha de notar (i això creiem que és molt important) que de forma implícita es parla del Prat teòric, del Prat de la Catalunya total, de la seva fase, actuació i iniciativa presidencial. En cap lloc s'identifica a En Prat amb la Lliga, i això, escrit en 1933, creiem que és molt important, doncs, potser més inconscientment, es deslliga molt bé la Lliga Regionalista, com a partit de classe, conduït per en Cambó, de la iniciativa, que de forma personal, representà En Prat de la Riba fins a la mort, i que és l'única amb la que, a la llarga, s'identificarà En Jaume Bofill.

Una mica amb això toquem el desllorigador —o un d'ells— del complex panorama socio-polític del que podem anomenar sector burgès català, que ja anirem veient en endavant al contrastar-lo amb el desenvolupament de la personalitat, obra i actuació d'En Bofill.

---

105 . editorial: Jaume Bofill "Las circunstancias" (Reus) diumenge, 9.IV. 1933 p. 1

Per no precipitar massa, però, les coses, veiem l'impacte inicial que va fer a En Bofill l'obra de Prat de la Riba; veiem, segons paraules del propi Bofill, fins a quin punt la lectura de la Nacionalitat Catalana havia de ser el revoltsiu, ensems que l'amalgama, que donés sentit al que havia pensat i fet fins aleshores en el referent a nacionalisme, però considerant aquest sentiment com el marc explicatiu de tota activitat portada a terme a Catalunya i per Catalunya.

En la línia de la cita anterior (1910) i en parlament fet en 1922, En Bofill afirma: " Quant a mi, preparat amb reiterades lectures de la segona part de La Tradició Catalana del Doctor Torres i Bages, fou una revelació un pròleg que constituïa, com vaig saber d' després, el nucli de La Nacionalitat Catalana d'En Prat de la Riba 106 . En llegir-lo, vaig comprendre que m'havien enganyat fins aleshores. Gran part de l'educació que havia rebuda, era un engany: la geografia i la història, una llegenda anti-catalana, sense mica de poesia; certes manifestacions de pietat, una forma banal d'espanyolisme; molta premsa barcelonina, o un clixé antiquat o un eco del Govern Civil; grans prestigis socials, carcasses buides; el mite de les classes neutres, la inhibició de tots els egoïsmes; els censors de tota política, gent arreconada, incapaç d'assegurar, a franca lluita, el pasturatge de llurs famèliques ambicions... Reaccionant contra aquella deformació de la meva ingènua adolescència tot se'm tornà, fins l'engany, combustible de la meva catalanitat" 107

-
- 106 . es tracta del proleg al llibre d'En Duran i Ventosa : Regionalisme i Federalisme (1905) També recollia les idees expressades en la Conferència Lo fet de la Nacionalitat Catalana, feta a l'Ateneu en 1897 (sense cap referència concreta de que hi assistia En Bofill)
- 107 . parlament de presentació de la primera ponència Doctrina Nacionalista a la Conferència Nacional Catalana, en la segona sessió celebrada a la tarda del 5.VI.22; hem utilitzat un text mecanografiat amb notes notes manuscrites de complement i que figura al sei arxiu particular. Vid. Apendix documental adjunt.

El que aquí afirma En Jaume Bofill, això és, la personal i plena presa de consciència, es convertirà en un dels punts essencials de la ~~seua~~ seva doctrina nacionalista, tributària, com ell mateix afirma, de les d'En Torres i Bages i de la d'En Prat. És el que afirma en la primera conclusió de la ponència presentada a la Conferència Nacional Catalana (ja ressenyada més amunt), quan diu: " (...) La Nació, en tenir consciència d'ella mateixa, assoleix la plenitud de la seva personalitat"

Així, En Bofill valora molt més l'aspecte positiu del que denominem presa de consciència personal, que no l'aspecte de frustració que se'n podria derivar. Comprén l'abast de la força del nacionalisme, sense concessions, i quin és el camí que ha de seguir en el futur. És en aquest moment en que comprén, a més, el valor del "tradicionalisme evolutiu" que inspirava l'obra d'En Torres i Bages, i, més tard, del propi Durán i Ventosa, i s'els farà seus en l'esforç per catalanitzar Catalunya i per emparentar el que és "essencialment" català, i el que es fa i s'ha de fer a Catalunya, amb l'esforç, l'evolució i les inquietuts de classe que en l'etapa de formació ha arribat a comprendre que preocupava a l'Europa occidental, però sense acabar d'entendre'n el valor d'utilització a casa nostra.

Quan abans d'això criticava, en el concret, a liberals o conservadors de la política espanyola, ho feia sense força, allunyat de la realitat i seguint unes consignes estereotipades del catolicisme militant (que ara rebutja en molts aspectes concrets), en defensa de la institució eclesiàstica i en pro d'una difosa i pretesament innata "espiritualitat hispànica".

Ara, tot al contrari, al criticar als mateixos homes, però no com a ocupants d'un lloc al Parlament, sinó com a representants (i "tecnic") d'un estat central, que davant l'evolució històrica nacional concreta, representen la resposta inconscient del "no importa!" que trobem en el seu simulacre de discurs parlamentari ja comentat, En Jaume Bofill es presenta molt més viu perquè està defensant el que podríem denominar la seva funcionalitat social.

Així, quan ataca a liberals, conservadora o radicals espanyols homes de partit i homes de govern, En Bofill està atacant la buidor ideològica que l'evolució dels seus sistemes, tàctiques i doctrines ha produït, repercutint en una falta de capacitat de reacció, poder i possibilitat d'acció de la classe mitjana (i la burgesa en general), teòricament la més preparada. En Bofill i Matas, trasladant al seu nivell un problema que coneix a escala europea, i volent salvar d'aquest mal a Catalunya en l'hora, de la seva "difícil reconstrucció", crítica la buidor ideològica, la "falta d'espiritualitat", que impedeix construir al conjunt de la societat i, a la classe mitjana, el dirigir aquest procés de construcció total, única sortida que com a classe li veu per a un futur molt proper, si és que es va confirmant per a Catalunya aquesta tendència general, que l'allunya del veritable poder econòmic, proletaritzant-la en molts aspectes, i posant molt més de manifest el pobre paper que, amb autonomia, podrà jugar en l'enfrentament determinant entre la burgesia i el proletariat.

En Bofill no va llegir només La Nacionalitat Catalana sinó que va treballar a fons aquesta obra doctrinària que, com ja ha quedat apuntat, ja coneixia anteriorment en les seves parts més fonamentals (de realment nou, en 1906, només hi ha el pròleg i els últims apartats on treballa el concepte d'imperialisme). En la il·lustració del que deiem en el paràgraf anterior, veiem com el primer que destaca de l'obra d'En Prat és un fragment de la pàgina 17 on llegim: "La que arriba a la massa és la corrent que mor; la que veritablement avença i triomfa és la que domina en els cims, en els centres d'impulsió, en els cercles propulsors de la vida nacional".

En Jaume Bofill s'identifica amb la reivindicació de la professionalitat de la conducció política i espiritual d'un poble i, en el conjunt de factors que darrerament hem analitzat, trobem el veritable abast del que amb el temps s'anomenà "imperatiu patriòtic", causa impulsora de molts intel·lectuals catalans cap a la política .¹⁰⁸

---

108 . vegi's per ex., a En Domenech Guansé quan diu d'En Bofill: "(...)

En Bofill troba a un Prat de la Riba que actua en aquesta línia de classe mitjana, i se'n autònoma seguidor incondicional. Resta meravellat de com algú ha pogut donar un caràcter tan específicament català a la problemàtica general de l'Estat espanyol, catalanitzant així el conjunt de Catalunya, alhora que proposant un pla d'acció de gran envergadura que, lluny de pertorbar l'ordre social, camina cap a la "concordia de Classes", i com, en definitiva, pot recollir i recull tot un bagatge occidental, tot fent-lo passar pel prisma del que ja hem anomenat "tradicionalisme evolutiu".

En definitiva, En Jaume Bofill s'arribarà a identificar amb el veritable sentit de La Nacionalitat Catalana, tot combinant i ordenant el que hi troba, segons les pròpies necessitats, i desenvolupant-ne posteriorment aspectes concrets, com el referent al "nacionalisme biològic" del que es convertirà en màxim definidor. El caràcter de totalitat de l'obra d'En Prat justifica, en el cas d'En Bofill, aquesta identificació.

Veiem, per exemple, com en recull nombrosos passatges que fan referència al valor de la llengua com a "(...) instrument de la resurrecció del poble" (aquí transcriu de la pàgina 89 de la part primera), o també com a "(...) manifestació ^{més} perfecta de l'esperit nacional i l'instrument més poderós de la nacionalització i, per lo tant, de la conservació i vida de la nacionalitat" ¹⁰⁹. Per altra banda, fent la ressenya de la segona part del llibre d'En Prat, veiem com En Jaume Bofill sap extreure'n el valor del camí polític i total que ha de seguir Catalunya, fins arribar a la fase imperialista, aspecte que apassiona a En Bofill, per les implicacions que comporta, així com pel sentit de matisació i universalisme que l'inspira. Molt temps després, l'any 1919, a

---

Un dels intel·lectuals que, a Catalunya, van derivar vers la política per imperatiu patriòtic" a: Els que se'n van, Jaume Bofill i Matas. Catalunya de dol. "La Rambla de Catalunya", dilluns 3.IV.1933

109 . Prat de la Riba: La Nacionalitat Catalana: ob. cit. p.99

Berga, en motiu del descobriment d'una làpida en record de l'E. Prat, resumiria En Bofill breument i planera la valor de l'obra del president, dient: " En Prat és l'autor d'aquell petit evangeli patriòtic que es diu " La Nacionalitat Catalana"? Què li fan els predecessors i els coetanis i els conseqüents o seguidors? Ell els resum tots: els qui foren i els qui havien de venir. (Imperialisme). I digué el mot i la sentència definitius" ¹¹⁰

No podem creure, però, que fos únicament des de l'aspecte intel·lectual i teòric que En Bofill s'havia d'acostar al catalanisme polític fins a adherir-s'hi. Per més que no hem trobat cap referència a la seva participació en quasi cap tipus d'esdeveniment d'aquests anys ¹¹¹, com a mínim entre 1905 i 1910 van passar fets de prou importància com perquè influïssin en la seva presa de consciència i en el progressiu acostament cap el partit representatiu d'aquest catalanisme, amb el que ja s'hi havia identificat en el pla teòric.

Contradint fins a cert punt l'aïllament determinant que li atribuïem, el propi Bofill i Matas ens dona una pista -per cert, molt imprecisa- del com si que es va comprometre i participar, de segur només mínimament, en tot aquest moviment que gira conjunturalment al voltant de la Solidaritat i que, precisament pel seu inèdit caràcter unitari, podia integrar, fins i tot en feines propagandístiques, a elements convençuts doctrinalment, com En Bofill, però no enquadrats definitivament en cap partit: no calia gaire esforç d'instrumentar, en aquesta línia integradora com en qualsevol altra, fets com el de la massiva manifestació del dia 22 de maig de 1906, al Saló de Sant Joan, de Barcelona, o el precedent

110 . del parlament en l'acte descobriment làpida homenatge a En Prat. Berga, 12.X.19

111 . és curiós observar aquest fet a l'estudiar els papers del seu arxiu privat. De la mateixa manera, així com si que hi ha un recull ordenat de diaris immediatament posteriors a la Setmana Tràgica, no hem pogut trobar fins ara cap tipus de comentari a la també denominada Setmana Roja.

i causant de l'abandó de les Corts protagonitzat pels diputats catalans, independentment de la seva adscripció política. Ens referiem en concret, al discurs que va pronunciar En Jaume Bofill, l'any 1907 (presumiblement el mes de desembre), en una vetllada al "Centre Popular Catalanista" de Sant Martí de Provençals, en el primer punt de les notes preparatòries de l'exposició. En Jaume Bofill indica que ja els havia parlat "a les darreres eleccions provincial", indubtablement les celebrades el dia 10 de març de l'any 1907 i que signifiquen, a part la primera confrontació, el primer èxit del moviment solidari.

A pesar del seu indirecte valor de localització, d'aquest discurs que En Bofill titula El moviment actual de Catalunya dintre de l'Estat espanyol en volem destacar el com l'orador entén, en el pla de la seva immediata instrumentació tàctica, l'imperialisme propugnat per En Prat de la Riba, en el sentit de que ha de ser -segons ell- la tendència lògica que ha de continuar una primera fase, per en Bofill ja acomplerta amb la Solidaritat, i en la que el catalanisme havia demostrat, amb una difusió total i instantànea de l'esperit català, que no és una simple opinió sinó una voluntat i una possibilitat de "self-governement". Destaquem a més, com En Jaume Bofill entén la "conquesta" de Catalunya, com "la seva redempció", "pensant inicialment en les regions catalanes germanes de la nostra integrants de la mateixa nacionalitat occitana" i com a reflexe de la "prohija d'expansionarse y de multiplicarse" naturals quan Catalunya es sent "rica y plena". I, de forma natural, En Bofill i Matas acaba recomanant més "acció social" que "acció política" per a "pastar" a Espanya "a nostre imatge y semblança" per a que poguem "abraçar-nos ab un ser viu" ¹¹². Amb tot això creiem que podem considerar com a definitiva -a nivell teòric com a mínim- l'adscripció d'En Jaume Bofill en el moment general d'eufòria, específicament "administrativa", a tenor del programa

---

112 . J.B. El moviment actual de Catalunya dintre de l'Estat espanyol (notes prèvies) Arx. part. J.B. i M. Secció, Manuscrits (6) Subg. oratòria (1)

pratià i en aquest esforç, que en ocasions trobem fins i tot explicitat, per el que la classe mitjana vol sortir del impasse que l'havia abocat a posicions romàntiques i a la defensiva.

L'aparició de La Nacionalitat Catalana havia coincidit (i s'hi trobà impulsada) amb un moment de gran efervescència a Catalunya. A l'escalf de la Solidaritat Catalana (proclamada l'11 de febrer de 1906), concentració de forces que com ja indicàvem, havia d'impresionar a En Bofill, tant pel que representava en si, com pel fet d'estar dirigida i inspirada per la Lliga -partit que en Prat representava tant bé-, aquest gran polític es convertia en President de la Diputació de Barcelona. No cal dir, doncs, que aquest conjunt havia d'interessar i impressionar a En Bofill; més encara quan considerem que el procés de la Solidaritat, amb la politització general que comportava, amb el seu triomf electoral fulgurant, i, sobretot, amb la "derrota" del lerrouxisme (pel que tanta antipatia hem vist que sentia En Jaume Bofill), així com per presentar a la Lliga com un partit amb homes i estructura a punt, venia a ser tot plegat, la culminació primera d'un procés que tenia les arrels en l'ascensió dels anys immediatament anteriors.

D'aquest any creiem que és una conferència (al no estar data- da dubtem dintre el període 1906-1909) que, amb el títol Acció educadora del moviment català, va donar al Centre Català de Sant Andreu de Palomar En aquesta conferència dona la seva opinió del que és i representa el moviment de la Solidaritat i per això creiem, en definitiva, oportú el presentar-la ara. En Bofill i Matas opina que la Solidaritat Catalana és un moviment, més que total, integral; més que un partit amb una teoria un poble en marxa. Tot criticant liberals i conservadors del centre (aquests darrers per ser ja només conservadors del material), opina que la Solidaritat ha restablert, dintre Catalunya, l'equilibri entre el conservadurisme -representació del sentit comú i de la responsabilitat col·lectiva- i el liberalisme -de la tolerància dintre la llei-. Ha necessitat utilitzar, per arribar a quí, medis evolutius (fa la comparança amb Anglaterra), resultants de la coordinació dels legals o conservadors i

dels revolucionaris. Resultat final és el lograr, com diu, la "suprema harmonia social". En tot el seguit de comentaris que llegim en el guió d'aquest discurs, trobem, una més avall, una altra afirmació generalitzant, però que en certa mida està resumint la influència que en ell mateix ha tingut l'aportació pràctica i la del "catalanisme polític" en general. Afirma en Bofill: " El poble català era essencialment conservador, evolutiu y racional (...) Però era també essencialment liberal, el poble pus lliure de la terra (...) ¹¹³ .

En certa manera podem dir que, simultàniament que per a Catalunya, els fets de l'any 1906 són essencials per entendre el pensament i l'obra posterior d'En Bofill. I, evidentment, no podem entendre aquest any sense prestar atenció, com deiem més amunt, a l'ambient que s'està estructurant a Catalunya des de l'any anterior.

De l'any 1905 volem destacar-ne tres punts, que d'una forma o altra havien de sensibilitzar a En Bofill extraordinàriament. El primer en el temps, el fet de la dissolució del Círculo Conservador de Barcelona, que venia a representar, externament, l'ensorrada a Barcelona del torn de partits dinàstics. Serà el propi Bofill, l'any 1930, recordant aquest primer moment que parlarà de l'existència d'una "Comissió Central" de l'Ajuntament de Barcelona com de l'organisme amb el que el moviment catalanista va assolir liquidar les escorrialles caciquistes ¹¹⁴ . El fet, que donava a la Lliga la possibilitat d'extendre's cap a la dreta, representava la possibilitat d'un canvi d'orientació i de matis en el partit, amb el consegüent predomini, en el món del catalanisme burgès, dels elements tradicionalistes, d'ideologia de component "rural".

Un altre dels fets d'aquest any 1905, interessant de ressaltar al considerar la personalitat d'En Bofill, és el llençament, per la Lliga, d'un manifest a l'opinió pública catalana, el mes de juny, En aquest

113 . el subratllat és del propi Bofill

114 . J.B. Crònica. A tot arreu tenen bec les oques "La Publicitat",
10.X. 1930 p. 1

text la Lliga ataca durament a l'Exèrcit espanyol, un veritable exèrcit invasor, que no comprén res de Catalunya, ataca també a un Govern que no sap ni vetllar per la conservació de l'ordre sòcial; a un Estat "(...) que no té orientació ni ideals; un Estat representats per polítics incapços de moure'l; atents solament a llurs bizantinismes, a llurs aspiracions personals, a llurs lluites mesquines (...)" ¹¹⁵. Advocant, com ho fa, per un canvi de règim a Espanya, per la potenciació del regionalisme i per l'enfortiment burgès, el Manifest toca punts pels que En Jaume Bofill estava molt interessat, des de feia temps.

Finalment volem ressaltar, d'aquest any, un fet ja prou conegut per explicar-lo ara aquí, però que havia de frapar (i ajudar a polityza) al nostre personatge. Es tracta, certament, de l'assalt (el 25 de novembre de 1905) de les redaccions del Cu-cut i de La Veu de Catalunya així com de l'imprempta on es tiraven les dues publicacions; atemptat realitzat per un grup de militars de la guarnició de Barcelona que, al crit de "¡ Viva España! ", van cometre veritables salvatjades. Per sobre el motiu i els esdeveniments concrets, la comprensió per part d'En Bofill i Matas de que l'Exèrcit espanyol, secundat ràpidament pel Govern (Llei de Jurisdiccions, de Segismundo Moret), havia llençat un atac frontal i obert contra un catalanisme massa perillós, li reafirma el sentiment anticentrista, potenciant el del seu catalanisme de combat. L'adhesió d'En Lerroux a la "política" dels militars ¹¹⁶, alhora que donava cos al sentit antirradical d'En Bofill, l'acostava més a l'orientació del catalanisme polític.

Però tot aquest "moviment solidari" que hem anat veient com una de les causes principals de la concreció de l'ideari d'En Jaume Bofill, ensems que una de les fonamentals motivacions del seu ja proper ingrés a la Lliga, es converteix per al nostre personatge en un fènomen total-

115 . vegi's Lliga Catalana; Història d'una política, p. 48, 50 i 51; citat per I. Molas; Lliga Catalana ob. cit. vol. I, p.64-65

116 . vegi's el seu article: El alma en los labios a "La Publicidad" de 9.XII.1905

ment determinant, en gran part, perquè representa un procés de radicalització social i de clara diferenciació entre una postura esquerrana i una altra de dretana, postures interdependents, de fet, perquè representen les dues ales d'una mobilització de classe i predominen alternativament segons el signe de la correlació de forces en un moment donat. No hem d'oblidar, en aquest sentit, que l'espectacular escissió produïda entre els republicans, liberals-demòcrates i el sector de la Lliga, conservador i intervencionista, externament produïda arrel de la primera visita del rei Alfons XIII a Barcelona, però que arribava sancionant la manca d'operativitat d'un bloc de classe, superada o en vies de superació la meta comuna d'ensorrar el caciquisme i els partits tornants a Catalunya ¹¹⁷. Però aquesta situació, indirectament, impulsa -molt especialment per a gent com En Bofill- la consciència de la necessitat de crear programes que tendissin a configurar un bloc de classe homogeni, ideològicament disciplinat en l'interior de les respectives tendències, però en progressiva col.laboració: "tècnica" en pro del superior programa de "reconstrucció nacional"; precisament en Bofill estarà lligat, de fet durant tota la seva vida, a la concepció d'aquesta plataforma, que si bé és ara quan es prefigura, no es farà possible la seva efectiva posta en pràctica fins que al final de l'any 1914. Respecte la primera fase, resulta enormement interessant, per mantenir la línia dels testimonis variats que hem anat aportant al respecte i, sobretot, per a mantenir-ne la continuïtat fins i tot per sobre del propi fet de la Sollicitat, l'enfoc de la situació, problemàtica i moment català que havia fet En Ll. Domenech i Montaner des del seu lloc de president de l'Ateneu Barcelonès (entitat guanyada per al catalanisme, definitivament, des del ja famós discurs del Dr. Robert), en el parlament habitual de l'acte inaugural del curs 1904-1905, en el qual concepiona al regionalisme com la "solució de concòr-

---

117 . Vid. els comentaris fets sobre la marxa per Joaquim Cases-Carbó: Auto-comentari a "Catalònia- Assaigs nacionalistes" p. 99-101

dia en la qual Catalunya ha d'insistir per a la salvació de tots" i, després de reincidir en els normals retrets antiestatals, tocava el fons de la qüestió al afirmar que "(...) Catalunya desitja la seva autonomia per a donar-se a si mateixa una cultura superior; pera aprofitar y fomentar les seves forces naturals, avui en gran part inactives; pera donar expansió per tot el seu territori y pels dels pobles de la seva raça a les energies y activitat que avui té concentrades en poques i grans poblacions; aspira a posseir medis de portar per si mateixa la seva industria y el seu comerç als mercats universals, a fer-se pròspera y forta, y no desitja posseir tot això per a i-solar-se" ¹¹⁸. A part del valor intrínsec d'aquest fragment d'En Ll. Domenech i Montaner, creiem interessant el fet de que el seu parlament es produeixi, precisament, a l'Ateneu Barcelonès perquè l'entitat, en l'orientació catalanista, aplega a gent de tendència vària i, per tant, pot donar fe d'un profund moviment de sector que a tall d'exemple podem caracteritzar amb el gran nombre de conferències que aplegant a gent com En J. Alcover, En G. Alomar, M. S. Oliver, M. Obrador, Joan Torren-dell o En M. Costa i Llobera toquen temes com el futurisme o el de l'humanització de l'art però també el de l'"Evolució i extensió del catalanisme" o el de l'"Aspecta de la política catalana" ¹¹⁹.

Refrendant el que deiem respecte a que el moment intensifica En Jaume Bojall la tendència, ajudada en aquest sentit per una Lliga que es gira cap a la dreta per l'aparició d'una esquerra organitzada, envers el tancament de files però al sevei, únicament, d'un programa complexe i coherent, estructural i "realista", trobem que a finals de 1910 opinava que "(...) Res demostra més la vitalitat d'una política, la força d'una host, l'unitat doctrinal d'una escola, com els matisos (...)" ¹²⁰ i en

---

118 . Vid. Sessions polítiques inaugurals de 1904-5 i de 1906-7, Barcelona Tip "L'Avenç" 1907. Discurs d'En Ll. Domenech p. 23-31

119 . La relació anterior fa referència a alguns dels oradors i temes de conferències pronunciades a l'Ateneu Barcelonès entre març i juny de 1904

120 . J.B. En Prat de la Riba, popular eminentíssim... ob.cit. p.231 de l'original manuscrit.

1918, recordant en un curt pròleg aquests primers moments. encara precisarà: "Moltes hores, quan l'enuig periòdic trencava l'habitual quiescència, el nostre renaixement nacionalista semblava una improvització. Ara que ha trascendit, gosem dir que manifestava "ex abrupto " el sentit col·lectiu amb el trasllat finíssim d'una consciència dirigent".¹²¹

De forma progressiva, l'ambient, les amistats, els companys i col·laboradors d'En Bofill amb els que s'havia trobat, per exemple, a l'Acadèmia Catalana de la Congregació (i molts dels quals pertanyien ja a la Lliga), així com -enormement- la seva preparació teòrica, anaven creant la situació propícia per a que el nostre personatge iniciés la seva col·laboració permanent amb la Lliga. Primerament velada, però molt aviat (ja en 1910) francament oberta, constituint-se en redactor de La Veu¹²² (on debuta en el camp del comentari polític, amb l'article El Catalanisme) periòdic del que arribarà a ser-ne el director en substitució de l'anterior redactor en cap, Joan Torrendell, que havia marxat a Amèrica; i de forma especial, començant una col·laboració personal amb l'Enric Prat de la Riba, que només farà que incrementar, fins a la mort d'aquest, en 1917.

Col·laboració velada, dèiem, i és que així va ocórrer amb la seva participació, decidida, però impersonal encara, en la campanya electoral de la Lliga, del mes d'octubre de 1909¹²³, moment en que En Bofill i Matas s'identifica amb la no abandonada estratègia de la Solidaritat Catalana, amb la solidaritat social (concordia de classes que s'orienta cap a la repulsa dels recents fets de la Setmana Tràgica) i amb la preparació del nou règim local, recolzament a la iniciativa d'En Maura i ten-

---

121 . J.B. Pròleg a E. Prat de la Riba Per la llengua catalana. Barcelona. Publ. de "La Revista" col. d'Estudis Polítics, I, 1918 ps. 81

122 . Segons les nostres notícies el primer que fa a "La Veu", com a redactor, és una nota anònima a la secció habitual "Polítiques".

123 . La Redacció: El Polític, "La Veu" art. cit. p. 1

dència que, amb el pas previ de la Manomunitat ja prevista, obra la porta d'una futura autonomia ¹²⁴.

A part del fet de que En Bofill no soporta en 1909 cap responsabilitat pública destacada, és evident que els fets de la Setmana Tràgica o Roja el van afectar profundament. Recordem, però, aquella felicitació oficial per un determinat comportament davant els esdeveniments i que indica, de forma indeterminada, algún tipus d'actuació en la que destacar. A part, doncs, les actuacions concretes, hem de fer referències a la concreció, En Bofill, d'una sèrie d'idees consubstancials amb la seva forma de pensar i actuar, i que en gran part arranquen de la virulència de la "Setmana Roja" i del pànic que va causar entre els rengles dirigents del regionalisme: es tracta del profund antirradicalisme, ja sigui en l'aspecte concret del lerrouxisme (tendència amb la que des del centre es vol trencar la unanimitat inicial del "bloc nacional") com un antirradicalisme que considera aquesta tendència en la seva acceptació i derivacions més àmplies i que ja hem indicat com l'assimila, en una de les seves matitzacions, a l'actuació il·legal.

En aquest últim sentit, En Jaume Bofill considera al radicalisme com un temperament aplicable a totes les idees i corrents. Es per això que està totalment d'acord amb En Prat quan aquest afirma que tant radicalisme hi ha en uns sectors de les esquerres com en altres de les dretes. Radicalisme es sinònim d'exageració, de debat interminable sobre qüestions d'"ortodòxia" amb les consegüents "excomunionis" i persecucions mútues; és per tant, sinònim d'entrebanc a la beneficiosa tasca del govern, la que està feta per gent que no sent la violència, que sent, en canvi, la "continuitat de la vida social, que respecta el passat, que intenta sostenir els "elements substancials de la realitat present" i que, en definitiva, intenta facilitar l'"esdevenidor de fecondes realitats futures" ¹²⁵

---

124 . per a l'explicació completa de les eleccions, amb programes i resultats, vegeu per exemple, I. Molas: Lliga Catalana vol II p. 83-87

125 . arx. part. J.B. i M. Notes i comentaris manuscrits als articles d'

Es lògic que, coincidint totalment amb En Prat, En J. Bofill estigui interessat professionalment en aixecar el nivell cultural de les masses (parlarà de cultura material i de cultura espiritual), com a únic sistema de desarrelar el "vici" del radicalisme, aquesta forma peculiar de sentir els programes polítics per part dels pobles oprimits i politicament poc formats. Finalment, amb gran concequència, opina que els sectors dirigents també s'hàn de preparar conscientment per a governar; en cas de precipitar-se, forçosament hauran de caure en "improvitzacions i radicalismes". El que és cert és que, personalment, va predicar amb l'exemple.

Progressivament es concretarà en En Bofill la idea de que la política ha de ser clara i simple, però que la visió política, "ha d'abastar la complexitat de la vida"; els de temperament radical que diuen parlar "clar i català" tenen -segons ell- el defecte de no parlar clar, sinó de veure les coses massa clares, sense matissos ni dificultats. Altre cop veiem topar a En Jaume Bofill amb el radicalisme per una simple qüestió de caràcter, a part, evidentment, de total idea elaborada.

Tal com s'ha aountat més amunt, hem de considerar, però que En Bofill i Natas és encara gaire bé un desconegut a Catalunya. Es en el camp de la poesia en el que més ressalta el seu nom, gràcies a la publicació del ja mencionat llibre La Muntanya d'Amatistes i de les col.laboracions de menys renom, en diverses publicacions periòdiques de Catalunya. Noti's però, que no serà fins a 1912 en que tornarà a sonar el seu nom, gràcies ara a ser guardonat amb la "Flor Natural" dels Jocs Florals de Barcelona. L'any següent, a part de lograr la "Viola d'Or" en el mateix certàmen literari (només li faltaria un premi d'aquests per convertir-se en Mestre En Gai Saber), publicarà el seu segon llibre de versos, Somnis de Guerau

---

En Prat sobre el tema (aquests articles també els guarda classificats i es poden consultar en la secció corresponent)

de Liost; però, com veurem poc més endavant, aquest any ja correspon a tot un altre període en la vida d'En Bofill.

L'altra esfera on podem seguir trobant un cert ressò de la seva actuació és encara en la del catolicisme català. A part de seguir mantenint la col·laboració amb la Congregació, precisament de l'any 1909 trobem la seva redacció d'uns estatuts de l'entitat de tipus confessional que vol denominar "La Acció". I és curiós observar com aquesta entitat, que posa sota el patronatge de l'Esperit Sant, té, com a finalitat: "(...) promoure, per tots els medis lícits, el bé integral de Catalunya" ¹²⁶ Evidentment, no ens ha de sorprendre la coincidència amb la finalitat estatutària de la Lliga.

Aquesta iniciativa -evidentment recull la passada experiència a "cultura Social"- "Orient"- dona l'ota la impressió (i parlem a aquest nivell perquè l'em presa no va tirar endavant) de tractar-se de la resposta a "inquietut d'un grup -molt reduït- de catòlics, de manera que des de la seva doctrina poguessin identificar-se amb el moviment del catalanisme que representa la línia que des d'En Torras i Bages arriba a prendre cos en Prat de la Riba. Del primer en respecten el mestratge i la presidència, alhora que en recullen la idea de l'adaptació de l'Església a la catalanitat del poble, l'omnipresència, gairebé diríem, de l'esperit de la terra, el sentit detallista i localista, etc. I d'En Prat recullen el sentit universalista que els dona la combinació de liberalisme i sentit de perfeccionament, que adquireix una veritable significació al considerar el nacionalisme d'En Prat de la Riba com a "biològic, gairebé teològic, basat en l'imperatiu ètic del nostre perfeccionament col·lectiu o nacional" ¹²⁷

Existeix, a més, un interessant borrador manuscrit del que sembla el "Manifest d'aparició del grup "La Acció", cap a finals de 1909 segons ens sembla poder-lo situar, i del qual en reproduïm bona part a

126 . del títol primer dels mencionats estatuts, manuscrits, que trobem al seu arxiu part.

127 . segons paraules del propi Bofill, en manuscrit extret del seu arx. par. no titulat ni datat

continuació, donat que representa, entre altres coses, un dels primers textos d'En Bofill on trobem formulada la seva catalanització de l'ideal de la "concordia de classes", amb el que després es caracteritzarà com a representant o $\approx$ indicatiu típic, a nivell teòric, de la ideològia; posició i evolució d'aquest nucli motor i enquadrat de la classe mitjana de Catalunya. Llegim, doncs, en el citat manifest de "La Acció" que: "Esti-

mol poderós per tots els catalans de bona voluntat serà la dolorosa experiència de fets recientíssims. Quan semblava qu'era definitivament iniciada entre nosaltres la fase constructiva del nostre renaixement social, una sotragada d'atavisme l'ha feta trontollar. Catalunya sent fretura exhausta d'amor. Aixís com l'atracció física o pas és base primordial per tota sòlida y esbelta edificació, aixís també l'atracció espiritual o amor és fonament indispensable de tota organització familiar o nacional. L'humana ciència, sense la sal del amor, és cosa blana i fofa qui no experimenta aquesta dolça llei de la gravetat (...) La ciència infla, l'amor edifica".

Cosa bella es trevallar per la cultura, com més bella encara y més poditiva provocar un estat d'amorosament social qui faci possible l'infantament laboriós d'una nova institució, Y com l'amor se manifesta y's guanya per les obres, els que això creiem, els qui volem preparar la regeneració de Catalunya, despleguem la senyera de "La Acció" y convidem a seguir-la a tots els qui pensin y sentin com nosaltres (...)

"Nosaltres, els de "La Acció " som catalans, y després de Déu estimem Catalunya per damunt de tot y li requeneixem acabada personalitat, y recordant que "potser no hi ha cap nació..." procurarem informar el seu actual renaixement del antic esperit de la pàtria, una manera de que la seva cobejada regeneració no esdevingui segons frase del Ilm. Bisbe de Vic, una "transubstació" (suicida?) un gestament ridicol, (...) El nostre fi es trevallar pel be integral de Catalunya. Al propugnar-hi, creiem laborar, no gaire indirectament, per la gloria de Deu. Per obtenir-lo, proposarem la perfecció

integral dels ciutadans y de les col·lectivitats, emprant tots els medis lícits que judiquem convenients. No posarem com a condició el nostre lliurament personal, si l'èxit de la nostra entitat, anem al treball anònim y sempre que calgui y sigui possible col·laborarem a les obres bones dels altres y admetrem per cada una de les nostres col·laboració de totes les persones de bona voluntat y de les altres associacions lícites.

"Y detallant més els nostres propòsits podem dir que la nostra tasca s'intensificarà en tres direccions especials: utilitatge cultura, democràcia"

"No cal dir qu'el nostre utilitatge més valuós l'han de constituir els catòlics catalans. A la formació de les masses catòliques qu'ens segueixen, supeditada al regiment, de l'autoritat debuda, adressarem, donc, gran part dels nostres esforços. Malhauradament som molts catòlics, però pocs qui estem perfectament posseïts y identificats ab el criteri y ab l'Esperit de l'Església (...)

La cultura es ja un principi de democràcia, l'intel·lectualisme es garantia d'imparcialitat. Malestrugament molt hi ha per fer en favor dels nostres intel·lectuals, martris gloriosos de "l'~~avarsa~~ avara povertà" ètnica. No pretenia recloure'ls en acadèmies, ni envitrinar-los com exemplars curiosos, Amorosament acceptarem les penyes y les capelletes y les particulars iniciatives, en tota llur natural y fecunda varietat, limitant-nos a oferir-los-hi la nostra organització com a tornaveu qui enrobusteix la ressonansa de llurs crides, com a arsenal ont trobin tot lo qu'ells necessitin y nosaltres hi poguem posar.

La democràcia encara està per fer, les nostres masses obres són "res sul·lius". Cal desvetllar-les-hi la consciència de llur personalitat qui les posi a recer de propectorats vergonyosos y de rellegaments pecorals. Y com es la miseria lo que més esborra del home la idea de sa propia dignitat, procurarem avans que res, aydar

y ensinistrar a dites masses en la manera de desempallegar-se d'aquesta llur misèria espiritual y econòmica (...)" 128

Primerament hem d'indicar que dubtem de que s'hagués produït el fet d'aquesta teorització, independentment de la seva posterior posta en pràctica, si En Jaume Bofill hagués estat ja integrat a la Lliga d'una manera que podriem anomenar seriosa. De tota manera i fóra del contingut concret de la cita anterior, entre l'ideari d'En Prat de la Riba i el d'En Torras i Bages, en una precària combinació de regionalisme (o millor nacionalisme) i d'un reduccionisme catòlic que encara subsisteix, el que demostra en Bofill i Matas és estar centralment interessat en tot programa que tendeixi a crear les condicions morals i tècniques per a que la intel·lectualitat del país pogui desenvolupar la seva tasca rectora amb les majors possibilitats d'una efectiva rendabilitat. Crear un sector homogeni una infraestructura cultural i la situació democràtica precisa i per altra banda indispensable, creiem que, molt més enllà d'una certa adscripció al catolicisme, inviable per altre banda en la perspectiva de "La Acció" o de tota consideració - aquí ja més personals - d'un llenguatge evidentment "carrincló", són les línies que constitueixen el nucli central del camí per al que aquest sector creu poder aconseguir una funcionalitat social intrínseca i, en definitiva, és el desllorigador de l'obra d'En Prat -President. En aquest sentit En Jaume Bofill està en una fase ben avançada d'assimilació d'aquell "imperatiu ètic" que l'empeny, des de la perspectiva nacional i des de la social, a integrar-se a l'equip, progressivament més ampli, que està compromès en la definitiva modernització del país. De manera similar i per la seva frustrada tendència obrerista, l'ala esquerrana del nacionalisme s'acabaria integrant, tècnicament diríem, a un projecte que ofereix i distribueix En Prat des de la presidència amb una objectivitat i fredor extraordinàries, o que únicament és des de la seva

---

128 . J.B. (Manifest de "La Acció") (1909) 11 ps. R^o Arx. Part. Secció manuscrits (6) Subg Religió i Qüestió Religiosa

comprensió que podrem entendre la dimensió que, especialment en el cas d'En Bofill i Matas, es va donant al terme democràcia. Creiem que al respecte s'ha d'entendre que, a part la faceta per la que, amb gran comoditat, en el nacionalisme es configura la democràcia per contraposició a l'autoritarisme centralista de l'aparell de l'Estat de Madrid, la democràcia té un prioritari valor operatiu en el sentit de que els ha de ser l'únic sistema progressiu que es fonamenta en els controls constants, en l'equilibri i en uns equips tècnics en una progressiva capacitació que ve motivada per la necessitat de supeditar-se i alhora per a supeditar el sufragi; i la classe mitjana, intel·lectuals, professionals i tècnics, comprenen que són, un cop rebutjat el favoritisme i la corrupció, qui han de resultar els eterns afavorits per la selecció natural de talents en que haurà de consistir el camí d'ingrés a l'aparell burocràtic, i tot això, a part dels millors rendiments que només són possibles si s'institucionalitza la racionalitat en l'administració.

En concret, i tornant a "La Acció" podem dir que més interessant resulta aquella iniciativa, al veure-la combinada amb el projecte d'elaboració d'un diari catòlic que ha de rebre el nom d'"Historial" (aquí com en el cas anterior, no hem trobat tampoc que hagin col·laborat altres persones amb En Bofill) i la referida iniciativa és realment ambiciosa. El diari ha d'arribar a ser escola de periodistes "catòlics", i es necessita per a dirigir-lo, un home realment capacitat, al qui es pot facilitar l'estudi, de quatre a sis anys, de controvèrsia en matèria de religió, de ciència política, de sociologia, etc. alhora que la col·laboració, a mode d'aprenentatge, en altres diaris, de manera que el periòdic propi només comenci a funcionar, quan aquest director (entre altres coses se li exigeix coneixement de francès, anglès i alemany) tingui la suficient personalitat per fer rutllar un bon equip de col·laboradors.

"Historial", que volia arribar a aglutinar els existents (fa referència explícita a la "Gaceta del Norte"), crear-ne de nous i donar bon tó a la premsa catòlica de tot Espanya, pensa (segons memòria del projecte que es troba a l'arxiu privat d'En Jaume Bofill), a part la

defensa objectiva i mai exagerada dels interessos catòlics, orientar-se:

En política respectar el principi de autoritat i per lo tanto la persona del Rey que lo encarna , combatiendo no obstante los actos de toda autoridad responsable cuando sean contrarios al espíritu católico, a la justicia, a los intereses económicos o al verdadero progreso. Hacerse eco de las corrientes modernas organización social y administrativa combatiendo por lo tanto 1º: el exagerado centralismo actual, 2º: la actual organización caciquista como resultado e inmediato apoyo del espíritu liberal con que se organizó el Estado en el s. XIX".

Més endavant amplia l'horitzó que ha d'inspirar el diari dient:

" Para cada uno de los más importantes elementos de cultura social tendrá asimismo secciones especiales tratando, por ejemplo, las cuestiones de actualidad literaria, musicales y artísticas en general, así como los asuntos de interés referentes a medicina, derecho, pedagogía, milicia, etc. además de la sección particularmente dedicada a sociología y cuestiones obreras".

No es pot oblidar, tampoc, la virulència dels termes en que està plantejada, per aquests moments, l'"eterna" qüestió religiosa. En 1910, la famosa "ley del candado" està aixecant una verdadera polèmica, sobretot sentida pels seus sensibilitzats sectors integristes ¹²⁹No és estrany que En Dofill reculli, d'octubre a novembre d'aquest any, formant un curiós dossier, tot el que es va anar publicant a la premsa espanyola sobre les declaracions d'En Cambó a un corresponçal de l'edició de Paris del rotatiu "New York Herald ". En elles, després de precisar que era del tot impossible el que la crisi espanyola es solucionés amb la vinguda d'una República, el polític de la Lliga afirma que la reforma d'En Canalejas és

---

129 . des de les planes de la "Gaceta del Norte" -dia 20.X.1910- s'arriba a afirmar que, residint la "Veritat" només en l'Església catòlica, apostòlica i romana, aquesta no podrà tolerar que les altres esglésies, mancades conseqüentment de raó, puguin predicar lliurament les seves facecies. Seria un cas de complicitat immoral.

totalment acertada; la llibertat de cultes i la separació entre l'Església i l'Estat són una verdadera exigència liberal. No hi ha dubte possible sobre l'acord d'En Bofill amb les declaracions d'En Cambó; reconeixement segons apreciació personal, la dimensió popular del catolicisme català, per a En Bofill la qüestió és un plet de liberalisme.

Concretant direm que En Bofill creu que el catolicisme ja no és una militància sinó un principi inspirador: "Religió i política son dugues coses distintes, independents i només juntes en cadaú de nosaltres" (afirmarà en una de les seves conferències). El perill està -argumenta- en l'eixutador farisaica" dels partits polítics quan es vinculen la causa de la religió, perill incrementat per la propensió que hi ha a Espanya cap el Sectarisme.

A part aquests aspectes més teòrics, hem de ressenyar, que quan a actuacions pràctiques i concretes, la vinculació d'En Bofill i Matas amb la Junta Diocesana d'Acció Catòlica de la ~~mar~~ que ne's vocal i la seva directa participació en la creació de la Biblioteca d'Estudis Religiosos, depenent del Foment de Pietat Catalana, entitat amb la que es relaciona activa i estretament.

L'ACTIVITAT D'EN JAUME BOFILL EN EL PERIODE 1910- 1917

Per En Jaume Bofill s'inicia, obertament en 1910, una trajectòria que només es veurà trencada, el setembre de 1923, per l'acció de la dictadura de Primo de Rivera. Fins aquí, el que ens ha resultat interessant ha estat delimitat, doncs, el perquè i el com ingressa a la Lliga Regionalista, fet que en aquest cas equival quasibé a concretar els inicials trets caracterials, teòrics, posicionals que configuren a un Bofill que arriba a la Joventut Nacionalista de la Lliga amb un carisme molt més definit que el del simple jove que s'integra a un moviment en fase eufòrica de creixement. Inicialment ja hem de destacar el fet de que l'ingrés d'En Bofill i Matas, es produeix a l'edat de 32 anys, data excepcionalment tardana que dona peu a destacar, com a característica diferencial d'En Bofill la seva meticulositat intel·lectualitzant que fins en l'ordre dels esdeveniments l'impedeix actuar sota qualsevol forma d'improvització. I destaca encara més aquest fet quan veiem que s'enmarca en un moment d'eufòria en el que la propaganda nacionalista integra fins i tot les actuacions anticatalanes del centre, posades totes elles dintre el mateix sac per tal de convertir-les en elements de sensibilització popular i donar per aquest camí al nacionalisme un característic sentit tel·lúric, segons el que, d'una manera o altre, més tard o més d'hora, Catalunya arribarà a veure acomplertes les seves reivindicacions. Amb la Solidaritat Catalana, la política autòctona disposa, en equilibri, d'una tendència dretana i les corresponents a l'esquerra, de "La Veu de Catalunya" i de "El Poble Català", de representants al centre que es configuren com una poderosa minoria, del controlde les corporacions catalanes, municipals i provincials configurant, tot plegat, una visió optimista i eufòrica. A principis del mes de juny de l'any 1907 i per posar un exemple, l'Enric Moliné acaba el seu opuscle resum de la història del catalanisme assegurant que: "Heus aquí en síntesis lo procés evolutiu y la finalitat d'aquest gran moviment començat ab cançons de poetes y avuy ja ample y fonda corrent que fecon-

disa tota la nostra terra y es la unica esperança de la malmenada Espanya"
1.

Ara bé, tant per l'edat com pel natural personalisme que molgrat tot el farà destacar, molt especialment en base a la seva activitat com a orador i articulista, un dels trets essencials d'En Jaume Bofill i una de les característiques que li donen un valor significatiu dintre el sector de classe mitjana, és el de que s'integra, supeditant-ho tot, a aquell equip que es dirigit per En Prat de la Riba des del seu despatx presidencial, d'una manera grisa, figurant únicament el seu nom en els llocs realment imprescindibles, però constituint-se desseguida en un element absolutament imprescindible per a la política municipal i en general catalana de la Lliga i, molt més enllà, per a la confecció de detallats i tècnics programes o pressupostos, o per a l'estructuració i posterior funcionament de comissions i subcomissions, d'escoles o de manta entital oficial o paraoficial, i en definitiva, de tota aquesta xarxa que justificarà per la base en funcionament de la Mancomunitat. D'una manera normalment poc brillant, En Jaume Bofill està en el centre del que es converteix en la línia d'activitat hegemònica a Catalunya; i hem volgut avantposar aquest comentari justificatori, pel menor detall en que es tractada aquesta part, la qual, en definitiva, correspondria a l'etapa més constructiva del nostre personatge, però en la que, precisament pel dit més amunt, ens veurien obligats a construir-la paral·lela a la història de la Catalunya del moment, i en profunditat, de l'estructura, organització i obra (feta o per fer) de la Mancomunitat.

Com deiem al acabar el capítol anterior, l'últim eslabó que ens porta a l'ingrés d'En Bofill i Matas a la Lliga Regionalista està lligat

a un proés intel·lectual per el que intente comprendre l'evolució del catalanisme i, per tant, el sentit de la seva propia evolució i la funcionalitat que va tenir dintre d'aquest moviment, que pel seu caràcter eminentment polític li hauria d'exigir grans sacrificis en la seva natural propensió al matís i a les consideracions religioso-intimistes. Per altra banda, justificant el fet de que un personatge com En Jaume Bofill, que s'havia d'arribar a sentir compromès amb la línia dretana a la que s'abocava la Lliga, es llaci, contràriament, a un estudi clarificador, s'ha de entendre en la perspectiva d'un individu que no ha viscut, com a protagonista, tot l'entramat d'unions, escissions, recolsaments i tàctiques que desemboquen a la Solidaritat; de fóra estan En Bofill ha hagut d'assimil·lar el contingut doctrinari de les vibrants conferències d'En Fr. Cambó, per exemple les dels dies 4 i 8 de novembre de l'any 1909, en defensa del moviment solidari i que afecten a un panorama global compromès per l'ensorrada d'En Maura, també ha d'assimil·lar el nou ~~viratge~~ viratge que és demostra públicament en el "Manifest" que llença la Lliga el 4 de maig de 1910, text redactat per En Prat de la Riba i signat per En Cambó, l'Abadal, En Puig i Cadafalch, El Marquès de Camps i per En Verdaguer i Callís amb el que el regionalisme busca posicions i s'avança als resultats de les eleccions de diputats de quatre dies més tard ².

Per altra banda, En Bofill i Matas disposa de suficient manca de perspectiva posicional com perquè es sentit atret pel que semblava inqüestionable moviment interclassista, popular o ciutadà de la Solidaritat, però, per les mateixes raons, i successivament, s'haurà de sentir també terriblement afectat per l'esclat del 1909, de manera que tot aquest trasbals l'haurà d'inclinar a veure-hi clar, i més encara en ple període d'escissió de l'esquerra del nacionalisme. I s'ha d'entendre tot aquest moment, també, com una de les grans motivacions que l'han d'inclinar a integrar-se a l'equip de la Lliga i a contribuir a estructurar un programa

---

2 . Vid. al respecte, I. Molas: Lliga Catalana. Vol I p. 87 i seg.

prou hegemònic com perquè representi una alternativa prou sòlida a qual-
sevol altre que pugui aprofitar l'amença o la possibilitat de un nou mo-
viment popular. En aquest context, i més quan considerem que aquest mo-
ment coincideix, a nivell personal, amb l'abandó definitiu de l'idea de
seguir la carrera eclesiàstica, podem delimitar aquest període de noves
teoritzacions i estudi —amb tot el risc i imprecisió que sempre es de-
riven d'aquest tipus de perioditzacions— en el dens quinquenni que va de
1905 a 1910.

Concretant en els anunciats papers d'En Jaume Bofill i per par-
tir del que presentem un caire més general, fem referència a aquells en
els que, probablement al voltant de 1907, es construeix, a base de resum
d'obres, manifestos, programes o missatges a la Corona, el que ell consi-
dera com la línia directriu de l'ascensió del catalanisme, en una tra-
jectòria que farà començar l'any 1869, amb les teoritzacions del qui ell
considera com "un clarivident prematur", l'igualadí Fc. Romani i Puigdan-
golas; de l'obra d'aquest federal de línia conservadora, en destacarà el qu
que ja parli de la solució del problema peninsular (de l'enrobustiment
de les "Nacionalidades") en base a una real descentralització administra-
tiva. El segon pas d'aquesta tan parcial com simptomàtica llista, el si-
tua En Bofill i Matas, el 11 de gener de l'any 1885, en el "centre català"
i la inspiració de l'Almirall de la Memoria en defensa de los intereses
Morales y materiales de Cataluña, de la qual en destaca, donant-li una
especial relevància, el com "aspira a fines de trascendencia pràctica y
entra en el terreno político-social". A partir d'aquí i parlant de les
Assamblees de la Unió Catalanista, del paper de la "Renaixença", de la
campanya dels "Volem", l'Abril de 1927, etc. En Bofill està fent referèn-
cia, en definitiva, al procés de sensibilització nacionalista en el que,
de manera directa o indirecta, ja hi és present En Prat de la Riba. I, e-
videntment, encadenat amb això, ressenyarà a continuació, del període
1898-1904, les iniciatives fonamentals que, de la primera campanya elec-
toral, al missatge llegit per En Cambó a l'Alfons XIII, el mes d'abril
de 1904, desemboca en la separació, d'En Sunyol, En Giralt, En Verdager,

En Pijoan o En Carner i que, amb la creació del "Centre Nacionalista Republicà" i l'aparició del setmanari "El Poble Català", permet donar per acabada aquella primera fase en la que la Lliga Regionalista es pot presentar com a l'estructuració d'un assaig de bloc nacional interclassista. A partir d'aquí, i com que els papers d'En Jaume Bofill s'acaben el 1907³ la seva atenció es veu centrada en el procés de Solidaritat, fins a l'estructuració, el 14 d'abril d'aquest any, del "programa del Tivoli", el posterior atemptat sofert per En Fc. Cambó i l'èxit solidari a les eleccions legislatives del 21 d'abril del 1907.

Com ja hem indicat, aquí s'acaben aquestes notes i no podem observar l'encadament d'aquesta trajectòria amb l'abans i el després realment decisiu que havia de significar per a En Bofill els fets de juliol de 1909 i que En Cambó, passats més de cinc anys, encara recordava com la superació del programa solidari no havia representat cap tipus d'abandó, sinó, simplement, la superació, dintre la crisi, d'un estadi equivoc i d'imperfeció de cara a tirar endavant el projecte de modernització de Catalunya el qual era el que, des de tots els punts de vista, els havia posat en funcionament des de l'inici⁴. No obstant, en ple 1909, el judici d'En Jaume Bofill, en la línia dels comentaris periodístics d'En Prat de la Riba, és el de l'atac genèric contra el radicalisme, conjuntament al de la dreta i al de l'esquerra (recordem que En Bofill s'està separant de tot reste d'integrisme o de un possible partit catòlic) i col·locant-se en la línia que considerava l'antiradicalisme com a sinònim de constructivitat en la legalitat, en plena línia possibilista. I en el pla general, aquest tipus d'enfoc es veu recolzat i completat per la vigència donada al component tradicionalista, el qual, a part d'un reclam per a un sector de la societat, voldrà dir potenciar de fet la línia d'un realisme que ho

---

3 . Vid. J. Bofill (Notes no titulades sobre Obres, manifestos, missatges a la corona, Bases de Manresa, campanya del "Volem", programa Pola-vieja (1869-1907) (1907) 14 ps. Arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrita (6) Subg. Ressenyes i comentaris d'obres d'altres.

4 . Vid. al respecte, les concises referències que en fa Fc. Roca: La Mancomunitat de Catalunya: una solució "americana" - "L'Avenç" (juny 1977) p. 41-47

és perquè té en compte l'arrel de la problemàtica del país (de fet, "tradicionalisme evolutiu"), potenciar un responsable compromís amb el present. I és curiós veure com, en contrast amb aquesta meticulositat semàntica, indicatiu de que s'han d'apaivagar els ànims fins i tot a dintre de la pròpia Lliga, el lema que més s'adiu amb aquest moment immediatament posterior a la Setmana tràgica en el referent als replantejaments tàctics de la Lliga és el que es resumeix sovint amb la frase de "el fi justifica els medis" (mitjans).

Caracteritzant aquesta fase de momentani retrocés de la Lliga Regionalista i amb la prespectiva que li dona l'escriure-ho en una data posterior a 1916, veiem que en Bofill i Matas, respecte de la U.F.N.R. opinarà que: "Es filla de la solidaritat -filla nostra- (la Solidaritat dona valor a tots els partits) dividí el lerrouxisme... relligà els republicans" (...) "Crisi de la Lliga En Cambó sense acta. Campanya de la Bisbal. Impunitat dels reus d'Hostafrancs. L'abstencionisme d'En Cambó. La seva conferència sobre la Solidaritat (vid. també la Solidaritat al Municipi). L'enfonsada d'En Lerroux al Parlament (1909) Ocasí única per a l'esquerra. Desgast dels leaders republicans. Causes (amistançats de la política, rivalitats, etc). La Joventut Nacionalista. L'Estatisme. Reacció Nacionalista (febrer 1910). El Centre Escolar Catalanista" (...) "Aquelles eleccions perdudes per la deserció de les dretes, convalidaren l'Esquerra i demostraren que la Lliga era centre i que era el més fort, l'únic fort dels nuclis antirevolucionaris i partits d'ordre conservador" ⁵

No cal dir que resulta significatiu i indicatiu de com havia valorat a la Lliga Regionalista en el moment d'integrar-s'hi, precisament en un moment de retrocés de la seva actuació política, el que en destaquí la seva funcionalitat antirevolucionària, conservadora i, com apunt fonamental doncs és la línia a la que ell s'integra essent-ne, com veurem, un

---

5 . J. Bofill: La política Nacionalista Catalana. Ullada Retrospectiva (escrit després de 1916) 7 ps. R^o i V^o. Arx. par. J.E. i M. Secció Manuscrits (6) Sug. Política- Catalunya (31)

dels màxims responsables, el nacionalisme que s'oposa a l'estatisme, o sigui, a la supeditació tàctica al maurisme i als seus esforços regeneracionistes en base a la reforma-concessió d'una administració local que sembla aturar, en part, algú tipus de reivindicació "catalana". Paral·lela a aquesta apreciació d'En Bofill i Matas, l'oficial que llençava la Lliga des de "La Veu de Catalunya" donava fe de la tensió del moment que ara tractem recordant que si en un principi havia ~~existit~~ existit una verdadera "unanimitat" "d'homes de totes les escoles" que havia pogut integrar en un sol moviment a industrials i obrers, davant els primers problemes no es va saber procedir a una separació amigable entre dretes i esquerres, obligant a que la gent quedés definida pel caire dels que marxaven del seu costat, trencant-se així, la possibilitat de seguir aglutinant un verdader bloc nacional interclassista ⁶. Escrites les notes precedents en l'any 1914, en un moment en el que la Lliga Regionalista ha recuperat l'hegemonia externa, a part de la importància de recordar intencionadament tota aquesta trajectòria, estem convençuts de que ens trobem davant d'una de les múltiples crides a la participació de l'esquerra per a que col·labori en l'acabat d'un programa, teòricament apolític en el sentit de que representa el de la "concordia de classes", inel·ludible per a que es porti endavant la no menys imprescindible modernització del país.

Però allà on hem de buscar l'esforç teòric més gran en el referent a aquest procés d'adaptació d'En Jaume Bofill intimista a la línia més trepidant d'activitat a Catalunya, és en el camp de la religió, sobretot en el moment en que es troba perfectament assimilat al component religiós el que, per entendre'ns, podem caracteritzar com a l'extrema dreta. I el fet sobrepasa la problemàtica bofilliana quan es veu en la perspectiva d'una dreta que, ja a partir de 1904, veu la possibilitat d'aconduir

---

6 . Vid. "La Veu de Catalunya" 7.III.14 (ed. del vespres) p. 1

la dretanització de la Lliga en base a la por de la mobilització proletària, l'ascens de l'esquerra racional i a la possibilitat d'una radicalització de la línia liberal iniciada per En Canalejas. Resulta, al respecte, d'una significació definitiva l'editorial de la "Gaceta de Cataluña", el qual, sota el títol La izquierda y la derecha. La Lliga Regionalista en el orden religioso ⁷, incideix en el tema del com és possible que la Lliga s'atribueixi la responsabilitat de la reconstrucció del país quan, simultàniament, abandona la causa de la religió i a sobre declara ⁸ que a Espanya no existeix el problema religiós. I la integrista "Gaceta de Cataluña" assegurarà que la Lliga s'està indisposant amb la dreta i perdent així la possibilitat de dirigir a un sector socio-polític indispensable sobre tot, després dels "terribles sucesos de julio", però impossible de mantenir si s'encaparra en assegurar que el que vol és aconduir un moviment el catalanista, on hi cap tothom i totes les doctrines professades "honradament", fins l'anarquista.

No es tracta aquí de dirimir, com tampoc no hem pretès al tractar el cas de l'esquerra, una problemàtica tan ampla com poc estudiada; no obstant si que hem de fer referència a les relacions d'En Jaume Bofill amb el tema, i molt especialment, al que va dir al respecte, gairebé com a portaveu de la Lliga i precisament en aquest polèmic any 1910, representant la veu d'un element gens suspecte d'anticatolicisme, i en la línia d'aquesta utilització tan meticulosa dels propis elements, que caracteritza la fèrria direcció d'En Prat de la Riba i d'En Fc. Cambó. I el cert és que En Bofill es podia sentir directament afectat en el moment en que una de les línies d'atac contra els "catòlics de la Lliga" es porta a marcar les contradiccions a què s'aboquen a l'acceptar afirmacions de La Nacionalitat Catalana en les que En Prat de la Riba postula la marxa endavant de Catalunya, independentment del seu caràcter catòlic o lliure-

---

7 . "Gaceta de Cataluña" 20.IV.1910

8 . fa referència a les declaracions d'En Cambó al New York Herald, consignades més endavant.

pensadora, sense "renegar" de l'afirmació global d'En Terras i Bages a la Tradició Catalana, en el sentit de que "Catalunya serà cristiana o no serà" ⁹.

Referent a tota aquesta problemàtica en la que conflueixen elements personals, cojuntutals i de fons, religiosos o extrareligiosos, els comentaris d'En Bofill i Matas, dels quals n'aprofitem les notes manuscrites del seu arxiu particular, més riques i complertes que els articles de premsa que, de fet, surten d'aquelles ¹⁰, es dirigeixen a aïllar els nuclis de carlins i integristes que -sempre segons ell- només han sapigut assajar una precària organització amb el "Comitè de Defensa", davant l'actuació d'En Canalejas des de Madrid, secundada, des de Barcelona, pel governamental "La Vanguardia", i que, a sobre: "A les darreres eleccions se volgué fer creurer que la conjunció de les dretes tenia purament com objectiu la defensa dels interessos suprems de la Religió, de la moral y de la Societat. Al costat d'això, el Programa del Tivoli les reivindicacions autonomistes de Catalunya eren una minucia que s'preterí. Nosaltres sostinguerem sempre que la conjugació de les dretes, fetes ab la plataforma electoral o sigui ab l'excusa de defensar la religió, la moral y la Societat, era no més que una coalició política dels enemics de la Lliga, la colla del odi, hont s'admeté la col·laboració d'En Collaso y d'altres elements qui, sobtadament convertits per les prèdiques dels Srs. del Comitè, se llensaren a la lluyta ab un zel veritablement apostòlic" ¹¹

Devant aquesta gent a la que En Bofill qualifica de poc disciplinats, mancats d'unitat de criteri, estèrils per falta d'intel·lectuals, d'acció social, d'esperit català, de directors i que, a sobre, pretenen posseir la "veritat", tot i mantenint el seu acusat allunyament respecte

9. Vid. Los católicos de la "Lliga". "Gaceta de Cataluña" 7.V.1910
10. Vid. especialment: J.B. La Lliga Regionalista. "La Veu de Catalunya" 11-29.III i 7.IV.1910
11. J.B. Què se's feta de la conjunció de les dretes (1910) 12 ps. R^o Arx. part. J.B. Secció manuscrita (6) Sub. Religió. Qüestió religiosa El subratllat és de l'autor.

el poble i el país ¹², el nostre personatge situa a una lliga Regionalista que, en l'ordre intern, considera com la verdadera conjunció d'una opinió "cultural" i "popular" i d'un nucli "passional" i "integral", que mena una política realista, de "civilitat" que és política i evolucionista, que no admet qüestions prèvies en el tocant a "les institucions" i lleis polítiques existents" i que amb el nacionalisme, ha infós un ideal espiritual a la societat. Per a En Jaume Bofill, doncs, la Lliga representa un nucli que ha sapigut conjuminar el treball per "Déu i la Pàtria", amb el que realitzen per la cultura, en pro de l'imperi de la justícia social i pel benestar econòmic, i, amb una claretat, més que significativa, diríem que meridiana i fins i tot una mica ingènua, En Bofill assegurarà que: " no som chauvinistes de la nostra religió en lo que

té d'històric o d'humà. No creiem que la nostra sigui la millor, ni que'ls nostres homens siguin ara els més eminents. No volem llegendes catòliques, com no'n volem de cap mena. Així com em repugna la memòria de Felip V y de Ferran d'Antequera, així també no sabem canonitzar la figura de Felip II. No volem casar la Religió ab res humà, ni ab l'Inquisició. D'aquest maridar l'Iglesia nostre Mare ab els nostres respectius partits, arribarà un moment en que els catòlics d'Espanya ens trobarem germanastres. Nosaltres no parlem en nom de l'Iglesia, que ja té pastors i Mestres de Doctrina, ni'ns arroguem l'exclusiva representació del catolicisme a Catalunya"¹³

Finalment, en l'ordre de les teoritzacions que volten l'any 1910, però deixant, de forma directa i momentània, el tema de la religió, afegim el que creiem que és una de les primeres definicions sintètiques del què és el catalanisme, segons la qual: "El Nacionalisme, per tal com sanciona l'obra de la naturalesa és inviolable; per tal com respon a una unitat de criteri, a una voluntat que, per ser lliure, aspira a ésser autònoma, és respectable, i per tal com, al perfeccionar indefinidament l'obra de la naturalesa, la col·lectivitat natural, obeeix a l'imperatiu que imposa a tota persona el deure de perfeccionar-se, és segret"¹⁴ I, poc més endavant, precisant l'aplica-

ció tàctica d'aquesta definició, En Jaume Bofill apunta que: "Si aquest nacionalisme el conculca l'Estat, l'Estat és sacrileg i si el conculquen usurpant el nom de l'Església, els seus ministres, els que aço fassin traïrent alhora l'Església i la terra a ells encomanada"¹⁵ I aquest conjunt teòric-tàctic el completa En Bofill, amb l'indicació de que la Lliga Regionalista "(...) sap que la virtut del catalanisme rau en la llengua (que) és l'ànima, el verb de les nacions, es una música (fonètica), una lògica (sintaxis), un sistema ideològic. (morfologia), és integral per que flueix de totes les facultats de l'home"¹⁶, en el catecisme, en centres oficials i a l'Ajuntament i a la Diputació.

Per a completar aquesta qüestió de la llengua i veure, a més, la supeditació d'En Bofill a la personalitat i al mestratge que ja està exercint amb gran força l'E. d'Ors, veiem com afirma que:

"Un alt exemple ens confirma en l'amor a la llengua. No solament els naturalistes, sinó també els arbitraris l'exalcen. El pulcherrim glossador Xènius, per aquesta amor, adhuc es condescendent ab les sardanes y "Els Segadors". Y li escau. Perque si prenguessin la llengua com un artifici humà, com una creació del poble y dels refinats, com una cosa absolutament sotmesa a nostre franco-voler, adhuc aixís, el nostre orgull de l'originalitat, primera dèria de qualsevol artifex, ens faria devots partidaris de la dolça parla

-
- 12 . Vid. J. Bofill (Guions, notes i reflexions al voltant de la campanya electoral de 1910). (1910). 7 ps. Rº i Vº Arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits (6) subg. Política-Catalunya (3)
- 13 . J.B. La Lliga Regionalista. Els catòlics de la Lliga (1910) 18 ps. Rº Arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Política. Catalunya (3)
- 14 . J.B. (Guions, notes i reflexions al voltant de la campanya electoral de 1910) manuscrit ja citat.
- 15 . idem
- 16 . J. B. La Lliga Regionalista. Els catòlics de la Lliga. Manuscrit ja citat.
- 17 . idem p. 6

catalana. Y més en nostres temps. El Català per excepció, és encara verge, casi mitjaval; el mèrit de la ~~novia~~ nova plasmació, del refinament, de la modernització, pot ser, inicialment, de les nostres gèneres. Nosaltres tenim al nostre albir triar el camí de les futures destinacions d'una llengua" ¹⁷

En la consideració d'aquests trets generals del bagatge teòric respecte dels problemes del moment, i de la significació d'En Jaume Bofill i, per tant, de les bases del seu compromís amb la Lliga Regionalista de l'any 1910, passem a desenvolupar el tema en concret de l'activitat d'aquest significatiu personatge.

El període 1910-1913

En 1910 (té aleshores 32 anys) En Jaume Bofill entra a la Lliga, més concretament a la Juventut Nacionalista, que havia estat pensada en 1906, creada oficialment a l'any següent, i en el moment que ara tractem estava en plena fase d'estructuració. De bon principi, ja va ser considerat com una bona filiació, tant per la seva capacitat com per les notòries ganes de treballar, de forma incondicional seguint a En Prat de la Riba, però amb el criteri personal que li donava l'edat, la formació teòrica i la seva anterior trajectòria.

En J.A. Maragall ens explica aquest primer moment de la forma següent: " l'entrada d'En Bofill a la política, ja hem dit que respongué a un imperatiu patriòtic. Eren els temps en que la gestió política del catalanisme devia ser considerada com l'impuls i la conseqüència alhora d'una alta tensió (...). El triomf del catalanisme, era polític. Els nostres parlamentaris arbitraven els destins d'Espanya, amb actuacions que astoraven els cercles madrilenys. La veu potent del Nacionalisme ressonava tot sovint al Parlament espanyol, i do-

nava vida a un règim parlamentari viciós i malmès pel torn dels partits oligàrquics. Els homes de Catalunya, més concretament, els homes de la Lliga donàven a llur gestió política una elevació de to, que moltes vegades hem anyorat, i socavaven les runes d'un sistema polític per a fer obrir els ulls del poble a una nova alenada rejuvenidora (...)"¹⁸ i més endavant: "Aquesta política d'ideals, juntament amb la preocupació ètica i liberal, són els rails per on s'escorre la vida política d'En Bofill, que revisarem breument. Sota aquestes lemes el trobem abans que enlloc, a la Joventut Nacionalista"¹⁹

En un full manuscrit, redactat en 1922, o sigui, en el moment de la creació d'Acció Catalana i de la seva separació de la Lliga, i, per tant, moment de profundes reflexions, En Jaume Bofill recorda aquests primers anys dient: "Vaig començar a actuar a la Joventut Nacionalista i a "La Veu" -és a dir, en el Nacionalisme polític-, com a reacció contra les tendències estatistes d'uns quants minyons intel·ligents (Vidal i Guardiola, Tallada, etc,) economistes, que interpretaven malament En Cambó, o es deixaven entabamar. En Tallada, com a President de la Joventut, feu un discurs titulat "Noves Orientacions". Jo, amb aprovació entusiàsta d'En Prat, vaig publicar a "La Veu", gairebé el primer article, titolat "Nacionalisme"²⁰. Envaiem la Joventut, si renyines (?). Triunvirat Jordà, Puig de la Bellacasa, Bofill (Comissió d'Acció Política de la Joventut). Vaig redactar-ne els nous estatuts"²¹

Sembla talment, doncs, com si En Bofill hagués esperat d'entrar a La Veu i al partit, en el precís moment en que es va sentir preparat per fer-ho. Fa la impressió de que s'estigués aplicant a ell mateix, la idea que té del conjunt del nacionalisme, idea segons la que, abans d'estar efectivament preparats, no es pot actuar en segonsquina mida, doncs forçosament s'ha de caure, aleshores, en estridències i radicalismes.

---

18 . J.A. Maragall ob. cit. p. 5 (apartat: Bofill en la política

19 . J.A. Maragall ob. cit. p. 6 (apartat: Breu revisió de la vida polí

A pesar d'aquests trets personals, no podem descartar la possibilitat de que En Bofill sigui un dels principals instruments de la Comissió d'Acció Política de la Lliga, de fet, doncs, d'En Prat de la Riba, per evitar eufòria i radicalismes en una secció que com la de la Joventut, havia crescut espectacularment gràcies a les correlatives eufòria i radicalització de l'ambient que gira al voltant del període 1905-1909.

S'ha d'apuntar també que, segons sembla, van ser molts els que, considerats en el moment com a joves (menors de 30 anys), van ingressar a les rengles de la Joventut atrets per la postura i significació de la Lliga en el període 1906-1907, i conciençiatats pel moment de gran exaltació política i nacional que va comportar la Solidaritat, l'aparició de la Nacionalitat Catalana d'En Prat i, també, per la revifalla d'un republicanisme més català. Més amunt ja havíem apuntat aquests factors com a uns dels causants de la particular politització d'En Jaume Bofill.

En el si de la Joventut Nacionalista, en Bofill va portar a terme una labor considerable (podem desparcar, per exemple, la coordinació d'esforços, al mateix nivell, amb els nacionalistes valencians) des dels llocs de màxima responsabilitat que desseguida va ocupar; (era considerat com a "soci adjunt de la Lliga"). I és doblement important aquesta labor ja que en el si de la "Joventut" s'està gestant el grup i la ideologia del que més tard serà el nucli inspirador i director d'Acció Catalana. Al seu arxiu particular hi figura una llista dels Sr. socis, de 6 folis on s'inclou l'adreça de l'interessat i en la que hi figuren 167 noms distribuïts: 127 socis, 11 inscrits com a socis de número de la Lliga, 3 com a socis adjunts, 22 de la Secció de Socis Escolars i 4 baixes. De la llista destaquem els noms de: F. Escalas, M. Mundó, J. Ruiz, Ll. Jover, E. Rogent, A. Fiol, E. Duran i Reinalts, J. Carner, J.M. Baizeras, J. Raventós, X. Tusell, J.M.-F.-I. de Segarra, R. Coll i Rodés, J. Agell i Agell,

---

tica.

- 20 . creiem que fa referència a l'article El Catalanisme "La Veu" febrer 1910; vegi's més endavant p. 43
- 21 . Vid. Arr. part. J.B. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Política-Catalunya (3)

J.M. Bassols, M. Carrasco i Formiguera, J.M. Lopez Picó, J. Santacana, M. Raventós, Ll. Folch i Torres, P. Vidal de Llobatera, J.M. Trias de Bes, I. Dalmau, Ll. Massot, M. Fargas, R. d'Abadal, i Vinyals, J. Xicoy, L. Cervera, Ll. Nicolau d'Oliver, P. Soldevila, J. Cabañes, R. Vilaplana, R. Mir, J. Maluquer, J. Massot, J. Camps i Arboix, J. Tapies, M. Dalmau, J. Vila, M. Roca, C. Jordà, Ll. Puig de la Bellacasa, R. Masó, F. Ferrando, B. Rahola, X. Calderó, J. Costa i Deu, P. Nubiola, M. Esteva (entre els Socis Escolars, molts fills dels anteriorment citats). A l'arx. part. J.B. i M. existeix també una llista de socis de la Joventut Valencianista, de la J.V. de Barcelona, de Castelló i d'Alacant amb una interessant precisió de la particular significació (i la conseqüent possibilitat d'utilització) de cada un.²²

L'objecte de la Joventut Nacionalista el trobem reflexat en l'article Ier del seu "Reglament Interior" (redactat de nou per En Bofill) on llegim: "L'objecte cabdal de la J.N. és el consignat en l'art. Ier dels actuals Estatuts de la Lliga Regionalista que diu així: "Es objectiu de la Lliga Regionalista la defensa dels interessos i la reivindicació dels drets de Catalunya, treballant per tots els medis legals per aconseguir l'autonomia del poble català dintre de l'Estat Espanyol. La Lliga Regionalista apoiará (recolsará) tot moviment autònom de les demés regions espanyoles, procurant estendre a totes la doctrina autonomista. La J.N. procurarà especialitzar dintre l'acció de conjunt de la Ll.R., la seva actuació nacionalista d'escola i de partit polític, accentuant la disciplina tècnica i l'ample esperit de solidaritat amb els nuclis polítics més afins ^{de} Catalunya i de Ibèria, que'l progrés i la complexitat actuals del nacionalisme català exigeixen"²³

---

22 . Vid. Arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Política-Cat. (3)

23 . de l'arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Política-Catalunya (3)

En dues fulles mecanografiades on s'endevina la precisió i la meticulositat d'En Jaume Bofill s'ens parla de l'Actuació de la J.N. en el doble sentit de propaganda dels ideals nacionalistes i organització de les forces foranes" (que ens atrevirem a datar al voltant de l'any 1913). Llegim allí els punts de la campanya que s'ha de portar a terme a fora de Barcelona i que consta dels punts: a) Nacionalisme, b) Significació de la Lliga dins el moviment nacionalista i la política general espanyola, c) Actuació constructiva de la Lliga en les Corporacions a ont han governat els seus homes d) Mancomunitat i delegacions a arrencar de l'Estat, i, e) Propagandes oportunistes que convinguin segons instruccions de la Comissió Política de la Lliga". Així mateix hi llegim els noms de la comissió encarregada de coordinar aquesta política, que són: per Barcelona, J.M. Bassols i Iglesias, J.M. Trias de Bes, R. d'Abadal i Vinyals i Joan Costa i Deu; per la província de Lleida, Ll. Jover i Numell, Jaume Filella i I. Dalmau; per la de Tarragona, Ll. Figueres Dotti, M. Carrasco i Formiguera, i J.M. Ciscg (oficialment); i, per la de Girona, P. Vidal de Llobatera i Ll. Massot i Balaguer. Aquesta gent ha d'omplir unes detalladíssimes fitxes encaminades a cobrir, de fet, tota l'activitat política de Catalunya.

Però, a part aquesta activitat en el si de J.N. (que intenta acostat tot el possible a l'acció de la Comissió política de la Lliga). En Bofill i Matas resulta un element molt aprofitable per a l'actuació política de la propia Lliga. Referent a la seva imminent col.laboració a "La Veu de Catalunya", el propi Bofill apuntaria, molt més endavant, el que va estar impulsada per En J. Carner i també per En Prat de la Riba, els quals, en un principi, el fan vèncer les seves inicials reticències a escriure en prosa ja que: "Em repugnava i em costava. N'esquinçava de fets", afirmaria en 1929 referint-se a les primeres proses ²⁴

---

24 . J.B. Efemèrides a "Trenta anys de vida quotidiana", nº extraordinari "La Veu de Catalunya" 2.1.1929

L'any 1910 -com apuntàvem més amunt- havia debutat a La Veu de Catalunya (on acabará redactant articles editorials i de fons gaire bé a diari) amb l'article El Catalanisme des del que, d'entrada, es destava com a teòric -de fet és el primer article de l'any 10 que tracte el tema del nacionalisme de forma teòrica i oberta-. L'article ressalta, en el camí d'un total imperialisme, la "justíssima clarividència del mestre Cambó" que està assajant l'intervenció de l'Estat central com a "una preparació remota d'imperialisme, una mena d'exercicis d'intervenció, una especie d'entrenament col·lectiu". Però aquesta intervenció només és possible (i aquí hi ha la justificació de l'antiestatisme que motiva l'article), només pot donar un fruit positiu -segueix argumentant en Bofill -, en la mida en que Catalunya es presenti en un pla, com a mínim, d'igualtat (o de superioritat, doncs, dintre el conjunt ibèric, Catalunya és la representació màxima de l'esperit del món modern), aportant per a l'Estat central una "substància" tan beneficiosa com la que es pot derivar per a Catalunya de la pròpia col·laboració. D'aquesta plataforma es deriva, per En Bofill, que la feina fonamental, de la que ningú es pot desviar, és la de presentar-se com a catalanista, tot treballant per a l'enfortiment de la cultura nacional (i del seu vehicle primordial, la llengua), síntesi del pes específic català davant l'Estat.

El final de l'article, enormement significatiu del nucli, del corrent i de la significació als que En Jaume Bofill està adscrit, expressa que: Es d'advertir que "l nostre catalanisme és més biològic que sistemàtic. Atrau les coses vives. Conviuen en ell clàssics i independents, naturalistes y arbitraris. Tots convenen en la necessitat del catalanisme com a medi y com a fi. Potser ~~els~~ els més fervents d'aquest culte son els poetes en l'ample sentit de la paraula, aixó és, els creadors, els vidents, els qui posen amor a tot, als monuments arqueològics, a les novíssimes arts, a les lletres, a les institucions jurídiques, a la nostra ciutat... Es clar que compten, en aquests rams, ab una tradició catalana, ab un "precognitum" qui'ls uhlpren, però estich seguríssim de que no'ns mancaran

tampoch economistes, ni filòsofs y els estatistes vagin a la ciència ab humilitat, ab ironia, ab amor, ab entusiasme, ab visió política.

" Tot lo que s'aparta d'aquesta corrent es xorch. Catalanalment -com diu En Josep Carner, retocant la frase de Tertulià- l'Ànima és naturalment, catalanista. Tot lo que extravaga d'ella devé irremissiblement estèril, intemperant, radical. El catalanisme deixa de ser social y se redueix a una peça d'abric d'us particular. La democràcia no se arrenca del individualisme, ni arriba al poble, ni troba espiral d'evolució. Així ho confessen els seus intel·lectuals mes poderosos. Fora extraordinariament ridicol que, pera farnos apostols d'una nova ciencia d'importació o per practicar rituals cerimonies de cultura y de socialisme, ens tornessim com uns nazarens, de tots els nostres afectes, de tots els nostres arions, de la nostra intima naturalesa, en el precis moment en que's demostra, pels de casa y pels de fora, que la poca o molta virtualitat de les nostres idees, que la poca o molta eficàcia dels nostres actes, ens pervenen d'aquesta energia oculta, d'aquesta morta ressuscitada que tots els catalans portem dins de nosaltres ".²⁵

A pesar de tota altre consideració posterior o interna En Bofill és present ja aquí amb una nova força, demostrant posseir una ideologia plenament al servei d'un projecte i, no cal descomptar-ha, amb un adoctrinament, en el concret, que no podem pensar sinó que prové del mateix Prat de la Riba, En Jaume Bofill, demostrant clarament que és una nova mentalitat la que ha envait el catalanisme, un nou dinamisme que no s'amaga de predicar que és el de la generació noucentista i que només pot ser amb la força ideològica d'aquests amb la que s'haurà de comptar per a gestionar una reconstrucció de Catalunya, en la que, a la inspiració científica exterior o, en definitiva, al científicisme, s'uneixi el que, per a

---

25 . Cegi's "La Veu" 17.II.1910 p. 1 (ed. del vespre)

denominar-ho a la manera d'En Bofill, és el "tradicionalisme evolutiu".

En Jaume Bofill està adquirint una certa fama de teòric del nacionalisme, així com del valor del treball social i cultural, enfortidor i diferenciador a dintre de Catalunya, doncs, sense aquesta matització fonamental —que En Bofill es cuidarà de defensar amb tant de zel— es corre el risc de caure en un buit estatisme, tendència que està en el centre de les preocupacions de l'autor en el moment d'escriure abans referit, ja que la considerava, grandiloqüent i buida de per si, massa present en la política i l'actuació del regionalisme. L'article d'En Bofill i Matas coincideix, per altra banda, amb els primers passos d'una sèrie que "La Veu" ha estrenat el dia 6 del mateix mes i que, sota el títol La crisi econòmica de Catalunya y la industrial de Barcelona, va presentant l'opinió de diferents persones (el primer F. Rahola) sobre el tema. És interessant resaltar com la sèrie vol presentar la solució de la crisi com un problema polític català, per a interessar-s'hi tothom, com una vital feina d'acostament de classes.

En la base de les concepcions i actuació d'En Bofill i com a causa important (queda apuntat més amunt) de que es decideixi a entrar a la Lliga, hi trobem doncs, aquest "nou" antiestatisme que inspirava el referit article El Catalanisme, així com, seguint en el concret, el valor que dóna a la futura Mancomunitat. El gran conjunt de notes que recollirà al voltant d'aquests anys que ara tractem, tradueixen la força d'aquest anticastellanisme popular que ja hem vist present en els anys joves del nostre personatge i que no és més, en definitiva, que la base popular d'un catalanisme que els homes teòrics tractaran de definir i donar-li cos per a retornar-lo al poble més elaborat i combatiu.

Per a En Bofill i Matas, de fet, aquest antiestatisme —per la seva potència impulsora i en la seva resolució dinàmica i profunda dintre de Catalunya —és l'element calu. Fins ben endavant, En Prat i En Cambó són els dirigents nats i necessaris per a resoldre aquest plet nacional que consisteix en l'enfrontament amb un Estat a qui "falta eficàcia", que manca d'ideal", que destaca per l'irrealisme de les seves lleis, que es

veu empès per l'"afresivitat típica castellana, que fomenta la desigualtat del sistema impositiu, que té un Exercit classista ("Setmana Tràgica") i covart (fets de Melilla), que respón a una "organització social feble" que ha perdut les colònies i la tradició política exterior, que està immers en una crisi política intensa i persisteix en viure de l'antic somni de l'"hidalgo" i la "grandeza española". Per contra: "Catalunya, al despertar, és la primera que hõ ha vist" (...) Hem de ser pràctics. El nacionalisme és l'ideal suprem. Ho abarca tot, L'home és integral, no fragmentari (...)²⁶

A partir d'aquí, la posició i actuació del nacionalisme queden perfectament fixades: "Aixampla, la Lliga, el territori material, al entendre la seva acció per tot Espanya, i el territori espiritual al incorporar-se a més del primordial problema nacional, els problemes socials de Catalunya i d'Espanya (com a tot el món civilitzat), (Cambó). L'hegemonia espanyola serà donada en premi al qui resolgui, dins la península, aquests problemes socials. Sense la previa resolució d'ells, a Catalunya i a Espanya, és impossible actualment, la consecució del ideal nacionalista"²⁷

Afirmarà, més endavant, En Bofill que la superioritat ètica, estètica, moral i humana de l'ideal nacionalista, l'obliguen -per una imperiositat biològica- a l'acció "constant i general"; i, com que enfortir el "cos social" de l'Estat espanyol sembla, de moment, una tasca impossible: " (...) És més possible, de moment, un estatisme català qu'n estatisme espanyol"²⁸. De tota manera, la temptativa seria perillosa. No així: " (...) Quan sigui fidel i verdader (la concordància amb l'estat social i el corresponent estat de consciència), el futur estat espanyol serà regionalista, perquè en l'espill de son coneixement reflexe de la societat espanyola, s'hi veurà retrobada amb la multiformitat que de natura té. Y serà respectuós de totes les coses vivents, y adhuc les farà prosperar. Y no veurà una competidora en l'Església. Lo mateix podem dir del futur estat català, mancomunitat o lo que sigui " ...)"²⁹

La preparació teòrica en aquestes qüestions d'ètica que han de fomentar i li fonamenten l'anàlisi de la realitat més concreta, En Jaume Bofill està continuant, des dels anys universitaris, amb una especial intensitat. Datat l'any 1912 trobarem, inclosa en el programa d'ètica social al que ja ens hem referit molt més amunt per tal d'extreure'n unes fonts bibliogràfiques, trobem una sèrie de notes, la programació, potser a un nivell més teòric, de totes les idees expressades més amunt. Referent a aquesta matèria i a un nivell metodològic, En Bofill s'adscriu al corrent psicològic experimental i, per tant, a la tendència a la concreció, abogant pel mètode d'anàlisi a nivell racional com l'únic eficaç donat que, sempre segons En Bofill i Matas, és tan vàlid parlar d'una "moral nacional" com recuogut està el fer-ho del concepte d'"economia nacional". Però, més enllà de la concepció de l'aparell doctrinal, crític o metodològic, ens ha d'interessar quan l'autor, partint de l'estudi concret de la patologia social nacional", arriba a la conclusió de que aquest només podrà aprofundir-se en relació a la posta en pràctica d'aquella problemàtica que l'estudi teòric ha delimitat, per tal de consolidar-la, modificar-la i, en definitiva, tendir al seu millorament. I, en aquest sentit, seran molt reveladors els comentaris, entre altres, destinats a fer veure la necessitat d'una concòrdia social, que ells senten que és imprescindible per a tirar endavant qualsevol iniciativa, en el sentit dels quals En Bofill opinarà que: "Es tan biológico nuestro método y lo han de ser tanto las campañas en pro de la Ética Social que es, para ellas, condición indispensable de éxito, la pragmatidad, el hacerlas vivas, colectivas, eficaces, estimulando y consiguiendo la colaboración de muchos y el asentimiento o al menos el respeto general. Nada o muy poco se puede conseguir en esta materia con partidismos y luchas intestinas, resucitando una especie de mazdeisme social, una divisoria infranque-

---

26 . J.E. (Sobre qüestions d'estatisme) (1^a 1/2 1910) 10 ps. R^o Arr. part. J.E. i M. Secció manuscrits (6) Subg. Política. Catalunya (5)

27 . idem p. 2

28 . idem p. 3

29 . idem p. 3

able entre hombres o ciudadanos honrados o buenos y hombres o ciudadanos inmorales e indignos" ³⁰

Conjuminant aquestes idees i programes, passen a veure, encara que signifiqui realitzar un salt cronològic en l'ordre dels esdeveniments, com "La Joventut Nacionalista" de la Lliga, ja sota la clara inspiració d'En Jaume Bofill, intenta posar-los en pràctica en moriu de l'anàlisi d'un moment de tanta tensió com va ser el provocat per la vaga del sector ferroviari de Barcelona, en el moment de la seva màxima virulència, el mes d'octubre de 1912. I en aquesta anàlisi, en la que ja es parteix de l'afirmació de que les reivindicacions socials constitueixen un problema d'ètica al que no sap respondre el poder central perquè ni entén la realitat es llençaran afirmacions com les de que: "(...) Les joventuts altrament, més que de recollir l'opinió y de canalitzar-la, se captenen d'influir-hi y de renovar-la progressivament. El pas d'una joventut benemèrita entiqueix ab una nova floració d'ideals y de reforma, el posit tradicional de les consuetuts y de les institucions establertes. Aquesta missió d'educar l'opinió pública y de tonificar-la, poques vegades pot exercir-se ab més profit que ab moments, com els d'ara, en que una crisis sentimental, esgarrant-la i exacerbant-la, li vol deixar, però, una més ductil i fresca receptibilitat". I una mica més endavant: "La "Joventut Nacionalista", al ensajar-ho (l'anàlisi), recorda, com a garantia d'imparcialitat, que poques associacions, com ella, han preconitzat a Catalunya les noves directrius estatistes fins al limit extrem de la seva llicitut" ³¹

Així veiem com, d'una manera o altre, sempre acabem tornant, en aquest període immediatament anterior a la posta en marxa de la Mancomunitat, el problema central de l'estatisme, del que ja hem fixat, anteriorment, la particular concepció i posterior instrumentació que en fa En Bo-

---

30 . J.B. Indicaciones Metodológicas (Contribución a las campañas en pro de la Ética Social) 1912 91. ps. Arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrites (6) Subg. Moral i Teoria Política p. 67-68

fill. Val a dir, però, que la irrupció d'aquests nous elements, molts d'ells desconeguts fins aleshores, en el món de la política catalana, va causar sensació al propugnar un nou "estatisme català" que clarament es contraposava al maurisme dominant, no contradit encara per la política oficial de la Lliga ³² que, con En Sunyol des de l'esquerra, proveia la possibilitat de millorar aquest projecte la discussió del qual havia començat ja en 1903, i que en el si de la "Joventut Nacionalista" era defensat per l'equip del jove J. Me Tallada ³³. Però també hem de recordar per a comprendre l'impacte d'aquest antiestatisme de 1910, que, després de 1907, el projecte sobre l'Administració local havia abandonat tot caràcter exclusivament administratiu, per a passar a ésser valorat, en la dimensió política, com a el principal element extern que havia de diferenciar a una esquerra que no podia transigir en la postergació dels sufragi universal, respecte d'una dreta que veia en el projecte la possibilitat de consolidar el sufragi corporatiu que els havia de beneficiar tant a nivell local ³⁴. La propaganda va ser, en aquest sentit tan abundosa com sectària en els dos bandols essent normal que el sorgiment d'una "dissidència" en el si de la Lliga alarmés a tot element dretà poc vinculat al món polític com per adonar-se de que En Prat de la Riba, mantenint-se en la vella tàctica d'alisar-se amb el més fort, era qui patrocinava el viatge, potenciant la més realista línia del "Catalunya endins".

A finals de 1932 i davant d'un cas del que li semblen iguals característiques, com era el del corrent "aznista", En Bofill i Matas recordaria aquests moments inicials iniciats en 1910 tan importants per la

---

31 . Joventut Nacionalista: Ensenyances d'una vaga . "La Veu de Catalunya" 17.X.1912, p. 4

32 . Vid. al respecte: Lliga Regionalista. A les Corts Espanyoles. Informe al projecte de Lley sobre el Règim d'Administració Local. Barcelona, 1907

33 . En Bofill marca com a membres d'aquest equip, En Sansi Buigas i a En Vidal.

34 . Al respecte és d'obligada consulta: I. Molas: Lliga Catalana Vol. I p. 78; J.A. Gonzalez Casanova: Federalisme i Autonomia p. 197-199; A. Hurtado: Quaranta anys d'advocat Vol. I p. 141; o, entre altres A.R. i V. Resum d'Història del catalanisme . p. 109

seva futura carrera, dient que: "(...) Per la Solidaritat, els polítics catalanistes trobarem en el Sr. Antoni Maura una actitud de comprensió i de justícia envers Catalunya, Negociaren amb el Govern, cobraren confiança i amistat amb l'home, altrament exemplar. Però quan els nostres diaris, per defensar la causa de Catalunya, lloaven l'actuació del Sr. Maura i fins la persona del Sr. Maura, foren incauts de no procedir amb més circumspecció; no respecte a la persona del Sr. Maura, sinó del públic català: perquè, mentre nosaltres lloàvem la política del Sr. Maura, en tant que aquella política era convenient per a Catalunya, no deixàvem d'ésser catalanistes; en canvi, molts lectors ingenus dels nostres diaris acabaren per tornar-se mauristes. I quan des dels nostres diaris sortí, per interès de Catalunya, la primera escomesa política contra el Sr. Antoni Maura, s'escandalitzaren i deien que els polítics catalanistes sempre seriem uns malagraits (...)" ³⁵

En Prat de la Riba. Propulsor eminentíssim de la cultura catalana.

Aquesta supeditació inicial d'En Jaume Bofill i Matas al Prat de la Riba-president, així com l'intim aprofitament, per part d'aquest, dels valors i possibilitats que més que veure, preveia, en el nostre personatge, no es podria entendre sense haver tingut en compte el difícil moment de l'ingrés d'En Bofill a la Joventut Nacionalista, però tampoc sense trobar el just sentit a la confecció del llarg i dens discurs el títol del qual hem fet coincidir amb el del present apartat, I aquest discurs, a més de la seva importància intrínseca i al ser emmarcat en la situació general del moment, augmenta en significació i es situa de forma

---

35 . J.B. Una política catalanista. Barcelona, 1933 p. 105

destacada, en la línia amb la que, salvant la crisi per la que atravesava la Lliga en 1910, es vol llençar un nou replantejament de la situació, el qual passa, indefectiblement, pel mètode del "menys política i més administració" amb el que es voldrà encadnar l'actuació a la Diputació i la campanya per a dominar l'Ajuntament ³⁶, a un programa més ampli que és el que estructura, de fet, la futura Mancomunitat. En aquest sentit, l'equilibri buscat per al programa de la sessió que ara passarem a comentar, és quasi perfecte. Per un cantó En Puig i Cadafalc, un home lligat a En Prat des del principi, explicarà l'evolució política d'aquest, intentant fer veure la seva coherència i salvant els moments en que, en l'ordre tàctic, aquesta es veu perillar, per passar a parlar, aleshores, de la coherència programàtica i teòrica, que realment si existeix. Però, per altra banda, l'acte el completaria En Jaume Bofill com a membre de la Joventut Nacionalista (però no ho farà el seu president, En J.M. Tallada, qui només es limitaria a obrir la sessió), un home recentment incorporat i no compromès, per tant, amb el tripijoc del període 1905-1909, el qual ho ha fet precisament, llençant una nova doctrina antimaurista com a possible cap de pont per a la futura integració individual d'elements de l'esquerra, però que, alhora, no pot oferir, de cara a la dreta intel·ligent, cap dubte respecte la seva credibilitat catòlica i dels seus precedents viguetans i tradicionalistes.

A aquesta significació, que respecte la Lliga podriem denominar de valor intern, hi hem d'afegir, però la dimensió per la que l'acte d'homenatge a En Prat de la Riba s'emmarca en l'escalada de tensió social que precedeix a la primera concreció de la problemàtica revolucionària en el nostre segle, que és, en definitiva, el que representa la Setmana Tràgica. A la crisi econòmica creixent i als també importantíssims moviments vaguístics, la Lliga Regionalista respondrà, de cara enfora, amb la convocatòria d'actes massius d'exaltació nacionalista, com pot ésser, per exem-

---

36 . Per a muntar aquesta campanya es valen de la Comissió de "Nous Serveis" de la que n'és un dels destacats responsables En Ramon Albó, i aprofitaran l'escàndol municipal que s'originarà amb el problema de la portada d'aigües a Ciutadell en el que hi estan implicats els

ple, el que es realitza en motiu de l'homenatge al Dr. Robert o, ja concretament de cara a la problemàtica socio-econòmica, amb la convocatòria d'una "Setmana Social", amb la que es pretén, en base a la possibilitat de la catalanització d'aquests problemes, suavitzar-los i fer el possible per a trobar, a més d'una solució realista (la catalana, inèdita, segons afirmaran), la plataforma d'interessos que faci possible una curadora entesa interclassista. A part del conservadurisme exacerbat de la "Setmana" aspecte per altra banda indicatiu, i que podem representar amb el discurs inaugural llegit per En Torres i Bages sota el títol de "El espíritu en el problema del trabajo", la situació de crisi va obligar a la mobilització política i institucional o també a ultimar la posta en marxa del "Museu Social"³⁷, creat en virtut de la proposició presentada per En Ramón Albó i En Prat de la Riba ja l'any 1907 i de la que no es redacta el "Reglament" fins a 1909³⁸.

Passant, en concret, a parlar del discurs i avantposant que, per la manera de parlar, En Jaume Bofill demostra està encara bàsicament al marge de tot el mosaic d'institucions i d'iniciatives que cita, afirmant, només, la seva total identificació, el "En Prat de la Riba. Propulsor eminentíssim de la cultura catalana" representa, a part d'un estudi acabat de la personalitat i significació del President³⁹, una glossa de les possibilitats d'ampliació indefinida que té el programa expressat a la

regidors lerrouxistes.

37 . Vid. al respecte el nº dedicat al "Museu Social": "Cataluña", 172 28.I.1911.

38 . El "Museu Social" està adscrit a la "Comissió de Nous Serveis", nomenat el president el de la Diputació, publica un butlletí, forneix una càtedra d'Economia Social (quan convé ambulant) i una de les seves activitats inicials en projecte és la d'inaugurar, a Barcelona, una "exposició Social"

39 . Fent referència, per exemple, a les fonts d'informació d'En Prat cita a: J. Balmes, Foustel de Coulanges, Summer-Moine, Taine, Spencer, De Moistre, Herder, Lazarus, Stuart Mill, Taparelli, Charles Benoist, Almirall, Durán i Bas, Moñe i Filaguer, Torras i Bages, de petit la lectura del "Llibre de la Pàtria" ("La Renaixença, 1882) i tot el que va poder aprendre encarregant-se de la Secció Bibliogràfica de la "Revista Jurídica de Catalunya", des del seu inici en 1895.

Diputació pocs mesos abans ⁴⁰.

En Bofill i Matas parteix de la idea de que un dels aspectes bàsics de la nacionalització anticastellana de Catalunya, és el de la cultura i l'educació. De la seva realització, difusió i aprofundiment se'n derivaran, doncs, enormes beneficis nacionalistes. En aquest sentit hem de destacar ara, tant pel valor tècnic i formal com el contingut i l'ambient general en que es situa, el llarguíssim discurs, ja citat en altres ocasions anteriors i de lectura incompleta en el seu moment, per falta de temps, que porta el títol, En Prat de La Riba. Propulssor eminentíssim de la cultura catalana ⁴¹ el qual, segons les nostres notícies, devia ser el primer gran discurs que podia fer en un acte d'importància i significació.

Fem referència a la "Sessió Acadèmica" organitzada per la Joventut Nacionalista com a colofó de la jornada -poc vistosa però intensa- d'homenatge a l'Enric Prat de la Ribal, el dia 23 de desembre de 1910 ⁴². D'aquesta sessió acadèmica en van ser protagonistes destacats, com ja hem vist, En Puig i Cadafalch (disertant sobre la vida i la significació política d'En Prat), i En Bofill, amb l'extracte del discurs apuntat més amunt, on va destacar -seguint el seu índex- la "significació educativa del homanatge", "Culturime Nacional", "Cultura Material", "Cultura espiritual", "Cultura Integral", "Culturisme Personal" i "Síntesi". Al migdia

40 . Fem referència a: Diputació Provincial de Barcelona: Memoria adreçada a la Diputació de Barcelona pel seu president D.E. Prat de la Riba (2º període de Sessions de 1910. Barcelona. Imp. Casa de la Caritat. 1910. 126 ps. Al respecte sembla interessant veure R.R.: El estatismo catalán en acción, La Memoria presidencial de Prat de la Riba en la Diputación de Barcelona. "Cataluña", 181 (25.III.1911); al Nº 182 figura l'acabament.

41 . Es pot trobar un extracte del resum que va llegir En Bofill a "La Veu de Catalunya", 24-XII.1910 (ed. vespre) p. 5-6

42 . Per a la convocatòria de l'acte d'homenatge a "qui es mestre de tots els catalanistes", amb l'anunci de que es realitzaran discursos "estudiant la personalitat política del Sr. Prat y sa acció fortament impulsadora de la cultura catalana, estan encarregats a l'ex-diputat a Corts y eminent arquitecte Sr. Puig i Cadafalch y el jove publicista Sr. B. y M." Vid. L'Homenatge a n'en Prat de la Riba "La Veu de Catalunya", 3.XII.1910 (ed. matí) p. 1

s'havia celebrat un acte, a casa del mateix Prat de la Riba, en la que se li va entregar un exemplar especial de La Nacionalitat Catalana i en el que hi és present la Comissió organitzadora (menys En Rubió i Lluch que està a Madrid) formada per l'Oller, En Picó i Campanar, En M. Folch i Torras, En C. Jordà, En Roig i Roquè i En Maragall que va ser l'encarregat de fer el discurs de presentació; hi eren a més, En R. d'Abadal i En J. Puig i Cadafalch,⁴³.

Referent al tema del discurs d'En Jaume Bofill, hem d'avançar que dona tota la impressió, de que a l'autor li van ser donades totes les facilitats per a confeccionar un parlament tan desproporcionat, que n la versió original que transcribem a l'Appendix, presenta ja una extensió de 296 ps. (encara que no omplertes amb regularitat). I aquí tornem a tocar el complicat problema de les relacions Prat-Bofill (i el seu inici) ja que de fet, En Bofill està presentant una valoració global del President davant de persones que ha col.laborat amb aquest des de molt abans que l'orador i que, en tot cas, constitueixen un públic especialitzat. Però és que, a més, hem de completar aquest fet, amb la consideració de que no passaria gaire abans de que En Prat encarregués a En Bofill i Matas la difícil campanya periodística pro-Mancomunitat i, més enllà i tot, la pròpia direcció de "La Veu de Catalunya". No ens ha de sorprendre, en la consideració d'aquestes atribucions tan ràpides o prematures que En Jaume Bofill s'acabés convertit en el reconegut especialista del tema Prat de la Riba després de la mort d'aquest en 1917⁴⁴

Només començar el seu parlament, En Bofill, a part de sintetitzar l'alcanc del seu nacionalisme al proclamar-se col.laborador i alumne del "Mestre", destaca sintèticament els punts de la doctrina que més responen a les inquietuts del moment. A l'apartat Catalanisme Integral, llegim: "(...) L'ideal catalanista, segons ell (Prat), s'esten pel temps y

---

43 . Vid. "La Veu de Catalunya" 24.XII.1910 (ed. matf) p. 1

44 . Vid. per exemple, carta de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a J. Bofill (17.II.1919) demanant la bibliografia sobre el President mort. Arx. part.J.B. i M. Secció Correspondència.

per l'espai, es alhora tradicional y progressiu y, per consegüent, evolucionista; vol senyorejar novament totes les regions de parla catalana; bressa, pel futur, ensomnis ilimitats d'imperialisme. Convida tots els estaments a seguir-lo y els hi promet, de paga, una harmonia social suprema. Utilitza y tutela totes les fonts de riquesa y de prosperitat material. Y corona la plasmació del cos, infontent-li un esperit, la llengua, y educant y perfeccionant la massa ab la elaboració d'una cultura propia. Es, donchs, integral objectivament, com a teoria científica y programa d'actuació. Ho és també subjectivament. Es humana. Som catalanistes intuitius y reflexius alhora. El nostre catalanisme es científic, poètic, religiós, fins, per dir-ho aixís, sensual" ⁴⁵

Resulta, però, evident, que no volem resumir aquí un treball tan llarg que, per altra banda, queda reproduït, en la seva versió íntegra, a l'Appendix documental. De tota manera si que cal destacar el com, després d'aquest significatiu començament van sobressortint, entre la retòrica típica a l'època, idees enormement indicatives. En Bofill i Matas, repassant totes les activitats que haurà de tirar endavant el govern de Catalunya ("self-government"), apuntarà, per exemple, el que els organismes públics, com a producte natural de la vasta empresa que és l'Estat, estan en funció directa del cos social per tal de recolzar i estimular les seves iniciatives, concepció, aquesta, certament ingenua de la funcionalitat de l'Estat liberal, a la que, no obstant, continuament es contraposa la concepció organicista d'En Prat, en definitiva d'un fort component intervencionista en l'afany -d'intencionalitat imperialista, com apunta en Bofill- de dotar a Catalunya d'una estructura de serveis moderns. I aquí, especialment, en el camp de la cultura, en el que En Bofill i Matas opina que s'està construint sobre la situació de total depreciació aportada per l'actuació de la Restauració sobre Catalunya.

---

45 . En Prat de la Riba... p. 4 del manuscrit. El text íntegra queda reproduït a l'appendix.

Des de l'exercit a la Beneficiència, de l'Escola de Funcionaris (que el propi Bofill ajudarà després a donar forma definitiva i a tirar endavant el seu brillant funcionament fins a la dictadura), fins a l'Institut d'Estudis Catalans, com a organ d'alta cultura i fins a la difusió d'aquesta cultura, a nivell popular, en el que serà el gèrmèn de la futura "Comissió d'Educació General", passant per les obres públiques o per la necessitat d'una reorganització territorial, el caràcter orgànic del programa d'En Prat, el seu sentit "geogràfico-nacionalista", va sorgint de forma sistemàtica, i deixa clar, a part del valor intrínsec d'aquesta aportació monogràfica anterior a la Mancomunitat, quin és el sentit -operatiu- que dona En Bofill a "L'escola de la Lliga", apuntada ja per el propi Prat el mes de maig de 1909 des de les planes de "La Veu de Catalunya" i de quina és en definitiva, la línia a la que ell s'adscriu, de manera més prioritària, diriem que, única. Resulta així, molt significatiu, quan En Jaume Bofill afirma que: "Ningú menys fetitxista qu'ell respecte de les paraules. Ha confessat, repetides vegades, qu'al actuar políticament, no's pot ser meticulós y radical en les nominacions que les paraules no son les realitats sinó l'emballatge, l'estoig de les idees que l'home hi posa dins. Per tal motiu, ell, l'home més nacionalista de Catalunya, ha tolerat anys y anys l'ús de la paraula regionalisme" 46

I, poc més endavant, encara reafirma: "La tasca d'En Maragall de retornar el sentit a les paraules y als vers, l'ha realitzada En Prat de la Riba a la política. Y com a bon politic ens ha demostrat, ab l'exemple, qu'el verb ha d'esser creador, ha d'emmotllar en una sola pessa l'ideal y la realitat 47.

Aquest sentit "integral" del programa i funcional de l'"Escola" acaba éssent, segons el nostre parer, un dels fets més importants del que es desprèn d'aquest discurs-treball. L'actuació d'En Prat de la Riba ha ~~acabat~~ acabat de donar l'últim toc (previ a la Mancomunitat), al pro-

---

46 . Idem . p. 159 de l'original. El subratllat és d'En Bofill

47 . Idem p. 161 del manuscrit original.

grama que hauran de seguir els veritables especialistes que s'adscriuin a la faceta del moviment catalanista que mira, abans que tot, de cara a l'interior, "Catalunya endins". I és precisament en base aquest programa que s'acaba de perfilar, davant la creixent pressió obrera (resultarà bàsic tenir ben present aquest factor), les bases de col·laboració, al marge dels partits polítics, de la intel·lectualitat, els professionals i els tècnics de Catalunya, els quals, al tenir un lloc definit a la societat, prendran, de forma progressiva, plena consciència de configurar un nucli diferenciat dintre la societat catalana.

I alhora que aquest nucli s'autoestructura "definitivament" i amb plena consciència, creiem poder assegurar que ens trobem davant una nova situació social que restarà vigent fins a la dictadura i, declinant, fins una primera fase de la República que podem fer acabar, entre 1932 i 1933, amb la crisi i reestructuració dels partits que havien arribat al 14 d'abril i amb el predomini de la situació per la polarització entre la dreta i l'esquerra. Però, tornant al moment que ara tractem, si aquest fer ha de resultar imprescindible per a entendre, com a mínim, els anys ocupats per la Mancomunitat, resulta trascendental de cara a l'estudi d'Un Vofill que, precisament, podriem dir que autoconcibeix la seva funcionalitat en relació a aquest sector de la classe mitjana.

El "grup de la revista CATALUÑA"

En relació al dit al final del capítol anterior volem introduir aquest petit apartat que de fet enfoquem con la breu descripció d'una de les primeres i més clares iniciatives en les que, els qui hem denominat grup motor de la classe mitjana, aquell que va entreveure com a grup cohesionat En Joan Ginavel a la seva conferència a l'Ateneu Barcelonès el 26 de març de 1910 (la intel·lectualitat catalana), s'estructura al voltant d'un projecte concret. I el projecte de la revista "Cataluña" resumeix a la perfecció aquesta nova tendència que han anat exposant fins aquí, des del seu inici, que situavem en el període que va de 1905 a 1909

i que la revista en qüestió corrobora plenament, ja que va ser fundada sota el títol, aleshores, de "La Catalunya", el 5 d'octubre de 1907.

Si ja des del seu inici, "La Catalunya" tenia el significatiu i definit ideal de laborar per la difusió i "expansió por España del espíritu regenerador que mueve a nuestro pueblo hacia los grandes fines a que nos sentimos llamados por una fuerza interna". Però, es que en 1911 (quan la recollim nosaltres), encara amb una major significació en el moment d'estrenar una nova època, el gener d'aquest any, i un nou títol -ara simplement "Cataluña"- expressarà, mantenint l'inicial propòsit de difusió per Espanya, una funcionalitat precisa i enormement significativa, ja que la revista vol ser: "El portavoz de un importante núcleo de jóvenes que aunque acusando diversidad de matices políticos y hasta religiosos, trabajan, unidos entre si por afinidades de temperamento y distanciados de los radicalismos, incompatibles con las pasiones y revolucionarismos de toda especie, en diversas especialidades, laborando con fe y optimismo, con el progreso técnico de todas las ramas de la actividad catalana, enamorados de las normas de serenidad, equilibrio, trabajo, perseverancia, conciencia y austeridad que forman el substratum del seny recogido de la herencia tradicional catalana" 48

Ens sembla prou clar el que aquesta declaració de principis, per més que es vulgui presentar com un programa amb el que es sent identificat un cert nucli de joves, per tant, una tendència generacional, representa la bandera de tot un sector a sobre vista al marge i per sobre de les posicions polítiques, el qual es caracteritza al marge i per sobre de les posicions polítiques, el qual es caracteritza, d'una manera perfectament típica, com el "servidor públic" al servei d'un macro-projecte de país, aportant la seva capacitat tècnica i una sèrie de virtuts -"serenidad, equilibrio, trabajo, perseverancia, conciencia y austeridad"- que d'

---

48 . La labor de nuestra revista, "Cataluña", 170-171 (7.IV.1911) contra-portada.

entrada els aparta de tota idea de dessídia, ineptitud i corrupció que permeti assimilar-les a l'anacrònica administració central, i que a sobre els constitueix, fet molt important, en un grup a part, i efectivament tancat, només obert per valoracions professionals, que està en funció del nou aparell burocràtic que necessita Catalunya i que és, precisament, el que està montant En Prat de la Riba des de la Diputació de Barcelona. I una altra de les característiques expressades, que ens sembla intrínsecament constitutives de la mentalitat de classe mitjana, és la de que, per tal de realitzar la seva missió socio-professional, necessiten una situació de concòrdia social, l'antítesi de qualsevol situació radicalitzada. Precisament, com veurem més endavant, la segona fase de la presa de consciència d'aquest nucli que ara ja ens va quedant definit, és la de veure's suficientment diferenciats en mig d'una situació de creixent radicalització, com per a instrumentar un projecte polític basat, i en això ens avancem en el temps, en l'ideal del liberalisme democràtic amb tendència a la progressiva socialització.

Es per tot això que veiem, en aquesta iniciativa que gira al voltant de la revista "Cataluña", un precedent calr del que després s'institucionalitzarà, ja en funció d'ella mateixa, en la "Juna d'Afirmació Catalana", germen de la ideologia i del programa que acabaran concorrent a la Conferència Nacional Catalana del juny de 1922 i que, per tant, estaran en la base de la futura Acció Catalana.

Sense que per altra banda hi trobem alguna participació d'En Bofill i Matas fins a principis de 1911, resulta enormement significativa la composició de l'equip de "Cataluña". Amb un Consell Directiu que presidit per En Carles Jordà agrupa al industrial Gonsal Massó i a l'enginyer i catedràtic J. Me Tallada, a En M. S. Oliver com a director, i a R. Rucabada com a redactor en cap, l'equip de redacció reuneix a: Bartolomé Amengual (per qüestions econòmiques), J.M. Tallada (socials), F. Sans i Burgos (administratives), M. Vidal Guardiola (financeres), J. Carner (literàries), J.M. López-Picó (crítica literària), F. Sitjà i Pineda i Bonaventura Cunill (crítica d'art), J. Farran (teatre), Emili Valles

(música), Eladi Homs (pedagogia), M. Concepció Torner (feminisme), J. Martí i Sabat (revista de revistes), E. d'Ors, Ferran de Segarra i M. Raventós (qüestions generals), C. Jordà (croniques internacionals), a més dels corresponents a València, Mallorca.

I de cara a la millor comprensió d'aquesta nova "generació" que després veurem integrada, tècnicament, al servei de la Mancomunitat, resulta molt profitós el número extraordinari que la revista "Cataluña" va dedicar, a principis de 1911, al tema monogràfic al que es donava el títol de "El ideal y la actividad de la juventud catalana en el momento presente"; primer número de la segona època (altre fet significatiu) de la revista, en el que, com ja hem indicat i demostrant així el seu nou predicament i integració al corrent catalanista, ja hi veiem col.laborar a En Jaume Bofill.

A l'article de presentació d'aquest número extraordinari i tornem a trobar delimitada aquesta posta en marxa sectorial, la que ha estat promoguda per el comú amor a una llengua que és s'intesi i expressió de la nacionalitat, i que es situa clarament en funció d'un projecte de reconstrucció que ha de ser, a més, camí de la definitiva regeneració de la resta d'Espanya, en "fructífera colaboración" amb les iniciatives que també allí han emprès les " fuerzas jóvenes, fuertes y sanas". Serà en aquest sentit que s'afirmarà que "El número presente, en el cual jóvenes de diversas opiniones, creencias y temperamentos políticos dan cuenta de sus obras realizadas, de sus ideales remotos y de sus ideales o deseos inmediatos, constituye una verdadera manifestación de la energía juvenil ocupada en construir piedra a piedra, instrumento por instrumento, la Cataluña del mañana. Esta generación que en vez de arrojar a la política clásica española se lanza al estudio y al trabajo, inicia, crea, se mueve y hace obras, tiende sin cesar a aumentar el número de trabajadores, a perfeccionar el trabajo hecho y a hacer que influya en la vida y en el mejoramiento real de nuestro pueblo" ⁴⁹.

Referent a la gent que configura el sumari, i per no repetir, deixant de banda als ja citats membres de l'equip de redacció de la revista els quals en bona part escriuen en les seves respectives i també indicades especialitats, les persones són d'una notòria significació. Referent a la doctrina catòlica i a la seva posició en el moment, és el mossèn Lluís Carreras que se'n encarrega, alhora que En C. Jordà, en la línia de l'Acadèmia Catalana de la Congregació Mariana, completa el tema religiós parlant de l'Acció Catòlica. En J. Pijoan, qui com hem vist havia estat el primer encarregat del seu endegament, parlarà del tema de les relacions de la política amb la cultura. Pel seu cantó En Bofill i Matas, donant fe de l'hegemonia de la direcció que ell ha donat a la Joventut Nacionalista de la Lliga, parlarà (ho veurem en detall més endavant) de l'actuació de la joventut en la política. Els temes pedagògics, seran tractats per l'Alexandre Galí, l'Eladi Homs, l'E. Vallès (sobre els pensionats a l'estranger), l'A. Plana, En Ll. Nicolau d'Olwer, En J. Bosch Gimpera, En Tomas Carreras Artan o per En J.A. Torrents Ballester que parla de "La instrucció en la agricultura", En Gay de Montellà que estudia qüestions militars i l'E. Juncosa que parla de "La Vida Física". Ressaltem també a l'August Pi i Junyer, encarregat de parlar de l'ideal científic de Catalunya, En F. Martorell, que parla de les biblioteques, el grup format per En J. Ferran Mayoral, En J. Torres-Garcia, En Joaquim Folch i Torres, En Román Jori, En V. de Gibert o En Joan Llongueras que parla sobre qüestions d'art; En M. Vidal Guardiola, amb un significatiu article sobre la "Burocracia"; i, finalment, el grup format per En Manuel Pagès, En J. Sitjas, En Juli Basols, l: Antoni Soldevila i En J. Vidal Tarragó que tracten diversos temes referents a la vida econòmica.

I d'aquest nucli de persones, és imprescindible destacar-ne, per un cantó, la supeditació intel·lectual als directrius noucentistes de l'Eugeni d'Ors, el qual, en l'article més llarg començat ja a la pàgina segona, parlarà de "El renovamiento de la tradición intelectual catalana" i, al final, tancant i alhora donant cohesió a tot el conjunt del número i,

per tant a tot el conjunt d'homes que hi està implicat, el significatiu article-epíleg que titula La Santa Continuaf, el verdader certificat o patent de que són aquests els homes que representen a l'equip que ha de gestionar la seva política. Respecte al llarg i densíssim article d'En d'Ors ⁵⁰ veiem com aquest precisa que la joventut "novocentista" en el seu renaixement, ha demostrat un sentit clàssic per les idees "claras, limpias y eficaces", de manera que, fóra del catalanisme, es pot afirmar que no existeix una verdadera joventut. I postula el catalanisme d'aquesta joventut "eficaç" dient que "catalanistas somos y tradicionalistas del catalanismo", en el sentit -continua- de que venen a continuar les tradicions "genuinas de la raza" (les que constitueixen la seva gloria), per el que poden dir -i aquí l'eficacia creadora de l'arbitrarisme d'orsia- que són continuadors dels catalans del s. XIV i totalment aliens d'un segle XIX, nefast pel seu romanticisme, pel seu "burguesismo" en la vida social, pel seu liberalisme en la vida econòmica, pel seu indeferentisme en matèria de religió o pel seu "primarismo" en matèria de cultura. Aquestes característiques negatives, a les que l'E. d'Ors suma el nefast llegat d'un confusionisme lingüístic, de la desinformació respecte el passat, d'una verdadera covardia mental, d'una total desconexió respecte el moviment universal contemporani, obliguen als noucentistes, desarrelats respecte una hipotètica escola que continuar, o crear una nova ciència amb la característica central de la seva unitat orgànica. Per no estendre'ns més en el detall d'aquest "renovament de la tradició intel·lectual catalana" verdadera concensació de l'ideari orsià que tant ha influït en el sector i la generació que ara estudiem ⁵¹, passem a indicar el com, tot plegat, l'E. d'Ors acaba per supeditar-se a En Prat de la Riba, a aquell que per al intel·lectual significa l'editor oficial dels seus treballs, el patró

50 . idem p. 2-7

51 . El prestigiós crític francès del "Mercure", Marcel Robin, parlaria del Glossari com de la "Summa ideològica dels temps moderns" citat per C. Giardini: Poeti Catalani: Guerau de Liost (J. Bofill i Matas "La Opne ei Giorni" n°9 (1.IX.1923) p. 26-31

que sempre treballa amb un marge de pèrdues ja que el que verdaderament fa, és treballar en pro de la "verdadara i fructifera interrelació de l'intel.lectual amb el pais.

Arribem així a l'article d'En Jaume Bofill, el que amb el tema de la joventut a la política li havia estat encarregat, sense cap mena de dubte, per la seva representativitat dintre l'equip ingressat entre 1909 i 1910 i que havia donat el tomb a la Joventut Nacionalista, donant-li la operativitat necessària per a que pogués actuar partnint de la idea de que "(...) Ella inicia les evoluciones que constituyen la vida política de los partidos. Por tanto, la juventud, que tiene una misión permanente a cumplir dentro de la política, tiene que actuar en ella" ⁵². I després d'aquest significatiu començament el qual, entre altres coses, ens ratifica en l'idea de que En Prat potencia a En Bofill per a que consolidi des de la Joventut Nacionalista les bases de la nova línia "Catalunya endins" a la que està a punt de llonçar-se el reste de la Lliga, l'articulista passarà a parlar del cas especial de Catalunya, cas en el que és especialment necessària aquesta integració de la "joventut", ja que "El catalanismo es, política y socialmente, un renacimiento; la reconstrucción nacional de Cataluña". La tasca, doncs, d'aquesta joventut, és la de reconstrucció de la Nacionalitat Catalana i, que un cop constituida, funcionarà. I, per En Jaume Bofill, aquesta tasca històrica és la que ha permès superar les diferències polítiques i, més enllà de les diferents militàncies, mantenir relacions cordials "y aspiraciones paralelas y un ideal común", la unió en base a una "comunidad espiritual", la qual és definida per En Bofill amb els trets següents: "(...) la lengua que es la que nos da caracter de nación; el culturismo en todas sus fases, el societarismo, el perfeccionamiento moral o estético, el afinamiento sistemático de las costumbres individuales y públicas" ⁵³

---

52 . J. B. La actuación de la juventud en la política "Cataluña" 170-171 (7-14.I.1911) p. 9.

53 . idem

I En Bofill i Matas acabarà aquest article, després d'aquesta sintètica i perfilada definició de les característiques del verdader "funcionari" o "servidor públic", el que es concepiona com l'artífex verdader de la reconstrucció de Catalunya, amb aquella tendència tan seva i en la que es combina l'intimisme amb la universalització, dient que " Hemos de ductilizar más y más nuestro evolucionismo. Los primeros catalanismo podían y tenían que ser revolucionarios, porque luchaban contra falsos prestigios. Nosotros no; nosotros somos los llamados a continuar, a perfeccionar, acaso a rectificar la obra de nuestros maestros. Pero hemos de ser respetuosos con ellos, porque encarnan un formidable y real estado de hecho y una vehementísima y noble aspiración inicial. Por lo tanto, hemos de proseguir la tradición catalansita. Nuestros maestros se encontraban sin tradición: podían fantasear hipótesis y lirismos. Nosotros nos encontramos con una tradición política y con una tradición cultural, tan recientes, tan pequeñas como se quiera, pero mucho más respetables. Hasta los enemigos del localismo y de la descentralización pecarían de impolíticos debutando revolucionariamente" ⁵⁴.

Per acabar amb el tema concret de la revista "Cataluña" i seguir amb l'estudi d'aquest sector, centrats, sempre, en la personalitat i significació d'En Jaume Bofill, volem fer una breu referència a l'article que poc més endavant publicaria l'Antoni Montaner amb el títol de Intelectualismo y Socialismo. Dos palabras sobre los "Fabianos", article en el que l'autor, en la línia del Maeztu del moment, reivindica inicialment el socialisme i el marxisme (sense el sentit fatalista que se li havia donat, pr precisará), posant com a exemple significatiu la producció dels socialistes anglesos: "Keir-Hardie, Ramsay-Macdonald, hasta Wells y Sidney". Però el que més ens interessa, de cara al nostre esquema, per a poder marcar un precedent que no provingui oficialment d'un partit polític determinat, de la tendència "fabiana" que acabarà predominant, cap a 1917-19, amb En Bo-

fill en un lloc destacat, i, per tant, fins i tot en el sector dretà del que ara anomenem "joventuts", es quan l'A. Montaner, amb una claredat meridiana, contraposa al burocratisme vigent: "(...) algo así como la socialización de un estado nuevo, de una aleación de estudiosos, profesionales y burócratas: los fabianos, en una palabra, actuando prácticamente desde el poder en los centros administrativos para transformar gradualmente el status social de hoy, para operar en silencio y mejor la expropiación del capital privado" ⁵⁵.

Inicialment configurada doncs, el que ja en alguna ocasió es va denominar una "burocracia intel.lectual" i vist, des del prima de la revista "Cataluña" el nucli significatiu de persones que l'integren, l'ideari que expressen i, sobretot, en la perspectiva de que una de les finalitats bàsiques que els motiven és la de posar-se en relació amb els nuclis que comencen a moure's en sentit similar per la resta d'Espanya per tal de lograr la plataforma de la seva total i definitiva regeneració, hem de fer referència, encara que breu, a les iniciatives orteguianes, en la seva fase eterna de projecte i, per tant, fent abstracció de la seva posterior evolució cap a l'autoritarisme, evolució intel.lectualment justificable per l'etern treballar sobre el buit que ja havia fet caure en postures profascistes, segons el professor E. Fierro, al propi J. Costa.

Ens volem referir de forma especial, al projecte del "partit de la cultura" que prenent la forma d'una lliga extraparlamentària es dedicà a l'agitació, a l'estudi i a la propaganda i que posà les bases d'un nou liberalisme "posat al dia"; aquest projecte és el que ~~interessarà~~ intentarà posar en funcionament En J. Ortega y Gasset, a principis de 1908, prenent com a base de partida la seva revista "Faro". Aquest tipus de projecte, per al que ja inicialment no va poder comptar ni amb l'Unamuno ni amb En Melquiades Alvarez (guanyat per l'inèrcia del bloc liberal) l'expressava l'Ortega y Gasset al primer número de "Faro" reproduint la

---

55 . Vid. "Cataluña", nº 185 (22.IV.1911) p. 241-243

carta que havia enviat a l'Unamuno, el 17 de març de 1908, precisant que era el moment propici per a ressucitar el liberalisme i, començant tàcticament per Barcelona, " (...) nosotros, los ideólogos, debemos hecharnos a la calle, es un deber: hay que formar el partido de la cultura (...)"

⁵⁶. El sentit d'aquesta radicalització la marcaria En R. de Maextu, a finals de 1909, quan, en base a la problemàtica del moment (en la que hi inclou l'evolució internacional), es reafirma en la idea de reorganitzar políticament a l'esquerra espanyola i aixecar així una barrera contra la reacció conservadora i crear un instrument polític d'arrel popular per emprendre una obra cultural, la normalització del sistema impositiu, l'organització, en base a l'eficàcia, dels serveis públics i la capacitat de la intel·lectualitat per a que acompleixi la seva missió "de descubrir los caminos que han seguido otros pueblos" ⁵⁷.

Finalment, deixant aquesta perspectiva peninsular i, tornant a Catalunya, on, aquests hem vis que eren esforços operatius en base a una realitat, no com a Castella, condemnades al permanent fracàs, i per buscar una línia de continuïtat en aquesta concepció vital, destaquem uns judicis d'En Ll. Duran i Ventosa, escrits el juny de 1927 i per tant en un moment en que ha de contrarrestar la propaganda dictatorial contra els "vells polítics". En Duran, en un llibre com Els polítics que pretén ser com la fixació d'unes idees aportades per una llarga experiència pràctica, afirmarà significativament que: "(...) qui té un concepte, fonamentalment dirigent, de la vida política pensarà que tota professió que acostumi a dirigir integralment la vida, amb el ple sentit de la complexitat d'aquesta, i de la responsabilitat de tota direcció, serà la qui millor disciplini a l'home per a l'exercici de la vida política" ⁵⁸

El que hi ha elements, en altre temps situats fins i tot molt

---

56 . La Reforma Liberal. "Faro", 1 (23.II.1908)

57 . Carta abierta "La correspondencia de España", 10.XII.1909

58 . Ll. Duran i Ventosa: Els polítics Barcelona, 1927 cap.XIV "Els professionals i la política". p. 185

al centre de la problemàtica catalana, que ara no comprenen ni la problemàtica, ni la funcionalitat del sector qu'ens ha quedat delimitat, ho demostra en Ll. Domenech i Montaner en el transcurs del seu parlament presidencial a l'acte d'inauguració del curs 1911-1912 de l'Ateneu Barcelonès, el qual va titular significativament Conservació de la personalitat de Catalunya; per altra banda, aquesta conferència resulta important en la mida en que sap sintetitzar molt be, en la perspectiva de l'atracció envers el catalanisme soferta per molta gent, els intents centralistes per a "dissoldre" la personalitat de Catalunya: el fet de que sigui una oligarquia tancada qui, des del centre, promulgui les lleis, que des d'allà provisioni els càrrecs i governi i administri Catalunya a la qual imposa unes directrius per a la seva Església i una carta directiva en l'esfera administrativa, educativa o judicial que actua en contra de la llengua, les institucions i les aspiracions autonòmiques de Catalunya.

Però, a partir d'aquí, En Domenech analitza el seu moment sense perspectiva i podríem dir que sense entendre la funció interna i pionera que està destinada a jugar, per exemple, l'equip que, sota la direcció d'En Jaume Bofill, està donant un tomb a la joventut Nacionalista de la Lliga. Parlant de la força social que recolza el sentiment nacional català dels errors, que segons ell, aquest sector ha comès, afirmarà que: "El nucli resistent, el còs de la catalana personalitat, el forma inquebrantable fins ara, la nostra classe mitjana, ab els seus homes de carrera, la nostra menestralia y la part més elevada, intel.ligent y instruída de les nostres classes obreres" ⁵⁹, unió que representa la vitalitat moderna privativa de Catalunya, però que, segons l'orador, ha fracassat en la gestió pública per manca de programa i nucli dirigent. I, per a ell, la tasca desnacionalitzadora de Castella ha culminat en obligar que aquesta classe mitjana hagi acabat, o col.laborant a les institucions estatals, o en el pendent anàrquic que predica la destrucció de tota mena de pàtries:

---

59 . Domenech i Montaner Conservació de la personalitat de Catalunya

" (...) Els uns, de l'aspiració nacionalista d'una ciutat de menestralia y classe obrera, de tendències predominants avançades, n'han fet una idea retrospectiva, capitalista i conservadora (...)"⁶⁰ I per aquest camí En Ll. Domenech i Montaner veu com " Les institucions nacionals o socials de més altruista generositat, de cultura, d'ensenyança, de beneficència, de treball públic, les volen encabir en el petit cercle fraccionari polític d'aliats, d'amics y postulants (...)"⁶¹

I si fins aquí és notoria la manca de visió tàctica d'En Domenech, no ho ha estat en el referent a concretar les aspiracions i la direcció que, en contra del seu parer, si que l'està estructurant la classe mitjana. Allà on no s'erra, però, és en el moment en que opina, per a ell com a nefast resultat d'aquesta mala actuació, que ja no es possible el "partit nacional", la possibilitat, doncs, d'un vast moviment interclassista. Es per aquesta força definitoria de la funcionalitat del sector que estudiem que, al marge de la seva poca visió tàctica, hem introduït aquest parlament el qual, en la seva línia de significació, acaba demanant que s'aturin les agitacions polítiques i que es treballi per al domini dels sectors claus: el de l'ensenyança pública i el que predetermini que la potencialitat econòmica de Catalunya estigui en mans catalanes.

La Campanya "pro-Mancomunitat" i l'elecció de regidor d'En Jaume Bofill

Havent trobat en Jaume Bofill, com hem vist més amunt, la justa mida del que ja entreveia d'un temps enrera, integrat, doncs, en aquest equip d'"intel·lectuals buròcrates", resulta lògic que el nostre personatge s'adscriu a la línia expressa de En Prat de la Riba des de la Diputació de Barcelona, com a avant projecte d'un verdader Estat regional, la total contraposició, en essència, de les iniciatives centralistes, en

---

60 . idem p. 77

61 . Idem p. 29

les quals, no obstant, hi heurem de buscar els precedents legals i que són les que, començant pel projecte d'En Silvela de 1891, desemboquen en els programes de reforma de l'administració local d'En Maura, l'any 1903 i, posteriorment, l'any 1907. Així doncs, En Bofill i Matas estarà integrat i fins i tot compromès directament i des del seu inici l'any 1911, a la campanya pro-Mancomunitat, verdadera ofensiva que podia llançar la Lliga Regionalista, després del que podem considerar com a l'inici de la seva recuperació electoral, en les eleccions per a diputats provincials, el 12 de març de 1911.

Resulta d'una total evidència el que la consecució de la Mancomunitat de Catalunya, encara que retallada, anava a ser el resultat d'una llarga lluita, espurnejada de mobilitzacions populars i d'un extraordinari tecnicisme en la perllongada negociació, encaminada, tal i com hi havia anat promentent que a la llarga, indefectiblement, així ocorreria, a la consecució de l'autonomia. Però, donat el tema del nostre treball, més que resseguir les fases jurídic-polítiques per les que s'arriba a la sessió inaugural del 6 d'abril de 1914⁶², el que ens interessa destacar és com, amb la meta de la Mancomunitat o sense, la campanya "pro-Mancomunitat" engloba més finalitats ben precises. Resulta ja significatiu, des del moment de la posta en marxa d'aquest procés en l'important any 1911, any de crisi i de gran tensió, amb una classe obrera que assaja la seva "definitiva" organització, el que acabint coincidint les proposicions dels diputats de l'esquerra i de la dreta, respectivament En M. Folguera i Duran i En Ll. Duran i Ventosa⁶³, en base a la necessitat, sentida per sobre les discrepàncies de partit i de la concepció de la futura autonomia, de que s'instrumenti un organisme supraprovincial "con facultades y medios para atender los intereses de orden general de nuestra tierra"⁶⁴.

Creiem, en definitiva, que es tracta, perduda socialment per a

---

62 . Vid. al respecte, Ainaud-Jardí: Prat de la Riba, home de govern p. 87-106

63 . Recolsaven també la proposta: per l'esquerra E. Verdaguer i Callís, l'A. Sansalvador i l'A. Sanyol; per la dreta: Fc. Bartrinai En Ll. Argemí.

l'esquerra del nacionalisme la possibilitat interclassista, del programa tècnic que estructura el nucli motor de la classe mitjana a la qual hem delimitat amb anterioritat i que es troba militant, majoritàriament, als rengles de la Liga Regionalista, però en funció del que s'integren, amb una soltura idèntica, aquells nuclis d'esquerra que es "volen" integrar. I aquest és el programa que s'identifica perfectament amb la teoria del regionalisme catalanista ja que representa la forma més acabada de la més íntima motivació que en l'origen va impulsar a la ~~massa~~ mobilització dels seus màxims representants, En Prat de la Ribera, davant de tot. Però, a part, aquest és també l'únic camí que convé a la burgesia intrínscament catalana, coartada per un poder executori molt limitat -políticament, per estar compromesa amb l'Estat "restaurador" i, econòmicament, en funció de la seva dependència-, en el doble sentit de que, a la llarga, els permetrà enrobustir la infraestructura que ha de servir als seus propis negocis i com a forma de potenciar la restauració de la Restauració que és el mateix que dir, com a forma per assolir la conducció del país en procés de modernització per a posseir el control d'una estructura que els permeti integrar-se, al lloc que els correspongui, dintre els circuits de competència occidentals. I el fet pot semblar doblement oportú en la consideració de la profunda crisi per a la que atravesava Europa i, ja no cal dir-ho, la pròpia monarquia de la Restauració. Ressemenyem com, des d'aquest moment en endavant, comencen a multiplicar-se les especulacions respecte el nou lloc que Espanya i Catalunya hauran d'ocupar en el nou equilibri que s'establirà després de superada la crisi. No obstant, motivat pels profunds canvis que introduiria la Gran Guerra, la Mancomunitat va poder representar, per a la burgesia, un projecte només parcialment reeixit.

Deixant, però, les qüestions d'ordre més general i per tornar a l'actuació d'En Jaume Bofill, hem de fer referència previa a la seva actuació dintre el regionalisme, destacant, a part els aspectes ja referits, aquesta es va desenvolupar, de manera destacada, en el camp del periodisme, sobretot des del 23.V..910, data en la que va passar, de simple col·laborador a redactor de la "Veu de Catalunya". L'important és veure, però, com ja el 2 de juny d'aquest any i per tant en un moment ben crític, redacta el primer editorial al diari, convertint-se, des d'aquí, en habitual i prestigiós editorialista i publicant, signats anònims o amb pseudònim, un article diari.

Resulta evident, doncs, que En Bofill i Matas s'ha convertit amb rapidesa en una especie de portaveu d'En Prat de la Riba. Des dels primers dies del mes de juliol d'aquest any 1910, i per inspiració presidencial, redactarà una serie d'editorials destinats a la defensa de la representació proporcional; en un moment en que aquest tipus de pronunciament representava un enfrontament de primer ordre amb l'esquerra nacionalista; i en aquesta línia, a finals de setembre del mateix any, estrenaria En Jaume Bofill la secció "Indiscrecions" de la qual se'n encarregarà sota el pseudònim de "Puck". A part, ja hem vist, com també és En Bofill qui escriu sobre "els catòlics de la Lliga", integrat, doncs, en el gran plet religiós que sotraguejà aquest any 1910, però també en un intent d'aglutinar i fins i tot d'atreure els elements conservadors que destorbaven la política de la Lliga, especialment des del "Comité de Defensa",. Per altra banda, en aquest prolífic començament també escriurà, com ja serà habitual en els pocs que redactarà sobre el tema, articles sobre qüestions d'ensenyament amb el pseudònim de "Mestre Jaquetus".

L'any 1911, el periodisme d'En Bofill augmenta encara en quantitat, qualitat, coherència i diriem que en responsabilitat, d'acord amb el ràpid ascens amb el que l'afavorirà En Prat de la Riba. Llançant En Jaume Bofill a la vida pública, hem de precisar que en el seu periodisme es començarà a deixar sentir la influència del dinamisme, agilitat i tò

satíric del d'En Josep Carner, encara que mai arribés als extrems del seu bohemí amic. En J.A. Maragall, en una conferència feta l'any 1933 al local de l'Associació de Periodistes i on un cicle organitzat per aquesta entitat en motiu de celebrar-se el centenari de la Renaixença, parlarà del periodisme d'En Bofill i Matas amb dades aportades pel mateix Bofill, i resumeix aquest significatiu any 1911, dient que: "Veiem que el desdoblament de Bofill en el periodisme fou rapidísim. Prat de la Riba que tenia una gran visió de les condicions de cada un dels homes que en aquells moments s'enrolaven al servei de Catalunya, sabe aprofitar del nostre poeta unes condicions excepcionals de periodista, i el convertí de fet en element indispensable a "La Veu". L'any 1911, de gran moviment polític, ell és el millor comentarista del temps; no solament comenta, sino que estructura doctrines, redacta manifestos polítics i religiosos i dirigeix una intensa campanya contra els partits adversaris, interpretant amb precisió i riquesa de paraula sorprenents les idees que li dictaven els homes directors del moviment nacionalista (...). Tots els seus sentits son una intensa campanya en pro dels seus postulats temperamentals: la llibertat, la pau, la cultura, la moralitat. Comença també en aquell moment els comentaris sobre política espanyola i sobre temes econòmics, i encara la seva complexa personalitat assenyala una nova activitat: sota la signatura "One", publica poesies satíriques de caràcter polític. Manifestos, electorals, i tota la campanya pro-Mancomunitat de Catalunya, que es fa des de "La Veu", és inspirada per En Prat i redactada materialment per Bofill. Ell fou el verb polític del moment" ⁶⁵

Partint, doncs, d'aquesta situació d'inicial prestigi com a articulista de fons i com a un home ja immers en les tensions que presideixen la dinàmica política de la Lliga, veiem com En Jaume Bofill és invitat a participar, a més, en mitjans i conferències. Entre elles destaquem la que

---

65 . Vid. "La Veu de Catalunya" (16.VIII.1933) p. 7

ja mencionavem molt més amunt, Significació del Projecte o Bases de Constitució de la Mancomunitat Catalana. Aquest parlament el realitza al local de la Lliga Regionalista de Gràcia, el dia 2 d'Octubre de 1911 (catorze dies abans de que els delegats de les diputacions catalanes aprobin les referides Bases), de cara, a més, a les eleccions municipals que s'havien de realitzar el dia 12 del mes següent.

La subjecció incondicional als pressupòsits, argumentacions i tàctiques polítiques de la Lliga és encara la característica fonamental d'aquest període⁶⁶. Així ho fa notar en la conferència referida on es demostra com a orador "insegur" a l'avantposar al cos del discurs, aquestes premises, així com la necessitat d'una col·laboració activa per part del públic; però, a l'avançar la conferència se'l nota molt més segur i, sobretot, progressivament identificat amb la línia cap on porta el tema. Comença afirmant que un poble sense Constitució és amorfe. "Vegeta y, en nostres dies, destorba com un argelagar en les vies de civilitat universal". Defensa més tard la "Constitució (real): la natural, orgànica, elaborada evolutivament, viscuda, tradicional y progressiva ahora(...)"⁶⁷

A continuació, en la línia d'un organicisme de caire spencerià, apunta la relació entre la Constitució i el moviment d'un poble, així com el sentit de l'actuació de la "elite" conductora (de la que més endavant en resumeix la història) tot dient: "Així ¿com s'empelten les idealitats, les institucions, les reflexions genials, en la constitució dels pobles? ¿Quin derivatiu natural i merescut troben? ¿Com se realitzen els ideals polítics d'una minoria selecte qui tal vegada serveix -com una esperança de resorgiment- l'esperit nacional esgarriat o perdut? Educant: sembrant i desvetllant."⁶⁸

---

66 . Aquesta versió oficial de la gestació i procés envers la Mancomunitat, es pot trobar en els articles d'En Prat de la Riba: Ço que és i ço que no és la Mancomunitat, Genealogia de la Mancomunitat i Com va generar-se la idea de la Mancomunitat "La Veu de Catalunya", 1,3,4 i 5 d'Abril de 1913

67 . Vid. Text. íntegre a l'Appendix adjunt.

68 . idem

Després d'afirmar que la significació integral del Projecte descansa en haver sabut combinar la reflexió amb l'espontaneïtat, destaca del mateix (aquí la identificació seva amb el tema és ja total): la repoblació forestal com a síntesi de la preocupació pel territori, l'establiment de vies de comunicació i de ferrocarrils secundaris, de centres docents i tècnics, combinats amb el sistema nacional i que arribaran a totes les coordenades de la vida catalana, l'estimul de l'agricultura, la indústria i el comerç, i el recrear la veritable riquesa contributiva, el respecte de les llibertats materials i morals de l'individu per mitjà de la beneficència, l'estimul de la cultura en tots els seus aspectes.

En una esfera teòricament allunyada d'aquesta del regionalisme polític, en el de la Congregació hi hem de ressaltar, la conferència que hi va fer En Jaume Bofill, en una vetllada que dedicava a En J. Balmes, el dia 19 de febrer de l'any 1911. En aquesta conferència ⁶⁹ En Bofill reivindicarà la modernitat d'En Balmes en base a la trajectòria que partint d'ell arriba a En Torras i Bages.

De l'any 1912, i d'entre nombrosos articles, molts no signats, cal destacar el titulat, La Joventut Nacionalista. L'Expansió. La Burocràcia ⁷⁰ pel que té de definidor de la posició d'En Bofill i Matas, així com per senyalar els punts que mereixeran el seu màxim concurs en els propers anys. De fet l'article (del que en parlarem més avall) té tot el caire de ser la resposta-acceptació de la conferència que va fer En F. Cambó, al local de la Joventut Nacionalista, el 9 d'abril de 1912 ⁷¹, discurs verdaderament interessant i definidor en el que ens hem d'aturar abans de fer referència a l'article d'En Bofill.

69 . Vid. Folletó. Barcelona. Tip Catòlica, 1911, 9 ps.

70 . vege's "La Veu", 1.V.1912 (ed. vespre). És l'últim de tres articles que sota el títol genèric La Joventut Nacionalista parlan de: Qüestió Nacionalista. L'Evolució. "La Veu" (17.IV) i La Tradició. Afinitats Personals (23-IV)

71 . vege's text íntegre a "La Veu" 13.IV.1912 p. 3 i 4

La conferència d'En Cambó, Missió de la joventut en l'actual moment polític, és la revisió de l'experiència de la Solidaritat Catalana, l'autoreconeixement (amb nova dimensió) de l'hegemonisme burgès dintre el camp del nacionalisme polític, però també -i això és l'important- en el que fa referència a la tasca rectora i directora d'un govern català. I és important, dintre aquest marc, observar el text d'aquesta conferència i veure com En Cambó vol delimitar, per a la vida pública, l'actuació del que denomina, la generació jove (on deixa entreveure que també hi inclou als nous grups republicans-nacionalistes) i que creiem que coincideix amb força exactitud amb el que en podríem denominar classe mitjana activa i políticament enquadrada ⁷². En Cambó afirma que han de recolzar incondicionalment la política dels directors de la Lliga; la política que en el present moment ja no pot ser més que la pro-autonòmica a l'interior i la conquesta de l'aparell de l'Estat de cara a Espanya. Afirmar En Cambó, que aquest és l'únic camí que els pot assegurar el que trobin el seu lloc en la societat i puguin donar de si tot el que per que tant i tant s'han preparat; és aquest, doncs, l'únic camí que els assegura una actuació i una tasca (poder) que no podran lograr mai en un país on "(...) vàrem passar del regim absolut, que constituïa una burocràcia de favoritisme, a un regim constitucional improvisat, no sentit ni ajudat per l'opinió, y va continuar el mateix sistema de burocràcia del regim absolut, inspirat pura y exclusivament en el favoritisme. (...) Tots els càrrecs de la governació de l'Estat s'han considerat com un medi de guanyar-se la vida, y com que la burocràcia no porta més que a situacions modestes, ha vingut la corrupció d'aquesta burocràcia y ha vingut la seva degeneració " ⁷³

---

72 . aquest tema en concret l'he desenvolupat en la meua comunicació al "1er Encontre de Ciències Humanes i Socials del Paísos Catalans", a Perpinyà (19-21 de març de 1976), sota el títol: Algunes consideracions generals per enfocar l'estudi del concepte de "classes mitjanes". La significació i representivitat d'En J. Bofill i Matas entre 1913 i 1933.

73 . del text de la mencionada conferència, apartat: Burocràcia que s'ha de crear per implantar tota idea nova

El text sencer de la conferència d'encamina, doncs, a situar tothom al seu lloc i a fer veure, a aquests sectors a qui es dirigeix, fins a quin punt són àmplies les seves possibilitats per a l'esdevenidor "burgès" del país sencer. La "independització" de les classes mitjanes no és encara generalment previsible, fins el període posterior a 1917.

Veiem, però, abans de passar al d'En Bofill i Matas, com el text que ara comentem ~~definitivament~~ defineix a aquesta "nova generació-classe mitjana enquadrada". Afirmava En Cambó: "s'ha censurat en vosaltres aquesta afició especialíssima que teniu a estudiar les qüestions concretes, a participar en les funcions d'execució; se vos ha acusat de tenir una ànima de buròcrates, de tenir una afició desmesurada a constituir una burocràcia (...)" . En Cambó segueix dient que no ve a desmentir-lo, sino a reivindicar el propi terme de burocràcia, i segueix dient que: "El nom de burocràcia s'ha vist molt temps com una nota d'infàmia, perquè hem tingut sempre present la trista burocràcia de l'Espanya decadent. Però una burocràcia és l'element indispensable per a que un moviment polític deixi darrera seu una obra de construcció, una obra de govern. Un moviment polític que no sàpiga crear una burocràcia és un moviment polític absolutament xorch. Y al parlarvos de burocràcia vos parlo de totes les funcions d'administració, de les més altes a les més humils; vos parlo del professorat, vos parlo de l'Acadèmia; vos parlo de la magistratura, vos parlo de la direcció tècnica del exèrcit, vos parlo dels cossos facultatius de l'Estat, vos parlo de tot aquell element permanent que es el que concreta en realitat els pensaments i les iniciatives dels homes de govern. Tota revolució política que no crea una burocràcia informada en el seu esperit, imposada d'aquell ideal, passa y fracassa, perquè, en la realitat, per a entromcarse y convertir-se en cosa viva les reformes legislatives y les iniciatives de govern, o han de comptar amb una burocràcia del antic regisme, que prostituirà la reforma, o caurà en l'anarquia sino sab improvisar un altra burocràcia (...)" ⁷⁴

En el sentit que està potenciant En Cambó, i que és el que representa i condueix de forma indiscutible En Prat, En Jaume Bofill s'està convertint, sinó en el màxim, en un destacadíssim -i reconegut progressivament- representant.

Pel que fa referència a l'article abans mencionat (La F. N. L. L'Expansió. La Eurocràcia), i després de resumir i valorar la política de la Lliga en el moment, En Bofill i Matas afirma que: "La feconditat es indicatiu de vigoria y la unica petjada que fa trascendental una etapa de govern, es la burocràcia. Sense ella, la obra dels nostres politichs fracassaria estrepitosament. Ella es la col·laboradora del legislador. Per lo que deiem l'altre dia dels personalismes, la seva missió es importantíssima perquè si'ls legisladors combinen les fórmules els funcionaris les apliquen a cada cas concret, personificant la intervenció del Estat(...)".

Afirma que els que critiquen la dèria burocràtica d'En Prat per "mesquina", és que no han entès res, posseeixen esperits "invenciblement provinciant", i, acaba l'article pronunciant-se: "Justament, per nosaltres, la burocràcia seria una mena de perfecció política, un renunciament a tota professió reproductiva en guanys materials o de honor. Perxó la burocràcia, tal com nosaltres la prediquem, no pot sostenir-se sense una gran idealitat informadora. Aquesta idealitat halena en l'esperit de les noves generacions. Les quals, d'altra banda, arriben a l'hora oportuna y ab una preparació laboriosa y especialíssima. Rés, com aquesta varietat de vocacions concretes, es inici de la creixenta plenitud espiritual del catalanisme".

En Bofill està esperant, perquè creu mereixe'l, un lloc en la direcció efectiva de Catalunya; i no per actuar de forma subordinada o mecànica, sinó per abocar-hi tota una gran preparació teòrica que posseeix sobrerament. La seva feina directiva és la de comprendre generalitats, estimular i encarrilar "vocacions concretes" (en el terreny del concret

podem dir que va ser notòria la seva labor en l'organisme d'Orientació i Promoció Professional, dependent de la Mancomunitat), prestar la màxima atenció a tot el referent a educació, tot llançant-se a la imprescindible modernització, que entre altres coses significa donar complexitat, general del país. Aquestes seran les seves grans preocupacions en els anys següents, els presidits per la Mancomunitat de Catalunya, anys d'una actuació i feconditat teòrica (binomi que en ell no podem trobar trencat) realment considerable. I és també en aquesta línia, al comprendre-la íntimament lligada al moviment nacionalista, el que el constitueix en "home-símbol" de les classes mitjanes -principalment representades per la intel·lectualitat a les que vol contribuir a donar un rol social concret i diferenciats.

Però ens falta trobar encara a En Bofill com un teòric amb cert pes i renom dintre Catalunya, a fi que tingui conquerits, per medis propis, un lloc en la nova administració. Sumant-se a l'anterior (ja vista o apuntada), l'activitat de l'any 1913 li acabarà de donar aquest pes específic.

No creiem que sigui només una coincidència que l'inici de la forta activitat pública d'En Bofill coincideixi amb l'inici de la posta en marxa de la Mancomunitat de Catalunya, doncs aquest organisme, si bé de prerrogatives polítiques molt limitades i potser en part per això mateix sintetitza -al nostre entendre fins i tot millor que el període de la Generalitat-, des del punt de vista socio-polític, l'esforç autodefinidor de la classe mitjana, convida pel que creiem més just denominar la Burguesia nacional, terme que en aquest cas hem d'enfrentar al de "burguesia internacional o intermediària", mal representada numèricament i políticament a Catalunya, ja que, el que hem de considerar que serà posteriorment el seu màxim exponent polític, En F. Cambó, no és, evidentment, la Lliga. Des del punt de vista objectiu-polític, aquest últim sector creiem que és el que s'autodefineix progressivament a l'adoptar una línia política de frenatge clar del moviment nacional d'inspiració esquerrana que el porta-

rà , ja en 1930-1931, a veure's implicat en la defensa del sistema monàrquic, adoptant postures obertament "equivocues" a dintre Catalunya.

Presentat per la Joventut Nacionalista de la Lliga (i convençut prèviament per l'E. Prat i En J. Carner, com confessa), En Jaume Bofill va obtenir el càrrec de regidor de Barcelona en les eleccions municipals del 9 de novembre de 1913; va ésser elegit, concretament, pel Districte III (tradicionalment el més catalanista de tots), el que incluïa el barri de la Catedral, ja que ell vivia en aquest moment al tercer pis de ca l'Ardiaca, al carrer de Santa Llúcia.

En el transcurs del que podriem denominar la seva campanya electoral, va realitzar dos discursos que més endavant s'haurien de considerar antològics i dels que, desgraciadament no ens en queda el text sencer ⁷⁵. El primer parlament el va fer al Teatre Imperi, presentant la candidatura d'Unitat Catalana; el segon, realitzat al Parc Güell, era el colofó del primer, encara que potser trasladant l'explicació a un nivell més personal. En les notes manuscrites preses per a fer-los, hi llegim, entre altres coses: "Sempre la capitalitat l'exerceix una minoria selecte aristocràtica. El nostre esperit ho invadia tot. Ara, sense haver claudicat nosaltres, som la majoria i en tenim la major part del govern". I, corresponent al segon parlament, llegim: "Fins ara; 1er període. Intervenció. Penetració. Partit Regionalista. Ara es clou. Es la nostra hora: Joventut Nacionalista"(...) "Nosaltres avans feiem només de tècnics. Col.laboració extra-política. Teniem fe en els nostres homes. Ara, col.laboració política,. Es veia a venir i acceptem promoció a l'Ajuntament" ⁷⁶

La Lliga, que des de feia un temps predominava als districtes II, III, IV, VI, VIII i IX, malgrat perdre el D. VIII, va guanyar 11 dels 22 llocs a lecció, èxit que es deribava directament del que havien tingut les "diades regionalistes", així com pel fet de presentar-se amb el progra-

75 . Vid. la Redacció: El polític, "La Veu" art. cit. p.1

76 . segons guions manuscrits, no datats específicament. Arx. part. J.B i M.

ma més concret i plausible, alhora que resumint uns afanys d'expansió més definits ⁷⁷.

En Jaume Bofill a l'Ajuntament podriem dir que va sintetitzar la postura i els mètodes del nucli central de la classe mitjana ja delimitada, però ara al poder. L'any 1912 ⁷⁸, al parlar de burocràcia, trasllua ja aquesta pràctica tan llunyana del burocratisme a que estaven acostumats. ~~Xalava~~ ^{Encetava} pràcticament En Bofill, al Consistori, l'actuació d'hommes d'alta preparació i sentit moral, homes d'una autoexigència i d'una obertura de mires realment sorprenents; funcionaris públics (en el sentit més europeu del terme) moguts per un sentit del bé públic que treballen en la conjunció de l'innovació, creixement i profundització constants, i en l'aprofitament de l'ambient de renaixença i construcció generals, en el que les corporacions privades tant hi tenien a veure.

En uns papers que titula Moral Política ⁷⁹ -parla cap a finals de 1932, segons ens sembla- i en l'apartat que encapçala Fonament Ètic del Nacionalisme Català, recull En Bofill tota una sèrie d'idees veritablement interessants per il·lustrar el que ara deiem, sublimació de la postura autoexigent que tothom li va reconèixer i valorar. Afirmar, entre altres coses, que: "Dir que la Lliga -és a dir els seus quatre o cinc dirigents- han fet el Catalanisme, és injust. També nosaltres hi tenim la part de glòria. Des de que debutàrem, que venim treballant Catalunya endins, en llocs d'abnegació i poc lluïment. Dir que el Nacionalisme comença ara i que En Prat era reaccionari és igualment injust. La Lliga incubà el Nacionalisme. En Prat és el fundador i el Mestre. En Prat afermà el cas biològic de Catalunya. Potser no insistí prou en l'element liberal o sia de la voluntat dels catalans !Però si encara aquesta voluntat no és un fet!". I en un altre lloc: "(...) el polític ha de predicar amb l'exemple i ha de viure o practicar ço

---

77 . vegi's al respecte, I. Molas: Lliga Catalana. vol.I p. 95

78 . vegi's, més amunt, La Joventut Nacionalista. L'Expansió. La Burocràcia.

79 . fet significatiu de per si, al seu arx. part. hi figuren molts papers amb aquest títol o que poden quedar perfectament classificats en aquest apartat.

que predica", i completa aquesta idea afirmant que no es pot tolerar un polític que en negocis (fins i tot els politics) sigui un inerte, en família un despòtic, individualista com un "petit botiguer", "inepte per a tota coordinació social", que escanyi als seus obrers, que s'endeuti i que no pagui "als intel.lectuals que col.laboren amb ells"⁸⁰.

Aquesta especie d'estrena de poder generacional i sectorial, l'enquadrarà -per altra banda- amb gran justesa- no excemta d'aquell autoritarisme que el caracteritzava- l'E. d'Ors des del seu glossari, en el que, l'any 1909, havia integrat oficialment a Guerau de Liost en el noucentisme⁸¹ afirmant que: "Amb inquietut i esperança veiem arribar a funció

i encàrrec del govern qui han nodrit els seus anys d'estudi amb l'ideologia del Noucents. Es doncs, fins a un cert punt, aquesta ideologia mateixa la que arriba amb això a influència directíssima, si no a domini encara; a influència directíssima, i ja, per consegüent a responsabilitat.- I nosaltres els demanem plens d'emoció: ¿Com se sortiran els nostres amics de la prova?. Purament, lliurement, sens dubte; més ¿per quins camins? ¿en quina mesura, dins la interacció a que ells se donguin, dins les solucions que preconisen, dins els èxits que assoleixin, se traduirà la inspiració dels nous temps, que ens és tan cara? ¿Quin vincle, estret o laxo, de fidelitat o d'opportunisme, podrà lligar ses fórmules de política o d'administració local, a les noves fórmules teòriques i a la manera com elles han estat aplicades a la ciència, a la ètica, a la economia, a la literatura, a l'art?"

"Regidor vol dir representant de la ciutat. Això deu pensar dins consciència de varó.- Regidor catalanista voldria encara més: vol dir que no se's tan sols representant d'una ciutat, sinó, alhora,

80 . el subrallat és nostre.

81 . Resultarà del tot impossible acabar de perfilar aquest sector que centra el nostre treball sense tenir en compte, sinó el total, com a mínim aquella part concreta del glossari en el que l'E. d'Ors etiqueta de noucentista a persones, revistes, llibres, etc. Entre aquests, podem destacar a Pahissa, "La Nacionalitat Catalana", "Enllà", J. Palau, Fc. Cambó, J. Carner, J.Me Sert, Ramiro de Maeztu, Gregorio Martínez,

d'una ciutat i d'una pàtria. Això augmenta noblesa de càrrec; això n'acrecia més i dificultat.— Però hi ha quelcom més grave i difícil: l'ésser, ademés de catalanista, noucentista; i l'haver, per lo tant, de representar, no solament la ciutat i la pàtria, sinó un segle i un esperit nou qui ara bat ses ales, just eixit de l'obscur del temps i es llença, cantant, a la vistòria damunt els oratges i a la conquesta dels camins de la llum" ⁸²

Arribats a 1913, En Jaume Bofill gaudia ja d'un prestigi considerable. Els seus articles, la seva condició de "filòsof" (la seva sòlida preparació doctrinal), el seu predicament com a ~~quasi~~ un dels capdavanters del noucentisme, fins i tot el seu lloc a la Junta Administrativa de l'Hospital Clínic, la seva importància en els centres catòlics "progressistes" i nacionalistes, les conferències donades (sobretot les de les darreres campanyes electorals de la Lliga, de gran resonància), el destacar realment, i per edat, entre la Joventut Nacionalista i haver-la portat a la col.laboració estreta amb la política Prat-Cambó, el parlar i expressar-se de forma realment destacada, el ser cridat en múltiples corporacions per a col.laborar-hi (Lliga Espiritual, Nostra Parla, etc.), el tenir contactes personals amb les comarques i nuclis nacionalistes valencians, els premis i la participació en els Jocs Florals, etc., forma, tot plegat, un sòlid conjunt que situa En Jaume Bofill en un lloc destacat dintre del panorama català i li dona ja una talla de teòric i comentarista d'alçada dintre del corrent de consecució de la Mancomunitat, en la seva faceta de treball dintre Catalunya.

La seva participació a les planes de la Veu de Catalunya, aquest any, és ja veritablement destacada. A part les col.laboracions aïllades, li trobem, com a mínim, cinc sèries de contingut marcadament teòric. El

---

Sierra, E. Diez Canedo, Joan Llongueres, "La Catalunya", Olaguer Junyent, Ed. Marquina, Font i Sagné, etc.

82 . E. D'Ors "Glosari" Els nous "La Veu" 10.XI.1913 (ed. del vespre.

mes d'abril, L'Escola de la Lliga, el mes de juny, Els Amics d'En Maura, seguit de Comentaris Finals, el mes d'octubre, La Mancomunitat i sobre el Dret Civil, per acabar, el mes de novembre, amb la titulada L'Actitut de la Lliga.

A pesar de la importància de tots ells, només destacarem el primer, L'Escola de la Lliga⁸³ per la transcendència que tindrà al llarg de la vida d'En Bofill i Matas. La sèrie s'emmarca en el moviment de "diades regionalistes" a què ja hem fet referència i, més concretament, com a comentari del míting del dia 6, al teatre Tivoli, on, recolzats per la victòria en les eleccions provincials, s'estructurava el citat moviment pro-Mancomunitat.

En Bofill destaca de forma expressa el què l'acte sigui pro-Mancomunitat i que el símbol d'aquesta és En Prat de la Riba, i que l'acte, per la intenció i per el que en ell s'ha dit, supera tot el que fins al moment s'havia fet a Espanya. Ha aplegat, diu En Bofill, a la "elite" de cada comarca, de cada estament, ofici i edat, això és, es tracta de la perfecta representació de la futura Nacionalitat Catalana. Queda ben clar per En Jaume Bofill "(...) que els seguidors de la Lliga, no són una multitud ni una munió d'individus que coincideixen en criteri polític, sinó una escola amb un sol esperit, una raça amb personalitat col·lectiva".

S'enorgulleix En Bofill, més endavant, dels discursos d'En Cambó i d'En Puig i Cadafalch, per ells sols un veritable programa de govern, i dels que, en l'article del dia 9 en diu "(...) Les dues columnes del nostre edifici doctrinal, de la nostra política constructiva (...) Sobre totes dues imperava el nostre criteri biològic". En Bofill i Matas coordinarà els dos programes i se'ls farà seus tot dient que: "Catalunya tindrà categoria de Nació el dia que tingui cultura pròpia, que és tant com dir el dia que aportí un nou valor a la cultura universal humana(...)",

---

83 . Vid. a "La Veu" corresponent als dies 7,8, 9,14, i 16 d'abril (ed. del vespre) amb els subtitols: Excelsior!. El seu mestratge. Vitalitat. El discurs d'En Cambó. Els comentaris adversaris. respectivament.

això farà que li interressi consolidar un "gran Estat a Espanya", doncs hi ha relacions i divisió de funcions fins en el context de la més àmplia autonomia.

No cal dir que, en la sèrie, veiem un Bofill plenament identificat amb l'orientació que la Lliga dona al catalanisme; En Jaume Bofill comprèn perfectament quina és la seva posició i quina és la ~~seua~~ feina que està destinat a fer en la Catalunya que representa En Prat. En un dels moments culminants de la sèrie, i comentant el discurs d'En Cambó, ens diu: "Enfront de la inèrcia, cal desvetllar l'actuació normal i persistent; enfront de l'abstencionisme, la intervenció. Cal suscitar una opinió pública constant, vigilant, afirmativa, constructiva. Cal trencar el monopoli de l'Estat que ara exploten dos partits i afranquinar-ne l'accès, per medi de partits d'opinió i de govern a base de coalicions temporals de partits per la realització de programen concrets" I més endavant opina que ell mateix no pot regatejar esforços en un programa que representa la modernització per autonomasia i de que resulta ja impossible d'eludir les responsabilitats i les tasques derivades d'una acció de govern, sobretot quan és tot un sector qui s'hi responsabilitza i quan comporta un paral·lel influir sobre l'opinió pública. Com sigui que, per treballar, calen un instrument apte i fort i un pensament clar i unànim, en bé de Catalunya i en benefici del mateix Estat, posem com a única condició del nostre ingrés, el que no se'ns demani la més petita abdicació dels nostres ideals, i els que se'ns respecti la nostra organització que, de fondre's dins un organisme general, i anodí, ens asseguraria la més còmode impunitat. La petició de poder feta solemnement per En Cambó, fou categòrica i justificada".

La sèrie, que s'avaba "justificant" els comentaris adversos (i queixosos) de la vella política maurista o republicana, porta data final del 16 d'abril, la vetlla de la sessió que aplegava als presidents de les quatre diputacions, diputats i senadors catalans, i que, sota la presidència d'En Prat de la Riba, acordava realitzar tota una sèrie d'actes que fessin patent la unanimitat de Catalunya, respecte al Projecte de

Mancomunitat.

S'impone la línia en que s'havia compromés En Bofill ja des de 1910, i ara, en 1913, amb molta més força, al sentir-se recolzat pel caire de tot el moviment polític que gira al voltant de la campanya pro-Mancomunitat ⁸⁴. Però la novetat radica en la nova dimensió oportunista, possibilista i també reformista que En Cambó ha donat a l'antiestatisme del que En Bofill ne's un dels precursors. La Lliga veu la possibilitat la única possibilitat, d'entrar al govern formant coalició de partits a base de la consecució de programes concrets, aprofitant el debilitament intern del bipartidisme restaurador i amb l'esperança (en aquest sentit "revolucionària") de ventilar el parlamentarisme espanyol i, amb ell, el propi sistema de partits a escala peninsular. ⁸⁵

S'ha de tenir en compte que des de 1909 es mantenia oberta al centre la crisi, en profunditat des dels primers mesos de l'any 1913 ⁸⁶, i en motiu de la qual, com a fet inèdit, l'esquerra liberal i democràtica espanyola de l'època, bàsicament la intel·lectualitat (Azcarate, Ortega y Gasset, P. Haluga, Garcia Morente, Unamuno o Cajal), sembla voler sortir del seu aïllament per la consideració de que serà possible aferrar l'obstacle tradicional" d'una monarquia compromesa amb els sectors conservadors i fonamentalment separada de la dinàmica de l'evolució d'un país en el que, homes com En Maura, encara podien seguir parlant d'adhessions d'una massa silenciosa però conservadora, "viril" i catòlica, als actes de "hombria" de polítics amb carisme d'incorruptes ⁸⁷. Les ganes de llançar-se realment a l'actuació política, al compromís real, continuació d'aquelles que vei-

---

84 . pel que fa referència a En Bofill, alguns articles a "La Veu" que demostrin l'atenció amb que s'analitza la dinàmica política madrilena i les repercussions i aventatges per a Catalunya, són: Política Realista (14.I.13) Paraules d'Azcarate (16.I.13) Vida Nova, La lliçó de la Història (23.V.13); Comentaris Finals (12 i 14.VI.13)

85 . Aquest havia de ser un dels grans temes de les conferències d'agitació fetes en el transcurs de les "Diades Regionalistes". Un clar exemple el trobem, entre altres, en la conferència d'En Fc. Cambó: L'actuació del Regionalisme en la política espanyola, pronunciada en el Coliseu Mundial de Tarragona el 27-IV.1913)

em expressar el grup que girava al voltant de la revista "Faro", més la frustració de veure-la un cop més impossibilitada per la força de la inèrcia de l'Espanya "oficial", estaran en el centre de les reflexions de l'Ortega en aquest moment, en la línia que començarà a La Vieja y la Nueva Política⁸⁸ i que continuarà, a un nivell més teòric, amb la publicació l'any 1921, de la sèrie de reflexions que apareixen sota el títol de Espanya invertebrada. Esbozo de algunos pensamientos históricos, llibret que assoliria un èxit espectacular si considerem que, a l'any següent de la seva aparició, ja necessitava dues noves i successives edicions⁸⁹.

Vist des de Catalunya, aquest període és decisiu per quant justifica la política "Excelsior" d'En Fc. Cambó, la intervenció a fons per tal d'aconseguir la que es veu com imprescindible modernització i agilització del país. El mes de maig de 1913, En Prat de la Riba havia redactat una sèrie de tres articles, sota el títol genèric de La crisi constitucional, en la que valorava aquest crític període de la política global del país a la que l'autor assimila als últims anys del regnat d'Isabel II, per la falta total de cohesió i per la dramàtica inexistència de "ciutadans"⁹⁰. Per la pròpia dinàmica espanyola, En Prat de la Riba veurà que al rei no li queda altra sortida que la de caminant cap a la dictadura amb la creació d'un partit únic, superació de les acaballes dels partits turmants. Però el maig de 1913, En Prat també veu la mobilització dels intel·lectuals demòcrates castellans, els quals, en la seva actuació, hauran de cercar col·laboració a Catalunya, únic racó on existeix una verdadera corrent d'opinió, i per això és també dels que confien i encara que amagant un marcat exèpticisme- en el parlamentarisme de l'Alfons XIII, una realitat con-

86 . Vid. Fc. Cambó: El Conflicto Constitucional. Discurs pronunciat al Congrés, el 2.VI.1913.

87 . Vid. entre altres, J. Pabón: Cambó Vol. I, p. 406 i ss., o també, C. Seco: Alfonso XIII y la crisis de la Restauración. Barcelona, 1969 ps. 94-105

88 . Vid. J. Ortega y Gasset Obras completas Vol. I o Madrid. Revista de Occidente, 1963

89 . Vid. Madrid. Revista de occidente. 1967 15ª edició

90 . I. Plantejament del problema. "La Veu" 20.V.1913

traposable a les corts restauradores i l'embut per on haurà de passar qual-sevol intent regenerador. Però la potencia "revolucionaria" d'aquesta tendència fa tirar enrera, fins un cert punt, a l'inminent president de la Mancomunitat, per a passar a propugnar la conveniència d'una prèvia reforma del sistema de partits per a que el Parlament funcioni, com a mínim, en base a les tendències reals que en el moment s'amaguen sota l'arcaica estructura dels dos grans partits turnants ⁹¹.

El R. D. (Reial Decret) del dia 18 de desembre de 1913 que Dato es veia pràcticament obligat a otorgar, a pesar de totes les seves limitacions evidents, acabava l'any amb un èxit i alhora amb una ratificació de la política iniciada a Catalunya. I, com veurem, per a homes com En Bofill i Matas, les possibilitats obertes anaven a resultar vastíssimes.

Entrem aquí, en una fase de la vida d'En Bofill realment intensa. De tota manera, i a nivell molt general no podem perdre vista el fet de la coincidència que abans reflexàvem, el sentit de que no és més que la que fa participar de forma total a En Jaume Bofill, en els anys presidits per la Mancomunitat de Catalunya, constituïda el dia 6 d'abril de 1914, en aquest projecte d'Estat que ella condemna i la modernització del projecte de la qual corre paralela a la integració del nostre personatge a la vida pública.

No podem oblidar, tampoc, que tot just cinc mesos més tard esclatava la 1ª Guerra Mundial, fet de gran transcendència per a la història catalana; ja que, en el contexte de la neutralitat, és aprofitat per la burgesia per enfortir i donar complexitat a la seva dominació econòmica, tot consolidant-se fortunes respectables. En el conjunt de l'evolució històrica del moment no podem deixar de considerar com a fonamental aquesta dinàmica que la Lliga vol fer consistir explícitament en un: "(...) reconqueriment interior i de valoració de tota la riquesa del país" ⁹². Però

---

91 . Vid. E. Prat de la Riba: II Solució proposada per En Maura, i III El Rei i la solució: El Parlament, respectivament: 21 i 22.V.1913

simultàniament, aquesta prosperitat industrial i comercial, va motivar una alça vertiginosa dels preus que va acabar de donar forma i radicalització a la lluita de classes. El període presidit per la Mancomunitat, anava a ser, des del punt de vista social i polític, un dels més agitats de la història de la Catalunya recent. En un fet a tenir en compte, imprescindible per a comprendre fins i tot qüestions, en principi, de detall.

Es en aquest sentit que volem acabar l'apartat en curs fent referència a l'inici de les grans contradiccions del sistema endegat per la Lliga Regionalista a principis de segle, en el sentit de que, ja aleshores, lluny de ser el que, de forma lineal, havia representat a la burgesia i la seva forma d'entendre el país i el govern, significava el projecte, concepció típica de la "intel·lectualitat buròcrata" que centra bona part del nostre treball, i al qual la burgesia considera com a únic apte per a adequar-se al ràpid procés de modernització de la vida catalana. Però la guerra portarà a un pla preeminent valors de classe prou radicalitzats com perquè, en el futur proper, s'invalidi la sortida de la concòrdia social. En aquest sentit si que podem dir que el factor nacional és un element distorsionador de la realitat sociopolítica, el qual en moltes ocasions, amaga el ràpid procés (1917-1922) per el que la burgesia de Catalunya busca estructurar el seu partit de classe, desentenet-se en gran part de les exigències del nacionalisme i aillant o desmarcant-se, des del punt de vista polític a la classe mitjana a la que, durant el període anterior, s'havia mantingut supeditada externament. La primera reacció davant aquest procés i per part d'aquesta classe mitjana és ràpida: la potenciació del nacionalisme començarà a buscar-se al marge dels partits existents i a extreure el component democràtic que el predetermina.

Resulta, doncs, aquest, un procés que ens interessa realment però, sobretot, per contrast; fet similar al que ocorre amb el de la reorganització de la classe obrera, i del seu prograssiu protagonisme dintre

---

92 . vege's Lliga Catalana: Història d'una Política. p.166; citat per I. Molas: Lliga Catalana, Vol. I p. 101

de la vida catalana. No obstant, si que creiem necessari apuntar la que sembla una de les primeres manifestacions d'aquest canvi de direcció emprés per la burgesia. Es tracta del Mensaje a su Majestad el Rei D. Alfonso XIII, tramés per una bastant completa representació dels nuclis de pressió catalana del moment, amb data 20 d'agost de 1914 i que volia ser, altra cop, el toc d'atenció que Catalunya donava a un Estat ineficient en tots els ordres; per aquest fet i donant-li oficialitat, el Manifest el signava, primerament, el President de la Mancomunitat i se'n feia una tirada, tamany foli i amb tot luxe de paper, impresa als tallers de la Casa de Caritat. Però, darrera la signatura presidencial, hi figura una nodrida representació de la Catalunya burgesa i els seus interessos específics. Hi figura: el president de la Cambra Industrial, Lluís Sedó; el del Foment del Treball Nacional, J. de Caralt; l'accidental de la Cambra de Comerç i Negociació, Joaquim Cabot; el també accidental de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial, Albert Compte; el de la Societat Econòmica d'Amics del País, Frederic Rahola; el del Circul de la Unió Mercantil, Jaume Amer; el de la Unió Gremial de Barcelona, J. Sitges Comas; el del institut Agrícola Català de Sant Isidre, Eusebi de Puig; el Vicepresident de "Associació de Naviers i Consignataris", Ricard Ramos; el president del Centre Cotoner de Barcelona, Santiago Trias; el Vicepresident de la Càmera de la Propietat, August de Rull; el president de la "Federació Agrícola Catalano-Balear, J. Vidal i Barraquer; el vicepresident de la Societat d'Industrials Mecànics i Metal·lúrgics, Joan Escorsa; el president del Sindicat de Fabricants de Curtits de Catalunya, J. Gatiús; el vicepresident de l'Associació de Patrons Blanquers, Estampadors, Tinters i Ascaonadors, J. Castells; el president de C.A.D.C.I., J. Puig Esteve; el de l'Associació de Fabricants de Farina de Barcelona, Joan Figueras; el de la Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Manresa, Lluís Portabella; el del Institut Industrial de Terrassa, J. Rigol i Casanovas; el del "Centre de Dependents de Comerç i de la Indústria" de Terrassa, J. Quintana; l'accidental de la Cambra de Comerç de Terrassa, Ramón Colomer; el del Gremi de Fabricants de Sabadell, J. Duran i Camps; el del "Centre de Dependents del Comerç i de

la Industria" de Sabadell, J. Quer Nou; el de la Cambra de Comerç de Sabadell, Ramón Molins Voltà; i, el representant de la Lliga de Fabricants de Paper de Catalunya, Joaquim Aguilera.

O sigui que és precisament davant l'esclat de la guerra que aquest nucli vol pendre la iniciativa, al marge de qualsevol partit polític, o, excepte per la signatura del seu president, de la qüestió oficial de la Mancomunitat. Des de les primeres línies postulen el fet de la interdependència de la vida econòmica a nivell mundial, " en estos nuestros días de palpitante solidaridad, de verdadera unidad de vida económica entre todos los países civilizados" i de que, per tant, s'ha de comprendre que l'estat ^{de} neutralitat ha de tenir, en conseqüència, una única validesa jurídica militar. I, d'aquí, en un moment i una area que tota ells és un sol mercat, una sola borsa, un sol circuit de crèdit. Els estats moderns s'han mobilitzat als respectius països, han fet votar crèdits especials i han estructurat una verdadera economia de guerra. I seguint el manifest en qüestió, veiem com els signats es queixen, quan encara ni preveuen l'especulació i els guanys posteriors, d'estar sotmesos a un "Gobierno (que) se ha preocupado casi únicamente del problema de subsistencias, en su forma clásica, rudimentaria, la única que tiene abundantes precedentes en conflictos y crisis anteriores. Pero hoy el problema principal en orden a las subsistencias es un problema de trabajo. Mantener la normalidad en la producción, que sigan abiertos los talleres y las fábricas, que no hayan de interrumpirse las labores de los campos, que los buques recojan nuestros productos naturales y elaborados y nos aporten las mercancías necesarias para nuestra vida interior, que los Bancos faciliten los cobros y los pagos en el extranjero y destruyan el enrarecimiento del dinero, restableciendo la confianza con una mayor amplitud en el crédito; éste es el camino único para asegurar de verdad las subsistencias, para garantizar el trabajo, que es el pan de todos" ⁹³

---

93 . Vid. Mensaje... p. 2

La burgesia catalana demostra veure clar el que una crisi total com l'oberta haurà de desembocar en una fonamental crisi de treball a escala "nacional", "prólogo abligado de toda suerte de convulsiones sociales y políticas". I aquest simple motiu ja haurà d'obligar al general reconeixement de que, a tots els afectes, l'Estat liberal típic ha deixat d'existir i de que s'imposa la més radical de les intervencions, sens dubte dintre la legalitat, sense deixar que arribi -sembla afegir casi al final aquest significatiu missatge- a la solució de la situació catastròfica o a la dictadura, a la qual consideren encara com una forma d'evident anormalitat política . 94

La "Junta d'Afirmació Catalana" i la seva significació

Hem apuntat la Mancomunitat i hem vist també l'Ajuntament com a objectiu important del programa d'aquesta classe mitjana constituïda en sector tan ampli com poc cohesionat encara. Al marge, però, d'aquest veritable burocràtico-estatal que hem anat donant al conjunt d'aquest veritable projecte de país, trobem una iniciativa, a la que ja estem en condicions de conferir una certa i inicial dimensió política i que, en aquest sentit, es pot configurar com el primer exponent del canvi de sentit de la cojuntura catalana, canvi que podem apreciar ja en motiu de considerar el "Mensaje" al rei que enviaven els grups econòmics de pressió i que posa, no en primer sinó en únic lloc de consideració, interessos econòmics perfectament caracteritzables com a interessos de classe. Anem fent referència a la ini-

---

94 . Un exemple de com els problemes econòmics són estudiats amb tota atenció i en la línia de les queixes per la manca d'actuació governamental el trobem en l'activitat de la "Societat d'Estudis Econòmics". Per les dades que ara tractem, per encàrrec de la "Societat" l'Antoni Soldevila i En Juli Bassols van parlar dels significatius temes: "El conflicto bursátil" i "El problema bancario en Barcelona", respectivament, publicats junts per la Societat el mateix any 1915

ciativa de crear una "Junta s' Afirmació Catalana", denominació verdadera-
ment significativa i representativa d'una de les línies d'evolució a les
que s'aboca un sector de la classe mitjana; i en el nostre cas l'hem de
considerar com la més important, pel simple fet de que és a la que s'ads-
criu En Jaume Bofill i, a més, donant-li una verdadera transcendència, per-
que és la que marca el primer pas de l'evolució que portarà, d'una forma
directa, fins a la constitució d'Acció Catalana.

Lligàvem tot aquest seguit d'iniciatives que es produeixen en
aquest període veient que en ell també s'hi inclou la "Junta d' Afirmació Ca-
talana", la qual es dona a conèixer, el mes de desembre de 1914, amb un ma-
nifest a l'opinió que el signen En Josep Carner, l'Antoni Rovira i Virgili,
En Joan Puig i Ferrater i En Fè. Culi i Verdager però que -segons afirma-
rié el propi Bofill i Matas- aquests ho fan constituits en representants
o portaveus de deu membres significatius de totes les branques del nacio-
nalisme, els quals, sentint superada una fase, busquen nous camins d'ins-
trumentació, teòricament al marge de la Lliga i de la tendència per la
que aquesta s'està posant massa exclusivament en funció de la seva políti-
ca espanyola i per tant, en aquest moment concret, en funció dels intere-
ssos típics de la burgesia industrial. Però serà, precisament, l'inconve-
nient de la pròpia existència de la Lliga en ple període de la seva hege-
mònia política a les corporacions públiques de Catalunya i serà també la
força de l'operativitat de la Mancomunitat, institució d'una grancapacitat
integradora, les causes que retardaran el que qualsevol iniciativa d'aquest
tipus s'acabi concretant en aquell "partit de la intel·ligència" orteguà
que en el buit especulatiu del centre havia sorgit, en les seves primeres
formulacions poc acabades cap a 1908, i que ara, en 1913 es concreta, en
tota l'amplitud que allà podia concretar-se amb la "Liga de Educación Po-
lítica Española", projecte també de l'Ortega y Gasset anunciat en el trans-
curs de la seva sonada conferència "La Vieja y la Nueva Política".

En aquesta conferència En J. Ortega y Gasset havia assegurat que
la L.E.P.E., no era, de moment un partit parlamentari preocupat per la
captació del Poder, sinó una forma político-organitzativa que respongui

al caràcter intrínsec de la intel·lectualitat que permeti generar idees polítiques en un país on sembla impossible que en sorgixin de noves i a emprendre una sèrie de treballs "destinados a investigar la realidad de la vida pàtria, a proponer soluciones eficaces y minuciosamente trabadas para los problemas añejos de nuestra historia, a defender, por medio de una crítica atenta y sin compromisos, cuanto va surgiendo en nuestro país con caracteres de aspirante vitalidad (...)"

95. Aquest "grupo social" caminarà de forma clara cap a l'autoritarisme en 1917 i aquest serà el moment en que intentarà acostar-s'hi, molt personalment, un E. d'Ors, casi totalment desmarcat del nucli que havia ajudat a configurar des de 1906 i en un clar pendent feixistitzant a l'estil de l'"escola" francesa de Maurice Barrès i de Charles Maurras⁹⁶ i serà en aquest sentit que l'E. d'Ors dedicarà un parell d'articles del "Glosari" a precisar els trets noucentistes de l'Ortega y Gasset al qual, de manera curiosa però significativa dintre aquesta tendència a l'assimilació, denominarà com a el "princep recluta"⁹⁷.

Però, a part de la consideració de que els intents de creació d'un partit de la intel·ligència es converteixin en inviàbles, l'esforç de relació si que va existir i el que és cert és que, en aquest sentit, hem de considerar com a reals els esforços, inconscients com hem apuntat en un primer moment, per a crear una "superestructura" política en la que la classe mitjana es trobi intrínsecament representada. L'Antoni Rovira i Virgili ho va expressar amb claredat en 1917, quan en la seva obra sobre

95 . J. Ortega y Gasset: La Vieja y la Nueva Política a "Obras Completas" Vol. I p. 300.

96 . Vid. al respecte, l'interessant estudi -tesi doctoral presentada en 1969 sota la direcció de Jean Touchard- de Zeer Sternhell: Maurice Barrès et le nationalisme français. Paris. Cahiers de la Fondation Nationale des sciences Politiques nº 182.- Armand Colin, 1972 , 396 ps. i la fonamental bibliografia que hi inclou. Per les relacions amb el nostre tema en volem destacar els apartats següents: del capítol V: Primers elements de la doctrina nacionalista, La qüestió nacional. El "Socialisme nacionalista" i l'antisemitisme social, i del capítol VI: El nacionalisme orgànic. L'ètica del nacionalisme, i, l'anti-intel·lectualisme.

97 . Vid. "La Veu" 14 i 15.V.1917

el nacionalisme català precisarà que: "(...) En estos últimos tiempos ha habido en la juventud intelectual del nacionalisme el anhelo de llagar a la mutua comprensió cordial con España, por lo menos con la mayor parte de España. Y esto, no sólo en la esfera intelectual y literaria, sino también en la esfera política. En este sentido estaba inspirada la desaparecida revista "La Cataluña", donde colaboraba la juventud de la Lliga Regionalista. Ha sido un noble intento de aproximación, fallido por desgracia, sobre todo en su aspecto político".⁹⁸

Així trobem una línia, una continuïtat que s'arrossega des dels primers passos de la revista "La Cataluña"⁹⁹ i que ara es veu sotmesa a un gir, difícil de provar seria el veure si es va comprendre sobre la marxa i en totes les seves conseqüències, però que demostra una certa sensibilització respecte a un nou equilibri de forces. El manifest de llançament de la "Junta d'Afirmació Catalana" hi llegim coses tan significatives com el que els ha empès a la mobilització ha estat el que la "convicció nacionalista" se'ls hi apareix ja com l'únic camí d'acció possible a dintre de Catalunya, i de que ella s'ha de constituir en el vehicle obligat de precisió, delimitació i concreció de demandes concretes, però també la plataforma que possibilita el ~~sumar~~ buscar coalicions de forces que, en base al sentiment nacional, responguin a la seva íntima idea de que el catalanisme no ha d'ésser "monopoli" d'un determinat partit. I en aquest sentit, prèvia tota altra consideració, trobem enormement significatiu el que ja no trobin en la Lliga el vehicle suficient que respongui a una tendència que, com hem fixat amb anterioritat, no es predica com a divergent de les iniciatives anteriors. Però és que aquí hi conflueix un altre ordre de consideracions no menys remarcable i és el de que, aquesta nova plataforma, buscada en la seva primera formulació en un moment en que la

98 . R i V.: El nacionalismo catalán. Barcelona 1917, p.12

99 . La tercera època de la revista, englobant els anys 1913-14, es publica ja amb el títol "Catalunya", indicant la nova tendència de politització de cara endins, el retorn al realisme i, per tant, l'abandó d'il·lusions utòpiques.

burguesia catalana es mobilitza en funció únicament dels seus interessos, la Junta d' "Afirmació Catalana" reïncideix en superar les divergències de partit en base al comú interès nacionalista. I això, formulat en vida d' En Prat de la Riba i integrats homes com En Bofill i Matas (i aquest molt particularment) expressa interessos molt específicament de la classe mitjana mobilitzada i la radicalització d'aquesta tendència és una trajectòria que correrà paral·lela a la pròpia radicalització de la vida catalana.

El primer acte públic de la Junta d'Afirmació Catalana el va constituir una conferència d'En J. Carner, al local del CADCI a mitjans del mes de gener de 1915. N'hem de fer referència perquè, més que una postura de l'orador, reflexe unes preocupacions i una postura molt sentides per els components del grup i afins i que prologa una tendència que podem fer culminar l'any 19 amb Les Joventuts Catalanes d'En Bofill i, més àmpliament, en la Conferència Nacional Catalana de l'any 1922. És per això que, al moment, la conferència d'En Carner va ser considerada com l'exposició d'un verdader programa d'actuació nacionalista en el que l'orador veu representat i promotor "al tècnic, al professor, al literat". En conjunt, podem considerar aquestes declaracions d'En Carner, especialment tributàries del pensament d'En Prat i també d'En Jaume Bofill. Per un cantó veiem com l'orador, després d'assegurar que un factor d'afirmació catalana és la cultura, i precisament, una "cultura nacional" que tingui per beneficiari al poble (línia pratiana que hem vist desenvolupar àmpliament a En Bofill), afirma que: "(...) Tota nació qui venç les altres per l'acció de l'esperit té el dret d'aumentar els seus dominis pel mateix espiritualisme. I aquesta es la missió dels pobles petits (...)". I, per altra banda, a fi de justificar el perquè la Junta te social i políticament l'obligatorietat d'emprendre la tasca "de fer ideologia catalanista amb tota fermesa". En Carner afirma que: "(...) com que el nacionalisme és un fet biològic, nosaltres volem representar-hi la força interior, immanent: no immòbil, que no deu confrondre's (...)". Veiem, tot plegat, una proclama de grup, una presa de consciència clara de la funcionalitat social d'un

"punta" de les classes mitjanes que aquí passa per ~~la~~ comprensió "europea" i "moderna" del concepte "nacionalisme biològic" del que, per sobre del propi Prat, En Jaume Bofill és el màxim teòric català.

Marginalment volem fer referència a En J. Carner en el sentit de l'hem relegat de la primera línia de la significació, com a mínim, en aquests primers anys de configuració de les característiques, bàsicament en el seu vertent ideològic, d'aquest nucli que hem caracteritzat com un dels puntals motors de la mobilització de la classe mitjana a Catalunya; en això ens justifiquem pel fet de que En Bofill i Matas és qui centra el nostre estudi. No obstant, sobretot en aquests primers anys, tant per la seva evolució literària, lingüística o filosòfica, com també i fonamentalment per la direcció del seu compromís ciutadà, es situa en una línia comparable, salvant, evidentment, totes les distàncies, a la seguida pel gran renovador francès Anatole France i al seu abocar-se a l'actuació liberal i d'esquerres arrel del comprometedor "cas Dreyffus" ¹⁰⁰.

Seguint amb la destacada i primordial participació d'En Josep Carner en aquesta iniciativa de la Junta d'Afirmació Catalana, hem de fer referència a la conferència que va fer, poc més endavant, el 6 de febrer de 1915, al local del Centre Regionalista de Sarrià, i sota el títol de L'Afirmació Catalana. I en aquesta conferència En Carner, parlant com a portaveu de la "Junta", partirà dels valors històrics de Catalunya i del corresponent lloc que aquesta ocupa en el renaixement dels nacionalistes europeus, tema aquest en el que hi està incidint molt especialment en aquests moments, Antoni Rovira i Virgili, entre altres, i que prepara el gran floreixement dels anys 1917-1920. Però, a més, En J. Carner farà una explícita referència a la missió de la seva generació en la política. (i recordi's com el terme generació l'hem anat matitzant amb el de sector) i de com aquesta missió ~~l'hem anat~~ -actuació es concreta en haver donat al panorama un sentit d'uropeització de les problemàtiques, i, fet aquest en-

---

100 . L'influència notoria de l'A. France sobre tot aquest sector i aquesta generació queda molt ben tractada per Marcel·lí Domingo : Libertad y autoridad. Madrid. 1928 p. 143

cara més important, donant una major fluidesa a les formes polítiques pre-existents. I En J. Carner, ja al final de la seva conferència, destaca dos nous valors sectorials, als que hem donar també la més gran significació en aquest camí de concreció de la classe mitjana, i que xifra en la independització espiritual i en l'ambició.

Indubtablement la "Junta d'Afirmació" va crear un corrent a la que s'hi han de sumar tot un seguit de conferències, esclaridores en aquest sentit (com les d'un J. Carner o d'un Rovira i Virgili, per exemple), de les que ara ens pot servir com a mostra, la que va fer En Jaume Bofill l'any 1916 a Girona, a la seu de la societat obrera "L'amistat".

En aquesta ocasió En Bofill fa partir l'anàlisi de la concreta situació social per la que atravesava Catalunya, i dins aquest context, el paper específic de les societats obreres, de l'atomisme revolucionari del moment que és precisament el que obliga a realitzar una important reestructuració social. I ja des d'aquest curt pròleg, En Jaume Bofill (coincidint amb el pensament d'En J. Carner), propugna el lloc primordial que ha d'ocupar la intel·lectualitat en aquest procés de reestructuració, ja que ells, per la seva situació social poc concreta, posseeixen un "sentit comú acomodaticí" 101.

Si bé s'ha de caminar cap un "federalisme social", continuava En Bofill, s'ha de tenir compte de defugir convenientment els dos extrems: tan el dretà, del que afirma que està en franc procés de desvinculament, com de l'esquerrà que en la conjuntura concreta, l'autor assimila a l'anarcosindicalisme. I si bé no ataca de forma directa i oberta aquest últim corrent, l'hi tira en cara un marcat internacionalisme que el fa oblidar de prendre a l'home en concret i, per altra banda, en l'aspecte polític, li retreu una inhibició que el porta a abandonar l'atenció que hauria de prestar a la qüestió nacional amb el clar perjudici que d'això es deriva per un moviment que, per definició, entén com a interclassista.

---

101 . Arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Oratòria (1)

El guió del mencionat discurs es clou amb una afirmació que a partir d'aquí es convertirà en "leif motiv" del seu pensament-actuació a Catalunya que extreu de l'anàlisi concreta del moment per que atravesa Europa: la del tandem indisoluble que existeix entre "socialisme i nacionalisme" com a "senyal del temps. Contagi de realitats". En la part central del discurs, fent referència al fet de que la classe mitjana només pot desenvolupar-se i seguir ocupant el seu lloc en el funcionament d'un règim democràtic, En Jaume Bofill concretarà el tema dient que s'ha de cultivar i acreixer el "Valor i transcendència social de les associacions: l'atendre necessitats les fa créixer, augmenta la capacitat d'apetència. A Madrid se'n queixen"; i, més endavant: "Catalunya, terra de llibertat i de sentit social. Coexistència d'associacions diverses -no capelletes-. Futurs estats i federacions especialitzats" ¹⁰².

Quan en 1919 En Jaume Bofill afirma que: "(...) Als pobles que no tenen el sentit de la igualtat, qui no saben ser més que dominadors o províncians, els és impossible la comprensió d'un règim autònom o federatiu si no el veuen venir de fóra estant" ¹⁰³, estarà -sobrepasant el camp concret del nacionalisme, o considerant aquest camp en el seu sentit més ampli i universal- fent referència a un desacord de classe davant d'una estructura que ja resulta intolerable. I resulta doblement intolerable, al considerar que per al sector que En Bofill pot representar, al contrari del més "purement" burgès que ha de considerar la "crisi" de 1917 com un període nefast i alarmant, veu aquests anys com un profitós toc d'atenció que ha obligat l'enriquiment de les teoritzacions i ha donat forma definitiva al panorama social català, destriant posicions i ~~desenterrant~~ desterrant la possibilitat de que existeixi una Catalunya "grisa": "El màxim fracàs del nostre catalanisme seria la producció d'una Catalunya grisa" ¹⁰⁴.

---

102 . Idem

103 . J.B. i M.: Les Juventuts Catalanes.- Barcelona. Tall.Graf. Casa de Caritat. Agost 1919. col. "La Revista" n° 30. 37 ps. cap. "Nacionalisme". p. 24

104 . J.B. i M.: Les Joventuts Catalanes ob. cit. p. 12

Queda clar, tot plegat, que ens trobem davant la concreció d'una línia de classe. Evidentment, no es tracta de l'únic camí pel que podem arribar a la fixació política i a llur diferenciació produïdes en el curt però intens període 1918-1922 a 1923; no obstant, si que podem considerar que es tracta de la línia hegemònica, com a mínim en el que fa referència al nombre de persones que s'hi troba identificada. Un altre dels camins d'intervenció en la mida en que es pot englobar en aquest sector de la classe mitjana i per tant, encara que diferent, no ens sembla contradictori respecte el nostre esquema d'hipòtesis, és el dels nuclis més esquerrans que, també en base al nacionalisme del que no creien poder-se separar, busquen un sistema de concòrdies en l'acostament a la classe obrera i, en certa manera, l'acció integradora que pot tenir el proporcionar-li els mitjans d'anàlisi concreta de la problemàtica del país (nacionalitzar els problemes) i potenciar, així, la seva actuació. El cas del Dr. Martí i Julià, sense que aquí volguem entrar en cap altre tipus de consideració -que evidentment van existir-, és ben significatiu de tot el que anem dient. Serà precisament en 1913, fracassat l'esforç en pro de l'hegemonia nacionalista del sector esquerrà, l'any en que En Martí i Julià declararà que, donant per acabada tota una etapa de la seva vida, a partir d'ara la seva preocupació fonamental serà la de : "(...) realitzar la nacionalització dels estaments obrers, fonent aquestes dues accions socials redemptores que són el Nacionalisme i el Socialisme, amb el fi d'assolir la plenitud en el resultat" ¹⁰⁵. I a pesar de presentar-se apartades, per motius fonamentalment polítics i, sovint, també d'ordre personal, les dues tendències en qüestió arribaran a confluïr, en el pla teòric inicialment, amb l'adopció generalitzada de bona part de l'ideari socialista, en el sentit en que, per exemple en Fernando de los Rios, parlaria d'"el sentidohumanista del socialismo",. En aquesta perspectiva, el cas d'En Jaume Dofill, que parteix com sabem de la dreta tradicional, ruralista i ~~anarquist~~ integrista, adquireix una enorme significació arribats a l'any 1919, en la di-

---

 10

105 . Martí i Julià: Per Catalunya. Assaigs. Barcelona, 1913 p.V

nàmica que l'ha protat a les formulacions contingudes en el ja mencionat parlament al que posarà el significatiu titol (superant ara ja totalment, però, la seva dimensió generacional) de Les Joventuts Catalanes

En el sentit de buscar la clara continuïtat que té la iniciativa interpartidista de la "Junta d'Afirmació Catalana", trobem l'Exposició de les Joventuts Nacionalistes de Catalunya als Parlamentaris Catalans, signada, a Barcelona, el 14 de Abril de 1915, per En Carles Jordà, l'Antoni Rovira i Virgili, En J. Carner, En J. Cuadras, En Frederic Culi i Verdager, En Miquel Guinart, En Jaume Bofill i Matas, En Frances Curet i En Ll. Puig de la Bellacasa, homes que es presenten com a la delegació de l'Assemblea que precisament han tingut, el 4 de març del mateix any, al Teatre Olimp. I en aquesta ocasió s'adrecen als parlamenteris i als senadors catalans per a posar-los al corrent del cas de la injustícia que s'està cometent contra el president del CADCI, En Josep Puig i Esteve, el qual havia estat empresonat en motiu del Parlament que va fer el dia 11 de setembre de 1914 des de l'Ajuntament, en l'acte d'ofrena d'una bandera catalana que la seva entitat demanava que onegés al balcó de la façana gòtica de l'Ajuntament en els dies festius. Protesten de que En Puig i Esteve estigui encara a la presó, a pesar de la llei d'amnistia del 5 de desembre de 1914, feta efectiva al Butlletí el 4 de gener de l'any següent. Però el més significatiu per nosaltres, a part l'exposició d'uns fets que per altra banda, coneixia tota la ciutat, és el final d'aquesta exposició en la que l'Assemblea de les "joventuts" declara que, donant llibertat per a que els parlamentaris escolleixin el mitjà de solventar aquesta injustícia: "Les Joventuts Nacionalistes de Catalunya resten mentrestant a la expectativa, atentes i serenes, resoltes a emprendre les campanyes que es facin necessàries i a arribar fins a allí on calgui. D'algun temps ençà, entra a la nostra ment la sospita que la moderació dels catalans, per compte de desermar l'enemic, li dóna major audàcia. Si aquesta sospita fos confirmada pels fets, hauria arribat l'hora

d'adoptar uns altres procediments per l'esdevenidor " 106 .

Per nosaltres, més que el fet en sí, ens sembla operativa la ve-
lada amenaça d'una futura actuació nacionalista, democràtica i al marge
dels partits del moment, fet que equival a dir, en el moment de la seva
hegemonia, al marge de la Lliga. I, a part si aquesta es podia arribar a
produir o no, ens interessa el que existeixi una consciència prou forta de
grup com perquè es pugui pensar en aquesta possibilitat en el camp opera-
tiu. Se és cert que la pròpia Lliga facilita el desmarcament d'aquest sec-
tor. Trobem, per exemple, el 10 d'octubre de 1915, la gran manifestació
convocada per la Lliga com a recolament de la seva campanya parlamentària
en pro de que es dictin lleis de caràcter econòmic. Si bé la resposta a
aquesta convocatòria és massiva, resulta molt fàcil, en un moment de tanta
tensió, el que la iniciativa s'acabi convertint o apareixent com la defen-
sa d'uns interessos molt concrets. Recordi's que és en aquesta conjuntura
que el fill d'En Maura, En Gabriel Maura Gamazo, incitarà a la Lliga a
la col.laboració amb la nova tendència conservadora que vol catalitzar
la joventut maurista, fet aquest que encara que no cristalitzi, bàsicament
perquè el conservadurisme castellà es veuria així mancat del recolament
del caciquisme, dels ultradretans monàrquics que havien constituit fins
aleshores la seva base influent, a Catalunya, la Lliga Regionalista es
troba desprestigiada per aquests contactes al centre i creiem que perjudi-
cada fortament en el sentit de que, al perfilar llur caràcter de classe
amb el consegüent refredement del seu caràcter nacionalista, deixa posada
la primera pedra (en un moment en que, com hem vist, el germen hi és la-
tent) per a la futura escisió.

La participació d'En Jaume Bofill en l'aparell politico-administratiu
català

Seguint amb En Bofill i Matas veiem com, per un altre cantó, la
seva actuació concreta també en el Consistori, batallant aquí per una mi-

llora dels serveis en general, alhora que per catalanitzar la institució, tot posant-la en contacte amb el moviment nacionalista del moment, i, quasi simultàniament, en les comissions i organismes que constitueixen l'entramat de la Mancomunitat. Hem de ressaltar el fet de que -sobretot al principi- deixa sovint clara i explícita la seva procedència política i declara en molts treballs concrets, haver buscat prèviament el consell dels seus companys de la Joventut Nacionalista.

Aquesta doble actuació, més la privada, en el si, sovint, de prestigioses corporacions, així com l'adquisició d'una progressiva fama d'orador prestigiós i la seva intensa activitat com a periodista -començava a ser considerat com un periodista de fons i conceptualment difícil¹⁰⁷, van avalar la personalitat d'En Jaume Bofill com a "treballador i teoritzador del catalanisme sense concessions" (com en alguna ocasió es va dir), fent preveure, per molt aviat, el reconeixement com a "home-símbol" d'aquest corrent que, per sobre matisacions de partit, començava a identificar a extensos sectors catalans i que ja apreciàvem en l'anteriorment citat manifest de la "Junta d'Afirmació Catalana".

Ja hem caracteritzat el programa orgànic i institucional que, centrat en l'Ajuntament i la Diputació i la Mancomunitat de Catalunya, agrupa a aquest nucli de "servidors públics" i mobilitza a un nodrit grup de professors, intel·lectuals, pedagogs, etc. a una intensa activitat que respon a un veritable procés de "japonització", en el sentit de la forma d'actuació, de la qual se'n comencen a tenir les primeres notícies per Europa cap a l'any 1885 (i del que Alemanya n'és un bon exemple), en el camp de l'educació, especialment, per tal d'assolir la necessària autosuficiència dels quadres dirigents del país i poguer consolidar així un cert grau d'independència respecte l'imperialisme dels països desenvolupats. A aquesta tendència hi hem d'englobar la política dels pensionats a l'estranger¹⁰⁸

---

106 . Exposició de les Joventuts Nacionalistes de Catalunya als parlamentaris Catalans. Barcelona. R. Tobella imp. 14.IV.15 p. 3

107 . en enquesta oral, En Pere Basil reafirmava l'idea de la complexitat del periodisme d'En Bofill i realitzava la comparació amb l'estil

el que, per inspiració d'En Prat de la Riba, En Eofill denominava "Institucions d'Assimilació de Cultura" o aquelles altres que, dintre un sistema perfectament articulat, adquirien la plaça preeminent sota la denominació de "Institucions d'Investigació i de creació culturals".

Serà en aquest sentit que, tot i considerant bàsic l'estudi de la Mancomunitat de Catalunya, hem de tendir a integrar aquesta fonamental institució en un procés més ampli, per a entendre-la en tota la funcionalitat i intencionalitat de la seva estructuració i sempre partint com a mínim de 1907, amb els projectes d'En Prat de la Riba a la Diputació de Barcelona, i en el que no ens ha de sorprendre la significació de les esferes d'actuació a les que es va donant prioritat, per tal i com representen, al costat de l'element clau de la cultura i, molt particularment el tecnicisme, hi ha sempre present l'esforç de modernització de Catalunya, partint, sense superar-les en atribucions, de la tradicional divisió en províncies.

En J. Puig i Cadafalch, molt més tard del moment en que ara ens movem, definiria a la Mancomunitat com una esperança i com un símbol: "(...) l'esperança d'arribar amb ella a l'autonomia de Catalunya, i el símbol de la seva unitat (...)", malgrat, afirmant exegerant intencionadament, que els serveis traspassats eren el de la conservació de carreteres i el de dementes ¹⁰⁹. Però, en aquesta conferència, En Puig i Cadafalch partint de l'estudi de la Mancomunitat però plenament integrat a la problemàtica del febrer de 1932, i, per tant, a la represa de la Lliga en el moment de discussió de l'Estatut o al moment en que la Lliga comença a preparar-se com a alternativa dretana a l'esquerra d'En Macià, el segon i controvertit president parlarà d'aquesta institució en termes molt diferents de com n'havia parlat en el moment de gestió i posta en pràctica del programa que significava.

---

directe d'un A. Rovira i Virgili, precisant que, al primer, s'havia de llegir un parell de vegades per acabar d'entendre'l.

108 . Vid. respecte els expedients dels pensionats a Alemanya. Arx. general de la Diputació. Lligall 2896

109 . J. Puig i Cadafalch Un magistral estudi de l'obra de la Mancomunitat de Catalunya i dels problemes de la implantació de l'Estatut

Per En Puig i Cadafalch (i el seguim aquí per la seva personal significació i no per la seva originalitat) la Mancomunitat és sinònim de serveis públics, dels serveis que siguin la resposta immediata a la crisi latent que esclatarà el 1914 amb la Gran Guerra; però també la resposta a la necessitat de que existeixi una estructuració global de Catalunya, com a resposta a un inviable endarreriment propiciat per la mala administració central. Per a En J. Puig aquesta estructuració significa potenciació cultural, elevació del nivell de vida, una descentralització programada, un augment de les possibilitats de la circulació viària pel territori i una potenciació i major retabilitat de l'ària rural per ser aquesta una fonamental reserva econòmica per a Catalunya. Significa, en definitiva, tecnificació i modernització, omplir a Catalunya el buit que hi ha deixat la nula actuació de l'Estat liberal del s. XIX. ¹¹⁰

Creiem nosaltres, a més, que la Mancomunitat de Catalunya és el projecte "acomodatíci", en el sentit de que la configuren els qui encara no estan disposats a acabar amb el propi sistema monàrquic, i concebut, estructurat i portat a la pràctica per aquella "intel·lectualitat burocràtica" o, més genèricament, per aquells "servidors públics" que necessiten l'aparell burocràtic del sistema democràtic per tal d'assolir l'entitat pròpia que correspon a una societat sotmesa a un ràpid, i per això a vegades dolorós procés de modernització. S'ha dit amb molta justesa, perquè és una evidència, que contrasta l'obra feta per la Mancomunitat amb els pressupostos de que va poder disposar. Nosaltres afegiríem que contrasta, sobretot, amb els propòsits, just en el moment en que creiem que, respecte a una mentalitat molt determinada, cada un d'aquests propòsits va acompanyat d'entrada per la Comissió tècnica que l'haurà de gestionar i que en ocasions serà la única que arribarà a funcionar en realitat, però amb la particularitat de que és una comissió que estructura i genera la construcció de laboratoris, l'el·laboració de treballs i estudis especia-

---

primera de "Les Conferències de la Lliga Regionalista". "La Veu de Catalunya", 21.II.1932 p. 1 i 5.

110 . Puig i Cadafalch: Una tasca de civilització a realitzar. Barcelona ed. Catalana. s. a.

litzats, els corresponents centres d'investigació, les oficines tècniques de programació, la confecció d'estadístiques i mapes i un llarguíssim etc. que, a part de ser el nucli motor de la pròpia Mancomunitat, és la justificació -basada en la més evident de les realitats- de l'existència amb personalitat pròpia d'una classe mitjana que irromp amb força dintre el panorama de la vida catalana.

La mentalitat d'aquest nucli de persones es complementa i es confon, doncs, amb la seva preparació i les seves necessitats concretes i monten així una ideologia en base a aquestes necessitats concretes. En Jaume Bofill, en concret, contribueix a la redacció d'una memòria sobre l'erradicació del Pal·ludisme del Prat de Llobregat, precisament en un moment en que la qüestió s'entronca amb els problemes del creixement barceloní i les seves possibilitats de zones de serveis. Participa, a més, en la comprovació, inspiració i confecció de pressupostos o, per posar un altre exemple, en tota la investigació que acompanya el projecte de constitució del Parc Natural del Montseny; això, en el mateix moment en que posa en marxa la Comissió de Cultura Municipal, en el període en que publicarà els seus llibres de versos Sonnets (1913) i, posteriorment, La Ciutat d'Ivori (1915), poguent afegir a aquest mosaic heterogeni d'activitats, moltíssimes altres de les que on donem una mostra indicativa en el present apartat. El nexa que relliga totes aquestes activitats, a vegades tan dispers, és el pragmatisme, el que anys enrera ja havia definit com un "s'positivisme" per el que s'havia de jutjar a les persones pels resultats de les seves obres, el pertanyer al nucli de persones que posa en pràctica el projecte d'estructuració global de Catalunya, el tecnicisme, un sentiment quasi sacerdotal respecte al pertanyer al cos de "serveis públics" i un sentit molt acusat de la realitat i de les possibilitats d'actuació des de les que parteixen. En aquesta línia i ja des d'abans de la seva incorporació a l'Ajuntament, En Jaume Bofill afirmaria que "Quan una institució política funciona malament, per compte veure si és encara aprofitable o, remeyable, modificant-la o evitant-ne els vicis (devegades produïts per causes externes a l'institució) la suprimeixen

brutalment o la substitueixen de cop i volta per una de nova, artificial, no comprovada encara, a la qual assignen una perpetua infalibilitat per si sola, sense que els homes se'n hagin de cuidar. Va bé tota sola (...) Es l'eficàcia de la fórmula" ¹¹¹

En totes les reflexions que farà a posteriori hi trobem la voluntat expressa d'En Bofill i Matas de trobar una unitat en la seva postura i actuació durant aquest període (de fet és un interès per trobar una continuïtat i conseqüència al llarg de tota la seva vida), i així ressaltar el que el seu ~~pensament~~ posterior abandonà de la Lliga i adhesió a la Conferència Nacional Catalana, l'any 1922, era la continuació, directa i lògica, de tota aquesta actuació, i no el fruit d'una desviació en la seva línia de principis.

En col.laboració destacada amb la línia de potenciació de les institucions i incorporacions catalanes, que porta endavant la Lliga per aquests anys, En Bofill, des de la seva entrada a L'Ajuntament i de forma especial, prestarà atenció als problemes culturals, però també, a l'autonomia municipal, a tot programa de millores urbanes, en general, i al que podríem denominar qüestions diverses, problemes potser menors però als que igualment s'hi dedica amb serietat i profunditat. Intentem ara destacar-ne alguns trets característics, però tenint sempre en compte que l'explicació estructurada cronològicament és pràcticament impossible de fer, ja que En Jaume Bofill feia allora, amb progressiva intensitat, la seva participació en moltes esferes, que només tenen en comú la intencionalitat privada i "público-política" més amunt resenyada.

Del període 1914-1916 hem d'apuntar, sense aturar-nos-hi gaire, la participació destacada (i altres cops la impulsió motora) en l'elaboració de les Bases pel règim municipal de les grans capitals ¹¹², i, de

---

111 . J. B. Dossier de Notes. Comentaris (escrits entre 1910 i 1912). Arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Moral i Teoria Política.

112 . aquesta iniciativa es volia posar d'acord amb l'esperit de l'article 62 de la Llei Municipal, vigent en el moment.

forma particular, en el Programa d'algunes obres a fer amb motiu o amb ocasió de la Exposició de 1917¹¹³, signat, a més d'ell, per M. Vega i Marc G. Busquets i J.M. Lasarte, encara que la confecció de la memòria corrés a càrrec d'En Bofill i d'En Guillem Busquets -únics representants a l'època de la Joventut Nacionalista al Consistori. En aquest quasi programa d'actuació municipal, els firmants, que responen a la crida feta per la Comissió consistorial de millores i obres d'embelliment de Barcelona, amb motiu de l'Exposició Internacional d'Indústries Elèctriques i general d'Espanya¹¹⁴, es condicionen com alarmats pel creixement anàrquic de la ciutat i li volen donar "una altra significació espiritual": Barcelona ha de resoldre la seva "decadència urbana", i això només és possible de portar a terme quan es treballa, com diuen, en favor del "comú". Partint d'aquesta plataforma, el programa va des de la resolució, per aconseguir l'encara viable "cinturó verd" de la ciutat (estem a l'any 1914!), fins als aspectes de més detall com pot ser la "policia dels tranvies" o l'"educació ciutadana dels transeunts"¹¹⁵. En 1930, el propi Jaume Bofill realitzaria una explicació d'aquest projecte com a recordatori d'una concepció de la reestructuració de Barcelona, frustrada al no celebrar-se l'Exposició de 1917 i al no figurar l'equip i la mentalitat que l'havien inspirat, entre els qu'organitzaren la de 1929¹¹⁶.

En aquesta mateixa línia, però potser una mica més endavant (sembla que entre juny de 1915 i gener de 1919), dedicarà des del Consistori i, principalment, des de la Junta de Museus -concurrent en la mateixa finalitat d'enfortir el prestigi internacional de la ciutat, en motiu de

113 . Programa... 61 ps.

114 . presidien la Comissió: R. d'Abadal, Joan Pic, Joan Vidal i Valls

115 . en tot aquest temps extrema la lluita per a racionalitzar els pressupostos municipals i per extreure l'efectivitat de la seva aplicació. Hem de destacar, en especial, la lluita menada per a aconseguir, des de la Comissió d'Hisenda de la que forma part, un "Gran Pressupost Extraordinari" (1917) encaminat, per definir-lo en línies generals, al "adecentamiento de la Ciudad".

116 . Vid. J.B. Barcelonisme d'unes joventuts. - "Butlletí de la Cambra Mercantil, nº 100 (juliol 1930) p. 159-161.

la ja mencionada Exposició (de la qual n'eren Comissaris, F. Cambó i Joan Pic)-, especial atenció a qüestions de tipus cultural des de la Secció Espanya Històrico-Artística, presentant tot un seguit de memòries, informes, pressupostos, etc. on es declara partidari de l'actuació "que nos rehabiliti dignament, como país estudioso, consciente de su pasado" i que no tot és basi només en "la España de la pandereta".

—Juntem, com a complement del que ja s'ha dit, i només com a mostra, l'empremta del pas d'En Jaume Bofill per les institucions i corporacions públiques de Catalunya d'aquests anys. Noti's que un estudi detallat de tot plegat significaria prestar atenció al conjunt del panorama cultural, administratiu i polític barceloní.¹¹⁶ En base a això hem obtingut per esboçar, simplement, una llista significativa d'aquestes activitats¹¹⁷ sense, per altra banda, intentar d'exhaurir el tema. En una activitat que, quan té lloc al Consistori, és de freqüent enfrontament amb els regidors lerrouxistes, dedicarà la seva atenció a problemes d'envergadura i generals, però també a d'altres de detall, però que no podem deixar de banda, doncs, tots plegats, i tants d'altres, són els que donen el caràcter polític, seriós i ineludible a tenir en compte pel futur, a aquests anys que ara tractem.

Així veiem En Bofill i Matas, en més o menys proporció, però sempre implicat en la resolució de problemes que afecten a les següents esferes: Comissió de Governació, Cos Mèdic Municipal (1914 impulsant noves actuacions i la reorganització del Còs i especialment els aspectes d'infantesa: Institut de Tocologia i Puericultura), Beneficència Municipal (esfera a la que prestarà especial atenció també des de la Mancomunitat), Servei Municipal de Llum, Qüestions religioses municipals (de tipus organitzatiu i rebent propostes de diferents corporacions, estudiant

---

116 . A part les publicacions oficials de la propia Mancomunitat, especialment L'Obra Feta i L'Obra a fer (1920) o també, per més manejable, Breu Notícia de l'Organització i l'Obra (1922), es pot consultar Ainau-Jardí: Prat de la Riba, home de govern (1973); Prat de la Riba propulsor de la llengua i la cultura (pròleg Jordi Rubió i articles d'E. Jardí i Jordi Galf) Barcelona- Selecta-1974; o també l'erudita

la mateixa qüestió a l'estranger, etc), Escola Municipal de Música i Orquestra Catalana (1914, impulsant la seva creació, organització, etc. i coordinant i orientant els esforços, principalment, d'En Jaume Pahissa i d'En Joan Lamote de Grignon), permanent i especial atenció des de la Comissió d'Hisenda, de la que també n'era membre, a tot el que fa referència a Pressupostos Municipals i, especialment, a les partides de beneficència i de cultura; protagonisme en el polèmic pressupost extraordinari de liquidació de 1917, etc.

Especial atenció mereix el capítol de la Beneficència, en el doble vertent de la labor que En Bofill portarà a terme en l'àmbit municipal i, després del traspàs del servei, en l'esfera més àmplia de la Mancomunitat, intentant que aquest doble front tendís a l'unitat, una major eficàcia, i que s'arribés a crear una duplicitat de serveis i tots els entorpiments i majors despeses que se'n havien de derivar. Aquesta tasca, que després continuaria amb molta més intensitat des del lloc de titular de la Concelleria de Política Social, en el bienni 1921-22 i 1922-23, havia estat precedida, com ja hem apuntat més amunt, per un intens treball teòric sobre l'Ètica social, la "moral nacional", la "patologia social", per les reflexions fetes sobre política sanitària des de la Junta Administradora de l'Hospital Clinic, per les fetes, sobre moral o psicologia i educació, amb la colla d'En R. Rucabado i, en definitiva, amb uns precedents que hem de buscar en el marc d'Acció Catòlica i la Congregació Mariana, encara que aleshores, tinguessin com a nord socio-polític, la idea de que l'Estat liberal, amb la seva actuació antieclesiàstica, havia creat un buit que, per altra banda, tampoc es cuidava d'omplir. En Bofill i Matas, però, ja en els moments que ara tractem, parteix de l'idea de que la Beneficència, de forma idèntica al que havia de ocórrer en

---

tesi doctoral de Ramón Alberdi: La Formación profesional obrera en Barcelona (Desde la Restauración a la Dictadura) (1875-1923).- Agost 1976. 4 vol.

117 . referent a totes aquestes activitats existeix material, a vegades abundant, al seu arx. part. J.B. i M. Secció Treballs (10)

el camp de l'educació, ha de respondre a un pla total i orgànic que ja li hem vist apuntar -sempre en la línia pragmàtica d'En Prat de la Ribà- en el capítol del que denominava com a "element ètic de la producció" i al costat de la tasca del "Museu Social" i de l'organització dels Jurats Mixtes ¹¹⁸, i que, per tant, ha d'ésser estructurada com un servei de primer ordre des de la capitalitat funcional que ha d'exercir Barcelona, sempre segons la seva concepció global orgànico-biològica.

Per aquest camí, En Jaume Bofill concibeix un vast i complex programa de Beneficència, ja des de la Comissió de Beneficència Municipal, i en el qual hi intervenen factors com el de l'educació global de les "masses", tocant especialment aspectes que fan referència a la mendicitat al concepte de justícia social (borses d'ajuda i previsió, retir, atur, subsidis), a la programació de la pediatria i a aspectes generals de la medicina social i, simptomàticament, a problemes derivats de les proporcions que va prenent el fenomen immigratori. I, com hem vist en les consideracions generals, la política d'En Bofill en aquest camp parteix de la necessitat de construir sobre les institucions preexistents, en la consideració de que, si encara funcionen, és perquè compleixen una funció específica en el seu camp ¹¹⁹.

En el moment, però, en que l'operativitat d'aquest equip del que En Bofill forma part, pot començar a desenvolupar-se àmpliament serà quan la Mancomunitat de Catalunya rep els serveis de Beneficència. A partir d'aquí es succeiran els projectes, els informes i plans d'estudi i memòries de tot tipus com ara poden ser el de la Reorganització del Sistema de Govern de les Cases Provincials de Caritat i Maternitat i Expositis, el relatiu a la organització de la "Junta de Govern" de les cases provincials el que toca en concret el tema de la Casa de Caritat, i d'altres, ja més específics i tècnics, sorprenents la majoria pels conceptes i idees que hi són tractades i pel com se les enfoca i dels quals podem destacar el

---

118 . J.B. En Prat de la Ribà, propulsor eminentíssim de la cultura catalana p. 55-62 de l'original

119 . Per a tots aquests aspectes vid. Arx. part. J.B. i M. Beneficència Municipal. Secció Treballs (10)

relatiu al Tractament Educatiu dels Menors Protegits en les Institucions Provincials de Beneficència, llarg treball (20 folis mecanografiats) que toca el criteri educatiu, la durada de la protecció, el nombre d'educats en cada centre, la normalització de la vida en els centres, els anormals, per acabar, després d'un gran detallisme, en el capítol referent a l'emancipació de normals i anormals, la seva reintegració al ritme de vida dels altres "ciutadans lliures". A la confecció d'aquesta obra hi contribueix directament En Janne Bofill, ja sigui amb la redacció de bona part de les directrius ideològiques i organitzatives, com també encarregant feines a especialistes que sovint es troben integrats als serveis tècnics de Beneficència. 120

La idea global que mou a tot aquest equip és la de que s'ha de desterrar la creença tradicional de que la beneficència l'han de controlar els millonaris que fan caritat com un altre dels aspectes demostratius de la seva influència social, donat que se'n ha d'encarregar han d'ésser els "entesos en ciències sociològiques", arribant a : "Ara, que la branca més important de la beneficència catalana, ha vingut a raure sota la direcció d'una sola entitat i tan capacitada pels afers públics, com és la Mancomunitat, creiem que és arribada la hora d'implantar aquests principis amb els quals no es pot dubtar que la beneficència de Catalunya assolirà el seu màxim de rendiment amb el mateix esforç" 121

Homologant aquest servei a les directrius que la Mancomunitat dona a altres serveis com poden ser, pel seu caràcter social, els de cultura i higiene, aquest grup creu que el de Beneficència ha de respondre a la idea de que "(...) els individus qui son sots la cura de la beneficència pública, no siguin compresos en una casta especial condenada a ésser regida per gent que sols poden cotitzar el valor d'ésser bona gent i d'incorporar-los al camí dels ciutadans (...)" 122. Així, el projecte de

120 . Vid. al respecte l'abundant material reunit a l'arx. part. J.B. i M. Mancomunitat de Catalunya, Beneficència Secció treballs (10)

121 . Reorganització del Sistema de Govern ,... p.2

122 . Idem.

coordinació de l'acció del Concell de Pedagogia, el d'Higiene i Sanitat Pública amb un Concell de Reformes Socials i actuant, tot plegat, sobre el funcionament dels patronats administradors de cada centre, s'enmarca en la concepció que aquests nuclis motors de la Mancomunitat tenen respecte una administració moderna i eficient i de l'optimisme il·luminat respecte del fet que, a una bona gestió, s'hauran de correspondre-li èxits tan espectaculars com immediats.

Valgui això com a mostra de la total identificació d'En Bofill amb el període (i de la febril activitat que en ell desenvolupà) que més amunt anunciàvem. S'ha de pensar que -repetim un cop més- en convinació amb aquestes activitats hem de trobar la menada en el si d'altres organismes com Nostra Parla¹²³, la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, etc., la seva activitat com a poeta i com a orador (activitat que l'obliga sovint a desplaçar-se fins i tot fora de Barcelona), així com la seva activitat, prolífica ja, com articulista de La Veu.

Pel referent a la feina dintre "La Veu de Catalunya", la seva producció arriba superar la de l'any anterior, extraordinàriament prolífic, com ja apuntàvem. En Jaume Bofill donava primordial importància al sentit polític de la pràctica periodística, argumentant que des de les planes de la Veu s'anaven creant "grups selectes", geogràficament dispersos, però amb coincidència absoluta de criteris. A part col·laboracions

---

123 . En aquest moment la Junta Directiva de "Nostra Parla" la componen: President: Jaume Bofill; Vicepresident 1er: Joan Estelrich; secretari: Enric Cubas; vicesecretari: Joan Vidal Salvó; Tresorer, Marcel·li Pascual; Vicetresorer, Alfons Fortesa-Rey; Vocals, Mn. Llorens Riber, Albert Bastardes, Joaquim Casas-Carbó; Enric Tomás, J. Blanquer; Juli Vila i J. M. Casacuberta. A la Comissió de Propaganda: President, Juli Vila, Secretari, J.Me Queralt; Vocals: Joan Vidal Salvó, Lluís Valeri, Ricard Caballeria, J.M. Ruiz Manent, Jacinto Mustieles, J. Baró, Raimond Negre, J.M. O. Casacuberta, Comissió de Delegacions: President, Pau Romera, Secretari, Jaume Quintana, Vocals: Joan Vidal Salvó, J.M. Queralt, J. Baró, M. Miró Esplugues, J.M.O. Casacuberta. Junta Directiva de la Secció Femenina: Presidentes honoràries: Dolors Moncerdà de Macià; Caterina Albert Paradís; efectiva: Carme Karr; vicepresidenta 1^a: Celestina Viguane de Corrocomines, 2ª Narcesa Freixas; Secretària: Mercè Vila i Raventós,

no signades, articles editorials freqüents i articles de fons que es mouen al doble nivell de la teorització i de l'organització i nova estructuració de Catalunya, En Jaume Bofill realitzarà durant aquest any 1914, nou sèries que abarquen de febrer a novembre. Primerament trobem la titulada La Gran Barcelona (4 articles) capitalitat que justifica per una "gradació de valors" i peça clau de l'organicisme de la seva concepció biològica del nacionalisme. Els mesos de mars i maig amb La Nostra Victòria (3 articles) i Sessió Trascendental inicia el tema de la Mancomunitat i, sobretot, a l'hora de judicar-ho, el tema de la victòria catalana, la vitalitat i les possibilitats, en contrast amb el fracàs del règim centralista, decadent i inepte. Aquest és el tema concret de la sèrie del mes d'agost, El Clam de Catalunya (5 articles). Entretant, mesos de juny i juliol, ha escrit una interessant sèrie de cinc articles que porta el títol genèric de Els Nostres Hospitals, sèrie en la que, en base a les possibilitats reals existents, En Bofill assaja un "programa hospitalari català" i modern (recordi's els seus contactes amb L'Hospital Clinic). El mes de setembre -amb final en un article del mes de novembre-, es preocupa el nostre autor pel problema de la guerra en la sèrie La Lliçó de la Guerra (5 articles) on es mostra intranquil davant la "tensió moral" i la radicalització de postures que la provoca i l'envolta i per les reaccions que aixeca ("El plor dels Filisteus"), així com, globalment, pel caràcter ("Regressió o Innovació") que està comunicant a tot un període històric.

Ressenyam, per no allargar-nos massa, la sèrie de quatre articles dedicats a Les Escoles Montessori on es va demostrant el caràcter eminentment polític de la tasca educativa que s'està iniciant des de Catalunya i de les reticències que ha de vencer a l'interior de la pròpia Catalunya i, no cal dir-ho, a fora.

Vocals: Agna Planas d'Aguirre, Antonia Farreras, Clamentina Arderiu de Riba, Guida Ventura de Dodero, Montserrat Valls-Vicens i Antonia Quinquer.

Podem dir, per posar al seu lloc tota aquesta activitat periòdica, que En Bofill i Matas té ja un gran predicament entre amplis sectors polítics tant barcelonins com de les comarques; però el té com a teòric, analista, organitzador, crític i defensor intransigent de tot l'essencialment català. Per reflexe d'aquest fet, els articles d'En Bofill són llegits per la gent, però només a partir de l'anteriorment dit i de la seva indubtable qualitat literària; els escrits d'En Bofill -i fins a cert punt igual passa amb la seva oratòria- són fonamentalment complicats i densos: en ells hi predomina el matis, i fins per a la gent amb un mínim de preparació i participació en la vida pública catalana, resulten densos fins a fer-se obligada una segona lectura. En aquest sentit s'imposa la comparació i diferenciació amb l'estil dinàmic, directe i fins i tot punyent d'un Rovira Virgili, per exemple.

Voldriem ressenyar, encara que només sigui de passada la importància i la significació de l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local, institució concebuda a partir de les mínimes prerrogatives que concedia el Projecte d'En Maura l'any 1907, i que va començar a funcionar a partir de l'any 1913, encara que, com ocorre amb la majoria de realitzacions de la Mancomunitat, no fos fins als anys 1915-1916 que comencés a deixar sentir la seva influència. L'Escola de Funcionaris va ser suprimida per la dictadura, l'octubre de 1924,¹²⁴ i en tot el paperam que per tal motiu es va cursar hi sobresortien frases interessants perquè de retruc definien la significació de l'entitat en qüestió. S'hi deia, per exemple, que els organismes catalans s'havien excedit en les seves atribucions al crear una entitat que no estava d'acord i fins i tot contradeia els plans generals del Ministeri i,¹²⁵ en aquest sentit, resulta totalment cert que l'equip impulsor, en el que hi figura gent com l'Isidre Lloret, el qual en el futur actuarà de director, En J. M^e Pi i Junyer, que ho farà de se-

---

124 . El 7.III.1924 el Baró de Viver va demanar la supressió d'acord amb ~~la~~ el dictàmen del Concili Permanent de la "Mancomunitat" qu'ell mateix havia impulsat.

cretari, i un nodrit grup molts dels quals hem trobat adscrits a l'equip de la revista "Cataluña" ¹²⁶, va volguer crear l'instrument de capacita-
ció i nacionalització de l'aparell burdocràtic municipal en una línia que ja hem apuntat massa per a reincidir-hi. A part el dit fins aquí, el memoràndum i plet de liquidació de l'any 1924, després d'afirmar que no comprén com "su actuación no se concibe que haya podido ser tolerada" ¹²⁷, apuntaria que l'Escola, més que desenvolupar la seva tasca cultural, s'ha dedicat a l'activitat política, fet que reincideix en la postura inicial abans referida, concretada en la relació cultura-societat.

Per altra banda, aquesta última imputació, que creiem que fa referència, sobretot, a l'adscripció de l'Escola de Funcionaris al moviment que gira al voltant de l'Assemblea de Parlamentaris, així com a la campanya pro-autonomia dels anys 1918-1919, en introdueix en la realització de l'Escola que va tenir una major transcendència pública, les Setmanes Municipals celebrades sota la protecció de la Mancomunitat i la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona, amb una periodicitat anual, iniciant-se la primera l'any 1915. Referent a la segona Setmana Municipal, celebrada a Barcelona dels dies 3 al 8.VII.1916, i que comporta una part teòrica i una altra de pràctica i en la qual hi trobem, concretament, per a la sessió del dia 5, a En Jaume Bofill pronunciant una conferència amb el títol de Els organismes culturals i el problema de les hisendes. El contingent provincial ¹²⁸, Referent a l'ensenyança que imparteix l'Escola, essent-ne professors l'equip de gent abans mencionat (hi afegim el "tècnic" en burocràcia municipal, Ferran Sam i Buigas), estava estructurat en dos cursos en els quals s'impartien, entre altres, les matèries següents: Bret

---

125 . Respecte al regim local espanyol a principis de segle, Vid, per exemple Sanchez de Toca: Regionalismo, municipalismo, centralización.1921

126 . Podem citar a: J.M. Tallada, M. Vidal Guardiola, M. Raventós, J. Llavèria, J.M. Gich, Guillem Busquets, etc.

127. Vid. Arx. Gral. Dip. Llegalls 4161

128 . Escola de Funcionaris Segona Setmana Municipal, p.4

administratiu, i municipal, nocions generals de Dret, Hisenda pública i Aritmètica, contabilitat i Estadística, ja en el segon curs: Funcions especials del secretari municipal (la funció primordial i inicial de l'Escola era formar secretaris que poguessin actuar, de manera planificada i competent, en els petits pobles allats), Hisendes locals, Règims locals al estranger, Serveis municipals de caràcter tècnic, Legislació financiera espanyola, Justicia Municipal i Procediments Administratius ¹²⁹

Però allà on ens atrevirem a afirmar que és més destacada - i fonamentalment organitzativa- la labor d'En Bofill, va ser en l'àmbit cultural. Aquest home auster i preparat havia de portar a terme una profunda labor, doncs, en el si de la prestigiosa Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona (pensada l'any 1914-1915, creada el 1916 i ben estructurada pel Juny de 1917 ¹³⁰, lluitant tot sovint, i sobretot per qüestions d'ordre teòric, contra els vots dels comissionats del partit radical ¹³¹. Per aquests anys, la Lliga estava -com ja hem apuntat- empenyada en una lluita de prestigiació de les corporacions on els regionalistes deixaven sentir la seva influència. En el cas precís que ara ens ocupa, veiem com ho ressalta la pròpia Veu de Catalunya, al afirmar que la Comissió de Cultura era obra dels regidors nacionalistes, una vegada superada la supremacia del lerrouxisme i "(...) ordenada, d'una manera més especial, per l'esperit selecte d'En Bofill i Matas" ¹³²

Aquesta conducció i predomini dels regionalistes a l'Ajuntament, afirma el mateix article introduït més amunt, que: "(...) obria el camí d'immenses possibilitats pel futur (...)" i no calen gaires comentaris per comprendre que tornen a estar en la línia d'activitat d'En Bofill.

129 . Vid. al respecte: Arx. Gral. Dipt. Lligalls 3264,5 i 7.

130 . Vid. Saladrigas: L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya ps.111 - 115

131 . formaven part de la Comissió inicial: Ll. Duran i Ventosa, S. Andreu, J. Bofill, H. Giner de los Rios, J.M. de Lasarte, M. Vega i Marc i E. Vila i Mariages.

132 . vege's: L'Ajuntament per la Cultura. "La Veu", 20.XI.1919 (ed. del vespre)

A part de la teorització del fet educatiu en relació a la marxa del nacionalisme ascendent, teories que fixen patrons d'actuació en aquest sector el seu nom està lligat a un cúmulo de realitzacions que, juntament amb les que va impulsar la Mancomunitat, van promocionar aquest sector català a nivell fins i tot internacional.

El realment important és però, segons el que ja hem vist i com anirem precisant, perdre per un moment de vista la innegable qualitat dels pedagogs compromesos amb el període i les seves institucions, i valorar el conjunt del projecte, la filosofia que representa i el paper que en aquest conjunt hi juguen els aspectes de planificació, de forma consegüent a aquella necessitat de reconstrucció global de Catalunya i el paper preponderant que aquí havia de tenir el sector cultural, educatiu i tècnic. L'educació és vista sota l'òptica d'una problemàtica social continuament canviant i que els ha empès a la mobilització des d'un principi, en moltes ocasions serà vista conscientment com un dels principals camins d'integració i de resolució de problemes freqüents d'inadaptació física o psíquica del nen (i per altres conductes fins i tot de l'adult) respecte d'un nen que viu en un medi subdesenvolupat i en unes zones les condicions d'habitabilitat de les quals resulten evidentment precaries. En aquest sentit, a la intencionalitat que mou (i el sentit de les investigacions equivalents) el projecte i localització de les "Edificacions Escolars", o la consecució de les colònies d'estiu o d'hivern ¹³³, tasca aquesta darrera, que, significativament també, no es va iniciar a Barcelona sinó a l'altra gran zona industrial i conflictiva, a Sabadell ¹³⁴: l'Escola del Treball, de la direcció de la qual se'n encarregà l'enginyer socialista català Rafael Campalans, a partir de 1917 ¹³⁵, resulta un altre dels significatius

---

133 . Al respecte veure les conferències que va fer En Pau Vila el 6 i 11 d'abril de 1912 a l'Ateneu Barcelonès sobre el tema: La importància social de les colònies escolars, com han decaigut les del nostre municipi i lo que havíem de fer per a enaltir-les.

134 . Volem retre des d'aquí homenatge a dos dels principals responsables de la posta en marxa de les colònies d'estiu a Sabadell (que des de molt aviat van utilitzar una masia de Tona, a la Plana de Vic), l'

exemples del que anem dient.

Però, a més, el sistema educatiu, dexant de banda els centres pilots d'investigació, és sinònim d'extensió cultural i d'aquí la importància donada a les biblioteques —per exemple, les ambulants— prolongació de la gran Biblioteca Nacional de Catalunya (en la posta en marxa de la qual també hi col·laborarà En Jaume Bofill), a la Música, al Teatre, però també als cursos ambulants i a les Escoles de Mestres, així com a les publicacions periòdiques de difusió cultural, tècnica o humanística, o la col·laboració i impuls que els organismes públics donaran a certes col·leccions o fundacions que tradueixen, publiquen i difonen obres de gran qualitat. En aquest capítol tan important podem destacar, continuant o coincidint amb precedents prestigiosos com és ara el de "L'Avenç" l'especial labor d'En Joan Estelrich o En J.M. Casacuberta, la "Il·lustració Catalana" que, fundada el 1900, en 1915 comença a decreixer, la "Societat Catalana d'Edicions", fundada el 1910, les publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans, la prestigiosa col·lecció "La Revista", fundada el 1914 per en J.M. López Picó o "L'Editorial Catalana" la qual inicia la seva activitat llista a la que podriem afegir innombrables publicacions, com les posteriors "Monografies Mèdiques" d'En J. Aiguadér o els més antics "Anal de Medicina", els prestigiosos "Quaderns d'estudi", completats, a partir de l'any 1922 (i per l'acció molt directa d'En Jaume Bofill) amb el "Butlletí dels Mestres" d'aparició mensual i en una línia molt més pragmàtica. Podem destacar també, el veterà "Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya" (1876) i, en un altre ordre, el "Butlletí de l'Acadèmia de Ciències" o el també veterà "Butlletí de la Institució catalana de Ciències Naturals" (1901), els butlletins de divulgació econòmica, i un llarguíssim etc, que no pretén incloure ni el moviment de publicacions assolit a Sabadell

---

Enric Casassas i la seva dona Carme Simó, ambdós pedagogs formats a l'Escola de Mestres d'En Joan Bardina.

- 135 . Cal remarcar, en la línia del que hem qualificat de "servidor públic" que En Prat de la Riba l'havia cridat, ja en 1914, per a que organitzés el Sevei d'Obres Públiques.

Terrassa, Vic, Mataró, Manresa o Reus, per citar alguns casos destacats o l'elevació del nivell cultural i de "sensibilització catalanista" en un esforç periodístic del que hem de responsabilitzar -per al moment que ara estudiem i bàsicament- a "La Veu de Catalunya" ¹³⁶.

En definitiva, el que volem destacar és el fet de que, en tota aquesta vasta i heterogènia programació, producció i institucionalització cultural en el que, no obstant sovint trobem actuant-hi, en les diverses institucions, als mateixos homes, hi hem de buscar, a part la necessitat d'integrar-se a un procés de "japonització" cultural, la necessitat que el sector "externament" hegemònic té d'imposar, al conjunt de la població, unes necessitats modernes que, de fet, el caracteritzen a ell com a sector i que és el reflexe del que creuen que ha de ser un país "al nivell de les potències capitalistes més avançades" -com es dirà sovint- que funcioni segons els seus interessos i la seva concepció de la democràcia. En aquesta línia, En Jaume Bofill ha sigut molt clar des de 1910, amb la redacció del ja estudiat treball En Prat de la Riba, propulsor ..., treball que inclou termes i definicions tan significatives com el de "culturisme integral" o de que "cultura vol dir perfeccionament col·lectiu vers un fi moral", concepció que és complementada després amb la afirmació de que això vol dir donar al poble aptitud necessària per a utilitzar els mitjans de cultura i de progrés; així com el reconeixement de que "Per rigorosa lògica, en Prat de la Riba, formulador de la teoria del nacionalisme integral y polítich d'equilibrada plenitud, inicia la tasca de creació d'una cultura catalana". En relació a aquesta concepció i coordinada i completant la significativa campanya de "Catalunya-Ciutat" els objectius de la qual eren "els d'extendre a totes les terres catalanes les preocupacions cíviques i les realitzacions culturals que només es concretaven a les grans ciutats" ¹³⁷, el 13 de maig de l'any 1914 es va dis-

---

136 . Al respecte resulta interessant per l'inventari que representa i, sobretot, per la perspectiva amb que pot enfocar l'estudi, el llibre d'En J.J.A. Bertrand: Barcelone, Cité d'Art et de sciences. Barcelona, 1932

137 . Ainaud-Jardí Prat de la Riba, home de govern p. 195

cutir a la Mancomunitat el projecte de creació d'un Institut d'Educació General ¹³⁸, projecte que quedarà aprovat amb una consignació de 25.000 ptes. per a despeses inicials i per al que En Prat de la Riba no va poder comptar amb la prevista presidència del Dr. Domènec Martí i Julià donat que, amb una salut molt feble, moriria un mes abans que el propi Prat de la Riba ^{138/1}. La significació d'aquest organisme creiem que sobrepassa la de qualsevol iniciativa de les que gestionarà la Mancomunitat de Catalunya creant serveis nous, reorganitzant els existents i impulsant i coordinant l'acció individualitzada d'entitats com l'Orfeó Català, el CADCI l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i fins i tot, els de la Caixa de Pensions, En Prat de la Riba concibeix com a tercer i últim graó del seu sistema cultural, un "institut nacional" divulgador de cultura (intel·lectual, moral i física), que complementi la limitada acció que l'escola té sobre l'individu i que serveixi de vehicle de generalització de coneixements que tinguin una repercussió sobre la conducta dels ciutadans ¹³⁹. Mes endavant tornarem sobre aquesta iniciativa ja que, en el que podríem calificar de la seva segona fase, va actuar sota l'impuls i la presidència d'En Jaume Bofill. Només precisar ara que l'Institut d'Educació Nacional, potser fins i tot per la magnitud i complexitat de l'esforç que representava, mai va acabar de funcionar en vida d'En Prat de la Riba. Mes endavant, responent a aquesta concepció tècnica, programàtica i administrativa que la Mancomunitat té de les coses que gestiona, el seu Concell Permanent va aprovar, en sessió del dia 16 de maig de l'any 1918, la creació de la comissió tècnica que l'havia d'impulsar, la Comissió d'Educació General, comissió que inicialment la integraran: En J. Puig i Cadafalch, i l'E. d'Ors, En Ll. Millet (representant del sector offeonista), Fca.

---

138 . idem. p.193-196

138/1 El projecte d'acord d'En Prat de la Riba el signaven també els següents consellers: Lluís Argemi, Fc. Bartrina, J. Mª España, Anselm Gusch, Martí Inglés, J. Mestre, Alfred Pereña, Agustí Riera.

139 . Vid. al respecte, la concepció que en té el que va ser primer secretari d'aquesta iniciativa R. Rucabado: L'Institut d'Educació, d'En Prat de la Riba, l.XII.1917.

Bonnemaison Vidua de Narcís Verdaguer i Callis, Fc. Ripoll (en representació del cooperativisme), Fc. Layret (fundador de l'Ateneu Enciclopèdic Popular), Gustau Pittaluga (pels coneixements de sanitat i higiene), J. Puig i Esteve (fundador del CADCI), M. Folguera i Duran (com a president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana) i En Ramón Rucabado, per la seva significació en el camp de l'Ètica Social. Altre cop trobem reunits a significatius elements d'aquest nucli motor de la classe mitjana, independentment de la tendència política a la que estan adscrits individualment i al servei en aquesta ocasió d'un projecte, la significació del qual (i per no repetir-nos) havia definit el bisbe Torres i Bages com a " L'obra que mancava a Catalunya per a formar la consciència moral del nostre poble i assegurar-ne la unitat" ¹⁴⁰.

En aquest camp de la cultura entesa, doncs, en aquest sentit ampli, (per no allargar-nos tornarem amoure'ns a nivell gairebé de llista) podem destacar, en principi, la voluntat d'En Jaume Bofill per tirar endavant la pròpia Comissió de Cultura en preocupació que va prenent cos des de les primeres iniciatives de 1914 i, sobretot, des de 1915 ¹⁴¹. Precisament d'aquest any són les bases organitzatives d'un Teatre Català Municipal, culminació d'una iniciativa començada en 1907 i amb la que pensa que s'ha de satisfer "una de las necesidades morales más hondamente sentidas de nuestra ciudad" i que ha de ser "instrumento eficaz de las manifestaciones y del cultivo escénico".

Una de les primeres i màximes preocupacions d'En Bofill i Matas va ser la d'organitzar bé la Comissió de Cultura, així com el dotar-la dels recursos necessaris per a que la seva actuació fós efectiva -premissa indispensable que per aquesta gent ha de justificar qualsevol actuació en el Consistori. ~~Seguintxsiixèyxseràxaxidstximpitxixiè~~

---

140 . Ainaud-Jardí: Prat de la Riba, home de govern p.695

141 . vegi's: Balanc Municipal: l'ensenyança i l'agument lerrouxista.-
"La Veu" 12.XI.1915

En 1930, en un moment en que els homes d'Acció Catalana han de justificar la seva permanència a l'Ajuntament, no sancionat encara electoralment després de la dictadura, el propi Jaume Bofill recordarà la gestació i labor de la Comissió Municipal de Cultura dient, entre altres coses, que

"En aquest punt no és possible deixar-se l'obra realitzada per la Comissió de Cultura de la ciutat de Barcelona. La direcció política d'aquesta obra, que el meu respectable amic Duran i Ventosa, després d'haver tingut la iniciativa de crear aquella Comissió i d'haver hi plantejat el problema de les construccions escolars, però pràcticament a les nostres mans -les mans dels homes que ara dirigim Acció Catalana- no ha deixat d'estar-hi, fora del parentesi de la Dictadura" ¹⁴². Seguint això serà un dels impulsors de les Oficines de la Comissió de Cultura, veritable institucionalització de la Comissió, pel juny de 1917 (M. Ainaud Sánchez en va ser el prestigiós director), de l'Oficina d'Investigacions i Publicacions històrico-Municipals, de la Junta de Primera Ensenyança. La llista de les activitats en el seu si, seria llarguíssima; destaquem-ne, a títol d'exemple: les construccions escolars -de les que en serà una de les ànimes impulsores ¹⁴³, la Institució de Cultura Popular, contractes per a cobrir places, bases, relacions amb l'educació estatal, lloguers, oposicions, nòmines, el reglament per el Règim de les Escoles del Bosc, d'escoles marítimes per a nens pretuberculosos (1917), Estudis Normals, Escoles Montessori ¹⁴⁴ creades en 1915,

142 . J.B. "Crònica" Tàctiques Convergentes.- "La Publicitat" 10.XII.1930 p.1

143 . Vid. al respecte i entre altres, l'estudi presentat a la Comissió de cultura per Vega i March: Las construcciones escolares de Barcelona (Barcelona 1922), memòria explicativa de la distribució dels edificis escolars, adjunta al dictamen municipal del 26.V.1917, en el qual es promou l'aprovació del pla general de distribució dels edificis escolars de l'Ajuntament.

144 . al seu arx. part. figura una interessant correspondència amb M^o Montessori.

145 . Destaquem, pel seu valor d'internacionalització, per la seva intrínseca importància teòrico-pràctica i per la importància donada als aspectes de planificació i organitzatius, el III Curs Internacional Montessori, celebrat a Barcelona entre el 15 de febrer i el 15 de maig de 1916

segons el mètode montessoriana, introduït a casa nostra en 1913, i amb un primer centre que funcionaria a la casa de la Maternitat. ¹⁴⁵

Al voltant de 1916, En Bofill i Matas redacta, com faria en un centenar d'ocasions, en qualitat de nota recordatòria destinada a algun treball concret o a algun discurs, un balanç de l'obra realitzada per la Comissió de Cultura, bàsicament, en aquest any 1916. Transcribem d'aquesta llista: " 1) 50 matricules montessori (junta de la Comissió de 24.1.1916), 2) Modificar el reglament de l'Escola de Música (1.IV), 3) Estatut de Junta de Ciències Naturals (15.V); 4) Bases de la Junta de Museus (15.IV); 5) Exposició d'Artistes Francesos (15.VI); 6) Creació de la segona Escola Montessori (1.VII); 7) 3 matricules del curs d'Aviació (15.VII); 8) Delegar al Sr. Ainaud per al Congrés de Milán (3.X). Llengua Catalana. Maquette del Temple de la Sagrada Família. Certificats de Llengua Catalana. Llengua catalana a les escoles d'orbs. Edifici per a l'Escola de Música (per a salvar "Cases Barates" se li mutilà la consignació). Reglament de les Escoles Montessori. Concurs de mestres agregats. Saldar premis alumnes escoles oficials" ¹⁴⁶

Hem de destacar el fet de que, en qualsevol d'aquestes activitats, la preparació que hi va dedicar En Jaume Bofill va ser intensa i en moltes ocasions va completar-la amb un aprofundit estudi d'aquestes qüestions i de la forma de la seva resolució en altres grans capitals europees i americanes (Milà, París, Hamburg, Chicago, etc.). Però, si bé, potser, amb uns trets més acusats, en això en Bofill només feia que ratificar les característiques del període: ens estem enfrontant amb un sector de la societat totalment decidit a fer créixer i a modernitzar en tots els sentits a Catalunya, plataforma indispensable, aquesta, des d'on podran "assaltar" el poder central de l'Estat, tot insuflant-hi una nova "sava" europeitzadora. ¹⁴⁷

---

146 . J.B. (Balanç) Comissió de Cultura s.a. 1 quartilla R^o Arx. part.

J.B. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Gestió Municipal i a la Mancomunitat.

147 . Vid. al respecte: Alberdi. La formación profesional obrera en Barcelona, especialmente el capitol que fa referència a: Política cultural Ayuntamiento" p. 194-231.

Una mica al marge de l'explicació en curs, però de cara a afirmar tot el que anem dient i per tal de valorar l'imbrincació d'En Jaume Bofill en el camp específic i alhora ampli de la cultura en aquest període, volem fer aquí una breu referència al valor i la riquesa documental del seu arxiu particular, impossible d'oblidar en un estudi del període -i especialment sobre la Mancomunitat- a partir de l'inminent moment en que s'obri al públic la seva consulta. A part de l'abundosa i sempre interessant correspondència (destaquem la creuada -en el marc del període que ara tractem- amb l'Ainaud, En J. Aragay, Mª Montessori, En Jordi Rubió, l'Alexandre Gali, l'Eladi Homs o amb institucions com l'Institut d'Estudis Catalans o el Concell de Pedagogia), l'arxiu d'En Bofill aplega gran nombre d'informes, memòries i projectes sobre l'Escola Normal, l'Escola de Funcionaris, les Escoles del Bosc i Marítimes (de les que en redacta el Reglament), la Junta de Museus, l'Institut de la Llengua, el Seminari-laboratori de Pedagogia, etc.. Aquest material està acompanyat d'un altre molt abundant, que fa referència més específica a la seva condició d'alt càrrec de la burocràcia del país; fem referència a estudis i projectes sobre pensions o sous de funcionaris, sobre plantilles, esborranys o correccions d'estatuts i reglaments i, moltes especialment, anotacions, apunts, notes al marge i esborranys destinats a la confecció de pressupostos tan municipals com de la Mancomunitat, desglosats moltes vegades, en capítol de cultura (com ocorre amb l'abundant material que ja hem indicat que hi ha relatiu a Beneficència), destacant-se el relatiu als pressupostos ordinari i extraordinari de l'any 1920, al qual, per la seva trascendència, haurem de referir-nos més endavant. ¹⁴⁸

En una conferència feta a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, no sabem amb exactitud si aquest any 1916 o el 1917 (seguint el manuscrit no datat que figura al seu arxiu particular), En Bofill i Matas tractarà de

---

148 . Per una visió global de tot aquest material ens remeten al catàleg de l'arxiu particular d'En Bofill que figura a l'apèndix.

forma especial de la dimensió social, política, humana i nacional de la cultura venint a reflexar, de fet, tot l'ideari que havia d'inspirar la creació, orientació i institucionalització d'aquesta prestigiosa Comissió municipal de Cultura.

El mencionat parlament, que titula El Valor Ciutadà de la Cultura, és densíssim; destacar-ne ara tots els seus extrems rebassaria la finalitat perseguida en aquest treball; fem-ho si, però, d'alguns aspectes destacats. En Jaume Bofill considera la cultura com un dret natural (concret i col·lectiu) i la cristallització i sublimació d'un país civilitzat i humanitzat. Destaca, més endavant, el valor social de la cultura, doncs el perfeccionament personal estimula l'"home social.le" (concreta aquí que la instrucció sola fa "rodar el cap"), i els mateixos principis de col·laboració científica ja són socials per ells mateixos. Quan passa més tard al pla concret, avantposa el fet de que, Barcelona, sotmesa al segrest d'un Estat estrany ("absorvent i deixat") i a fonts i mitjans forasters, ha patit una crisi endèmica. La missió del Municipi, és la de suplir aquest Estat, a fi de lograr la formació normal ciutadana i alhora assimilar als obrers immigrants, així com també educar als "rics improvisats". La Comissió de Cultura, és, doncs, per En Jaume Bofill una concòrdia, matèria delicada i urgent on no hi valen tendències, sinó homes que actuïn segons la capacitat pròpia i prou. És necessari, pensa, crear un professorat municipal, vigilat, però comprès i respectat; és necessari també, crear tècnics preparats que ho organitzin tot. I el guió acaba, tallant: "som minoria: dret a clamar i a ser impertinents, ironia però".

En un altre camp i en motiu de la discussió al Senat, el mes d'octubre de l'any 1916, del projecte de llei d'autonomia universitària (que volia començar-se a assajar per la Facultat de Filosofia i Lletres de Madrid), els medis universitaris barcelonins van viure jornades de tensió, aldarulls i afirmacions constructives i doctrinàries. L'Associació Catalana d'Estudiants¹⁴⁹ va organitzar per al 27 d'octubre, una

---

149 . constituïen la Junta Directiva: M: Rodés Areñas, president; Jaume

conferència (la nota anunciadora precisava que havia de ser de "gran transcendència per a la vida universitària), que amb el títol de "El Nacionalisme i la Universitat" encarrega a En Bofill i Matas, considerat ja com una verdadera autoritat en aquests temes. La lliçó que va impartir En Jaume Bofill -doncs va ser més això que una conferència- s'anunciava a la premsa com de gran interès per als universitaris, però també per als polítics, donat que es tractava d'un important tema estretament relacionat amb la potent tendència pro-autonomista amb què es questionava l'Estat central, donant curs, en lo material, a la cota màxima de l'auge econòmic motivat fonamentalment, per la neutralitat espanyoladavant el conflicte bèl·lic mundial.

En Bofill va estructurar el seu parlament al voltant de quatre punts bàsics, que eren: El Problema Universitari, L'Autonomia Universitària, El Nacionalisme i l'ideal Científic. En Jaume Bofill defensa l'autonomia com a única solució que salvi "aquesta malmesa Universitat" sense llengua, que no és una institució ni social ni integral i que ofega l'esperit per ser un centre burocràtic més. Després d'afirmar que l'autonomia és una responsabilitat, defensa que, sense apriorismes, s'ha de treballar, des del moment i amb les possibilitats existents, per a fer "la nostra Universitat", reformant les lleis absurdes existents, portant-hi un nou esperit i influint en aquest organisme de l'Estat. Si el nostre nacionalisme, segueix En Bofill, és un sentit d'igualtat, un "imperatiu ètic", vol dir que tenim dret i obligació de perfeccionar-nos indefinidament, així com també de cooperar. Per aquest camí, l'ideal científic i la Universitat adquireixen un protagonisme rellevant (hem de crear "intel·lectuals perillosos", arriba gairabé a dir), doncs la ciència ho aguanta tot, l'econòmic, social, polític, moral, humà, cultural, etc.; per exemple, la política, doncs aquesta activitat ha de ser considerada ja com una ciència

---

Dexeus, vicepres. Ferran Bassols, J.M. de Casacuberta, Ferran Cots, Martí Esteve, Joaquim Pujol i Marian Rubió, vocals; Narcís Corominas secretari.

i no, com fins ara, com una "amistançada". Per aquest camí En Jaume Bofill pot acabar dient que s'ha d'anar a la creació d'una Universitat Catalana, instrument imprescindible per a la normal marxa del desenvolupament del conjunt nacional.

Des de l'any 1915, en el marc d'enfrentament de la Lliga amb el govern central de Dato -enfrentament que podem centrar en l'aparició de l'obra El Pensament Català Davant el Conflicté Europeu- hem de ressaltar també la seva activitat política, implicada en el moviment de l'època, centrada des de la Joventut Nacionalista i complement indefugible de la seva activitat ja reflexada.

La seva activitat en el si de La Veu de Catalunya -i l'estretíssima col.laboració i entesa amb En Prat- l'havien potenciat ja des del principi i l'havien obligat a responsabilitzar-se de la difusió de la política que marcava la Comissió d'Acció Política de la Lliga. Recordem aquí el dit molt més endarrera seguint la conferència en que En Joan A. Maragall rememorà l'activitat d'En Bofill dintre el cicle organitzat per l'Associació de Periodistes ¹⁵⁰.

No hi ha dubte que En Jaume Bofill es sent encara, en aquests temps, totalment identificat amb la línia política del partit i que confia amb la tàctica d'En Cambó de treball parlamentari i al Congrés, així com en la "missió d'apostolat" entre les minories regionalistes d'arreu d'Espanya, seguint, tot plegat, l'orientació donada pel manifest d'En Prat de la Riba, Els Parlamentaris Regionalistes al País. Per Catalunya i l'Espanya Gran (1916) i reactualitzant el principi de l'iberisme que podrà fer-se realitat a Espanya pel camí del federalisme, això és, al solucionar realment el problema nacional, concedint, de forma completa, l'autonomia per a Catalunya.

---

150 . Joan A. Maragall: Jaume Bofill i Matas en el periodisme . Text conferència feta a la "Radio Associació" (12.VIII.1933), dins el cicle organitzat per l'Associació de Periodistes en motiu del centenari de la Renaixença Catalana. Presideix l'acte, en representació de l'Associació En Costa i Deu, En Jan Vives i Borrel i En Rafael Bori. Vegi's "La Veu", 15 i 16.VIII.1933 p.7

Aquesta bàsica identificació d'En Bofill amb En Prat, s'ha de comprendre partint de la situació d'extraordinària potenciació que rebia el treball de "Catalunya endins" amb la radicalització i politització progressiva del catalanisme. La necessitat de reforma política total, d'assalt al poder i canvi de forma de govern fan, per un costat, previsibles a curt o mig plaç, la consecució dels ideals del catalanisme polític, i fan sumament positives totes les mides encaminades a l'enfortiment interior. I, per l'altre, rebutjat el dretisme obert (que no era més que l'inici del fracàs de la vella generació directora), el monarquisme i el caciquisme, que el grup maurista (per boca de Gabriel Maura Gamazo, fill del gran patrici conservador) proposava a la Lliga, com ja hem vist, per a la reforma de l'estat a escala peninsular, la posició i demandes de la Lliga podien tenir encara el prestigi necessari per a justificar la seva posició aglutinadora d'extensos sectors de la població catalana. Si la negativa es justificava per la possibilitat d'aprofitar i aconseguir el moment general d'exacerbació nacional i lograr l'enfortiment interior que fes innecessària una aliança perillosa, la força aglutinadora era doblement necessària, a part d'altres motius, a l'observar la tendència també creixent en politització, actuació programàtica i -el més perillós, sens dubte- a la coalició revolucionària d'esforços, del conjunt del moviment obrer català i en les seves relacions amb el general d'Espanya.

Així podem dir que, a part d'una sincera professionalitat, el treball d'enfortiment interior que tan bé representava En Jaume Bofill adquireix una intencionalitat política real. Per la gent com En Bofill, el nacionalisme ha perdut -si és que subjectivament l'havia tingut algun cop- tota possibilitat de ser només instrumentació d'un fet real, sinó que, tot al contrari, es converteix en una necessitat i en el punt essencial dels seus programes polítics i en la plataforma que els empeny cap a la defensa de plataformes més obertament democràtiques.

L'Assemblea d'abril de 1915 al Teatre Tivoli, manifestació que convoca la Joventut Nacionalista per recolzar la política de força dels parlamentaris catalans, així com la gran tendència cap a la unió dels

nacionalistes peninsulars -concretada durant els anys 1915-16 en multitud de contactes, viatges, "eixos", etc.- la "Festa de la Unitat Catalana" (21-V-1916) al Parc Güell (on En Bofill participa amb un celebrat discurs) i les reivindicacions de tipus econòmic, com la convocada per la Lliga el 10 d'octubre de 1915, així com un llarg etc que, a part del motiu concret, està donant la mida d'un moviment nacional en progressiu desenvolupament són aspectes, tots ells, per als que En Jaume Bofill sentia totes les simpaties, hi estava lligat amb ganes de ser-ne protagonista "anònim", i donàvem sentit (l'autoconvenciment de tot això és importantíssim), a tot el reguitzell d'activitat de les que En Prat en venia essent representació, i, alhora, símbol coordinador i aglutinant.

L'activitat d'En Jaume Bofill durant l'any 1916 comença a ser important i reconeguda (i destaquem, de manera especial, el capítol de l'oratòria). Creiem que resulta pràcticament impossible ni el ressenyar les poblacions que visita i a on parlarà: Balaguer, Reus, Lleida, Terrassa, Sant Feliu, Castelltorsol, Manlleu, Torelló, Girona, Granollers, etc. etc. I, a part de l'aspecte tècnic que comença a deixar meravellats a amics i adversaris i que arribarà a convertir-lo gairebé en un mite, la gent comença a destacar la seva capacitat com a teòric, així com la força d'exposició (el que després es qualificaria de "foc interior") del fet nacional en totes les seves facetes. En Bofill i Matas és ja un d'aquests característics "intel·lectuals-polítics-poetes-administradors" (a europa, servidors públics) a tenir en compte, dintre el panorama constructiu que la Mancomunitat vol coordinar i tirar endavant adoptant un caràcter en molts aspectes progressista.

Seguint el guió del seu parlament als Jocs Florals de Girona (1916)¹⁵¹, ceràmen en el que havia aconseguit la seva primer Flor Natural, veiem la casi necessitat d'En Bofill de precisar i justificar, a

---

151 . Vid. Guió manuscrit. Arx. parti. J.B. i M. Secció Manuscrits (6)
Subg. Oratòria (1).

a través de la seva evolució històrica recent, la magnitud i posició del moviment catalanista en general. I, al parlar de pàtria, entre altres coses afirmava que: "Al perdre l'ignoscència colonial (només) viu que l'escepticisme... racional. Desseguida ens referem (el catalanisme). Fé, només que en les coses immediates: Catalunya. (El Catalanisme) progressà a mida que ens escorcollarem i coneguerem. Després, sobre aquesta base, actuarem i ferem excursions -punt d'apoi-: Ibèria, imperialisme de ... somnis? Som els únics hispàndifils de Catalunya (...)" "Nosaltres progressem evolutivament. Ells encara son als temps dels segadors".

I en un miting en que participa, a Balaguer, el mateix any 1916, seguia precisant, fent referència a la recent història i a la posició del moviment catalanista: "Però ens mancava la Unitat perfecta. Materialment (estavem) escindits en "provincias" acceptades i consagrades (enclavades). Reclosiment espiritual. Era morbòs. Calia vèncer la crisi. "L'Escola de la Lliga". Nacionalisme integral: una plenitud humana no un radicalisme (...) Catalunya endins (Maragall) i enfora i enllaç amunt (!Excelsior!). Solidaritat. Ubriaguesa sentimental. Do de llengües: tothom ens entenia. Difusió de "L'Escola de la Lliga" ¹⁵²;

I, més endavant, precisa que es troben en el període de la Mancomunitat, instant reflexiu, de moment forçosament modest, però destinat a estructurar la Catalunya orgànica (la que té a Barcelona per "Cap i Casal"); i acaba apuntant que el moment actual gira al voltant de dos punts bàsics, aglutinants i significatius: les "Festes de la Unitat Catalana" i la qüestió de la llengua. Queda introduït així un problema essencial per comprendre aquest moment: el de la relació, i casi justificació essencial, de la llengua amb el fet nacional. De tot això, En Bofill en serà un reconegut i valorat defensor.

Als Jocs Florals de Reus En Jaume Bofill tornaria sobre aquesta

qüestió. En aquesta ocasió proclamava: "Actualitat del problema de la Llengua. Es essencial. Tradició. dels Jocs (les coses més innocentes - estat de naturalesa- són les més essencials: versos, cants, danses, excursionisme, etc.). Ja estem convençuts del dret que tenim al català. Parlaré de les solucions o perills transaccionals, o sigui dels bilingües. Els de fóra: proposen esferes d'influència. No ho compleixen. Tampoc seria admissible (distinció entre: home públic i home privat)". I més endavant: "Cas d'Espanya: Ens entendem amb els espanyols vivents, amics o adversaris. Els altres, ni tenen el do de la comprensió. Es queixen de ço que és més expontani"(...)De la "Unitat de la Llengua (passarem)... a la unitat nacional. Raó teològica del nacionalisme. Deure de perfeccionar-nos. La Llengua és el verb. Pobles arlequins o desdibuixats"¹⁵³. I avabarà firmant en aquest parlament on es trasllueix la doble influència pratiana i d'En Torres i Bages, que la cooficialitat seria justa si es pogués donar fins al parlament de Madrid.

Totes aquestes idees que -de forma especial- durant l'any 1916 extindrà per tot Catalunya, les havia deixat, però, ja ben exposades (just amb la tàctica a seguir en el camp de la relació de la llengua amb el nacionalisme) des de principis d'any, concretament des del primer dia de gener, en el seu parlament en el transcurs de la "Festa de la Llengua Catalana". En aquest cas (seguim, com per als altres, el guió que va preparar per tal motiu, i que es troba al seu arxiu particular), En Bofill i Matas precisa que és necessari: l'"afirmació de la llengua. Pedra de toc. Essencialment nacionalista, però evident, del dret natural. De repetir aqueixa afirmació i treure'n totes les eficiències se'n captó "Nostra Parla". I, més endavant, parafrassejant de forma expressa a Descartes:

"Pobles: parlo, per tant, existeixo (sociabilitat). La nostra parla és Catalunya. Es la Gran Catalunya. Nacionalisme convergent. Re-lligar-ho, esmenant error històric". "Que heu de fer per a que sigui

Don nostre: Enriquir-lo (classics; pagesia-ciutat: tots els estaments, totes les regions i contrades; traduccions i produccions) depuració (moral: Lliga del Bon Mot; filològica; tècnics; estètica literats i oradors) afinar-lo (intel.lectuals, dames, ciutat). Que hem de fer per ser ben d'ella: restablir-la per tot arreu, imperia- lisme cultural (a l'estranger i tot)". Podem dir que, per aquest mo- ment, qualsevol aspecte nacional -i de forma especial aquesta qüestió de la llengua- ha arribat a un considerable grau de politització.

La Llengua Catalana a l'Ajuntament.- Arribats, doncs, a l'any 1916, no po- dem passar per alt la Sessió Municipal del dia 22 de febrer, on En Jaume Bofill va defensar la llengua catalana com a única forma d'expressió poli- tica i pública, no solament a l'Ajuntament, sinó en tots el àmbits i cor- poracions públiques que representen, de forma externa, el conjunt de la vida catalana.¹⁵⁴ La importància del discurs vindria ratificada, en 1933 per la reedició de que va ésser objecte pretextant-se que era una obra de valor "tant per catalanistes de dreta com d'esquerra"¹⁵⁵. A més, en aques- ta iniciativa, En Jaume Bofill trobava reconeguda la seva vàlua d'orador, se li reconeixia un dels primers llocs dintre de l'oratoria catalana del moment, fet aquest que s'ha de comprendre en la combinació d'una inegable qualitat personal i la circumstància d'ésser intèrpret fidel d'un moment al polititzar el català i considerar-lo representació externa d'una vo- luntat nacional.

Ni la proposta consistorial d'En Bofill era un fet aïllat, ni ell mateix (com ja hem vist) era un nou vingut a la qüestió¹⁵⁶. A princi- pis d'any, la ja tradicional "diada de la llengua catalana" (1.I.1916), en

---

154 . vege's la Llengua Catalana a l'Ajuntament. Debat Consistorial del 22.II.1916. Antecedents i Conseqüències (Pròleg Ll. Duran i Ventosa) Barcelona

155 . Manuel Brunet: L'Apologia de la Llengua Catalana "La Veu" (secció "Comentaris"), 21.IV.1933.

la que En Bofill participa, com també hem vist, de forma directa, va portar al primer pla de les reivindicacions político-nacionalistes aquesta qüestió que venia essent candent des del mes de novembre de l'any anterior. En les sessions successives del 22, 23 i 24 de novembre de 1915, el Sr. Royo Vilanova va intervenir al Senat en una apassionada diatriba contra el catalanisme. En síntesi, venia a dir que, això de volguer descastellanitzar Catalunya era manifestació "enfermiza" de l'odi català, donat que només per interès comercial, els catalans havien de ser cordialment castellanistes; tot i que Catalunya "es española de corazón", s'havia de concloure, segons ell, que es tractava "de un caso de verdadera demencia colectiva". Els catalans -segua- havien de desarrelar la creença de que Catalunya és una nació, així com de l'excels d'unes glòries passades, que només devia a l'actuació d'Aragó i València. Entre altres coses, i pensant en les causes que havien arribat a motivar aquesta "mentalidad catalana", En Royo Vilanova posava a la consideració dels senadors el fet de que Catalunya era la província amb major número d'analfabets de tot Espanya.

Prenent, doncs, aquestes sessions com l'atac representatiu que s'havia de respondre a nivell polític, gran part de les corporacions catalanes van llançar la proposta de la ja mencionada "Diada" de la que en va sortir un Manifest, de contingut radical, on es demanava una escola obligatòria en català, càtedres de Llengua i Cultura catalanes a la Universitat, Escoles Normals i Instituts, el coneixement perfecte -escrit i parlat- del català per a poder exercir qualsevol càrrec públic a Catalunya, el reconeixement i respecte del dret dels catalans a l'ús del propi idioma en la vida pública i privada, etc. Instància presentada el mateix dia de la celebració de la Diada (1 de gener de 1916) a l'Ajuntament

---

156 . ja el 27.XII.1915 signava la proposta, declarada de caràcter urgent, on es demanava l'adhesió del Consistori a la festa pro Llengua Catalana. La signàven també: R. d'Abadal, M. Matons, Ll. de Llança, V. Vidal i Valls i P. Muntanyola. La proposta seria aprovada en sessió corresponent al dia 30 del mateix mes.

pel Comit  Executiu de la Diada. La signen per la Unió Catalanista: Dr. Marti i Julià; per la Lliga: R. d'Abadal; per la C. Nac. Rep.: P. Corominas; pel Bloc Rep. Autonomista: F. Layret; pel CADCI: J. Puig i Esteve; per l'Academia-Lab. de Ciències Mèdiques: E. Puig i Sais; per l'ateneu: J. M. Roca; per la Jov. Nacionalista de Catalunya: R. Giralt; per la Jov. Nacionalista: C. Jordà; per la Jov. Nac. Rep.: A. Solsona; per la Jov. Rep. Nac.: J. M. Pi i Sunyer; per la Junta d'Afirmació Catalana: J. Carner; per la Ass. Protectora de l'Ensenyança Llengua Catalana: M. Folguera; per la C.E.C.: J. Massó i Torrents; per l'Orfeó Gracienc: Marti Matons; pel Col.legi Sant Jordi: F. Flos; per La Veu: J. Morató; per "EL Poble Català": P. Corominas; per l'"Esquella de la Torratxa" i per "La Campana de Gràcia": A. Rovira i Virgili; per "Renaixement": M. Alc ntara; per "La Nació": Joaquim Delc ls i per "Teatre Català": Fc. Cuset.

Aixi doncs, En Bofill i Matas portava a l'Ajuntament aquesta reivindicació nacional tot fent-ne extensió particular de principis de caràcter universal, fent-se, en el concret, portantveu del Comit  Executiu de la "Diada", i treient al debat consistorial -com ell diu explícitament i amb gran visió precisament política- caràcter purament de lluita política a escala municipal.

En Jaume Bofill situa la solució de la q estiu com ja indefugible; el problema està en la conjunció dels Drets de l'Home i el Ciutadà (que demostren, diu, el progressivisme de la Revolució Francesa), i del plet de les nacionalitats, obert a discussió mundial al voltant de la 1  Gran Guerra. Per aquest camí, el dret del català "(...) es tracta d'una cosa primordial que les compr n totes (qüestions social, històrica, literària, etc.) i les sosté totes, d'una cosa que és la nostra vida i la raó de la nostra existència i que ho penetra tot, i que té dret a regnar per tot arreu de Catalunya i de la qual no en podem sustreure a aquest Consistori s'ino volem que aquest hemicicle es converteixi en una asfixiant campana neumàtica"¹⁵⁷

157 . La Llengua Catalana ... ob. cit. "Primera Rectificació en Resposta a H. Giner de los Rios " p. 31

I, més endavant, acaba de donar la mida del caràcter radical en que es mou el catalanisme, ja en aquest any, radicalisme que precisament ell va en camí de ser-ne un dels màxims representants, i en el que el dret a utilitzar el català a tots els nivells serà primordial, dient: "Perquè ara, Senyors, discutim una qüestió biològica, un fet viu que entra pels ulls i per les orelles i que no es pot negar; no una política ni una definició. Per això no m'interessava escatir si el nostre idioma català mereix el nom de llengua o el de dialecte" ¹⁵⁸

Fa referència, evidentment, als arguments tòpics que tan van utilitzar en aquest moment la minoria radical barcelonina, alguns parlamentaris i senadors - com queda vist- i del que no en va saber sustreure ni la "Real Academia Española" ¹⁵⁹. S'ha d'entendre també, el veure la maroma que ha de passar el radical Hermenegildo Giner de los Rios, home, per altra banda, de gran preparació i autoritat moral, en el moment de la resposta a En Jaume Bofill, per defensar la major universalitat del castellà, i lluitar contra la utilització del català i, ja en el terreny del conjuntural (demostrant en això que ha copçat tot el sentit del discurs inicial d'En Bofill), denunciar l'estreta relació d'aquesta reivindicació amb el moviment nacionalista del que la Lliga n'és la força hegemònica. Així, En H. Giner de los Rios, podrà arribar a atacar la "funesta" Solidaritat Catalana, de recent record, o també, per exemple, el parany -un "nuevo peligro"- que els catalans estan preparant amb l'Escola Montessori ja que aquesta, sota el pretexte de "lo novedoso", amaga la voluntat de fer una Escola Catalana i, en definitiva, la voluntat catalana realment inquietant (pot portar, precisa, a una "tercera guerra civil") per aterrar tota mena de principis -com el de la llengua- que de forma plurisecular

---

158 . Idem p. 38

159 . en un comunicat al Ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes (26.I.1916) , denuncia que hi ha algunes corporacions on s'utilitza normalment el "dialecto de la región o provincia", constituint una greu negligència que demostra que alguns han arribat a dubtar fins i tot de "la supremacia y predominio" del castellà.

han significat un vincle d'unió nacional ¹⁶⁰.

Aband de fer referència al que potser és el discurs d'En Bofill que més l'ha trascendit en el futur, La Llengua Catalana a l'ajuntament, sintetitzàvem l'ambient immediatament anterior que justificava i donava sentit a bastament a les seves demandes. No cal justificar des d'aquí el fet de que es tracta de l'obertura d'un període transcendental, i no es podria entendre pràcticament res (resultaria inexplicable, per exemple, la postura del nucli dirigent de la Lliga) sense introduir-hi la potència del moviment obrer que en una progressiva tendència a la coalició de forces, arribava a llençar, el mes de desembre, una proposta de vaga general (en combinació UGT i CNT) com a resposta a l'encariment de la vida; una vaga de subsistències que qüestionava, però, l'hegemonia de la burgesia i la seva possibilitat d'actuar sense trabes en el camí iniciat com a pretés moviment nacional interclassista.

La nova situació oberta després de la mort d'En Prat de la Riba.

Parlar de la "crisi de 1917" o, millor, d'aquest període crucial que va de 1916 a 1922, és més difícil. A part, no es tracta ara de reflexar en tota la seva profunditat la història catalana; però, no hi ha dubte que des del prisma i posició des d'on s'enfrontava En Bofill a la realitat, el període, amb tota la seva intensitat, havia d'influir profundament en el nostre personatge; tan en la seva obra gestora i rectora en l'esfera pública, com en les campanyes electorals polítiques a que s'havia de llençar en un futur proper. I en aquest sentit, al tenir en compte que en 1919 En Jaume Bofill serà considerat públicament (i tàcitament) com la figura representativa de la intel·lectualitat barcelonina, se'n fa do-

---

160 . vege's per tot això: El Idioma español. Discurso Pronunciado por la Patria y por la Lengua, por H. Giner de los Rios.- Barcelona. Ed. de las Juventudes Republicanas Radicales, 1916. ps. 16

blement imprescindible la referència breu al marc general que clarifiqui i situï el tema, veritablement monogràfic, que ara ens ocupa.

Per altra banda, no podem oblidar la mort d'En Prat de la Riba, l'agost de 1917, i amb ell, la desaparició del que havia sigut mestre, promotor i col.laborador per al nostre personatge, fet aquest, doncs, que acabava realment tota una etapa de la vida d'En Jaume Bofill. El fet, que no pressuposava que aquest quedés en mala situació dintre l'equip o en relació a la nova presidència ocupada per En Puig i Cadafalch, home que, fins al refredament de 1922, mantenia molt bones relacions (malgrat el seu caràcter poc tractable) amb el grup d'En Jaume Bofill a la Joventut Nacionalista, significava, no obstant, el final i el trencament de tot llaç d'adhesió incondicional a la direcció de la Lliga. Mort En Prat de la Riba, en Bofill quedava com un dels més prestigiosos representants de la política del "Catalunya endins", i en definitiva, com a deixeble d'aquell, el segur de que es mantindria la puresa ideològica d'un programa en evolució -segons ell- per realista, que havia aglutinat a un sector molt concret de la població catalana. Sens dubte és aquí on rau la força i la significació d'En Bofill i Matas, en un període especialment candent per les tensions que conflueixen sobre aquesta classe mitjana, tant en la seva perspectiva familiar, com en la professional o en la directiva a les corporacions públiques, llocs des dels que es veuran precisats a afrontar, en el concret tota la problemàtica del moment. Però, a més, a la constatació de la pròpia vulnerabilitat sectorial davant la crisi ¹⁶¹, s'hi afegeix la de que la crisi obliga a la Lliga a convertir-se, sota la direcció d'En F. Cambó, en un partit de classe que, si en les relacions amb Madrid es manté tàcticament en la línia de les reivindicacions nacionalistes, a Catalunya, la dinàmica dels fets l'està portant a estructurar-se fàrrriament per a la defensa dels interessos burgesos ¹⁶², contribuint amb això de manera decisiva a la radicalització social que deixa tan mal situa-

---

161 . Per una panoràmica general, Vid. Juan A. Lacomba: La crisis española de 1917 (1970) Referent al moviment obrer en concret: A. Balcells El Sindicalisme a Barcelona (1916-1923) Barcelona, 1965

da a la classe mitjana.

I aquí hi coincideixen les dures crítiques dels ideòlegs proletaris que, davant els resultats de la vaga revolucionària del mes d'agost, es replantegen les tàctiques i ataquen, no ja a la burgesia patronal i econòmica, sinó als responsables de la ideologia que aguanta al sistema i a les contradiccions que s'aboca reivindicant la democràcia i per tant el socialisme al mateix moment en que contribueixen al bloqueig de les reivindicacions proletàries i, en ocasions, a la repressió. Basti, com exemple, En Joan Peiró quan afirma que: "Los conservadores de la sociedad burguesa, tanto los que militan en las izquierdas como en las derechas de la política, tienen la misión de desviar a las clases trabajadoras de su camino de emancipación, y de ahí que en los grandes rotativos veamos a unos señores que no trabajaron nunca (...) cultivar la "sociología" y sentando principios y fijando normas a la lucha por la existencia, sociología que con sus principios y normas, en muy poca cosa se diferencia de la (...) "sociología" de Jesucristo. Es muy claro que estos sociólogos, llevados por un instinto de conservación de clase (...)" ¹⁶³. Per altra banda, la centralització i millor estructuració de la premsa cenetista, dona major solidesa, dignitat i representativitat a tot aquest tipus de crítica de la que la classe mitjana només es pot defensar criticant-la en el sentit de que la sustenta una ideologia poc realista ja que vol resoldre la qüestió social descatalanitzant-la ¹⁶⁴.

La complexa acció organitzadora que tan bé havia pogut representar la Mancomunitat, ajudada per la crisi internacional del capitalisme (l'aflebliment de la dominació monopolista sobre una àrea de dependència)

162 . Vid. al respecte la significativa conferència d'En Cambó al local del CADCI (17.III.1917) amb el títol L'Acció privada en la vigorització de la indústria en la que parla de l'estructuració dels interessos privats davant un govern ineficaç.

163 . J. Peiró (pseudònim J. Fuentes): La actuación del proletariado debe ser revolucionaria. "La Colmena Obrera", 22.XII.1917. Citat per P. Gabriel: Joan Peiró. Escrits. p. 35-36

164 . Vid., al respecte Susana Tavera: La prensa anarco-sindicalista (1868-1931)

i el consegüent enriquiment burgès aprofitant la neutralitat i la crisi general, però que mai seria tan profitós sense l'existència dels moderns mecanismes necessaris, té, tot plegat, la potència de donar forma concreta a la posició hegemònica de la classe burgesa catalana. Però, per altra banda, l'objectiu més àvidament perseguit, la total dominació d'un Estat dominació que els ha de permetre participar amb més personalitat en els circuits de competència internacional, no es podrà aconseguir de forma definida perquè es toparà contra una estructura econòmico-social tan arcaica que ni ha pogut aprofitar els mecanismes liberal-burgesos que se li han ofert de forma progressivament modernitzada, des de principis del segle XIX.

Però, per altra banda, hi ha el sector que hem denominat de classes mitjanes, que si bé podríem catalogar com a intel·lectualitat en natural i històric procés de rebel·lió contra la generació anterior, no podem oblidar -i, donat el moment, això és el més important, segons el nostre parer- que es tracta d'un "nucli selecte" que busca la pròpia significació política i un destriament de posicions i "matizos" (com dirà En bofill) que traduït al concret no és més que un allunyar-se de la Lliga. El procés, a partir de 1915 o 1916, desborda a bastament el marc de la "professionalitat" intel·lectual -per més que intel·lectuals siguin els principals dirigents del canvi d'orientació- per a passar a significar l'exigència d'un canvi bastant radical de forma i exigència de vida i de les relacions intersocials i del poble amb l'Estat que és el reflexe fidel d'una necessitat de subsistència que ha fet perillar la radicalització general.

No hi ha dubte que el major nombre de plantejaments (veritables eslògans que lliguen en programes concretament edificants) són fills de la nova situació universal que ha acabat de precipitar la Gran Guerra; i ja sigui per la força dels contactes personals que es faran obligats o per la necessitat tàctica i ineludible d'assimilar a extensos sectors populars oblidats fins aleshores i constituir-se així, en pont presumiblement integrador de la classe obrera, el cert és que les línies directrius d'aquest nou moviment que ara s'iniciarà, ens recorden sovint a les defen-

sades per les esquerres catalanes de principis de segle, fracassades aleshores, en la seva formulació més pura, davant l'empenta regionalista.

Tot aquest corrent a que estem fent referència, és doncs, el que s'esbotzarà per allà l'any 18 o'19 i que ens porta directament als primers moments republicans. Però, com ja hem vist, des dels primers moments de la guerra ja s'én començaven a destacar les primeres línies.

En 1919, En Jaume Bofill comprén, accepta i, sobretot valora, com a moment trascendental per a la seva actuació política, un fet que considerem fonamental: si el nacionalisme és un poble en marxa (com la Lliga ha "fet veure" que postula, obertament des de 1913, amb "L'Escola de la Lliga"), vol dir que estan en marxa com ell diu, tots els estaments catalans.

I en Bofill es dirigirà al que s'én dubte podem denominar classe mitjana (i ell així ho creu amb fermesa): s'està dirigint a la intel·lectualitat ~~estatiana~~, als homes de professions liberals, els qui ben bé podem denominar funcionaris (o servidors) públics, això és, a homes de profunda preparació i d'alt contingut "moral", homes als qui situa ben diferenciats i progressivament allunyats de l'opulent burgesia i del proletariat revolucionari, i als qui valora (dintre el que considera una favorable situació de "desdoblament de matisos") per la seva posició intermitja, com a únics àrbitres de la lluita de classes, ja que són ells els únics que, treballant per crear un significatiu ambient de "concordia de classe", poden construir realitats prou complexes com per donar forma a una estructura d'Estat modernament burgès.

En aquest sentit definitori de tota una classe i de la seva missió específica i real, arribats a la conjuntura de 1917 a 1919, és fonamental i no té cap desperdici la lectura del seu discurs ja mencionat Les Joventuts Catalanes. Política. Nacionalisme. Socialisme. En Prat de la Riba ¹⁶⁵ del que en el seu moment haurem de tornar a parlar.

---

165 . Vid. l'apèndix: transcripció íntegra.

En la línia d'aquest "desdoblament de matisos" a que ara feiem referència, Un Jaume Bofill demostra una fina i exacte apreciació de la realitat així com de la tàctica a seguir, donada la situació creada, que en el concret, fa referència al període de consecució de l'autonomia integral i, de retruc, d'un Estat burgès modern i democràtic, en el que la monarquia es fa progressivament insostenible. En Bofill afirma que la guerra mundial, a Europa ha conferit una "flexibilitat evolutiva" al seu "status quo" social. A Catalunya, tot el contrari, amb la situació previa de respecte a la teòrica consecució de l'autonomia, aquest status quo social esdevé "antipàticament conservador". Davant les "grans alternatives" -continuarà En Bofill- com, per exemple, la vaga general revolucionària (fa referència a la de la Canadiense): "(...) l'equilibri dels nostres directors es feu gairebé impossible, i es nota una alarmant depressió de l'opinió pública" ¹⁶⁶.

Evidentment, per la personalitat del qui centra el nostre treball, aquest ha de quedar enfocat des d'una òptica netament burgesa o, millor, del sector burgès. Però no creiem que això ens hagi de portar a una confusió greu, que, sota qualsevol punt de vista, impossibilitaria una posterior anàlisi de la trajectòria política d'aquests sectors que, ^{En} Bofill trobaran una certa representativitat moderadora.

Arribats a aquest moment crucial de la vida catalana en que la Lliga Regionalista, com a representant de les burgesies "regionalistes" de gran part d'Espanya, recollint en el concret l'anterior trajectòria que arrenca de la Solidaritat, s'apresta a donar forma política moderna al seu hegemonisme, crec que hem de comptar -amb totes les seves conseqüències- amb el funcionament, des de Catalunya, d'un veritable partit de classes. I és un partit de classe que arrossega tots els vicis i inconvenients en que es va haver de fonamentar per a créixer.

—En Jaume Bofill, i com ell molts d'altres (sobretot des de la Joventut Nacionalista) més que un afiliat de la Lliga, ja hem dit que ho és, millor, de "L'Escola de la Lliga" i de la feina de "Catalunya endins" que ella representava i destriava. En la mateixa campanya electoral per a les eleccions provincials de 1917, en un miting a la zona de Torelló-Manlleu del mes de març, En Jaume Bofill basa els diversos parlaments que hi fa, en las realitzacions concretes de la Lliga i en les realitzacions de la Mancomunitat, conjunt d'una obra positiva que ve representada per l'E. Prat de la Riba. I es que de fet hem de dir que En Cambó va molt més enllà, i molt més depressa del que realment pot anar, on va la massa real d'afiliats amb que compta. Per més que hi participa i la posa a debat, En Cambó actua molt més enllà de l'anècdota política del moment.

Des de mitjans d'agost de 1917, a la Lliga, i especialment a En Cambó (parlem des d'un punt de vista teòric i fent referència especial a l'interior de Catalunya) més que els atacs de l'Assemblea de Parlamentaris per part del govern Dato ¹⁶⁷, o el propi fet del revolucionarisme de la classe obrera, preocupa la deteriorització del que anomenem "classes conservadores". En aquest sentit, el comentari de "La Veu" al manifest "Els Parlamentaris al País" del dia 14 d'agost ¹⁶⁸ és força significatiu. Hi llegim, per exemple, que: "Convé que, en aquests moments, la serenor imperi per tot arreu, i, sobretot, que imperi en les classes conservadores. Cal recordar la reacció en sentit radical que's va iniciar a Barcelona i que va presidir totes les manifestacions de la seva vida pública durant dos anys després de les agressions a que varen donar lloc els successos de la Setmana Tràgica. I no oblicem que entre les jornades de 1909 i les de la darrera setmana ha pogut no-

---

167 . des de les planes de "La Veu" es fan veure les contradiccions d'En Dato a l'atacar l'Assemblea com a francofila des de l'interior i, des de l'exterior, aprofitant periodics "subvencionats" com Le Temps com a germanòfila. En Dato —afirma La Veu— vol traspassar problemes ben interns al camp de la pugna internacional que gira al voltant de la Gran Guerra.

tar tothom una diferència remarcable". Es curiós observar també com el mencionat comentari fa al·lusió al fet de que "molts" que pels seus antecedents" no podien ni somniar en llençar-se a un moviment vaguístic o revolucionari, havien vist amb complaença i esperança la vaga revolucionària coincident amb l'Assemblea ("equivocant-se" en la relació, precisa el comentari a que fem referència), fet que, en conjunt, posava de manifest el trasbals constituent i revolucionari del moment, i una possibilitat de desbançar amb la sotragada, "la ignominia instal·lada en el poder".

Ben diferenciats des d'abans, i progressivament, els papers de la dreta burgesa mes o menys progressista (o reformista), des d'altres grups constituïts per ultracatòlics, integristes, pels que han girat al voltant del Comité de Defensa Social, o pels carlins al voltant, per exemple, de "La Bandera Regional. Semanario Tradicionalista", etc., arribava ara el moment de les actuacions concretes i dels programes clarificats. Per a gent com En Bofill i Matas (amb tota la seva càrrega dretana i catòlica en el concret, si es vol), el desvincular-se de la Lliga era només qüestió del temps necessari per a que la Lliga, com a partit, es definís i actués obertament com a partit de classe. Abans ja de l'alternativa que se li oferia amb l'Acció Catalana, en Bofill considera, fins i tot, la possibilitat de centrar la seva actuació polític-pública al marge de qualsevol partit concret.

Un programa que es centra en el canvi de règim, partint, encara, de les implicacions del fet nacional i en la consideració de tipus social com a problema inajornable, no es pot adequar ja al del grup Cambó que, com a màxim, intenta d'anar a la revitalització del parlamentarisme i substituir els anacrònics partits turnants per una nova oligarquia moderna i tècnica. Per els sectors de classes mitjanes, la tendència intervencionista d'En Cambó, expressada clarament, per exemple, en la conferència que dona al Palau de la Música (16.I.1918) sota el títol L'Actuació de la Lliga o, també, en l'article a "La Veu" (22.III.1918) Per la formació d'un govern d'autoritat, es van obrir els ulls, inicialment, potser, encara, en una relació

---

168 . el manifest i el comentari referits també van ser publicats en forma de full volant (que és el consultat).

causa-efecte que havia de tardar poc a concretar-se. En el manifest que anuncia la "Conferència Nacional Catalana" (En Jaume Bofill participa en la seva redacció definitiva) llegim, en un tó entre desorientat i queixós, com es denuncia el fet de que la burgesia "malaurà" el moviment en que s'havia posat la societat espanyola, obrint una "perillosa" situació de "lluita social" i situant al nacionalisme en un "fals puritanisme d'un exacerbació conservadora". Combinacions electorals, manifestacions contradictòries, dualitat política entre Madrid i Barcelona, etc., van portar a una situació de desarrelament popular en la que -precisa el citat manifest- "El nostre poble que pressent la simplicitat del problema nacionalista, s'esverà una mica davant d'una tàctica tant complicada".

Però la actuació política i concreta d'En Jaume Bofill, com la de molts altres, encara va unida a la Lliga Regionalista; sobretot en el que fa referència al marc d'extensió de les idees de l'"Espanya gran" arreu de la península, i sobretot, pel resta de les nacionalitats perifèriques, en el marc de les demandes (de gran abast popular) d'autonomia que la Lliga encara s'esforça per a dirigir, realitzant una tàctica retirada del Parlament, que si bé portava lògicament a una solució real del conflicte o a l'obertura d'un període secessionista, va quedar ben aviat neutralitzada i sobrepassada pel plantejament radical de la lluita de classes. Les masses populars, si així podem denominar l'ampli i heterogeni conglomerat que recolza inorgànicament les realitzacions que aconsegueixen el programa autòmic, abandonen els partits majoritaris de Catalunya i l'abstencionisme electoral s'agreuja. Es des d'aquesta situació d'on parteixen les inquietuts i les noves necessitats de les classes mitjanes (la radicalització de molts membres de la Joventut Nacionalista és evident i creixent) que ens porten de forma directa al crucial període de 1921-1923.

L'impacte de la crisi i no cal dir la posterior "guerra social" va ser molt fort entre aquests nuclis de la classe mitjana, el vincle d'unió dels quals havia estat, per sintetitzar, "la força integradora del projecte d'En Prat de la Riba" ¹⁶⁹, un dels casos més significatius és pot-

ser el d'En Carles Jordà (conegut entre els íntims per Karl) home d'una gran representativitat anterior que arribarà a "fugir" de Barcelona per a refugiar-se a les seves terres gironines. De tota manera, l'important es veure com, sotmesa a aquesta pressió que començava a ser sentida en tota la seva dimensió internacional, la classe mitjana barcelonina -la que actuava a Barcelona-, no tant sols no va caure pel pendent del feixisme, si no que, començant a assumir de forma generalitzada la postura republicana, es converteixen en aferrissats defensors de la liberal-democràcia, a la que comencen a veure sota el prisme de les idees d'un Ortega y Gasset quan afirmava que el socialisme era "el nuevo cauce de la emoción liberal".

Durant tot aquest període que ara acabem de tractar han arribat a Catalunya gran quantitat de publicacions, ja siguin llibres o revistes, i en les quals s'hi troba l'influència d'un Starzo, o d'un E. Croce, del "fabianisme" anglès o de la pròpia internacional socialista, per citar només unes línies de les que realment van influir per Catalunya; i això, tot i comptant amb la mimba de paper i de producció literària que va provocar el mateix fet de la guerra. Però, a part del apuntat més amunt, hi ha l'extraordinària inflació de publicacions, lligues i entitats nacionalistes o regionalistes, o d'altres que, en una línia similar, responen a la idea de la superior entitat de l'ària mediterrània ^{169/1}. Destaquem, en aquest capítol a la "Union des Nationalités", entitat que de fet es justifica per la publicació de les Annales des Nationalites, el butlletí d'aquella entitat, fundat, al voltant de 1911 per J. Gabrys i Jean Pelissier. En 1916, els Annals publicaran un Etude sur la nation catalane, com abans ho havia fet amb els cassos d'Ucrania, Lituania, i Països Letons, sobre la nació Rumana, sobre la Xeca.

---

169 . Vid. Rovira i Virgili: Els polítics catalans p. 21-66.

169/1 Vid. per exemple, la revista quinzenal "Le Feu", fundada, al voltant de 1906, per Emile Sicard i editada, per les dates que ara tractem, a Aix-en Provence sota la direcció de Joseph d'Arbaud. La revista, que de tant en tant publica números monogràfics, (Le Languedoc Méditerranéen, Le federalisme, l'Algerie, Emile Sicard, Le Maroc, etc) declara ser: "L'organe du regionalisme méditerranéen; la tribune des reivindications historiques, linguistiques, économiques des Provinces du Midi de la France; l'instrument du mouvement litteraire et intellectuel des

— Precisament era una de les finalitats estatuaris de la "Unió" ¹⁷⁰, a part la promoció de treballs, l'estudi "imparcial" i científic dels progressos realitzats per les diferents nacionalitats, així com potenciar llur coneixença mutua i el sorgiment d'un sentiment de solidaritat respecte les finalitats que les mouen. L'ara citat Etude sur la nation catalane, dividit en quatre "Livres" en els que, successivament es tracten aspectes teòrics, una perspectiva històrica, un balanç del aconseguit (certrat, es clar, al voltant de la Mancomunitat), i finalment, algunes opinions sobre la problemàtica "actual" de la política catalanista, entre les que s'inclou un interviu fet per Y. Ponsvreau a En Fc. Cambó, en la que aquest parla de la política espanyola del catalanisme i de la confiança que Catalunya té a que "(...) La personnalité ~~des Pays Proximités~~ nationale de la Catalogne soit consacrée dans la nouvelle constitution de l'Europe" ¹⁷¹. En aquest sentit, una de les aspiracions de la revista és, precisament, "el recolament de les justes reivindicacions, de les Nacionalitats en el moment en que es parli de pau", segons la declaració inicial de la redacció de la revista.

En aquesta línia i ja des de principis de 1918, començaran a sortir (i la difusió per Catalunya serà molt ràpida) altres revistes per a les que les reivindicacions nacionalistes estan incloses dintre el vast programa wilsonià de revalorització democràtica i que corresponen al que es va denominar "esperit de ginebra",. Dintre aquest grup volem destacar, darrera l'Europa Nouvelle, que en el seu moment de major importància va dirigir Louise Weiss, les revistes "La Tribune des Nations", "L'Eveil des Peuples", "L'Europeen", etc. ¹⁷².

Pays de langue d'oc; un lien d'amitié et d'union latine."

170 . Entre els membres del seu Patronat hi figuren: M. de Unamuno, G. de Azcárate, i per Catalunya, Fc. Cambó i J. Puig i Cadafalch.

171 . (Y. Ponsvreau) Interview de M. Fc. Cambó: La Politique espagnole et le problème catalan "Les annales des Nationalités" p. 228-231.

172 . Vid. al respecte: Bellanger i altres: Histoire Generale de la Presse Française. vol III.

Per altra banda, des d'aquest punt de vista es pot rebutjar la influència, o com a mínim el ressò d'una informació rebuda de part dels nuclis d'inspiració tarressiana especialment "Action Française", més en la línia del propi M. Barrés (que en això hi havia ajudat el propi E. d'Ors) que no pas en la d'En Ch. Maurrès, amb el caire més militant del seu dretanisme. Des d'aquest punt de vista destaquem la importància dels articles publicats per En Maurice Barrés (en els que defensa al nacionalisme com "la llei dels pobles moderns") a les revistes i periodics "Le Figaro" "La Patrie", "Le Courrier de l'Est" "L'écho de Paris", "La Revue de Genève", etc. els quals, afegint-hi alguns parlaments del mateix autor, serien publicats en 1925 sota el nom de Scènes et doctrines du nationalisme 173.

Però, concretant en Catalunya, a qui hem de destacar és a En Rovira i Virgili i el seu primer lloc com a difusor de la idea nacional de tendència esquerrana, esforç al que hem d'afegir el de donar a conèixer els plets nacionalistes d'altres bandes, com l'intent d'exposar els fets, en llur perspectiva històrica, com a base -segons declaracions del propi autor- de les teoritzacions posteriors ¹⁷⁴. La producció d'En Rovira i Virgili, en aquest camp és realment considerable. Destaquem, l'any 1916, l'aparició a la col·lecció "La Revista" del seu llibre El nacionalisme ¹⁷⁵ i que va ser el resum de la teoria que havia inspirat l'anterior història dels moviments nacionalistes. L'any 1917, al costat del llibre Nacionalisme i Federalisme, sortirà El nacionalismo catalán, obra d'un gran ressò, a la que hi seguiria, ja en 1918, la "Cronica documentada dels darrers esdeveniments de la politica espanyola": La crisi del règim, primer volum de la secció política de la col·lecció de l'Enciclopeida Catalana.

---

173 . Vid. al respecte. Sternhell: M. Barres et le nationalisme français, especialment els capítols V i VI i la completíssima bibliografia.

174 . En tres volums, l'obra seria publicada per la "Societat Catalana d'Edicions, entre 1912 i 1914.

175 . En 1932 seria reeditat, a la Col·lecció Popular Barcino, amb el nou títol de El principi de les Nacionalitats, en una secció dedicada a publicar resums d'elements de Dret Politic.

Ens hem referit especialment al cas d'En Rovira i Virgili per un triple sentit que trobem en la seva representativitat, reflexe matisat de la que exerceix dintre el grup de classes mitjanes en procés de radicalització que és el de la seva presa de consciència diferenciada. De cara a l'interès concret del nostre treball trobem, primerament, que En Rovira i Virgili ve a ser, dintre el nucli motor de la classe mitjana que al seu moment hem pogut delimitar com el format pels "intel·lectuals-burocrates", el complementari esquerrà d'En Jaume Bofill i en aquest sentit és curiós veure com ^{en} aquest període es comença a estrenyer la coneixença entre ambdós personatges, a identificar-se (en la versió laica i la religiosa, com remarcaria el propi Rovira i Virgili) la teoria del nacionalisme i a sovintejar una col·laboració, iniciada al si de la Junta d'Afirmació Catalana, que trobaria el seu punt àlgid a principis de 1931. Per altra banda trobem a En Rovira i Virgili interpretant "la crisi de 1917" des de la perspectiva nacional-democràtica, fet aquest que es assumible per tot aquest grup del qual, fins i tot en el seu sector dretà n'hem destacat l'evolució. Al respecte i des d'un punt de vista gairebé autobiogràfic, En Jaume Bofill i Matas insinuaria aquesta trajectoria a que* ens referim en el transcurs d'una conferència, que significativament va titular El Nacionalisme i Barcelona, pronunciada a l'orfeó de Sants el 24 de març de l'any 1917, al afirmar que: "(...) la ciutat té una finor de percepció que és inapreciable pel Govern, una percepció adquirida a força de generacions de barcelonins, que han anat perdent tot el caràcter ruralista" ¹⁷⁶

Però contribuint a destacar aquesta co-representativitat de l'Antoni Rovira i Virgili i alhora marcant-nos una línia de significació sectorial que ja començàvem a veure estructurada abans de 1910, hem de donar una verdadera importància a l'acte d'homenatge de que va ser objecte En Rovira i Virgili el mes d'abril de 1917, en motiu de l'aparició del seu llibre El Nacionalismo Catalan . I el que resulta interessant és veure

---

176 . Vid. "La Veu", 25.III.1917.

que aquest acte el va organitzar precisament la gent de la "Junta d'Afirmació", fet amb el que reemprenem la pista i el sentit que aquests donen a la seva activitat diferenciada. En 1922 i arrel de la separació de la Lliga, En Jaume Bofill marcarà de forma ben explícita aquesta trajectòria que veu culminar a la Conferència Nacional Catalana, fet aquest que, per altra banda, ens defineix la conferència del mes de juny des de l'òptica bofilliana. Així, el nostre personatge precisarà una línia no interrompuda i que marca la coherència de la seva trajectòria política, la qual partint de l'element antiestatista (que és estatisme català) que ells havien aportat a la Joventut Nacionalista, passa per la comunicació de la Joventut als Parlamentaris i Senadors catalans de l'abril de 1915, primera activitat política de la Junta d'Afirmació Catalana de l'any anterior, es continua amb la diada de la Llengua del gener de 1916 i en la posterior festa de la Unitat Catalana (21 de maig de 1916), per acabar en l'homenatge a En Rovira i Virgili més amunt apuntat. La projecció futura d'aquest nucli -que veurem en el capítol següent- passa ja centralment per la persona d'En Bofill i Matas en el sentit que serà -l'últim graó abans de la Conferència Catalana- l'acte d'homenatge en motiu del seu ingrés oficial al govern de la Mancomunitat.

Volem destacar encara encara que d'una manera breu, les línies essencials de la particular activitat d'En Jaume Bofill en aquest període. Per un cantó tenim un tipus d'activitat, que ben bé podem denominar particular ja en aquest període, com és, per exemple, l'exercida en el camp de la religió. En aquest capítol podem indicar la conferència que va fer patrocinada per "Catalunya vella" de Vic en el primer aniversari de la mort d'En Torras i Bages i que l'editava la "Revista de Vic" el mateix any 1917. Dos anys més tard, això és, en motiu del tercer aniversari, repetirà el tema de "La Personalitat del bisbe Torras i Bages", aquest cop al local de la "Lliga Espiritual de la N^a Sr^a. de Montserrat, en un acte

commemoratiu en el que també hi participa el Dr. Basanera i Cardó ¹⁷⁷.

En el mateix camp trobem la conferència que va fer el mes de juny de 1917 al local de la "Joventut Catòlica" de Sabadell sota el títol Cultura Espiritual de la joventut. En aquest parlament, En Bofill i Matas parlaria de la "Patria i la Religió" com els dos pilars, modernitzats, de l'educació de la joventut, afirmant que aquest era el sentit que, sota el mestratge diari del bisbe de Vic, la seva generació va aprendre a donar a la màxima d'aquest: "Atletisme cristià".

Fora del camp de la religió i ja en el públic, el que podem denominar com a nacionalista, En Jaume Bofill només participará en les iniciatives de la Lliga, que sorgeixen quan els interessos d'aquesta passen per la necessitat de desbancar l'Estat i el sistema de la Restauració, ja sigui en les campanyes de mobilització i afirmació catalanistes, com també en aquelles altres en que es buscava la mobilització i l'actuació conjunta dels nacionalismes perifèrics. En aquest darrer sentit, la significació d'En Bofill arribaria a ser gran, tal i com veurem més endavant quan a principis de 1933 En Jaume Bofill reingressa a la Lliga, En J. Carner li escriurà una sèrie de cartes des de Baiona en les que, entre altres coses, li diu que el que hauria hagut de fer era mantenir-se com a polític independent i seguir en el seu camí verdaderament representatiu de la tendència "pan-catalanista" de la "Catalunya gran", el pont d'unió amb València i Mallorca. En aquesta sèrie de significació destaquem la participació d'En Bofill en el banquet del Tibidabo amb el que la Lliga obsequiava als representants bascs, que presents a Barcelona, continuaven els contactes establerts per En Cambó l'abril de 1916 en la seva visita a Sant Sebastià, referment de l'eix basc-català constituït al Congrés aquell mateix any i que era la posta en pràctica del sentit del manifest "Per Catalunya i l'Espanya Gran", dirigit -com apuntava En Cases Carbó- a Catalunya, però també a tot Espanya ¹⁷⁸. Al banquet a què feiem refe-

---

177 . Vid. "La Revista de Vic" Any II, nº 15 (febrer 1919) p. 273

178 . Vid. J. Pabón Cambó Vol. I, pa. 447 i ss.

rència, celebrat el 29 de maig de 1917 hi van assistir, al costat de la representació basca i entre altres: Garriga i Massó; F. Rahola, Vallès i Pujals, Bertran i Musitu, Ventosa i Calvell, Morera i Galicia, Bassols, Parellada, Puig i Cadafalch, Abadal i Vinyals, Maynès, Iglesias, Duran i Ventosa, Puig i Alfonso, Ribalta, Calderó, Raventós, Bofill i Xatas, Guarro, Jordà, Salas Sitjà, Nonell, etc. ¹⁷⁹.

En Jaume Bofill, que es va alçar a fer el primer brindis, ho va fer en nom de la llengua pròpia que els dos pobles tenen com a element diferencial, i entre altres coses va dir: "Erindo, no per aquesta llengua oficial, sinó per la popular de Castella, desitjant que es desvetlli perquè sigui la llengua viva d'una terra ressucitada i orfa de polítics aventurers; perquè amb ella es firmi la Carta Magna de la nova Ibèrica, no tremolosa com la mà d'un tirà que abdica forçosament, sinó per la d'un poble ple de vida. Estem en moments que els imperis s'esberlen, que es senten els crits d'infantament prodigiós que donarà a llum les noves nacionalitats. De la nova Europa, en volem ésser participants. Tots junts brindem per les coses vives i perquè els dorments es desvetllin, perquè en el nou món tinguin les nacions ibèriques un lloc preeminent. Nosaltres, almenys Euzcadi i Catalunya hi serem" ¹⁸⁰.

Referent a les relacions d'En Jaume Bofill amb València, podem ressenyar la seva participació per segona vegada i entre el 12 i el 20 de gener de 1918 en una campanya proselitista en motiu de la inauguració de la "Unió Valenciana Regionalista", formant equip amb l'Abadal, En Rossinyol, En Solé i Marc i En B. Rahola. ¹⁸¹ En la repartició que la Lliga s'havia fet de la resta d'Espanya, a En P. Rahola li corresponia la zona

179 . Vid. "La Veu" 28.V.1917 (ed. vespre) p. 3

180 . Idem. A més, arx. part. J.E. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Cratòria (1) Guió i notes preparatòries.

181 . Vid. una explicació detallada a Cartes de Jaume Bofill a la seva dona Marguerida (12-15-17-19 i 20.I.1918) arx. part. J.E. i M. Secció Correspondència (4) A més Pabón Cambó Vol. I p. 594; I. Molas: Lliga Catalana Vol. I p. 120.

del llevant i part d'Andalusia. A les seves cartes, En Bofill va relatant molt bé la campanya, de gran intensitat i parla del gran ambient que l'envolta, amb els mitings fets a València capital, a Alacant, a Sueca, a Befifayó i a Castelló. D'aquest darrer comentava a la seva dona a la carta del dia 19 que "va acabar com el rosari de l'aurora, amb crits i protestes. Va ser una cosa divertida".

El mateix mes de gener i a Barcelona, En Jaume Bofill, obrint un any de gran activitat oratòria ¹⁸², el veiem participar l'u de gener, en la "Diada de la Llengua Catalana", en un miting organitzat per "Nostra Parla" en el que també hi va parlar En J. Ruyra ¹⁸³

---

182 . De fet serà el cultiu d'aquesta especialitat -juntament amb la seva constant preocupació per la llengua i el seu renom com a poeta- el que el portarà a ser nomenat membre adjunt de l'Institut d'Estudis catalans, el març de 1918.

183 . Vid. " La Veu", 2.I.1918 p.9

DE LA INTEGRACIÓ OFICIAL A LA MANCOMUNITAT A LA CREACIÓ D'ACCIO CATALANA.LA SIGNIFICACIÓ I LA PARTICIPACIÓ D'EN JAUME BOFILL I MATAS

Concretament, doncs, abans de passar al següent apartat —que es centra en la Conferència Nacional Catalana i la creació i actuació primera d'Acció Catalana— que veiem, en aquest any 1919, el moment de formulació de les grans línies teòriques i preses de posició en aquestes classes mitjanes fomentaran la seva actuació, ben bé fins a 1931-1933. És clar que no podem deixar de considerar el trasbals de la dictadura, i més endavant, el porpí fet i la significació de la proclamació de la República; però, a grans trets i fora dels cassos més concrets, la correlació de forces que ara es crea —i la seva adscripció a la dreta, a l'esquerra o al centre—, es conservarà fonamentalment vàlida. I en aquest panorama, la forma d'abordar concretament la situació i problemàtica catalanes, que en l'aspecte polític pressuposa la irrenunciable creació d'un règim democràtic de veritat (per on passa el fet nacional, seguint el plantejament wilsonià), són, tot plegat, trets fonamentals per a entendre el període posterior, o, a curt plaç, l'èxit teòric de la Conferència Nacional Catalana, i el ràpid i polític d'Acció Catalana.

Hi ha però, una última qüestió més general que ens acabaria de justificar, de la dreta a l'esquerra, la radicalització i conscienciació de les classes mitjanes, i, corresponent a aquest moviment progressivament autònom i radical, la repressió creixent a que van estar sotmesos els seus homes més representativament esquerrans.

Partint del pressupòsit de que l'economia d'Espanya-Catalunya està sotmesa a una determinant dependència respecte, bàsicament, de l'economia capitalista de l'Europa occidental, es pot constatar el fet que en el període d'entreguerres creiem poder observar en moltes de les àrees de dependència del món, de la correlació entre crisi general del capitalisme —amb la seva creixent debilitat objectiva i subjectiva dels lligams

de dependència- i la concreció i radicalització del que, per altres ares, s'ha denominat moviment d'alliberament nacional. Tot això, acompanyat en el cas concret que ara ens ocupa, del dretisme i immobilisme retrògrad d'una burgesia "nacional" que, anteriorment, s'havia servit, en major o menor mida, del moviment nacional interclassista per a potenciar el seu hegemonisme. El fet és que, a Catalunya, ens trobem amb una burgesia que, aconseguida una certa hegemonia institucional dintre del país, iniciarà ara una tendència, que no abandonarà oficialment fins a principis de 1933, de comprometre's i recolzar l'Estat monàrquic central que, de fet, es va convertir -i molt més amb el fet de la dictadura- amb l'aparell repressiu, corruptor i desmembrador que, objectivament, assegura i facilita l'intervencionisme exterior.

Paral·lelament, les classes mitjanes "inicien" la seva preocupació pel que està succeint a Europa i al món. No es tracta de la normal preocupació pel conflicte bèl·lic ni per la seva transcendència a l'interior ni per la significació de l'escisió entre aliadòfils i germanòfils¹, això, precisament, de la comprensió de que una de les possibilitats més reals de la actuació política del catalanisme, i del conjunt de l'Estat espanyol passa, per a uns teòricament, per a d'altres tàcticament pel debilitament del sistema capitalista i per les possibilitats revolucionàries que aquest fet potencia a l'interior de Catalunya. En Francesc Layret, l'any 1918, ho diu amb tota claredat, en el transcurs d'una conferència on resumeix la postura del P.R.C. davant el propi fet de l'acabament de la guerra, afirma, entre altres coses: "(...) el problema de Catalunya sólo puede resolverse en horas de revolución o en tiempos de conmoción internacional. Es ésta una razón más que abona nuestra significación intensamente revolucionaria"².

---

1. Vid. en tota la premsa del moment, l'abast popular i els comentaris a la firma de l'armistici l'11.XI.1918. Vid. també Gonzalez Casanova: Federalisme i autonomia p. 221 i 55 i la bibliografia inclosa a peu de pàgina 222.

2. Vegeu's J.A. González Casanova: Federalisme i autonomia a Catalunya p.225

La crisi revolucionària oberta l'any 17, ha acabat possibilitant realment el que la Solidaritat havia deixat només entreveure com una necessitat, més o menys inajornable: una "Catalunya grisa"³ no pot respondre a la problemàtica complexa i diferenciada que matisa els diversos sectors de la societat catalana en la múltiple lluita, dintre el contexte que podríem denominar imperialista (el contexte europeu i internacional) per la solució social i econòmica, i alhora política, d'un Estat multinacional.

El que és cert, i precisament és aquest el moment en que comencem a variar substancialment els plantejaments i la propia situació, és que la burgesia interior catalana depèn, podríem arribar a dir totalment, del capital internacional per a moure el procés d'internacionalització, explotació total i modernització de la vida catalana i espanyola; i aquesta situació d'autosuficiència tan relativa dintre de Catalunya, autosuficiència sempre en contradicció amb la situació inestable amb que s'enfrenten a la problemàtica general de l'Estat espanyol, no és una situació que recolzi precisament la plataforma de reivindicacions catalanistes⁴. Tot el contrari, des del moment que ara tractem, fins als nostres dies, la burgesia catalana, si se la considera globalment, ha estat un fort baluart de defensa del folklorisme catalanista, això és, el més justificat "quintacolumnista" neutralitzador de les progressives aspiracions democràtiques i actuals.

La significació de l'any 1919. L'activitat d'En Jaume Bofill

En el seu conjunt, l'any 1919, és d'una gran importància per a la vida d'En Jaume Bofill i Matas. El 24 de gener serà nomenat vicepresi-

---

3. fem referència a paraules del propi Bofill en aquest període al con-

dent quart de la Lliga, i el nomenament, verdadera "intromissió" en els cercles que des de foia temps copaven els homes de la vella generació, no sabem si veure-hi el reconeixement d'un valor sobradament probat, o el reconeixement tàctic d'una debilitat interna, reflexa de la que mina a la generalitat del regionalisme i que, de forma concreta, es manifesta en la progressiva divergència de criteris entre la Comissió d'Acció Política i la Joventut.⁵

En el marc d'aquest augment en importància, En Jaume Bofill es llença a una campanya electoral de més transcendència que la d'ambit municipal assajada fins aleshores. El mes de juliol d'aquest any és elegit diputat de la Comunitat. I en la lluita per ocupar un lloc en el més alt i general organisme català, En Bofill manté la tònica - que seguirà sempre d'evitar expressament el presentar-se per un càrrec a Madrid: En Bofill creurà sempre que la pràctica política al centre acaba per fer malbé els homes polítics catalans; els diputats i senadors catalans -opinarà En Bofill- necessitem trobar, a Catalunya, la "onciència política i ètica" que els faci veure continuament que surten de la veritable representació dels interessos de Catalunya per a involucrar-se en els embolics d'un parlamentarisme caduc.

Amb un excepcional carisme com a orador i teòric del fet nacional, En Bofill es llença el mes de maig a una activa campanya electoral que basarà, en l'aspecte polític, en el dret a l'autogovern, que passa per una primera reivindicació autonòmica, i que s'enfronta d'entrada amb el fet de la pròpia existència de la monarquia d'Alfons XIII. Ataca també, cosa natural en ell, al Partit Radical i a la Unió Monàrquica Nacional,

gratular-se de que no s'hagi deixat arribar la situació fins a aquest punt amorfe.

4. per aquest problema, principalment des del punt de vista teòric i fins semàntic, vegeu's, per exemple, l'obra de Nicos Poulantzas. En particular vegeu's, ja que permet observar el procés des d'una perspectiva actual: La crise des dictatures. Portugal, Grece, Espagne. -. Paris.- Fc. Maspero (col. Cahiers Libres, nº 302) .- 1975 137 ps.

6. Vid. arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits (6) Subg. Oratòria (1)

5. Vid. al respecte I. Molas: Lliga Catalana Vol. II p.69-99

que de retruc havia servit per a organitzar els monàrquics de Catalunya, en un miting al Teatre Olimp, i davant d'una nombrosa concurrència del Districte II ón, afirmant que el fet de que hi hagi monàrquics com els que arriben a la lluita electoral a Barcelona pot arribar a ser una de les explicacions del perque acaben tràgicament algunes dinasties. També atacarà durament en Bofill i Katas el caràcter marcadament reaccionari de les dretes catalanes i madrilenyes i l'estat d'excepció amb que s'ha volgut silenciar a Catalunya i que no ha causat l'efecte buscat, gràcies a que "els pobles reals no moren", com afirma en un altre d'aquests parlaments electorals.⁶

En un interessant miting a Sant Andreu del Palomar, anuncia, encara veladament, la importància que s'ha de donar a la politica social en les actuals circumstàncies per a les que atravessava el país, i el fonamental paper que hi poden jugar els intel.lectuals homes preparats i no enquadrats socialment ni en el camp burgès ni en el proletari, per a atemperar el radicalisme dels plantejaments i de les actuacions; és molt significatiu que per a exemplaritzar-ho, comenci ja a posar com a model el cas d'Anglaterra. Aquest esboç de politica social, en aquest miting, només queda plantejada; però més endavant veurem com, en el transcurs del mateix any 19, acabarà de perfilar tot aquest conjunt d'idees tan significatives.

Finalment hem d'apuntar, com a punts fonamentals del programa d'en Bofill -seguint el guió manuscrit d'un d'aquests mitings - els de: "l'autonomia: qüestió prèvia. Visió de Catalunya: problema social i cultural; Universitat Autònoma: només la pot implantar una Catalunya autònoma. Ideals i partits: obrers, burgesos, intel.lectuals, joventut". El fet de que s'ha de "tecnificar" la solució al problema social i cultural-educatiu, és una idea ja vella, però ara, inajornable; i aquesta intel.lectualitat aque continuament aludeix En Jaume Bofill és la idònea per a portar-ho a terme. Però, a més arribats a 1919, hi ha una altra qüestió prèvia per

pi fet revolucionari en marxa a l'imperi austro-hongarès, a Alemanya i, sobretot a Rússia. El mes de gener de 1920, En Fr. Cambó denunciaria aquesta situació, en un moment en que la veu tan determinant com per a que arribi a invalidar la tàctica politico-social tradicional del "regionalisme", com a mínim aquella que mira "Catalunya endins". L'arribada d'En Martínez Anido com a governador de Barcelona i repressor "oficial" de la classe obrera, inicia obertament el camí cap a la solució dictatorial.

Però, per altra banda, tenim la mobilització de la classe mitjana i la seva notòria i global radicalització en sentit republicà i nacionalista ⁷ o el camí d'organització de la Unió de Rabassaires, hi hem d'afegir la reestructuració del nacionalisme republicà, després de l'ensorrada en 1915 de la vella U.F.N.R. o del P.C.R. (d'un caire molt més minoritari) i demostrada, a més, la inviabilitat de la "Unió Catalanista" ⁸, així com tota possibilitat de relació amb el radicalisme o amb la CNT. En aquest període però, sorgirà la "Federació Democràtica Nacionalista" ⁹, tendència minoritària que s'aglutina al voltant d'En Fc. Macià a partir del 2 de febrer de 1919 i que, encara que demostrada ja en les primeres eleccions a les que es va presentar, les municipals del 8 de febrer de 1920, ens interessa per la similar adscripció social dels seus formants ¹⁰ pel fet de que responen a mobilitzacions similars i, en definitiva, acudeixen a la Congregació Nacional Catalana igual que l'ala més dretana d'aquesta classe mitjana que centra el nostre estudi. En 1930, seria En Nicolau d'Olwer qui destacaria com, en el període 1919-23, de fet, el que es

-
7. Vid. al respecte Gonzalez Casanova: Federalisme i Autonomia p. 221-253; S. Albertí: El Republicanisme català i la Restauració Monàrquica ps. 454 i ss.; Rovira i Virgili: Resum d'història del catalanisme p 148 i ss.; A. Hurtado: Quarenta anys d'advocat. A la iniciativa més esquerrana d'un Fc. Layret (Nota: vid. J. Ferrer: Layret p. 83 en endavant.
8. Fundada per En D. Martí i Julià, En M. Folguera i Duran i en M. Serra i Muret abandonarà desseguida la reivindicació d'una república democràtico-parlamentària, de reformes socials, etc i alhora abortarà el seu intent d'aglutinar el nacionalisme més radical.
9. Vid. F.D.N. Baese d'organització. Manifest. Programa (1919) ps.11; I. Molas: Federació Democràtica Nacionalista (1919-1923) 1974

produeixen són diferents tipus de mobilització com a resposta d'una determinant radicalització social que acabava amb les fórmules polítiques anteriors.¹¹

El 28 de juny de 1919 es van presentar, a l'"Iris Park" els candidats nacionalistes que es presentaven a les eleccions del 6 de juliol per a l'elecció de diputats provincials. Per al districte II provincial es presentaven, amb En Jaume Bofill, En Joan Vallés i Pujals i En Fèlix Escalas¹². D'aquestes eleccions, que a Barcelona va guanyar àmpliament la Lliga per la divisió del readicalisme, l'abstenció del republicanisme i la seva pròpia força, en destaquem l'acte electoral realitzat al teatre del Bosc el dia 29, amb l'assistència, i els corresponents parlaments, d'En Ventosa, En P. Vidal de Llobatera, En Cambó i els candidats.

Arribem així a l'important acte d'homenatge a En Jaume Bofill amb motiu de la seva elecció com a diputat de la Mancomunitat¹³. Com més amunt anunciavem, però més que homenatge per la seva elecció fou el reconeixement de la seva representativitat en la línia de la campanya electoral que abans comentàvem.

Com a detall fins a cert punt anecdòtic, però que ens donyala, per un cantó, una sorprenent capacitat de treball (que trobem en periodistes, oradors, advocats) i alhora un acostament a ambients treballadors, hi ha la conferència que va donar el dia abans de les Joventuts Catalanes, això és el diumenge dia 13 de juliol, a la festa de fi de curs (1er aniversari de la fundació) de l'Institut d'Alumnes i ex-alumnes de l'Escola

10 . Figuren en càrrecs directius: Fc. Macià, R. Aguiló (advocat), E. Arderiu (propietari lleidetà), Ed. Xalabarder (metge) , P. Rossell i Vila (prof. de l'escola d'Agricultura) així com també J. Malloiré, R. Duran i Albera, A. Pujol, Ll. Marsans, M. Pagés, etc.

11 . d'Oliver, pròleg a Domènec de Bellmunt: La organització Internacional del Treball

12 . "La Veu" 28.VI.1919, p.5

13 . També sortiren elegits: Bassols, Blanc, Trias de Bes, P. Vidal de Llobatera.

Elemental del Treball i Annexes, sota el títol -ja habitual en ell- de La Llengua Catalana .

Però la situació de 1919 és molt diferent de la de l'any 16, i també ho és la d'aquesta intel·lectualitat que, si es pot dir, porta al capdavant a En Jaume Bofill. La importància del nacionalisme en la conferència de pau, en la Conferència del Treball, a Ginebra (del mateix any 19), la crisi espanyola i el fracàs de la Lliga, etc, són circumstàncies més que suficients per a donar un nou caire a la "nova" reivindicació politico-llinguística del nostre biografiat. Poc abans d'acabar el discurs, farà al·lusió a aquesta diferència ambiental amb una irònica qüestió de detall, dient: "He predicat la llengua a l'Ajuntament, a les Setmanes Municipals, al Bisbe, a les Juntes de Dames... Només vosaltres, obrers, heu demanat el tema ..." 14

Des de dies enrera havia sortit a La Veu de Catalunya la papeleta d'inscripció per als actes d'homenatge als nous diputats. En ella s'hi llegia, entre altres coses: "Amic: Els que hem seguit la fèrvida actuació nacionalista i cultural d'En Jaume Bofill i Matas i estem conformes, per damunt de tota declaració política, amb el matis espiritualista, obert i ardidament catalanesc que ha donat a tota la seva tasca, convé que d'una manera ostensible li obrim un crèdit de confiança en el seu ingrés a la Generalitat de Catalunya, on tan bella actuació ens podem permetre de la seva vàlua eminent (...)
li oferim un sopar al Restaurant del Parc que no tindrà altre caràcter polític sinó exclusivament catalanesc i per al que recaptem no solament el vostre concurs, sinó el dels vostres amics (...)" 15

La resposta a aquesta convocatòria va ser massiva tant en l'aspecte de les adhesions, com en el de la participació directa. Al sopar

14 . Vid. arx. part. J.B. I M. guió Secció Manuscrits (6) Subg. Oratòria(1)

15 . vege's "La Veu", 12.VII. 1919 (ed. del matí). La inscripció que costava 12 ptes. es cobrí ràpidament, havent-se de prorrogar el plaç d'inscripció.

hi van assistir més de 150 comensals, presidits per En Pere Rubiola, En J. M. de Pi i Sunyer, l'N. d'Ors, l'Isidre Lloret, En Francesc Moragas i Barret, En Joaquim Folch i Torres, en J. M. de Segarra, En Francesc Pujols, En Joan Freixas i Freixas, En Xavier Aragó i En Carles Jordà. Des de mig sopar, i amb caràcter oficial, es va comptar amb la destacada i significativa presència del President de la Mancomunitat, En J. Puig i Cadafalch.¹⁶ A part de la importància i la oficialitat que conferien a l'acte els propis assistents, el que allí es va dir -i el propi sentit que se li va donar- és fonamental, com a mínim, per entendre, en profunditat, gran part de l'evolució política catalana a curt i mitjà termini.

L'oferiment a l'acte el va fer En Rafel Campalans, i creiem que, aquest fet, procedint d'un home, políticament tan allunyat d'En Bofill, és ja una indicació que ens permet entreveure l'abast d'aquest sopar. Partint d'un nucli que en gran part s'arreglera a la Joventut Nacionalista de la Lliga, però que aplega també a gent que prové del camp republicà¹⁷, s'està presentant una clara alternativa a la política hegemònica de la burgesia que, de retruc, obliga a concretar la ideologia, els límits i l'actuació en societat d'un grup social que, en gran part, s'ha vist desclassat -o se li han concretat uns interessos- oposant-se a la radicalització tant de la burgesia com del proletariat, sobretot, a partir de l'any 1917. En 1930, a l'Altra Concordia, En Bofill i Matas recordava:

" Fel juliol de 1919, vaig donar lleialment el crit d'alerta als prohoms que oficialment la regien -la Lliga- recollint i formulant el malestar de les joventuts nacionalistes. Els prohoms de la "liga" promoció política suprema de Catalunya, callaren: no podien parlar. Mentrestant En Cambó era l'únic que actuava " ¹⁸

- 16 . vege's: De l'homenatge a En Bofill i Matas.- "La Veu", 19.VII.19 (ed. matí) 9 p. on figura llista començals i adhesions més destacades.
- 17 . el dia següent sota el títol Un poble i una democràcia. l'editorial de "la Veu" precisava: "Podem dir que tots els matisos del pensament nacionalista de Catalunya hi estaven representats dignament. I aquesta força espiritual, aquesta varior de mà intel·ligència, tan diversificada i tan concretada en cada valor individual coincidia d'una manera cordial en una afirmació absoluta de catalanitat col·lectiva".

Les mencionades paraules d'ofertament d'En R. Campalans són altament significatives i plantegen les coses partint del pressupòsit inicial d'una crisi tan profunda de l'Estat la qual obliga a la revisió de conceptes i al replantejament de camins a seguir, respectant la beneficiosa existència d'un sistema pluripartidista (que, no oblidem, està a punt d'adquirir la seva modèrma complexitat que ens porta a la postdictadura). Es curiòs observar com En Rafael Campalans valora d'En Bofill el seu "nacionalisme categòric" que passa "(...) per damunt de les eventuais sollicitacions de flexibilitat de l'ànecdotia política (...)"¹⁹ i potencia el fet de que el pas d'En Bofill per la Mancomunitat signifiqui millora de les possibilitats "(...) per atànyer políticament, una pàtria lliure i socialment una pàtria justa (...)"²⁰. Finalment podem dir que En Campalans, que es mostra aquí gairebé portantveu de la "nova generació catalana" (aquesta identificació de les classes mitjanes en "lluita" contra la burgesia, amb la "nova generació", serà una tònica bastant generalitzada durant uns anys), valora d'En Jaume Bofill la seva dedicació per a assolir una cultura (educació) catalana i per a que la forma habitual d'expressió d'aquesta, en tots els camps i aspectes, sigui el català.

Resulta interessant d'observar com, "La Veu", fins allà on pot presentar-se com a portantveu de la Lliga, no va entendre en absolut aquest acte i menys encara la seva repercusió, des de les inicials paraules d'En R. Campalans a la significativa resposta d'En Bofill, que comentem a continuació... Potser si que ho va entendre en F. Cambó, que significativament, ni tan sols va presentar l'adhesió, ni a aquest, ni a cap altre acte d'homenatge a En Bofill²¹; La Veu, però, va presentar, o va

---

18 .

19. J.B. i M.: Les Juventuts Catalanes.- ob. cit. p.10

20 . idem

21 . fem referència al que es va celebrar, patrocinat per la Joventut Nacionalista, al restaurant-terrasa dels bayys de Sant Sebastià el vespre del 21 del mateix mes.

voler presentar, els parlaments dels dos destacats oradors, com l'expressió d'un acte que donava fe, una vegada més, del caràcter intersocial del fet nacional, que seguint els pressupòsits inicials de la Lliga, havia arribat a formulacions d'un tò veritablement democràtic.

Com dèiem, la resposta d'En Bofill, que ell mateix cataloga com un "(...) ràpid inventari de les perspectives que s'obren al Govern de Catalunya (...)"²², es converteix en un acte veritablement polític "(...)" perquè fa saber que existeix un factor social i nacionalista digne de bel·ligerància (...)" . Tot el parlament, revesteix un cert aire constituent o definitori d'un sector -el de les classes mitjanes (que En Bofill identifica com a "juventuts diverses, principalment intel·lectuals") i de les seves preocupacions i possibilitats que, creu, s'han de diferenciar ja de les burgeses donat que "(...) no es pot exigir als directors que sistemàticament contrariïn els gustos o sacrificuin els interessos de llurs correligionaris i electors, sobretot mentre no trobin dins el nacionalisme el contrapès d'una exigència democràtica i socialitzant"²³. I, encara concretant més, En Bofill precisa que, arribats a la difícil conjuntura dels anys 17, les orientacions i actuacions d'aquestes classes mitjanes ha de ser completament nova; així afirma que: "(...) més que en alguns districtes rurals massa fàcilment nostres, és a les ciutats, és en aquells gloriosos indrets on aparentment sucumbirem en campanyes aferrissades, que trobaríem unes més arrelades conviccions nacionalistes"²⁴.

El subtítol que precisa el contingut del parlament d'En Jaume Bofill (la precisió en titular els seus treballs és una altre de les característiques remarcables d'aquest orador gairebé periodista), és de per si totalment definitori: Política. Nacionalisme. Socialisme. En Prat de la Riba. Del Nacionalisme en diu que: "El nostre Nacionalisme -i és aquesta la primera característica de les actuals joventuts, aquí en so-

22 . J.B. i M.: Les Joventuts Catalnaes ob. cit. p.28

23 . idem p. 16

24 . idem p. 17

lidaritat representades— és incondicionat, absolut, essencial. El nacionalisme és, primordialment, un esperit increïble, i d'aquesta espiritualitat en volem ser maximalistes, amb passió viva i tolerant" ²⁵.

Pel que fa referència al apartat "Socialisme", es fa ostensible el caràcter gairebé institucional de classe mitjana organitzada, amb fortes connotacions i lligams europeus del moment, lligams deguts a la internacionalització de la Gran Guerra i a un profund estudi individual. L'ideal de la "concòrdia de classes" i el paper mediador de les classes mitjanes, justificat per l'adequada preparació tècnica i per una posició social intermitja, hi són patents. La crítica al sistema burgès capitalista, de caire "manchesterià", que ha portat al seu propi desclassament, alhora que l'actual radicalització de la lluita de classes, així com el reconeixement de la necessitat d'adoptar un programa reformista de caire socialitzant, són definitoris i creiem que justifiquen a bastament molts canvis concrets i aparents de filiació política, un cert canvi de vocabulari i d'explicacions de programes. Reproduïm-ne uns paragrafs significatius:

"El problema de la nostra reorganització social i de la reorganització social de tot el món, no és un pladejar d'interessos de classe, sinó una causa de justícia, d'equitat i d'amor que ens interessa a tots, perquè de la seva solució en vindrien un millorament i una dignificació de la societat humana" ²⁶. "Un partit predominantment burgès, difícilment podria dur més enllà semblants reformes. Un partit obrer difícilment podria intentar-les dins la normalitat. Vosaltres, els intel·lectuals equidistants d'uns i d'altres perquè sou proletaris en l'esforç i en la dependència i sembleu burgesos en el gaudi i en la condició social, vosaltres, a qui els obrers defugen amb prevenció de classe, i a qui els patrons, des de l'altiplà de llur opulència, no solen cercar, heu de recordar a uns i altres, fins a pecar d'insistents, que, per a ser pràctic, derveix, també un recte do d'intel·ligència; i que només el qui

dins llur respecte estament procurin perfeccionar-se i perfeccionar llur tasca personal (...)"²⁷. "Vosaltres, intel·lectuals, heu de recordar a tothom, ara especialment que, per sobre els fenòmens econòmics, i fins per sobre de la justícia que hauria de regular-les cal servir l'ordre universal i etern de l'esperit i de la civilització que exalça les nacions i depura la humanitat"²⁸.

Postula En Jaume Bofill l'intervencionisme estatal i el de la col·lectivitat en les relacions (i participació) entre capital i treball, ja "(...) que les formes actuals de l'organització econòmica, i més concretament de la propietat privada i del canvi no són eternes ni òptimes (...)"²⁹; i, en conseqüència, demana, també per a Catalunya, l'adaptació de les resolucions del "Congrés Sindicalista Internacional"³⁰ expressades en la "Carta Internacional del Treball" del mateix any 1919. Finalment, En Bofill precisa: "Consti, demés, que aquests dalers i aquestes reivindicacions, diem-ne socialistes, els fem per esperit de justícia, per sentiment de catalanitat, per interès col·lectiu. No per ferir els uns o per captar les simpaties dels altres. Hem esperat, passades les eleccions a manifestar-los"³¹. Altra característica, aquesta última, representativa de la meticulositat i dignitat amb que En Bofill i Matas portava endavant el seu comportament polític i públic.

Hem de fer menció, per acabar aquest aspecte que ara tractem, d'un article aparegut precisament en la premsa madrilenya i que en certa forma va copsar el significat intern d'aquest acte protagonitzat per En Bofill. Es tracta de la "crònica telefònica", que sota el títol de La Ver-

25 . Idem p. 19

26 . idem, p. 28-29

27 . idem, p. 29

28 . idem p. 30

29 . idem p. 32

30 . el citat congrés s'havia celebrat a Berna dels dies 5 al 9 de febrer de 1919.

31 . J.B. i M. : Les joventuts Catalanes.- ob. cit. p. 34

dad Sospechosa ³² ocupa l'habitual apartat "Nota del Dia" del rotatiu madrileny i que, molt versemblantment, podria ser l'ajuda-divulgació d'un J. Carner totalment identificat amb En Bofill i que aprofita altra cop els seus contactes amb la premsa madrilenya. Apunta doncs el redactor, en la referida crònica, que l'acte tindrà gran repercusió en un proper futur, ja que representa el primer toc d'atenció ("velada aún") contra la política i el mestratge d'En Fc. Cambó. El bo i millor del catalanisme segueix a En Jaume Bofill (que es converteix en el màxim orador de la Lliga, precisa) retent homenatge a la política de "Catalunya endins", que, per la mort d'En Prat, representa ara En Puig i Cadafalch. Els apartats "Nacionalisme" i "En Prat de la Riba" del discurs d'En Bofill havien representat una clara revalorització i universalització del "tècnic" i en el fons imperialista treball de "Catalunya endins" i, per tant, del mestratge i representativitat del primer president.

Evidentment, per més que En Jaume Bofill ens quedi representat com el públic definidor d'aquesta preocupació sectorial per la "concordia de classes", aquesta dinàmica no és privativa d'ell i forçosament hem de trobar intents de portar-la a bona fi de forma molt més explícitament corporativa. En aquest sentit creiem trobar, com a iniciativa més característica, l'intent de realitzar una Conferència del Treball a Catalunya, en proposta interessant sorgida ~~deixit~~ oficialment de la pròpia Mancomunitat, la qual, significativament, i dins la profunda crisi, reivindica constantment la seva màxima i real representativitat a dintre de Catalunya.

En manifest del 26 de març de 1919, el Consell Permanent assegura que té, com a missions d'urgència, la confecció d'un Estatut d'autonomia (i l'obtenir-ne la seva vigència), i preparar un Estatut del Tre-

---

32 . vege's: La Verdad Sospechosa.- "El Sol" (Madrid), 16.VII.1919

ball que armonitzi i uneixi els interessos de tothom. En conseqüència demanen la "trevva social" que permeti fer una societat més justa, "conscients" de que el "desordre del carrer" no és més que la manifestació externa d'un desordre total per el que atravesa la vida del país.

En un projecte de manifest (de set folis d'extensió) proclamen que, en el moment, gran part d'Europa ja no té "(...) cap lligam de conviçió amb les categories econòmiques i jurídiques d'avans de la guerra" i que el principi de llibertat econòmica s'ha autoesgotat. Per tant, segueix el seu raonament, no podent intentar deturar el canvi, doncs comportaria altra cop l'anarquia i la violència de l'actuació desesperada, desembocant en una situació extremada i inviable, no tenen altre solució que el decidir-se a aconduir aquest canvi inevitable.

El manifest és dirigit, de forma especial, als intel·lectuals, ja que ells són els que, sofrint ara dels inconvenients d'un treball assalariat i poden contribuir definitivament en la societat futura amb el treball que els dona la tècnica respectiva que professen, estan en situació de poder "relligar les dues classes separades". El manifest, després de fer una crida a l'atenció del "poble" cap als problemes de justícia social, i la corresponent atenció "proletària" cap el "plet de llibertat nacional", es complementa amb un anexe on figuren els grans apartats de la "Charte Internationale du Travail"³³ i que es volen presentar com la base de la discussió dins el "Congrés del Treball a Catalunya", lloc aquest de diàleg ampli i obert on, prèvi coneixement total de la problema-

---

33 . Els homes de la Mancomunitat utilitzen un exemplar mecanografiat, signat pel secretari general de la C.G.T. L. Jouhaux, així com també els acords Legislació Internacional del Treball aprovats pel referit Congrés Sindicalista de Berna i del que en presenten els grans trets: Introducció; Protecció del Treball (a la dona i a tothom); Accidents; Llibertat Personal; Estadística; Codi Internacional d'Obrers del Mar; Execució de Lleis (on es precisa, per ex., Fer Òrgans Burocràtics Especial inspecció a càrrec dels obrers sindicats i Publicitat dels Reglaments en els idiomes del obrers immigrants),

tica existent, s'intentaran donar solucions satisfactòries i ràpides.

A part del fet de que no tinguem una total certesa respecte la participació directa d'En Jaume Bofill en aquesta iniciativa, no podem deixar de notar la coincidència absoluta -en el pla ideològic i tàctic- amb el verdader programa que representa Les Joventuts Catalanes, i amb l'intent de constituir una especie de "grup Fabià" (que a continuació referirem) i que tan diu sobre el sentiment i la necessitat de donar una alternativa global per part del que podríem denominar classes mitjanes "enquadrades".

I és que del mateix any 1919 ³⁴ hi ha aquesta altra iniciativa que concreta les ja apuntades, i que, a part no sobrepassar la fase de projecte, hem de considerar com a veritablement significativa per enfocar el sentit d'aquest període de presa de consciència "política i diferenciada" de les classes mitjanes, respecte, sobratot, a l'hegemonisme burgès.

Segons unes notes manuscrites adjuntes, podem pensar que En Jaume Bofill relaciona, o veu la possibilitat de relacionar, amb la seva iniciativa, a les següents persones: En Miquel Vidal i Guardiola; En M. Raventós; En J. Ruiz Castella; En P. Vidal de Llobatera; En J. M. Tallada; En Ll. Figueres Dotti; En Pi i Sunyer; En Ripoll i Fortuny; En A. Tifou i Vila; En Ll. Beltran i Pijoan; En Ll. Jover; En Gich, En J. Barbey; En Felix Escales; l'E. Jardí; En Rafael Closas Cendre; En J. Estelrich; En Raul Mir; En J.M. Boix i Raspall; En Juli Vila i Ortíz; En Joan Pelegrí i Nicolau; En Millàs i Raurell; En Narcís Corominas; En Negre; En Manuel Pugués; En Ferran Sans i Buigas; l'Iglesias; En Bassols; En Creuet; En B. Cassol; En Carles Jordà i En K. Tussell. Pel propi contingut de la iniciativa, així com per la gent amb probabilitats d'estar-hi implicada, i el moment en que es produeix, el manifest, culminant com hem vist aquest any 1919 tan important, adquireix una gran significació.

---

34. arx. part. J.E. i M. manuscrits (i mecanografiats) no precisen data; ens sembla poder-los situar cap a finals d'istiu de 1919 en estreta relació amb la ja mencionada Conferència del Treball.

Per altra banda hem de ressaltar el propi fet de que pugui ser com havia passat amb "la Junta d'Afirmació Catalana" de l'any 1915, o en l'acte que motiva el parlament Les Joventuts Catalanes, una actuació precisament col·lectiva i no un acte aïllat, bàsicament de reacció intel·lectual, com es podia arribar a donar al centre de la península. Ens referim explícitament, a l'actuació i ideari ja vistos de l'Ortega y Gasset durant i després de la Guerra, moment en que sembla propugnar -sense lligam- una semblant línia a la d'aquesta intel·lectualitat catalana que ara tractem. Però, més que res, es tracta d'una iniciativa personal i culturalista que no té possibilitats de lligam estret amb la realitat. En canvi, les iniciatives catalanes com la que ara tractem, representant també un coneixement de la dinàmica europea del moment, significant la imprescindible "sotsmissió" i reconeixement positiu d'una realitat en progressiva tensió, i unes ganes i possibilitats (que la llancomunitat tan ajuda a fer realitat) d'intervenció pública ben bé determinants.

En la presentació del manifest que ara ens ocupa (es precisa "en plena lluita social"), els protagonistes es presenten com a "(...) alguns homes de professió intel·lectual, educats alhora en el catalanisme i en les idees i sentiments que agiten l'Europa de post-guerra(...)" i es lamenten d'un fet concret i significatiu: la lluita social en curs ha disgregat la societat en "dues cledes hostils" "(...) sense més lligam i coincidència teòrica que l'haver acceptat l'estament burgès com a procediment ~~regis~~ tàctic i, com a condició de progrés, la lluita de classes que fins ara només l'estol proletari havia propugnat(...)". Només fins aquí ja ens queda esboçat l'ambient en que es posa en moviment aquest grup, veritablement colpits pels esdeveniments, i sense capacitat ràpida de reacció, deguda, fonamentalment, a "una manca de personalitat" pròpia de la que ells mateixos de'n fan retret inicialment. I això ha arribat a ser greu al considerar, com ho fan, que són la verdadera intel·ligència del país, destinada a trencar el glaç, donar solucions i dirigir-se a "(...) cadascún dels exèrcits en que s'ha partida la unió catalana" i

"(...) donar adequada formulació als seus punts d'ovir essencials i als arguments en què es fonamentan, fent-los intel·ligibles a l'altre estol i evitar així una nova escisió de la ciutat que implica el màxim dels perills". Aquest característic intent d'institucionalització de la doctrina de la concòrdia de classes ve acompanyat d'un reconeixement "socialitzant" que ja hem trobat apuntat a "Les Joventuts Catalanes". Precisa En Bofill en el manifest, que no serà suficient assolir més salaris o la reducció de la jornada laboral (...) sinó que serà precís donar als organismes proletaris intervenció en les responsabilitats i profits del qui dirigeix la producció".

Aquest sector, que ara veiem que torna a representar En Bofill, està sotmès a fortes pressions de tots costats que l'obliguen, progressivament, a la concienciació i presa de posició concreta. Per un cantó, hi ha el marc de reivindicació autonòmica, progressivament radical³⁵; per l'altre, el caràcter revolucionari de la classe obrera, amb un sindicalisme al qui retreuen no saber "(...) trobar solucions als problemes que ell mateix planteja (...)" i, finalment, aprofundint la seva sensació i la pròpia realitat de neguit, inseguretats i desclassament, la radicalització de la burgesia, a qui el manifest en qüestió critica durament, tot dient, per exemple, : "No! La reacció burgesa, la violència contra la violència no poden propugnar-la sinó aquell que amb Sorel creuen en l'eficàcia essencial, en l'utilitat immanent de la violència i de la destrucció. Això és en teoria sindicalista formidablement lògic i llegítim, però és la negació del nacionalisme"; o també: " Si el catalanisme fos, com ho faria creure la seva actuació darrera, un partit de classes, és condemnat a mort".

---

35 . Vid. al respecte i en la línia que ara ens ocupa: J. Me Poblet El moviment autonomista a Catalunya dels anys 1918-1919 (1970); Fo. Maspons i Anglasesell: El fet de la reivindicació jurídica catalana; (1919) J. Puig i Cadafalch: Als Diputats de la Mancomunitat de Catalunya (1919) Mancomunitat de Catalunya: Estatut de l'Autonomia de Catalunya (1919); posteriorment: A. Rovira i Virgili: El problema de les nacions ibèriques (conferència pronunciada a Reus el 16.XI.1922). "Acció Catalana", nº 17 (I.XII.1922) p. 135-138

Transcrivim per acabar aquest aspecte, el final del manifest, acabament ple de detalls interessants i fins i tot curiosos, però del que fonamentalment, volem recollir el sentit general, la postura i autodefinició que d'aquests sectors mitjans ens presenta: "Demostració de que és un moviment integrament nacionalista, som els signants. Fidels a una ideologia i a una sentimentalitat de catalanistes pensen, demés, que la intervenció de la col.lectivitat, limitant la lliure distribució de riqueses, introduint factors morals en el càlcul de les proporcions que capital i treball, han de percebre del total producte, no ha d'aturar-se mai; pensem més, que el nostre sistema econòmic, fundat en la propietat privada i en el canvi, no és etern ni l'únic pensable, i que ha d'acostar-se tant com sense rinva de la reproducció siapossible, a la propietat col.lectiva del capital i de la terra. Com tants altres homes a Europa, davant els problemes, tremen en manca politics prou forts per a dominar-los. Aquesta negativa constatació, no ens durà a fundar un nou partit politic, que necessitaria per a una tasca útil masses anys de preparació o una batsegada revolucionària. Preferim, com els Fabians anglesos, influir en tots els partits per mitjà dels intel.lectuals, dels escriptors i teoritzants de cada un d'ells i així, assegurar, per damunt de la baralla, llur solidaritat d'idees més sòlida que la fràgil solidaritat del treball i que resisteix millor la pugna dels contraposats interessos".

I, acaba el manifest: "Semblava ambiciós el propòsit però té el precedent d'una realització perfecta en la Societat Fabiana. Anem a l'òbrer i al patró amb desinterès i lleialtat. Amb esma d'estudiar per opinar després; en la tasca estem disposats a esperar molt temps, tot el que calgui, però així mateix disposats a no deixar arribada l'hora, que hagi estat inútil el nostre esperar atent, sinó que acudirem llavors a totes les formes d'intervenció politica".

De la tardor d'aquest prolífic i decisiu any 1919, troleu una

sèrie de discursos que fins a cert punt acompanyen les iniciatives i teoritzacions ja vistes. El més d'octubre, fa, per exemple, com a mínim dos parlaments rellevants. El primer, al local del CADCI, es tracta del parlament presidencial del míting en el que els dependents demanen ser inclosos en la legislació laboral de la jornada de vuit hores. És aquest un dels significatius cavalls de batalla d'aquests "liberals-socialistes" que prenen com a nord d'actuació la tàctica reformista, ordenacista i tecnicista del socialisme anglès.

En ell, i després de fer alusió a la catalanitat i a les noves orientacions donades per En P. Layret, En Bofill parla de la renovació del món fruit de la Guerra, i de la necessitat de nacionalitzar el treball i la riquesa i de socialitzar l'esperit i la cultura. Glosa la "Ley Jurídica de la Industria" d'En Prat, i ataca la legislació social patronal que compara a la política egoista dels aranzels. Després de tocar i argumentar el punt concret que l'ha portat a la mesa, acaba dient: "La qüestió nacionalista, primària. A la Catalunya sobirana més lligams entre bel·ligerants socials d'aquí, que entre aliats d'un mateix estament arreu d'Ibèria" ³⁶.

En un altre ambient molt diferent, el 12 d'octubre, a Berga ³⁷ també tocarà En Bofill la qüestió fonamental que des de la posició del teòric i des de la pràctica de la Concelleria de Política Social de la Mancomunitat, tan el preocupa. En Jaume Bofill afirma, amb una gran claretat de visió, que si aquesta "qüestió social" s'enverinés, "podria postposar-nos"; i glosa la importància que el plet nacional té per a obrers i patrons, com a punt aglutinador en el concret i que, a la llarga, desembocant en una "Catalunya sobirana", potenciarà un govern català concretament entès i específicament interessat en solucionar el problema ³⁸.

---

36 . arx. part. J.B. i M. guió manuscrit del referit discurs. Secció manuscrits (6) subg. Cratòria (1)

37 . parla en motiu del descobriment d'una làpida en honor d'En Prat de la Riba, motiu que s'aprofita per a realitzar una jornada d'afirmació nacionalista.

Les mateixes idees, veient, es van repetint com una crida, sovint desesperada, a la supervivència.

Pels volts d'aquelles dates, va parlar també En Jaume Bofill al Sindicat d'Obreres de l'Agulla (València) i, al palau de la tinència del Districte VIII è, sobre l'Esperit i la Tècnica dels Oficis, conferència aquesta que s'inclou en un cicle organitzat per "l'Associació d'Alumnes i Ex-alumnes de l'Escola Municipal d'Oficis del D. VIII". En aquest últim parlament aboga per una major necessitat de preparació i nacionalització del treball en el període de la postguerra i la competència brutal que se'n deriva (s'ha de lluitar per "no haver d'emigrar ni perdre la personalitat"). Parla, també, de la necessitat d'assimilar al treballador immigrant i de la necessitat d'accentuar i precipitar l'alternativa presentada al govern: "La societat, al crear espontàneament institucions, ensenya el camí als organismes públics".

El mes de desembre de 1919 i al local de la "Joventut Nacionalista de Terrassa", En J. Carner, amb el seu estil més categòric però venint a la mateixa línia de pensament, donava un altre testimoniatge d'aquesta conciençiació de grup a que estem aludint, en la seva conferència Els Fets Polítics i la Reacció Intel·lectual. El plantejament d'en Carner parteix del pressupòsit de que "els últims anys han fet desaparèixer les forces polítiques de Catalunya" deixant només, com a corrents "reals", el nacionalisme i el sindicalisme; a aquest últim corrent, encara que el cregui equivocat en el procediment (tot i comptant amb la profunda equivocació patronal), el veu respondre a una realitat i a un ideal; més endavant opinarà que l'esforç sindicalista també enforteix la "Pàtria" ("vitalitat nacional") i a la llarga s'acaba nacionalitzant. Passava després el conferenciant a analitzar el paper dels intel·lectuals en els moments de la crisi i ho fa conjuntament amb l'anàlisi de la posició de la generació jove; opina que aquesta s'ha de mantenir al costat de la

Lliga només el temps necessari per que es consegueixi l'ideal autonomista pel procediment evolutiu i governamental. Lligant-ho ja estretament amb l'acte d'homenatge a En Bofill, veiem com En C. rner opina que l'ideal de "Catalunya endins" d'En Maragall "és ja realitzat", en el moment en que les joves promocions han superat les "diferències nacionalistes", clarificant el quadre català amb les lògiques diferències de matis polític.

Queda, precisada, doncs la similitud de pensament en la línia en que hi trobàvem implicats homes tan divergents políticament com poden ser En Campalans i el propi Bofill. Prenent com a motor la consciència de crisi intenten tots plegats suplantar, segons la direcció real presa pel país a la "generació dels vells" directors del nacionalisme. Per aquesta "generació jove", s'imposa el retoc i l'actualització dels vells idearis i de les tàctiques sobrepassades. A l'haver de comptar amb l'acord entre classes a l'haver de buscar la interpretació dels sentiments populars, la politització primera de tota la vida catalana i, seguidament, l'"obertura a l'esquerra", comencen a convertir-se en un procés irreversibile.

La significació de l'any 1920.

De forma velada encara, hem vist com l'any 1919 comença a ser criticada la política ambivalent de la Lliga; com es diu en el manifest de convocatòria de la "Conferència Nacional Catalana", per primera vegada els "directors polítics del catalanisme" eren criticats simultàniament a Madrid i a Barcelona. Si bé es cert que, en l'esfera del catalanisme més estrictament "burgès", la situació només es feia notar en la progressiva independització de la Joventut Nacionalista respecte de la Lliga, el sentiment de tibantor i desmoralització devia ser gran entre aquest grup d'homes que convivia quotidianament en el camp polític i professional, a l'observar, en plena "lluita social", l'enfonsament "moral" (crei-

em que aquest terme ve a significar total) dels tradicionalistes directors polítics del catalanisme, que coincideixen., en gran part, amb els més reconeguts teòrics del fet nacional i el moviment polític del catalanisme.

Fel juny de 1920 creiem trobar la primera declaració pública i oficial de les divergències entre En Bofill (com a portaveu dels "joves") i la direcció de la Lliga, de la qual -recordem- encara n'és, per exemple, vicepresident quart. Es tracta de la intervenció que fa, el 27 de juny d'aquest any, al Palau de la Generalitat, en el transcurs d'una sessió que aplega a Diputats Provincials, a Corts i Senadors catalans³⁹ Es curiós veure com la crònica de la sessió fa referència a una intervenció d'En Jaume Bofill "atenent al prec d'alguns amics" però a desgrat seu i prèvia declaració expressa de que no es constitueix en portaveu de la Lliga, sinó que ho fa a títol personal; entre altres coses afirma que:

"Parlo en nom d'una col·lectivitat nacionalista en la qual conviuen tants caires de l'esperit català com hi ha en la realitat social de Catalunya. Dins d'ella hi ha estaments i homes il·lustres que propugnen encara per la realització d'aquell imperialisme ibèric que augurava el mestre de tots En Prat de la Riba, en circumstàncies molt diferents de les d'ara. També hi ha homes en els quals la fidelitat a la Monarquia no és una moda ni una adulació, sinó una respectable tradició ancestral a una alta dignitat ciutadana, i hi ha multituds inquietes i joventuts renovadores que a hores d'ara han perdut la confiança en aquelles solucions autonomistes que fins En Prat de la Riba en altra temps havia judicat possibles. Nosaltres, malgrat haver perdut aquella confiança, tenim una fe absoluta en els homes que regeixen la nostra Mancomunitat, i d'una

---

39 . el motiu de la reunió és per discutir el dictàmen de protesta contra la R.O. limitant i coartant jurídicament les atribucions del capítol d'Hisenda de la Mancomunitat, tocant el punt de l'autonomia i el traspass de serveis.

manera especial en el seu il·lustre President, la sobirana dignitat del qual, qualifica de rebeca la incomprensió dels nostres adversaris(...)"⁴⁰

Es evident que les reticències es demostren en tot el text; la desautorització, com a mínim per anacrònica i no hegemònica, de la política "Cambó" hi és palesa en tot moment. Es doncs un anunci de trencament que porvé de l'alt carisme d'un Bofill declarat representatiu de les promocions joves des de 1919, i per tant heterodoxe respecte d'una Lliga monopolitzada per En Cambó i en la que En Puig i Cadafalch ja només sembla externament aguantar-s'hi per la força que li dona el seu antecessor, inqüestionable a cap nivell. El trencament "oficial" sembla fer-se ineludible.

Si centrem el període en el fet i la significació de la Conferència Catalana, o si, individualitzant, ho fem en els diferents grups polítics que ara es crearan, en tots els casos, trobem, en lloc preponderant, la necessitat sobreentesa o expressada formalment de fer una parada en l'evolució política nacional, recapitular, i replantejar o formular de nou els principis bàsics del catalanisme. Segons el matis polític de cada grup, es pretendrà reactualitzar, si es vol, a En Prat o a Pi i Margall; però, al replantejar-se el fet internacional, l'abst i la força de les aspiracions i pressions populars, l'anar fins al més "pur" separatisme, o l'avantposar la qüestió de la forma política de l'Estat espanyol, i per aquest camí, arribar a la incompatibilitat amb el règim monàrquic, de fet, el que s'està fent és qüestionar la base nacionalista de qualsevol política a Catalunya, i donant fe de la introducció de nous factors de complexitat en la vida catalana.

Partint del carisme adquirit, fonamentalment, en el període 1916-19, i deixant les activitats més particulars, com la poesia, l'activitat d'En Bofill, en aquests anys, és extraordinària. Per un cantó, al

---

⁴⁰ . la crònica d'aquesta sessió està reproduïda a "La Veu", 23.VI.1920 ps. 8, 9 i 10

si de la Mancomunitat, trobant-lo implicat a més de la Concelleria de Política Social, en multitud de comissions i suborganismes (Comissió de Governació, en la de l'Exposició Internacional d'Indústries Elèctriques en la d'Homenatge a l'Irat de la Miba, en la Junta de Museus de Barcelona, en l'Institut d'Orientació Professional -del que ne's pràcticament l'ànima-, etc.). Per altra banda, segueix la seva brillant carrera com a orador. El 18 d'abril de 1920, en el transcurs d'una conferència al local de la Joventut Nacionalista d'Igualada ⁴¹, es pregunta si, en el procés iniciat es pot titllar d'ambicioses a la generació jove. Un Bofill opinarà que ha arribat el moment en que el nacionalisme ha de ser sinònim de "perfeccionament col·lectiu", i que ja no és possible operar més de la política madrilenya: tot ha de basar-se "en el nostre esforç". I després, fet que com ja justificavem més amunt considerem de gran importància, assegura que el nacionalisme és cosa de joves, un fet, com a mínim, de nou plantejament i que, en ell, la primàcia està en el novíssim qüestionament ideològic ⁴².

El 25 d'abril de 1920 realitza un parlament al casal de l'Ateneu Familiar de Sant Boi en el transcurs d'un aplec excursionista organitzat pel grup excursionista de l'Institut d'Alumnes i Ex-alumnes de l'Escola del Treball i Annexes ⁴³. En aquesta ocasió, tractant el tema de l'Excursionisme en la Cultura del Poble, el nostre orador torna a enfrontar-se amb el tema fonamental de la sensibilització -i la que creu nacionalització consegüent- d'una classe obrera que forçosament s'ha d'assimilar. En Bofill afirma que ha de ser preocupació fonamental, des de tots aquests centres, associacions, ateneus o instituts, el crear quadres conscients

41 . arx. part. J.B. i M. notes manuscrites del guió del mencionat discurs. Secció Manuscrits (6) Subg. oratòria (1).

42 . arx. part. J.B. i M. notes manuscrites del mencionat discurs; on es llegeix: "El nacionalisme és cosa de joves! De tots: cal només tenir el cor jove" i "Ideologia novíssima: són les idees, més que no els interessos, els que governen".

43 . és curiós, per veure la interrelació entre persones i organismes, observar l'adhesió a l'acte per part d'organismes com el CADCI, i els orfeons de Sants i Gracienc, entre altres.

destinats, com es dirà, a "humanitzar els obrers, el poble en general" ⁴⁴ I, per altra banda, formant part d'aquest nou plantejament de la qüestió (com a mínim per aquests sectors d'extracció preferentment burgesa), En Jaume Dofill, en el transcurs d'una altra conferència feta aquest mateix any '20 en el local de l'Orfeó de Sants, sota el títol de El Nacionalisme i Barcelona ⁴⁵, afirmarà que el nacionalisme és un fet social i, com a tal a l'avantposar-se a tota altra consideració, és un fenomen que fa replantejar profundes qüestions territorials, econòmiques, socials i polítiques

En aquest sentit i el dia 22 del mes de maig, trobem una altra conferència de relleu i significació. La data en que és pronunciada i el propi títol, La Nova Societat ja són de per si orientadors. Es tracta aquesta vegada de la quarta d'un cicle de conferències "político-socials" organitzades per l'"Ateneu Nacionalista Verdagué" dependent de la Joventut Nacionalista del Poblet, organisme que s'estén pels districtes IV i X è. ⁴⁶

En La Nova Societat, En Jaume Dofill tornava a recalcar la importància trasladora de la Gran Guerra, amb efectes d'intensificació i agermanament de "dos ideals vivents" com són el nacionalisme i el socialisme: i la conveniència, derivada d'aquest fet, de nacionalitzar el treball i la riquesa i de socialitzar l'esperit i la cultura. Amb tota una sèrie de cites, que van des de Georges Valois ⁴⁷ a Ramiro de Maeztu, passant

44 . arx. part. 5.1. i 1. guió manuscrit del referit discurs; en ell es toquen punts com: l'esplai, el repòs, l'esport, l'amor a la terra pel coneixement seu i de la història, de la natura com a patrimoni comunal i democràtic., etc.

45 . arx. part. 5.3. i 11. guió manuscrit del referit discurs. Secció Manuscrits (6) subg. Cratèria (1)

46 . el 28.IV.1920 publiquen en facsimil un manifest en el que es declaren "l'avantguarda nacionalista de les barriades obreres del Poblet i Camp d'In Gasot"; i acaben el manifest afirmant, en un tò de concòrdia de classes dins la crisi, que ja hem analitzat anteriorment: "A la nostra tasca d'amor a la Societat i a la nostra Pàtria volem veure-hi tots els ciutadans d'aquest districte, als obrers i als patrons, ja que a tots ells afecta per igual la solució dels problemes plantejats; única en la qual, creiem, i esperem per a començar una nova

per R. Rucabado, Dr. Torras i Pages i el catòlic francès Henry Reverdy, En Bofill i Matas intenta suavitzar, per a Catalunya, la virulència de la lluita de classes, assegurant que, més que això, es tracta de lluita de partits els quals s'aprofiten de les diferències socials i les instrumentalitzen. "La qüestió social és -en realitat- el problema econòmic de la redistribució de la riquesa (però sense un criteri o ideal de justícia, no segons imperatius o necessitats econòmiques que, com tots són egoistes, són incompatibles), però és una concepció materialista del món i de la història, reduir-ho tot a això és a un rol estament. Essent l'home microcosmos, no tot es redueix a la vida material i encara només en son aspecte econòmic. Al resoldre la qüestió social no es poden espatllar les altres. Ni es podria resoldre bé sense les altres".⁴⁸

Partint d'aquests raonaments (en sempre hi és present un cert grau de "por social"), En Jaume Bofill comença a raonar la necessitat de que "la nova societat" sigui una societat catalana, ja que "els nostres obrers, tot el nostre poble, és naturalment català" i "les lleis naturals imperen sempre". El que succeeix -argumenta En Bofill- és que "l'obrer renega de vegades de la pàtria perquè la veu vinculada o personificada o confosa en l'Estat"⁴⁹ i "justament els excessos socials i del lliurecambisme econòmic es deuen a l'inhilicció sistemàtica de l'Estat" -en "justament la pàtria catalana i moltes altres són les víctimes de l'Estat".

era de pau i treball que veia a l'ordre de la llibertat desitjada". A més, com a president, Enic Bonada i, com a secretari, J. Radinà i Marimó. Les altres conferències que integraven el cicle, eren: la 1ª: Ll. Jover i Sunell: La qüestió social i els Governos Centrals; la 2ª: Enic Bonada: La qüestió social i la família; 3ª, Assaigues socials vers a la llibertat política i estudi de la legislació espanyola; i 4ª, una que parlava a càrrec de nostre destacat del centre a anunciar oportunament.

47 . autor de : L'evolució novella, 1912 i 13

48 . li interessa el llibre: La qüestió social, Barcelona, 1919

49 . crx. part. J.L. i H. què ha dit del re. 3r discurs. Secció Manus - crits (1) subg. Grat'ria (1)

Així doncs, En Bofill pot passar a l'última part del discurs tractant el tema "Els nostres obrers i la Pàtria Catalana", intent d'albirar una millor solució dels problemes de justícia social dintre un estat català amb gent concretament interessada, preparada, dinàmica, oberta a la solució del problema. I això, en contrast amb una realitat coetània de dependència d'un Estat espanyol burocràtic, nobiliar, rendista i vegetatiu.

El mes de juny (concretament el diumenge dia 6) del mateix 1920, i en parlament pronunciat en motiu de la inauguració del casal i la benedicció de la bandera del Centre Popular Catalanista de Sant Andreu, En Jaume Bofill tornarà a parlar de la necessitat de catalanitzar Catalunya i d'aprofitar el valor polític d'aquest procés per oposició a un centralisme decadent i, per tant, repressiu. La sort més gran que pot haver tingut Catalunya— argumenta En Bofill en aquest sentit— és el no haver patit "l'atracció de l'amabilitat" per part del centre. El tracte negatiu d'excepció continuada (el "règim de sal"). "No vèuen que aquest tractament preservà la nostra substància nacional i assegura la nostra incorruptibilitat?". Així, per aquest camí, hom s'ha de fixar en que el que proscriuen no és el "separatisme estrident", sinó, "el fet català, en tota la seva naturalitat menys tendenciosa" ⁵⁰.

En el concret, pel seu càrrec a la Concelleria de Política Social, però des d'abans com a membre destacat d'aquest grup d'intel·lectuals (que podríem assimilar al fabianisme anglès per la seva inquietut i direcció), En Jaume Bofill i Matas està evolucionant ràpidament. Ben entès, el seu pensament no es desfà dels plantejaments genèricament dretans que podem assimilar entre una socialdemocràcia i un catolicisme europeu de caire relativament progressista. De tota manera, contrastant amb el catolicisme i conservadurisme ultrancers que inspiren la política central i amb la radicalització passional per que atravesca la vida catalana del

---

50. en això segueix expressament una afirmació feta per Dr. Carles Cardó.

moment, podem afirmar que l'esforç d'aquesta gent és gran.

Hem copgat el paper del nacionalisme, paper polític i fins revolucionari respecte els sectors d'on provenen; i es llencen de cap a l'actuació pública immersos en les contradiccions profundes referides més amunt. I en la majoria d'ells, partint d'aquestes contradiccions evidents hem pogut constatar -sobretot en la teoria- un percentatge de bona fe que acredita aquella condició de "servidors públics" (de funcionaris conscients) amb la que havien començat, la majoria, la seva carrera pública.

Des del seu càrrec polític a la Mancomunitat, i acompanyat d'un bon equip de col.laboradors (on podem destacar a En Manuel Revontós, En Bertran i Pijoan, En Noguer i Conet, etc.) En Jaume Bofill es documentarà i preocuparà molt de tots aquests temes que giren al voltant de la qüestió social. Si seguim un guió de 9 punts, amb membrete particular de la Concelleria, veiem al nostra biografiat preocupat per: 1) actuació anticatalana de l'estament obrer en general; 2) actuació anticatalana de la Federació Patronal, de "les altes entitats burgeses i de l'estament plutocràtic en general i les seves concomitàncies amb el Govern i polítics espanyols; 3) pel fet de que continui el procés de desmoralització i des-catalanització de la massa obrera; 4) pel terrorisme i la repressió i la tirania de la sindicació patronal o obrera, que repugna, tot plegat, el temperament català i la tradició; 5) la influència de la terminologia ideològica i acció sindicalista en el món obrer; 6) per si el sindicalisme anarquista català és un moviment polític o no; 7) sobre els elements i participació del nacionalisme en el més o menys transitori front únic burgès; 8) per les "concomitències d'elements burgesos i d'homes i partits més o menys catalanistes ja units, certes esquerres, amb el sindicalisme obrer; i 9) el silenci de tothom davant el terrorisme i les responsabilitats del nacionalisme per causa d'aquest silenci.

Per altra banda, l'activitat periodística d'En Bofill, amb articles com Socialisme i Nacionalisme, El Socialisme a Catalunya, El Govern i el Socialisme a Catalunya o, ens cal Socialisme, ens acaben de donar bo-

na mostra de l'evolució i preocupacions, enfoc i programes d'un home que es sent recolzat per un grup homogeni que veu arribada la seva hora política i que, precisament en aquest moment tan crític, es veuen empesos per unes circumstàncies adverses que en forces ocasions particulars els ben arrosegaran.

L'afar Xènius"

No ens ha d'estranyar, doncs, que des d'aquesta perspectiva, la personalitat, direcció i fèrula d'un home com l'Eugeni d'Ors, que des de feia anys estava evolucionant cap a plantajaments tancats, extremada i intransigentment dretans -gairebé feixistes d'orientació social soreliana- i cap a una acció concreta inoperant i excloent de les forces més idònees per a superar la profunda crisi per la que atravessava Catalunya, resultés, a la cap i a la fi, totalment intolerable.

Així, en aquesta tècnica de grans replantejaments, trobem, a principis de l'any 1920, el "bandejament" de l'Eugeni d'Ors de l'esfera directiva de Catalunya. I, a pesar de la innegable importància del fet, importància derivada del fet de que en "Xènius" ha monopolitzat durant x anys la conducció ideològica de gran part de la intel·lectualitat catalana, ens interessa ara aquest gairebé cop d'estat intel·lectual i administratiu perquè d'ell ne's un dels principals protagonistes -l'"acusador públic" En Bofill i Matas.

En 1927, perdut ja l'apassionament, En Bofill podia judicar l'obra de l'Ors dient: "D'E. d'Ors, que us diré? La seva obra va ser benèfica i oportuna en tant que flanquejava la d'En Prat"⁵¹. Es el que va dir en Pla, l'any 1928, quan, entre altres coses, afirmava que: "En el fons la qüestió és molt senzilla: es tracta de saber el valor del Glo-

---

51 . vege's Tomas Garcès: Conversa amb Bofill i Matas, art. cit. p.33

ssari del Sr. d'Ors. El senyor d'Ors fou, com diversos altres intel·lectuals del seu temps -com don J. Carner, com el senyor Bofill i Kates-, un amplificador de la veu de don Enric Prat de la Ribba. En aquesta feina demostrà el senyor d'Ors tenir una capacitat considerable i féu serveis del més alt interès. Lluitar contra el fons anàrquic que es mou sempre sota el moviment intel·lectual, tractar d'organitzar-lo, establir per a cada dia una valorització aparentment definitiva de les coses, és d'una gran dificultat. El senyor d'Ors portà a cap aquesta feina amb una veu solemne i sacerdotal. Ho feu bé, no se'n pot pas dubtar" ⁵².

Però a l'any 20 el tema era candent, En Bofill era considerat un tècnic, el verdader deixeble d'En Prat tan en l'aspecte definidor com en l'organitzatiu, i un home que considerava l'eficàcia de tota feina de "Catalunya endins" com una de les parts constituents i fonamentals del nacionalisme. En Bofill era, a més, el gran definidor de la política liberal i de concòrdia de classes del nacionalisme i de la vida catalana en general, i no podia tolerar (i en això podia i devia considerar-se portaveu de la "generació jove" de que tan ben paflat), ni el personalisme, ni la "intolerable dictadura cultural", ni l'estancament i la ineficàcia d'un alt dirigent que, en contradicció amb el moment català, anava evolucionant cap un pensament radical, ens sembla d'un clar reaccionarisme o, com a mínim, d'un sindicalisme (on l'aspecte social) gairebé plagiat del d'En Sorel.

Resulta complicat i escabrès seguir la dinàmica dels fets concrets. I més quan endevinem en tot moment la potència d'interessos i ideologies contraposades com a teló de fons, però transpirant en tota discussió oficial o privada.

A part l'argument extern i administratiu que motiva segons la nota oficiosa del Concell l'acomiadament (i que fan referència a les irregularitats apreciades en l'afer de la inauguració d'una biblioteca po-

---

52 . veu's J.Pla: No ens ve pas d'un any... "La Veu", dimecres, 12.XII. 1928 p.5

pular de Canet de Mar), fet, per altra banda ben important donada l'alçada de qui el protagonitzava, han d'existir raons molt més bones per a que es profueixi el "ràpid" distanciament i la separació d'En Xènius, primer, de la direcció de l'Instrucció Pública de la Mancomunitat, després el mes d'abril, del càrrec de Secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans i, finalment, a principis de l'any 21, del Seminari de Filosofia. El fet, acabaria de decidir a l'Ors de marxar de Catalunya. El 4 de juliol de 1921 s'embarcava en el vapor "Reina Victòria Eugènia" cap a Buenos Aires, cloent-se així una etapa de la història cultural i organitzativa del nostre país.

Hem de fer referència al pensament social i a la forma d'actuació de l'E. d'Ors perquè és aquí on hi ha els atacs més seriosos de que va ser objecte. I això, a part també de les mesquineses i enverges que va propiciar amb la seva "intolerable dictadura cultural", l'actuació radicalitzada de qui, amb la caiguda del promotor, veu perillar el càrrec, etc. Finalment hem d'avantposar, com a premissa que ajuda a enfosquir aquest afer, les reduïdes dimensions de les esferes culturals catalanes, aquest

fet tan perillós que fa possible el que, desseguida, totes les qüestions es situïn i plantegin a nivells purament personals (fet que, per altra banda, ha fet possible la pròpia dictadura de l'Ors). Donem per segur que, passada la tempesta, més de quatre es debien arrepenir del partit prè, al adonar-se, per un cantó, com havien estat utilitzats per En Xènius i, per l'altre, a on anava a parar els seus tant ventilats sindicalisme, col·lectivisme i "Nou Ordre"; després de demostrar durant dos llargs anys que el seu entusiasme sindicalista anava de baixa, en 1923, ja té contactes amb la Unió Monàrquica Nacional; és la inauguració de tota trajectòria posterior.

I el cert és que aquesta és la seva línia. Personalment ens dona la impressió —i en això no ens podem posar fort ni ésser definitius— que el "revolucionarisme" orsià de l'any 1919 i part del 20 (que tant ràpides simpaties li va proporcionar), és un simple joc intel·lectual que

l'hem de situar entre les genes de realitzar una altra de les seves "genials" aplicacions d'un sistema universal (en aquest cas els corrents parafeixistes, molt diversificades i tan en togu) a la concreta realitat catalana; així es podia fer la seva idea de l'anarcosindicalisme. Però, per l'altre cantó, en relació també amb la potencia revolucionaria del moment català que tant l'ha de frapar,⁵³ hi veiem unes certes genes de posar-se al dia, de no allunyar-se massa de la generació dels joves que ja cau per el pendent democràtic de matís social democrata. És per això que, en tot moment, el dubte de l'E. d'Ors hi és mal disimulat, fet impossible de conjuminar amb les radicals afirmacions (de caire sotellà, com quan defensa l'acció directa), pròpies per radicals del qui no està suficientment convençut de la idea.

El dia 8 de gener de 1920, i sense que ningú li ho digui, acaben les col.laboracions d'En Xènius a "La Veu", i del dia 10 del mateix mes és la nota de la seva dimissió. Malament van sortir a l'E. d'Ors les gestions de sota ma que va volguer fer per a descriure en el seu càrrec de president a En Fuiç i Cadafalch; així mateix, també se li va girar en contra, el volguer embrancar a uns diputats republicans i lerrouxistes (entre els que destacava l'A. de Quintana i, al seu costat, En Joan Casanovas, En Perez de Rozas, etc.) per a que, tot presentant la pertinent proposició fessin passar al president com a dretà i autoritari, posant el seu cas com a exemple de com els funcionaris de la Mancomunitat eren perseguits per la difusió de les seves idees. L'Assemblea de la Mancomunitat, que es perllongà durant els dies 13, 14 i 15 de gener, s'acaba, en la sessió de la última tarda, amb un discurs d'En J. Bofill (brillant a pesar d'estar malalt i de ser el primer que fa on el sí de l'Assemblea) que, com diu l'Enric Jardí: "Amb el seu discurs, En Guerau de Liost, reblava el clau"⁵⁴; a part, s'acabava amb la lògica retirada de la propo-

53 . L'E. Jardí, en la biografia de l'Ors diu que el Glossari de l'any 19 "(...) palesa la forta preocupació ciutadana pel malestar sindicalista, que s'aguditjarà". Vegi's E. Jardí: Eugení d'Ors. Vida i Obra p. 182

54 . E. Jardí E. D'Ors... ob. cit. p.192

sició de l'A. de Quintana el qual, a sobre d'oficialitzar-se la utilització de que ha sigut objecte per part del propi Xènius ⁵⁵, veu que aquest l'hi ha sumministrat dades falses, trobant-se, en definitiva, obligat a renunciar l'acta de diputat que tenia per Girona.

Veiem, a part els fets concrets, com En Jaume Bofill va jutjar a En Xènius en aquest moment precís que ara tractem. Per a fer-ho seguirem, fonamentalment, les notes manuscrites que va utilitzar per a les seves intervencions públiques referent a aquest cas. Quan anem dient "Jaume Bofill" fem referència, doncs, a un estat d'opinió, un fet plural en el que participen tot un grup que no pot perdonar a l'Ors el desatendre d'alguna manera quelcom tan important com és l'esfera de l'educació i la cultura; no li pot perdonar tampoc el que, des de la seva importància, hagi contribuït negativament, en la marxa d'una l'ancomunitat que s'ha de liberalitzar i tecnificar tot presentant-se com un bloc cohesionat (=fort i efectiu) davant el moment de crisi per el que atravesava Catalunya.

U'innosa la idea -dita significativament per En Bofill- de que cap funcionari, com a tal, pot demostrar públicament i en la feina una divergència amb el Concell permanent. Es per això que, al presentar-li el plec de càrrecs, intenten primerament "l'arranjament amb cordialitat" tot fent l'elogi d'En Xènius (un dels prínceps, per la seva influència a dintre de Catalunya, pel Glossari: "monument de la literatura del nou-cents", etc.). I és també, per això que, després de la dimissió de l'Ors, una Comissió del Concell comença a investigar el cas, minuciosament, preocupada per aturar la indisciplina, els orgulls i els escàndols, per reivindicar la figura del President, preocupada per crear una imprescindible "fermança" (unanimitat dins el Concell Permanent) i, finalment, per intentar nontralitzar la inevitable campanya "de fòra", que farà servir de pretext la substitució d'En Xènius per a les seves campanyes anticatalanes, de la mateixa manera que, en un altre sentit, havia succeït amb

---

55 . Vid. El Diluvio: Nota de E. d'Ors a Albert de Quintana. diumenge 18.I.20.- p. 12

el cas de En. Alcover.

Evidentment la campanya es va produir; fet lògic, fins a cert punt, si considerem la Tama de l'U. d'Ors per tot Espanya. I d'ella n'és significativa l'aportació que hi va fer el catedràtic i senador Royo Vilanova, en conferència pronunciada a l'Ateneo de Madrid el 15 de febrer de 1920⁵⁶. En ella, qui a finals de 1915 havia volgut ésser ridiculitzador oficial del "problema catalán", es convertia en un relatiu defensor d'En Xènius, fent servir, únicament, els arguments emprats per l'Ors en la seva defensa⁵⁷. El presenta com a un home de pensament lliure que últimament s'havia pronunciat casi com a defensor del sindicalisme (per el conferenciant el mal menor) i com a detractor de la política reaccionària i curta de mires de la burgesia al poder⁵⁸. Aquest serà el motiu que aprofitarà el Sr. Royo per a fer esment del fet perillós que representa el reaccionarisme provincià dels organismes autònoms (i per tant fàcilment dominables per l'oligarquia) i de com l'Estat central es converteix en l'única garantia de llibertat davant el reaccionarisme potencial dels poders locals. Vell argument i vella prevenció davant el fet català que no fèien més que demostrar, una vegada més, que com a mínim en l'aspecte concret, el Sr. Royo no havia entès pràcticament res.

Tornant al discurs d'En Bofill⁵⁹ hem de dir que, és sobretot

56 . Vid. "El Sol", 16.II.1920

57 . Havèen aparagut sobradament a la premsa. Vegi's per exemple, el "Yo acuso de Xènius", article escrit pel pròpi d'Ors el dia 10 de gener, i aparagut, entre altres, a "El Diluvio" (12.I.20), i en el que l'autor es presenta com a liberal i universal en el pensament, i casi esquerrà davant un Puig i Cadafalch i un Concèll, format per un grup de srs. "quizás demasiado tristemente homogéneo" i dominat pel sector ultrancer de l'Església.

58 . Es pot fer menció, per exemple, de la conferència que l'Ors va fer a l'Escola Elemental del Treball el dia 1er de l'any en el que ja pressagiava el proper trencament amb la Mancomunitat. Vegi's, al respecte, Una conferència de Ors. "El Diluvio", dilluns 5.I.1920 p.6

59 . Vid. Documents interessants (text taquígràfic). "La Veu" 3.II.1920 (ed. vespre) p. 9-10. A part l'interès pel tema concret que ara ens ocupa, el discurs aporta un bon nombre de dades concretes que presen-

en el capítol de "retrets", on el conferenciant sobresurt i representa a la classe tècnica, a aquesta intel·lectualitat que necessita pujar sense trabes a la direcció moderna del país. Ho demostra ja d'entrada quan afirma que es podria arribar a tolerar a un "sòviet de intel·lectuals" directius, sinó es convertissin en un grup "impertinent, hermètic, i sense seny: apresserat"; en cas afirmatiu, la incompatibilitat és d'origen.

En Bofill agruparà els retrets en tres grans apartats. En el primer, critica l'acció personalista, que si bé podia arribar a ser fecunda "al concebre i aviar institucions" podia esdevenir "perturbadora quan necessitaven organització precisa i funcionament normal. El mal segueix En Bofill- està en que En Xènius no és un professional, malgrat posseir -continua- un ènfasi gegantí que compara, per un cantó, a un temple renaixentista i, per l'altra, a la "humilitat" de la catedral gòtica. És impossible que un director de la responsabilitat de l'Ors funcioni "a règim de paperet de butxaca", "o mental": així retreu la confecció -"dictant-lo"- del pressupost extraordinari; tot plegat, pot concloure l'orador, mena al perill dels efectes de la podanteria; a una "ficció d'ensenyament".

En el segon apartat critica específicament la personalitat d'En Xènius. El guió és prou clar per necessitar comentari: "Encuny propi, no del director, sinó d'ell. Personalitat jeràrquica que desapareixia davant el goig personal i estètic de la seva preferència cultural. Enlloc del segell de la direcció, el de la baga del seu dit".

En el tercer apartat combina el caràcter personal i el càrrec amb l'obra i la tasca que havia d'organitzar. En Bofill i Matas afirma que En Xènius actua amb l'engelosiment del qui creu que les coses són del qui les ha creades. Posa com a prova el cas dels Estudis Normals que -diu- inclou "capciosament" dintre⁶⁰ el "Seminari de Filosofia" i així ningú

---

ten l'avantatge d'ésser presentades de forma intencionadament lligada. 60. el subratllat és del propi Jaume Bofill.

sap com van. Afirmar que és immoral el que només siguin premiats els seus adictes, arribant al cas (que En Bofill devia considerar molt greu) de que, en la divergència, no accepta "ni el criteri dels seus col.laboradors científics".

Tot plegat, ha de portar a la revisió crítica de l'Obra Realitzada, precisant que també s'ha d'"alabar lo bé", tret noble que reflexa molt bé el seu caràcter. A part un estudi molt detallat en aquest sentit, que condensa en els fulls titulats: Acció del Concell de Pedagogia des de que ne's fóra En E. d'Ors⁶¹, En Bofill agafa un conjunt d'exemples força significatius. El cas de Quaderns d'Estudi, que no plauen als mestres, que no són accessibles als col.laboradors fóra dels seus adictes (i encara literats) i que prescindeix dels problemes pràctics, que presenta dèficit, malgrat les anteriors advertències i que presenta irregularitats interiors⁶². Retreurà, a més, En Jaume Bofill, la desorganització de les Biblioteques Populares, la no publicació de treballs a causa del seu personalisme retardador de tot procediment, i retreu també, la manca d'objectivació que dona a les institucions de la llancomunitat en un moment tan delicat com és el del traspàs de serveis. Finalment, podem afegir que En Bofill no pot perdonar tampoc a l'Ors el minimitzar l'obra reguladora del sector educatiu i cultural que va plantejar En Prat de La Riba amb la seva Comissió d'Educació General.

Altra cop En Jaume Bofill, al convertir-se en "successor" d'En Xènius (com a mínim al confeccionar les línies directrius del programa a

61 . parla aquí de: 1) coses noves: a) institucions, b) obra diversa, 2) Grans reorganitzacions (com la de l'Escola elem. del Treball); i 3) Obres de continuació. I afirmarà al final: "tot això ha sigut sense espatec de focs d'artifici seguint la norma de la 2ª etapa del Concell que l'Ors mateix va contribuir a determinar i no va seguir pel seu compte en la direcció de l'Instrucció Pública".

62 . Fa referència a la falta de continuïtat en la direcció: en 4 anys en són directors: C. Riba, J.M. López-Picó, J. Estelrich i Bordoï, amb el consegüent retard en la sortida dels números: el 1er d'octubre de 1915 -el darrer, d'abril de 1915.

seguir), protagonitzava i donava el sentit d'aquest canvi que és la nova adequació a la realitat de la crisi interior i exterior oberta oficialment en 1917, però estructurada, com hem vist, des de bastant atans. En l'interior del veritable bloc del Poder s'està realitzant una profunda reestructuració que en el cas de no ser "ràpidament" viable i efectiva en els resultats (solució de la crisi econòmica i política de l'Estat, la revolucionària i la moral de falta de confiança en els plantejaments i representació i dominació de classe), podrà portar a l'opció d'una solució segura (i transitòria) amb la Dictadura. Amb En Jaume Bofill s'ultimarà, doncs, la institucionalització de la política cultural i educativa de la Mancomunitat, iniciada l'11 de juny de 1913 quan la Comissió d'Instrucció Pública passà a denominar-se Concèll d'Investigació Pedagògica i el 31 de gener de 1916, Concèll de Pedagogia ⁶³. En aquest moment, concretament el dia 14 d'abril de l'any 1920, passara a dependre directament del Concèll de la Mancomunitat, com a direcció d'Instrucció Pública.

El mateix febrer de 1920, J. Me Capdevila, parlant expressament com a professor dimissionari dels Estudis Normals de la Mancomunitat (i per tant, parlant dels aspectes negatius de l'anfer "Crs") recalcava la ruptura entre Política i Intel·ligència, d'efectes negatius a l'interior de Catalunya i, sobretot, al moment de presentar una imatge-bloc de cara enfòra. Per a l'articulista ⁶⁴, els bons moments, moments de força i vitalitat, era quan existia un perfecte lligam entre els dos components, entre la Política, representada per En Prat, i la intel·ligència, representada per l'Ors. La paternitat d'aquestes idees, però, és del propi Xènius, el qual les va expressar, el 5 de febrer de 1920, en motiu del banquet de comiat a En Ramiro de Maeztu que acabava aquí una llarga etapa de residència a Barcelona.

---

63 . Vid. bona part de la seva documentació a Arx. Gral. de la Dip. de Barcelona. Lligall 4294.

64 . J.M. Capdevila: En Cataluña-Ruptura entre la Inteligencia y la Política "España" (Madrid) nº248 (febrer de 1920)

Pel que a nosaltres fa referència, En Jaume Bofill cloïa "oficialment" l'afer amb un discurs fet, significativament, a Canet de Mar, el 18 de juliol de 1920, parlant sobre un tema cultural. Al seu arxiu particular es conserva el guió o notes preses per a fer-lo i d'ell en reproduïm unes frases significatives en les que la matitzada i fins irònica referència a la significació de l'Ors hi és present en tot moment: "cultura és nacionalisme: coneixença, assimilació, originalitat, perfecció". "La cultura no ha d'ésser una dèria o un exclusivisme; ha d'ésser popular en la seva difusió. No ha d'ésser un conacle de deus, sinó l'èpet espontani de tot un poble, amb lloc pels forasters i els passavolants".

La "Comissió d'Educació General" i la seva significació

Ens hem de referir aquí, de forma especial a la Comissió d'Educació General, a la qual, per altra banda, ja havíem donat una gran significació, en el moment de la seva concepció, en 1914, dintre l'estructuració definitiva del programa de la Mancomunitat. La represa de la Comissió, del mes de febrer de 1922, ara a càrrec d'En Bofill i Batas, l'explicaria ell mateix, alhora marcant-ne les relacions amb el projecte inicial d'En Prat, dient que: "(...) En aquest ordre som partidaris de totes les coordinacions ciutadanes que responguin a un gust d'eficàcia. I encara més ens plau de col·laborar a l'increment i a les campanyes d'aquelles entitats que d'una manera permanent realitzen aquella tasca. El febrer de 1922, per delegació de la Presidència de la Mancomunitat i conjuntament amb els patricis que dirigeixen les nostres cabdels institucions populars, inauguravem la U. de E.G., començament de realització de l'Institut que ideava el "Mestre". En Prat de la Ribera, en projectar-lo, volia atènyer la formació física, moral i social del nostre poble. Actualment sembla arribada l'hora de creixer la venerable Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana,

que atén a la formació de la intel·ligència, mes ben dit, del criteri, i de la joveníssima Palestra, que aspira a formar el caràcter. Cada una d'aquestes entitats patriòtiques, ha d'ésser el fogar de tots els catalans que demanen per treballar-hi, sense diferències de partits ni d'estaments. Acusar-hi aquestes particularitats seria incorrecció" ⁶⁵.

Així, la funció que donarà el nou President a la Comissió és el que la represa de 1918 ha semblat marxar com a preeminent en el doble sentit de representar l'organisme oficial coordinador d'iniciatives disperses i alhora socialment integrador dintre la crisi, donat que el mateix Jaume Bofill havia estat en l'equip que va preparar l'inici de la nova fase del 1922 ⁶⁶, en bona part per la seva condició de vice-president, pel seu acostament amb En Prat de la Riba i per la recent responsabilitat mantinguda en el canvi de direcció de la política de la Mancomunitat, especialment en el camp cultural i educatiu ⁶⁷. Es va començar a preveure una partida en el pressupost de 1920-21, realitzant-se el primer nou pressupost de la Comissió el dia 25 de novembre de l'any 1921, veient-se obligats a confeccionar, el 28 de desembre del mateix any, un nou pressupost per a la seva "normalització econòmica". El 18 de febrer de 1921 ja s'ultimaven projectes com el referent a l'"ensenyament domèstic agrícola ambulant" que encarreguen a la pedagoga belga Mme. Wynn, curssets de conferències, amb els seus pressupostos molt detallats, etc. ⁶⁸.

Sota la presidència d'En Jaume Bofill, la Comissió d'Educació General va aplegar a l'E. Homs com a secretari, En Ll. Millet i Pagès a

65 . J. Bofill: Tàctiques convergents.- "La Publicitat" ("Crònica") 10.XII.1930.- p.1

66 . Vid. al respecte la correspondència amb Lluís Bertrán (1921 i 1923) Santiago de Ribes (1923); Joan Rubió; P. Miquel d'Esplugues (1923); A. Galí (1923); P. Maspons; Lluís Carreras, Pbr; P. Gimenez (1920) R. Aragó, Pbr. R. Rueabado (1921); Ll. Millet(1920)

67 . Vid. al respecte Alberdi: La Formación de la Mancomunidad.- Any I, n° 1 (oct. 1920); per als detalls de la seva confecció, vid. arx. graf. Dip. Barna. Lligall 4216

68 . Vid. al respecte Arx. Part. J.B. i M Comissió d'Educació General.- Secció Treballs (10)

la Vicepresidència i autor a més d'un projecte de agrupació i ajuda econòmica als Orfeons de Catalunya, col.laboradors destacats com En R. Rucabado, En Ll. Bertrán i Pijoan que s'encarregaria de programar cicles de conferències i, en 1921, un arxiu de diapositives. En J. Agell representant aprop del Consell de Pedagogia de la Societat d'Ensenyament Domèstic, de qual n'era directora Concepció Bertrán; Fca. Bonnemaison, vidua de Verdager, vocal, conferenciant, i adscrita a diverses "campanyes" de la Comissió com pot ser la del "menjar del bon gust català" (amb En M. Regàs) depenent aquesta de la de l'embelliment dels hostals de Catalunya.⁶⁹

A la pràctica, una de les activitats més destacades de la Comissió va ser l'organització de cicles de conferències, sobre tot el període 1921-1922. Entre els conferenciants contractats volen destacar a: Jesus Mª Bellido, Ll. Bertrán i Pijoan, R. Rucabado, Joan Llongueras, F. Soldevila, Pau Vila, R. Campañan, A. Florensa, C. Pi i Sunyer, J. Carner, Pau Romeva, F. Maspons i Anglasesell, M. Salvat, A. Giralt, Ll. Sayé i Coll, Jaume Raventós, Ventura Gassol, A. Pi i Sunyer, Fc. Coll i Turbau, Pere Domingo, Adrià Gual, J. Agell, M. Rovira i Virgili, R. d'Alòs, Fc. Manich, C. Soldevila, J.Mª Casas, Joan Rubió, etc. Per altra banda, En Bofill i Matas pretén entrar en col.laboració amb els Jocs Florals per tal de que la Comissió, per tal de que existeixi l'estímul supletori que aquesta comissió pugui facilitar en concepte de subvenció; a tal efecte preveu un "comité de subvencions" on pensa incloure-hi a: C. Capdevila, A. Gali, J. Lopez-Picó, M. Manent, J. Bofill i Ferro, Ll. Bertrán i Pijoan, J. Carner, Segarra i Ainaud,. Finalment, en l'ordre d'apuntar els col.laboradors de la Comissió, destaquem els que En Jaume Bofill tenia previstos de cara a montar una campanya de protecció de la inatgeria popular; aquí hi figuren a més de l'E d'Ors, Junceda, "Apa", Obiols, Hugués, M. Raureda i Galicia, Apel.les Mestres, F. Pujols, Batista i Toca, Jordi Rubió, etc.

Referent a l'organització de la Comissió, específicament en el

---

69 . Hi havia compromesos els serveis de: Puig Giralt, Goday, Folguera, Bergós, Gali, Llongueras, Marcó, Fisas, Bonet, Puig i Doda.

període en que la presideix el nostre personatge, podem dir que aquesta depenia de la Direcció General d'Instrucció Pública de la Mancomunitat la qual li consignava, dintre el pressupost ordinari, 8.000 ptes, això és, una tercera part del que En Prat havia previst l'any 1914 que necessitava per a funcionar amb normalitat. En Bofill i Matas destacarà el descoratjament dels homes de la Comissió al veure la desproporció entre el pressupost i el programa ja que sorgeixen moltes iniciatives, donat que integren aquesta Comissió veritables especialistes en diferents matèries "amb solvència social davant el poble" ⁷⁰; a aquestes dificultats s'hi afegirà la derivada de que la Comissió no es pot inmiscuir en les activitats d'altres entitats i, tot plegat, motivarà el que l'equip dirigit per En Jaume Bofill es llenci, inicialment, a la coordinació d'un programa detallat que estigui, a més, d'acord amb les directius inicials d'En Prat, sobretot -segons el nostre parer- en el referent a que la Comissió "acceleri la difusió dels coneixements que han de traduir-se en actes", o sigui, l'organisme "tècnic" que estudiï la manera d'anar introduint una nova forma de viure, una nova mentalitat, unes noves necessitats.

El referit programa d'activitats s'estructurarà al voltant de sis punts essencials que són: a) "Educció física" (El deure de la higiene individual, necessitat d'una higiene social, l'educació higiènica del poble); b) "Higiene individual" (1) conservació, alimentació, netedat, treball, descans, vestits; 2) millorament, gimnàstica, jocs, esports, danses, excursionisme); c) "Higiene social" (la família, la casa, la masia, la vila, la ciutat, la metròpoli); d) "campanya de profilaxia general" (malalties); e) "educació moral" (educació musical popular, Beneficència -espirit i organització- luxe i economia, la funció social de l'art. Estètica urbana, moral sexual, el problema del llibre, etc); i f) "campanyes d'educació moral" (natalitat, restauració moral de la família, problema del llenguatge, la catalanització de l'ensenyament, el nostre esperit de violència, crisis socials, -prostitució, joc, alcoholisme, narcòtics, pornografia- vandalis-

---

70 . J. B. Organització i Programa d'Activitats de la C. d' E. G. - 6 vol. mecanog. Arx. part. J. B. i M. Comissió d'Educació General. Secció Treballs (10)

me, el nostre civisme, l'infancia improtectida).

L'informe sobre organització al què fem referència precisarà a continuació del còm la gent de la comissió estructuren la feina que es desprèn d'aquest programa al voltant de la confecció d'un voluminós informe on es realitzi una fotografia de la "realitat nacional" amb referències a l'estranger. I resulta curiós, després d'aquesta programació tecnicista, veure com precisen que la feina serà lenta ja que "ells" són: "(...) els membres de la Comissió gent aqueferada, més aviat uns consultors i assessors que uns tècnics redactors" ⁷¹, nou detall que ens ve a indicar, alhora que la comprensió que d'ells mateixos tenen com a grup, en quina direcció ha evolucionat, en el si de la Mancomunitat, aquell sector que començavam a veure cohesionat en el nucli noucentista autodenominat significativament "kal.ligència".

Mentre aquest gran projecte no s'ultima, fent-se així possible la consecució de l'Institut d'Educació Nacional, "intensa i fructífera realitat catalana", decideixen llançar-se a la ja mencionada campanya (molt sollicitada -diuen- de part tot Catalunya) d'educació popular general mitjançant la conferència política pública ⁷². En definitiva podem dir que tota aquesta estructuració, la mentalitat que inspira als homes de la Comissió i les directius programàtiques i operatives que els aglutinen van ser, en conjunt, les que En Nicolau d'Oliver va instrumentar en la ponència segona de la Conferència Nacional Catalana sobre actuació del Nacionalisme en les corporacions públiques catalanes.

A principis de 1923 es confeccionarà un balanç del primer any d'actuació de la Comissió així com una inicial previsió per al període 1923-24; de l'informe en qüestió en destaquen a continuació els trets essencials de l'actuació real de la Comissió d'Educació General, reafirmant

71 . idem

72 . Vid., al respecte: Les Conferències Populars. - "La Publicitat" 22.XII. 1922; El servei de conferències de la E. d'E.G.. - "La Veu" 21.XII.1922 (ed. matí); Les conferències humanistes. J. Junoy a Tarragona. - "La Veu", 6.II.1923 (ed. vespre)

d'entrada que la tasca primordial va ser la difusió de cicles de conferències. A part, de l'estat de comptes (que es tanca amb la previsió de pèrdues malgrat un emprèstit inicial de 50.000 ptes.) es desprèn la realització d'una campanya "pro-ocell". La publicació d'una memòria de la Comissió, la consecució de la "Lliga Nacional d'Associacions de Música", preveient a més, el pressupost del següent exercici, la campanya de millorament dels hostals de Catalunya, l'establiment d'un servei d'extinció d'incendis, la confecció d'una biblioteca, el recull de diapositives, dades, notes i retalls, la publicació de conferències, fulletons i resums, la col.laboració amb els "Amics de la Poesia" i la promoció d'entitats nascudes en el si de la Comissió, per exemple, la "Germanor d'Orfeons de Catalunya" ⁷³.

Finalment fem referència, respecte altres tasques de la Comissió no citades aquí a sobre i que es desprenen de l'ordre del dia de la reunió plenària tinguda el 3 de Juliol de 1922, tornant a fer una referència inicial al servei de conferències. En 6 mesos (a partir del dia 18 de desembre de 1921 en que s'encarrega del servei En Ll. Bertrán i Pijoan) la Comissió ha organitzat 37 conferències (a Montblanc, Tarragona, Reus, Caldes d'Ustrach, Barcelona, Valls, Canet de Mar, Tortosa, i Girona) ⁷⁴.

Per a la realització d'aquestes conferències i a més de la gent ja mencionada més amunt, la Comissió ha comptat amb la col.laboració de les següents institucions: "Institut Català de Rítmica", "Laboratori provincial d'Higiene", "Institut d'ex-alumnes de l'Escola d'Alts Estudis Comercials", "Escola d'Agricultura de la Mancomunitat", "R.A.C." i la "Societat d'Atracció de Forasters". A part les conferències, la Comissió ha repartit 14.000 fulletes amb consells contra les mosques, el cartell i el llibre "pro-ocell" (total 10.000 exemplars) per totes les escoles de Catalunya i "altres llocs avinents", ha introduït el "moble a bon preu"

---

73. C.d'E.G. Balanç del primer any d'actuació i anteprojecte del seu pressupost interior (1923). - 4 fol. mecanog. Arx. part. J.E. i M. C d'E 77 Secció Treballs (105)

en el Concurs internacional del noble i ha catalogat alguns centenars de llibres de pedagogia i al voltant de 600 diapositives.

A part que el detall en tractar el tema de la Comissió d'Educació General ens ve justificat per la destacada participació que hi té En Jaume Bofill, l'hem cregut necessari per acabar de concretar la mentalitat i la disposició que demostra tenir aquest sector que de fet ja només creu en la tendència a la catalanització radical de la problemàtica que te plantejada Catalunya, i en la dedicació tècnica a un treball de "Catalunya endins" el qual està fonamentalment contraposat i enfrontat amb "l'obstacle previ" que representa un sistema monàrquic essencialment incompetent.

En un altre àmbit, però donant també fe del protagonisme d'En Bofill i Matas en aquest any 1920, trobem la Junta general de "revitalització" de l'Associació Catalana de la Premsa que, recollint l'iniciativa d'un primer grup impulsor, s'havia celebrat el 4 de juliol del mateix any i en la que és elegit president del citat organisme el nostre biografiat. El dinamisme i els projectes (d'un aire semblant als presentats per a substituir als d'En Xònius) són les notes característiques d'un parlament presidencial on es rehabilita la funció i posició social, l'educació i especialització del periodista, on es demana la creació d'una escola de periodisme, on es busca, en definitiva, l'imbrincació de l'"estament" en la dinàmica vida ciutadana i catalana en general.

En definitiva, hem entrat en un veritable període constituent; a tots nivells. El profund abast de la lluita social que sotregarà la vida catalana, en el seu conjunt, és un dels pilars de la crisi que, en tan poc temps, invalida les posicions, relacions i actuacions socials i polítiques tradicionals. A l'altre extrem de les causes externes, hi hem de situar la crisi total de l'Estat restaurador que ja no pot oferir cap tipus d'alternativa diferenciada als diversos sectors de l'Estat espanyol,

---

74. Calculen que la assistència a aquestes conferències xifra en unes 12.300 persones. Vid. Ordre del dia. Reunió plenària del dia 3.VII. 1922. - 6 hol. mecanog. Arx. part. J.B. i M. C. d'E. G. Sec. Treballs 10

i per tant, encara menys a les diferents nacionalitats que s'hi veuen lligades; i la pròpia crisi retira a la monarquia aquella funcionalitat arbitral que teòricament voldria representar, dintre de la dinàmica d'un Estat "liberal-parlamentari". No sotmeses al ferri programa d'un Estat claustrista, l'Església i l'Exèrcit, i en una altra dimensió, el propi aparell burocràtico-administratiu de l'Estat, poden actuar com a institucions diferenciades, i dintre l'Estat, en una intervenció (intromissió), en fons conservadora de la situació, que els assegura aquesta preponderància i independència.

Referint-se al fet de la dependència econòmica i del nacionalisme, En J.A. González Casanova sintetitza i valora molt bé el període quan afirma que: "Govern de concentració, crisi nacional espanyola, vinculació a interessos econòmics del capitalisme modern i internacional, necessitat de sostenir novament un règim moribund per a frenar la subversió social i les possibilitats del republicanisme. Tot això es produïa dins una lògica implecable, però també s'anava a produir la crisi més seriosa de la causa regionalista amb el sorgiment d'Acció Catalana del març de 1922 (?). A un Cambó fatigat, hispanòfil convençut, però amargat per la incapacitat d'un règim que vol salvar, a un Cambó que vol apartar-se de la política, se li oposarà l'alternativa d'un neopatrisme republicà, atractiu per a una burgesia no vinculada encara a l'Estat espanyol o al capitalisme internacional"⁷⁵. En unes notes generals ni titulades ni datades (però que hem de situar al voltant de l'any 1922), En Jaume Bofill opinarà al respecte que Catalunya, s'ha independitzar econòmicament a través de la seva potència per a l'intercanvi ja que, sempre haurà de dependre de l'exterior referent a l'adquisició de matèries primeres.

Un simptomàtic descens general del sufragi afectava i qüestionava tant al camp republicà com al regionalista tradicionals. Al si de la lliga, i iniciada, com ja hem vist, ben bé de l'any 19, encara que ales-

---

75. J.A. González Casanova: ob. cit. p. 254-255

hores potser només en camp teòric, la desunió és ja un fet. La progressiva "independització" de la Joventut Nacionalista que, des de les planes del "Butlletí de les Joventuts Nacionalistes de Catalunya" ⁷⁶ s'estaven expressant en uns termes molt més radicals que qualsevol de les notes dels portaveus de la Lliga, agafava al regionalisme polític, al Cambó i als seus parlamentaris "adictes", i en general, a l'alta burgesia a qui els beneficis de la Guerra ha permès d'internacionalitzar-se, en un mal moment per a les concessions i, sobretot, per als pactes que pressuposin canvis més o menys fonamentals de doctrina i de la tàctica corresponent ⁷⁷. Més encara quan, a l'identificar molts elements d'aquestes juventuts amb la perfecta representació de les "classes mitjanes" enquadrades", per a la Joventut Nacionalista, la pressió representa el desacord amb la direcció de la Lliga, que externament ha fracassat en el seu intent de modernitzar i agilitar l'Estat espanyol, i, dintre d'ell, potenciar una complexa autonomia per a Catalunya. Les queixes de les "joventuts", tant com polítiques són professionals, vitals dirien.

En l'ordre intern, al voltant d'aquest any 1920 la Mancomunitat ha experimentat un gir important en l'orientació, gir que ve a ser el reflex de la preponderància que hi ha consolidat aquest sector de "servidors públics" que ha acabat coincidint, alhora amb el nucli intern més radicalment catalanista i que ni veu amb bons ulls la vinguda d'en Martínez Anido, ni creu que el ~~xxvii~~ camí de la solució de la crisi econòmica i la subsegüent radicalització social ha i de venir del pacte de la Lliga amb els monarques catalans per a la més neta defensa del règim. En aquest sentit no ens haurà de sorprendre constatar que les grans intervencions

---

76 . en van sortir 15 números especials entre el novembre de 1920 i el desembre de 1921; citat per l'I, Notes: ob. cit. Vol.II p. 74-75.

77 . a la crisi del règim s'hi afegí la lluita social en massa i la crisi econòmica denunciada de seguida per en Cambó i que poden centrar en la fallida del "Banc de Barcelona", pel desembre de 1920, brutal cop a l'eufòria, enriquiments "fàcils", especulacions, etc. de la burgesia catalana i en especial barcelonina.

d'En Jaume Bofill, en els organismes públics on desenvolupa la seva activitat professional, responguin a un impuls de renovació tècnica i, per al·trabanda, a una defensa del catalanisme que passa pel radical atac a la significació i procediments de l'atac central.

En aquesta línia volem destacar el parlament d'En Bofill i Matas fet a la sessió de la Diputació del dia 6 de maig de 1920 en motiu dels esdeveniments tumultuosos ocorreguts arrel de la invitació feta al Mariscal Joffre per a que presidís els Jocs Florals. En destaquem el paràgraf on En Bofill afirma que: "Hi ha per a nosaltres, gents senzilles, gents civils, un màxim pecat en les escamezes d'aquests dies. A nosaltres ens molesta, més que no la injustícia, la grolleria, la manca de delicadesa, aquell caient que avui dia va prenent el centralisme de l'Estat espanyol i que fa que les institucions més augustes no ataquin les nostres amb arguments, sinó amb frases despectives, i que la nostra llengua sigui denigrada i que pel tractament polític de Catalunya no es rezepti una cosa racional, sinó una cosa bàrbara. A nosaltres ens molesten aquestes actituds incivils (...)" ⁷⁸

1922. Setembre de 1923. L'Escisió de la Lliga i la creació d'N.C. La participació d'En Jaume Bofill i Matas.

A principis de novembre de 1921, en un escrit que declara confidencial i que titula Ponència sobre actuació catalanista a desentrotllar, En Ramón d'Abadal i Vinyals ⁷⁹ llença per primera vegada segons les nostres informacions, la idea d'una campanya de sensibilització que ha de

78 . Vid. El discurs d'En Bofill i Matas a la Diputació. - "La Veu" (8.V. 1920) (ed. vespre); 9.V.1920 (ed. matí) p. 5 Rectificació (galerades): consultat un exemplar de l'arx. part. J.B. i M.

79 . arx. part. J.B. i M.: text mecanografiat i signat a Barcelona, el 10-XI.1921.

culminar en un "congrés de joventuts". En aquest congrés, i fugint de tot caràcter partidista, en principi s'ha de "(...) sentar el contingut ideològic i les bases d'actuació del moviment a emprendre ⁸⁰.

I, des d'aquest moment, si bé és cert que mantenint-se al marge de les maniobres més estrictament polítiques, destacarà ja el protagonisme d'En Jaume Bofill. Segons el "pla" de l'Abadal, En Bofill és el més indicat per a aplegar a un grup inicial de "gent escollida", mitjançant un discurs, per al que proposa el local del Centre Autonomista i, encara millor, per les seves característiques d'intimitat, la Sala Mozart. A pesar d'haver trobat el que repleen les notes preparatòries d'aquest discurs (i en les que En Bofill es cèntric totalment a les orientacions de l'Abadal) no sabem amb certesa si el nostre biografiat va arribar a fer aquest discurs preparatori. A part això, la seva activitat públicopolítica, per aquests moments és enorme; com a mínim en els mesos de maig i de juny del 1921, i per l'absència d'En Puig i Cadafalch, En Bofill i Matas està actuant com a President en funcions de la Mancomunitat de Catalunya, així com de president en funcions o honorífic de múltiples associacions -com la ja mencionada de la Premsa de Catalunya-, i mena, a més, una activa vida política al si de la Joventut de la Lliga, completada amb la feina d'orador i la tasca casi diària en el periodisme. Només el fet de que l'Abadal pensi en En Bofill -ja inicialment-, així com que se li confiï posteriorment la redacció i defensa de la Ponència del 1º del Congrés, sobre Doctrina Nacionalista, ja ens situa a En Bofill en un dels més alts llocs com a teoritzador d'aquest moviment.

El mencionat pla de l'Abadal fa referència, després, a la creació d'una comissió executiva provisional, que solucioni els problemes previs i doni forma definitiva a la futura conferència. Els punts fonamentals que haurà de tractar, són: 1) preparació, 2) propaganda, 3) orientació d'acords del Congrés. S'han d'encarregar les ponències, redactar el reglament, encarregar conferències de divulgació, preparar el local, posar-se

en comunicació amb totes les societats catalanistes (polítiques, culturals, artístiques, etc), buscar adhesions particulars, fer viatges de propaganda, buscar la sensibilització dels catalans d'Espanya i Amèrica, orientar el públic perquè, arribat a la conferència no divagui i, finalment, distribuir el territori català en comarques (En Bofill en una nota al marge es pregunta "quines"?) per a posar davant de cada una d'elles una subcomissió per a efectes coordinats de propaganda.

En R. d'Abadal pensa que són suficients dos dies per a realitzar el Congrés, i marca d'entrada el següent programa: primer dia, sessió plenària d'obertura i constitució i discurs del president de la comissió executiva, elecció, per aclamació, de la Junta del Congrés; a la tarda, lectura de les ponències (I^a Doctrina Nacionalista; II^a Organització de les Joventuts Catalanistes; III^a Propaganda Catalanista; IV^a Actuació de les Joventuts en les corporacions públiques catalanes; i V^a Actuació política envers i dins l'Estat), i discussió i conclusions de les mateixes; al vespre, lectura, en els locals més adequats, de conferències destinades a "il·lustrar el fet de la nacionalitat (llengua, literatura, música, art, arqueologia, ciències, geografia, dret, etnografia, folklore, història política, alta cultura)". Al segon dia, sessió plenària de clausura, lectura de les conclusions de les ponències i discurs presidencial; a la tarda, reunions de diverses comissions per a veure la forma ràpida d'aplicació de les resolucions del Congrés; i acabament, a la nit, amb un concert al Palau de la Música Catalana.

El Manifest de convocatòria de la Conferència Nacional Catalana

⁶¹ és del mes d'abril de 1922, i sota la forma de full volant, inclou, el

---

⁶⁰ . el subratllar és del propi J. Bofill.

⁶¹ . C.N.C.- Barcelona.- Imp. Altés.- abril 1922. El signen: P. Vidal de Llobatera, J.M. Pi i Sunyer, R. d'Abadal, Rafael Closas, Martí Esteve, V. Gassol, J. Bofill, C. Jordà, Ll. Massot, Ll. E. d'Oliver, A. Rovira i Virgili, J. Puig i Esteve, C. Soldevila, F. Vayreda, M. Raventós, J. Pla, R. Nucabado, J. Barbey, P. Nubiola, A. Plana, F. Galí, E. Durán i Reynals, Serafi Casanovas, J.M. Bassols, R. Coll i Rodés, R. Massó i Valentí, Jordi Rubió, M. Ferrà, Joan Creixells, M. Massó i Llorens, Ll. Guarro, E. Monegal, M. Roger i Grosa, J.M. Rendó, J.M. López-Picó, J.M. Sich, J.V. Foix, L. Cervera, F. Grabal, J. Carbonell, J.M. de Sagarra, Jaume Maurici.

text del manifest, el resum de l'organització de la conferència i un butlletí d'inscripció. Pel que fa referència al conjunt del manifest inicial, en la relació del qual també hi va intervenir En Bofill, i que es basa, en gran part, en la primitiva ponència de l'Abadal abans referida, hi trobem els aspectes fonamentals de la ideologia d'aquesta gent de tan relleu ciutadà, i que després actuarà conjuntament, dins d'Acció Catalana; però, també, alhora, les grans preocupacions i queixes d'altres que, lluny de lluitar en aquesta organització que s'ha de convertir en el centre de la política catalana, ho faran en partits d'ideologia molt més esquerrana i de constitució gairebé simultània, fet aquest, que tampoc podem considerar una simple coincidència.

En el manifest es postula que davant el fracàs de la Lliga, en el període que obre l'any 1917, els efectes i repercussions de la Gran Guerra, i l'abast de la lluita social, s'han de tornar a replantejar les coses, sense oblidar la puresa doctrinària d'En Prat, però. Relacionent-ho amb el famós i ja tòpic parlament de Felip V è, denunciem la situació de conquesta exercida sobre Catalunya i proclamem el fet de la Catalunya-nació, basat en la realitat d'un fet i una voluntat nacional que postula que: "El nostre problema de llibertat és un problema, per part, de pròpia determinació".

En el capítol de "Solucions i Fàctiques", i després de justificar el fracàs de la política intervencionista del catalanisme, retreuen la importància de tornar a valorar la política de "Catalunya endins". El fet de despendre's de l'imperialisme d'En Prat de forma oficial, és, per a nosaltres, un altre dels punts que justifiquen el parlar de presa de consciència política i diferenciada de les classes mitjanes. Es valoritza en el manifest el doble treball, privat i col·lectiu, d'internacionalitzar el plet català i, a l'interior, lluitar contra la metòdica descatalanització que està sofrint Catalunya. Al respecte, En Bofill afirmaria més tard que, la Conferència: "Ideològicament, determinà el desdoblament de l'Escola Nacionalista d'En Prat de la Riba, que, en el seu

llibre la Nacionalitat Catalana, assenyalà als seus deixebles aquesta doble orientació: Nacionalisme català; Imperialisme ibèric. En aquell temps d'exacerbacions polítiques, ja prenys de la dictadura imminent, aquells dos ideals complementaris arribaren a semblar, i potser en llur actuació a resultar, incompatibles"⁸². Com a aspecte interessant i ja tractat en altra moment, reflexar ara en el capítol del manifest "Actuació", cal ressaltar la voluntat d'aquestes "joventuts" per convertir-se, per damunt de "cleses diverses de partits, escoles i d'estaments", en els inspiradors de les teories, en els revisors de les ideologies i, en relació amb això, en els encarregats de "plantejar les normes de llur actuació popular".

En el fullet número quatre de la "Crònica de la Conferència Nacional Catalana" llegim: "Cal recordar que la perfecció és la nostra màxima llibertat? En aquesta crònica havem dit que el nostre intent és doble: s'assolir per a Catalunya, d'una banda, perfecció nacional, laborant ànima endins del nostre poble, i d'altra banda, com un instrument necessari, com una consagració merecuda, la llibertat política, postulat naturalíssim de la llibertat d'esperit "⁸³

I en primer número de la mateixa publicació (11 de maig de 1922), s'afirmava, sota el títol Ànima Endins, que: "Cal preparar la normalitat catalana (...) No és possible que tota l'activitat d'un nacionalisme s'hagi de reduir a una campanya electoral intermitent, ni encara en el cas d'una absoluta puresa. És l'ànima ço que ha de ser nostre".

Tot plegat, doncs, semblava un verdader acte de sedició contra els grans directors i les principals orientacions de la Lliga. Precisament En Puig i Cadafalch, com a President de la Mancomunitat i personalitat destacada, va ser entrevistat per un periodista de "El Sol" respecte la "perillositat" del manifest, i va afirmar que: "L'le tornada a llegir, la

82 . llibre pòstum J.B. i M.: Una Política catalanista.- p.8

83 . Barcelona.- Imp. Altés.- 18.V.1922

proclama cridant a una Conferència Nacional Catalana, i no sé trobar-hi disconformitat (...)" 84 . En Puig que fins a cert punt es pot presentar a fóra de la línia i fèrula d'En Cambó, ha d'afegir que reconeix la fatiga dels qui han viscut el llarg període intervencionista i la joia que sent de veure, uns "joves abandonats" treballin per a fer desaparèixer "l'esperit provincial". En aquest sentit i en el seu llibre pòstum Una política catalanista, En Jaume Bofill afirmaria més tard que: "(...) El cicle iniciat i clos pels polítics de la Lliga Regionalista, recomençava: alçament patriòtic -apolític i estrident-, concreció paulatina en un partit polític, i finalment, en una organitzada actuació intervencionista" 85 .

Trobem molt interessant aquesta afirmació o millor valoració d'En Jaume Bofill sobre el catalanisme polític. En bona part d'aquestes paraules hi hem de trobar, gairebé, un afany d'autojustificació i una clari-ficació del perquè un home tant implicat amb el començament ideològic i teòric del regionalisme, s'ha decidit a la revisió de les tàctiques (fins a provocar l'escisió): no són ells, sinó el grup Cambó els qui s'han desviat; com en el cas de l'Ors, és necessària la crítica constructiva. I no podem deixar de considerar tot aquest seguit d'iniciatives, parlaments, manifestos i articles dins la mateixa línia d'un gran replantejament nacional de classe. El que denominem "crisi de 1917", ha jugat un paper fonamental per a concretar i fer necessaris els replantejaments. Però, per altra banda, el trencament amb En Cambó-"estre" del 1913, és una cosa sectorial on hi hem vist implicades el que en deien "classes mitjanes enquadrades", des de molt abans: l'antiestatisme, causant en gran part de l'entrada d'En Bofill a la Lliga, és el que, aprofundint-se i desenvolupant-se, ha acabat per donar cos polític i orgànic (i per tant ser alternativa total d'un sector de la societat catalana) a aquell "Catalunya endins" massa poètic i poc concretat d'En Maragall.

---

84 . de la ja citada crònica de la CEC, nº 1

85 . J.D. i M. Una política catalanista.- ob. cit. p. 12

Quan En Bofill i Matas parla de "recomençament" referint-se a la Lliga de 1901 i hi compara la Conferència Nacional Catalana, està fent referència a aquella Lliga representada per el Prat de la "concordia de classes" dins el bloc nacional burgès, i a la consegüent actuació d'En Prat president. Així, en aquest sentit, no es tracta d'un recomençament, sinó de la continuació de la tendència típica de les classes mitjanes, molt més necessària en 1923 quan, després de la Gran Guerra i la Crisi de 1917", s'ha trencat l'anterior bloc nacional hegemònic. Molt més necessària és, també, ara aquesta concòrdia, que faci possible la neutralització "intel·ligent" dels esforços cada cop més clarificats de les masses populars, aconduïdes per un sector proletari progressivament més conscient i polititzat.

El que arribarà a ser verdaderament complicat, no serà l'aturar el moviment obrer, del que es buscarà ja només l'aconseguir de la seva part "una respectuosa neutralitat" cap a l'actuació de les classes mitjanes (no envers la burgesia); el que acabarà siguent complicat, serà, més aviat, l'intentar controlar la radicalització i atomització de les tendències que sorgeixen del si de la pròpia debilitat, de les concessions i massificació a que s'han vist empesos.

Sobre la qüestió de les divergències entre la Joventut Nacionalista i la Lliga, iniciades obertament des de l'aparició del Manifest de convocatòria, i agrujades, fins arribar a l'escisió després de la pròpia "Conferència" i fins a les eleccions de 1923, En Jaume Bofill opinava, l'any 1933, que, en principi: "Alguns de nosaltres aspiràvem, encara, a una superació de la divergència, que fes compatible la professió del credo de la CNC amb l'ortodoxia i la disciplina de la Lliga Regionalista. Acudirem als dirigents d'aquella entitat -que en algunes ocasions públiques ho han testificat- no pas maniobrant per a desbancar-los en profit nostre, sinó, ben lleialment, per demar-los i obtenir que llur actuació política d'aleshores a'avingués amb les orientacions i sensibilitat de la Joventut Nacionalista. Però la Comissió d'Acció Política opinà altrament, i ens declarà excloure

de la Lliga Regionalista (...)"⁸⁶. El 26 de maig de 1922 i des de Pont de Molins, En Carles Jordà (Karl) envia una carta a En Jaume Bofill⁸⁷, en la que afirma que el trencament amb la Comissió d'Acció Política de la Lliga és ja un fet. S'ha trencat -diu- la "vella divisa" de "L'Escola de la Lliga" que ara vol ser convertida en "tot aquell que cerqui l'autonomia pels camins de l'evolució cap a la Lliga". Caldrà demostrar-los-hi, conclueix, que "tampoc és veritat", que són molts els camins per arribar a l'autonomia.

La Conferència Nacional Catalana.

La Conferència Nacional Catalana es va obrir, en mig d'un ambient d'èxit i eufòria, i, com s'afirmava al moment, de vehemència en la discussió, el diumenge 4 de juny, al Teatre de l'Ofiò Gracienc, sota la inicial presidència d'En Pelai Vidal de Llobatera. A proposta del Sr. Joanola i per aclamació, va ser elegit president de la sessió definitiva En Lluís Nicolau d'Olwer⁸⁸. El discurs presidencial ja va ser prou significatiu; En Nicolau d'Olwer va fer referència al fet de que la mala conducció del moviment popular del 1917 al 1919, havia acabat portant a Catalunya, com a poble, a un estat de no arribem pràcticament la llibertat. Esquerrers i dretes, en un afany per l'antecodota política quotidiana, havien perdut de vista la "idealitat" que ha de generalitzar una situació de força que faci de l'amenaça d'un acte violent, una possibilitat ben real. La violència de la patronal, violència propiciada per la lloretxera de la febre de l'or, havia acabat produint un abim entre les classes.

86 . idem p. 9

87 . Arx. part. J.B. i M. secció correspondència.

88 . al mateix temps van ser proclamats: com a vicepresidents, En L. Cervera i En Masó i Llorens i, com a president d'honor, el Dr. A. de Paula Aleu, representant dels catalans d'Amèrica. Vegi's: Crònica de la C.N.C. nº 5 (15.VI.22) ps. 2 i 3

I l'anul·lació del fet i l'existència coherent d'un poble en marxa ("solidaritat nacional"), està a punt d'acabar amb tota possibilitat nacionalista. Cal, doncs —sempre segons el president—, retrobar i formular de nou aquesta "consciència nacional" que presuposarà un nou camí a seguir. És per aquest motiu que la conferència ha de tractar, fonamentalment, de doctrina i actuació. Amb aquest parlament, En Nicolau d'Olwer fèia pública, i generalitzava, una preocupació de classe o sector que, seguint l'exemple d'En Bofill, vèiem arrencar, com a precedents llunyans, cap a l'any 1915.

A l'inici de la segona sessió celebrada a les 5 hores de la tarda a la sala d'assaigs de l'Orfeó Gracienc— i sota la presidència del Dr. Aleu, En Jaume Bofill començava la defensa de la seva ponència, la primera, sobre Doctrina Nacionalista ⁸⁹.

La Ponència, que com afirmarà més tard J.A. Maragall ⁹⁰ es deriva de forma directa del que ja havia apuntat a "Les Joventuts Catalanes", significa l'intent de posar al dia els aspectes teòrics del nacionalisme català. L'autor, hi reivindica el mestratge d'En Prat de la Ribera, mestratge que per a molts (com ell, per exemple) s'eston fins a convertir-se en l'element incitador que els ha portat a la comprensió i vinculació al fet i al moviment del nacionalisme que, a Catalunya, forçosament —com argumenta—, ha de ser "catalanisme", corrent que es va desvetllar juntament amb el moviment romàntic.

Per a En Bofill, el catalanisme no és un problema sinó un fet, natural i evolutiu, basat essencialment en un tradicionalisme històric "causa i efecte de la Nació i determinant de la seva psicologia i de la seva cultura" diu; per altra banda, en el catalanisme hi troba un imperatiu ètic, ja que, "ser nacionalista, a Catalunya, és el compliment d'un deure moral i d'una missió patriòtica i de civilització" ⁹¹. A partir d'

89 . vege's a la selecció, el discurs de defensa.

90 . vege's J.A. Maragall: J. B. i M. l'Home. El Politic.— ob. cit. p.6

91 . Els entre-comillats fan referència al discurs de defensa de la seva ponència Doctrina Nacionalista. A l'apèndix documental hi figura la seva transcripció íntegra.

aquí, a partir del moment volutiú en que "(...) I es en dir "ésser català" que per nosaltres hi comença d'haver Catalunya", el catalanisme arriba a la plenitud de la seva personalitat en la dimensió política que considera, doncs, com la plena consciència del "propi ésser". ; Se endevant sintetitzarà els elements que constitueixen el nacionalisme tot fíct, per exemple: "(...) Catalunya, malgrat tot, àdhuc malgrat la defecció política de molts catalanistes, seguirà essent Catalunya; una realitat històrica, biològica, de consciència, de voluntat, com més indefensa mes incoercible" 92.

Espanya -segueix En Dofill- serà un país sense constitució mentre detenti la llibertat de Catalunya, ja que aquesta ens pertany per dret inalienable d'autodeterminació d'un poble"(...) continguda en el seu estat social". En el cas actual, cas d'irregularitat, continua, s'hauria d'estudiar la possibilitat de realitzar un plebiscit, tenint en compte, però el caracter subsidiari d'aquest procediment, el fet de que es tracta d'un instrument "imperfet i fins verillós", ja que, "(...) sovint la secular opressió d'un poble per un altre estableix formes de pressió social o política gairebé invisible i lliga al mateix poble oprimit amb interessos, prejudicis i oncongiments".

Per a En Dofill, el verdader plebiscit és el que amb progressiva intensitat i de forma quotidiana va expresant la societat catalana en tots els àmbits: "La voluntat de Catalunya, i per tan la seva consciència, se's manifestada periodicament contra aquella dominació. No cal recordar els freqüents inconformismes històrics, cada vegada més forts, com més s'accentuava l'influència castellana, i dels quals bategava el rastre en el tradicionalisme de les guerres civils i en el federalisme de les revoltes ciutadanes del segle passat. De la Renaixença ençà, l'estat social de Catalunya val més que un plebiscit: els Jocs Florals, els Chors, els Orfecons, els Amics de la Música

ca i els de la Poesia, les Lligues Espirituals, els Centres de Dependents, les entitats femenines, les corporacions econòmiques, els Centres Escursionistes, els altres sports, les dances, els Pomells de Joventut, el sentiment profundament català del moviment obrerista i —com es retreu oportunament en una nota tramesa pel Sr. Ferrer i Smith⁹³—, les Cooperatives, els Sindicats Agrícoles i les Germanats, la quasi total producció literària, i altres manifestacions encara, constitueixen l'executòria de la nostra catalanitat desvetllada i de la nostra implícita voluntat d'alliberació".

I En Jaume Bofill afirmarà, referent als greuges que té plantejats Catalunya que aquests, sovint de caràcter molt popular, "es concreten en contra la posició d'un estat central assimilista que basa el seu poder en un dret de conquesta", tornant a repetir, aquí, la ja famosa frase d'En Felip V è. En aquest capítol, l'argumentació és llarga i hi trobem, per sota d'una queixa ben popular, la quasi paròdia del motiu de frustració d'aquest sector del qui seguim la pista i que està (o vol estar) tant compromès en les tasques de govern de Catalunya, i per extensió a Espanya. En Bofill califica a l'Estat central d'incomprensible, ple de corrupció, que s'arriba a valer per l'opressió, de la Comissió dels Codis i del Tribunal Suprem de Justícia, "que presideix una política que eleva les curses de braus a la categoria de festa nacional, que fa de laquer amb la loteria i ampara públicament el joc i l'explota com un instrument de caciquisme", que corromp el sufragi i la premsa, que especula amb la tolerància ("popularitat fictícia") organitzada del "ran dit d'higiene" que fomenta el sindicalisme burocràtic "mitjà de defensa de les injustícies i de consolidació de les corrupteles dels propis funcionaris enfront de les autoritats i del públic"

---

93. Fa referència a l'esmena presentada a la I^a Ponència per R. Ferrer i Smith el 4.VI.22 en el sentit de que s'ha de tenir en compte el caràcter català de les mutualitats, cooperatives de consum, sindicats agrícoles, germanats, etc.

Es per tot plegat -pot concloure En Bofill- que "el nacionalisme és un poble en marxa" i que s'ha de treballar per a que tothom hi càpiga; i mentre Madrid (que en té el deure) no reconegui la llibertat política de Catalunya, els catalanistes han de desenvolupar una tasca personal i col·lectiva de catalanització de tots els àmbits ⁹⁴.

A la ponència d'En Bofill i Prats, i després del seu discurs de defensa, se li presentaren les següents esmenes, a les que donà lectura en Massó i Llorons en qualitat de secretari. Un conjunt d'esmenes (de les que se'n acceptaren dues) presentades pel Dr. Riera i Fumí en nom de les entitats d'esquerra catalana. Així mateix, van ser acceptades les presentades per En Rubió i Tuduri, En Soler i Bru, el "Bloc Catalanista" de Vilafranca del Penedès i pel "Centre Català" de Sabadell.

Entre la ponència d'En Jaume Bofill i les tres restants ⁹⁵, el catalanisme acabava de revisar la seva teoria i tàctica; de donar una nova vigència i oficialitat a l'aportació i línia d'En Prat de la Riba que es veia enriquida amb aportacions provinents del camp republicà. Finalment, donava a tot el conjunt un caràcter eminentment polític que havia de caracteritzar, en endavant, el catalanisme, el qual, actuant segons aquestes línies fonamentals, havia de trobar les diferències internes en la postura tàctica a adoptar per lograr la finalitat buscada. A pesar de les divergències internes que, com la que originà En F. Macià amb la seva postura d'acceptar l'Estat Català com a preisa de lluita, postura derrotada després d'una intensa discussió entre Macià i J.M. Pi i Sunyer ⁹⁶, podien arribar a tenir importància objectiva i política, la

94 . Vid. Crònica de la C.N.C., nº 5.- p. 6-7. Per a major comprensió del conjunt i com a complement, queden avantposades, a la selecció, al text del discurs de defensa d'En Bofill.

95 . per ordre: Ll. Nicolau d'Oliver, Actuació del nacionalisme en les corporacions públiques catalanes; A. Rovira i Virgili: Actuació del Nacionalisme envors i dins l'Estat i J.M. Pi i Sunyer, Organització i propaganda.

96 . Vid. Guillem-Jordi Graells: J.M. Pi i Sunyer i la fundació d'Acció Catalana.- "Serra d'or" 15.XI.1972.

Conferència catalana va significar un èxit tant pel ressò, com per la definició doctrinària, l'alternativa que representava i la possibilitat de tornar a agrupar a molts centres, personalitats i nombre de persones en general, en gran part desorientades des de feia un temps per l'actuació nacionalista, enormement contradictòria.

De forma expressa i àrduament treballada, els homes de la Conferència feien taula rassa del sistema polític anterior i buscaven meticulosament el separar-se del sistema de partits que el representava. Com diu En Bofill en unes notes manuscrites, no es permetrà la inscripció d'una entitat i si, només, la seva adhesió. Les inscripcions hauran de provenir, de forma directa, de individualitats. I continua En Bofill: "Acció Catalana no ha volgut aprofitar moltes vells ni sumar agrupacions existents, sinó relligar homes d'un mateix i nou esperit. Preferim ser menys i millors. Per fer dignament l'oposició, cal ser millors, integralment, ço és, en finor ètica, en capacitat política, en criteri i passió i abnegació nacionalistes " 97.

Es el triomf de la línia que En Jaume Bofill va propugnar a Les Joventuts Catalanes i que té el seu procedent directe en la gestió i actuació (i causes de la seva formació) de la Junta d'Afirmació Catalana de finals de l'any 1914. Comptant amb les possibilitats existents i, per contrast amb l'actuació de la Lliga i la de la classe obrera, amb la imposició d'una situació ben concreta, la Conferència Nacional Catalana ha volgut instituir i massificar el que un grup "reduit i selecte" anunciava ja en 1919; això és, crear a Catalunya un grup que actui a manera dels facians anglesos. Així, si l'aspecte nacionalista adquireix una notòria primàcia, és només perquè el plet nacional en marxa a través pel moment de la seva màxima exacerbació (valgui la terminologia de l'època). La "qüestió social" serà, però, després de la primera i creixent politització

---

97. Arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits. Notes "informals" no datades però que hem de situar en aquest període.

que desvia els inicials interessos "apolítics", l'altra preocupació "vital" d'aquest sector inquiet de les classes mitjanes. La queixa es farà patent: resulta impossible acostar-se veritablement i políticament al proletariat militant; s'ha de buscar, doncs, la seva respectuosa neutralitat, jugant, envers ells el màxim de net possible. I, respecte la massa obrera en general, s'ha de buscar la seva catalanització, per ferlos comprendre la necessitat i la força de la solució del problema nacional. Són, tot plegat, idees ja velles en les que hem vist a Jaume Bofill i a molts d'altres àmpliament implicats des de molt estans. Ara, el nostre biografiat, les particularitzarà i expressarà així: " davant d'un nacionalisme constituit potria arribar a concebre's -sobretot en l'estament obrer- una sincera actitud internacionalista. Però no davant d'un nacionalisme obrer, perquè aquestores ho ha involucrat un problema de llibertat ciutadana, de trets naturals de l'home. Per això gairebé sempre, els que es diuen internacionalistes o humanitaristes, en front d'un problema de nacionalisme alliberador, en realitat defensen també una pàtria, la nació opressora" ⁹⁸. I seguirà Ja Bofill fent prostrar atenció al fet de que, en aquesta situació, l'entorquiment social i polític no prové dels nacionalistes del poble oprimès (que en cas afirmatiu podrien ser catalanitzats de reaccionaris), sinó, precisament, de l'Estat opressor. Realment és que la Conferència ha tractat àmpliament, Ja Bofill ressalta la importància d'anar a la integral catalanització de Catalunya i contrarestar així al màxim els efectes "tan nocius i perturbadors" de la massiva immigració que afecta a la població obrera catalana.

Acció Catalana va haver d'oblidar aviat, però, aquesta pretesa aproximació a tots els "estaments". La radicalització creixent de la situació catalana i peninsular en general, els va empenyer progressivament cap el centre (lloc on els trobaria la postdictadura i una de les causes

---

98 . Idem.

del seu fracàs en les eleccions d'abril de 1931). Arrebassant elements i posicions a la dreta burgesa, Acció Catalana va haver d'aspirar a l'agrupament difícil de les classes mitjanes i menestralia amb la possibilitat d'extendre's pels centres comarcals on aquests sectors eren relativament nombrosos i actius. En F. Lacià amb el seu "Estat Català" i la Unió Socialista de Catalunya (de forma evidentment molt més acusada), van ser els continuadors de la tendència "fabiana" de la classe mitjana.

I, especialment, per a homes com En Bofill, que des d'anys enrera volien convertir-se en la verdadera intel·ligència del país, en un fort i apinyat nucli "inspirador d'ideals", el procés referit, i des de molt al principi, comportarà un altre evident element de dissolució. És el perill que, per a ells, comporta la massificació i la radicalització. La lluita contra el més pur separatisme (tant per part d'un Bofill com per la d'un Rovira i Virgili), es va convertir en una de les màximes preocupacions internes, progressivament important a mida que la politització d'Acció Catalana serà un fet, ja abans de la Dictadura i del manifest de constitució política del 3 de març del 1930.

Una altra de les grans revisions que propiciarà a la llarga la Conferència Catalana i que ens semblen fins a cert punt interessants o indicatives, és la que fa referència a les qüestions de terminologia, camp aquest que atreu, de forma natural, la màxima atenció per part d'En Bofill. Es tracta del fet, tàctic si es vol, de la substitució de la denominació nacionalisme i nacionalista per la de catalanisme i els seus derivats. En fer la seva revisió personal, d deu anys de vida catalanista, o sia, de l'etapa d'Acció Catalana (i de la que omple la seva vida dels 44 als 54 anys). En Bofill situa aquesta revisió terminològica en la necessitat de desmarcar-se del terme nacionalisme massa utilitzat per "(...) aquells Estats o d'aquelles Escoles que se l'apropien per justificar biològicament, sinó jurídicament, una política d'agressivitats i d'imperialisme assimilista -nacional, econòmic o militarista-, amb pretensions d'hegemonia universal" ⁹⁹.

---

99. J.B. i E.: Una política Catalanista. - ob. cit. p.16

Però, a la Conferència, el terme "oficial" utilitzat en totes les ocasions és encara el de nacionalisme. En canvi dependrà, en el futur, de la pròpia localització política dels homes d'Acció Catalana en el camp democràtico-liberal, i en relació a la dinàmica concreta espanyola en relació amb el panorama europeu concret del moment.

Així, evidentment, a la Conferència Nacional Catalana s'havia fet molt més que la simple exposició doctrinària, promesa, fins a un cert punt, per la Comissió d'Acció Política de la Lliga en una llarga nota apareguda a la premsa el 25 de maig de 1922.¹⁰⁰ La Conferència havia proposat, com ja s'ha indicat, una revisió de tàctica per a confluïr a uns acords mínims d'acció. Per aquest simple fet s'iniciava el camí de la separació de la disciplina regionalista, la qual, en crisi, no es pot permetre cap replantejament. Aquesta divergència arribarà al seu punt culminant, definitiu casi, el 24 de gener de l'any següent, amb la retirada dels diputats, concellers i regidors de, respectivament, la diputació, la Mancomunitat i de l'Ajuntament.

No cal dir que aquest anirà essent el tema central de la discussió política estrictament catalana. L'agrupa ara, destorbant l'estricta ordre cronològic, per ordenar una mica aquest any llarg que ens porta a la dictadura d'En Prim, període d'una gran tensionalitat i d'una completitud remarcable. Per altra banda, aquest afer ens permetrà de comentar el fet bastant repetit de l'objectiva similitud entre la Lliga i l'Acció Catalana.

Els regidors afectes a l'Acció Catalana, En Ll. Massot, En J. Barbey, En N. Esteve, l'E. Duran i Reynals i En Ll. Guarro, en vista de l'abans referida nota de la Comissió d'Acció Política de la Lliga, van

---

100. Vegi's "La Veu", nº 8.170, 25.V.1922 (ed. del vespre) - p. 1

van publicar la seva corresponent nota de baixa, el dia primer de juliol. La resposta de la Lliga, signada per l'Abadal el dia 18 del mateix mes, acollia la baixa amb la màxima naturalitat. Aquesta serà, precisament, la tònica de la postura de la Lliga davant el fenomen de l'Acció Catalana, durant els primers moments previs a les eleccions properes.

Es curiós observar com la Lliga, es defensa de la crisi per la que atravessa, actuant com si res haguess succeït; fet aquest remarcable, sobretot, després de la retirada política, espectacular i "oportuna" d'En Cambó. Però, de fet, els plantejaments i estructura tradicional de la Lliga ja no s'aixecarà d'aquesta important minva en persones rellevants i en ideologia.

El pròpi Cambó, en una comentadíssima conferència feta a la Barceloneta el dia 7 de gener de 1903, entre altres coses afirmaria, tot calificant de separatista a l'Acció Catalana, que el que s'havia produït no era, precisament, una precipitada retirada del seu partit, motivada per un "anti" qualsevol (poc conseqüent i, per tant infructuós), o per la mania cap a una persona concreta. Amb l'Acció Catalana s'acabava de donar una alternativa política totalment seriosa.

Això ens introdueix en el tema abans citat. Oueix una generalització precipitada el considerar a l'Acció Catalana com a una versió més de la Lliga o del que aquesta representa. Diem això, perquè si bé podria afirmar-se així, en base a una anàlisi feta sota una òptica actual, es convertiria amb un judici deslligat de la realitat i fet, ens pensem, en base als testimonis desorientadors i unilaterals que aportarà la pròpia Lliga. El fet de que existeix una coincidència d'homes, veritat que afecta només a la majoria dels d'Acció que ostenten càrrecs públics, ens faria pensar, més aviat, en una Lliga que hauria estat alguna cosa més (o diferent) a un partit polític, tal i com se'l coneix a escala europea. Pel mateix motiu, el fet de que Acció Catalana (i, especialment En Bofill) reactualitzi la doctrina pratiana, ens hauria de fer ~~reaccionar~~ reflexionar sobre la possibilitat de trencar la igualtat Prat-Lliga -considerant a la Lliga com un partit típicament burgès-. Si l'Acció Catalana, molt a-

bans de l'any d'existència i dintre la crisi catalana (i de la Lliga) de 1922-23 ja té un miler d'afiliats o socis i que en les successives eleccions de 1923 desbancarà clarament a la pròpia Lliga, es reivindica el federalisme i la politització de la tendència del "Catalunya endins", etc., tot plegat, ens demostra que significa i ve a ser, alguna cosa diferent a la Lliga i la seva progressiva política de defensa de la monarquia.

Dèiem això, amb totes les reticències que la particular situació catalana i peninsular ens imposa al moment de buscar una identitat entre classe social i partit polític representatiu; però aquestes reticències en cas de ser un obstacle, afectarien per igual a la Lliga. El que si pot succeir, doncs, és que dins de les dues organitzacions actuïn tendències similars, bàsicament parafeixistes, en segura confluència al acostar-nos al juliol de 1936. Però això, per sobre les diferències de partit (doncs també toquen a gent, per exemple, del Estat Català), serà motivat per una progressiva sensació d'inseguretat i desorientació dins la crisi, i les més de les vegades, tindrà, en aquests sectors de formació liberal, una repercussió personal i individualitzada, abans que significar una veritable postura de grup.

Tornant als fets concrets de 1922-23 hem de dir que, en contra de l'actuació política d'en Cambó, l'article de fons de "La Veu" publicava, el dia 19 de gener de 1923, un article titulat Ètica Política on, amb una falta total de tacte, es comparava el comportament dels homes d'Acció Catalana, amb la del regidor madrileny García Cortés, el qual, després de guanyar una acta en nom dels socialistes, s'havia donat de baixa del partit, tot declarant-se liberal-monàrquic. Amb unes notòries ganes de molestar en el pla personal, "La Veu" seguirà dient que aquest és el procediment emprat, fatal i lògicament, per les actuacions extremistes. Sort -segueix l'articulista anònim- que la Lliga, gràcies a la confiança popular de que es acreedora, pot tractar el cas amb "desdenyosa superioritat". L'apolític article acaba destacant l'extrem de que no s'entén com "amb aquesta extranya concepció d'ètica política", els homes de la nova

Acció Catalana, encara podem parlar de termes tan delicats com és el de democràcia.

Evidentment, com a mínim per a homes d'una escrupulositat política i pública tan exagerada com és el cas del pròpi Jaume Bofill, però també per una qüestió de prestigi com a grup, l'atac de la Lliga no podia deixar-se passar impunement. A la renúncia dels càrrecs, feta simultàniament a l'Ajuntament i a la Mancomunitat en les sessions respectives del consistori i el Consell, a la tarda del 24 de gener, s'hi va sumar una onada d'articles i conferències ¹⁰¹ en que, després de ventilar els fets ¹⁰² es confia en que les properes eleccions tornaran al seu lloc als dismissionaris d'Acció Catalana, contant novament amb un ampli recolzament popular. Pel que fa referència concreta al cas d'En Jaume Bofill, la notícia a la seva renúncia a l'acta (definitiva, segons la tònica, si abans d'acabar el mandat, unes eleccions populars no el tornaven al càrrec), es va presentar, a l'Assamblea de la Mancomunitat del dia 27 de febrer ¹⁰³ essent substituït, en la conflictiva concelleria de Política Social, pel senyor Jaume de Riba.

Ja el dia 10 de març, i des de l'editorial de "La Publicitat" ¹⁰⁴ es denunciarà, de cara a les eleccions anunciades, el baix nivell intel·lectual de les deliberacions de l'Assamblea, que, indignament, situa l'organisme i les seves deliberacions a nivell de "petit Ajuntament".

A part la continuació del grup d'Acció Catalana, la Conferència

101 . Podem destacar l'editorial: Una llicència d'ètica política "La Publicitat", any XLV.- nº 15.584 (25.I.1923).- p. 1; o la conferència d'En Massot a l'Ateneu Nacionalista del Clot, vegeu's "La Publicitat", 7.III.1923.-p.3

102 . Per a comprendre l'òptica de l'Acció Catalana, vegeu's "La Publicitat" nº 15.584 (25.I.23) p. 3 i 4, on hi ha una interessant compaginació dels fets, declaracions i dels antecedents.

103 . Vegeu's "La Publicitat", 26.II.1923, p.3

104 . Vegeu's L'Assamblea de la Mancomunitat.- "La Publicitat" dissabte, 10.III.1923 p. 1

Nacional Catalana havia declarat de la màxima urgència la creació d'un òrgan de difusió "(...) fi de l'expressió de la més pura catalanitat i del criteri nacionalista proclamat en les conclusions de les tres primeres ponències". Així mateix es proclamava la conveniència de crear una oficina jurídica (la que s'anomenà Unió Jurídica) per a la defensa de tot plet nacional, les reivindicacions col·lectives, o el plet en que, en la causa nacional, poguessin estar implicats els socis de la mencionada organització.

A aquestes tasques i, sobretot, a la constitució de la ja mencionada organització Acció Catalana, "alçament i aplec de patriotes" a què havia portat la conferència es van lliurar els homes del Comitè Executiu P. Vidal de Llobatera, J.M. Pi i Junyer, M. d'Abadal, Glosas, Martí Esteve i V. Gassol. Sobre aquests homes va recaure la direcció provisional del nou organisme que, de fet, s'obria a la llum pública amb l'aparició del ja mencionat setmanari "Acció Catalana" a finals del mes de juliol de 1922¹⁰⁵, amb un caràcter dinàmic, rosselitista i en gran part radical.

Arrel de l'aparició del setmanari "Acció Catalana", En Gaziol es sumava des de les pàgines de "La Vanguardia", als comentaris, el més sovint crítics, que acompanyen l'aparició de la nova agrupació, la qual venia a modificar de manera substancial el quadre de la política catalanista. En Gaziol imputa a "Acció Catalana" el caràcter impolític de la manca de sentimentalisme i del anonimat de les col·laboracions que s'anaven produint al citat setmanari. En motiu d'aquesta crítica i donat el prestigi d'En Gaziol -adquirit bàsicament arrel de les seves col·laboracions de "guerra"-, En Jaume Bofill redactarà, l'estiu de 1922, unes quartilles en les que, alhora que intenta contrarrestar les crítiques esmentades, fi-

¹⁰⁵ -"Acció Catalana". Publicació Setmanal" (Barcelona) any I.- nº 1 (20.VII. 1922).- 8 ps. n'era redactor en cap En J.V. Foix, i el Consell de redacció el formaven l'A. Rovira i Virgili, En V. Gassol, En C. Soldevila i En Joan Draper. Segons els estatuts, les col·laboracions, generalment, eren anònimes. Per a que sortissin els dos primers números, van treballar-hi, principalment, Barbey, Gassol i Vidal.

xen la posició doctrinal i política de l'entitat i del setmanari. Pel seu interès definitori en reproduïm a continuació els paràgrafs més significatius:

"La guerra gran ha produït una exagerada propensió a la política de personalitats. De retop, l'acció directa ha tendit a restablir l'equilibri biològic de la política de cada país. Contra la moda espanyola, que, a manca de personalitats, elabora personatges, Catalunya ha servada la seva tradició democràtica (...)" ¹⁰⁶

"Precisar, com un postulat previ, la solució federalista espanyola, fer vot solemne de romandra perpètuament —o sigui fins a la mort natural o política— dintre l'efusió d'una Espanya gran, és, objectivament, una claudicació. Algú dirà que l'esquivac del nacionalisme català —malgrat els Estatuts de la Lliga Regionalista— perjudicarà l'assaig intervencionista. Algú dirà que, en arriscar-se a provar un nou assaig. Cal presentar-se en una franca actitud de lleialtat envers l'Espanya. Però si aquesta darrera actitud de confusionisme constitueix un íntim sacrifici personal. Però aleshores valdria més que el sacrifici hagués estat una mica major i que els partidaris de la tàctica col.laboracionista ja no es diguessin nacionalistes" ¹⁰⁷

I, després d'aquesta dura crítica i d'aquest intent clarificador que caracteritza la primera fase d'Acció Catalana:

"La manca de sentit igualatari o autonomista d'Espanya, i l'afèl·liament de Catalunya a causa d'una secular supeditació provinciana, no deixent proveure com a possible una evolució suau de l'actual regim envers una solució federativa. Sense una sotragada, sense la sensació d'una efectiva separació, l'Espanya no sabria avesar-se a considerar Catalunya com una nació sobirana, ni sabria estimar-la; i d'

106 . J.E. (Valoració doctrinària i política d'Acció Catalana).— 1922
8 quartilles manuscrites Arx. part. J.E. i n. Secció manuscrita (6)
Subg. Política Catalana (3) p. 2.

107 . Idem. p.3

altra banda, Catalunya, baldament arribés a sentir l'unum a se de la seva personalitat, no sabria ponderar les finors i transcendències del divisum ab aliis."

"Individualment, tots els nacionalistes han passat el moment separatista. Si les confiances d'una actitud intervencionista els haurien pres, sense aquella ~~primerana~~ prèvia passa, sense aquella crisi del dubte polític universal, llevat de la realitat catalana. ¿Caldria que aquest moment, fins per a la virtualitat d'una solució econòmica envers l'Espanya, el passi i el realitzi col·lectivament Catalunya?" 108 .

I, referent a la tàctica, especialment la que pensa seguir Acció Catalana, En Jaume Bofill afirmarà que:

" Ara com ara, el que interessa Catalunya és la seva nacionalització és a dir, la seva renacionalització. Sense aquesta prèvia tasca social cap solució política no seria viable o, al menys, no seria eficaç i definitiva".

Acció Catalana, més que del porvindre, es preocupa de la tasca de cada dia; més que dels episodis teatrals es capte de l'eficàcia humil de cada moment. La seva actitud envers l'Espanya hostil o sumorta, no és, actualment, de simpatia ni d'apatia, sinó d'apatia. Tenim massa feina dintre de casa per a jugar prematurament a separatismes ni a col·laboracionismes. Actua en plena separació moral".

" No som arruixats, ni pessimistes, ni revolucionaris. Si defectes haguéssim de senyalar en els sectors polítics del nacionalisme, diríem que la Lliga Regionalista falli, no per excès, sinó per manca de prudència -potser políticament impossible-; diríem que els estols que constitueixen l'Esquerra pecaren, no per excès, sinó per manca d'heroisme - potser, socialment impossible-. Ço que als uns i als altres i a tots ens convé, és aquell sentit de totalitat i de positi-

va previsió que, d'ençà de la mort d'En Prat de la Riba, poques vegades hem vist personificat pels polítics nacionalistes, malgrat la formidable vigoria d'alguns d'ells" ¹⁰⁹.

De forma oficial el grup de la revista "Acció Catalana" va comprar el vell diari republicà "La Publicidad" el 15 d'agost de 1922. Després de set setmanes de dedicar-se a una lenta "catalanització de l'esperit" i introduint una secció "De Catalunya" amb el reflexe de la premsa comarcal (reflexe del que s'està fent des de la revista), el diumenge primer d'octubre del mateix any apareixia ja el diari totalment catalanitzat ("total catalanització del còs"), sota l'encapçalament de "La Publicitat". Fins el primer dia d'abril de l'any següent, "La Publi" no va apareixer amb el seu format definitiu. En aquest temps intermig, es va realitzar una notòria modernització de la maquinària i esforços editorialistes, per a la publicació de números extraordinaris i separates, sense precedents en la història de la premsa catalana. De la volada que adquiriria aquesta publicació, sorge derivat del de l'Acció Catalana però també de la innegable qualitat que oferia al públic, en dona fe la nota que apareix a les seves planes el dia 3 d'abril de 1923, referent al fet de que, solament en els darrers 3 dies, "La Publicitat" havia registrat 1.500 altes de subscripció ¹¹⁰.

L'escriptura de constitució de la "S.A. La Publicitat" s'havia signat a Barcelona, a la notaria de J.M. Aguirre, el dia 6 d'octubre de 1922. En el primer Consell d'Administració (en principi amb mandat de 6 anys) hi figuraven: Ll. Guarro, M. Massó i Llorens, Ramón Ficart, J. Barbey, P. Vidal de Llobatera i Lliurella i R. d'Abadal i Vinyals. En la llista de fundadors —amb dues vacants inicials— hi havia: Ll. Nicolau d'Olwer, P. Vidal de Llobatera, J. Bofill i Matas, Manuel Raventós, Carles Jordà, A. Rovira i Virgili, J.M. Bassols, Iglesias, J. Barbey, Estanislau Duran i Reynals, Martí Esteve, Carles Soldevila, M. Massó i Llorens, E. Rogent,

109 . Idem.— p. 7 i 8

110 . Vid. "La Publicitat", nº 15.368 (3.IV.1923)

R. Coll i Rodés, Rafel Closas, L. Cervera i Astor, Ll. Guarro, J.V. Foix, R. d'Abadal i Vilals, J.M. Pi i Sunyer, Ll. Pasot i Balaguer, Miquell Roger i Ramón Picart.¹¹¹

En base a l'ideari estructurat a la Conferència Catalana, i seguint fidelment les conclusions de la quarta Ponència sobre "Organització i Propaganda"¹¹², els homes del Comitè Executiu -comptant amb ajuts de vàlua, com el del pròpi Bofill- es van llançar, inicialment, a la redacció d'uns Estatuts que presentaran a l'Acció Catalana com a "(...) una entitat per a tots els catalans de món (...) l'objecte de la qual es obtenir el triomf de l'ideal nacionalista a Catalunya, basat en el dret de la pròpia determinació"¹¹³. Del que feia referència a les finalitats més immediates d'aquesta "agrupació de patriotes", expressades en ~~six~~ sis apartats, podem resumir-les en tres grans línies: a) catalanització de Catalunya¹¹⁴, b) integració al nacionalisme dels sectors obrers, industrial i agrícola, i c) internacionalització del plet català. Expansionisme cultural, concòrdia de classes i revitalització del programa i ideari brutians, són sens dubte, les línies de fonamental preocupació d'aquests sectors que, finalment, es donaven uns estatuts.

El 31 d'agost, en Jaume Bofill dirigit, a l'Assemblea de la Mancomunitat, "(...) el màxim problema actual de la política catalana que és el dels camins que cal seguir per a realització de la idea nacional (...)", cosa que vol dir, de fet, el fet: "(...) la història dels últims temps del catalanisme i marcant la situació del grup d'Acció Catala-

111 . Arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits (5) Sub. Política Catalunya (31).

112 . Vid. Crònica de la Conferència Nacional Catalana, nº 5 p.8

113 . arx. part. J.B. i M. Secció Manuscrits. Borrador mecanografiat amb correccions manuscrites d'en Bofill dels mencionats estatuts.

114 . Vid. com a exemple, la conferència feta per l'A. Rovira i Virgili a l'Ateneu Ampurdanès el 7.XII.1922 sota el títol La imposició de la llengua en l'ensenyament en un acte organitzat per l'"Associació Catalana d'Estudiants", "Acció Catalana", nº 17 (25.XII.1922) p. 148-150.

na" ¹¹⁵; en definitiva, introduïa la qüestió del replantejament del catalanisme de forma oficial a les altes esferes, i buscava per a la seva organització, el reconeixement públic per part de les altres forces polítiques de Catalunya.

El mencionat parlament va ser considerat una remarcable mostra de l'oratorria d'En Bofill ¹¹⁶. I per l'altra banda, el parlament va tenir la gràcia de ser considerat com un revulsiu, "un cop de vent nou", el motiu que obligava tothom a redefinir-se i, per tant, a replantejar-se el problema central de l'actuació nacionalista. Un motiu d'aquest parlament, els bancs de diputats de la Mancomunitat estaven plens, trobant-se en la mateixa situació els reservats ^{al} públic i a la premsa.

En motiu del discurs d'En Jaume Bofill, contestat i comentat l'endemà per tota la premsa ^{de} Catalunnya (i "El Sol", de Madrid), es van produir dos tipus de comentaris: el dels republicans nacionalistes, representats a l'Assemblea pel Sr. A. de Quintana, i el del president Puig i Cadafalch que intenta, fins a cert punt, desmarcar-se de la Lliga, i demostrar que, en el si de l'organisme que representa, no s'ha trencat la unitat nacionalista, poguent ser que, del fet "Acció Catalana", se'n pugui aprofitar el ositiu i actuar, segons confiança ratificada per l'Assemblea com si res hagués passat. Pel seu cantó, el Sr. Quintana, reconeixent que ja no hi ha diferenciació entre ells i els d'Acció Catalana per qüestions nacionalistes, s'ha de lamentar -diu- de que, en l'exposició, no s'hagi produït una declaració netament política sobre problemes tan fonamentals com poden ser el de la forma de govern o el de la guerra del Marroc.

Aquesta serà la intervenció que més atraurà l'atenció d'En Bofill i Matas per a montar la seva resposta o rectificació. En ella, l'orador farà menció dels acords de la Conferència Nacional Catalana sobre la

115. Per a l'ambient, discurs, debat i rectificació d'En J. Bofill vid. Acció Catalana a la Mancomunitat de Catalunya. Parlament del diputat J. Bofill i Matas. "La publicidad". (L.IX. 1922) p. 1 i 2

116. Vid. arx. part. J.B. i M. (llarguissim guió preparatori) Secció Manuscrits (6) Subg. oratòria (1)

forma republicana de govern que allí es propugnà, però tenint en compte que en última instància, en ells ha de primar la preocupació nacional independentista. Sobre la qüestió del l'arroc, es remet a les pàgines de "La Publicitat", declarada anteriorment abandonista. En Bofill remarcarà que ha anat a l'Assemblea a parlar a debat un problema polític perquè creu en la unitat catalana i, per tant, en la viabilitat política de l'organisme a on es troben. Hem de destacar que, en el discurs inicial, ha esportat l'interessant exemple del Partit Popular Italià de Don Sturzo i de com, si-guent un partit "d'ideologies", ha pogut col.laborar en les tasques de govern, al costat dels liberals d'En Giolitti o dels socialistes revolucio-naris. Afirmarà també (en aquest cas a la rectificació) que no està tan clar, a nivell europeu, la identitat entre formes de govern republicano-democràtica i intel.lectualitat cèntrica, doncs, es fan patents unes corrents de revitalització del monarquisme tradicional i, per altra banda, d'exal-tació de l'acció directe i d'un antidemocràtic nacional-sindicalisme.

Amb la seva intervenció, En Bofill lograva, en definitiva, la fi-nalitat buscada, o sia, el reconeixement d'Acció Catalana com a minoria a dintre l'Assemblea. Aquesta minoria la formaran, a part d'ell, l'Abadal, En Bassols, En Geli, En Massó i Llorens, En Picart, En Roger i En Vidal i Llobatera. I, amb aquest reconeixement oficial i amb la ratificació de confiança, consolidada a través d'anteriors contactes personals i en pe-tit comitè, l'Acció Catalana s'autodonava un paper, dinamitzava la política catalana tot arreconant considerablement a la Lliga.

Simultàniament, la tasca interna d'Acció Catalana era intensa. El seu Consell executiu estava pendent d'una primera assemblea a la que poguer lliurar la tasca organitzativa portada a terme i iniciar, així, de forma democràtica, la vida normal del organisme. La tensió del moment no permetria aturar guaire aquesta feina. Així, ràpidament es busca la con-vocatòria (que es produeix l'1 de desembre de 1922) per a la celebració de la 1ª Reunió General d'Acció Catalana ¹¹⁷ i arribar així a l'assemblea

117. Vid. "La Publicitat" diumenge, 3.XII.1922.- p.3 La convocatòria és

que es realitzarà el dia 9 de desembre i en la que En Bofill serà confirmat com a President.¹¹⁸ El Comitè executiu, impossibilitat d'entrada, de realitzar unes votacions amb un mínim de significació, havia elegit un Consell central provisional comptant amb els homes més representatius de la Conferència. A la reunió del dia 9, a proposta d'aquest Consell provisional i segons moció inicial del Sr. Gonga i Artigues, es ratificada, per 97 vots contra un, la confiança en el Consell provisional que, així, quedarà constituït de forma definitiva per: En Jaume Bofill com a President, i a més, per En Nicolau d'Olwer, l'A. Rovira i Virgili, En R. d'Abadal i Vinyals En Carles Jordà i En Leandre Cervera.

Després de pujar a la mesa del Consell Central definitiu, En Jaume Bofill donà lectura al seu discurs presidencial, balanç (i aval) de la feina feta i resum de les línies directrius de la perspectiva de cara al futur¹¹⁹, que l'orador situarà en la mateixa direcció de les ja obertes per la seva intervenció Les Joventuts Catalanes recalcant que molts dels que ara l'escoltaven ja estaven presents en aquella seva exposició programàtica de l'any 19. Però una crida a la "deburació ideològica i sentimental", individual i col·lectiva, dels catalanistes, com a camí per a una més ràpida catalanització del país i com a mitjà per fer del catalanisme una "sentimentalitat" assequible a tothom. Parlarà de l'exigència mútua que s'han de tenir, els uns envers els altres, i acabarà apuntant que, amb l'"Acció Catalana", la dona ha trobat un estímul de participació (que per a ella ha de ser ja una obligació) en la vida pública catalana.

En quan a la tasca ja feta, verdader aval que justifica la ra-

per una reunió general de socis a celebrar el dia 9 del mateix mes a la sala d'actes del Centre Excursionista de Catalunya, i té per objecte l'elecció de Consell ~~general~~ central, segons el prescrit en els arts. IX i XIX dels Estatuts. La signen: J. Bofill, N. d'Olwer, l'A. Rovira i Virgili, En R. d'Abadal, En C. Jordà i En L. Cervera.

118. Vid. Elecció del Consell Central. - "Acció Catalana" nº 17 (25.XII. 1922) Es transcriu el discurs d'En J. Bofill.

119. Vid. "La Publicitat" diumenge, 10.XII.1922.- ps. 3

tificació de confiança de que son objecte, En Llofill havia senyalat la importància de la constitució de les minories en els organismes polítics i administratius de Catalunya, la creació de les seccions previstes en els estatuts (Organització, Propaganda, Professions artístiques, Estudiants Professorat, Pagesia, Obrerisme, Industria, Comerç, Esports), la catalanització de "La Publicitat", la creació de la delegació de Ripoll i les de la Seo, Berga, Palau de Jorja, etc., la significativa llista d'adhesions... A més ressalta la participació en la celebració commemorativa de l'11 de Setembre a Sant Boi de Llobregat, a Barcelona, Montllanc, Berga, Rubí, Moià, Vilafranca del Penedès, Reus, Clot, Arenys de Mar i de Lunt i Terrassa, la participació en gran nombre d'actes de significació nacionalista, la captació d'entitats i organismes i, en un esforç descentralitzador, la significació dels Aplecs Comarcals, de gran ressò a les comarques catalanes i a ciutat, destacant els "Aplecs" fets a Ripoll, Palau de Jorja i Berga, i calibrant la possibilitat de fer-ne un cada mes.

La gent va sortir molt animada per les possibilitats, vitalitat, oportunitat i dinamisme demostrats pels dirigents d'Acció Catalana i especialment per En Llofill, al que es tornava a calificar de millor orador català. El primer dia de juny de l'any veient, l'Acció Catalana ja podia fer el balanç d'un any d'existència i d'actuació. A la publicació setmanal "Acció Catalana" sortia una llarga nota, signada pel Consell central en pes, titulada El Consell central d'Acció Catalana a l'opinió nacional 120. En la nota es reivindicava, defineix i delimita el lloc precis ocupat per la ideologia d'Acció Catalana dins el conjunt català, situant-la a mig camí del regionalisme col·laborador i el verbalisme extremat i separatista. Els d'Acció Catalana, precisa la nota, són "homos de realitat"; de tota manera, en el pla moral, estan en guerra amb l'Estat atorgat i "(...) cap col·laboració no pot unir-nos a la seva obra, perquè cap mena de cordialitat no pot inspirar-nos". Parla (ja que es tracta d'un manifest amb clares mires electorals) de quina ha estat i serà la posició electoral

---

120. "Acció Catalana", any II, nº 3 (1.VI.1923) ps. 13, 14 i 15

de l'organització i ressalta la importància de la Mancomunitat per a tirar endavant una orgànica tasca de "Catalunya endins", de la que es destaquen l'aspecte polític intern i l'educatiu, mitjà d'enfortiment de les comarques i, per tant, del conjunt català. Cal, en definitiva, una constant i integradora feina de modernització de Catalunya, feina per a la que amb una bona preparació, la Mancomunitat els ha donat la possibilitat de tenir una destacada experiència.

Els dos grans parlaments d'En Jaume Bofill més amunt referits, a l'Assemblea de la Mancomunitat i a la 1ª Reunió General de Socis d'Acció Catalana, ens introdueixen, respecte el període que ara tractem, en el capítol de l'oratorria. I, donada la importància, l'ocupació i la responsabilitat d'En Bofill -el verdader definidor de la ideologia de grup-, aquesta activitat oral seva, si bé sembla perdre o minvar en quantitat d'intervencions, guanya, si és possible i com ja hem vist fins ara, en qualitat, però, ben segur, en representivitat, ressó i potència definitiva.

En Bofill i Matas parlaren en les ocasions més senyalades en que Acció Catalana es presenti en públic i en moments especialment crítics per a l'efectivitat de la propaganda nacionalista. L'organització, va iniciar els actes mensuals de difusió "descentralitzada" a l'Aplec Comarcal de Ripoll, el 3 de setembre de 1922.¹²¹ Els mitings es van fer al Saló Contal d'aquesta localitat.¹²² En últim terme la va correspondre parlar a En Bofill. I en el seu parlament, entre altres coses digué que: "(...) Una minoria nacionalista és una raó que reclama la llibertat d'un poble. Però aquesta llibertat s'esdevingui, no n'hi ha prou amb una minoria. Es per això que Acció Catalana vol crear una vasta consciència, un gran exercit de la Pàtria"¹²³. S'ha d'acabar -també dirà- amb l'anticatalà i con-

121 . els dies 28 i 29.X.1922 es va celebrar un altre aplec Comarcal, a Balaguer, aprofitant una festa tradicional i commemorativa de la ciutat.

122 . Els altres oradors seran: En M. Esteve, En F. Vidal de Llobatera, En Ll. Masnot i l'A. Rovira i Virgili. A més de la gent de la localitat, s'hi aplegaren gent i delegacions d'Clot, Puigcerdà, Camprodon, S. Joan de les Abadesses, Ribes, Capdevànol, Pardines, La Pobla de

vèncer a l'indiferent, s'ha de desvetllar l'amor a la història i a la llengua, s'ha de prestar atenció prioritària a l'educació patriòtica de l'infant. I acabarà En Bofill, fent marcar la coincidència històrica de que: "(...) En aquesta crida que diríem a tots els catalans, l'acte d'avui és la primera fita. El procés de nacionalització de Catalunya comença allà on s'inicià el moviment d'aglutinació nacional: a Ripoll" ¹²⁴.

El dia primer d'octubre del mateix any es produïa, amb l'assistència d'En Bofill, l'Aplec de Poblet, l'"acte d'afirmació nacionalista" organitzat per la Joventut Nacionalista de les comarques tarragonines, especialment per la de Valls i Montblanc. En aquest acte en el que, a més, parlaran En Joan Ventosa i Calvell, l'Antoni Rovira i Virgili i En Ll. Puig de Bellacasa, En Jaume Bofill propugnarà -entre altres coses i amb una gran visió- la necessitat d'acabar amb el període de revisions de teories per passar a una etapa d'acció i d'acostament al poble. Segons l'orador, s'ha de tenir en compte, però, que no es pot fer una apel·lació sistemàtica a les posicions i procediments de força (en aquest cas fa referència al separatisme i les seves derivacions), doncs es tracta d'un mitjà eventual que fa correr el risc a qui l'utilitza, de crear-se per la no consecució perllongada o per la buidor consegüent el moment en que s'aconsegueixi un mínim de precinitzat. El dia 15 d'octubre i a Sant Feliu del Llobregat, realitzarà també un parlament a la festa de benedicció de la bandera del Fomells de Joventut, essent presentat encara en el programa com a vice-president.

El mes de desembre, En Jaume Bofill veïa a resumir el dit anteriorment (a més de donar-li difusió en un àmbit nou) en una conferència que va fer a Reus, concretament el dia 15, sota el títol d'El Recobrament de Catalunya. ¹²⁵ En aquest parlament, partirà de l'anàlisi de les tenden-

Llilet i Vic.

123 . Vegi's "Acció Catalana" Any I, nº 7 (14.IX.22) p. 36

124 . Iden.

125 . L'acte estava organitzat pel Centre de Dependents de la localitat; l'entitat la presideix un tal Sr. Torrás, estan presidida la secció de Cultura per En Fc. López

cies que segueixen els nacionalismes en marxa, dels USA a Itàlia, passant per Irlanda, Bèlgica, etc. Afirmarà que, a Catalunya, que té un "centre foraster", li cal "centrar el país": "La llibertat política acostuma a ésser sempre la conseqüència d'una transformació social, la consecució protocolària d'un fet ja consumat. Aquest fet ha d'ésser el recobriment de Catalunya"¹²⁶. Després ja havia apuntat a la Conferència Nacional Catalana, per a En Bofill, aquest recobriment, respon a l'"imperatiu ètic de la respectiva perfecció", personal i de tot el poble; i en aquesta "imposició", sempre s'ha de tenir molt en compte la tradició popular, no es pot negar, és el verdader "rastre d'una temptativa" de "bandojar tot forasterisme de les llars i dels esperits". Després, en Jaume Bofill passarà a analitzar com es plantejen aquest recobriment nacional, les principals institucions catalanes: La Mancomunitat, l'Institut d'Estudis Catalans i la Comissió d'Educació General, l'obra de la qual, en gran part, es proposava de continuar l'Associació Protectora de l'Ensenyament Catalana.

Catalunya s'ha de donar lleis, ha d'estevenir autònoma, situació que En Bofill farà notar que, simbòlicament, equival a la independència. Per tant, s'ha d'enfortir el govern català; s'ha d'abandonar, en tot el possible, l'equívoc que s'origina de la voluntat d'acostament a Madrid.

L'any 1923 va seguir amb especial intensitat, al que podríem denominar l'escalada nacionalista d'acció catalana, procés que la Dictadura havia de venir frustrar en l'aspecte extern i a fer canviar d'orientació. El dia primer de l'any, al Teatre Coliseum mundial de Tarragona i com a colofó del quart Aplec Comarcal¹²⁷, va tornar a intervinde en un

126 . Vid. "La Publicitat", nº 15.561 (17.XII.22) p. 3

127 . Es va realitzar, com a "Vetllada en Honor d'en Jacint Vilosa", al Teatre Principal, la nit del 31.XII.1922, aprofitant el "cap d'any català", festa instituida per l'orfeonista Fortuny. A l'acte hi van parlar en J.B. i M. i l'A. Rovira i Virgili, llegint unes poesies En V. Gassol. Presideix, J. Ventosa i Llargós, president de l'Orfeó Tarragoní.

de les grans pronunciaments d'Acció Catalana (juntament amb En Pere Lloret, l'Antoni Rovira i Virgili i En Martí Esteve), essent altre cop l'encarregat de fixar el contingut i de precisar la funcionalitat i l'organització de que es dota al moviment que ell presideix. També reincidia En Bofill al marcar la inevitable conveniència de practicar un real acostament al poble, de reaccionar contra el provincianisme i d'acabar amb una opressió contra el ciutadà català per part de l'Estat central i que comença, ja en nèixer aquell, al inscriure'l al Registre civil. Només amb la catalanització total de Catalunya serà possible -afirmarà en Bofill- l'arribar a la fase final de la lluita; és per això -podrà concloure- que la llibertat de Catalunya "no s'ha de sacrificar per cap escrúpol de forma de govern".

El dia 20 de gener era al Teatre Principal, a Sabadell, on En Bofill tornava a pronunciar una de les seves brillants i celebrades conferències. En aquesta ocasió, organitzada pel CNDCI de la localitat (entitat que mantenia estretíssimes relacions amb l'homònim de Barcelona), En Bofill encapçalà el discurs amb el títol de La Pàtria de cada dia.¹²⁸ El conferenciant, a part d'altres coses que imposa concretament l'auditori i l'ocasió, aprofitarà el moment per a parlar de la importància de la "concordia de classes" en base a un sentiment nacionalista que ha de ser sentit per tothom i supeditat a tot. Tornarà a parlar de la importància del millorament pròpi, de l'"ideal de perfecció" que inspira un moviment nacionalista progressiu, de l'"imperatiu ètic" del nacionalisme; tornarà també a parlar de l'includible "tradicionalisme evolutiu" que havia desenvolupat a partir de la doctrina patriana i de la d'En Torras i Bages. En relació a això, definirà el concepte de pàtria, com "(...) No és ni una història, ni un mite, ni un negoci. Sou vosaltres i jo, el passat i el que ha de venir. La consciència de Pàtria moltes vegades costa de desvetllar (...)"¹²⁹. En Jaume Bofill tornarà, finalment, a ponderar la tasca de les grans institucions estrictament catalanes, glosant el pa-

128 . Vegi's "La Publicitat", diumenge 21.123, p. 3

129 . Idem

per fonamental de les institucions complementàries d'aquelles, com és el propi CACCI, o els orfeons, etc.

Amb l'oratória ¹³⁰, En Bofill ha deixat clara i perfectament estructurada tota una doctrina i una línia política. Deixant de banda el caràcter més o menys polític de la seva actuació (en aquest sentit es complementerà, especialment, amb el politicisme d'a. Rovira i Virgili), En Jaume Bofill és el verdader definidor de tot el moviment agrupat al voltant d'Acció Catalana. I, a part l'oratória, o millor, com a complement interdependent, la feina divulgadora i difusora de la línia a seguir la marcarà En Bofill des de la premsa, en una activitat periodística en la que segueix destacant de forma àmpliament reconeguda. Ho farà, fonamentalment, des de les planes de "La Publicitat"; però també (segons ens sembla, doncs és una feina anònima) des de la primera plana editorial del setmanari "Acció Catalana".

Pel que fa referència a "La Publicitat", el primer article signat s'En Bofill i Matas va sortir al número extraordinari del Nadal de l'any 1922. De fet, venia a ser com una crida d'atenció i una reivindicació pública del seu protagonisme; el títol no deixa entreveure amb claredat "També hi sò" ¹³¹. En ell, En Bofill ve a anunciar que, entrat l'any 23, pensa fer des d'aquelles planes, una sèrie d'articles doctrinaris, per a fixar, en cada moment, la ideologia "oficial" d'Acció Catalana. Els articles no es van produir en la forma ja tradicional en ell, d'una sèrie signada o d'articles escampats al llarg de l'any. No obstant, ja a partir del mes de gener, estem casi convençuts de que, pràcticament a diari, En Jaume Bofill va redactar els articles editorials de "La Publi". L'ideal de la concòrdia de classes, el paper i el valor del nacionalisme, la "creixença

130 . Podriem mencionar encara el seu parlament a la "Diada de la Llengua" de Torroella (21.II.23); o la intervenció en altres "Aplecs", com el de Vilafranca de Penedès (29.VI.23); per aquest últim vid. "La Publicitat", dissabte, 30.VI.23. p. 5, etc.

131 . Vid. "La Publicitat", diumenge, 24.XII.1922. p. 1

de l'ideal patriòtic", l'elogi-acostament als socialistes catalans -a partir del mes de febrer-, la lluita i denúncia de l'opressió mantinguda per l'Estat central, el viratge de la Lliga, el liberalisme, la democràcia, els problemes plantejats pel moviment obrer i el paper dels nacionalistes respecte aquesta problemàtica, i un llarg etcetera, sobre temes que anirán sobresortint, a uns articles editorials que presenten a base i excusa temàtica l'anàlisi de la realitat política catalana més quotidiana.

Evidentment, sempre existirà el dubte d'atribuir un article anònim a aquest o aquell personatge concret; sobretot quan notes, en el grup d'Acció Catalana, una formació, vida política i problemàtica comunament compartides. Per l'estil, el llenguatge, l'argumentació i les referències ens hem decantat cap En Bofill. A part, però, aquesta seguretat, els mencionats articles editorials, molt ben construïts formalment, són el perfecte reflexe de la progressiva adaptació de l'ideari d'Acció Catalana a la realitat del moment. És per això que n'introduïm una nostra representativa, remetent al lector a les pàgines de "La Publicitat" per a pulsar l'ambient de qualitat en que s'incorrien i per la consistència d'un casí bloc temàtic de gran interès, per la potencia analítica i doctrienera que respiren: fem referència al conjunt d'editorials que foren al voltant de les successives eleccions on participarà Acció Catalana.

El mes de maig de l'any 23 trobem un editorial de gran interès, un verdader intent de síntesi del nacionalisme català i una justificació de l'obligada democratització que ha sofert el catalanisme, verdadera justificació, també, del perquè del sorgiment i existència d'Acció Catalana. Es tracta de l'editorial La Democràcia Catalana, article que es vol situar en un "període de renovació política catalana". En ell, l'editorialista, argumenta el com han periclitat els grans corrents tradicionals republicà i regionalista, surant només la seva "essència" de base, el democràtic i el catalanisme que, en la seva "pura essència radical", és el que aplega l'Acció Catalana: és el moment -segueix- en que: "es va ràpidament a la concentració de les forces sanes i aptes de la democràcia nostra

dins el casal amplexíssim de l'Acció Catalana (...)" . Aquesta nova tendència, que ho és pel carisme del seu plantejament, ve concreta i democràticament predeterminada en la direcció a seguir, per la situació i dinàmica del moment concret. "Heu's aquí com els fets assenyalen a l'Acció Catalana el seu camí i la seva missió. És el vent del poble que empeny la nau tot just entrada a les aigües de la mar. Pel voler del nostre poble, per la pressió de les circumstàncies presents, per l'alt servei de la causa patriòtica, Acció Catalana es converteix en el centre de la democràcia nacional" ¹³². La gent d'Acció Catalana doncs, ja sigui els formats en el catalanisme "regionalista", ja els que ho han estat en el catalanisme "democràtic", s'han vist impulsats a la unió, per l'"imperatiu" del radicalisme del moment. Es tracta de trobar una posició d'acostament al poble, de conducció del seu protagonisme i una posició política pròpia i per contrast de les existents. Es tracta, en definitiva, d'una reacció sectorial (llargament meditada) davant d'un moment tan determinat com característic. En aquest sentit, Acció Catalana és un partit veritablement funcional.

Per tot el dit, han de buscar la justificació doctrinària d'Acció Catalana, potser més que en uns valors generals, que per altra banda, no són originals en la seva essència (i si, potser, en el seu plantejament), en la recepció i anàlisi davant la situació per la que s'estructura Catalunya, a l'anàlisi concreta d'aquesta situació i les seves derivacions dedicaran el màxim esforç.

Els cavalls de batalla d'aquesta anàlisi seran, predominantment, els dels ~~grans~~ inconvenients posats a la normal catalanització i democràtització de Catalunya, això és, la inèrcia de l'ocupació estatal i els radicalismes obrer i patronal, juntament amb la denúncia del quintacolumisme anticatalà. En aquesta línia trobem una sèrie d'editorials veritablement interessants: El procés de la Gran Guerra (nº 15.415; 31 de març de 1923) Les tres ofensives (15.435; 23 de juny de 1923), "El problema catalán"

---

132 . Editorial: La democràcia catalana; "La Publicitat", nº 15.403 (18.V.23) p. 1

(nº 15.436; 24 de juny de 1923), La Pàtria i les classes socials (nº 15.449; 10 de juliol de 1923) i, Cbrerisme i nacionalisme (nº 15.454; 15 de juliol de 1923).

En aquests articles s'analitzarà, per exemple, com des de Madrid es pensen donar solucions a problemes catalans que tenen res a ceure amb cap problema real plantejat a Catalunya. De com existeix una objectiva tutela estatal sobre el terrorisme, com la premsa anticatalana atia aquestes iniciatives i, en definitiva, com, de manera intencionadament antidemocràtica, l'acció del govern central, el terrorisme i aquesta premsa, actuen coordinadament per a fer impossible aquest objecte català de concòrdia de classes en el que, ells, veuen l'única sortida (les tres ofensives). Un Jaume Dofill i, en general, tots els homes d'acció Catalana són elements que no poden surar en un ambient radicalista. Dintre la situació concreta, potser, podran arribar a col.laborar, amb recança, en els equilibris verbals amb que la Mancomunitat havia d'anar justificant el trencament ciutadà de vagues tan importants i colapsoadores com, per exemple, la del sector del transport, que va paralitzar Barcelona de maig a mitjans de juliol de 1923. Però no tenen ni la força social per a mantenir aquesta situació com a sistema d'actuació. El nacionalisme ha de ser pròs, afirmen (la Pàtria i les classes socials), com el lligam democràtic que suavitzi d'entrada els efectes del "conflicte social" i faci possible aturar l'onada terrorista que ja els ha afectat en carn pròpia ¹³³.

Davant les eleccions a diputats a Corts, primer acte polític amb el que l'acció Catalana podia computar, i demostrar alhora, la seva acceptació popular, trobarem el primer ~~intent~~ intent concret d'agilitzar la doctrina de la Conferència Nacional Catalana. Participaran a les eleccions per sobre els dictats de la "intransigència nacionalista" que els empeny

---

133. És el que succeix, en motiu de l'assassinat, a la Pl. d'Urquiona de l'exregidor nacionalista Dr. Joaquim Albinyana. En motiu d'aquest fet concret sortirà a "La Publicitat" (21.VI.33) un interessant i revelador article titulat Els crims terroristes i la provident tutela de l'Estat.

en sentit abstencionista; per l'urgència d'un reconeixement i per a cercar una nova arena de lluita per la causa catalana¹³⁴. Però, en un àmbit més electoral, l'acció catalana anirà sempre aïllada dels vots que la de rebre seran els de la defensa de la llibertat de Catalunya, que no té "ambició d'actes" i que ve a fer un servei a la política catalana a l'interès que les eleccions es desenvolupin en un "repartiment pacífic d'actes"¹³⁵.

I converteixen tota "La Publicitat" en el seu centre de difusió de gran qualitat i de ràpida difusió, en la seva indirecta campanya electoral. És curiós observar com, contràriament al que per lògica hauria de succeir en unes eleccions que miren políticament al futur, el periòdic d'acció catalana es va omplint d'articles (a part els editorials més polítics ja mencionats) que fan referència a la "deparació ciutadana" (a la catalanització de Catalunya) i a l'aportació cultural que tenen en projecte, donant un lloc primordial a la cultura servida al món obrer. La seva participació electoral és circumstancial i tàctica; el més important i l'interès d'acció catalana està en la feina de "Catalunya enllà". Aquest és el seu aval.

I és que, com ja havien apuntat més amunt, en les eleccions veiem una concrecció de tot l'ideari d'adaptació a la situació catalana. Aquí radica la pròpia justificació electoral, sobretot, en les parlamentàries de finals d'abril de 1923. Els és necessari demostrar el recolzament d'un estat d'opinió generalitzat a Barcelona. Infrintant a la lliga un home com és l'A. Rovira i Virgili, de tradició republicano-socialista, es busquen els vots que facin patent el col·lapse de les tímides reivindicacions regionalistes. Al parlament, en tenen arreu amb un sol home "per plocamar les aspiracions del catalanisme(...)"¹³⁶. La participació política d'acció catalana al centre, ve a ser, així, una faceta més de la seva tasca fona-

134. Segons afirmacions d'una "Nota a l'opinió", apareguda el 12.IV, difusora dels acords presos, en el sentit de participar, pel Consell Central d'Ac.C. el 5.I.23.

135. Vid. Editorial: El repartiment pacífic. - "La Publicitat", (dijous, 26.IV, 23) p. 1

136. Del discurs electoral de J. Bonfill al Miting d'Acció Catalana al Te-

mental de catalanització. I aquesta tasca, passa pel desbancament simultani de la Lliga; per fer trontollar —de forma prudent, perquè no repercuteixi a la llarga en contra seva— la seva innegable supremacia en el control de les institucions catalanes. En tota la campanya que es va desencapellar arrel de la fraudulenta impugnació de l'acta d'En Rovira, "La Publicitat" va mantenir el tò, antilliga i antiradicalisme, de la puresa i la dignitat ofesa, però també de l'implacable denúncia de l'impuresa política (fins arribar a convertir-se en anticatalana) on havia partat la ~~desorientació i desconfiança~~ deteriorització del sistema de partits tradicionals. S'ha d'acabar, indicaran en la seva campanya, el que la victima eterna sigui sempre el catalanisme.

Per si podem dir que, el tò, el trobem en l'article editorial aparegut en el mateix número del dia 24 en que es responya l'acte del Teatre del Bosc. Es titula La Sensibilitat Catalanista i ve a ser el comentari de Mons de l'acte electoral abans referit. L'article fa notar, com a símptoma esbranhador, el renouament de l'entusiasme al voltant d'una campanya política. Als de la Lliga —argumenten— poden tornar a Madrid, per tenir els mateixos fracassos emprent els mateixos procediments. Però, per a l'articularista, el que es ventila no és qui va a Madrid, sinó el sancionament tàcit a aquella política internacionalista. Catalunya —assegura— davant el fracàs nacional d'aquesta política, no pot restar impassible i tornar-la a recolzar.

Es la preeminència pública de l'ideari de la Conferència Catalana el que es derimeix. Avala això la innegable importància que havien de donar, ara sí, a les següents eleccions de Consellers de la Mancomunitat, a celebrar el mes de juny del mateix any 1923.

El mes de febrer d'aquest any, El Consell Central d'Acció Catalana havia pres l'acord de començar una nova faceta de la seva campanya propagandística a base de la difusió de fulls volants. Col.laborant l'impremta Altés i les rotatives de "La Publicitat" es va realitzar un imper-

tant esforç (en qualitat i nombre) en aquest sentit. El primer full volant que van llencar, va ser el titulat L'estrall en les ànimes, molt comentat per la premsa catalana, sobretot per la comarcal. En aquest full volant pot ser massa teòric i en ocasions conceptual per a ser veritablement popular (denota això la paraula d'en Bofill?), s'indica ja quin és el camí de lluita, en el pla personal, social, i sobretot, nacional, a que fan referència les conclusions de la Conferència; es tracta de l'esforç per a lluitar contra un moment contraproduent, de crisi vital; el moment de crisi espiritual (L'estrall en les ànimes), especialment virulent a Catalunya (per ser un terreny abonat), però que la Unió abraça ofert a escala mundial.

Per a l'Acció Catalana, el control de les institucions catalanes és la millor garantia de que volran actuar en el sentit de coherència que els inspira.

En nota del primer de juny, El Consell Central d'Acció Catalana a l'opinió nacional ¹³⁷, l'Acció Catalana intenta justificació la participació electoral com una aplicació tàctica de la seva lluita nacionalista, justificant al mateix temps el vot en qüestionari a les eleccions conjuntes amb la col·laboració amb l'Enllaç. Però en aquest moment en aquesta ocasió, el consell de la Unió Nacionalista de Catalunya, l'esforç esportat contra el vot en qüestionari i la col·laboració amb l'Enllaç, després de la seva (girada), els líders d'Acció Catalana van atacar bastant durament el baix to de les decisions i la participació de la comunitat. En Bofill i Matas, que creiem que segueix redactant els editorials de "la Publicitat", realitza un esforç redifinidor del més alt orgànic català, en el sentit, sempre subjacent, d'actualitzar-se el mes raptge d'intrat. Evidentment, ja no es tractarà d'una lluita contra la preeminència de la por o el propi fet del lerrounisme. Per a la part d'Acció Catalana, per a aquests "funcionaris o servidors públics", però veritables representants de les classes mitjanes, és vital el realitzar l'últim definitiu, sinó per a imposar una majoria, si per a inspirar uns principis i donar una

nova efectivitat a la Mancomunitat.

El gran problema d'Acció Catalana és la lluita aferrissada que ha de mantenir per a desmarcar-se posicionalment de la Lliga. Necessita el desmantelament oficial de tota una ~~existència~~ tradició política i ciutadana concreta que els permeti assolir la "nova" credibilitat popular que ja els hem vist assajar, obertament, des de 1919.

En el gran miting que celebra Acció Catalana, altre cop al Teatre del Fosc, de Gràcia, el diumenge, 3 de juny ¹³⁷, En Jaume Bofill parlarà extensament, prestant gran atenció a la definició política. Primerament, es referirà al concepte i tàctica del Front Únic, dient que no ho és aquell que respon a una conveniència electoral, a un afany exclusivament de maniobra política que es trenca, evidentment, al primer obstacle. Més encara, segueix En Bofill, quan està -com ho ha estat- sota el padrinatge dels homes de la Lliga i els seus directors acaben a Madrid. En canvi el Front Únic que respon a una mobilització popular real (com en sectors més o menys concrets ho són la "Comissió General d'Educació", l'"Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", o la "Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, per exemple), el que és el resultat lògic d'un procés de catalanització total, el que representa l'intent d'estructuració política d'uns sentiments i necessitats reals i perennes, aquests, si que és el veritable Front Únic, per al que, segons anuncia, sempre es podrà comptar amb Acció Catalana. De forma teòrico-política, En Bofill acaba d'argumentar el trencament amb la Lliga.

En línies generals, el discurs d'En Jaume Bofill no té desperdici. En ell hi trobem una definició democràtica del nacionalisme i de la política nacionalista. És important el fet perquè es fa, explícitament, des de la perspectiva d'un home de l'Escolade la Lliga que retreu la "part

137 . La signen J. Bofill i A. Rovira i Virgili, Ll. N. d'Ors; C. Jordà i L. Cervera. Vegeu's "La Publicitat" nº 15.418 (23.VI.23) p. 1

138 . el qualificaran de "bell parió" del celebrat el 24.IV passat en el mateix lloc. Vid. "La Publicitat" nº 15.419 (diumarts, 5.VI.23) p. 5, 6 i 7.

de glòria" que té en la creació, obra i ramificacions (del cultural a l'esportiu, passant per l'aspecte polític) de la "comunitat, l'ajuntament i tot l'altre cúmulo d'institucions que els hi liren al voltant. A través de l'anàlisi del "pacte de Sant", situa la crisi i decadència de la Lliga; seguidament, procura però, desvincular-hi al president Puig i Cadafalch en tant fa el president i no el líder de partit, doncs en la seva alta missió és l'hereu entrès del "mestratge patriarcal" (orgànic, total) d'en Prat de la Ribera.

La segona part del discurs la reservarà en l'ocasió del verdader miting electoral. En ella analitzarà, successivament, el comportament polític d'una Acció Catalana a Barcelona i comarques, definint posteriorment els candidats que presenta l'organització que ell presideix. Acabarà afirmant, que, de cara la gestió a la "comunitat i dins el contexte polític català, la seva presa ideològica, el seu radicalisme i, en definitiva, la fàcil posició derivada del no estar lligats al desprestigi tradicional de cap partit, no es converteix en cap element portador, sinó, tot el contrari, ja que: "(...) aspira a la definitiva normalitat nacional de Catalunya"¹³⁹.

Després d'aquests plantejaments tan poc conjunturals, doncs, tot el contrari, són la mostra de la necessitat que tenen de redefinir tota una tradició de vida i lluita nacionalistes, el triomf d'Acció Catalana a les eleccions del 10 de juny, veïem, essencialment, la derrota de la Lliga. I aquesta derrota havia de propiciar una de les retitzades més espectaculars i polèmiques (davant la Dictadura d'en Primo) d'en Cambó de la política.¹⁴⁰ El dissabte, dia 15 de juny, l'editorial de "La Publicitat" retornava al comentari d'aquest fet intentant treure'n conclusions més àplies¹⁴¹. En aquest editorial, Vint Anys de Regionalisme, és curiós

139 . Idem .- p.7

140 . El fet és comentat a l'editorial de "La Publicitat" corresponent al dimecres, 13.VI.

141 . Editorial. Vint Anys de Regionalisme.- "La Publicitat" nº 15.029 (16.VI.23) p. 1

observar com Acció Catalana s'adona, en profunditat (i se'n lamenta), del desfavorable que pot resultar, per la pèrdua d'efectivitat personal i nacional i per la desaparició de la seva justificació històrica concreta verdader coixí que justifica a bastament la seva funcionalitat en el sistema de "concordia de classes", el fet de l'enfonsada marca ràpida de la lliga.

Si a aquest fet hi afegim el derivat del propi triomf electoral, més el que és després de la virulència presentada pel "plet obrer" en la seva escalada en l'enfrentament amb la patronal, ens queda configurada, ensintesi, una situació radicalitzada que posa en contradicció la pròpia existència d'Acció Catalana com a "amlec de patriotes". La politització d'Acció Catalana és un fet d'origen, amagat o postposat si es vol, però que es converteix en una evidència per moments. No és gens estrany que l'organisme entri en un període de reorganització interna i conceptual que l'haurà de portar, ràpidament, a configurar-se com el que de fet ja és, com un partit polític. La Dictadura d'en Primo de Rivera, més que frustrar-ho, el que va fer es venir-ho a radicalitzar i postposar per després de la seva caiguda.

Datat a Barcelona el 23 de juny de 1923, trobem un raport sobre l'organització d'Acció Catalana¹⁴² que té tot el caire d'un intent des de dalt de voler polititzar ja l'organisme, donant-li gestió democràtica descentralitzada, però de forma àgilment relacionada amb el dirigisme d'Un Consell Central que delega el poder, coordina les iniciatives i imparteix l'orientació ideològica. Per a complir bé aquesta tasca, les delegacions comercials i exteriors, a més de l'obligat (per l'Art.XII dels Estatuts) Raport que han de presentar anyalment, cada mes d'octubre hauran de tenir constantment informat al Consell (que quan ho cregui oportú podrà nomenar agregats seus a les delegacions) de tots els fets i estats d'opinió necessaris per a que el Consell porti endavant la seva específica tasca directora.

---

142 . Arx. part. J.E. i M. Text mecanografiat de 4 ps. (còpia)

D'aquest moment En Jaume Gifill té una llista (amb anotacions particulars) que titula Alguns socis d'Acció Catalana¹⁴³ i que pel seu interès transcribia en la seva totalitat. Així, hi figuren: F. Me Abadal, Pere Basil, Amadeu Baste (?), J. Me Beronat, Jc. Boter, Joan Capdevila Rovira, Miquel Carbonell, J. Me Casanovas, Condi Cervera, Rafel Closas, Ramon Coll, Joan Brancor, Isidre Laper i Balada, Estanislau Dupan i Reynals, Pompeu Pabra, Jaume Figueres, Felip Fontova, J. Freixes, Alexandre Tali, Tomàs Garcés, Paulí Tali, Màrius Vilfreda, Jc. Blanadell, Joan Gols, Ll. Guarro, Ll. Guilera, Cès Murtaño, El Jover, Ll. Llinona, Salvador Maluque i Nicolau, Jacià Mallol, Joan M. Maragall, A. Martí, Albert Mas, Pere Mas, Narcís Masó, Ll. Mascot, August Matons, Jaume Mercader, J. Mir i Vives, Jeroni de Moragues, J. Me Prató, Jc. Ordeig, Eulàlia Parurulla, Santiago Patxot, Amadeu Peig, J. Me Lolla i Mart, F. M. Ribornat, R. Picard, Alexandre Plana, E. Prat de la Riba (?), Ramon Puig, Mengol Puig i Saiz, Joan Puig, Jaume Pullós, Ignasi Riera, Eduard Rogasol, Valdiri Reholà, Manuel Raventós, Manuel Rodés, Felip Saig i Llop, Pau Senova, J. Roure, Marià Rubió i Tuduri, Pere Sanet, J. Me de Segarra, Ignasi de Segarra, Baltasar Sanyer, Carlos Soldevila, Josep Soldevila, Sunyer i Clarà, Rafel Sasis, Eduard Solerà, Antoni Soler, Jaume Vilero, J. Me Vilà, Lluís Vila d'Abadal, Jacint Vilardell, Julià Vinyes i J. Micoi i Grau. Pel que fa referència a la professió dels socis, destaquem l'existència de 22 advocats, 19 escriptors o indus tèxtils, figurant, entre altres professions: compositors, escriptors, músics, arxiveros, professors, metges, joiers, etc.¹⁴⁴

Per acabar, i abans de passar a l'apartat corresponent al període de la Dictadura primorriverista, hem de fer menció d'una altra de les

143. Vid. Arx. part. J.B. i M. Secció manuscrits (B) Subg. Política - Catalunya (3)

144. Si en l'original els números al marge corresponen al de filiació personal, el més baix és el número 10 que correspon a R. Closas i el més alt el 2687 que correspon a Fc. Blanadell; destaquem l'existència de dues dones, Eulàlia Parurulla amb el nº 2535 i de Julia Vinyes.

iniciatives eminentment polítiques d'Acció Catalana. Es tracta del seu protagonisme en la consecució d'un "Front Únic Nacionalista" que aplegui a catalans, bascs i gallecs; i una de les iniciatives que van fer precipitar al futur dictador en el seu aixecament. En la mencionada iniciativa s'hi havia de veure -i s'hi veu- un intent de continuació, com una herència, de la que des de molt enrera havia iniciat la Lliga. En un editorial de "La Publicitat", però, es venien a marcar unes diferències que sens dubte es farien notar desseguida, en els contactes que es van tenir i en el manifest final a que porten les negociacions abans de ser violentament frustrades per la Dictadura.

El referit editorial, el primer que dediquen al tema, porta el títol Galícia, Baconia, Catalunya¹⁴⁵, i en ell es té cura de precisar que la iniciativa significa un clar trencament de la "Triple Aliança" preconitzada anteriorment per la Lliga. Concreta també que es tracta de l'aspecte més interessant de la política exterior del catalanisme. Això ens marca, com es desprèn del segon editorial dedicat a aquest aspecte, La Triple Aliança peninsular¹⁴⁶ i, sobretot, de l'abans referit manifest, la postura seguida per Acció Catalana en la consecució d'aquest pacte. Es tracta, breu declaració del respecte a l'autodeterminació i de la conveniència, per a Espanya, d'un estat federal, d'un programa concret de lluita que, a part d'enfortir els respectius moviments nacionalistes, no com promet a res per després de la consecució de la finalitat buscada.

En la redacció de la declaració a que al·ludim, titulada Pacte d'Unitat i Aliança entre els Patriotes de Catalunya, Bascadi i Galícia, hi va intervenir també En Jaume Bofill realitzant, sobretot, correccions de tipus estilístic i de terminologia. El Pacte, acordat el mateix dia 11 de novembre de l'any 1923, es va concretar en la creació d'un Consell de tres delegats -un per cada nacionalitat- que havia de fer operatiu un

---

145 . Vid. "La Publicitat" nº 15.448 (diumenge, 3.VII.23) p.1

146 . Vid "La Publicitat" nº 15.463 (dijous, 26.VII.23) p. 1

"pacte d'amistat" que és entès com un front de lluita reivindicadora dels drets a l'autodeterminació del poble, per al cas, a la consecució, en base a aquest principi i d'un federalisme lliure.

Simultàniament, En Nicolau d'Oliver, es trobava a l'el·labori per explicar als "patriotes bascos" les fonamentals diferències d'aquesta "Triple Aliança" amb el que des dels anys 18 de se. també estava intentat per tirar endavant sota el lema de "Per l'Independència". El discurs que En Nicolau d'Oliver realitzarà al País Basc el mateix dia 11 de novembre, resulta totalment explícit en aquest sentit. L'orador ja partirà de l'afirmació de que bascos, gal·lesos i catalans són entre si els pobles més diferents de la península però que, no obstant, tenen el mateix enemic comú de l'enemic centralista. El que es proposa, doncs, és una aliança tàctica de lluita, un verdader "pacte internacional" que no compromet a res referent a les qüestions d'ordre intern de les nacions actants. És necessari, doncs, concertar el màxim de força per a contrarestar l'extraordinària inèrcia del burocratisme de l'estat castellà-espanyol; en aquest sentit —assegurà En d'Oliver— podeu comptar d'avançada amb el gran entusiasme popular de Catalunya. I pel que fa referència a l'elecció del moment en que han llançat aquesta iniciativa, l'orador no abandona la línia directa, explícita i operativa que l'ha mogut a parlar, al mateix par que: "(...) No havien llançat sense l'idea perquè temia que estiguessiu encara sota la mala impressió d'intents d'intel·ligència, sota la direcció d'altres polítiques. Vemien que en vista de l'falsetat d'altres promeses tinguessiu recels de nosaltres. Confíem en tot, en l'evolució d'uns i altres. Però el vostre diari "L'Albani", l'ha recollida amb entusiasme i això ens feu madurar el nostre pla. Comprenquem que la idea responia a la realitat"¹⁴⁷. En definitiva el parlament d'En Nicolau d'Oliver evidencia el fet determinant de la politització i l'exaltació nacionalista de Catalunya que es produeix en un moment en que ja està clar que la Lliga ha perdut el comandament extern de la situació.

147 . Vid. "La Publicitat", 12.IX. 23.

La celebració d'aquest 11 de setembre és doncs, en el seu conjunt altament indicativa de la situació en que es trova Catalunya, i pot condensar la trajectòria immediatament anterior que, en el concret, va a justificar la dictadura. El balanç de la jornada serà el de la més gran politització de la problemàtica catalana i la general de l'Estat, i del concurs d'unes "masses" que s'han anat sentint progressivament identificades amb les crides i la nova orientació de la política catalana endegada pels sectors de les classes mitjanes.

Si, pel que a nosaltres ens interessa, prenem la Conferència Nacional Catalana com el moment extern de replantejament de teories i tàctiques del catalanisme, veiem com s'han desenvolupat dues grans línies: una, la separatista i radical, acabada per la facció; l'altre, la federalista, que presenta una ala esquerrana amb la Unió Socialista de Catalunya i genèricament una ala dretana amb Acció Catalana. Precisament En Jaume Rofill ha anat perdent predicament des de 1952 davant l'augment en importància de l'argument separatista que el nostre personatge considera com el pendent de la facilitat. El cert és que aquest component separatista, amb el seu futur valor testimonial arribarà a ser concurrent l'actuació de les dues ales sorgides de la Conferència Catalana. És cert que en això hi havia la facilitat d'estar a l'hor de vell una temàtica problemàtica de crisi que, sintetitzada en el catalanisme, recollia un dels principals motius d'aquell nacionalisme que troba un símbol en l'onze de setembre. És aquest l'antiestatisme català que postula el que tan el poble com les esferes dirigents es retroben per contrast amb una ocupació castellana que desgoverna Catalunya. De fet, els homes sublevats d'Acció Catalana es van veure obligats, dintre aquesta situació, a fer constants esforços per a no caure en l'argumentació separatista.

En un dels nombrosos fulls volants que flueixen en aquest moment, podem trobar concretada un cop més la seva línia. Es tracta del que porta per títol "El Terrorisme anticatalà", full volant ~~XXX~~ en el que queda condensat el sentit del període, les grans preocupacions i la intranquil·litat

tat de les classes mitjanes. En ell es condemna la general situació d' inestabilitat, el "Flagell" del terrorisme ¹⁴⁶, o la no resolució del profund problema català. Per aquest camí, l'anàlisi passarà per la consideració de les responsabilitats d'un centralisme que no ha pogut sofrir el procés d'independització que ha sofert Catalunya, i que si no atia de manera directa el terrorisme, com a mínim s'inhibeix de la solució del problema i no utilitza cap tipus de força per a solucionar-lo dràsticament, curiosa manifestació que ens indica la procedència (potser de la mateixa Concelleria de Política Social) dels redactors del full volant al·ludit.

"El terrorisme anticatalà" acaba el seu redactat amb afirmacions com la de "reclamar el dret a ésser lliures i a fer-nos grans per la llibertat", o encara més explícitament, la de que "la salvació, catalans, està en nosaltres mateixos" o la final que indica que el lema a seguir és el de "llibertat de la Nació", que permeten equiparar l'activitat d'acció catalana amb la del separatisme més recalcitrant per part d'unes autoritats que posen dintre el mateix sac tota actuació de signe catalanista. L'observació de la correspondència oficial entre els governadors civils de Catalunya i el ministre de la governació és enormement significativa i dona la impressió de fins a quin punt, des de Madrid, la preocupació bàsica és la de reprimir l'activitat d'un catalanisme que ja té un relevant poder de convocària. En un d'aquests telegrams, xifrat, el ministre afirma tenir concisament de que el "diputado Nació" prepara, a les províncies de Girona, Tarragona i Lleida, un moviment armat de caràcter separatista. I ja sigui en aquest, ja en altres de temàtica menys "explosiva"

---

146. Per aquestos dades i des del seu càrrec de conseller de Política Social, En Defill s'ha interessat per l'obra de J.L. Farré: Los atentados sociales en España. Las teorías. Los hechos. Estadísticas obra que prologa el catedràtic Quintiliano Baldaña i que publica el 1922 a Madrid la "Casa Aure". El llibre en la seva tercera part i segons la propaganda de provocació, presenta: "un estudio objetivo y detallado de la "delincuencia social en España", ofreciendo al lector una Estadística general de los atentados cometidos desde 1917 al 1º de mayo de 1922 en toda España; y remontando la fecha de investigación para Barcelona, al primero de enero de 1910".

com en el cas dels aldarulls catalanistes de que té notícia que es preparen per l'acte d'obertura de la temporada del Liceu, el govern demostra que els "problemas regionalistas" i¹⁴⁹ han desbordat i de que només actua en la línia d'una repressió indiscriminada¹⁴⁹.

Com afirmàvem més amunt, la celebració de l'onze de setembre a Barcelona venia a confirmar fins a quin punt el moviment nacionalista s'havia popularitzat, havia adquirit combativitat i s'havia desenganxat dels plantejaments possibilistes amb els que la Lliga el volia seguir condicionant. En el pla dels fets concrets podem apuntar que el govern civil, al donar compte al ministre del que havia succeït durant la jornada, destacava, en termes oficials, el significat dels crits llançats al migdia davant l'estatua del conseller en cap R. de Casanovas: "Visca Catalunya lliure", "Muera Castilla", "Muera España", "Muera el Ejercito", "Muera el Estado opresor" i "Visca la República Catalana", crits recollats per l'estentació de banderes catalanes separatistes i que Julio Millego en la seva biografia del general Barrera completa amb el curiós de "Visca Abd-el-Krim i la República del Rif"¹⁵⁰. Els desordres que es van produir el migdia del dia 11, amb 24 detinguts, 200 persones ferides (entre elles 5 de la policia) i, sempre segons l'informe especial, amb dos detinguts més per portar armes, un dels quals, com a mínim es declararà sonatenista, fan pensar fins i tot en la possibilitat d'un esclat de violència mig provocada.

Estem en un punt de radicalisme total i de volatilització i conciençiació democràtica generalitzada. I si aquesta conciençiació general comença a ser perillosa pels sectors de poder de Catalunya, en el concret ha de ser molt gran la seva intranquil·litat al observar la democratització socialitzant d'unes classes mitjanes que fins feia poc encara militaven, en bona part, als seus rengles i sota control. Unan ha de ser també la seva intranquil·litat a l'observar que el sector punta d'aquestes classes mit-

---

149 . Respecte aquesta documentació oficial, Vid. A.H.H. Fondo Gobernación Leg. 52 A nº 16 (1).

janes constitueix bona part de la intel·ligència del país i inspira, i domina directament les nòs de les vegeades, l'èsser el burocràtic i institucional en tota la seva gradació. La Lliga, i totes les institucions representatives d'una burgesia progressivament reaccionària, en trobaran, personal i col·lectivament, subjectivament o per contrast, però, en definitiva, ~~existents~~ de forma objectiva, portants de la gestió i les promeses de solució retardadora d'En Primo de Rivera; supeditats, de tota manera, a l'últim recurs de la força.

---

150. Vid. A H N idem; J. Milego: De Catalunya el 10 de agosto. p. 39.

LA DICTADURA11.IX.1923 - 28.I.1930¹

Referent, de forma concreta, al cop d'Estat d'En Primo de Rivera i per no esgotar un tema que ens interessa,

---

1. No es tracta de fer un estudi bibliogràfic, en nota a peu de pàgina, ni és possible ultimar un estat de la qüestió d'un tema tan complex com poc abordat per monografies contemporànies o per resums bibliogràfics que hauran d'aplegar tant les obres intel·ligents (Nin, Cambó, Maurín, M. Domingo, G. Marañón, Ossorio y Gallardo o, fins i tot, Maura), amb altres que, si individualment poden arribar a colpir per dolentes, ahistòriques, partidistes o intrascendents, estudiades en el seu conjunt resulten extremadament interessants i que, seleccionades amb les noves oficioses, l'evolució de la premsa oficial o paraoficial i les publicacions oficials, podrà precisar-nos amb tota exactitud el caràcter del període primoriverià i les seves relacions pràctiques i ideològiques amb el feixisme, el bonapartisme, el tipus govern militar de força o la institucionalització externa del conservadorisme "neo-feudalitzant", caciquil i eclesiàstic, considerades com el subproducte de la situació espanyola de dependència.

S'estan considerant estudis vells o iniciant treballs nous sobre la Dictadura, el seu caràcter, significat i repercussions. Del camp de la història de les idees, des de Madrid i, per tant, sota una òptica que s'aparta dels nostres interessos més immediats, s'està realitzant una obra sobre els intel·lectuals i la Dictadura. Del camp de la sociologia i ja consultada al nivell català, s'estan fent interessants estudis, un dels quals s'inicia amb la pregunta de per què, tal com va fer l'europea, la petita burgesia catalana no va tendir cap al feixisme a principis de la dècada dels anys vint. S'estan fent estudis monogràfics, com per exemple els que realitzen gent de Dret sobre diferents partits polítics (Unió Socialista de Catalunya, Acció Catalana, etc.). S'estan fent estudis, amb major intent d'abraçar la totalitat (com els de C. Malerbe, des de Tolosa) que seran l'únic mitjà per omplir les llacunes que deixen llibres com el de Payne sobre els militars, de Velarde Fuertes sobre política econòmica, de Tuñón de Lara sobre cultura espanyola o el de Muntanyola sobre la qüestió eclesiàstica, per no citar-ne altres. Així i tot, manca actualitzar les idees que tenim sobre la gestió i les repercussions de la Dictadura so-

fonamentalment, pel que afecta i en els comentaris que en fa l'autor que centra el nostre treball, podem dir que es va moure a nivells molt diferents segons si el considerem a nivell estructural o sota l'òptica, més anecdòtica, de la seva concepció més immediata. És absurd posar-se a debatre la participació directa en el "pronunciamiento" d'un Alfons XIII o d'un Cambó, March, o qualsevol altre sector d'interessos, moltes vegades fins en contradicció interna mútua. Com a mínim,

bre Catalunya. Cap aquí s'encamina una part de la investigació que tenim entre mans. Pel material recollit i les reflexions fetes creiem que la investigació sobre el període s'ha de fer en funció d'aprofundir l'estudi de la situació socio-política del període 1917-1923, de la Mancomunitat (aspecte, aquest, molt important) i de la situació i dinàmica dels sectors populars sintetitzades en la lluita per l'autonomia; ja en el pla internacional, en funció del lloc que ocupa Espanya en el procés de recuperació econòmica del capital internacional.

Com a guió provisional de treball, proposem: 1) El cop d'Estat. Correlació de forces preexistent. Adhesions i oposicions inicials. Interpretació coetània del 13.IX; 2) Repressió anticatalana: persecució lingüística, eclesiàstica, cultural i legislació a l'efecte. Declaracions: comentaris que hi fan referència; 3) Repressió antipopular: empresonaments i deportacions (fulls volants, auques, pamflets, etc.), atur, augment cost de la vida, institucions i gestió Estat d'ajut i control (i en relació a l'actuació de la Mancomunitat); 4) Estudi de les declaracions oficials: sobretot, de les "notas oficiosas" del dictador. L'intent d'integració de Catalunya a l'esfera espanyola; 5) les formes d'oposició a la Dictadura (a l'interior i des de l'exterior) i les seves repercussions; i, 6) El procés de descomposició de la Dictadura a Catalunya. De "nacionalisme" a "catalanisme". De Prats de Molló a la Campanya Pro-Amnistia.^c

A part del recull bibliogràfic més sistemàtic, personalment ens falta buidar més a fons l'arxiu general de la Diputació (Generalitat), de l'Ajuntament, del Govern civil (amb els fons traslladats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó), una nova revisió de l'Arxiu Diocesà i l'accés problemàtic als arxius de Capitanía General.

és segur que van instrumentalitzar l'aixecament, el van promoció des de l'inici o li van prestar suport i finançar des d'abans de produir-se (o tot plegat).

Són altres coses les que s'han de considerar en intentar esbrinar els fets més concrets perquè, ni l'aixecament en si ni el mateix Primo de Rivera, feien ostentació d'una veritadera ideologia. La postura antigovernamental del futur dictador, la seva oposició a la política africana, les seves àmplies amistats dintre el cos d'oficials i comandaments amb efectius disponibles, el fet de poder utilitzar el general Aizpuru (el "papa negre" de les putes militars) i les putes per a difondre consignes i un llarg etcètera que afecta la complicada vida interna castrense, van ser motius suficients perquè pogués reeixir el muntatge teatral d'un cop d'audàcia que sobre la marxa Nitti va poder comparar (juntament amb el mateix Primo) amb un cop típic dels que es produïen sovint a l'Amèrica central.²

Al nivell en què parlem, resulta enormement interessant de recórrer a les extenses actes de la Comissió Parlamentària de Responsabilitats (que es posarà en funcionament el 22 de novembre de 1932).³ Se n'arriba a despendre que el cop va ser preparat amb molt poca cautela des de començaments de

2. Nitti: Bolchevisme, fascisme et democratie. París, 1926. L'autor marca, a més, les diferències de procediment entre Primo i Mussolini que per raons tàctiques vol separar esdeveniments polítics de l'Exèrcit per l'avinentsa final de defensar fronteres.

3. Es poden veure, parcialment, a: MARTÍNEZ SOL, J: De Canalejas al Tribunal de Responsabilidades (Anecdotario inédito

setembre, estant-ne assabentat el propi rei, personatges militars, "desafectes" de Primo, van actuar amb discreció davant actes de sedició previs per "sentido de caballerosidad", el govern no va prendre cap tipus de mesura ni cap dels seus membres sabia el que sabia un altre o de quin cantó estaven els respectius subsecretaris, del que pensaven les forces de policia i Guàrdia Civil i tothom actuava amb cautela ressentit com estava amb un govern que havia accentuat fins a l'extrem el procés de "desprestigio patrio" que sotraquejava el sentit de l'honor militar.

Ens és impossible aquí d'aturar-nos en l'abast de la conspiració. Apuntem, per la posterior repercussió sobre la política catalana, que el mateix Bofill i Acció Catalana en general, els contactes previs entre Primo i la Lliga⁴ o la passivitat de l'Església davant del fet del Directori que, pel que fa referència a Catalunya i especialment en la persona del cardenal Vidal i Barraquer, es convertiria en oposició davant els atacs de Barrera-Primo a l'Església catalanista.⁵ No hi ha dubte que aquest període que, per més que iniciat amb un cert

de la disolución de un reinado), Madrid, Ed. Dédalo, Col. "Cultura Política", núm. 12, 1933, 190 ps.

4. Vegeu, al respecte: A. Perucho: Catalunya sota la Dictadura ps. 16-21 i també Ed. Ortega y Gasset: España encadenada. La Verdad sobre la Dictadura. París, J. Dura imp., 1925, 338 ps.
5. Vegeu, al respecte i a part les memòries del cardenal: R. Muntanyola: Vidal i Barraquer, cardenal de la pau, Barcelona, Ed. Estela, 1970. Per part de la Dictadura i, a part les notes oficioses destinades al respecte, com, per exemple, El clero catalán y el idioma (1928) que es pot veure a Dionisio Pérez: La Dictadura a través de sus notas oficiosas, Ma-

aire de provisionalitat, semblava venir a ser l'epíleg i la revisió de tot el precedent, va influir, en bloc, decisivament, tant en J. Bofill com en qualsevol altra persona dedicada en major o menor grau a la vida pública. No ens estendrem gaire, però, en els anys de la dictadura ja que, centrats en l'evolució d'En Bofill, hem de constatar --creiem que pel seu caràcter eminentment moderat i a causa també de circumstàncies d'ordre personal-- una falta notòria en la lluita d'oposició. En general, molts dels homes d'Acció Catalana, i especialment En Bofill, feien honor al seu centrisme polític amb una integració passatgera o nul·la als moviments (minoritaris en nombre de participants, val la pena dir-ho) que en infructuosa lluita per a buscar conglomerats de forces, van treballar per enderrocar el règim d'En Primo de Rivera.

Per altra banda, és just fer notar que l'any 1924 es va morir la seva dona Margarida i que, encara que molt fidel guardador de la seva vida privada, aquest tràmol li havia de portar un greu trasbals que l'inclinava encara més a apartar-se de la vida pública. Molt més quan aquesta, com queda dit, ha de deixar totalment a part qualsevol qüestió de matissació, buscant zones de contactes i fronts amplis de lluita d'oposició no tolerada que, ja d'entrada, no han d'atreure les simpaties intel·lectuals d'En Bofill. Així i tot, del maig de

---

drid. Cia. Ibero-Americana de Publicaciones, Col. "Documentos Históricos" 1930, ps. 179-180; es pot consultar, per l'actuació antiesglésia catalana del capità general Barrera a Milego, J.: El general Barrera (de Catalunya al 10 de agosto) 1923-1932. Madrid, Ed. Iman, 1936, 199 ps.

1924 trobem el seu nomenament a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

Val a dir, però, que, abans dels Jocs Florals de 1924 a celebrar a Tolosa del Llenguadoc, es van produir una sèrie d'infructuoses reunions entre Francesc Macià i alguns dels dirigents d'Acció Catalana (Rovira i Virgili, Ll. Nicolau d'Olwer, Massó i Llorens i L. Cervera), per tal de crear un govern català a l'exili. Així mateix podem apuntar la notícia, acollida amb totes les reserves ja que l'E. Jardí la presenta sense cap tipus de cita, que Acció Catalana mantenia des de l'inici de la Dictadura un Servei d'Entrenament Militar (SEM)^{5/1}

x x x

Es ben curiós observar com algun dels pocs treballs "moderns" que, el més sovint, toquen només parcialment aquest període de la Dictadura, han volgut revaloritzar la figura del Dictador i, en general, el període dictatorial d'En Primo de Rivera.⁶ I, això, sota l'espectre (sovint tan angoixant, i sempre sibil·lí) d'una objectivitat històrica que no sabem ben bé descobrir per enlloc. Perquè el cert és que per cap cantó trobem positiva l'obra personal del dictador ni la col·lectiva de la dictadura. És absurd enfrontar-se amb un període tan po-

---

5/1. Vegeu E. Jardí: Francesc Macià. El camí de la llibertat 1905-1931. Barcelona, Ed. Aymà, Col. "Proa", 1977, 179 ps.

6. Ens referim, per exemple, a l'obra de Geral Brenan El laberinto español, pròleg a la 2a. edició anglesa (1950).

lític (i de combat) com és una dictadura, amb un aire econòmicista --i amb ànim d'explicació global-- tot utilitzant xifres i estadístiques i números absoluts que, si no s'inclouen en un estudi polític i molt polititzat, no serveixen per a res. Per si sol, allò de que les xifres canten, ja significa una politització ben intencionada.

Resulta difícil analitzar una dictadura a través dels seus textos, ideòlegs, declaracions, etc. La dictadura es justifica en el moment de la seva aparició i ha de renovar les grans justificacions, periòdicament, per renovar un ambient de confiança sectorial i per anar aturant la sensació o la pròpia realitat de perill. Però, de fet, això no té res a veure amb la pròpia dictadura, ni comptant amb una anàlisi que no s'aparti de les regles de joc de la "ideologia" dictatorial. Perquè una dictadura, en bona part per definició, no té ideologia que la sustenti; té una pràctica de deformació de la realitat per a cobrir i desenvolupar els interessos de qui l'ha finançat en el seu llençament, i per coordinar-los amb els del mateix dictador i grups afins i amb els del nou sector que han creat per al seu funcionament. Ens referim, especialment, al que ocorre amb l'aparell administratiu i burocràtic que, teòricament, és un dels cavalls de batalla que la dictadura afirma que ha vingut a ventilar.

Entraríem aquí en el quid d'una qüestió molt poc estudiada --i, per altra banda, de difícil estudi científic--, sobretot pel que fa a Espanya i, en especial, al moment que ara tractem, i que és el de veure fins a quin punt existeix

una intromissió internacional en el desenvolupament de la política interior espanyola. Fins a quin punt existeix, de forma conscient, el que A. Nin anomenarà un procés de "fabricació de l'opinió pública" o si, més enllà, el període i l'àrea es mouen sota els dictats d'una intervenció més primària pròpia d'una zona de dependència o semicolonial.

El que és segur és que els contactes previs entre Primo de Rivera i els grups de pressió econòmics catalans ens resulten totalment insuficients encara que enormement significatius de la necessitat de la gran burgesia autòctona de replantejar el seu frustrat intent d'independització econòmicopolítica, mancats com estan de vertadera força i de mecanismes d'imposició, diversificats i operatius, a l'alçada del projecte.

Davant d'un moment de descomposició com el que atravesava l'Estat, el recurs de la força, a part d'afavorir tots els subsectors de la burgesia, beneficia primerament i especial el gran capital monopolista internacional que es rescabala de la crisi de la guerra a través d'una inversió indiscriminada i de l'expoliació econòmica a escala mundial.

Sense voler-nos apartar massa de l'esfera de les preocupacions d'En Bofill i Matas, en ocasions totalment catalano-centristes (cosa que no descarta una formació universalista), sí que podem apuntar respecte al que dèiem més amunt la indubtable influència de l'esfera de pressió del grup March, de la CHADE, de la ITTC (que ja només en concepte d'assessorament tècnic rebia el 4,5 per cent dels beneficis) o de Grau, componendes com l'anglo-americana SEITE (Societat Espanyola d'In-

dústries i Tracció Elèctrica) que, amb un llarg historial de provatures per aconseguir l'afavoriment estatal, hauran d'esperar la Dictadura per aconseguir carta blanca,⁷ se'ns parla amb tot detall de l'origen i vicissituds d'aquesta societat que diu que es dedicarà a la construcció de ferrocarrils, explotacions de salts d'aigua, construcció d'alts forns i de fàbriques i noves manufactures. És curiós com, en el seu moment, aquest full volant parla també del que el rei ha rebut diners com a soborn, com també havia passat en el cas de la ITTC, del metro de Madrid o de la Companyia Transmediterrània, entre altres exemples que, si no eren certs, com a mínim eren considerats com a tals de forma ben generalitzada. De la mateixa manera, extensos sectors polítics i tècnics no podien considerar, com deixaven entreveure les notes oficioses i les estadístiques oficials, allò que l'Eduard Aunós va considerar en la seva tendenciosa biografia del dictador, dient: "(...) Los dividendos de las sociedades anónimas aumentaban de año en año y las acciones, como los valores nobiliarios, mantenían cotizaciones hasta entonces inalcanzadas (...)"⁸

Així, creiem que és equivocat buscar, per al període dictatorial, un creixement (i fins i tot un desenvolupament), degut, a grans trets, a una circumstància internacional favo-

---

7. En el cas de la SEITE es publicarà sobre la marxa un document full volant titulat La veritat sobre la SEITE o el negoci dels tres mil milions, datat a Leipzig, la segona desena de maig del 1924.

8. E. Aunós: El general Primo de Rivera, pàg. 175.

rable amb la que, a sobre, es vol matisar la "bona" labor del cap i equip dictatorials.

Per no ser més que l'intent de salvaguardar-les, la gestió d'excepció ve a reforçar totes les característiques bàsiques del monarquisme caciquil i eclesiàstic que amb el pseudoparlamentarisme restaurador, havia pogut assolir l'acord mínim de col.laboració burgesa. La pràctica real dels sistemes de govern civil i capitans generals, delegacions ministerials, "cuartelillos" de la Guàrdia Civil, així com tota altra delegació del poder central són, contràriament al model francès que es vol copiar, la necessitat de mantenir un control alienant sobre la població, no per la pròpia força del poder central, que no la té, sinó per la de mantenir contents i comprats (perduració de la corrupció administrativa a tots nivells) tot l'equip burocràtic que, a diferents nivells, es converteix en el veritable virrei de les zones respectives, passant comptes amb els superiors "centrals" de forma molt relativa. Aquest, de fet, acaba tenint una força només acordada tàcitament i, segurs del control que dirigeixen, acaben per no entendre res que sobrepassi el seu àmbit específic de control.

Referent a aquest punt, En Bofill té un interessant article, aparegut a "La Publicitat" el mes de febrer de 1930, sota el títol Norma Prudent. En ell parla de la "consciència ciutadana" que ha de fer participar tot el poble en la "tasca normalitzadora" de bandejar "totes les petites autoritats" i les "petites prohibicions" imposades pels "virreis" o "tutors" locals imposats per la dictadura i que han obtingut el control

sota la seva ombra.⁹

Ens trobem davant un sistema de poder anacrònic, centrípet i incapaç d'assimilar (sinó és per la força, per la repressió) la profunda crisi del segle XX, el canvi qualitatiu i quantitatiu de l'estructura social del país, la realitat de la plurinacionalitat, o les vertaderes aspiracions modernes d'una burgesia perifèrica esverada i desorientada després de la "crisi" de 1917. La dictadura havia de venir a modernitzar, en el possible, aquest sistema de control repressiu; però, fora de l'aspecte concret, no podent aterrar, per essència, l'estructura mateixa del Poder, havia d'arribar a fer intolerable l'anacronisme de la forma de l'Estat.

Per Catalunya o, com a mínim, per als sectors dirigents de les classes mitjanes que s'havien significat clarament amb anterioritat, la Dictadura significava una nova forma d'opressió anticatalana, similar, en el fons, a la que ja tenia més de dos segles de durada. I, amb els seus mètodes anti-parlamentaristes, la Dictadura va tenir el valor de donar cos a l'embrió del catalanisme més modern. Cada cop serà més freqüent parlar de catalanisme en contraposició del mot nacionalisme, bandera ja massa perillosa en ésser utilitzada pel feixisme fins a la reiteració.

Evidentment, no es tracta d'una qüestió de matís. La intel·ligència catalana, sensibilitzada pels temes de política internacional, en ésser apartada de la conducció dels

---

9. Jaume Bofill: Crònica. Norma Prudent, "La Publicitat", núm. 17.427 (14.II.1930) p. 1.

afers interns (que havia vist tan a prop de dirigir amb exclusivitat) recalcarà la indivisibilitat, no ja del catalanisme amb el tradicional liberalisme amb què havien incidit tants dels seus dirigents en les qüestions d'ordre intern català, sinó, i considerat com una qüestió prèvia, amb un sentiment democràtic molt polititzat, força i fet quasi diferencial que permet enfrontar Catalunya amb una resta d'Espanya carismàticament impulsora --per contraposició-- dels sistemes autoritaris, encara que, a vegades, vinguessin presentats sota una forma de monarquisme parlamentari.

En aquest procés de politització radicarà la gran revifalla del catalanisme postdictatorial i l'èxit, a nivell popular, d'una Esquerra Republicana de Catalunya. I també aquí, o millor en no poder-ho entendre ni passar-hi sense negar-se, radicarà el posterior fracàs i crisi de la Lliga. En certa manera, la dictadura acaba de precipitar el procés que porta al definitiu triomf, a nivell popular i de masses, de l'ideari del republicanisme progressiu que, per la situació ambiental d'aleshores, havia fracassat en el pla polític cap a la dècada de l'any deu.

El que d'entrada sembla estrany, veient les coses amb perspectiva, és que, davant unes eleccions com les del 12 d'abril de 1931, gent com l'A. Rovira i Virgili i fins i tot en Jaume Bofill que, amb totes les seves diferències, havien convingut en teoritzar conjuntament aquest catalanisme democràtic, segurs que aquesta era l'evolució política lògica,

despolititzessin extraordinàriament el seu programa electoral, condemnant-se així al més sorollós dels fracassos. Però això és tema per a més endavant; el que ara ens interessa més és veure com, en el cas d'En Bofill en particular, aquest democratism bàsic va representar una inicial incompatibilitat amb la Dictadura.

L'actuació de la Dictadura a Barcelona, ja des del primer dia i després de la marxa (que la Lliga va voler fer triomfant i populista) d'En Primo cap a Madrid, ja no va deixar lloc al dubte. A la precipitada fugida d'elements caracteritzats amb anterioritat, sobretot del camp obrer i del catalanista, es va sumar l'inici de l'actuació repressiva del general Barrera, titular de la Capitania general de Catalunya des del juny de 1924 (ja que fins aquesta data no obté l'ascens militar que necessita per ocupar el càrrec). En la ja citada obra sobre Barrera, J. Milego parla sense embuts dels primers esforços del nou capità general per a donar la sensació que Barcelona era una ciutat ocupada. Afirmar que: "A poco de posesionarse de la Capitanía general comenzó a desenvolver los planes que se había trazado para fortalecer los resortes de la autoridad y tener garantizado el orden público. Previas las correspondientes entrevistas y consultas con las demás autoridades civiles, policíacas y judiciales, se reorganizaron las fuerzas a sus órdenes, de formaron brigadas y retenes especiales de Mozos de Esquadra, Somatenes, de Policía y Seguridad, patrullas de Guardia Civil y del Ejército, se reforza-

ron las guardias de cuarteles, cárceles, centros oficiales, Bancos, de algunas fábricas y establecimientos mercantiles; se redobló la vigilancia de las barriadas peligrosas y de la gente de mal vivir, dándose la sensación a la ciudad de Barcelona de que se velaba por la tranquilidad y la seguridad pública."¹⁰

En un Manifest redactat el mateix dia 13 (i que surt a la premsa l'endemà mateix) el Somatent reclama "fets i no paraules" per acompanyar el "crit de redempció" al que han estat els primers a sumar-s'hi. Els procediments feixistes d'acció directa que reclamant en Milà i Camps, el Baró de Güell, el marquès de Rebalso i tots els altres dirigents del Somatent, es veuran satisfets per les primeres detencions, delacions, control o per la feixista actuació de Barrera en menar el fosc afer de l'assalt a la Caixa d'Estalvis de Terrassa. No obstant, per una gran falta de coordinació i vertader arrelament, el que sí fracassarà serà l'intent (d'inspiració primoriveriana-feixista) de crear el "Gran Somatén Nacional" encarregat al ja famós tàndem Martínez Anido - Arlegui.

Però abans del dia 19, en què es farà públic el sentit del Reial Decret contra el separatisme (i encara així!) per als sectors econòmics és el retorn a l'ordre. I el mateix pot passar amb bona part de les classes mitjanes que han vist anguniejats el desenvolupament desenfrenat del terrorisme i el radicalisme nacionalista partint d'una situació amb la que,

---

10. J. Milego: El general Barrera, op. cit. p. 42.

cap a 1919, s'havien sentit àmpliament identificats.

Fins va poder comptar el directori amb l'adhesió inicial d'homes polítics liberals defraudats, postergats o de segona fila que podien tancar els ulls davant la possibilitat d'una regeneració. Podem fer menció, per exemple, del polític liberal de Palma de Mallorca que va poder afirmar: "Yo había soñado una dictadura que representara la estabilización forzosa de los miembros quebrados, al objeto de que se produjera la soldadura y poder entonces restablecer la libertad de movimientos. Y esto es lo que prometió solemnemente el Marqués de Estella, jurando restablecer la normalidad en cuanto fuera posible; de modo que en este punto todos estamos de acuerdo, por más que haya criterios muy distintos respecto al momento oportuno para volver a la normalidad y acerca de la manera de preparar este paso."¹¹

No obstant, aquesta no podia ser la postura, ni inicial, d'un home com En Bofill: més endavant ho veurem.

L'any 1933, en Bofill afirmava que "... Als ciutadans d'altres nuclis peninsulars, no avesats com nosaltres a ésser tractats com a colònia, els reprengué el fet de la Dictadura; però si ells trobaren incomportable una tirania polític-administrativa, parasitària de Catalunya,

---

11. Vid. Massanet, J.: La Reforma Constitucional, pa. 178. Més endavant afirmarà que el poble estava malalt i per això: "era simpática la idea de una dictadura libertadora".

i a una tirania nacionalista, de categoria inferior. La pràctica de patir aguditzà la nostra sensibilitat liberal: fins el dret elemental a la vida i a la integritat corporal i al sagrat de la llar deixà d'ésser un tòpic de manual i esdevingué una preocupació de cada dia..."¹²

Per ser un text posterior a la Dictadura, hem de considerar d'avançada que, com en la generalitat dels casos, hem d'apreciar unes naturals ganes "polítiques" de justificar actuacions i sofriments durant el període d'excepció. Sobretot, durant l'interregne que ens portarà a la República, aquestes proclames d'incorruptibilitat van ésser forçoses en qualsevol tipus de manifestació pública, del discurs al llibre; a Catalunya, com a mínim, fins la Lliga va haver de fer repetides declaracions en aquest sentit i una quasi depuració dels noms més susceptibles de relacionar (per la seva transigència o fins col.laboració) amb els inicis o desenvolupament dictatorials.

Però, a part aquest incís, el curt text d'En Bofill presenta punts interessants que ens són necessaris de precisar abans de passar al detall. Per un cantó --ho veurem més endavant-- se'ns presenten algunes de les causes de la seva incompatibilitat d'origen envers la Dictadura. I si en el seu cas creiem que és clar, també creiem poder-ho estendre a molts altres dels seus companys de sector compromesos en tot un seguit d'iniciatives dins la crisi i l'agitació social anteriors. Per altra banda, el text anterior apunta la fonamental preocupació

---

12. J. Bofill: Una política catalanista, op. cit, ps. 25-26.

que causa a En Bofill el fet de perdre tan aviat fins la ficció dels seus drets com a ciutadà i la profunda disconformitat (la inoperativitat a què es veu abocat) cap a una lluita de total oposició, el fet de jugar-se-la cada dia.

Precisament fent referència a aquest extrem, trobem la notícia de l'"exili" d'En Bofill a París, segons hem pogut aproximar, durant uns mesos al voltant de 1925. Amb motiu de la mort d'En Bofill, o sigui, l'abril de 1933, En Leandre Cervera comentava aquest fet dient: "Vingueren els anys de la persecució alfonsina i la fortuna ens permeté conèixer un nou aspecte de J. Bofill i Matas. En terres de França, allunyat del caliu de la llar i bon xic també dels records dels correligionaris, Bofill i Matas, al petit hotelet del barri llatí parisenc cercà la compensació i es venjà del malastre documentant-se sobre temes d'art i organitzant visites sistemàtiques a arxius i pinacoteques."¹³

És curiós veure com En L. Cervera ens presenta a En Bofill, allunyat dels seus companys i per tant sense entrar en contacte amb cap dels grups que s'estaven organitzant a París i dels que ataca en tot moment el seu separatisme determinant; però, per altra banda, tampoc no es relaciona amb assiduitat amb la gent que, a Ginebra, vol implicar a la Societat de Nacions en la lluita catalanista i per extensió antidictatorial, tot i que, com ell, els inspiradors pertanyen a Acció Catalana.

---

13. L. Cervera: Jaume Bofill i Matas, el poeta cavaller, "Catalunya Radio", 8 d'abril de 1933, p. 10.

De tothom és sabuda (i, per altra banda, n'hem fet referència en el seu moment) la preocupació de Catalunya pel ressorgiment europeu del plet de les nacionalitats petites que la Guerra Gran portarà a un pla molt destacat essent instrumentalitzat, sobretot, pels grans polítics del bàndol aliat.

Pel que fa referència a algun dels títols utilitzats per En Bofill i Matas i que, ara, l'any 1924, es tornaran a manejar molt (a part el material del moment) podem citar la recopilació feta per Eugène Baie sota el títol Le droit des nationalités¹⁴ En el pròleg d'aquesta obra, el recopilador parlava de la superació de la doctrina psicològica de la nacionalitat, de la consciència social com a forma activa del principi de les nacionalitats, de la voluntat col·lectiva manifestada en fórmules legals; parlava també de l'aportació de Bluntschli i la seva màxima "sense Estat no hi ha nacionalitat", del mestratge precursor de Comte, Taine, Spencer, Carlyle o d'Alfred Croiset, etc. Al volum hi col·laboren bon nombre de persones (uns vint treballs) entre els que destaquem M. Vandervelde, M. Forga, M. Peterson, M. Norman Angell, L. Luzzati, M.E. Boutroux, M. Carton de Wiart, L. Zaleski, etc.

Entre els treballs anteriors que maneja en Bofill, podem citar l'obra de Nancy: La Catalogne et sa lutte pour la liberté nationale, o també l'Etude sur la Nation catalane, aparegut al Butlletí de l'Union des Nationalités.¹⁵ I ja, poste-

---

14. E. Baie: Le droit des nationalités, París, Felix Alcan, 1915, 112 ps. Molts dels estudis que hi figuren apareixen a les planes de la revista "Revue" dirigida per M. Finot --entre el 15 d'abril i el 15 de maig de 1915.

15. "Les Annales des Nationalités" (5eme. année, núm. 6-8, 1816).

riorment, el llibre de Jaume Carrera La protecció de les minories nacionals en el que, a part un estudi teòric en el que se segueix el preparat per Helmer Rosting i d'analitzar els tractats de les minories signants durant la conferència de pau, s'introdueix l'estudi dels debats de la tercera Assemblea de la Societat de Nacions sobre el tema en qüestió.¹⁶

Per contra, En Bofill es dedica a prendre notes sobre política i, fonamentalment, sobre la nova situació i la postura del catalanisme. I, a part d'aquestes notes, l'activitat d'En Bofill s'encamina a l'aprofundiment de la seva cultura artística, a perfilar els seus estudis d'història europea i universal, a la pràctica de la fotografia i a les passejades que sovint encamina a fer visites de caràcter eminentment cultural.

Però, a part aquest incís que només fa que reafirmar-nos en la personal manera de ser d'En Bofill (caracterització que li hem vist configurar des de la joventut), més amunt avantposàvem el fet de l'existència de la inicial incompatibilitat seva envers el règim d'En Primo de Rivera. No deixa de ser important aquest punt, i més quan hem vist En Bofill compromès anteriorment amb el sector burgès i dretà i, sobretot, en la quasi lluita per la supervivència que mena la Mancomunitat en aquests anys (i des d'un lloc tan compromès com és la conselleria de Política Social). Ja s'ha parlat suficientment de la

---

16. Per a la reacció dels "catalans d'Amèrica", al fet i el text d'apel·lació, vid., per exemple, L'Apel·lació de Catalunya a la Societat de Nacions, "Ressorgiment" (Buenos Aires), Any IX, núm. 96, juliol 1924, pàg. 1.527.

conveniència, per a una part de la Lliga, d'un cop d'estat que desenterrés el "polaviejismo" amb les modernes conseqüències derivades de l'aprofundiment de la crisi del règim, que organitzés la resposta violent al revolucionarisme de la classe obrera, com deixa veure, amb claredat, En Cambó l'any 1929 al seu llibre Les Dictadures,¹⁷ i que els permetés, en definitiva, fer la veritable marxa enrera que els retornés novament el control del moviment nacional que havien engegat el 1900. Però, fins un cert punt, creiem que l'afirmació que compromet a la Lliga és, a part d'inexacte, deformat. En el fenomen hi hem de trobar compromesos, directament o indirecta, els grups econòmics de pressió, i el que trobem bastant exacte denominar el grup d'En Cambó i els "seus" parlamentaris. Compromès inicialment amb la Dictadura hi ha --també és cert-- el president Puig i Cadafalch, el teòric i extern representant de la línia Prat i amb una posició, dintre la Lliga, un tant incerta respecte el "grup" Cambó. Però el cas d'En Puig i Cadafalch és massa clar. Quan en J. Pla transcriu un comentari al respecte de la por i les esperances del president, sinó és fidel a les paraules d'En Puig, com a mínim creiem que tradueix els seus sentiments i postura a la perfecció. Podem dir que, paradoxalment, En Puig i Cadafalch intentava salvar la Mancomunitat com a institució representativa dels esforços d'una part de la societat catalana.

---

17. Vid. els comentaris que en fa l'I. Molas a Lliga Catalana, Vol. I, ps. 144 i 145.

En J. Pla afirma que En Puig i Cadafalch li va dir que "la situació dels últims anys de la Mancomunitat és inseparable de la situació social de Barcelona creada aquests últims anys per falta d'autoritat. La gent s'entrematava pels carrers. Feia caure la cara de vergonya d'ésser català. Tot el món anava ple de la nostra anarquia delirant. La vida de la Mancomunitat anava prenent l'aire irrisori que agafen les coses quan l'ordre públic elemental no és assegurat. Sense aquest ordre, la cultura no té cap interès...".¹⁸ Enmig de la confusió (s'ha de fer notar la discutible habilitat d'En Puig com a president) i de les enormes tensions, el president havia acabat per perdre tota confiança en la "solució Bofill": en la solució i el retorn a la normalitat ciutadana mínima que es podia donar des de la Conselleria de Política Social.

Si és possible arribar a la conclusió d'una actuació gairebé autònoma per part d'En Puig i Cadafalch, influït, també, per la política de justificació sobre la marxa que mena la Lliga en els primers dies,¹⁹ les visites del President, ja des

---

18. J. Pla: Retrats de Passaport, Barcelona, Ed. Destino, 1970 p. 263. Citat per l'I. Molas a Lliga Catalana, Vol. I, p. 146.

19. El 16 de setembre, en un article titulat Trae usted la lista? ("La Veu", diumenge 16.IX.1923, p. 8), la Lliga es pronuncia sobre el fet que, mentre a Madrid solament se senten interessats pel "pronunciamiento a la madrileña" i pels noms del nou gabinet, a Catalunya "tothom" s'ha adonat que no es tracta d'una altra crisi, "sinó que ens trobem davant d'una revolució".

del divendres dia 14, al capità general Barrera i al governador civil, general Losada, prometent col.laboració a canvi del restabliment de la "pau social" i d'una administració pública en base a una moralitat estricta i al sentit de justícia,²⁰ tot plegat, va acabar de malmetre les relacions d'En Puig amb En Bofill i l'equip d'Acció Catalana. Si grans sectors de la població barcelonina podien arribar a entendre els beneficis d'un poder fort que aturés l'espectacularitat dels atemptats pels carrers, el que no es va entendre, ja des del principi, fou el marcat aire espanyolista i de combat que prenien els esdeveniments. La mateixa "La Veu" ressalta l'estranyesa amb què va contemplar el públic barceloní una manifestació que es va organitzar el dissabte, dia 15, composta de dues-centes persones i una banda i que, als crits de "visca Espanya, l'exèrcit i el rei", va baixar per les Rambles, dirigint-se, pel passeig de Colom, fins a Capitania.

Amb la seva actuació, En Puig iniciava un camí, pels homes d'Acció Catalana, de despersonalització del fet diferencial català. L'oposició, i fins la no col.laboració, havia de

---

20. Vid.: El nou règim i el problema de Catalunya ("La Veu", 16.IX.1923, p. 8). La visita era la posta en pràctica del sentit de les relacions d'En Puig amb En Primo concretades en una nota que el president de la Mancomunitat va lliurar al dictador abans de la marxa d'aquest cap a Madrid. En ella es feia menció de la corrupció de l'administració i de la inexistència d'un poder civil real. Aquests grans mals feien pronunciar a En Puig a favor del "fet extralegal" a pesar de tot i en favor d'una autonomia que alleugerís els pressupostos, dinamitzés el poder i potenciés, en fer-ho per parts ("regió forta"), la totalitat del país ("Estat fort") que així es veu descarregat de preocupacions particulars. Al respecte, vid.: El Govern del Directori. Una nota de la Mancomunitat de Catalunya "La Veu", núm. 8519, 19.IX.1923 (ed. matí) p. 1.

significar la resistència davant l'assimilació i, com a resposta, el reactiu del "perfeccionament individual i col·lectiu", l'"imperatiu ètic del catalanisme", fonament tan important del conjunt de la teoria del nacionalisme d'En Bofill. L'any 1930, caiguda la dictadura estricta, encara no se li perdonava a En Puig una actuació tan curta de mires. La gent d'Acció Catalana feia publicitat de la postura de la seva minoria a la Mancomunitat amb la renúncia a les actes davant els fets consumats, el 5 d'octubre de 1923.²¹

Respecte, doncs, l'actuació d'un Puig i Cadafalch, per a En Bofill la cosa canvia enormement. Tan la Conferència Nacional Catalana com la pròpia organització Acció Catalana --de les que n'és fonamental protagonista-- propugnaven, per al desenvolupament normal del catalanisme, l'existència d'un país republicà i democràtic, de profund sentit liberal; ja el 1923, es tractava d'una vertadera condició sine qua non. Per altra banda, des de les Joventuts Catalanes primer i, ja en el terreny de la pràctica, des dels seus càrrecs a la Mancomunitat, En Bofill és un dels màxims representants de la catalanització de l'ideari específic de la "concòrdia de classes", tendència per a la que els ha estat relativament fàcil de buscar un europeïtzant suport en l'obra i pràctica d'En Prat de la Riba. En un altre ordre de coses, el fet que la dictadura advingui a través d'un "cop de força", a través d'un radicalisme incontrolat i

---

21. Vid. al respecte, Crònica, Contribució a la Història, "La Publicitat", núm. 17.443, 6-III-1930, p. 1.

incontrolable, molesta a En Bofill profundament i íntima. El record, ahora popular i intel.lectual, de la força bruta d'un invasor tradicional, és reflex de l'anticastellanisme d'arrel popular i, ahora, punt important de la teoria bofilliniana de l'antiestatisme.²² En aquest sentit és curiós observar com En Bofill reconeixerà en la dictadura --i respecte el catalanisme i Catalunya-- una nova forma de perduració de l'Estat central en crisi i, per tant (i, per a ell, destacat i definitiu), una perillosa continuació i agreujament de la vella política del mal govern i la pèssima, degradada, irreal i anacrònica (absolutista) administració i burocràcia, fre que s'ha posat davant el modern dinamisme de la societat catalana que ell representa.

Per altra banda, el període dictatorial, actuarà sobre En Bofill d'una forma profunda i duradora; ja des del principi els seus efectes aniran fent-se determinants fins arribar a jugar un primer paper en el període posterior. Es tracta del "desfermament" de les característiques del moviment catalanista que ell mateix ha ajudat tant a posar en marxa. En Bofill no podrà entendre, i fins s'hi oposarà violentament, la radical politització i, sobretot, la més esquerrana socialització del ca-

---

22. No cal dir que el Reial Decret de "Defensa de la Unidad Nacional", promulgat ja el 18.IX.1923, i en el que es reglamentaritzava la persecució externa del catalanisme i Catalunya, va acabar d'arrodonir aquest sentiment. No obstant, hi ha una forma de repressió molt més permanent, desorientadora i nociva. Fem referència, per exemple, a la corrupció que s'instaura a tots els nivells de la vida catalana. A part de l'Administració, aquesta corrupció s'infiltrarà en organismes tan lligats a la vida ciutadana com poden ser, en camps molt allunyats, l'Orfeó Gracienc o el CADCI, el qual, amb un canvi de Junta, s'adheria als Sindicats Lliures.

talanisme. Després d'escapar-se-li el control d'aquest moviment, no serà més que en un procés lent que culmina pocs mesos abans de la seva mort, quan En J. Bofill anirà comprenent el desfament i la poca consistència de la postura en la que s'ha compromès des de molt enrera i que passa per la participació de les masses populars i camina cap a la fonamental radicalització dels sectors catalans antagònics. Per aquest camí, En Bofill anirà quedant a la dreta i s'anirà desvinculant progressivament dels sectors punta capdavanters del catalanisme. El que és cert, no obstant això, és que fins a la seva mort es mantindrà fidel a les seves conviccions.

Però, en el punt on estem, la comprensió política d'aquest immobilisme és encara prematura. Veiem, per evitar més comentaris i per justificar els fets fins ara, com va veure des del principi el cop d'Estat d'En Primo de Rivera.²³ A finals de desembre de 1923 o a principis de l'any següent, En Jaume Bofill opinava que: "La feta del 13 de setembre es produí, respecte de Catalunya, en les següents circumstàncies: a) Fracàs, demostrat i confessat, del nacionalisme col.laboracionista, dins el règim polític, fins aleshores habitual d'Espanya. En semblà màxima prova, la retirada d'En Cambó. b) Desfermament del nacionalisme extremista, embriagat pel seu propi verbalisme i per l'explotació, innecessària i improcedent, d'una real tolerància de les autoritats espanyoles,

---

23. En no caber en la selecció, ens veiem precisats a transcriure aquí el següent llarg manuscrit d'En Bofill. Tampoc no ho podríem fer ja que el text, esborrany poc acabat, no porta ni data exacta ni títol.

trencada algunes vegades, amb incivil violència, a la via pública. L'apoteosi d'aquella exaltació sense contingut de força, de pensament, de contenci6, de sacrifici, de passió veritable, el constituïren les gestes de l'11 de setembre i els preludis d'una fantàstica 'Triple Aliança' dels tres nacionalismes peninsulars. c) Gravetat, insoluble dintre el règim polític habitual fins aleshores a Espanya, de certes degeneracions morboses a l'entorn de la Qüestió Social.

"Hom deia que aquella feta es produí, dintre les estretes possibilitats de l'instrument i del mètode, en condicions i amb auspicis relativament favorables per les conveniències immediates de Catalunya. Aquests darrers anys, un desig de comprensió sociable i serena, havia donat a la Capitania General de Catalunya i Balears una evident superioritat sobre l'actuació, sovint escandalosa, d'altres autoritats. Així ho confessaven alguns de nosaltres, abans d'aquella feta."

"Davant l'adveniment del nou règim, congriat, com altres temptatives de regeneració d'Espanya, dintre l'ambient de Catalunya, una gran part de l'opinió catalana exterioritzà una certa sensació d'alleujament. No solament pel simple canvi de jeia, sinó, també, per creure: a) que acabarien, de moment --com així és esdevingut--, les al.ludides derivacions morboses que feien cada dia més difícil la situació social de Barcelona i altres ciutats i comarques de la nostra terra. b) Que seria, de moment, desllo-

rigat i fins potser una mica sanejat --fins a Catalunya-- el vell sistema polític general d'Espanya, les dues característiques cabdals del qual eren la corrupció i l'hostilitat a les aspiracions polítiques i encara més a les modalitats naturals de Catalunya.

"Cal afegir que la satisfactòria commoció barcelonina que donà comiat i decisiva força al general Primo de Rivera, es produí per creure, de més a més: c) Que el nou sistema, baldament restringir les exageracions de la moda separatista, que a ningú encaparraven i divertien al gros públic, facilitarien a Catalunya l'establiment d'un règim autonòmic, dignificant i enfortint, especialment, el govern de la Mancomunitat.

"La consecució d'aquell règim autonòmic, per poc decorós i efectiu que hagués estat, hauria eternit la majoria dels nacionalistes catalans --començant per molts que es creien separatistes-- i hauria imposat als altres, amb una major col.laboració constructiva, una major mesura en la propaganda. Espanya hi hauria guanyat; i la Lliga també. Aquella reconciliació, poc o molt efusiva, hauria fet possible (-) sector de la Lliga, d'una banda, la consolidació de llur predomini --que ja trontollava-- en (-) les corporacions públiques catalanes, i, d'altra banda, la llur habilitació, sense noses, per a l'exercici del col.laboracionisme, a Espanya, i l'aturar-se [per fi] en un agradós replà, per ells, personalment definitiu, on s'haurien pogut refer del desgast i de la lassitut, altrament

explicables, d'una llarga i dura actuació.

"Finalment, molt hi havia d'impur --no tot era ignoscència-- en aquell enterniment de l'opinió catalana. Hi havia, també: a) Una forta dosi de l'egoisme que espera que un altre faci el miracle de restablir l'ordre material i de fomentar l'engreix de les caixes, i que celebra, com un espectacle gratuït, que el miracle sigui fet expeditivament, per qui sigui, amb una mica d'"al.lure" d'home providencial. b) Una propensió provinciana, aguditzada, d'adular al foraster, del servilisme, ja secular, envers qui pot pagar i premiar impunement."²⁴

Per altra banda, pel 1933, fora ja de la necessitat de considerar els aspectes més concrets i en la possibilitat de realitzar una valoració global del Directori, En J. Bofill podia afirmar que "...En aquells temps, algunes democràcies europees començaren a clivellar-se. Una moda antidemocràtica, a la qual donaren to, inicialment, els intel.lectuals d'Action Française, anava estenent-se per molts indrets i penetrant zones d'opinió o de consciència col.lectiva, en d'altres. El podrimener de la política espanyola no era pròpiament el fracàs d'un règim democràtic i parlamentari, sinó d'un règim pseudo-democràtic o potser híbrid de democràcia inadequada i de paternalisme recalcitrant. En

---

24. Arxiu particular J. Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Política Catalunya (3). Es tracta del manuscrit ja referit (ps. 1 i 2) que nosaltres hem situat a la primera quinzena de gener de 1924.

aquest sentit s'explica la popularitat que entre alguns sectors socials trobà, fins a Catalunya, la Dictadura i la passivitat general davant del cop d'Estat, explicable, també, per l'estupor de la sorpresa."²⁵

Així doncs, veiem com per a En Bofill, la incompatibilitat i el marge d'actuació dintre la Dictadura eren, d'origen una, i realment estret l'altre. En base a idees que havia defensat durant tota la seva vida política (fent especial referència a l'antiestatisme i a totes les seves derivacions), i en base, especialment, a l'actuació iniciada al voltant de l'any 1919, el liberalisme i la democràcia eren imprescindibles per al seu desenvolupament polític i de pràctica gestora o administrativa.

Per altra banda, hi ha un fet molt important que és, a gran o petita escala, el fet de la corrupció administrativa i el desmantellament de tota una política global fonamentalment tècnica, especialitzada i realista i servida per homes d'una moralitat remarcable.

I en aquest cas es tracta d'un tema que, sortint en part dels marges de la problemàtica monogràfica que ens ocupa, incideix de ple en una de les preocupacions polítiques, professionals i ètiques d'En Bofill i Matas. El que de sobte s'hagi pogut trepitjar la justícia, l'ambient, l'ordre jurídic, que s'escarneixi sistemàticament la dignitat humana, que imperi la baixesa o que l'administració sigui sinònim de fantasia i ca-

---

25. J. Bofill: Una política catalanista, op.cit. p. 31.

prici són vertaders flagells contra els quals llença la seva irada impotència.

Però, per altra banda, aquest tema que podem englobar sota el genèric de la corrupció administrativa i política és fonamental per a comprendre el significat veritable de la Dictadura i, molt especialment, la seva actuació sobre Catalunya així com el balanç de què va poder ser objecte a la seva caiguda. La repressió anticatalana o "anti-separatisme" podem considerarla, així, un aspecte d'una repressió més profunda encaminada a minar una gestió burocràtica --evidentment simbòlica, però-- a la qual hem seguit la pista a través d'En Bofill, a entorpir extraordinàriament una ascensió cultural, a desarticular tot l'entremat d'un associacionisme popular que, alhora que canalitzava unes aspiracions sectorials, donava una pauta i va arribar a empènyer la gestió pública al nivell concret català. Això sense posar-nos en l'aspecte de considerar la dictadura com l'instrument per acabar amb el moviment obrer (i molt especialment amb el català i en procés de catalanització) o, millor, la dictadura considerada com el recurs per dotar de mitjans a la institucionalització d'una aferrissada lluita antiobrera iniciada ben bé ja l'any 1919. Així, el que denominem "procés de la corrupció" més que un aspecte és el reflex fidel de l'evolució de la dictadura actuant sobre Catalunya.

I això, tenint en compte "la reconstrucción integral de España", la "dictadura ilustrada"²⁶ amb que aquesta avala des

---

26. Argumentant aquests extrems, vid, la segona part de l'obra de José Pemartín: Los valores históricos de la Dictadura

dels primers contactes amb forces vives catalanes; o tenint en compte, també, el sentit de les declaracions dirigides als obrers i als patrons (vertaders precedents, segons Aunos, de la posterior organització corporativista) i l'immediatament anterior "Real Decreto de Incompatibilidades" amb el que es volia venir a posar ordre a tot el seguit de "corrupteles" implícit en el vell sistema parlamentari.

A manera d'incís i abans de passar a enumerar tan sols alguns dels exemples d'aquesta actuació degradant de la Dictadura sobre Catalunya, indiquem que, com tot règim de força reaccionari, la dictadura atravesava una primera fase d'extermini pífic del contrari: en el cas de la dictadura primoriveriana aquesta fase venia en gran part consolidada a priori amb l'episodi terrorista. Però el que realment caracteritza una dictadura no és aquesta primera fase brutal sinó la implantació del seu programa de degradació en tots els ordres que converteix els esforços programàtics que ha vingut a combatre en una lluita honrosa però d'efectes limitats, per mantenir un testimoni.

Passant al terreny del concret, hem de fer menció a l'esfondrament de l'ajuntament i a la política de desprestigi de la Mancomunitat (ocupada en els mesos que sobreviu amb la dictadura, per elements espanyolistes), esclatant el degradant conflicte del Laboratori de Psicologia, l'atac a l'Institut d'Estudis Catalans, i la renúncia-destitució dels professors de l'Escola del Treball (amb els quals els alumnes se solidaritzen),

---

española (amb pròleg del mateix Primo), obra presentada al premi Conde Casa-Montalvo i publicada a Madrid, Ed. Arte y Ciencia, s.a. (1928) 656 ps.

arribant, a la pràctica, a la seva clausura.

En relació a l'ajuntament, l'Enric Maynés va fer una interessant conferència al local de la Lliga, l'octubre del 1930 sota el títol d'Administració municipal de la dictadura, parlament molt documentat en el que parla de l'anticatalanisme dels regidors governatius, del desprestigi en què va caure l'autoritat municipal, la disbauxa de les obres públiques, l'afer referent a l'Exposició.²⁷ la incompetència tècnica i administrativa, l'especulació a Borsa amb els títols municipals, etc.²⁸

En estreta relació amb aquesta concepció i desqualificació administrativo-tècnica del municipi barceloní (que serà, evidentment, preocupació bàsica dels homes que han col·laborat en la gestió pública catalana anterior) trobarem altres entitats afectades. Especialment, aquelles que rebien ajut tècnicomongtaride la Comissió Municipal de Cultura. És aquest el cas, per exemple, de l'Ateneu Barcelonès, que, a partir de 1921-1925 començarà a experimentar una regular baixa de socis. No ens trobarem en el cas de Barcelona amb un atac obert contra l'Ateneu tal com ocorre a Madrid. L'atac contra la vertadera intel·ligència catalana passava per molts altres ponts i no estava en absolut concretada al carrer de la Canuda. No obstant, exemplaritzant en to menor la degradació dictatorial sobre Catalunya,

---

27. És molt reveladora la lectura de les Actes de les tensions (1927) del Comité Ejecutivo Delegado de la Junta Directiva de la Exposición Internacional de Barcelona, que preideix honoríficament el Marqués de Foronda. Servicios Documentales (Salamanca) Fondo Político-Social (Barcelona) carpeta núm. 380.

28. E. Maynés: Administració municipal de la dictadura "La Veu" núm. 10.714 (8.X.1930) p.1.

l'any 1925 l'Ateneu Barcelonès perd la subvenció municipal feta efectiva per trimestres i que anualment sumava la suma de deu mil pessetes.²⁹

Un altre aspecte lligat a l'ajuntament és el que fa referència a la clausura, el 27 de febrer de 1926 i per ordre del governador civil Milans del Bosch, de l'Asociación Instructiva de Obreros y Empleados del Ayuntamiento, presidida per Joan Llorens, entitat que, adherida a la CNT havia tingut, com a mínim des de 1919, i sota la presidència de J. Aiguader, una vida rica i un protagonisme a la Casa de la Ciutat. Els motius de la clausura són variadíssims: van des de l'acusació de concepció administrativa fins al retrat que tenen penjat a la secretaria --un retrat de l'Àngel Guimerà--; tendències separatistes, ajuts fraudulents a la Solidaridad Obrera, relacions amb els "conspiradors" de París, encobridors d'antics terroristes i fins l'acusació que algun dels seus membres estava fitxat per la seva participació als fets de l'estiu de 1909, són part del plec d'acusacions que aniran recollint pacientment els homes del Govern Civil. El més curiós i indicatiu del procedir de les autoritats dictatorials a Catalunya és que aquesta informació es va passar al vice-president Severiano Martínez Anido set mesos després de ser enllestida. La causa d'aquest retard és que, en l'interval,

---

29. No cal dir que l'Ateneu va perdre tota significació política; no obstant, culturalment, va mantenir un testimoni públic sota la direcció d'homes com En P. Fabra o En Jaume Massó i Torrents, permetent la realització d'interessants cicles de conferències. Vid. Ateneu Barcelonès: Memòries (1922 a 1926). Barcelona, López Llausà imp. (1926) 15 ps. i, també: Ateneu Barcelonès: Memòries dels exercicis 1927-28 a 1930-31. Barcelona. Nagra, s.a. 19 ps.

l'Associació Instructiva va rebre fortes pressions per aconseguir integrar-la a l'esfera dels "Sindicatos libres". Davant la impossibilitat que ocorregués així és va procedir a la clausura definitiva.³⁰

Altres aspectes en què veiem mutilada la vida catalana en general, inclosos dintre aquest gran conjunt de clausures, ocupacions o autolimitacions prudents del ventall d'institucions no oficials de Catalunya, podrien venir exemplaritzades per l'actuació dictatorial sobre dues entitats ben diverses: per un cantó la vida irregular que ha de menar l'Orfeó Gracienc després de la destitució del seu president Andreu Aymar i Valls;³¹ per altra banda, la persecució contra els homes i l'entitat CADCI, clausurada el 24 de setembre de 1923 i reoberta parcialment poc després per a procedir al seu total control i castellanització.³²

En un esborrany d'article d'En Jaume Bofill (hem de situar-lo cap al novembre de 1932) que titula Un oblid? trobem una referència que ens pot servir de conclusió a tot aquest te-

30. Al respecte, Vid. Memòria política del Sr. Joan Llorens (18.III.1930) 17 ps. + 1 annex, Servicios Documentales (Salamanca). Fondo Artístico Social (Barcelona) carpeta núm. 821.
31. Vid. Joan Balcells: L'Orfeó Gracienc i la Dictadura, Barcelona, s. ed. gener 1931, 32 ps.
32. Vid. El pas de la Dictadura pel nostre centre, "Acció", 2a. època, Any I, núm. 1 (agost 1931) p. 2 i, també, l'interessant procés de rehabilitació de l'Institut que es pot seguir a través del Llibre d'Actes (1.I.1928 a 4.II.1931). Servicios Documentales (Salamanca). Fondo Político-Social (Barcelona) carpeta núm. 1.427 i en relació amb Memoria política de J. Llorens ja citada per l'homenatge dels Sindicats Lliures a Martínez Anido al local del CADCI l'any 1926.

ma de la corrupció de la dictadura; afirma en Bofill: "No sabem si és oblid o si ha d'entendre's que va comprès en la vasta categoria d) (gestió i responsabilitats polítiques de la dictadura), però el cert és que no es fa al·lusió concreta a la política brutalment anticatalana de la Dictadura, proclamada i practicada --amb raríssimes excepcions-- per tots els graus de les jerarquies a Catalunya, començant pel Rei. El discurs que pronuncià Don Alfons en la sala de Sant Jordi per a evocar i lloar la memòria de Felip V, no pot ésser oblidat. Tampoc poden ésser-ho les gestes anti-catalanes de certs generals, governadors i delegats governatius que, amb complicitats abominables, depredaren el patrimoni i la fama de ciutadans i corporacions, torturaren les consciències, mediatitzaren les escoles i el magisteri i escandalitzaren el poble amb llurs excessos i en alguns casos amb llurs delictes."³³

Per a la gent com En Bofill, aquesta immoralitat, la palesa ineficàcia i la clarificació brutal de la plurisecular ocupació castellana sobre Catalunya, seran flagells que clamaran la ira divina.

x x x

Deixant com a testament públic i polític els volums publicats de l'Obra Feta per la Mancomunitat, i considerant-se

---

33. Arxiu particular J. Bofill i Matas. Secció Manuscrits. Sub. Esborranys d'articles.

perseguits per ésser legítims de l'esperit català, els caps d'Acció Catalana a l'interior es van trobar, no obstant, lligats de mans, en veure desmantellar el poder català en el que actua- ven. Segons les resolucions de la Conferència Nacional Catalana i els propis Estatuts d'Acció Catalana, es llencen a una resis- tència, bastant passiva, que s'encamina a lligar el problema ca- talà a l'europèu de "reconstrucció de la pau", la dita "interna- cionalització del plet català"; i, per altra banda, a la que con- sideren primordial feina de "Catalunya endins".

Pel que fa referència al primer aspecte --on ja hem apuntat el protagonisme d'En Massó i Llorens prop de la Socie- tat de Nacions--, En Bofill també hi va col.laborar. Així i tot, la seva actuació és minsa, característica aquesta que ja hem generalitzat per a tot el període. De forma paral.lela a l'ac- tuació de la Societat de Nacions, trobem aquesta tasca interna- cionalitzadora en direcció a la Santa Seu. Diversos representants de la vida religiosa, social i cultural de Catalunya, envien una llarga carta al Papa per a comunicar-li "l'angoixa que senten davant el moment català". La carta, mecanografiada i redactada definitivament en italià,³⁴ presenta tot l'aspecte d'haver es- tat inspirada o fins redactada per En Bofill. En ella es parla del "perfeccionament espiritual" que inspira el renaixement ca- talanista. Es rebutja el separatisme argumentant la "concòrdia civil" que fonamenta la vertadera "unitat orgànica" de l'Estat

---

34. Arxiu particular J. Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Política Catalana (3). Es tracta de sis fulls holan- desos datats a Barcelona el 16.II.1924.

espanyol, però, alhora, es fa esment de l'irrefutable fet diferencial per la perenne validesa de la llengua catalana, de l'Edat Mitjana a l'alt científicisme de l'Institut d'Estudis Catalans, passant per l'homenatge dels escriptors castellans.³⁵

Evidentment, es parla del rellevant protagonisme del'església catalana, de la "presència cristiana, consubstancial de la Història del poble català", i del mestratge catalanista d'En Torres i Bages. La dictadura, declarant-se íntinsecament catòlica i regeneradora dels mals anteriors, persegueix tot el català, arribant a la prohibició de l'ús de la llengua en la prèdica i l'ensenyament religiosos.

El 1928 es va arribar a muntar un debat periodístic sobre la conveniència de la prèdica religiosa en català. El 22 de novembre el dictador es pronunciaria al respecte en una de les seves notes oficioses que titula El clero catalán y el idioma³⁶ en la que demana demagògicament prudència a la censura i a l'Església perquè compregui la perillositat de discutir obertament temes profunds en públic, amb el consegüent desconcert de las "almas humildes".

Hauríem d'entrar aquí en un tema enormement important: les concomitàncies religioses de la dictadura, el seu reforça-

35. Vid., al respecte, Cataluña ante España, Los Cuadernos de "La Gaceta Literaria" (Madrid) núm. 4 (1930) 302 ps. La primera part fa referència a l'Exposició del Llibre català a Madrid de l'any 1927 (a la Biblioteca Nacional) amb la transcripció de discursos, actes, cicles de conferències, etc.

36. Vid. Dionisio Pérez: La dictadura a través de sus notas oficiosas, Madrid, Cía. Ibero-Americana de Publicaciones, col. "Documentos históricos", 1930, ps. 179-180.

ment conservador de l'Església com institució i, encara més, el significat dictatorial de la religió com a arma política. En Juan Castrillo Santos (l'autor el 1928 d'un llibre que titula Las rutas de la libertad) afirmava, el 1930, que: "Un gobierno fanático o clerical, en régimen de libertad, puede ser combatido; en un régimen de fuerza, el fanatismo no es sólo una tendencia; es una imposición que produce reacciones insospechadas"; el que la dictadura ha fet --segueix-- és: "(..,) Invocar el nombre de Dios para legitimar su tiranía. Apelar a la mística porque no podía apelar a la razón. Y perder el pleito ante la razón, ante la mística y también ante la historia."³⁷

L'ostentació "religiosa", el cessarisme (que el movia a estudiar el cas de les relacions feixisme-Vaticà) actuant sobre Catalunya, la baixesa de sostre de religiosos que, com el canonge J. Montagut (autor d'un llibre aparegut l'any 1928 que titula El Dictador y la dictadura), l'actuació de la Junta de Acción Ciudadana (que presideix el general Barrera) i la seva persecució del Foment de la Societat Catalana, el desvirtuament del sentit religiós, la beateria, el propi lema de la Unión Patriótica: "Patria-Religión-Rey", la forma com les autoritats religioses s'immiscien en la vida política i ciutadana i tantes altres manifestacions del tema de què fem referència, seran punts d'intensa reflexió per part d'En Bofill, un dels conductes pels que més es desanimarà dintre el règim de força i causa

---

37. Juan Castrillo Santos: ¿Se ha redimido España? Balance de la Dictadura. La senda del nuevo régimen. Madrid, Soc. Gral. Esp. Lib., 1930, pá. 91-92.

de gran intranquil·litat per les conseqüències anticlericals que desfermarà per a l'esdevenidor.

A part el fet concret de la carta de Bofill al papa que comentàvem abans, carta de repercussió escassa o nul·la, hem de comentar ací l'aspecte que fa referència en el context religiós que inspira la vida d'En Bofill, al que es va poder considerar --així ho feia el mateix Bofill-- el "regust teològic" de la seva doctrina nacionalista, component que algú va arribar a valorar com a una de les principals causes de divergència entre ell i En Rovira i Virgili, l'estiu de 1928, i de l'abandó d'aquest últim de "La Publicitat" i d'Acció Catalana. No obstant, l'A. Rovira i Virgili, home de per si poc donat als afalagaments, es va cuidar de situar la doctrina nacionalista d'En Bofill amb claretat. A la secció "El diàleg dels amics" del seu diari del vespre "La Nau", demostrant l'acord bàsic entre ell i En Bofill, afirmava que: "(...) Ja veieu, com en la fórmula proposada per En Bofill surten la consciència i la voluntat a través de les quals s'afirma el dret de les societats humanes. La tesi d'En Bofill, amb tot i el regust teològic --són els seus mots-- que ell hi troba, s'avé amb la doctrina liberal de la voluntat, que jo defenso i que és, essencialment, la de tots els tractadistes liberals que sostenen el dret de la llibertat col·lectiva."³⁸

No obstant això, encara considerant la justa aprecia-

---

38. A. Rovira i Virgili, "El deure i la voluntat", "La Nau", 22.VIII.1928, p.1.

ció de l'Antoni Rovira i Virgili (a la que nosaltres hem seguit la pista des del principi), l'activitat d'En Bofill en el camp, diguem-ne, religiós, és realment notable en aquest període que si es caracteritza per alguna cosa és, més aviat, per la falta d'activitat en relació amb l'anterior ja vist. A part l'obra periodística (amb articles a "La Publicitat" com: Recordem el gran bisbe, Cop d'ull enlaire o L'homenatge a mossèn Collell. La meva amistat) fem referència, sobretot, als parlaments que va fer l'any 1927, any de commemoració franciscana.³⁹

El 3 de febrer de 1927 pronuncia, a la Sala Parés, la conferència Notes sobre l'esperit de Sant Francesc.⁴⁰ El 3 de maig del mateix any i al Palau de la Música Catalana, va pronunciar la conferència que titulà L'afalac franciscà.⁴¹ Ataca, en aquest parlament el cessarisme, al qual situa com a "deificació de l'Estat"; ataca també, en aquest sentit, el comportament farisaic del feixisme italià envers l'Església. Fa especial esment de la "unió popular" que ha de lligar l'Església, de la ineludible difusió religiosa en llengua vernàcula per a evitar que: "(...) els nuclis de l'Evangelí puguin ésser titllats d'agents colonitzadors o de buròcrates provincials"⁴² i, en contra-

---

39. Es tracta d'"Un homenatge de les lletres catalanes a sant Francesc amb motiu del 7è centenari de son traspàs (1226), de la seva canonització (1228) i del 4rt. de l'autocronia de l'Orde caputxí (1528)".

40. Va publicar-se, en forma de llibret que l'autor dedica al seu fill Joan: Notes sobre l'esperit de sant Francesc, Barcelona, ed. Franciscana, 1927, 42 ps.

41. Barcelona, ed. Franciscana, 1928, ps. 9, separata de "Franciscalia".

42. Idem.

posició, fa esment dels mals que sobrevindran a l'Església espanyola en motiu del seu lligam a les institucions i al poder de la dictadura, en obrir-se l'inevitable i proper moment de descomposició d'aquest període: "(...) Pitjor és l'oprimir, sense fressa, al poble, en nom de Déu (...)" L'Església, doncs, s'ha de preparar per a aprofitar l'ineludible període anticlerical que es va a obrir, i iniciar, amb ell, una saludable depuració interna.

Aquests parlaments de contingut religiós ens introdueixen en el capítol de l'oratòria. I és evident que, perduda tota possibilitat de menar una vida pública, aquest aspecte tan important de l'activitat d'En Bofill va quedar pràcticament anul·lat. A part els dos casos mencionats, es pot dir que només tenim menció d'un altre parlament, realitzat el dia de sant Jordi de l'any 1924, en el sopar inaugural del Pen Club de Catalunya.⁴³ El primer de parlar, en acabar el sopar, va ser En Bofill i Matas, el qual ho va fer llegint un petit discurs, molt treballat, tot ell alegòric i de defensa de la llengua catalana, de la unitat nacional i de condemna de la "paraula vàcua". Situa el seu parlament, que pren la forma de tres peticions formulades a una fada bona, en un difícil moment en què "cadascú de nosaltres mesura les seves paraules, fins en la prosa, fins en l'oratòria, fins en la conversa, com si tots féssim versos (...)"⁴⁴ i valo-

---

43. La secció catalana del Pen Club va ser presidida inicialment per En Magí Morera i Galícia. El sopar inicial es va celebrar a l'Hotel Colom de la plaça de Catalunya, de Barcelona. En Bofill seia a la taula presidencial. Vid. "La Veu", (divendres 25.IV.1924) p. 2.

44. Vid. "La Veu de Catalunya", 25. IV. 1924 p.2.

rarà la universal necessitat d'un parlar precís i àgil: "(..)
Que les paraules buides se les endugui el vent, sedàs irònic
(...)"⁴⁵ Al sopar del Pen Club de Catalunya, En Bofill torna a
realitzar una nova apologia del català, no exempta, aquesta ve-
gada i a tenor de les circumstàncies, d'una punyent ironia anti-
dictatorial.

Seguint en aquest tema genèric, podem fer referència
també al parlament que va fer En Bofill a la Secció de Literatu-
ra del Centre de Lectura de Reus el dia onze de novembre de 1927
i que portava per títol Iniciació a la lectura de versos: alguns
mèrits de la lírica carneriana.

Encara que de qualitat en els seus respectius camps,
el que anem trobant és, però, exemples escadussers d'una acti-
vitat pública gairebé inexistent. Prova d'això és, a part la pre-
paració i estudi personals, la considerable producció literària
d'aquests anys. Tenint en compte la personal meticulositat d'En
Bofill i l'extraordinària elaboració que respira la seva obra
lírica, no deixa de destacar, per aquest període, la publicació
de dos llibres de versos, l'any 1926, l'Ofrena rural, l'any
1928, les Sàtires,⁴⁶ ambdues, manifestacions destacades del gè-
nere "lírico-irònic" en el que, al seu costat, queda situat,

45. Idem.

46. L'any 1923 es publicarà, en italià, l'estudi crític de l'o-
bra poètica d'En Bofill, per Cesarino Giardini Poeti Cata-
lani: Guerau de Liost (J. Bofill i Matas). "Le Opere ei
Giorni" (Gènova) any II, núm. 9 (1.IX.1923) ps. 26-31. Mol-
tes de les idees d'aquest estudi es basen en el de Joaquim
Folguera: Les noves valors de la poesia catalana. Barcelona,
Ed. La Revista, 1919.

també, En J. Carner, i obres molt ben conceptuades per una crítica que qualifica la producció d'En Bofill d'intel·ligent, àgil i treballada.

El periodisme

Com és el cas de tants altres, allà on més destaca l'activitat d'En Bofill és en el periodisme. El 23 d'abril de 1930, en el discurs inicial de l'acte d'inauguració del nou local d'Acció Catalana,⁴⁷ En Nicolau d'Olwer va fer el balanç de l'actuació global del seu partit durant la dictadura. En aquest parlament posava de costat el treball d'internacionalització del plet català amb el de "Catalunya endins", destacant aquest últim en importància. Va ressaltar en "Nick" la lluita d'oposició menada al voltant del periodisme, arribant a afirmar que el portar "La Publicitat" plegada a la butxaca era similar a portar, temps enrera, un llacet català al trau. Des del diari es va portar a terme una aguda feina de comentari polític, una sorda feina de catalanització, es va mantenir el treball de captació de diaris de les comarques (destaca, per la seva antiguitat, el cas del "Diari de Reus") i fins es va impulsar la creació de diaris nous.

Amb l'obligatorietat que imposava la doble censura militar i administrativa, el periodisme català, o resulta totalment censurat, i fins clausurat, o ha de menar una vida precària

---

47. Al seu lloc reproduïm el discurs que també hi va fer En Bofill. Vid. "La Publicitat", 25.IV.1930, ps. 4 i 5.

Com la de tants altres, la pràctica periodística d'En Bofill es va universalitzar, pel propi interès del comentari internacional, però, sobretot, en busca del motiu de crítica fins del propi fonament i pressupòsits ideològics de la dictadura d'En Primo de Rivera. Els articles d'En Bofill (des de les seccions de fons de "La Publicitat", Comentari o Crònica), volen ser, en tot moment, alligadorers; encara quan analitzen una realitat ben allunyada, ja sigui per contraposició o per la recerca hàbil del contrast, s'acaba sempre arribant a la formulació d'una pauta de comportament, anàlisi o reacció en contra, que serveixi per a la vida política quotidiana. No obstant, relativitzant això, s'ha de dir que, per la seva manera d'ésser, En Bofill va rebutjar conscientment la "militància passional" com a periodista: conseqüent amb el seu liberalisme determinant, és conscient del seu paper de conductor de l'opinió pública.

De fet, aquest és l'aire que respira, com a publicació, tota "La Publicitat". Fins allà on van permetre les noves circumstàncies, l'esforç d'aquest diari va continuar essent considerable. Des de les seves planes, s'ofereix, tot popularitzant-lo, un important bagatge cultural que s'accentuarà l'any 1930 i que serà un dels camins buscats per a concretar la personalització del poble català. Per altra banda, ja des d'abans del 13 de setembre, les notícies, comentaris i corresponalsies de caràcter internacional, ocupaven un lloc important a "La Publicitat". Les cròniques d'un J. Pla des d'Itàlia o Alemanya, d'un J. Carner, o els comentaris internacionals de l'A. Rovira i Virgili, eren

realment importants, ja des de la primera plana del diari.

Si des de l'any 1922, per la responsabilitat que té en la realització de la Conferència Nacional Catalana i l'emana de la posterior presidència d'Acció Catalana, l'activitat periodística d'En Bofill havia baixat considerablement, des de l'inici de la dictadura i, aproximadament, fins a l'any 1928 (ara potser també per circumstàncies de caràcter personal), entra en el període de mínima producció periodística. D'aquest moment, en J.A. Maragall en diu que "el no poder parlar clarament de les coses l'incità a publicar articles sobre temes diversos, però tan agudament intencionals que tota la ironia i tot el comentari sobre l'actualitat política resten disfressats sota un llenguatge riquíssim i ple d'insospitades imatges. Ell feia les delícies del lector de 'La Publicitat' amb una 'prosa' hàbil, sorneguera, que burllava fàcilment el llapis roig de la censura. Aquestes exigències del moment desfiguraren la prosa anterior de J. Bofill i feren donar-li un tomb que havia d'influir tota la producció posterior. La volguda imprecisió de paraula, la intencionada matisació de concepte, l'indispensable conceptuosisme que les circumstàncies exigiren, crearen en Bofill una nova prosa magnífica d'estil, miniaturista, perfilada, doble d'intencions, absolutament inconfusible. Parlant de 'Les virtuts del silenci', de 'La tardor a muntanya' o d' 'El vol dels ocells', o de qualsevol altre tema, els seus articles eren un comentari constant als fets

polítics d'aquell temps (...)"⁴⁸

Tornant al periodisme d'En Bofill, és necessari precisar que resultaria molt poc aclarida la seva prosa periodística durant el període concret de la dictadura, sense conèixer la real influència que hi exerceix l'incisiu periodisme d'En J. Carner. Evidentment es concreta en els articles que aquest va escriure l'any 1925 a "La Veu de Catalunya" sota el pseudònim de "Bellafila" i que posteriorment es van recollir en un llibre que es titularia Tres estels i un ròssec (1927). Ja en el pròleg l'autor en precisa, de forma clara, la intencionalitat, quan assegura que "aquests articles voleiadissos han contribuït que una minoria sigui més eixuta, més terminant, més exigent servant la idea central que una incompatibilitat és una incompatibilitat i que fins arribar, pel camí que sigui --entabanament o trontoll o enèrgica imposició per qualitat-- a una posició segura, indesallotjable, no ens podem permetre sense deshonor ni un segon de credulitat, creuré d'haver fet prou el meu fet".^{48/1}

El llibre d'En Carner, d'una elegància extraordinària, seria catalogat per En Bofill entre les principals aportacions del seu gènere responsables de la precipitació de l'adveniment de la República. A part aquesta valoració, de tota manera inte-

---

48. J.A. Maragall: J. Bofill i Matas en el periodisme (II), "La Veu" (16.VIII.1933) p. 7.

48/1. Bellafila: Tres estels i un ròssec, a J. Carner, Obres Completes, Barcelona, Biblioteca Selecta, col. "Bibl. Perenne" 23, 1962, ps. 1047 a 1108.

ressant per apreciar la postura d'un Bofill, ens interessa destacar que l'obra de J. Carner toca aspectes fonamentals i fàcilment assimilables per aquesta classe mitjana que hem pogut assimilar a un funcionariat. Primerament, en Carner parteix d'una postura essencialment catalana que s'oposa a l'assimilisme castellà que, alegòricament, representa per la desafortunada intervenció dels habitants del mas de Planellerm. Després, l'articulista-autor es presenta com un intrínsec oponent del sistema dictatorial, entre altres raons de principi, per la seva nefanda política ("L'entesa fecunda amb França" o "A honor d'uns cadàvers condecorats") especialment al perjudicial diletantisme administratiu ("El solellet i les ombres" o "El barber acalorat"). Finalment, volem destacar com a una de les característiques universalment assimilables per a tot el sector on s'enquadra En Carner o En Bofill, la reivindicació de la forma no violent, no formalment violent, d'oposició a la dictadura. Destaquem aquí el punyent i intel·ligent article No som pas tan rebels com això, Llenyes i llunes, La cosa s'anima o, en general, tot el conjunt de l'obra de la que tornem a precisar que no es pot desaprofitar per cap cantó.

Afegim, a l'anterior llista d'En J.A. Maragall, un parell o tres d'exemples significatius. A la secció "Comentari" corresponent al dia 6 de març de 1927 hi trobem l'article Molt i bo. Agraïment assegurat, dedicat al comentari de la iniciativa de l'Academia de Jurisprudencia de Madrid respecte a aprofitar la major tolerància per a fer un estudi "únicament especulatiu" "del problema constituent o reconstituent de l'Estat espanyol".

Dins la legalitat --els diu En Bofill-- no es pot deixar de considerar que, per naturalesa, la dictadura s'autoconcebèix com a permanent i que si, a més, una dictadura pogués assolir un "millorament social", seria arribat el moment d'adormir-se en un règim tan beneficiós. Observant la dinàmica interna d'aquest tipus de règim afirma que: (...) Els règims nous, en concentrar en un mateix grup d'homes la facultat de pensar i de criticar, de governar i d'opinar, han donat una passa de gegant en el camí de l'ordre intel·lectual, curull soplujador de tots els altres ordres (...). Amb els règims d'ara no són possibles els desagraïments. Els governs s'elegeixen en nom propi i s'aplaudeixen en nom del poble. Com a govern ensinistren l'opinió pública en l'admiració, fent-li notar que cada un dels actes del govern és transcendental i admirable. Com a fidelíssims registradors dels batecs del poble, recullen llurs batecs de govern, i assoleixen un acord patriòtic de batecs que faria escruixir, si la cosa no fos eternidora. Fent a la pàtria, el sacrifici, no ja de llur honor, sinó de llur personal modèstia, ens fan saber el molt i bé que treballen i llur abnegada extenuació. I val a dir que semblant exhibició toca la corda sensible de la gent, la qual cosa, entre nosaltres, és d'èxit segur."⁴⁹

Confirmant aquesta línia de dura crítica de la dicta-

---

49. J. Bofill i Matas: Comentari. Molt i bo. Agraïment assegurat, "La Publicitat", 6.III.1927.

dura, trobem el "Comentari" El bleix incomformista, bona mostra de les característiques indicades fins ara i que trascrivim en part pel seu interès: "D'una simple disciplina externa --afirma En Bofill-- se'n cansen els pobles i se'n cansen els mateixos que l'abasseguen. Tard o d'hora propendeixen, aquests, a substituir l'arbitrarietat excepcional per una ficció de popularitat. Tan arrelada és la moda democràtica, que si els pobles acabessin per girar-se-li d'esquena, es bastarien els dictadors per a servir-la. Car, mal per mal, la consideren el més folgat i llampant 'pardessus' de qualsevol mena de règim. D'acord sobre el caràcter convencional d'aquesta peça, sobre la tria de la seva més apta modalitat es diversifiquen els gustos. N'hi ha de favorables a un pintoresc medievalisme corporatiu, per tal com es creuen, amb força raó, que la vida corporativa actual és ben assenyaladament artificial. N'hi ha que prefereixen no recular tan lluny per a reprendre la tradició i s'avinarien a un parlamentarisme com el de sempre, amb l'única condició de reforçar els engranatges de la màquina electoral. Es clar que amb "pardessus" ben cenyit es pot enfarcellar un home, però sempre els residus de l'ideal transpiraran incoercibles, com un bleix comprometedor més subtil que les teles impermeables. Aquesta és la màxima nosa."⁵⁰

---

50. J. Bofill: Comentari. El bleix incomformista, "La Publicitat", 27.III.1927, p.1.

El mes de maig del mateix any, amb Els fadrins de Sant Boi, trobem un bon exemple de com busca, indirectament, el pretext internacional per a la crítica antidictatorial. En Bofill atacarà violentament o irònicament els radicalismes, sobretot els de la dreta, i enaltirà el paper de la democràcia (que li ve representada, en el pla internacional, per la Gran Bretanya) i la supremacia intel·lectual de l'esperit liberal-democràtic.

Si a Els fadrins de Sant Boi comenta un article de Ch. Maurras (en el qual aquest protesta contra la retirada de tropes franceses de la frontera italiana), atacant durament el feixisme i protestant contra els qui avantposen en tota qüestió el fantasma de la francmaçoneria internacional,⁵¹ a Jerarquies ridiculitza un conservadorisme europeu tan inestable que ha d'inventar un complot comunista a gran escala per neutralitzar la victòria únicament democràtica dels laboristes anglesos.⁵²

L'any 1928, l'activitat periodística d'En Bofill és ja més important.⁵³ Hem de destacar dues petites sèries que van

51. "Aquest article és un curiós exponent de l'absència, en les dretes extremes, del sentit del ridícul. No es donen vergonya de fer riure. No se'n donen de contradir-se en un mateix acte." J. Bofill: Comentari. Els fadrins de Sant Boi "La Publicitat", 7.V.1927 p.1.
52. J. Bofill: Jerarquies: "La Publicitat", diumenge 20.III.1927 p. 1. El pretext de l'article està en un escrit a "Le Journal de Geneve" on, Teodor Aubert, president de l'Oficina de l'Entesa Internacional contra la III Internacional, denuncia un pla comunista contra Europa i el món que s'inicia contra el baluard de l'"occidentalisme", la Gran Bretanya.
53. El dimarts, dia 2 d'octubre de 1928, va començar la col·laboració habitual d'En J. Carner a "La Publicitat" (any L núm. 17.000, p. 1) amb l'article El paradís de les S.S., article en que l'autor ridiculitza la democràcia americana afirmant, amb to satíric i divertit, que poca garantia ofereix quan es converteix en una mena de religió.

adquirir el relatiu ressò que permetien les circumstàncies, sobretot, des de les planes de la mateixa "La Publicitat" i des de les de "La Veu" (en to menor hi intervindran "La Nau" i "El Matí"). La primera, del mes d'agost, porta el títol de La successió d'En Prat de la Riba i és la particular resposta d'En Bofill a "La Veu", diari des del que la Lliga li pregunta intencionadament (La successió d'En Pi i Margall) com és que ha pogut abandonar l'herència del líder regionalista per passar a recollir la del republicà i federal. En el primer dels dos articles de què es compon la sèrie, En Bofill demostra que la pregunta de "La Veu" és políticament improcedent per quan existeix una gran diferència entre la nota oficial o oficiosa que llença un partit i el comentari o l'activitat particular d'un dels seus membres. Com a màxim, segueix argumentant En Bofill, s'ha de demanar que l'actuació personal s'inspiri --com ocorre en el cas d'En Rovira i Virgili-- en una norma de cortesia que allunyi tota possibilitat que quedi desmentit flagrantment el dit per un altre correligionari. Aquest criteri de tolerància i correcció (indica als de "La Veu") apunta En Bofill que precisament el va aprendre, al costat d'En Prat, a l'"Escola de la Lliga".

El segon article es mou a un nivell bàsicament teòric i és important perquè la pretesa opció de "La Veu", Prat-Pi, obliga En Bofill a replantejar la validesa del que havia dit a la Conferència Nacional Catalana, això és, a fer una ràpida presa de postura respecte al fet nacional i la seva teo-

rització. El dret d'una col·lectivitat, ve derivat del fet, o de la voluntat col·lectives? A mig camí de la teoria que diu que "el dret neix del fet" i de la voluntarista derivada de la teoria del pacte pimargallià, En Bofill es reafirma en el valor natural que té una col·lectivitat de perfeccionar-se; sense aquest deure "teològic o històric" (tradicionalisme evolutiu), la personalitat col·lectiva només seria un fet ("base molt menys digna que la voluntat explícita o implícita, dels drets col·lectius"). Generalitzarà En Bofill dient que: "També deia, aleshores (en la Conferència...), que aquests drets col·lectius poden deduir-se lògicament dels principis proclamats per la Revolució Francesa, en ço que tenen d'humà. Cal només concretar cada un dels drets individuals que, per aquella Revolució que els proclamava de cara al món, foren formulats d'una manera abstracta. Quan tots els ciutadans d'un poble proclamen --per exemple-- el dret polític de lliure manifestació, proclamen el dret de cada un d'ells i, consegüentment, el dret de tots ells, el dret de llur col·lectivitat, a la parla vernàcula."⁵⁴ En la segona part de l'article, En Bofill passa gairebé a l'atac en el sentit que la Lliga s'ha d'aclarir, precisament, sobre l'herència i la successió del propi Prat de la Riba i sobre la contradicció política Prat-Cambó. Aquí radica la causa inicial del seu procés

---

54. Jaume Bofill: La successió d'En Prat de la Riba (II). "La Publicitat" (21.VIII.1928). El subratllat correspon a una correcció manuscrita introduïda posteriorment pel mateix autor. Arxiu particular J. Bofill. Secció:Articles seus.

d'escissió que els portarà, com ho demostren els resultats electorals, a ser els intèrprets d'un sentiment popular molt més majoritari. Lamenta també En Bofill que l'actuació de la censura faci possibles "aquestes picabaralles" de ficció que només fan que " (...) dificulten la solidaritat popular que ara i demà caldria més que mai, que ens aplegués a tots (...)".⁵⁵

Per sobre d'això, s'ha de tenir en compte que, el moment, és particularment difícil i delicat per la vida d'Acció Catalana. El dia primer de setembre, sortiran a "La Publicitat" el text de les dues cartes, entrecreuades per l'A. Rovira i Virgili i En Bofill (la del primer datada a Tarragona, el 21 d'agost, i la del segon a Viladrau, el dia 24) i que serveixen per donar un coneixement formal de la separació d'En Rovira i Virgili d'Acció Catalana i de la redacció de "La Publicitat", puix que, en el pla polític, ja s'havia extingit aquesta col·laboració anteriorment.⁵⁶

Entretant, En Primo de Rivera en les seves característiques "notas oficiosas" cridava l'atenció sobre el fet que s'estava abusant d'un cert i transitori alleujament de la censura. Això s'havia d'acabar ja que era problema de minories; el regionalisme estava definitivament extingit i ja només era possible comptar amb l'existència d'una "patria chica".

L'altra sèrie a què al·ludíem més amunt, també com-

55. Idem.

56. J. Bofill: Crònica. Dues Cartes, "La Publicitat", 1.X.1928, p. 1. Per altra banda, l'1.X.1927 es va signar a Barcelona, entre Rovira i Virgili i J. Vidal de Llobatera (en representació de S.A. La Publicitat) el contracte i les condicions d'arrendament dels tallers d'aquest periòdic al diari

posta per dos articles, del mes de novembre, i que es titula La feta d'uns radicals⁵⁷, ens atrevírem a afirmar que, gairebé, va ser l'equivalent --per la polèmica que va originar-- de la revisió de conceptes i posicions que l'anarcosindicalisme va ventilar el mateix any, des de les planes del setmanari "L'Opinió".

Concretament en els seus articles, En Bofill analitza la crisi política del govern francès i es llença a fer uns comentaris sobre política internacional en el sentit que s'aprecia un afebliment de la democràcia i de l'espiritualitat (conceptes dels que Anglaterra li segueix servint d'exemple arquetípic) a escala europea. I, quan li contesta En Rovira i Virgili en el sentit de fer-li notar l'equivocació que representa no veure les diferències entre el radicalisme d'aquí i el de fora, En Bofill es ratificarà en el que ha dit ja que, més que l'extrem polític tocat pel seu oponent, el que realment li interessa és teoritzar sobre l'abast de la crisi del liberalisme democràtic i sobre el mateix terme "radicalisme" i els resultants per a ell dissolvents d'un comportament radical.⁵⁸

---

del vespre "La Nau". Vid. arxiu particular J. Bofill. Secció Manuscrits (6). Subg. Política-Cat. (3)

57. Apareix a la secció "Crònica" de "La Publicitat" els dies I, 9.XI.1928 i II, 10.XI.1928.
58. La ratificació d'En Bofill davant la crítica de l'A. Rovira i Virgili es pot trobar a la "Crònica" El subsòl ètic. "La Publicitat", 22.XI.1928, p.1.

Una prova del sentit en què En Bofill es pren la qües-
 tió del radicalisme, el trobem en una altra "Crònica", La Rambla
 (24.XI.1928), intent de resposta a En Duran i Ventosa que, des
 de les planes de "La Veu" afirma que, finalment, el centrisme
 d'En Bofill acosta novament el separat als rengles de la Lliga.
 La resposta d'En Bofill és ràpida i clara. Per a ell, és igual
 el radicalisme de dreta que el d'esquerra. Per altra banda, no
 li fa res dir-se o ser qualificat de polític del centre si ai-
 xò vol, dir estar en la posició constructiva que té el veritable
 home de govern.

La resposta del sector liberal, democràtic i republicà
 al replantejament de posicions a què al·ludíem, és, fins a cert
 punt, políticament negativa. L'interès motor per sentir-se "ho-
 mes de govern" n'és la causa immediata. Els homes que, genèri-
 cament, poden quedar englobats a Acció Catalana, es mouen pel
 convenciment que el país ha de funcionar bé i que ells són les
 úniques persones capacitades perquè aquest funcionament sigui
 un fet.

L'any 1929 és l'any del desgast ràpid de la dictadu-
 ra; "entrem en un període de liquidació de mites polítics",
 afirmarà En Bofill en un dels seus articles a "La Publicitat";
 i, precisament, aquests articles, més que mai, s'encaaminaran a
 l'anàlisi teòrica de l'ambient internacional que relativitza
 aquesta crisi i de la situació en què es troba el sistema de-
 mocràtic entès com a alternativa política i com a forma de
 viure.

A la "crisi" del parlamentarisme francès, hi oposa

el liberalisme democràtic d'una Anglaterra on, per sobre d'un control econòmic de signe netament conservador, l'electorat ha donat la confiança al laborisme. El triomf de Mac Donald representa per a En Bofill una de les poques esperances d'una benèfica influència sobre la causa democràtica i catalana.⁵⁹

En Bofill analitzarà el caràcter "evolutiu" i "lleialment democràtica" del conservadorisme anglès, la producció política més recent (com el llibre de Max Lambert: Oú va l'Anglaterra?) ridiculitzarà la timorata reacció del conservadorisme europeu, i valorarà l'impacte del moment laborista sobre la "moda reaccionària" imperant en la major part d'Europa, analitzarà el lloc polític ocupat pel laborisme anglès, ressaltant que és malintencionat confondre'l amb el socialisme. En definitiva, queda ben clar que, per a En Bofill, l'interès per a aquesta anàlisi sobrepassa el marc geogràfic estricte en el que es circumscriu.

Una cosa semblant, a l'altre extrem de l'espectre polític (però en interrelació) ocorre amb l'anàlisi de la Itàlia feixista i d'aquella "moda reaccionària" generalitzada a la que

---

59. A aquest tema dedicarà diverses "Cròniques" a "La Publicitat". En la corresponent al dia 2.VI.1929 i sota el títol Les il·lusions angleses, hi llegim referent als conservadors vençuts i a la força de l'electorat democràtic: "(...) Ells tenien el poder feia anys, ells tenien el diner, ells tenen la moda reaccionària de mant indret; res d'això ha servit, com en altres països, per a supplantar la voluntat dels electors." A Les tietes conservadores (9.VI.1929) ridiculitza la premsa l'opinió i els interessos conservadors d'Europa. Dedicat a aquest tema trobem també, les "Cròniques" Un poble que governa (12.VI.1929); El joc polític (15.VI.1929); Democràcia Imperial (19.VI.1929) i El moment laborista (20.VI.1929).

hem fet referència. És curiós observar com En Bofill analitza --seguim, és clar, movent-nos a nivell del seu periodisme-- el nefast paper de les oligarquies burgeses d'Europa, sector que ha portat la "immoralitat" a les "altures".⁶⁰

Ja hem vist com al feixisme, en concret, li havia dedicat nombrosos articles, gairebé sempre amb connotacions i crítiques velades cap el règim de Primo. És curiós veure com, encara que prenent un fet concret com a base dels seus articles (li interessa molt la relació feixisme-pontificat), En Bofill tendeix a una anàlisi profunda d'aquest fenomen, arribant a la perspiciàcia de descobrir la seva intencionalitat i funcionalitat burgeses i oligàrquiques dins la crisi occidental. A l'inici d'un d'aquests articles, potser el més interessant, hi llegim: "(...) No és que hi hagi en ell una ideologia original. La que conté sabem molts d'on és treta. La novetat consisteix en l'assaig oficial d'aquesta barreja ideològica, tant en l'ordre polític com en l'ordre social. I encara aquesta novetat intencionada no és tota la metodologia del Feixisme. Bona part d'aquesta metodologia és simplement biològica. El feixisme s'ha delimitat i format, mig de grat i mig per força, a causa del seu isolament, a causa de les resistències dels medis que li ha calgut travessar. Va néixer dur perquè començà oferint-se com un instrument

---

60. Vid. Jaume Bofill, "Crònica", "La Publicitat" (10.VII.1929) p. 1. Un fet a notar en relació al tema de l'autoritarisme és que, l'any 1929, el bisbe envia una nota a En Bofill recomanant-li que no parli de l'"Action Française" des de "La Publicitat".

material contra les violències revolucionàries. S'és mantingut dur perquè no comptava per a sostenir-se amb un veritable esquelet articulat --milícia, sindicats, església, cultura...--, sinó amb una closca que el protegia, a condició de tenir-lo pres. No és per joiosa vocació que ha fet, cada vegada més, d'adreçador; opera --per no dir que és operat-- sobre una freda taula de laboratori."⁶¹

En la fase en que el coneix En Bofill, el feixisme no pot desvincular-se dels seus orígens, ni es pot deslligar del "cap" que l'ha simbolitzat. És un vertader règim de resistència, esclerotitzat, i que amb el seu deforme programa de creixement tendeix i fomenta un desequilibri total que no pot ésser tolerat per un representant tan "típic" del liberalisme com és En Bofill. Per a aquest, resulta ja intolerable el continuat falsejament arribista de la realitat i no pot respondre ni amb la ironia a la "nota oficiosa" de torn amb la que el dictador pretén informar (i en ocasions, fins legislar) d'algun tema concret. En aquest sentit notem en Bofill un profund fastigueix i una certa esperança en el ràpid i efectiu desmoronament de la dictadura, liquidació que, en 1929, es comença a veure com a factible en molts àmbits. En un dels seus articles, diu, per exemple, que: "(...) Tard o d'hora una veu neta la canta, canta la veritat serenament, desinteressadament, invenciblement, per a vergonya i confusió dels qui li feien tort. I poques vegades

---

61. Jaume Bofill: "Crònica" Estil Imperi, "La Publicitat" 9.XI.1929, p.1.

la veritat és humanament tan bella com en les ocasions històriques d'una rehabilitació."⁶²

La caiguda de la Dictadura

Analitzar les causes internes de la caiguda de la Dictadura ens portaria molt lluny i fora, segur, de l'àmbit de relació amb En Bofill. No obstant, per entendre el comportament d'Acció Catalana el 1930 i en endavant, i dintre aquest panorama general, el particular del nostre personatge, és necessari, com a mínim, dibuixar les línies generals de la situació del país al voltant de la caiguda d'En Primo.

El suport burgès --nacional i internacional-- va afavorir des del principi al dictador perquè solucionés els problemes immediats que neguitejaven la inversió i l'explotació indiscriminada de tot tipus d'interessos. Però com la majoria dels que arrelen i no es veuen ràpidament desbancats des de l'interior de la seva "camarilla", En Primo va arribar a considerar-se l'"home providencial" i imprescindible i a veure's obligat a adular contínuament la nova administració que s'havia creat i, especialment, a les forces de xoc i els cercles restringits sobre els qui delega el poder i els quals se senten comprats pel mateix exercici d'aquest poder manllevat. Es tractarà, doncs, d'un camí sense sortida, impossible de desfer, que atrapa els seus caps més representatius. En Primo de Rivera i el seu equip

---

62. Jaume Bofill: "Crònica" La veritat i la violència, "La Publicitat", 22.XI.1929, p. 1.

estan plenament responsabilitzats de la trajectòria fixada el "13 de setembre". L'any 1930, les notes oficioses del dictador no saben treure encara l'entrellat del "retorn polític a la normalitat"; de cara al públic, el seu aval serà sempre --com ocorre amb tota dictadura que sobrepassa la seva primera fase d'extermini físic del contrari-- la pretesa normalització de la vida ciutadana i de la puixança material que han de fer possible la posterior, i sempre postposada, "normalització".

No ens ha de sorprendre en absolut que el Manifest que llença En Primo de Rivera el 18 de gener de 1930, en motiu de l'intent de reorganització de les Unions Patriòtiques, reorganització que es justifica, precisament, per la necessitat del retorn a la normalitat, no solament signifiqui un record de l'any 1923, sinó que arribi a anar més lluny en el tancament de files amb què han de respondre a la pròpia deteriorització interna. En Primo situa la justificació i l'encert de la Dictadura, en el fet que Déu els hagi volgut conservar en el poder i, en l'ordre material i terrenal, en el fet d'haver solucionat la "paz en los Marruecos", el "silencio del separatismo", la "cesación del terrorismo", la "nivelación presupuestaria" i la "recuperación del prestigio nacional". I, per fer encara més patent el record del cop d'estat en aquesta "adequació a l'evolució", el dictador puntualitza els "principios fundamentales de la grandeza de la patria", creador insalvable per on ha de passar tota aspiració constituent. Seran aquests: la "unidad nacional intangible e indiscutible", el "prestigio y respeto para la religión católica", una "monarquía hereditaria y cons-

titucional" (per quan "el interés patriótico y social" aconselli retornar la Constitució), el "mantenimiento de la disciplina y de la jerarquía de los cuerpos armados", el "respeto a la propiedad", l'"equidad social" i una "pronta y recta justicia".⁶³

Entrat l'any 1929, el mateix Primo de Rivera és, doncs, el màxim obstacle pel continuisme "arrebossat" del règim. L'exèrcit, en una part gran dividit, està generalment descontent dels residus de la liquidació de la guerra del Marroc, per l'egoisme i els favoritismes de la "camarilla" del dictador, etc. El món universitari, representant de les aspiracions senyeres de les classes mitjana i alta, està en franca efervescència, i a les aspiracions polítiques de caire netament republicà, afegeix uns programes de liquidació de la corrupció, de reforma universitària i cultural en general que compta amb el suport de figures prestigioses internacionalment.⁶⁴ Els sectors anomenats de la "vieja clase política" no han romàs totalment passius; la corrupció dictatorial empeny cap a un republicanisme moderat a vells i acreditats monàrquics o els fa comprometre (com a Sán-

---

63. Per a la reproducció del manifest publicat a "La Nación", Vid. "La Publicitat", núm. 17.405 (19.I.1930), p.8. En el manifest que és la pretesa adequació a una situació intermitja entre la dictadura i un règim constitucional "se suprimen las jefaturas provinciales (de las UUPP) y se substituyen por Directorios, reducidos, para mayor garantía y eficacia de nuestras aspiraciones y democráticas normas doctrinales". Per altra banda, En Primo de Rivera assegura que el "tesor" actual de les UUPP és de 3.900.000 ptes. A més diu obrir amb 25.000 ptes. pròpies un nou torn de donatius i assegura que ell utilitza els fons monetaris "con arreglo a los dictados de mi conciencia y con interpretación muy liberal".

64. El dia 7 de febrer de 1930 va arribar a Barcelona el líder estudiantí Antoni M. Sbert essent rebut efusivament i sig-

chez Guerra a València) en cops de força que tenen, més que res, la finalitat de buscar un càstig que, per la significació del punyit, precipiti el desequilibri dictatorial. La política de monopolis d'En Primo de Rivera (sobretot en el sector del petroli) ha indisposat el gran capital nacional i, després, l'internacional, provocant una depreciació de la pesseta que precipitarà la caiguda del dictador.

Per altra banda, i interrelacionat amb l'anterior, hi ha la intervenció del mateix Alfons XIII en l'ascens i caiguda de Primo de Rivera. No hem volgut tocar aquest extrem perquè s'aparta molt del nostre tema. No obstant, sembla certa la tendència del borbó a la intriga i al joc de l'equilibri palatí. I també és cert que, el 1929, la monarquia perilla com a sistema polític i que la inestabilitat general fa perillar els interessos del sector caciquil "canovista" del que, objectivament, el rei n'ha estat el responsable.

En Primo de Rivera va buscar la pròpia justificació pública en una extensíssima nota (l'última de les que l'havien fet tan famós), apareguda a la premsa el dia 29 de gener, i reproduïda l'endemà. La impressió que volia donar era la de que, mancat del sosteniment militar, s'accentuava el gran cansament que tenia i que l'inclinava a buscar el descans personal. Deixava, però, un país enormement canviat; i si el govern que el venia a succeir no cometia l'error de negar l'obra de la dic-

---

nificant el fet un gran estímul per a la Federació Catalana d'Estudiants i, en general, per a les diferents organitzacions estudiantines.

tadura, podria, ara, construir un retorn a la normalitat constitucional amb cap i peus.

El mes de març, el "Diario de Barcelona" va reproduir, en exclusiva del diari "La Nación" de Buenos Aires, una sèrie d'En Primo de Rivera en la que, sota el títol genèric de Los artículos del Marqués de Estella, analitzava l'obra, l'evolució i la caiguda de la Dictadura. En el quart i últim article (de títol Fin de la dictadura española), que En Primo signa a París el dia 28 de febrer de 1930, explica concretament les causes immediates que precipiten el final del seu règim. És fa acreedor de tota responsabilitat judicial demostrable, però remet tota responsabilitat política al posterior judici de la història, fórmula fàcil i abstracta tan utilitzada pels feixismes; apunta que, tant ell com el seu equip, volent abraçar personalment massa, potser van deixar alguna "obra" inacabada o mal acabada i precisa que es va precipitar en les seves ganes de democratitzar el règim (comptant com ho feia amb elements de gran vàlua en el Directori Militar), pas que tenien previst, ell i el rei, de donar-lo, precisament, el dia 13 de setembre de 1930. Referent a les causes concretes que precipiten la caiguda del règim, en precisa tres de fonamentals. Per a ell, la més important, és la que afecta l'exèrcit i, especialment, a una "Arma de Artillería" moguda per "... el sentimiento de compañerismo y el espíritu de cuerpo tan nocivos cuando se exageran...".⁶⁵ Un altre dels episodis que

---

65. Primo de Rivera: Fin de la dictadura española (IV y último) "Diario de Barcelona" dijous 20.III.1930.

van desgastar el règim va ser, segons en Primo de Rivera, l'actitud de "las clases escolares", postura adversa d'una minoria que no va saber veure el benefici de la política cultural de la dictadura. Abans d'això ha afirmat que "fue el segundo combate el del monopolio del petróleo..." i assegura que no podia preveure l'abast de les mesures que la seva política monopolista posaria en funcionament a dintre i fora d'Espanya amb el resultat sabut de la progressiva depreciació monetària. Referent a aquest extrem l'autor fa referència als articles político-econòmics que va fer En Cambó sota el títol La valoración de la peseta, articles als que ja havia contestat el mateix Primo de Rivera precisament pel seu caràcter polític. El dictador recorda una altra vegada a En Cambó que, per obra i gràcia de la dictadura (i sobretot per l'Exposició Internacional de Barcelona): "...el problema regional en su aspecto jurídico, sentimental y político, no existe ya...";⁶⁶ i continua afirmant que la "Nación" espanyola té un noble afany administrativament descentralitzador per al que serveix molt bé, com a unitat de mesura, la provincia "tradicional".

Precisament respecte a aquesta polèmica Cambó-Primo, En Jaume Bofill va escriure un article titulat La Hisenda i la política. En ell, l'articulista, després de reconèixer l'obvietat del caràcter primari de la política econòmica dintre la generalitat de l'obra política d'un govern modern, assegura que continua existint un problema polític que continua essent essen

---

66. Idem.

cial; i, entesa la necessitat de les aspiracions catalanistes, precisa que: "... el poble que no es resigna a perdurar en el simple estadi vegetatiu, el poble que aspira a multiplicar i a depurar la sevariquesa i a substituir el paternalisme o el cabdillatge per l'art política, aspira de més a més a una cultura per a nodrir la seva espiritualitat, per a assegurar la seva categoria personal".⁶⁷

Deixant, però, a part tot això i per a l'interès del nostre estudi, el que necessitem saber és com reaccionen les classes mitjanes a què ens hem referit al treballar sobre En Bofill, dintre aquesta especial situació que, si bé va produir una sensació d'alleujament dintre la majoria dels sectors de la població espanyola, vist amb més perspectiva, va fer reaccionar la gent amb la indignació produïda per "aquí no ha passat res", només un relatiu debilitament de l'anterior opressió. De fet, però, més que un debilitament, es tracta dels resultats de la desorientació del poder, d'aquest dubte que permet una repressió arbitrària, fluctuant i indiscriminada que acaba repercutint en un major desprestigi del govern i en un també major nerviosisme i descontrol de l'aparell repressiu que es troba mancat de l'anterior coherència en l'impartiment d'ordres i consignes. Sense considerar això, resultaria incompresible la política de l'any 1930 i principis del 31. Pel ressò que té podem destacar la política extradició d'En Macià enormement popular, arran del seu

---

67. El manuscrit del referit article a: Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6).

retorn clandestí a Catalunya, el 25 de setembre de 1930.

Respecte al canvi de règim, en l'anàlisi teòrica i fora el concret, és ben poc el que se'ns indica des de les planes de "La Publicitat" i, especialment, des dels articles de fons d'En Bofill. Encara l'any 1929 feia referència, per exemple, al benefici indirecte que la dictadura estava significant per als polítics i la política en general, ja que, a aquells, els havia procurat una pausa obligatòria en la que tenien temps sobre per a l'estudi, la reflexió i remodelament i posta al dia de les respectives tàctiques i doctrines: un vertader període de "depuració ideològica" que podia procurar un aire de vertaders modernitat a la política catalana. Així ho analitzarà, repetidament, en els seus articles al fer menció i estudiar la rica producció de literatura política apareguda, especialment, els anys 1928, 1929 i 1930.

Parlarà de L'home que es va perdre d'En Francesc Trabal, de La valoració de la pesseta d'En Cambó, d'Els polítics catalans de l'A. Rovira i Virgili, d'El feixisme, Les dictadures La inquietut oriental, dels Tres estels i un rosec d'En J. Carner, d'El sionisme, de Les minories nacionals, d'El col·lectivisme i l'ortodòxia, de l'Hegemonia catalana en la política espanyola, etc.⁶⁸ Es tracta només de reflectir un conjunt de llibres que En Bofill presenta com a fill directe de l'atur forçós

---

68. Resulta molt significatiu l'article de Jaume Bofill: "Crònica" Un llibre retrospectiu, "La Publicitat", 19.XI.1929, p.1. Per la similitud en la intencionalitat i l'orientació i la preparació humana i erudita, volem afegir aquí la producció "dictatorial" d'En M. Domingo: Libertad y Autoridad op.cit.; i Autocracia y Democracia, Madrid, Ed. Atlántida, 1926, 357 ps.

dictatorial, del període que "...En aquest aspecte, el parèntesi actual és tonificant. Ell ha donat ocasió, als polítics en vaga, d'examinar-se, de reflexionar sobre les experiències hagudes, de documentar-se, d'abocar-se al balcó de la vida internacional, d'aprendre, amb el tracte de la història, la psicologia pràctica que tot governant ha de posseir. Això ha motivat una vistosa producció de literatura política, en el seu aspecte més elevat. Cada dia surten llibres nous i s'engrosseix aquesta branca de la bibliografia catalana, fins suara migradíssima."⁶⁹

Menció a part mereixen els comentaris d'En Bofill al llibre d'En Cambó Les Dictadures. Li dedicarà una petita sèrie de dos articles, sota el títol genèric d'Un llibre actual. És curiós veure com l'autor afirma en aquests articles que, amb la seva obra, el líder de la Lliga s'està preparant el terreny per al seu imminent retorn al món polític. I, fora de l'anècdota concreta del llibre (que seria contestada, per exemple, per l'A. Nin des de Les Dictadures dels nostres dies), és interessant veure com en Bofill insinua, des d'un diari, l'existència d'algun tipus de relació entre En Cambó i la dictadura, quan diu que: "...Més arriscat encara, seria preconitzar medicaments heroics si un hom no fos l'apotecari. En els dies d'oprobri que precediren l'adveniment d'una dictadura, En Cambó fou un dels polítics que més es planyien de la ficció cons

---

69. Jaume Bofill: "Crònica" Ullada retrospectiva, "La Publicitat", 17.XI.1929, p. 1.

titucional d'aleshores, que era incapaç d'endegar els problemes que més ens afectaven ni cap altre. En aquell 'impasse', enyorà les excel·lències d'alguns procediments expeditius que permeten d'obtenir aquella eficàcia i aquella celeritat que, amb les seves corrupteles o amb les seves precaucions de màxima perfecció, no assoleixen gaire sovint alguns règims parlamentaris. I què s'esdevingué? Que la ideologia i que la terminologia que, en els llavis i en els intents d'En Cambó, haurien estat possiblement acceptables, s'exacerbaren en trobar circumstàncies avinents, i es traduïren en realitzacions ultrades, amb propensions ben altres que les d'En Cambó. Per això el seu llibre, saludable en quasi tots els seus capítols, resulta inquietant quan tracta generosament de facilitar la solució d'indeterminades dictadures. Si pot ésser, de vegades, contraindicat el posar-los obstacles, pot ésser-ho, igualment, la cordialitat d'ajudar-los al traspàs. Si la fi ha d'ésser per inhibició, difícilment l'acceptarien les dictadures que presidissin llur apoteosi."⁷⁰

Però, és evident, no tot s'acaba en la producció d'una bastant considerable bibliografia política, alguna, per cert, remarcablement dolenta. El que més genuïnament podem denominar capdavanters dels sectors populars, es mouen, a partir de 1928

---

70. Jaume Bofill: "Crònica" Un llibre actual (II), "La Publicitat", 23.X.1929, p.1. El primer article de la sèrie és del dia immediatament anterior.

però, sobretot, des de 1929, amb relativa intensitat. Pel que fa referència a Catalunya, hem de destacar, pel seu ressò, l'activitat d'En Francesc Macià el qual, després del seu espectacular cop de Prats de Molló, torna a buscar una nova forma d'intervenció armada a Catalunya. En Macià havia fet, l'abril de 1929, una llarga anàlisi de "la situació actual a Espanya" que aprofitarà per justificar un minucios pla d'acció (que amb els variants que imposin les circumstàncies mantindrà fins l'abril de 1931) encaminat, després de l'enderrocament de la dictadura, a la ràpida proclamació d'una república federal que vengui a donar solució definitiva al problema de Catalunya. Sota la bandera inicial d'"abaix la dictadura i la monarquia" i el crit de "visca la llibertat", En Macià pretén buscar, en aquesta primera fase, un conglomerat de forces antidictatorials ben ampli que es pugui moure aglutinat per la classe obrera i els elements separatistes de l'interior. La segona fase, d'exhaustiva preparació, és la del cop de força; per a ell, En Macià diu necessitar un mínim de 600 homes i està destinada a copar tots els centres vitals de Catalunya, dels centres de comunicació als "cuartel·lins" de la Guàrdia Civil. Evidentment, el problema del líder separatista anirà essent un problema de fons; i per tal motiu es tornarà a costar insistentment als "catalans d'Amèrica": "... L'Estat espanyol no pot aguantar la més petita embranzida i tots hem d'ajudar a donar l'empenta. Fem-ho, doncs, vosaltres, de la vostra part, feu el màxim sacrifici que pugueu. Us ho demano jo, però és Catalunya que ho espera."⁷¹

---

71. Document publicat el 17.IV.1929 per F. Macià des de l'exili:

La iniciativa, però, va tirar endavant lentament. Si bé és cert que va poder anar funcionant, amb seu a París, un Comitè Revolucionari que es mantenia, amb equilibri inestable, fins en col.laboració amb la Condeferació Nacional del Treball, de fet, En Macià, sabia que tornava a estar sol, sense quadres, home diners i un ambient d'agitació favorable a l'interior que sobrepassés la general actitud d'oposició per la no acceptació. A finals de l'any 1929 En Macià torna a demanar desesperadament diners als "americans" per a poder tirar endavant una acció que, com a mínim, sobrepassi la situació del projecte; encara que es traci, només, de l'espurna que es pugui encendre amb la seva presència a Catalunya, portant la promesa d'un pla realitzable i d'uns recursos adients.⁷²

Segons afirma l'A. Ossorio, després de fracassat el moviment de Sánchez Guerra, van començar a celebrar-se unes sessions al domicili de Lluís Companys que van culminar en l'estructuració d'un Comitè revolucionari que va arribar a tenir contactes amb gent que actuava a Madrid (A. Galarza, R. Franco, etc.) i que pretenia ser l'aliança i coordinació de totes les forces d'oposició a Catalunya. Van intervenir-hi, amb representants oficials o oficiosos, d'Estat Català, del Partit Republicà Català, de grups de federals, de la CNT (que segons Abad de Santillana

---

La situació actual a Espanya, "Butlletí Interior del Front Nacional de Catalunya", núm. 28, maig 1971.

72. Segons es desprèn del Document adreçat als maics d'Amèrica per F. Macià, el 5.XI, 1929, ídem.

coordinava en aquest moment l'acció d'uns 75.000 afiliats) i del Partit Comunista. S'hi arrengheraven, a més, Lluhí i Vallescà en substitució de F. Layret i J. Aiguadé i Miró que representava oficialment a la Unió Socialista de Catalunya --partit que mantenia una estreta col.laboració amb el Comitè--. Malgrat els precés de què va ésser objecte i seguint la tònica que ja hem indicat, Acció Catalana no va voler entrar en la coalició. Pel que respecta a Acció Republicana, en aquests moments li mancava encara una estructura de partit. En canvi, el Partit Radical va ser exclòs del Comitè arran, precisament, de la seva actuació respecte a la sublevació i manifest de Sánchez Guerra a València.⁷³

Nacionalisme, republicanisme i revolució social van ser tendències que tenien cabuda en el Comitè, que van actuar coordinadament i que en aquesta actuació van jugar un paper important, primer, en el procés de conscienciació popular respecte a que el fet de la caiguda del dictador no era una fita sinó, més aviat, la possibilitat d'iniciar una lluita; segonament, van

---

73. Al final de la dictadura el Partit Radical va tenir alguna actuació política (generalment pro-presos) però sempre fragmentària i aïllada. Vid. per exemple, Llibre Actes (30.1.1923 a 9.VII.1936) de l'Ateneu Obrer Republicà Autonomista del Districte VII. Servicios Documentales (Salamanca), Fondo Político-Social (Barcelona) carpeta núm. 1204. Pel que fa referència a actuacions individuals de la CNT-FAI podem destacar, el 1928, la curta actuació d'un Comité Nacional Pro-presos; al respecte, vid. Servicios Documentales (Salamanca), Fondo Político-Social (Barcelona), carpeta núm. 831. Ja en un camp més particular, però com un altre exemple que ens ajuda a comprendre, com a mínim, l'atomització d'iniciatives del moment, és curiós observar l'acció propagandística, la lluita contra els Sindicats Lliures i la lluita reivindicativa de la Sociedad La Espiga de Panaderos. Vid. Llibre d'Actes (4.IX.1929 a 27.IV.1932) a Servicios Documentales (Salamanca), Fondo Político-Social (Barcelona), carpeta núm. 1278.

crear la plataforma que va fer possible la inicial reorganització de la classe obrera.⁷⁴

Si aquesta és, a grans trets, la força minsa del separatisme, tan criticat sempre per En Bofill i Acció Catalana, en el camp estrictament obrer ens trobem, a part altres forces molt i molt minoritàries, la CNT incapaç encara de moure's amb l'anterior transcendència, dividida, i desorganitzada, molt radicalitzada en petits sectors de combat, sense òrgan d'expressió pública tolerat i iniciant tan sols un procés de reconstrucció de les seves seccions. Per altra banda, el nou republicanisme de caire socialitzant està encara francament atomitzat i buscant una política (que fins a 1931 mereixerà escassa o nul·la credibilitat) d'orientació obrerista i catalana. Precisament d'un d'aquests grups (del que gira al voltant del setmanari "socialista" "L'Opinió") sorgirà la iniciativa d'anar a la creació d'un conglomerat de forces esquerranes i catalanes compromeses en la instauració d'una república democràtica i federal. Aquesta és la iniciativa que, amb un primer plantejament del mes de març, tindrà la seva inicial i efímera cristallització a principis de maig de 1930 amb la Intel·ligència Republicana; es tor

---

74. Per a major precisió del Comitè revolucionari de Barcelona, vid. Jordi Casassas: Tesi d'licenciatura, cap. III, Del comitè revolucionari de Catalunya al Pacte de Sant Sebastià ps. i ss. Per aspectes generals del moviment obrer català al moment és molt interessant la tesi doctoral d'En Pe-lai Pagès i Blanch: Dissidències comunistes al si de la III Internacional. L'Esquerra Comunista d'Espanya. (Setembre 1977) Per qüestions de detall que fan referència al tema, vid. per exemple, l'obra de P. Fox: Los archivos del terrorismo blanco. El fichero Lasarte (1931) i Apòstols i mercaders (Quaranta anys de lluita social a Catalunya (1943)).

narà a assajar els mesos de juliol i agost sota el nom d'Intel·ligència d'Esquerres, i que avabrà essent el motor ideològic i tàctic de l'Esquerra Republicana de Catalunya.⁷⁵

No cal dir que aquesta és una iniciativa tan important com poc estudiada. Caiguda la Dictadura estricta i finida, per tant, l'operativitat del Comitè Revolucionari de Catalunya, la "Intel·ligència Republicana" (o "Revolucionària", com també se la va denominar) representa un profund replantejament teòric dins i en relació estreta amb el panorama d'oposició popular en marxa a Catalunya, alhora que, a la pràctica, significa el primer intent seriós d'estructurar un pont ampli de lluita que, d'un inicial estadi de coordinació de forces polítiques, venia a plantejar la necessitat de creació de la força esquerrana catalana i obrerista de Catalunya. La mateixa tendència, pel seu cantó, persegueix en Mació des de l'exili, pressionant perquè s'arribi a la creació d'un partit "separatista" i "obrerista".

Estem, doncs, a les portes de la cristallització política del procés d'esquematzació social i radicalització nacionalista de les classes mitjanes de cada nostra. Immersos en

---

75. Al manifest d'Intel·ligència Republicana hi llegim, com a punts bàsics del que es persegueix: "1) Separació de poders; 2) "econeixement, a tots els ciutadans, de la igualtat de llurs drets individuals i socials; 3) Reconeixement, als grups federats, per llur expressa voluntat col·lectiva, la plena llibertat a l'ús de l'idioma i al desenrotllament de la pròpia cultura; 4) Llibertat de pensament i de consciència. Separació de l'Estat i de l'Església; 5) "eforma agrària, amb parcel·lació de latifundis i; 6) Reformes socials al nivell dels estats capitalistes més avançats". Vid. "L'Opinió", Any III, núm. 97, 2.V.1930, p.2.

la crisi interna a què els ha abocat la dictadura d'En Primo de Rivera, extensos sectors de la classe obrera aniran essent conscients de la conveniència tàctica de fer costat a aquestes iniciatives, sobretot, de cara a neutralitzar els esforços normalitzadors de la mateixa burgesia catalana. La possibilitat d'un front únic encaminat, sota l'ègira de les classes mitjanes, a obrir un període revolucionari que tingui per finalitat la creació d'una nova estructura de l'Estat espanyol representa un objectiu a curt terme que ha d'interessar positivament la classe obrera organitzada.⁷⁶

Però, en definitiva, aquesta és ja la situació, radicalitzada, en la qual no es troba còmode En Bofill. Reincidint inicialment en plantejaments polítics elaborats abans de la dictadura i amb una participació minsa en aquesta lluita d'oposició, Acció Catalana va perdent representativitat --si bé és cert que encara sense comprovació a les urnes-- i el lligam amb les aspiracions de les classes populars. No obstant, sobretot per la significació dels seus líders i per la campanya menada des de "La Publicitat", Acció Catalana, que de la vella "agrupació de joves patriotes" està a punt de convertir-se en partit polític, és una de les forces catalanes a tenir en compte.

Però no és únicament En Bofill qui rebutja tot contacte amb la "Intel·ligència" des d'aquesta posició aïllada i

---

76. Per totes aquestes qüestions, tant en la vessant teòrica com pel que fa referència a la delimitació i l'evolució del tema, vid. J. Casassas: Tesi llicenciatura, Cap. III, Del Comitè Revolucionari de Catalunya al Pacte de Sant Sebastià. La "Intel·ligència d'Esquerres", ps. 29-50.

podríem dir conservadora on s'ha vist col·locat per contrast ja des d'abans de la Dictadura, gairebé diríem com a resultes de l'eufòria radical-nacionalista que patentitza la Conferència Nacional Catalana. Personatges molt més en la línia del moment com sens dubte són En Nicolau d'Olwer i l'A. Rovira i Virgili, signants a més de l'inicial manifest de la "Intel·ligència", acabaran boicotejant aquesta iniciativa molt més efectivament que En Bofill amb les seves prèdiques periodístiques. Podem dir que, aquests sectors, conscients o recordant la seva encara no negada acceptació electoral, seran partidaris de la classificació política en les primeres eleccions, això és, de no presentar conglomerats heterogenis de forces que puguin arribar a confondre l'electorat. El que succeeix és que no estan en condicions de comprendre que, el que més endavant serà l'Esquerra Republicana de Catalunya, no consisteix en un conglomerat heterogèni de forces sinó, més aviat, en la forma entre heterogènia i precipitada que prendrà una tendència molt unitària i central i que respon perfectament a la dinàmica seguida pels sectors que ara signifiquen la punta de les classes mitjanes.

L'aspecte polític és el que anirà preocupant realment els sectors burgesos enfrontats amb aquest període de transició. I si en ell és característic el dubte de la Lliga, traduït en un progressiu tancament que la premsa arribarà a personalitzar en "la por d'En Cambó", no deixa de ser menys característica la indecisió política d'Acció Catalana, de la que n'és en bona part responsable en J. Bofill. Bé és necessari, però, de marcar les diferències entre ambdós partits. Mentre "La Veu", en un arti-

cle editorial, no tarda gens en assegurar que, amb el nou govern Berenguer i independentment de les particulars creences polítiques, es pot dir que s'ha assenyalat "la fi definitiva del règim dictatorial",⁷⁷ a "La Publicitat" els fets s'analitzen des d'una altra perspectiva. En la "Crònica" corresponent al 31 de gener (anònima, però atribuïble a En Bofill, amb les reticències normals), s'afirma que el canvi els ha produït la lògica satisfacció derivada del sentir-se en un ambient més respirable; momentàniament, afegeix, s'ha salvat el règim monàrquic però res no fa preveure que es torni a "un règim de llibertat". No cal dir que la postura d'Acció Catalana és molt més còmoda que la de la Lliga. L'organització presidida per En Bofill pràcticament no ha de justificar cap postura ni cap actuació, ni individual, ni col·lectiva.

No obstant, el procés del canvi de règim ocasiona una sensació d'intranquil·litat --més acusada quant més grans són els interessos en joc-- que afecta tot l'ampli espectre sociopolític del sector burgès. El fet que la dictadura hagi agreujat els problemes i ha radicalitzat les postures, que hagi acabat fins amb la pràctica i la inèrcia de l'anterior parlamentarisme, aleshores sota control, que hagi invalidat obres, institucions, persones i teories vàlides abans, tot cremant etapes, ràpidament, els hi crea, tot plegat, un sentiment d'incertesa que no poden perllongar sense córrer el ris de perdre la seva condició d'homes de govern amb el control de la situació.

---

77. De "La Veu", ed. del vespre, 30.I.1930.

Referent a aquest extrem hi ha un fet que creiem relevant ja que entronca amb el tema de la remodelació de postures i ideari de les classes mitjanes que el radicalisme que produeix la dictadura ajudarà tant a concretar. Es tracta de tot el seguit de reflexions que va motivar les enquestes dels diaris madrilenys "El liberal" i "El Sol" sobre El porvenir del liberalismo, entre 1927 i 1928. El tema venia impulsat, en gran part, pel contingut de la memòria que l'advocat madrileny Vicente Roig Ibáñez va presentar a l'Academia de Jurisprudencia amb el títol d'El porvenir político de España i que es va discutir durant els cursos 1925-26 i 1926-27.⁷⁸

En tot cas (impossibilitats de realitzar aquí un estudi polític, ideològic i, per tant, social que afecti a Castella) la iniciativa a què fem referència ens marca un programa ideològic que afecta, a Castella, a unes classes mitjanes que, mancadres de la possibilitat de realitzar-se pràcticament i, per tant, de concretar un programa polític i orgànic, quasi només poden identificar-se a elles mateixes com a intel·lectualitat i establir programes, en ocasions de respectable composició teòrico-ideològica, com el que hem vist formular a l'Ortega i Gasset l'any 1914.

La dictadura de Primo de Rivera, significant en el centre la crisi definitiva d'un sistema polític, podrà precipi-

---

78. Un extracte de la memòria i de l'enquesta periodística que motiva es poden trobar a Vicente Roig Ibáñez: Hacia el liberalismo socialista, Madrid, Imp. de Juan Pueyo, 1929, 96 ps.

tar el que s'unifiquin --per reacció sota la bandera del republicanisme-- totes unes aspiracions de despatx que, de fet, ja havien estat apuntades pel regeneracionisme que gira al voltant del 98. Els sectors paradictatorials "intel·ligents" prou que es van adonar, ja abans de caure la dictadura, de les nefastes conseqüències que podria portar l'haver volgut despolititzar i desculturalitzar per la força a la població. I, aquí, no els interessava ja una classe obrera introbable pràcticament, sinó, més aviat, els sectors intermitjos de la societat que, sota la influència ideològica i política de les classes mitjanes conscienciades (essencialment la intel·lectualitat), havien de reflexionar i pronunciar-se, no ja sobre una forma de govern parlamentària òbvia, sinó sobre l'orientació socialitzant d'un parlamentarisme abocat a les concessions formals del "pacte social". Això és el que indicava en Cambó en la seva bibliografia sobre el feixisme i això vindrà a dir, de fet, el periòdic madrileny "El Debate" quan assegura, alarmat per l'aparent des preocupació ciutadana per la política, que "el nivel de la ciudadanía descende por meses, y cuando llegue el momento de liquidar las partidas desfavorables (de la Dictadura) habrá que apuntarle al presidente del Consejo la de no haber sentido con fuerza bastante la preocupación de formar un espíritu ciudadano nacional...".⁷⁹

Referent a l'ideari polític concret amb el que l'ara citat Roig Ibáñez veiem com *propposa* la creació d'un nou partit

---

79. Vid. l'editorial d'"El Debate" corresponent al dia 7 de gener de 1929.

liberal "que esté saturado de nuevo liberalismo, que es lo propio de nuestros días, es decir, que rechace las limitaciones estrechas de carácter individualista, percatándose de que las sociedades políticas modernas han de orientarse por el terreno de las preocupaciones económicas, ya que en la época presente está puesta en primer término la cuestión social, que es, aún más que un problema de ciencia pura, una cuestión de sentimiento, de sensibilidad y de justicia".⁸⁰ El bagatge teòric el recull de Poincaré, Ll. George, E. Vandervelde, James, del socialdemòcrata alemany Sombart, de Snowden, del contingut de la campanya interclassista per a les eleccions municipals de Mac Donald, de Ramiro de Maeztu a La paz social, de Recasens Siches a La substitución del marxismo, de Fernando de los Ríos a El sentido humanista del socialismo o, també, de Warner S. Stone, president de la Germaniat de Maquinistes de Locomotores dels USA que té la teoria que el moviment obrer passa per tres etapes: a) la de presa de consciència; b) la de l'associanisme per a la lluita reivindicativa destinada a aconseguir convenis favorables i, c) la del propi desenvolupament intern que la prepara per a la col.laboració interclassista, etc. En Roig Ibáñez pretén un partit que aglutini els vells liberals, els "nous reformistes", l'"esquerra liberal" i les noves generacions encara no estrenades en la política. Vol un partit que només difereixi del PSOE respecte a les tàctiques inicials però que hi conflueixi com a finalitat;

---

80. Vid. Roig Ibáñez: Hacia el liberalismo socialista. op. cit. p. 48.

vol, en definitiva, un partit que tendeixi a elevar "la condició del obrero" i a limitar "el antiguo absolutismo capitalista", posant en pràctica la vertadera ideologia liberal socialista de la "concordia de clases". En aquest sentit, l'Estat és el que ha d'agilitzar i modernitzar el seu intervencionisme i aconseguir posar en funcionament aquest procés.

Es interessant veure la coincidència de plantejaments d'aquest tipus arran de la caiguda de la dictadura entre bona part de la intel·lectualitat castellana. Tal i com ho fem al considerar el cas català a través del particular d'En Bofill, no entrem aquí en discussió detallada de l'orientació dretana o esquerrana de tots ells sinó, millor, que volem constatar un replantejament ideològic, més tardà en la seva concreció a Castella que a Catalunya, que afecta el sector reduït de la intel·lectualitat central pel ja fresat camí del regeneracionisme. Un altre d'aquests casos significatius el trobem en L. Araquistain, el qual, el 1930, dóna forma "revolucionària" al que l'Ortega ja havia apuntat l'any 1914 a La vieja y la nueva política. Araquistain afirmarà que el que està en crisi és la forma de la propietat, la base mateixa de l'organització social. D'entre les moltes coses que revisa en la seva densa obra El ocaso de un régimen, volem destacar, per al que a nosaltres ens interessa, allà on afirma que: "Hay, es cierto, en la pequeña burguesía --en la agricultura, en el comercio del detalle, en las profesiones liberales, sobretoto-- hombres que políticamente equidistan del gran capitalismo como del proletariado, y que sienten una aversión psicológica a ambas fuerzas extremas, partidarios de un republicanismo liberal

que conciliara las tendencias de socialización de las grandes industrias con la conservación de la pequeña propiedad privada, y partidarios también de una España más civilizada y considerada en el mundo. Estos hombres tal vez pudieran dar alma y vida al partido nacional --desde luego republicano-- que se sugiere en el subcapítulo anterior. Pero estos hombres no creen ya en los cuadros ni en los jefes del republicanismo tradicional. Otros hombres y otros moldes son precisos."⁸¹

Impossible oblidar, en aquest panorama general, la reveladora obra d'En M. Domingo. Fem referència, principalment, a Autocràcia y democràcia i a Libertad y Autoridad. El primer d'aquests llibres,⁸² és una obra en gran part descriptiva, però que serveix a l'autor per a donar la mida de l'equilibri internacional de forces entre l'esquerra i la dreta i en relació a aquest, quin és el lloc ocupat per la democràcia en un moment en què és clara la consciència de crisi de la idea liberal. En tot moment, resulta obvi per a concretar-ho, el cas espanyol està a flor de pell. Com en el llibre d'en Rovira i Virgili queda flotant en cada una de les pàgines un rebuig vital de tot autoritarisme, englobant feixisme i comunisme en una tendència molt típica del liberalisme democràtic europeu del moment. El segon llibre,⁸³

---

81. Vid. L. Araquistain: El ocaso de un régimen, Madrid, Ed. España, 1930, 274 ps. p. 88-89; es tracta de la reedició de la seva obra España en el Crisol.

82. M. Domingo: Autocràcia y democràcia, Madrid, Ed. Atlántida, 1925, 357 p.

83. M. Domingo: Libertad y Autoridad, Madrid, J. Mosafa, ed., 1928, 461 ps.

escrit el 1926, representa l'obra d'un home de vasta cultura i preocupat, a través del cas espanyol, per la problemàtica àmplia de la crisi del liberalisme com a conseqüència de la Primera Guerra Mundial.

M. Domingo diferencia molt bé l'Europa occidental on realment s'està produint la "normal" crisi d'adequació, del cas espanyol on, amb la ficció de parlamentarisme, el caciquisme a tots nivells és la resultant externa d'una indiferència que provoca l'opressió d'un "Estat gendarme" monàrquic que ha respost al fet inel·ludible de la voluntat popular i en els grans moments de replantejament, amb la força de la repressió o del cop d'estat. Per arribar a la presa de postura política que possibiliti a Espanya aquest pas previ, en M. Domingo fa una extensa anàlisi molt acurada de les personalitats europees, espanyoles i catalanes que presideixen la "crisi" (Strutzo, A. France, Gaudí, Turro, etc.) i que en definitiva li serveixen per a compulsar la ideologia liberal-democràtica. Serà la personalitat de gent com En Mussolini que li permetrà d'entrar en la consideració precisa de la determinant crisi del liberalisme.

Però encara és més revelador i demostratiu del pes radicalitzador que ha significat la dictadura --quan ho comparem amb el procés iniciat a Catalunya dintre els primers deu anys del segle--, és quan Araquistain afirma que: ..."el error de los intelectuales es mezclarse demasiado en la parte puramente funcional de los partidos y organizaciones obreras. Esto debe quedar para los obreros más inteligentes, para los que forman como una aristocracia, como una se-

lección entre la propia clase trabajadora. El inetelectual debe huir en general de los "cargos"; en parte porque esto puede empañar, a los ojos de los más recelosos, con el vaho de una aparente ambición personal, la pureza de sus móviles, y en parte porque a sus funciones de crítica, de constante revisión, de clarificación, de definición (...) le cuadra mejor la distancia...".⁸⁴

Gairebé podríem dir que si l'Ortega y Gasset, totalment aïllat, no hagués caigut intel·lectualment per la pendent del feixisme, l'Araquistain podria subscriure les idees que aquell formulava el 1913-14. La definició de la tasca de l'intel·lectual ens trona a sorprendre per la seva "fredor" i per com trasllueix amb profunditat tot el que significa, en relació a la situació espanyola de dependència, l'afiançament del capital monopolític sobre i en concomitància amb una estructura arcaica, en relació, tot plegat, amb el subproducte radicalitzat que representa la classe obrera, la qual, creient-se obligada a apilotonar-se (de forma quasi manchesteriana) al voltant de nous nuclis industrials, està cremant etapes ràpidament.

En el cas de l'Ortega y Gasset, atrapat en els seus propis raonaments, el que li mancarà serà trobar la formulació d'uns punts prou operatius per a crear sinó un partit de masses --cosa que ni vol ni li és ja possible-- un nucli coherent i apinyat que actuï en aquest sentit que genèricament anomenàvem fabricià. Com veurem més endavant, això és precisament el que li di-

---

84. L. Araquistain: El ocaso de un régimen, op. cit. p. 107.

En Bofill a principis de 1931 en l'únic viatge que aquest darrer realitzarà a Madrid com a polític.

A Catalunya, doncs, aquest procés de vertadera presa de consciència de les classes mitjanes va seguir una dinàmica molt diferent. Primerament el catalanisme, considerat des de l'angle antiestahita de la lluita per a resoldre un plet nacional i, en combinació a això, el programa burgès de reconstrucció i modernització de Catalunya que tan bé representa En Prat des de la Mancomunitat, van poder ésser punts unànimes d'acord perquè les classes mitjanes d'aquí, molt més enllà de la pròpia comprensió com a intel·lectuals, acceptés la diversificació de tendències en el seu si, es posés en bloc al servei d'aquest projecte nacional. Les formulacions que es van poder fer des de la solidaritat que recollien una primera superació de la perillosa divisió entre catòlics i regionalistes i el greu impacte de la Setmana Tràgica, van crear un bagatge suficient com perquè la crisi de la UFNR no sigués --per al tema concret que ara ens ocupa-- només l'avortament d'un projecte elitista.

En 1930 es podia i s'havia de recapitular i reconstruir el camí fet durant quasi trenta anys. En Nicolau d'Olwer, recollint el que havia dit a primers de novembre des de les planes de "La Publicitat", afirmava en aquest sentit l'any 1930 que "sembla que avui, a casa nostra, i això és un símptoma fallaguer, hom ja 'en torna' de la política de realitats, i que tothom --a la dreta, a l'esquerra i al centre-- vol, abans que tot, revisar i formular el seu ideari. Si la

fi del dejuni polític ha d'ésser l'adveniment d'una política d'idees que bandeji la de realitats, massa sovint confosa amb la d'interessos, el dejuni no haurà estat infructuós".⁸⁵

El 1923, En Rafael Campalans venia a clarificar conceptes i posicions en la conferència feta el 17 de març a l'Ateneu Enciclopèdic Popular i que l'any 1931 va publicar l'editorial de la Unió Socialista de Catalunya amb el mateix títol de Als joves. Paraules d'un socialista als estudiants de Catalunya. Passats els radicalismes inicials i amb un ventall major de possibilitats, s'havia de comprendre el lloc ocupat per Acció Catalana dintre el catalanisme ("el més brillant camp d'actuació per fer obra catalanista") i el que venia a ocupar el veritable socialisme català. Però a pesar de la consideració d'un camp divers i específic d'actuació, abans de la dictadura, tots ells havien de coincidir en l'obra de reconstrucció nacional. No hi ha dubte que la radicalització que introdueix la dictadura i el desmantellament del projecte comú que havia fet possible l'entesa "esquerranitzada" de bona part d'ells durant la Guerra Gran, polititzarà els plantejaments i farà més greus les distàncies.

Ja el mes de febrer, trobem un interessant indicatiu del que acabem de dir. A les planes de "La Publicitat", En Rafael Tasis i Marca inicia una secció que amb una periodicitat gairebé diària, exemplaritzarà la necessitat de tornar a esten-

---

85. Aquestes idees, que coincideixen amb les d'En Bofill quan parla del "procés de depuració interior" les exposa en Nicolau d'Olwer a La lliçó de la dictadura, Barcelona, Llib. Catalònia, 1930, p.41.

dre el seu contacte amb els sectors senyers del catalanisme i les noves inquietuts. En el títol d'aquesta presentació hi trobem reflectit això i la por pel futur que avantposàvem, La joventut i la política. Les inquietuds de l'esdevenidor,⁸⁶ intent d'obrir el diari a les veus joves, amb el pretext de continuar la tasca de relació amb aquest sector que quedava estructurat inicialment per la Secció universitària i d'estudiants d'Acció Catalana. Vibrarà la joventut davant el fet polític? --es pregunta l'autor-- o, contràriament, se suicidarà inhibint-se? Per un cantó, aquesta por al buit que En Cambó ja retreia durant la dictadura en parlar de les pèssimes previsions que li havia comunicat al respecte un liberal italià. Però, per altra banda, la por derivada de la comprensió que ja existeix una situació radicalitzada que pot explotar fugint del control d'uns líders que no han tingut, generalment, una posició antidictatorial massa heroica o compromesa des de l'interior. En R. Tasis puntualitzarà el que la joventut ha d'acceptar com a inqüestionable el respecte a la llengua i "al nostre etnicisme", i, després, definir-se políticament, adherir-se al partit en el que més representats se sentin.

Per altra banda, resulta també interessant observar les "Cròniques" d'En Bofill d'aquests primers mesos de l'any. Fins al mes de març i a falta d'una expressa declaració oficial, elles ens marquen la ideologia i preocupacions d'Acció Catalana

---

86. R. Tasis i Marca: La joventut i la política. Les inquietuds de l'esdevenidor, "La Publicitat", núm. 17.429, 11.II.1930 p. 7.

í el camí de la seva reintegració a la vida política catalana. Per altra banda, formalment, segueixen essent belles mostres del periodisme català, coneixent els anteriors articles seus, no hi ha cap raó perquè resultés altrament.

A part uns articles de caire més circumstancial, com poden ser els dedicats a En Gaudí, En Mistral o En Tardieu, per exemple, les "Cròniques" d'En Bofill aniran reflectint un afany alliçonador i d'impartir la postura que ha d'acceptar, abans no es reprengui la vida normalitzada d'Acció Catalana, tota persona adherida a l'organització. Per aquest camí veiem com les seves grans preocupacions es poden agrupar amb facilitat. ⁸⁷ Per un cantó hi ha la preocupació inicial per delimitar les característiques del període de transició. En Bofill avisa el lector de la circumstància de que, de qualsevol dictadura en poden observar que: "les seves metamorfosis són el divertidor exponent de la seva inconfessada obsessió de sobreviure's".⁸⁷ Un altre exemple el trobem en l'article al·legòric Tampirar (Crònica corresponent al dia 30 de gener), on es precisa que la caiguda del dictador ha iniciat un bon procés però que també és cert que han de succeir moltes coses perquè s'assoleixi un nivell tolerable. S'ha de tenir en compte que la caiguda d'aquesta dictadura i la ja llunyana caiguda de l'imperi colonial, no hagin de significar, necessàriament, la pendent de la decadència; sota un règim democràtic (com és el cas anglès que analitza) la "caiguda imperial" pot arribar a significar un reforçament de

---

87. Jaume Bofill: "Crònica" Segell octavià, "La Publicitat", núm. 17:395 (8.I.1930), p.1.

La democràcia i del prestigi espiritual.⁸⁸

Per altra banda En Bofill necessita precisar, dintre aquesta situació de canvi, quina és la postura i les funcions de l'home polític. A les "Cròniques", Recerques, Dia Novell, Norma prudent o, sobretot, en Entre la responsabilitat i la popularitat, se'ns presenta l'actuació callada i eficient de l'home públic democrata, quedant caracteritzat, per tant, el sistema democràtic en contraposició a l'anterior dictatorial que s'està perllongant massa a través d'actuacions tan desafortunades com la que patentitza el Reial Decret d'amnistia, totalment parcial i insatisfactori.⁸⁹

Finalment, podem dir que En Bofill analitzarà, sobre els esdeveniments polítics concrets però també en la teoria, quina és la postura i la política a seguir per Acció Catalana. Hi ha una "crònica" especialment interessant en aquest sentit i que exemplaritza la indecisió d'aquests homes. A El seny en llibertat, En Bofill propugna la contenció en el procés normalitzador, ja que Acció Catalana, reemprenent els mots d'ordre del seu inici, consignes i directrius encara vàlides, assegura, es presenta com un sector que no té "vocació d'energúmens". Per a la col.laboració política interpartidista i donada la situació concreta, En Bofill situa Acció Catalana "al centre republicà".⁹⁰

---

88. Jaume Bofill: "Crònica" La bona política dels mars, "La Publicitat", núm. 17.404, 18.I.1930.

89. Vid. al respecte, J. Bofill, "Crònica", La integritat de la pacificació, "La Publicitat", núm. 17.449, 13.III.1930, p.1.

90. J. Bofill: "Crònica", El seny en llibertat, "La Publicitat", núm. 17.421, 7.II.1930, p.1.

En Bofill, i amb ell els homes més significatius d'Acció Catalana, han volgut lluitar contra la dictadura i pel restabliment de la normalitat des de la legalitat. Així ho pregonen, caigut ja En Primo de Rivera, avalant el seu centrisme polític i desmarcant-se de la lluita més radical, dels que han sofert una repressió més directa i física i, sobretot, dels successius cops de força en els que hi està sempre present el separatisme macianista i que, de fet, invaliden progressivament, --pel sol fet d'existir-- aquella posició de lluita "des de la legalitat".

Acabem el capítol⁹¹ Amb unes paraules valoratives del període escrites, ja l'any 1930, pel mateix Bofill. En un full manuscrit seu llegim que:

"Diffícilment encara avui es fa càrrec el públic de la revolució que ha significat la Dictadura. Tots els conceptes d'ordre jurídic, d'autoritat, de justícia s'han trepitjat. La dignitat humana ha estat escarnida; es pre-

---

91. Entre moltes altres obres, resulta imprescindible consultar, per a entendre el tema de la caiguda de la Dictadura primoriverista: J. Usilago: El general Barrera, op. cit. p. 97-101 (resposta de Barrera al telegrama de consulta de Primo) i ps. 115-118 (sobre contactes revolucionaris i plans d'actuació a Catalunya des de 1929); César Falcón: Crítica de la "evolución española", Madrid, M. Aguilar ed. col. "Bibl. de Ideas y Estudios Contemporáneos, 1931, 264 ps. (conté reflexions força interessants fins a l'octubre de 1931). N. d'Olwer: La llició de la Dictadura, Barcelona, Llib. Catalònia, 1930 (conté reflexions que complementen la seva activitat periodística); B. Pou i J.R. Magriña: Un año de conspiración (antes de la República), Barcelona, ed. Rojo y Negro, 1933, 309ms. (obra que aporta una quantitat molt gran de detalls); els articles de J. Lluhi i Vallescà a "L'Opinió" sobre Política Espanyola. Catalunya i l'actual moment polític; també podem trobar dades de detall, però interessants, a l'obra de P. V. Foix.

miava la defecció, la baixesa, la delació. L'autoritat ha estat substituïda uns cops pel caprici, altres per la venjança. L'ordre consistia en la burla de la llei. La justícia era patent de corç pels adherits al poder. La fantasia, quan no la concussió, administraven els diners de tothom. Una jerarquia de tirans escampats per tot el país cuidaven d'ofegar tot anhel espiritual mentre imposaven les creacions de llur vanitat i ambició.

"L'ordre moral que vint segles de cristianisme havien anat perfilant, ha volgut ésser ensorrat, mentre s'al·legava amb befa, l'imperi de la religió.

"El poble, el poble digne, ha pogut tastar cruentment què significava la manca d'aquells mots llibertat, justícia, dret, democràcia, que la confusió d'idees havia arribat a fer considerar vanes elucubracions de maniàtics.

"L'hora del deslliurament, però, és arribada; el calze ha vessat. Caldrà restablir l'imperi del Dret, redreçar la injustícia, remoure els obstacles tradicionalment tirànics.

"Sols una revisió total, una depuració perfecta, seguides de les sancions polítiques i jurídiques que la justícia ordena, poden menar-nos a l'era nova que tots volem veure esplendir. S'ha acabat un món i hem de crear-ne un altre.

"A n'aquesta feina cridem els nostres amics de sempre; els que han mantingut pura la flama d'ideal gran als vents desfermats..."⁹²

---

92. (Valoració de la dictadura) (inacabat) 1930. Arx. part. J. Bofill. Sec. Manuscrits (6). Sub. Política Catalunya (3).

1930. ACCIÓ CATALANA, PARTIT POLÍTIC

Com hem vist, Acció Catalana no creïa retornada la normalitat pel sol fet de desaparèixer la persona del dictador. No obstant, necessita d'aquesta normalitat, encara que només sigui en uns mínims que facin possible la justificació de la seva imminent intervenció en la vida pública i política de Catalunya. No ens ha d'extranyar que, en motiu de la Reial Ordre del 25 de febrer de 1930, els regidors d'Acció Catalana tornessin al seu lloc del consistori en una col.laboració, precipitada, i molt fàcil d'atacar en endavant.¹

Es aquest un exponent clar de la postura incòmoda d'aquest sector a qui les circumstàncies estan a punt de fer moure de la posició que s'han pensat ocupar des de l'origen. No obstant, a escala del partit, les coses no són tan clares. La reconversió d'Acció Catalana en partit polític, serà la seva primera contribució a aquest posar-se al dia per a precipitar el moment en què la seva participació --pensada com a primordial finalitat del partit-- pugui realitzar-se a tots nivells i amb totes les possibilitats. I, el canvi preconitzat internament, no podrà ser altre que el que els va donar una raó

---

1. No obstant, és cert que justifiquen contínuament la seva col.laboració amb l'argument que són moments difícils i caòtics en què no es pot seguir abandonant l'administració de la ciutat en mans ineptes. I també és cert que, el 17.X.1930, justificant el canvi d'actitud en el de la pròpia situació, la seva minoria de regidors publicarà una nota en la que renuncia al seu mandat per no poder ser considerat com a dimanant del vot popular.

d'ésser, aquella feina de "Catalunya endins", que en la seva actual modernització, passa per avantposar, com a qüestió prèvia, el que es va convertir en el seu eslògan polític: "Catalanisme, Liberalisme, Democràcia, República".

Aquest és el valor del manifest llançat per Acció Catalana a principis de març. En aquest text, que analitzarem en el seu moment, hi trobem, en forma de declaració oficial de partit, el canvi i els mínims a què s'han de referir les seves necessitats intervencionistes. Però aquest text, a més, representa una denúncia, la manifestació de la frustració que senten en veure's allunyats de la seva missió de directors i constructors. Els successius comentaris al manifest, sempre molt més explícits, ho demostraran palesament.

El cas particular d'En Jaume Bofill, a qui hem de fer especial referència, és enormement significatiu en aquest sentit. Sembla talment com si el nostre personatge es mantingués pràcticament allunyat del tot de la vida política. Bé és cert que, pels seus articles periodístics, sabem que no ha abandonat del tot l'anàlisi constant de l'actualitat catalana, espanyola en general, i fins internacional. També per la seva activitat periodística el veiem en alguna ocasió compromès i moderadament solidaritzat amb postures, catalanes, de repercussió generalitzada i d'abast popular. I també és cert que, durant aquest període, escriu L'altra Concòrdia, la seva personal col.laboració bibliogràfica a aquest moment de revisió i fixació polítiques.

Però la seva projecció pública resta somorta. Posem-ne un exemple; ens sorprèn extraordinàriament, per la gran pro-

jecció que En Bofill ha tingut dintre la vida catalana recent, no trobar aquest inquiet pels temes del catalanisme entre els signants del manifest inicial de "Palestra", Als joves de Catalunya;² i més quan veiem que la creació d'aquesta entitat, que respecta la plena llibertat ideològica, religiosa, moral o política, respon a un desig d'estendre entre "les joves promocions" la defensa de l'ideal català, amb la difusió bàsica del coneixement de la terra, la llengua, la història i la cultura catalanes.

Dubtem que En Bofill n'hagués estat al marge anteriorment. Bé és cert que poden existir circumstàncies d'ordre personal que reforcin el seu característic retrotraïment; però, conscientment, ens hem mantingut allunyats d'aquest tipus de consideració al llarg de l'estudi i sempre que ens ha estat possible. En canvi, sí que hem d'apuntar algunes consideracions més generals, socials i polítiques, que han d'involucrar En Bofill i reforçar-li aquesta espècie d'abstencionisme polític. Ens referim, de forma especial i primera, a la neutralització de què és objecte i que prové de les pròpies característiques del període que ara tractem. Sense voler exhaurir el tema, ens veiem precisats ara a dir que, per un cantó, la gent com En Bofill se sent certament desorientada en moure's en un moment radicalitzat en extrem i en el que no ocupen cap forma del poder. Per al-

---

2. El manifest porta la data del 10.IV.1930. "Palestra" estarà inicialment presidida per En P. Fabra, posseint les oficines a l'edifici "Tivoli" del carrer de Casp.

tra banda existeix la por de comprometre's amb un poder encara lligat amb la dictadura de forma massa clara; ja la renúncia que per a molts va significar el gest de retornar a l'Ajuntament, resultava massa perillosa per a estendre-la fora de l'àmbit estrictament local i justificable per l'adquisició d'unes majors possibilitats de reforçar "secretament" la feina de "Catalunya endins" i, de cara enfora, per a salvar el municipi del caos a que l'havia abocat la dictadura.

Però, per altra banda, existeix una altra raó poderosa. La gent com En Bofill --i ell, molt especialment-- han vist com se'ls prenien dels dits quasi tot el poder que anteriorment tenien en usdefruit i se'ls ha empès altra volta a una lluita interclassista per a la consecució de les posicions més mínimes. Ha desaparegut el poder de la Mancomunitat, el qual, encara que molt deteriorat el 1923, representava el marc institucional on es movia En Bofill, i era, en definitiva, la promotora de les seves grans iniciatives. Precisament la necessitat d'aquesta Mancomunitat, la demostrarà de forma clara en una de les seves característiques "Cròniques" a "La Publicitat". En ella, i sota el significatiu títol, El primer clam, argumenta la necessitat prèvia del retorn polític, però també "tècnic", de l'única institució oficial que responia a una voluntat de Catalunya, democràticament expressada. Precisarà, a més, que la restitució de la Mancomunitat, ha de representar una qüestió prèvia i, per part del govern, una prova de bona voluntat del centre en el camí cap a la normalització total.³

---

3. J. Bofill: "Crònica" El primer clam, "La Publicitat", núm. 17.465, 10.IV.1930, p.1.

Sotmesos a la inseguretats que es deriva de la comprensió de la magnitud de la crisi mundial per la que travessen els valors "tradicionals", gent de les característiques d'un Bofill es veuen abocats a la lluita política en un moment de transició, de per si confusionari, en el que, per sobre del matís intel·lectualitzant i davant de qualsevulla iniciativa, el que senyoreja és la idea del front únic, excessivament matusser i que arracona el particular i primmirat punt de vista d'un Bofill.

En un article del mes de maig farà una referència molt concreta sobre aquest tema en parlar de L'especulació dels Fronts Únics.⁴ En aquest article editorial l'autor vol fer notar que no es parla de front únic amb mires electorals, i amb l'inconvenient que, a més, se'l fa passar per sobre de les autoritats ja elegides democràticament. A aquesta quasi reclamació personal hi afegeix, per un cantó i en l'anàlisi concreta de la realitat política catalana de 1930, la idea que quan dos partits són tan afins, el que cal és que es fusionin; per l'altre, que, davant les eleccions, el que convé és que els partits, en presentar-se sols, ofereixin al ciutadà el ventall de possibilitats polítiques, en tota la seva varietat. Interessant punt de vista aquest (encara que la pràctica el demostrarà curt de mires), en provindre d'un sector que abans de la dictadura experimentava un creixement predicament electoral i que es creu, a més, amb la possibilitat de presentar-se amb un programa electoral, basat en la

---

4. J. Bofill "Crònica", L'especulació dels fronts únics, "La Publicitat", núm. 17.500, 13.V.1930, p.1.

incomparable presentació d'una obra constructiva de govern. A aquestes dues raons cal afegir-ne una altra, també de caràcter polític, derivada de la confiança que els donen els resultats de la seva penetració comarcal anterior, tendència que no deixaran de banda, tot adaptant-la a les noves circumstàncies.

A la modificació d'aquestes circumstàncies, àmpliament desfavorables, s'hi ha d'esmerçar la gent d'Acció Catalana (i afins) amb tota la seriositat. En un to gairebé de broma amarga resumiria la situació En Nicolau d'Olwer el mes de març, dient que: "(...) El que no prevèiem, malgrat dels antecedents, és la posició cínica dels que, havent creat i mantingut la dictadura en profit propi, després d'haver-se'n desempallegat, també en profit propi, quan la mort ha clos els llavis del dictador, volen presentar-se com les seves víctimes i desvien totes les responsabilitats damunt el caigut. Per sort, no tothom està colpit d'amnèsia i l'opinió no permetrà que carreguin el mort al mort (...)." ⁵

La burgesia catalana va anar concretant aquest cinisme aparent (car en una valoració de conjunt hem de dubtar de la seva vertadera catalanitat o, millor, catalanisme) en una defensa, a fons, del sistema monàrquic amb el consegüent debilitament fins i tot tàctic, del seu programa tradicional de defensa dels "interessos catalans". A dreta llei, hem de dir que, aquesta, és una postura que respon, fonamentalment, al "despòtic" liderat d'En Cambó. Particulatment a través de la CHADE i, corpora-

---

5. Vid. "La Rambla", 31.III.1930.

tivament, com a resposta als interessos dels grups econòmics de Catalunya, no podem rebutjar (però tampoc demostrar fefaentment) el que En Cambó representi els interessos estabilitzadors, normalitzadors i continuïstes de l'inversionisme internacional; i, sobretot, en la difícil conjuntura per la que travessen els circuits econòmics internacionals al voltant de 1930.

El 20 de març d'aquest any --per donar una mostra indicativa del que dèiem--, el líder de la Lliga farà unes declaracions al diari "Le Temps", que podem qualificar d'explosives; es pronunciarà en el sentit que el republicanisme no té, a Espanya, cap importància i que, la República, només podria arribar per la insulstícia dels seus oponents i contradictors; s'ha de tenir en compte, també, que al país són molts els que no entenen la llibertat sense el desordre. Així, En Cambó està demanant l'ocupació del poder pels vertaders tècnics que, com a mesura tècnica més, no dubtin en fer servir la força per controlar la situació. Així afirmarà que, el govern, s'entreté massa a fer política de veritat, és massa escrupolós i lent, podent desembocar així altre cop en el fracàs i abocar el país en una nova situació de caos. La imminent actuació política d'En Cambó serà potser inoportuna però certament conseqüent. La Lliga tradicional li ve estreta, està massa compromesa amb una tradició política massa definida i, de cara a Catalunya, no es pot desempallegar amb facilitat de l'orientació imposada per En Prat de la Riba. Així, "abandonant" la Lliga, amb la creació de la Unió Catalana, vertader centre de discussió teòrica i de creació de tèc-

nics, i amb la posterior creació del partit espanyol Centre Constitucional, creu haver estructurat tot l'aparell extern que li ha de permetre controlar la situació.

Per més que la volguessin presentar com un organisme autònom i obert a tothom, Unió Catalana va ser generalment considerada com l'oficina tècnica de la "nova" Lliga que cercava de contrarestar el revolucionarisme del moment i la concòrdia del republicanisme català amb el socialisme espanyol, amb les forces democràtiques del centre i fins amb alguns sectors de l'anarcosindicalisme. Aquesta condició d'organisme tancat és la que apunta Ll. Duran i Ventosa dient que: "Unió Catalana vindrà a ésser el laboratori on els tècnics prepararan les coses que siguin necessàries als homes de la Lliga. S'ha creat un organisme nou per a aquesta funció, perquè en la vida interna del partit no hi hauria pogut viure, per les dificultats que hauria presentat el dinamisme necessari a tot partit polític."⁶

En J. Estelrich, l'home encarregat de tirar endavant el nou organisme, caracteritzava la Unió Catalana dient: " (..) sense soroll i sota apariències modestes ens proposem, ni més ni menys, fer un examen a fons de tots els nostres problemes de caràcter col·lectiu; una investigació de totes les reformes que haurien d'adoptar-se immediatament i a la llarga; un estudi o una recerca de les solucions proposades o proposables per a cada cas; l'entroncament d'a-

---

6. Vid. "La Nau", 31.X.1930.

quests problemes amb els problemes similars o idèntics de tots els pobles de l'àrea hispànica, l'harmonització de les nostres solucions amb les solucions dels pobles capdavanters de la humanitat civilitzada; l'aproximació vers punts de vista idèntics entre les regions de parla catalana; la coordinació amb totes les forces peninsulars; la cooperació en tots els camps de l'activitat internacional.^{7m}

La Unió Catalana d'Estudis Polítics i Econòmico-socials (que presideix en aquests moments F. Valls i Taberner) va ser fins i tot objecte d'intensos rumors sobre si seria el punt de confluència d'homes de la Lliga i d'Acció Catalana, no identificats, els primers, amb la política espanyolista que porta endavant En Cambó, i desfasats, els altres, davant les negociacions tendents a la trobada a Sant Sebastià. Enmig de les tensions socials i polítiques que comencen a palesar-se a principi de l'estiu, la Lliga pot fer circular rumors d'aquest tipus tot sentint-se progressivament aïllada. Però fins provenint d'un Bofill, que no s'amaga de marcar coincidències teòriques (que a vegades són de fons) amb En Cambó, el camí polític reiniciat per Acció Catalana després de caure en Primo de Rivera fa impossible tot acostament i la reconciliació de les tàctiques.

---

7. Vid. al respecte els comentaris que en farà Ferran Soldevila des de la secció "Política Catalana" de la "Revista de Catalunya". La reproducció del text d'Estelrich figura a F. Soldevila, Política catalana, "Revista de Catalunya", Barcelona, núm. 64, novembre de 1930, ps. 353-356. Vid. també: Isidre Molas, Lliga Catalana, op. cit. vol. II, ps. 225-227 i la biografia de Ferran Valls i Taberner de J.A. Parpal i J.M. Lladó que hi utilitza.

Intervenint ràpidament en la polèmica periodística (que s'allargarà durant mesos) que va encendre les declaracions d'En Cambó, En Bofill escriurà a "La Publicitat" la "Crònica" Els desorientats. El nostre autor s'ha adonat perfectament del pesimisme malintencionat d'En Cambó; ha comprès que de fet es tracta d'una crida a la unió de l'oligarquia (molt diversificada, sobretot després de la dictadura) perquè s'organitzi de cara a controlar el poder sense embuts. En Bofill afirmarà que, en predicar tan insistentment el que la llibertat és ordre, fa malpensar que, alguns que es diuen "liberals supeditarien l'adveniment d'un règim de llibertat civil a l'establiment material de l'estatu quo injust".⁸ En J. Carner també va intervenir a la polèmica fent menció molt més explícita de la postura burgesa en el moment del canvi. En el seu "Comentari" (l'altre article de fons de "La Publicitat") Els majors contribuents, afirmarà que el manteniment de la censura governativa i la clara mobilització de les dretes, són els mitjans que han desplegat per a assegurar-se "un traspàs idíl·lic a la normalitat".⁹

x x x

Com a home de confiança del rei, el general Berenguer tindrà per missió retornar la confiança i, a ser possible l'apinyament, d'aquesta dispersa i en el conjunt anacrònica oligar-

8. Jaume Bofill "Crònica" Els desorientats, "La Publicitat", núm. 17.460, 26.III.1930, p.1.

9. J. Carner "Comentari" Els majors contribuents, "La Publicitat", núm. 17.478, 16.IV.1930, p.1.

quia. El general Berenguer havia nascut a Cuba l'any 1873 i arribat al generalat l'any 1909. Havia estat ministre de la Guerra l'any 1918, passant després a ocupar el càrrec d'alt comissari del Marroc quedant involucrat en el desastre d'Annual, motiu pel que és apartat del servei. El 1924 és amnistiats passant a ocupar el lloc de cap de la Casa Militar del Rei, càrrec que ocuparà fins la caiguda de Primo. S'hade buscar, doncs, la unió i el suport imprescindibles per a poder controlar el retorn a la normalitat monàrquica. ¿Amb quines cartes pot jugar l'equip del govern per a no descompensar aquest equilibri tan inestable entre la necessitat d'una mínima evolució i la possibilitat ben real de la reacció desfavorable i el tancament dels sectors reaccionaris del país (oligarquia terratinent, Exèrcit, Guàrdia Civil, administració, Església i la mateixa burgesia --preferentment la que depèn de compromisos internacionals)? Concretem algunes idees que afecten, de forma especial, Catalunya. Aquí, el problema era doblement complicat perquè --i en fonamental oposició amb els sectors reaccionaris del país-- era impensable qualsevol retorn a la normalitat sense comptar, com a fase prèvia i com a mínim, amb la demostració de bona voluntat de buscar solució definitiva a les aspiracions catalanes; i, evidentment, només es voldrà i podrà arribar a un intent d'acostament als sectors burgesos per arbitrar els aspectes tècnics de solució de les aspiracions "regionals". ¹el que fa referència a les aspiracions nacionals de Catalunya, arribats a 1930 en què són reivindicacions monopolitzades en certa manera per les classes populars, l'acord o el simple acosta-

ment resultarà del tot impossible.

En aquest punt ens endinsaríem en un problema enormement complex, tractat a l'època, i dels que tampoc no se'n va sentir aliè En J. Bofill, especialment sensible, com sabem, a aquestes qüestions gairebé definitòries. Es tractava (i es tracta) de saber fins a quin punt és possible, des del centre de la península, que s'arribi a delimitar i a entendre el problema de la plurinacionalitat. El centre és integrista i cessarista, per això ha pogut crear imperis, manifestarà en una ocasió En Bofill i Matas. El cert és que anava quedant demostrat que ni els sectors progressistes d'aquest centre peninsular demostrarien una comprensió ni, de poder, una real voluntat de solució definitiva del "problema catalán".

A part aquest incís, que fàcilment ens podria fer caure en el sempre perillós àmbit de la història psicològica, podem dir que el general "erenguer no va tocar inicialment quasi res. La gent va tenir aquesta sensació i va caure en una perillosa desgana després del moment inicial d'eufòria de finals del mes de gener. De forma clarament antidemocràtica i tàcticament equivocada, el govern va centrar el seu programa en l'intent de retornar al país la confiança i la convicció de la supremacia absoluta del poder central. Però, en el camp polític, hi havia la qüestió prèvia de l'amnistia, tema per al que Catalunya resultava especialment sensible, per la situació anterior i l'actuació de la dictadura envers ella. També hi havia, a més del problema cabdal de l'autonomia, la qüestió de la normalització de la vida municipal, amb uns ajuntaments que, anteriorment, havien ar-

ribat a jugar un paper polític molt important (a través de les assemblees municipals, per exemple). Un altre punt important, que es va començar a abordar a mitjan abril, era la restitució o la rehabilitació de tantes entitats catalanes, suprimides, suspeses o copades per la dictadura, punt que podia ser considerat com a fonamental de la política d'opressió anticatalana del directori.

En un altre ordre de coses, però també molt polititzat, hi havien tots els aspectes que feien referència a la especialment perseguida cultura catalana, homenatjada pels intel·lectuals castellans de primer ordre en donar-li una condició de màrtir peninsular. El 1930, per la seva significació, hauria pogut ser simbòlica la restitució de l'Institut d'Estudis Catalans a mitjan d'abril. Però, altre cop demostrant l'absoluta falta de connexió entre el govern central i la vida real de Catalunya --a tots nivells--, el que podia pensar-se com una mida espectacular, va passar pràcticament desapercebuda en els diaris catalans, motivant, fins i tot, alguna protesta per part dels mateixos afectats directament. De Catalunya estant es va dir que no podia considerar-se una restitució el que l'Institut comptés amb una assignació en la partida de cultura de la Diputació. L'organisme, de forma més o menys clandestina, no havia aturat la seva activitat ni durant la dictadura. No cal dir que, com les altres mides, les que fan referència a la cultura tampoc no passaven de l'estadi de les promences i els formulismes. No existeix cap interès per facilitar el renaixement de la vida catalana; molt més en les facetes en què aquesta porta un segell

encara que només sigui remotament popular.

A nivell oficial, la transició es va fer en base al rellevament d'algunes de les autoritats més significativament compromeses amb el directori i que de forma clara eren la personificació de l'ocupació i repressió de Catalunya. Com una de les primeres mides de bona disposició del govern, el consell de ministres del dimecres dia 26 de març va acordar nomenar l'infant Carles capità general de Catalunya. El cessat, el general Barrera, va declarar a la premsa que ell no havia demanat la dimissió sinó que havia estat tret pel catalanisme.

Respecte al rellevament del general Barrera de Barcelona, J. Milego en la seva biografia tendenciosa però enormement interessant car l'escriu sota el dictat d'aquell, assegura que de forma expressa el cap del govern va confirmar al capità general de Catalunya en el seu càrrec amb l'encàrrec de continuar amb la mateixa tasca "pacificadora", "integradora" i "espanyolista" que havia menat durant la dictadura. Però --assegura Milego--, el general Barrera de seguida es va adonar que en Berenguer havia d'anar, per raons polítiques i d'Estat, a desfer el bo i el dolent de l'obra de Primo de Rivera. Amb el general Despujols "vengut" a la Lliga, tornats als seus càrrecs els representants locals de la "vella política", amb la "reconquesta" catalanista ("separatista") d'institucions, centres i ateneus, amb un govern amb En J. Ventosa, En L. Matos (advocat de la CHADE) i el duc d'Alba (vice-president també de la CHADE), amb el retorn diari dels emigrats nacionalistes i un llarg etcète-

ra, el nou govern desfeia en pocs mesos l'obra pacient de quasi set anys de dictadura.

El vespre 30 de març va marxar el general Barrera de l'estació de França, congregant-se, per a acomiadar-lo, gent addicta que, posteriorment, van provocar algun conflicte amb la policia, en pretendre manifestar-se en direcció a les Rambles.

Aquest catalanisme a què feia referència el general Barrera, havia tingut una altra victòria amb el nomenament de Joan Maluquer i Viladot com a president de la Diputació de Barcelona. Home monàrquic, moderat i de catalanitat provada, un veritable "prohom", En Maluquer es va proposa com a fita política la nova unió de les quatre províncies i la captació de la política catalanista per la consecució d'un "statut dintre la legalitat monàrquica. La gestió d'En Maluquer, encara que significava una catalanització de la Diputació, va estar presidida, en aquell sentit, pel més sorollós dels fracassos; la Lliga va rebutjar de col.laborar i Acció Catalana va negar el seu concurs per la consecució d'una nova Mancomunitat considerant-la anacrònica; pel que fa referència a l'Estatut, argumentarà que és una solució que no podrà arribar aïllada de la que es vulgui donar a la reforma política de l'Estat.

Per la pròpia naturalesa de la iniciativa d'En Maluquer, no hi hadubte que el tema de la "represa de l'Estatut" havia d'interessar enormement En Jaume Bofill, no ens ha d'estranyar que reculli compagini notes sobre el tema i que en rebi cartes, demostrant la seva influència com a teoritzador alho-

ra que el lloc encara preeminent que ocupa dintre Acció Catalana, així com en tantes altres institucions on es deixa sentir la influència, ja sigui de la seva religiositat, del seu pas per la Mancomunitat, de la seva defensa de la llengua catalana, de la seva condició de deixeble predilecte d'En Prat de la Riba, de la seva condició de teoritzador del nacionalisme (en la defensa de la "Doctrina Nacionalista" a la Conferència Nacional Catalana de 1922) o, com ocorre normalment, la influència del conjunt de la seva personalitat i de la provada honestedat de la seva postura.

S'ha de tenir en compte, primerament, que En Maluquer i Viladot va intentar aquesta "represa de l'Estatut" partint --com afirmava-- de la legislació provincial de la Dictadura i defensant la responsabilitat única d'una Comissió o Ponència interprovincial en l'elaboració del projecte d'"estatut a presentar que en l'inicial iniciativa de mitjan maig de 1930 es presenta com el text que reguli la vida del futur "organisme regional de Catalunya".¹⁰ O sigui que el president de la Diputació de Barcelona estava proposant aprofitar l'estat de coses heretat de la dictadura per a reprendre, ara des del partit monàrquic català, el plet de l'autonomia però responsabilitzant uns organismes provincials mancats del consens popular i marcant, com a procediment a seguir, el marc d'una legislació oficial dictatorial que Catalunya en pes combatia per il.legal en la diversitat de les seves manifestacions.

---

10. J. Maluquer: Una mica d'història, p. 106.

En la reunió inicial entre les quatre diputacions, celebrada a Barcelona el 26 de juny, En Maluquer continuava defensant aquest punt inviable. Van ser En Sagué, En Jordà i En Bastardes els que s'imposaren un nou procediment: el d'acusar invitació als partits i organitzacions polítiques de Catalunya perquè s'integressin a la ponència interprovincial que havia de presidir En Maluquer. Com afirmaria l'endemà en Carles Capdevila des de "La Publicitat" aquest era l'únic camí que garantia la molt pregonada "unitat espiritual de Catalunya".¹¹

Però dins l'ambient de gran politització, a Catalunya i en general, amb què coincideix la iniciativa, la negativa dels partits a la col.laboració no es va fer esperar. Els d'esquerra denunciant la situació il.legal en què es troba el país després de la dictadura i acceptant com a punt mínim d'acord per a començar a treballar en l'afer, l'Estatut d'Autonomia de 1919; pel seu cantó, Acció Catalana denunciant, com dèiem més amunt, l'anacronisme que significa en 1930 el retorn de la ¹⁴mancomunitat i declarant que l'autonomia de Catalunya ja no es podia separar del plot polític de reconstrucció de l'Estat.

Per les raons justament oposades, la Lliga Regionalista retirarà el seu suport al president de la diputació barcelonina. Lloant la iniciativa d'En Maluquer, la Lliga lamenta l'actuació de les esquerres de Catalunya, sobretot en un moment en què les urnes no han clarificat el poder i la representativitat

---

11. "Crònica" (no signada): La unitat espiritual de Catalunya, "La Publicitat", 27.VI.1930, p.1.

dels partits polítics, i no vol col.laborar en un intent que, com el de gener de 1919, desemboqui en el més rotund fracàs per la seva inviabilitat.¹²

Aquesta postura de la Lliga, que venia avalada amb la signatura de l'Abadal en nota del 8.VII.1930, va ser criticada durament per En Nicolau d'Olwer des de les planes de "La Publicitat" un parell de mesos més tard, quan la iniciativa d'En Maluquer estava ja a les seves acaballes. La Lliga --segons En Pabón, el propi Cambó-- no tardaria a llençar la seva resposta, que començarà titllant En Nicolau d'Olwer de savi que s'ha venut el sentit de la realitat darrera els pergamins medievals. L'argumentació apareguda a "La Veu"¹³ fa referència al període novembre de 1918 a gener de 1919 i a com les pressions impolítiques de l'esquerra catalana van desbaratar una campanya pro-autonomia que sota el comanament de la Lliga es podia considerar ja guanyada.

Concretant la intervenció d'Acció Catalana, podem dir

12. El mes de novembre la iniciativa d'En Maluquer restava definitivament liquidada. La demanda de concòrdia que llançava "El Matí" en la seva edició corresponent al 16 de novembre, no podia fer-se realitat i més en l'ambient preelectoral que es respirava. Com hem comentat, no resultava viable ni la iniciativa del diputat Guanyabens en el sentit de restablir la Mancomunitat com a pas previ per a demanar la implantació de l'estatut de l'any 1919. Al respecte, vid. F. Soldevila: Política Catalana "Revista de Catalunya", núm. 63 novembre 1930, ps. 240-244 i núm. 64, novembre 1930, ps. 353-356.
13. "Un historiador del segle XX": La Història i la Llegenda, "La Veu de Catalunya", núms. 10.734 a 10.737, del 12 al 15 de novembre de 1930, p.5, I, II, III i IV, successivament.

que aquesta es volia condensar en un document que el partit titula Posició d'Acció Catalana davant la iniciativa del president de la Diputació sobre l'Estatut de Catalunya (Barcelona, juliol 1930) i en el que es diferencia "sobre procediment" i "sobre contingut". Referent al procediment i avalant la participació dels partits polítics, concreta que Acció Catalana defensarà a les Corts el futur projecte refrendat el qual hauria d'estar llest abans d'unes possibles i properes eleccions legislatives. Sobre el contingut, i prenent com a base de convergència el Projecte d'Estatut d'Autonomia de 1919, precisen que s'ha d'imposar el sufragi universal, amb votació per llista i representació proporcional, amb separació de poders, i amb plena sobirania catalana, i diferenciació respecte l'Estat en les facultats que se li reservin, amb hisenda directa i pròpia, amb facultats amplíssimes en qüestió d'ensenyament i cultura i amb un total imperi de la llengua. I acaba l'informe precisant que: "(...) les necessàries reglamentacions casuístiques deuriem deixar-se a l'activitat de comissions previstes en l'estatut, en quant es referissin a afers anteriors a la implantació d'aquest i de l'organisme de govern català, un cop ja fos constituït".^{13/1}

En definitiva, i per acabar, la iniciativa d'En Maluquer venia a morir, segons declaracions de la ponència, no pel fracàs de la gestió presidencial, sinó davant la impossibilitat

---

13/1. Posició d'Acció Catalana davant la iniciativa del president de la Diputació sobre l'Estatut de Catalunya, Barcelona, juliol 1930, dues holandeses mecanografiades. Vid. arxiu particular J. Bofill, Secció Treballs (10) A.C. 1931, núm 1.

de coordinar l'enorme diversitat de criteris que exposaven els partits catalans, tan diversificats. De tota manera, podem afegir, davant d'aquesta represa de l'"afer Estatut", com davant la iniciativa de la "Intel·ligència d'Esquerres" o de qualsevulla altra potser menys institucionalitzada (com, per exemple, la pertinença al Comitè Pro-presos), els partits polítics catalans s'estan veient progressivament forçats a definir-se i per tant a delimitar-se posant a segon terme qualsevol voluntarisme republicà, català, democràtic o monàrquic. Sotmesos a alternatives cada cop més extremes, les seves respectives postures i proclames ens ajuden enormement a comprendre (a posteriori) les línies bàsiques del període.

Per acabar les referències a la iniciativa d'En Maluquer referent a la "represa de l'Estatut", hem de consignar un altre aspecte, fins a cert punt allunyat de la dinàmica específica dels partits polítics, demostratiu de la reacció contra la reunificació de les quatre províncies, de la qual en volen ser els impulsors els sectors conservadors i caciquils de fora de Barcelona. La dita reacció es va iniciar, a principis de juny, a Girona, creant-se un comitè que es reuneix al Círculo Monàrquico de Gerona.^{13/2} En topat amb el buit administratiu i amb el de les autoritats provincials, convoquen una reunió a la Cam-

---

13/2. La primera actuació consisteix en enviar un telegrama al ministre de la Governació (6.VI.1930) que signa el Comitè: Puig, Gultresa, Padrosa, Mateu, Bosch, Sastraque, Bosch, Mestre, Gener. Vid. Archivo General de la Administración del Estado (Alcalá de Henares). Lligall 100, núm. 161 caixa 258.

bra de la Propietat en la que es discuteix el fort cop que representaria el projecte d'En Maluquer per als propietaris urbans en desaparèixer, entre altres, les delegacions d'Hisenda i Obres Públiques. En vista que el diari gironí "La Ciudad" no els publica els seus articles, creen una comissió (que formen Casadevall i Franquesa) per veure si aglutinen els propietaris de Lleida i Tarragona. A més, emplenen la província de Girona amb pasquins significatius --que, per altra banda, la mateixa policia es cuidarà d'arrencar-- que volen incitar, fins cercant precedents en els remences, l'oposició activa al centralisme barceloní.^{13/3} Evidentment, l'exclusivitat dels interessos a defensar, els noms dels impulsors, la impopularitat de les argumentacions i fins el buit oficial, fa avortar aquesta iniciativa, per altra banda, ben significativa.

13/3. El text del pamflet diu:

"GIRONINS: La Diputació Única representa el trasllat de les Obres Públiques, d'Hisenda, del Govern Civil i de tots els serveis provincials a Barcelona, l'opressora de Catalunya. Per a impedir la ruïna moral i material de les nostres comarques, oposeu-s'hi de totes maneres i recordeu els traïdors que els ajuden.

"GIRONINS: Recordeu que sou fills d'aquells Remenses que vanceren la Generalitat de Barcelona. Aleshores com ara volia Barcelona absorbir-vos i esclavitzar-vos i no ho aconseguí. Defenseu nostres institucions gironiïnes contra La Diputació Única. El qui va contra la seva terra és un malvat.

"GIRONINS: Barcelona, la marastra de Catalunya, ha completat la ruïna de la nostra terra. Alseu-vos, com un sol home, contra la Diputació Única!! Si no ho fem, els nostres fills ens en demanaran compte."

Finalment, podem afegir, conjuntament amb una parcial promesa de l'autorització d'actes de propaganda política a partir de primers d'abril,¹⁴ l'anunci del general Berenguer (fet a mitjan maig) d'anar a la revisió del cens que permetés la convocatòria d'eleccions fiables, mitjà aquest d'arribar a la reobertura de les Corts amb una possible missió constituent. Però aquest seria el gran fracàs polític del govern Berenguer, la causa final i externa de la seva caiguda a principis de 1931.

L'oligarquia, amb la seva característica estretor de mires pel que fa referència a la pròpia actuació de conjunt, va desautoritzar un programa que considerava precipitat i absolutament perillós pel fet que significava jugar-se el control del país a una sola carta, en un moment d'excepcional efervescència. I, a part aquestes pressions internes que fan fracassar la iniciativa política de l'equip Berenguer, el cert és que la situació real de mobilització a Catalunya està jugant un paper fonamental en aquest període de transició.

---

14. El 3 d'abril de 1930 el ministre de la Governació va passar una circular a tots els governadors civils avisant-los de les dificultats que sorgirien en el moment d'anar ampliant les llibertats del ciutadà. La circular venia precisament a regular l'actuació eficient de la força per a mantenir l'ordre públic i no permetre cap excés. En un posterior "despacho telegráfico" (7.V.1930) el ministre avisava que les governadors no podien autoritzar cap acte ni reunió de caràcter polític que no comptés amb el permís exprés del mateix ministre. Vid. al respecte, A.H.N. Gobernación, Llig. 51-A, núm. 7.

La 4 d'abril de 1930, la Unió Socialista de Catalunya va llençar un manifest, la seva represa política després de la dictadura, on s'analitzava el període donant parcialment el to d'unes aspiracions bastant generalitzades. Els socialistes catalans afirmen que el moment és d'una gran politització general, ja que (i com a concreta lliçó extreta de l'experiència dictatorial), qualsevol moviment adquireix de seguida proporcions populars que prenen formadavant un problema concret: el front únic republicà és la forma de mobilització popular del moment. A Catalunya és palesa la voluntat col·lectiva de constituir-se en "estat federal amb la República espanyola."¹⁵ És per això que, a Catalunya, els moviments col·lectius tindran una rellevància molt més gran que a la resta d'Espanya on l'activitat de l'oposició --en gran part d'esquena al poble-- està girant al voltant de grans declaracions polítiques (com les d'Alcalá Zamora al Teatre Apolo de València, la de Sánchez Guerra o la de Maura) o d'iniciatives tan elitistes com la de l'Ortega y Gasset.

A Catalunya s'està donant el que al moment es va denominar un "rebrotament de la catalanitat" del que, si externament és la petita burgesia qui en porta la batuta, en moltes ocasions només pot fer sentir el seu paper dirigista en el llançament de les iniciatives, ja que, ràpidament, es produirà una

---

15. El manifest està signat, entre altres, per En G. Alomar, En J. Xirau, En J.M. Massip, En Joan Aleu, En R. Campalans, En M. Serra i Moret, etc. Vid. per exemple, "La Publicitat", 4.IV.1930.

resposta popular progressivament important. És un període d'una gran atomització d'iniciatives; però dintre el caos aparent podem apreciar una catalanitat i un republicanisme cada cop més esquerrà que dia a dia s'aniran concretant en respostes més homogènies.

Així, si en principi podríem titllar de minoritàries, iniciatives com la ja apuntada de "Palestra", com la de l'"Esquerra Universitària" que sorgeix a principis d'abril, o la d'un Pestaña a Madrid, el mes de març, afirmant que estan al costat del catalanisme perquè els interessa "como problema de libertad", o també unes altres, més anònimes, destinades a aconseguir un monument a En Pi i Margall, un homenatge a En Pompeu Fabra, o un carrer que porti el nom del doctor Martí i Julià, en considerar, doncs, totes aquestes iniciatives en conjunt, o en relacionar-les amb l'escalf popular que va voltar la campanya pro-amnistia, hem de considerar la progressiva imposició d'una situació de fet, omnipresent, que ha de fer variar per força postures personals o de grup o programes de partit.

La mobilització pro-presos, exiliats polítics i presos socials es va iniciar, de fet, amb la caiguda de Primo de Rivera. No obstant, el mes de març va ser quan va començar a adquirir tota la seva força amb l'oficialitat que li donava un telegrama del Col·legi d'Advocats (amb 543 signatures) demanant un decret d'ampliació de l'amnistia. Voltant aquesta iniciativa trobem una extraordinària campanya periodística (amb debats, articles i notes de pertot arreu), un moviment femení destinat a recaptar diners i signatures, telegrames massius a Madrid, de-

claracions personals i l'actuació conjunta d'entitats, amb un clar ressò ciutadà, que constitueix el reflex d'una mobilització general extraordinària.¹⁶

La campanya va arribar a fugir del poder de convocatòria de cap partit; en cap altre lloc d'Espanya representarà, com aquí, la resposta a una politització tan real, interclassista diríem. Quan el mes de març van venir els més representatius intel·lectuals castellans per ser objecte de l'homenatge de Catalunya en reconeixement de la seva actuació digna durant la dictadura, els organitzadors no van poder evitar que es polititzés un acte qualificat expressament a priori d'apolític. També aquí hi va haver declaració pro-amnistia; en un dels actes, a Sitges, es van produir grans aplaudiments quan En Xirau va llegir un telegrama del sector obrer adherint-se a l'acte i demanant a la intel·lectualitat (a la que reconeixen com a única aristocràcia possible) que es pronunciï de forma expressa sobre la qüestió de la revisió del decret d'amnistia.

Amb data 23 de març, i signant com a comissionats Vendrell, Farreny, Salto i Montserrat, el Govern Civil va cursar

---

16. Sobre aquest tema de l'amnistia i de la reorganització del moviment obrer i el d'oposició en general (la reorganització de la FUE per Sbert, celebracions de mítings, etc.) és imprescindible, a part l'estudi detallat de la premsa barcelonina i de les comarques, la consulta dels fons del Ministeri de la Governació (que encara guarden a l'A.H.N. de Madrid) que qualifica de forma interessant els documents que rep i expedeix ("Amnistia", "Conflictos obreros o sociales", "Mítines", "Comunismo", etc.) conservant-se les circulars d'ordre intern, les demandes d'informació, precisions sobre individus concrets, relacions amb organismes anticomunistes internacionals, etc. Ens falta -i desconec- la seva positiva existència- consultar, al mateix nivell, els fons d'arxiu del Govern Civil de Barcelona.

un telegrama al ministre de la Governació en el que hi llegim:

"En nombre de más de quince mil personas que en Barcelona hemos recibido cordialmente a los intelectuales de Castilla, creyéndolo de justicia, con el mayor respeto rogamos V. E. se digne interesarse por la aplicación amnistía que Cataluña entera solicita y revisión causa llamada Garraf"¹⁷

Referent a aquest episodi de la concòrdia dels intel·lectuals (En Bofill hi participa directament signant la convocatòria), podem afegir-hi, per exemple, el comentari final que hi fa en Roberto Castrovido, una setmana després dels fets, en un article que titula La personalidad de Cataluña, i en el que considera l'acte: "(...) de enorme significación y de eminente trascendencia política. Se ha dicho que no es política la invitación de los catalanes a los demás españoles, confundiendo la verdadera política con las habilidades, los secretos, el deporte de la zancadilla y otros viejos recursos para lograr el Poder o conservar predicamiento".¹⁸

Com afirmarà el president de l'Ateneu de Madrid, En Marañón, si la convocatòria havia estat apolítica, "catalanes y castellanos nos hemos dado cuenta de que el destino de España está jugándose ahora para muchos decenios, quizá quien sabe si para siempre, y que la responsabilidad de este moment gravita en gran parte sobre nosotros

17. Vid. A.H.N., Fondos modernos, Gobernación, Lligall 4-A-16.

18. Vid. Cataluña ante España, "Los Cuadernos de la Gaceta Literaria", Madrid, núm. 4, 1930, p.287.

(...) No hay aquí, sin duda, obra de partido ni de caudillaje; pero la política de estos instantes, la que ha de rehacer el país, la que sentimos todos, políticos o no, con un fervor de religión, está precisamente por encima de todo esto, que ahora, al cabo de los años, se quiere resucitar (...)¹⁹

Com a portaveu dels "castellans", En Marañón marca la conveniència que la intel·ligència del país accepti la necessitat de la solució federal i --fet també molt interessant-- que prenguin consciència que formen una élite "unidos en la misma fe civil" que, com a finalitat que resumeix les altres, labora per la modernització d'Espanya. És el que afirmava En Nicolau d'Olwer prologant els actes des de "La Publicitat" amb un sentit més polític en afirmar que la dictadura representa l'intent de suprimir el plet català i si hi ha dictadura a Catalunya, afirma En Nick, també hi serà a la resta d'Espanya, és a dir, contra els intel·lectuals espanyols.

A part, doncs, els aspectes més concrets, ens trobem davant una important manifestació de la presa de consciència de la intel·lectualitat castellana com a tal, tendència que, com ja hem indicat, la dictadura va ajudar a donar cos polític abocant-los al camp republicà, socialista o "liberal-socialitzant" que ofería una alternativa global a la situació monàrquica. En aquest sentit, l'atracció de Catalunya resultava evident. Abans de la solució política concreta i real, el plet de Catalunya,

---

19. Cataluña ante España, op.cit. p. 277.

com a plet de llibertat àmpliament estructurat, se'ls presenta en el centre d'unes aspiracions que en el seu sentit ampli poden fer sorgir del regeneracionisme. Per altra banda, a Catalunya, el partit de la intel·lectualitat, amb totes les imprecisions que veiem oportú introduir a l'hora de determinar els seus límits, era quelcom que funcionava normalment des d'abans de la dictadura; i, pel que fa referència a la intromissió intel·lectual en el govern interior de Catalunya, era un fet que comptava amb l'aval de més d'un quart de segle de durada.

Una de les conseqüències pràctiques que es deriven de la concòrdia dels intel·lectuals catalans i castellans és la creació, a Madrid, de la Casa de Catalunya. En un full volant de presentació, el qual porta data de 24 de maig de 1930, es precisa que "Informa aquest propòsit un sentit de permanència i de prestigi que veuen que han de tenir les relacions d'ordre espiritual i d'ordre econòmic entre Catalunya i la resta d'Espanya"^{19/1}

Tornant als fets concretament catalans, podem dir que pocs dies després d'aquest acte transcendent de la concòrdia dels intel·lectuals, en ésser suspès un acte massiu, els organitzadors (J. Aiguader, M. Carrasco i Formiguera i J.

19/1. El mencionat full volant precisa que les tasques a organitzar seran de caràcter cultural, econòmic, administratiu i turístic. La junta organitzadora la componen: Joan Pardo Werhle (advocat); Pere Coll (director dels tallers Espasa Calpe); Antoni Pugués (periodista); Rafael Martí Sardà (enginyer); J. Vila Sacanell (comerciant); J.M. Ruiz Manent (advocat i escriptor); Joan B. Altés i Roig (periodista); Ignasi Armengou (advocat); Benjamí Nonell i Camp (metge); L. de Andrés i Morera Galicia (advocat).

Casanovas) acorden, com a resposta, que el 28 de març el poble de Catalunya en pes enviï una postal a la presidència del govern amb les paraules "amnistia-llibertat"; quasi pertot arreu es van acabar les postals i, a finals de mes, es calculava que la campanya havia mobilitzat unes cent mil persones. Pels mateixos dies, a més l'entusiasta adhesió dels estudiants universitaris i dels instituts (un dels sectors que primer s'havien afegit a la campanya), es lliuraran a la Diputació sis grossos volums que contenen les signatures femenines que s'han recollit. A principis del mes següent, "La Publicitat" iniciarà una subscripció pro-presos, iniciant-se també la venda de segells per la mateixa causa, procediment que s'arribarà a popularitzar tant que el Govern Civil es veurà obligat a donar explicacions davant la seva prohibició. Fins "La Veu de Catalunya" es veurà obligada a protestar de la pretesa exclusió d'En Macià del R. D. de revisió de l'amnistia, el qual, "sin menoscabo del principio de autoridad" del govern, arribarà el 14 d'abril de 1930, essent el segon dels tres o quatre que arribarà a concedir.

Com a victòria, s'havia aconseguit la parcial claudicació política del govern. També un alleujament de les condemes dels simbòlics "responsables" del pretés regididí de Garraf;²⁰ però quedaven, evidentment, moltes qüestions pendents de les quals, com a mínim dues eren fonamentals per a Catalunya: per un cantó, la derogació del Reial Decret del 18.IX.1923 dit

---

20. Aquests eren: J. Comte, M. Badia, J. Garriga, F. Ferrer, J. Julià, M. Perelló, i D. Civit.

"contra el separatismo" i, per l'altre, com a problema especialment candent per a la Catalunya industrial, el problema de l'amnistia per als presos socials.²¹ Quan Berenguer va venir a Barcelona, a finals de maig, acompanyant els reis, va declarar als periodistes que la qüestió dels presos socials era de la competència del ministre de "Gracia y Culto". I referent al problema de l'antiseparatisme al que el rei havia oficialitzat amb la seva "brabuconada" del 19 de maig de 1924, en afirmar, parodiant el seu antecessor Felip V: "Habiendo pacificado enteramente mis armas el Principado de Cataluña, tocaba a mi soberanía establecer gobierno en él", En Berenguer assegurava als periodistes que encara ni s'havia mirat la possibilitat de revisar-lo. No obstant, el 10 de juny d'aquell any, apareixia a la premsa el corresponent Reial Decret de derogació, que és impossible de considerar deslligat del procés de revisió del cens i la preparació del terreny per a la participació electoral.

Actuació d'Acció Catalana i d'En Jaume Bofill davant el moment polític

Vegem, a continuació, com respon Acció Catalana (i

---

21. En Bofill també participarà, encara que moderadament, en les demandes d'amnistia per als presos socials, fet aquest que motiva el que, des de "La Publicitat", es demana la creació d'un front únic ciutadà com el que s'ha donat recentment. Fem referència, per exemple, a l'article d'En J. Bofill "Crònica": Cal insistir, "La Publicitat" núm. 17485, 25.IV.1930, p.1. Afirma l'autor que no es tracta que l'amnistia afecti a pistolers a sou, professionals, sinó simplement a obrers empresonats per la defensa dels seus ideals, tan nobles o més que qualsevol altre.

també concretament En Bofill), davant aquest ambient complex, d'una inestabilitat social i laboral enormes i que presenta un quadre econòmic de perspectives tan poc falagueres, degudes, en gran part, a la repercussió de la baixa de la pesseta de l'any 1929, però, sobretot, a la política triomfalista de la dictadura.

El 3 de març de 1930, Acció Catalana publicava a "La Publicitat" un Manifest (d'actualització del seu ideari) on es fixava la seua doctrina, exposició que explicitava la seva posició davant el moment i el compendi de la doctrina de que havien de viure fins passada la proclamació de la República. I no cal dir que un dels màxims inspiradors --per no dir el primer-- d'aquesta "nova" doctrina, va ser En Jaume Bofill, el qual, contràriament al que això sembla indicar, i com ja ha quedat apuntat més amunt, sembla quasi definitivament relegat a un segon lloc dintre el comanament del partit i, en tot cas, lluny de l'anterior activitat que el feia gairebé omnipresent.

Pel que fa referència concreta al Manifest, Acció Catalana a l'opinió, primera manifestació oficial i pública d'aquest partit després de la dictadura, ens sembla inqüestionable que respon a una redacció primera i bàsica d'En Bofill. El manifest és extens i molt elaborat i, en ell, Acció Catalana es reafirmarà --actualitzant-lo-- en la validesa de l'ideari expressat inicialment en la Conferència Nacional Catalana. I aquesta present actualització passa, precisament, per la comprensió que Acció Catalana s'ha de convertir definitivament i expressa en un partit polític i que ha d'ésser, doncs, un "clos" d'in-

grés restringit. A partir d'ara s'acceptarà només a qui se senti identificat amb l'eslògan del partit (i la seva intencionada gradació) "Catalanisme. Liberalisme, Democràcia. República". I des del punt de vista tàctic, en la consideració que les monarquies cauen tant per la pressió de les idees republicanes com "quan els reis les han enfonsades", declaren voler col·laborar amb tots els sectors democràtics espanyols, comprenent que el problema de la llibertat de Catalunya està immers en el més ampli del de la reforma de l'Estat espanyol. I esperen que el poble: "Així, alliberat de la tasca reivindicadora i defensiva que avui l'absorbeix, podrà contribuir com és el seu deure, a la tasca universal del progrés i de la cultura."

Acció Catalana, que espera poder donar especial bel·ligerència a les joventuts "en qui cal fundar totes les esperances", es declararà un "moviment popular" (en contraposició a un partit personalista), defensarà el respecte al Pacte de la Societat de Nacions, al Pacte Kellogg²² i als arbitris del tribunal de La Haia. Propugna, per a l'enemic "que ha deshonrat el poble", no la revenja sinó el càstig, "el tractament del

---

22. Es tracta del Pacte signat al Saló del Rellotge del Quai d'Orsay de París, el 27.VIII.1928, per inspiració del secretari d'estat nord-americà Frank B. Kellogg i destinat a fer comprometre als signataris en el refús de la solució bèl·lica i en pro de cercar la solució dels conflictes internacionals per mitjans pacífics. Dintre les grans tensions del moment el Pacte va resultar "paper mullat". Per al text i comentaris, vid. "La Publicitat", núm. 16970, 28.VIII.1928 p.1. i núms. ss. En general podem dir que l'atenció d'aquests sectors pels temes de política internacional és profunda. Però, sobretot, resulta interessantíssim comprovar en quins temes se centra, fonamentalment, la seva atenció: el moviment hindú, la política anglesa, el naixement del feixisme, l'activitat de la Societat de Nacions, els moviments i plets nacionalistes del centre-est d'Europa, etc. destiquen entre tots.

criminal". I assegurarà també que és necessari l'enderrocament de la monarquia i, amb ella, el mite de la soberania absoluta de l'Estat, els defensors de la qual són, a Espanya, els únics separatistes.

Aquest manifest va obrir un període políticament prometedor per a Acció Catalana. Les adhesions es van anar succeint sense interrupció durant els mesos següents. Molts van ser els casals, cercles, ateneus, etc. de tendència catalanista i republicana, que es van adherir o van prometre la seva col.laboració incondicional a aquest partit que es definia així. Per altra banda, la represa d'Acció Catalana, va semblar revitalitzar o aglutinar, segons els casos, el moviment catalanista --ara de clar signe republicà-- de les comarques de Catalunya. La "nova" Acció Catalana en certa manera venia a clarificar el panorama polític català, sobretot en coincidir la seva reestructuració amb el desdibuixament perillós d'una Lliga ja massa clarament col.laboracionista. Precisament respecte a aquest èxit, que es podia veure com la continuació lògica del que havia tingut Acció Catalana abans de la dictadura, En Bofill va fer un toc d'atenció en un article que titulava El perill de l'èxit,²³ en el sentit que el vertaderament permanent era la dedicació a l'essencial feina de "Catalunya endins" i aprofitar fins i tot les avinenteses desfavorables per al partit, per a realit-

---

23. J. Bofill: "Crònica" El perill de l'èxit, "La Publicitat" núm. 17.487, 27.IV.1930, p.1.

zar una "feina de depuració ideològica interna".

Està per fer una valoració real i global de la repercussió de l'ideari catalanista i republicà, sobretot, a partir del mes de març de 1930. S'ha de tenir present que aquesta extensió havia de ser considerada important dintre el panorama del catalanisme. Davant les repercussions de la Dictadura, d'iniciatives catalanistes dintre la legalitat --com la d'En Maluquer--, de la crisi social i econòmica i de l'actuació classista i espanyolista dels dirigents de la Lliga, la iniciativa d'Acció Catalana (progressivament d'acord amb la que representa Acció Republicana de Catalunya) l'altra gran iniciativa institucionalitzada del catalanisme. Davant el camí agafat per la Lliga, considerant els programes catalanistes del món obrer encara minoritaris i els del republicanisme català condicionats a l'estructuració de partits i fronts polítics, no hi ha dubte que la d'Acció Catalana és a grans trets l'opció del catalanisme republicà i democràtic, i l'aval d'una solució que partirà de la situació adquirida abans de la dictadura.

En el pla concret, volem destacar l'adhesió de Mataró al corrent polític que vol organitzar el manifest de març. Si sota el comandament de la Joventut Nacionalista, Terrassa havia estat la ciutat "banc de proves" de la seva actuació, així com després --sota l'orientació d'En Bofill-- Olot va passar a ocupar aquest lloc, ara, després de la Dictadura, Mataró passa, fins a cert punt, a ser la punta de llança de l'organització de la tendència "Catalanisme. Liberalisme. Democràcia. República" per tot Catalunya. El 14 de març el "Diari de Mataró" re-

produïa ja el Manifest del dia 3 anunciant així l'organització de la nova força política.²⁴

Allà on trobem la ratificació, ampliació i posta en marxa de l'ideari exposat al Manifest de març, és en els parlaments fets en l'acte d'inauguració del nou local d'Acció Catalana, el 23 d'abril de 1930, essent encara el president del partit en Jaume Bofill i Matas. I és, precisament, en el parlament d'aquest on trobem més acusades les característiques que abans esmentàvem. Com queda dit molt més amunt, la intervenció de l'altre gran líder del partit, En Nicolau d'Olwer, va estar destinada, en gran part, a fer un balanç --un dels pocs que es produiran de cara al públic-- del que havia estat l'actuació del partit durant la dictadura.

En el seu discurs, En Bofill també va començar amb una breu, i obligada, "Revisió del passat", toc d'atenció destinat a desmarcar l'actuació d'abans de la de després de la dictadura. És curiós veure, en aquest sentit, com En Bofill precisarà que l'"abrandament" catalanista, del que ells en van ser protagonistes destacats (posa com a exemple rellevant el dels aplecs comarcals), va fer possible el que el cop d'estat de Primo no congongués a Catalunya amb el desmoronament de tot un règim. Seguirà dient que, en la nova circumstància postdictato-

---

24. Signen la convocatòria: Fr. Baladia, Simó Bonany, Joaquim Cabanyes, Domènec Campins, Martí Carbonell, Agustí Costa, Gaspar Duran, Anselm Gómez, Joan Iglésies, Ll. Julià, Fc. Julià, Jaume Llavina, A. Marfà, Fc. Mayni, Enric Mallol, J. Rabat, J.M. Ramèntol, Jaume Recoder, August Ribas, Emili Serra, Marçal Trilla, Pere Utset, Ll. Viladevall.

rial, Acció Catalana ja no pot ser considerada com "un poble en marxa"; voler predicar això seria persistir en el joc dels equívocs polítics. Així, i com a premissa del discurs, podrà concloure En Bofill que Acció Catalana és ja un partit polític, amb ideari i lloc específics, i en el que, per tant, ja no hi cap tothom.

Referent a la situació política general i expressant la postura del partit, En Bofill precisa que davant el problema de Catalunya ja "no es poden invocar qüestions prèvies". Com tants altres, el nostre personatge no preveu en absolut un canvi polític al país per un futur més o menys immediat.²⁵ No obstant, pensa En Bofill, si es produís el canvi i Catalunya no hi fos representada, el més segur és que es produiria el fracàs polític espanyol definitiu. A continuació, i partint d'aquestes premisses, l'orador passarà ja a glossar detalladament els principis directrius del partit: "Catalanisme. Liberalisme. Democràcia. República", essent la seva exposició i argumentació una perfecta condensació del pensament i la funcionalitat d'aquestes classes mitjanes.

D'aquest apartat del discurs, sens dubte la seva part fonamental, ens interessa destacar-ne dues característiques preeminents que van sobresortint de forma implícita. Primerament, el caràcter d'home tècnic, sempre identificat amb els

---

25. Del mateix parer serà En Nicolau d'Olwer en ser entrevistat per un periodista de "La Veu" sobre la situació del moment. A finals de maig assegurarà, doncs, a més, que el govern Berenguer "serveix i ha vingut per a frenar els primers entusiasmes després de la caiguda de la Dictadura".

problemes concrets, característica aquesta que vertaderament el defineix des de molt enrera i que s'ha arribat a convertir en una clara "deformació professional". Segonament, la imperiosa necessitat de defensar la doctrina de la "concòrdia de classes", doctrina que, per altra banda, també l'ha caracteritzat des del període 1914-1919 i en la que ha destacat pel seu esforç d'estructurar la seva real aplicació a Catalunya. Cal dir, a més, que aquestes dues característiques ens han servit per a delimitar les classes mitjanes de les que hem considerat exemple representatiu En J. Bofill.

Quan aquest parla del liberalisme, ho fa evidentment a nivell teòric i general en tant representa el sistema amb el que s'afronta a la realitat que el volta; però, de seguida, es veu obligat a posar l'"Exemple de l'Escola", es veu obligat a concretar argumentant la necessitat que existeixi una escola obligatòria, integral (a la que no s'escapa cap aspecte de la realitat), popular i en la que exerceixin bons professionals, ben preparats i controlats. I, més endavant, sense sortir de l'àmbit de posta en pràctica d'aquest liberalisme primer, incidirà en l'altra característica que mencionàvem més amunt, la de la concòrdia de classes, en parlar dels "Drets de l'Obrer". S'adhereix aquí a la campanya pro-presos socials amb la que, a Catalunya, es vol i pot tornar a crear un front únic ciutadà. En Bofill afirmarà que res s'aconsegueix amb el dret al treball si l'obrer es mor de gana sense poder resistir en cap moment el "monopoli patronal"; adherir-se a la campanya mencionada, doncs, serà una forma d'invocar la solidaritat humana, però,

sobretot, aquella solidaritat catalana que ha de polir els radicalismes socials que els deixen, a ells, com a sector delimitat de la societat, totalment fora de joc.

Glossada àmpliament la base liberalista, entesa com la filosofia que justifica el seu catalanisme, En Bofill passarà a comentar breument els punts "Democràcia" i "República". Transcrivim el que fa referència al primer corrent perquè, per sota la retòrica que imposa el moment, creiem que ve a condensar tota aquesta postura de grup que hem anat apuntant des de més amunt. Així afirmarà que: "La democràcia: caldria parlar-ne?

Teòricament ningú la combat. A Catalunya, això sigui dit a honor de les nostres dretes més extremes, ningú no refusa la democràcia al Parlament. I arreu del món ningú no combat la democràcia per injusta, sinó per ineficaç. La manera d'evitar aquest retret és recordar que una democràcia cal per sirgar tothom i no tothom, que no és el mateix. La ciutadania-deure ha d'ésser en aquest punt més exigent i inexorable i ha de recordar que els perills, en el cas concret de casa nostra, poden venir de les resistències que es trobin Espanya endins i sobretot de les adhesions tingudes, dels entrebancs dissimulats, de la reincidència en la falsificació, i, finalment, de la possibilitat de carregar a la democràcia el fracàs que es degui al sabotatge que li haurà estat fet. La sobirania del poble no és ni inferior ni menys sagrada, ni menys constituïda i fonamentada que cap altra sobirania, fins al punt que en l'adhesió del poble, ha estat fonamentada en

el darrer acte monàrquic de Madrid la supervivència de les institucions. No caiguem en pecat d'orgull. Cal fer una constitució on càpiga l'onzena lluita civil, on hi hagi un marge de renovació, on quedi garantida una jerarquia de supeditacions al poble establint la separació de poders tots ells d'origen democràtic, però els ciutadans sotmesos a les autoritats legítimes, les autoritats sotmeses al compliment estricte de la llei, àdhuc la llei als principis inviolables i irrenunciables."²⁶

Davant la força del liberalisme democràtic del catalanisme d'En Bofill, el seu republicanisme diríem que és circumstancial; és veritat però, que aquesta és una característica de la que En Bofill sobresurt per sobre la mitjana dels components d'Acció Catalana en 1930. De forma més o menys acusada segons els sectors, però entemes generals i més per contrast amb altres sectors catalans, diríem que són republicans per "raons històriques", davant "la fallida d'una tradició secular"; ho són perquè la monarquia s'ha arribat a convertir, per a ells, en l'inevitable obstacle "per a tota renovació". Es tracta, doncs, d'un republicanisme moderat i en certa manera fred, que En Bofill enfrenta al monarquisme esgotat dels qui només poden posar, com a bandera pròpia, "el pànic de la República", o sigui, els que són capdavanters d'un exèrcit sense conviccions

---

26. Per a l'ambient que volta l'acte i els textos dels discursos d'En Nicolau d'Olwer i d'En J. Bofill, vid. L'acte d'ahir a Acció Catalana, "La Publicitat", 25. IV. 1930, ps. 4 i 5.

que ja no pot garantir la solució a cap problema.

Com a valoració general podem dir que, de forma especial En Bofill, però en general Acció Catalana, semblen haver-se aturat, en l'ordre de les realitzacions determinants, en la Conferència Nacional Catalana de 1922, punt clau, aquest, de la reacció davant la por de la crisi que els ha portat al seu màxim radicalisme social i polític. Bé és cert que se senten encara recolzats per tota una obra feta, per una concreta i indiscutida capacitat de direcció, per una Catalunya que va trobar en la Mancomunitat el seu primer caminador i per les inquietuds d'una petita i mitjana burgesia --inquieta pels forts efectes de la crisi espanyola-- de Barcelona i dels centres catalans de segon i tercer ordre (Olot, Ripoll, Reus, Mataró, Manresa, etc.) els quals són, precisament, els qui ocupen els llocs claus als ajuntaments, als diaris, a les associacions, als ateneus, etc.

De tota manera, si la resposta a la crida política d'Acció Catalana va ser realment àmplia, l'heterogeneïtat era la característica determinant del nou conglomerat. Una de les primeres divergències de matís respecte l'orientació que havia de prendre el nou partit i, per tant, una de les primeres divergències --en bona part-- amb la línia que hi imposava de forma especial En Bofill, prové de les comarques i l'expressa Jaume Cardús en un article que titula El pèndol, deixant entreveure que el que afirma respon a la manera de pensar de Sant Feliu, Torelló i Reus. Després de mostrar-se aquest personatge d'acord amb que la iniciativa d'Acció Catalana obeeix

a una realitat del moment, reclama major claretat en qüestions tan fonamentals com poden ser la social o la de l'ensenyament de forma que ni es decebeixi el món comarcal ni a les noves joventuts que s'inicien en la política. Però En Cardús encara personalitza quan afirma que: "Contra el que per Bofill i Matas en la diada de sant Jordi fou dit, nosaltres augurem per Acció Catalana una evolució, en el terreny polític, més cap a l'esquerra, és l'única que lògicament és viable en una col·lectivitat que, digui's el que es vulgui, la seva pròpia definició la situa, actualment, en una posició centre-esquerra (...)"^{26/1}

Si fins aquest moment En Bofill havia pogut representar el paper més genuí del teoritzador d'aquest nucli relativament reduït de les classes mitjanes, compost bàsicament per intel·lectuals, a partir del moment en què Acció Catalana es configura com a partit polític per a enquadrar masses, aquesta base començarà a exigir una pràctica política, adaptada progressivament a la realitat, amb les seves naturals concessions ideològiques i amb la lògica supeditació dels grans principis intel·lectualitzants a la pràctica política quotidiana. A partir d'aquí, doncs, el desmarcament d'En Bofill comença a ser un fet.

Així, si el manifest i les declaracions i comentaris que vindran respiren, per un cantó, aquest aire de confiança tecnicista, per una altra banda, també reflecteixen una certa por i la corresponent i creixent necessitat de justificar el seu centrisme polític. Però aquí s'ha d'entendre que més que

---

26/1. J. Cardús: El pèndol, "Cami", Sant Feliu, núm. 3.
30.IV.1930.

una necessitat de separació política, d'autonomia d'acció, el que estan buscant (i quan més va és més acusat) és aconseguir una honorable cooperació amb una i altra banda de l'aspecte polític. I és la catalanitat, la seva innegable catalanitat, la que serà l'aval i el punt comú d'acord que permeti aquesta col·laboració, oblidant el major o menor republicanisme, religiositat, aire socialitzant o qualsevol altre punt definitori d'una tendència política democràtica i, per tant, d'abarcari-lo, de treure'l de sota de qualsevol tendència política determinada. Des d'aquest punt de vista, els interessarà àmpliament la "mitja volta a l'esquena" general²⁷ que inspira "el rebrotament de la catalanitat de signe liberal" que fa possible, a Catalunya, l'existència d'un front únic ciutadà. És curiós observar com, a "La Publicitat", es prestarà una gran atenció a aquest "nou" fenomen polític amb ganes de definir-lo: cercar per contrast la pròpia funcionalitat política i social particulars. Els cal el suport ciutadà, polititzat democràticament per a aberrar el règim vell que doni pas a l'orquestració d'un tecnificat sistema democràtic; i, després d'això, la força del sufragi per a veure reforçada l'actuació corresponent, per a la que es creuen àmpliament preparats. Articles com l'ara citat d'En C. Soldevila (director, en aquest moment, de "La Publicitat"), o com els d'En J.M. Massip argumentant el caràcter interclassista i català del front únic "pro-amnistia", "pro-presos socials", des

---

27. Es tracta del títol d'un article d'En C. Soldevila, aparegut a "La Publicitat", el 4.IV.1930.

de les planes de "La Rambla", articles com els d'En N. d'Olwer, En J. Carner, els del mateix Bofill (que després comentarem) o els d'un C. Pi i Sunyer --per no citar més casos-- només fan que exemplaritzar aquest extrem. Precisament de l'últim suara citat apareix a "La Publicitat" un article interessant, titulat El moment actual²⁸ on s'ataca el rebrot de les discòrdies polítiques dintre el conjunt social de les classes mitjanes que només fan que afeblir el front únic cultural i polític (aquesta ampliació cap al terreny cultural també és interessant) sense el qual Catalunya no farà res. I no és menys interessant el moment en què En Pi i Sunyer, contra l'efectisme polític d'alguns sectors --el cas Macià sempre hi serà present-- i contra els que creuen que tot es fa improvisadament, reivindica l'estudi callat i pacient durant la dictadura. Altre cas aquest, en el que trobem tota una justificació social del grup a què fa referència aquest estudi.

La màxima manifestació pública de la vida d'En Bofill la trobem en el periodisme. No obstant, hem de dir que pràcticament mai no publicarà articles d'un dia per l'altre, espaiant la seva col.laboració, en ocasions, durant tota una setmana i, el més sovint, un parell o tres de dies. Continua escrivint només en l'espai més teòric i de fons de "La Publicitat", "Crònica", repartint-se aquesta columna esquerra del diari amb En Nicolau d'Olwer, i, més esporàdicament, amb el director, Carles Capdevila. En general podem dir que, encara que només sigui en la varietat, el nombre de les col.laboracions, es nota enormement la

---

28. Vid. "La Publicitat", núm.17494, 5.V.1930.

democratització que ha sofert i està sofrint l'estructura del partit després de la dictadura.²⁹ No cal oblidar aquí tampoc la gran qualitat que està mantenint, pràcticament, tot el periòdic.

Podem dir que, en el seu conjunt total, el periodisme d'En Bofill està marcant la línia política d'Acció Catalana i de tot un sector català. En canvi, si això passa en considerar el conjunt i comprenent la infinitat de claus que tanca la prosa política bofilliana, en considerar de prop aquest conjunt d'articles, es relativitza la seva importància teòrica i generalitzant, i dóna la sensació que la preocupació fonamental d'En Bofill està en justificar la seva particular evolució, la seva relació amb altres grups (especialment respecte la Lliga i Acció Republicana), a contestar retrets que se li fan o a comentar els esdeveniments més interns de la política catalana; val a dir que el fet ve justificat per trobar-nos en un període de canvi i, per tant, en el que les afirmacions, valoracions i posicions varien de forma continuada. Però el que és cert és que aquell gran moment en què En Bofill es dedicava a estructurar la política hospitalària de Catalunya a l'abast del nacionalis-

---

29. Hi ha tres "Cròniques" d'En Bofill on s'intenta posar això de relleu. A "Per a "La Veu"" ("La Publicitat", 21.VIII.1930 núm. 17586); a "Per Catalunya" ("La Publicitat", 22.VIII.1930 núm. 17587) i a "Per Catalunya" (23.VIII.1930, núm. 17588), a més de donar interessants precisions històriques, reivindicava la personalitat del director Carles Capdevila, parla (anteposant-ho al que passa a "La Veu") de "La Publicitat" com una "tribuna oberta", i parla de la disconformitat amb la Lliga des de la mort d'En Prat i de com el molesten certs "tripijocs polítics" que tendeixen a marcar coincidències seves amb "La Veu" i que no són altra cosa que ganes d'indisposar-lo amb els seus companys.

me o a la forma d'abordar (i les repercussions) la política de beneficència --per citar alguns exemples-- ha acabat quasi definitivament.³⁰ En cap moment el dit significa, però, que la qualitat o l'aprofitament dels seus articles hagi minvat. Es tracta, més aviat, que En Bofill ha quedat desplaçat per les circumstàncies.

En un període de combat com el que s'està iniciant, En Bofill sent que està desplaçat; està mancat d'unes veritables aptituds polítiques. La seva integritat, la seva necessitat de matisació, el seu temperament intel·lectual, etc. el fan vitament incompatible amb la gran maniobrabilitat que es necessita en aquest període. Al seu arxiu particular trobem un manuscrit (sense títol ni data, però que no podem situar gaire lluny del moment que ara tractem) que, des d'aquest punt de vista, és molt revelador. En Bofill afirma que: "De la mateixa manera que consideraria ofensiu i que no toleraria que ningú --molt menys cap correligionari-- es malfiés de la meua actuació enfront de la Lliga o d'un altre sector qual-

---

30. Podem fer menció a tota una sèrie de "Cròniques" que publicarà a finals d'agost i durant al mes de setembre i que tenen el doble centre d'interès en l'aspecte religiós i l'educació. En el marc polític i de canvi en què es demostra evident un sentiment (per altra banda lògic) anticlerical, En Bofill parla de la necessitat de modernitzar, democratitzar i catalanitzar l'escola en general, però particularment les escoles congregacionistes. Ampliarà l'anàlisi considerant el cas francès i l'italià. Fem referència a les "Cròniques" Crisi d'esperit religiós (29.VIII n. 17593); Estrangeria cessarista (30.VIII n. 17594); A França (10.IX n. 17603); A Itàlia (12.IX n. 17605); Per les nostres escoles (23.IX n. 17613); Una altra veu... (25.IX n. 17615) i El nostre deure (26.IX n. 17616).

sevol del catalanisme, o pretengués fer-m'hi renyir, de la mateixa manera reaccionària quan algú --i més si fos un antagonista d'Acció Catalana-- m'ullés com a possible presa de cap combinació no lleial o maniobrés per a fer-me anar del braç, políticament, amb qui no pensa i no sent com jo en qüestions d'aquest ordre polític, que per a mi fossin elementals. Il.lusions vanes! Tant com sóc i seré transigent en bé de Catalunya, tant com he estat i seré lleial amb els meus i amb els altres, seré --si Deu em conserva el senderi-- gelosíssim de la meva integritat. No per vanitat, sinó per dignitat personal, per imperatiu de la meva consciència. Cap moda em farà desequilibrar-me. Per a ésser capaç de mudar de criteri hauria d'ésser més cridaner."

Per la seva temàtica més general --encara que, en la majoria dels casos, continuï partint de l'anàlisi d'un fet concret-- podem destacar la "Crònica" De cara a Europa on, aprofitant el comentari dels violents successos universitaris de Madrid, per parlar del problema de l'ordre públic comparant la seva repercussió en un règim de força i en un de democràtic. Contra una policia que a Catalunya és força d'ocupació, propugna la necessitat d'"...Una policia per a ésser bona, ha d'ésser eixida del poble, ha d'ésser indígena, i ha d'estar compenetrada..."³¹

---

31. Jaume Dofill: "Crònica" De cara a Europa, "La Publicitat", núm. 17496, 8.V.1930, p.1.

Un altre exemple, ben característic, es el de la "Crònica" Democràcia és selecció³² on es torna a reincidir en el tema, per al que sempre ha estat tant sensibilitzat En Bofill, de la condició, tècnica, responsable, controlada i autocontrolada del govern demòcrata. En aquest article, de tema ja molt tractat per ell, En Bofill, prenent com a pretext la crítica a un escrit recent de L. Daudet (i carregant-se els intel.lectualismes d'Action Française) torna a pontificar un aspecte força vital del contingut ideològic-pràctic d'Acció Catalana, alhora que critica la realitat burocràtico-repressiva que continua patint Catalunya sota el govern de transició.

D'aquest periodisme anterior a novembre, en que el radicalisme de la situació provocarà un canvi important a l'evolució dels fets i a la seva apreciació, poques coses més poden destacar-se, fora dels articles de temàtica molt concretada i dels que no podem, per altra banda, descartar-ne una indubtable qualitat i una constant generalització, en busca de difondre l'ideari del seu sector i del seu partit. Sí que podem destacar-ne tres exemples: Per què sí, L'Opció (Fal.làcies a parells), El camí de la normalitat

En el primer d'ells,³³ En Bofill intervé en la gran campanya de repulsa per l'expulsió d'En Macià, problema que per a l'autor palesa la immobilitat essencial de la primera de les institucions espanyoles. Per a En Bofill, el cas Macià, no re-

32. "La Publicitat", núm. 17574, 7.VIII.1930, p. 1.

33. Jaume Bofill: Per què sí, "La Publicitat", n. 17623, 4.X. 1930, p. 1.

presenta únicament una extralimitació, sinó que forma part d'una política sistemàtica, d'un tracte d'excepció que continua rebent Catalunya en la postdictadura; així, En Macià, ha estat expulsat per la significació de les seves idees nacionalistes. L'article L'Opció³⁴ el podem considerar vertaderament interessant ja que evidencia i marca posteriorment el límit existent entre el moderantisme i el radicalisme que conviuen dintre Acció Catalana. L'article queda completat amb Fal·làcies a parells interessant crònica apareguda dos dies més tard, en la que des de l'òptica històrica i política es reafirma en el dit a L'Opció i en contra dels dos comentaris anònims que se li havien fet des del número de "La Veu" corresponent al dia 17. D'aquesta contradicció apreciada justament dins Acció Catalana, en farà una indicativa transposició al poble català en la Crònica del dia 30 d'octubre El camí de la normalitat. Aquí parlarà de les contradictòries característiques intrínseques del sistema democràtic, alhora, per l'autor, el més conservador i el més renovador, intentant delimitar després la paradoxa que inspira al catalanisme del poble i que ve precisada pel fet que el català és un poble socialment conservador que no pot ésser conservador en el marc polític de les seves relacions amb l'Estat espanyol. A part la generalització, el que resulta en definitiva interessant és l'òptica amb què En Bofill s'afronta a la normalitat del moment i la que creu observar, en coincidència, en

---

34. J. Bofill: "Crònica" L'Opció, "La Publicitat", n. 17633, 16.X.1930, p. 1.

els sectors entre els que es belluga normalment.

Durant aquest període i deixant de banda l'afer del Pacte de Sant Sebastià, d'indubtable importància sobretot per alguns sectors d'Acció Catalana (aspecte que després tractarem amb més detall), l'activitat del partit va encaminada a reestructurar-se internament, a difondre's, sobretot per les comarques, i, en el pla polític general, a situar-se en relació a l'ambient canviant del moment, fet que, en línies generals, podem dir que el portarà a acostar-se progressivament cap a l'Acció Republicana de Catalunya, d'En Rovira i Virgili.³⁵ Pel que feia referència al pacte denominat d'unió republicana, això és, a la Intel·ligència d'Esquerres, la postura d'Acció Catalana és conseqüent amb la idea, expressada ja amb anterioritat, que no han d'existir fronts únics amb mires electorals i que pogués significar, a la llarga, la despersonalització dels diferents grups pactants, en aquest cas, Acció Catalana. A finals de juliol, el Consell central acordarà, per tant, no signar el pacte: tot i que se li promet una col·laboració oportuna.

Com apuntàvem ara, un dels aspectes --difícils i poc estudiats-- que mereixen ésser destacats del període, és aquest acostament i extensió política cap a les comarques catalanes a la recerca d'un enriquiment ideològic i numèric que els serveixi de contrapès i moderador del món barceloní tan radicalitzat. I el cert és que aquesta tendència els continua plantejant pro-

---

35. En aquest sentit és reveladora la "Crònica" d'En Bofill: Encara, "La Publicitat", núm. 17554, 15.VII.1930, p. 1.

blemes tècnics i teòrics d'envergadura; la divisió territorial de Catalunya no serà el simple resultat d'una especulació; molt més enllà del fet concret de la seva redacció, molt més enllà també de la participació d'uns homes concrets (que en cap moment volem desmerèixer), la divisió podia tenir el realisme i la funcionalitat que li donava el suport de tot un sector que, des de la Lliga, des de les campanyes de l'esquerra catalana, i, sobretot, des de la pràctica i la reflexió quotidiana que promou la Mancomunitat, s'han fet una idea del país; han volgut, en definitiva, crear els "medis selectes" a qui imposar una mentalitat i unes necessitats ben concretes.

En la concreció política de 1930, Acció Catalana fa sentir la seva veu fora de Barcelona a través l'alliçonament de quadres polítics i, directament, participant en els actes de constitució de seccions comarcals o impulsant actes "descentralitzadors" d'afirmació catalanista i republicana, No hem d'oblidar tampoc la importància que es dóna, des de "La Publicitat", a les manifestacions culturals, polítiques i de la premsa comarcals, en una tendència que ja apreciàvem, com a continuació de la tasca feta des de la revista "Acció Catalana", des dels primers moments de la seva estada a "La Publicitat". En el sentit indicat més amunt, hem d'afirmar que la presència d'En Bofill a aquest tipus d'actes és, més aviat, escassa; i, deixant de banda tota altra consideració, bé podem pensar que el nostre personatge, reconegut ja per tothom com un líder de primera fila, deixi la línia de foc de la peregrinació --sovint setmanal-- per les comarques a elements més joves, més fàcilment adaptables a la

situació del moment, ja que no tenen per què sentir-se lligats, com En Bofill, amb una trajectòria i una ideologia determinades i sabudes.

Un dels pocs casos en què sí acudeix En Bofill a un dels actes públics d'Acció Catalana, serà a mitjan juny, a l'acte de constitució d'Acció Catalana a Manresa.³⁶ Malgrat de no haver trobat cap guió, hem de suposar que En Bofill havia preparat un discurs presidencial important, la glossa, diríem, de tot l'ideari del partit estructurat després de la dictadura. No obstant els parlaments no es van poder produir normalment ja que no va arribar el permís governatiu i En Bofill va haver d'improvisar un petit discurs on, en el marc del comentari als quatre principis fonamentals del partit, comenta la possibilitat i el contingut que ha de tenir l'estatut i la conveniència que existeixi una real separació entre l'Església i l'Estat i que existeixi una legislació social que garantitzi la lliure associació obrera.

Una setmana i mitja després es realitzava una reunió general extraordinària d'Acció Catalana amb l'ordre del dia següent: a) elecció d'un nou consell central; b) modificació dels estatuts. En Jaume Bofill, que tornava a ésser elegit com a conseller, va fer un petit discurs en el que assegurà que l'estatut

---

36. L'acte, que presideix en Bofill acompanyat d'En M. Carrasco i Formiguera i d'En Pelai V. de Ll., es va realitzar, concretament, el dimarts 17.VI.1930 a la sala d'actes de l'Associació de Dependents de Manresa. Una crònica de l'acte es pot trobar a "La Publicitat" corresponent al dia 21.VI.1930 p. 4.

seria inviable si era elaborat des d'una diputació provinciana, ja que només podria partir de la iniciativa dels partits polítics catalans. A continuació es va realitzar una reunió interna dels consellers en la que, En Bofill, va quedar nomenat vice-president del partit, passant En Nicolau d'Olwer a la seva presidència. Ens sembla poder donar aquest fet com a la demostració externa d'aquest segon lloc que s'assigna el mateix Bofill o al que és despallat per la nova situació radicalitzada de 1930. Fins aquest punt com a anècdota, però no per això com una demostració menys significativa, es van fer públics a finals de juny els resultats d'un concurs de "popularitat política" que havia organitzat entre els seus lectors el periòdic "Mirador": En Jaume Bofill ocupava el quart lloc, després, respectivament, d'En N. d'Olwer, En Rovira i Virgili i en Francesc Nacià.³⁷

L'alta concòrdia: L'aportació teòrica en el plet constituent espanyol

Avançant-nos en el temps, però en la necessitat d'ha-

---

37. Els altres classificats són: 5. F. Cambó; 6. J. Aiguader; 7. R. d'Abadal; 8. J. Maluquer i Viladot; 9. M. Domingo i 10. F. Valls i Taberner. Amb motiu d'aquesta votació el diari del vespre "La Rambla de Catalunya" va publicar, el 30.VI.1930 un interviu a cinc dels classificats sobre quina seria la primera qüestió política que es plantejaria i quina la primera que portaria al Parlament. En Bofill exponrà, conjuntament, dient que la revisió democràtica de la Constitució on es trobi plenament resolt el problema de Catalunya.

ver de donar un tractament individualista al tema d'una de les grans obres d'En Jaume Bofill, L'altra concòrdia, produïm aquest desordre cronològic que per altra banda ens permetrà estudiar com un bloc (tal com ho va entendre En Bofill) el període que va del Pacte de Sant Sebastià a mitjans d'agost de 1930 fins a l'inici del procés d'estructuració del Partit Catalanista Republicà, a principis del mes de febrer de l'any següent.

La redacció final de l'Altra Concòrdia es va produir l'estiu de 1930, apareixent l'obra³⁸ la diada del llibre (dia 7 d'octubre, festivitat de la Mare de Déu del Roser) amb un èxit notable.³⁹ És evident que s'inscriu en el marc de la recerca d'una fórmula global del problema polític espanyol que, de Catalunya estant, s'ha de veure en la consideració obligada del problema nacional que la dictadura ha ajudat tant a definir. El que succeeix és que l'obra d'En Bofill ha estat progressivament

38. J. Bofill i Matas, L'Altra concòrdia. Per una revisió del problema català: la solució liberal i demòcrata, Barcelona, Publicacions de la "Revista de Catalunya", 1930, 183 ps.
39. A la premsa surt una llista dels llibres més venuts; a més de l'obra d'En Bofill, hi figuren: Rovira i Virgili, Defensa de la democràcia; Domènech de Bellmunt: Les catacumbes de Barcelona; Fontbernat: La batalla de Parts de Molló, ed. Políglota; Gandhi; M. Serra i Moret: Nocions d'Història i de Filosofia; Serra i Hunter: Filosofia i Cultura; els Manuals de català, de l'editorial Barcino i les Obres completes d'En Maragall. En acabar la "diada" la llibreria Espanyola declararà que ha venut un llibre castellà per cada 40 de catalans. Referent a aquest tema del llibre, resulta molt interessant la llarga sèrie d'articles apareguts a "La Publicitat" a cavall dels dos anys sobre el tema de "la crisi del llibre" i el llibre en general.

subvalorada per tal i com se la subordina a la que havia llençat En Cambó uns mesos abans amb el títol de Per la concòrdia⁴⁰ prolongació de les reflexions que --segons el propi autor--, a mode de testament polític havien representat el cos central de la seva conferència del 1923 a l'Associació Catalanista de la Barceloneta. I és evident que l'obra d'En Bofill quedaria superditada al vertader rècord editorial on En Cambó argumenta el seu iberisme i la conveniència de l'intervencionisme per a la solució del problema de la reforma espanyola perquè, en definitiva, Per la Concòrdia defineix la postura que va a seguir la Lliga en el període de liquidació de la dictadura i replanteja, per tant, de forma candent, la qüestió de l'intervencionisme.

Però, per més que En Bofill no amagui, sinó tot el contrari, els punts de coincidència amb En Cambó ja des del principi del seu llibre, el subtítol que el precisa en marca unes divergències fonamentals. En J. Pla ho va veure perfectament i així ho assegura en el comentari de L'altra concòrdia quan el qualifica de: "(...) un resum admirablement construït del pensament de tota una generació política. Precisament perquè és això, un llibre típic d'una generació, conté les característiques més essencials d'allò que en forma la base vivent."⁴¹ En Pla s'adonarà que no està davant una simple glossa de l'obra d'En Cambó, sinó davant lateorització "in extenso" d'aquesta

---

40. F. Cambó: Per la Concòrdia, Barcelona, Llib. Catalònia, 1930
203 ps.

41. J. Pla: L'Altra Concòrdia. El llibre de D. J. Bofill, "La Veu", 16.X.1930, p. 5.

"generació" que s'arreglera sota les files d'Acció Catalana.

El dia 23 del mateix mes, En J. Pla tornaria al tema de la "concordia" en base a la crítica del llibre d'En Bofill. Exaltarà l'autor l'obra d'En Cambó afirmant que aquesta sí que no posa condicions a la realitat. L'iberisme --assegura-- és l'única continuació progressiva, concreta i realista del nacionalisme; per la seva trajectòria es pot assegurar que En Prat, de viure, hagués estat iberista convençut i practicant. En canvi, En Bofill, amb el galimaties de la seva obra, confusiona, ja que, encara que de forma gratuïta, s'ha forjat un lloc preeminent en la política catalana.

Tendenciosa o no, l'apreciació d'En Pla és intel·ligent. En Bofill, encara que defineixi el pensament d'una generació (nosaltres creiem que és d'un sector que ha adquirit consciència d'ésser-ho), parla com a personalitat, amb valor intrínsec. I, des d'aquesta perspectiva, sotmesa la seva aportació a la força del plet constituent en curs, L'Altra Concordia d'En Bofill no va poder ser avaluada des de l'altra gran perspectiva que representava: l'obra d'un intel·lectual personalíssim, integrat al catalanisme per un especial imperatiu ètic, fidel als principis consubstancials d'aquest imperatiu i d'una apreciació tan intrínsecament històrica que la major part del llibre rebassa fins el marc temporal i justificatori que En Cambó es marca a principis de l'any 1923.

Tal és la força de la crisi i el plet constituent a nivell de l'Estat espanyol, que ni l'autor va restar capacitat per a marcar la diferència (ja perquè íntimament no volia o perquè la manca de perspectiva li ho impedeix) entre el "programa Cambó" i el de les classes mitjanes que En Bofill estava a punt de deixar de representar clarament desbordat des de l'esquerra.

La reivindicació que En Bofill fa de l'aportació d'En Prat, no la podem considerar de forma lineal sinó volem caure en el gravíssim error de no comprendre --ni en els seus orígens--aquesta tan mal qualificada "lligueta" per aquells que han volgut seguir adoptant paràmetres forans que semblaven trobar suport en anàlisis teòriques contemporànies que, dintre l'apreciació més concreta, no van saber moure's de l'apreciació simplista de la identitat Lligadreta-burgèsia.

Per altra banda, importants elements de la vida política catalana i espanyola en general van tenir prou força per invalidar, sinó com a principis teòrics, com a mínim en l'ordre de representar alternatives viables, les iniciatives que es plantejaven, de fet, la forma global de sortir de la crisi que significava la dictadura d'En Primo de Rivera. Si bé en l'ordre de realitats concretes, la solució Bofill s'anava a imposar en la dinàmica del Pacte de Sant Sebastià (com a mínim en la forma d'entendre'l la democràcia republicana de Catalunya), en la gestió del Comitè Revolucionari culminant en els fets de desembre i en la seva falta de capacitat d'absorció de les iniciatives més populars, tota solució lligada amb el passat polític i que tingués alguna cosa a veure amb la dinàmica dels primers anys de segle, quedava pràcticament invalidada.

Passant de forma més concreta al llibre, són varies les consideracions prèvies a fer, i en certa manera constitueixen característiques personals de l'autor i molt concretament de la seva producció com per haver-les de tenir en compte. Primerament, hi ha els aspectes formals. Contradictors i defensors estaran d'acord amb que és un llibre elegant, ben construït, cult, d'un llenguatge precís i cuidat. I aquest fet serà molt valorat en un moment en què

moltes obres semblen fruit de la precipitació; la relativa obertura iniciada el gener de 1930 ha forçat la publicació de molts llibres que només tenen sentit en relació amb el període d'excepció, fenomen que obliga a molts autors a ultimar, ràpidament, manuscrits esbossats o pensats alguns anys enrera.

Com ja apuntàvem més amunt i a part l'anàlisi del continent, l'obra d'En Bofill presenta característiques historicistes rellevants, car aquest ha estat el caràcter de la prosa del nostre autor des del començament de la seva carrera com a teòric del nacionalisme.

Aquesta havia estat, a més, una de les grans característiques dels teòrics del nacionalisme ja que, enfrontats amb una divisió de corrents que es diferenciaven de fet per qüestions de matís teòric, es veien obligats a fer constants revisions de tipus històric que --realment-- els anés autoritzant amb relació al passat i a llur postura intersectorial.

En Bofill, que ha arribat tard al nacionalisme, s'ha convertit --quasi diríem extemporàniament-- en un dels principals historiadors interns del corrent nacionalista ja des dels seus primers articles periodístics a "La Publicitat". Però, així com al principi, aquest historicisme que presenta (com hem vist) arrels tan vigatanes, es manté pel mateix intent de fonamentació intel·lectual i teòrica del corrent que representa, passada la dictadura se'ns presenta com la resposta a la doble necessitat de donar contestació i fer revisió del passat en un moment constituent, alhora com la demostració que se sent ja totalment desmarcat sense dir-s'ho. El període Prat que li ha donat raó de ser s'ha acabat definitivament i hagués succeït el mateix de continuar vivint el

President. Així ho nota En Bofill en declarar insuficient la Mancomunitat per anacrònica, Però, per al nostre autor, els problemes de fons continuen essent els mateixos i és pregona, per tant, l'actualitat de la doctrina representada a La Nacionalitat Catalana. L'únic que és necessari és anar al fons dels tòpics sense apassionament; la postura republicano-democràtica és, en el fons, totalment pratiana per a l'autor. Com diria més endavant En J. Camps i Arboix, el llibre d'En Bofill reprenia la idea d'En Prat en el sentit que Catalunya és separatista per desengany.⁴²

Les bases del llibre continuen essent les constants del pensament bofillià adaptat a la nova circumstància. El nacionalisme biològic que respon a l'obligatori perfeccionament ètic de la personalitat pròpia, la concòrdia nacionalista, l'antiestatisme contra la manca de forces de cohesió, contra el burocratisme anacrònic, l'esperit "reclosidament espanyolista" i antieuropeu o contra el fet que "Castella té el sentit de la jerarquia, però no el de la igualtat: per això crea imperis (...)"^{42/1} o l'antimonarquisme consegüent, continuen essent característiques d'aquest llibre com, de fet, ja ho havien estat de Les joventuts catalanes, ideari en el que es reafirma de manera explícita. El fet que declari que mai no ha estat monàrquic, no representa, doncs, una reivindicació de republicà "de nova fornada", sinó la lògica conclusió, ara ja ben delimitada i destriada, de tota la seva trajectòria des de 1910.

---

42. J. Camps i Arboix: Llibertat Catalana: Espanya nova, "Vibració" setmanari catalanista republicà, Girona, núm. 18, 4.VI.1932.

42/1. Jaume Bofill i Matas: L'Altra Concòrdia, op. cit. p. 32.

Comentant l'obra d'En Bofill en relació amb la d'En Cambó, i vist des de l'òptica madrilenya, En J.M. Ruiz Manent afirmava: "Cambó, el orador seco e imperfecto en la forma aunque admirable, tiene asombrosa y fértil imaginación, en la que es empedernido fiador (...) Bofill, en cambio, el orador preciso y elegantísimo, el hombre suave que enternece con S. Francisco, el poeta perfecto y breve, parece el catalán auténtico, buen medidor de realidades, un tanto arisco y fructuosamente negativo en parte (...)"^{42/2} Ruiz Manent afirmarà més endavant que En Bofill recull escarments col·lectius però potser és massa cru al moment de plantejar la separació prèvia i indispensable si és vol una bona i fidel unió futura.

A L'Altra Concòrdia el que es manté és la crida a les classes mitjanes, crida que tenia una significació molt precisa en ser la resposta a la crisi que obre la Gran Guerra i que agreuja els fets de 1917. Precisament a aquestes classes mitjanes segueix encomanant el funcionament d'aquesta Catalunya que ha d'arribar a la concòrdia peninsular a través de la separació "purificadora" que, per altra banda, enforteixi la personalitat de Catalunya i amb això possibiliti un pacte federal que, en base a la mútua conveniència i a l'idealisme, adquireix En Bofill diríem que una modalitat teològica.

I, en relació a això, és curiós també veure com l'autor té consciència d'haver d'aprofitar la conjuntura internacional de crisi, Reprodueix al llibre la filosofia política que ha abocat en els articles "dictatorials" d'anàlisi de la política internacional,

---

^{42/2}. J.M. Ruiz Manent: Otra Concordia, "El Sol", 7.III.1931

centrada en el paper de la Societat de Nacions, el feixisme i el liberalisme democràtic progressiu que fa representar en l'Anglaterra laborista. A En Bofill, l'intent espanyol d'actuació de primera potència de segon ordre, l'ha preocupat des de 1898. Així, la preocupació de "Catalunya endins" ha vist modificar o complementar la seva funcionalitat, en un moment en què la crisi europea s'agreuja al màxim. La recerca d'un lloc en la "superestructura europea" que veu tan factible representa una aspiració molt més localitzada que els interessos que defensa En Cambó. Tan gratuït és el pla segons el qual Catalunya i els Països Bàltics es converteixin en les "tenalles d'espiritualitat" sobre Europa, com preveure que "una política nova crea una economia nova", amb el resultat de la catalanització de l'economia, pas previ perquè Catalunya arribi a "...la lliure competència mundial. És a dir, la seva independència econòmica, no la dependència d'ara, no la seva anul.lació definitiva, seria el fruit més o menys mediat de la seva independència política. I únicament una indústria independent pot aspirar a la perfecció que enriqueix els productes i dignifica els pobles."⁴³ La gran preparació de política internacional que demostra al llarg de tota l'obra, apareix, en definitiva, com un esforç bàsicament intel.lectual. En canvi, en teoritzar sobre fets més concrets, En Bofill presenta una clarividència molt més gran. Situats a 1930 veu en l'iberisme un perill concret: "(...) Un iberisme reclosidament peninsular, proprendria al feixisme --en a lò que el feixisme té de cessarisme i en allò que té de nacionalisme--- (...)"⁴⁴

---

43. Jaume Bofill: L'Altra Concòrdia, op.cit. p.36.

44. Jaume Bofill: L'Altra Concòrdia, op.cit. p. 49.

Així, podem concloure, la dictadura ha agreujat els vicis d'una monarquia que té dos braços: el clericalisme i el militarisme; però la dictadura, amb la seva persecució, ha demostrat la validesa de les característiques de Catalunya. El seu paper democratitzador dintre el conjunt d'Espanya en surt reforçat. Catalunya ha de propiciar una "Concòrdia de pobles" i no, com preconitza En Cambó, una combinació política. I, per a relacionar-se dos pobles, és necessària la paritat que es desprèn del sistema: "Catalanisme. Liberalisme, Democràcia. República" que tant segueix tenint d'aquell subtítol de Les Joventuts Catalanes de 1919.

En representar una disparitat de criteris amb l'obra d'En Cambó, L'Altra Concòrdia d'En Bofill va propiciar, de fet, una àmplia polèmica periodística i bibliogràfica de la que ja n'hem apuntat alguns extrems.⁴⁵ Entre la gent més destacada d'entre els qui polemitzen podem destacar a F. Valls i Taberner, Tallada, Estelrich, M. Folguera i Duran, J. Santjoan, el canonge Cardó, Cases Carbó, F.

---

45. Del llibre se'n van fer dues edicions de 3.000 exemplars cada una que es venien a quatre pessetes el volum. Per una nota de liquidació de l'editorial "La Revista de Catalunya" sabem que el 19 de gener de 1931 s'han venut 2.000 exemplars dels 3.200 encara en circulació. Per altra banda, sabem que l'autor va regalar prop d'un centenar d'exemplars; entre els beneficiaris podem citar: M. de Montoliu, C. Capdevila, Gaziel, F. Valls i Taberner, J. Estelrich, J. López Picó, J.V. Foix, Domènec de Bellmunt, F. i C. Soldevila, J. Pellicena, J. Costa i Deu, A. Rovira i Virgili, J. Rubió i Tudurí, Dr. C. Cardó, J.M. Capdevila, A. Galí, J. Puig i Cadafalch, M. Ainaud, T. Garcés, C. Riba, R. Rucabado, F. Trabal, M. Manent, F. Puig i Alfonso, J. i S. Goday, M. Raventós, R. d'Abadal i Calderó, P. Fabra, J. Carner, Ll. Nicolau d'Olwer, M. Serra i Moret, L. Duran i Ventosa, R. Picard, J. Roig i Llop, M. Joan Tarré, R. d'Abadal i Vinyals, C. Jordà, J. Sunyol, A. Ossorio, Ig. Villalonga, A. Pizcueta, L. Pi i Sunyer, M. Carrasco, J. Ruyra, F. de los Ríos, N. Alcalá-Zamora, J. Ortega y Gasset, R. Patxot, O. Anguera de Sojo, T. Garcés, pare Miquel d'Esplugues, pare Casanovas, S.J., F. Cambó, etc.

Soldevila o els coautors d'aquell Estat espanyol, S.A., N. Mart i M. Rubió i Tudurí o González de Reparaz (fill). Pel que fa referència als periòdics que hi quedaran afectats, destaquem: "El Matí", "La Veu de Catalunya", "El Correo Catalán", "La Publicitat", "El Sol", el "Diario de Reus", "Política" de Manresa, "La Nau", "La Vanguardia", "La Ciutat" i el setmanari ja mencionat de Girona, "Vibració".

Per la seva extensió i repercussions volem destacar els quatre articles que va fer En J. Santjoan a les planes d'"El Matí" sota el títol genèric de Les dues concòrdies.⁴⁶ Situa aquest autor la polèmica que venen mantenint, després de la dictadura, Acció Catalana i la Lliga i, després de destacar la "ridiculesa" d'allò de Portuger, basa la concòrdia, no en l'idealisme sinó en la imposició de la necessitat. Creu interessant per això continuar reforçant la potència cultural catalana: "Cal que tothom es convenci que amb Monarquia o amb República, una Catalunya rica i culta tindrà assegurada la llibertat, i una Catalunya pobra i ignorant no podrà ni fer sentir la seva veu pidolaire." Santjoan continua dient que, en base a això i a que tots els intents regeneradors han partit de Catalunya, creu que la millor tàctica de concòrdia és la d'aconseguir-la veritablement a l'interior de Catalunya ja que, sempre que ha passat així, Castella ha claudicat. Pel que havia significat la lluita catalana contra la dictadura, la predisposició castellana envers el catalanisme, marca, per a l'autor, una conjuntura favorable.

---

46. Núm. I, 12.X.1930, p. 10; núm. II, 15.X.1930, p. 9; núm. III, 17.X.1930, p. 9; i, núm. IV, 21.X.1930, p. 11.

Però l'article que va tenir una major repercussió --escrit precisament també des de les pàgines d'"El Matí", en la seva secció "Una Opinió"-- fou el comentari que va fer En Manuel Folguera i Duran sota el títol El tercer camí de la concòrdia.⁴⁷ En aquest article s'apunta el perill que fracassin els camins proposats per En Bofill i per En Cambó. Es postula aleshores el camí Macià, més perillós però més lògic vist de la seva perspectiva històrica. Els "mals de Catalunya mereixen un cirurgia" assegura En Folguera, i aquest home providencial és, indubtablement, un Macià que només treballa dependent de les possibilitats ofertes pels mateixos catalans.

La resposta d'En Bofill a l'article d'En Folguera i Duran ens introdueix en l'altre conducte d'aportació teòrica que fa el nostre autor en aquest final d'any 1930. Es tracta de la sèrie de sis articles que responen al títol de La unitat política del catalanisme⁴⁸ i que representa un veritable balanç, així com la valoració de noves possibilitats, en un conjunt que complementa la doctrina apuntada a L'Altra Concòrdia i que s'aferra més a la realitat del moment a l'haver de respondre a les exigències del periodisme. Es tracta, respectivament, de sis "Cròniques" o editorials de "La Publicitat", d'una extensió desacostumada, que Acció Catalana pot fer seves perquè representen la seva història, la justificació de la seva existència i la delimitació del lloc ocupat en la postdictadura. De fet, si haguéssim de repetir l'anàlisi detallada d'aquesta sèrie, ens veuríem obligats a repetir les grans característiques

---

47. M. Folguera: El tercer camí de la Concòrdia, "El Matí", "Una Opinió", 12.XI.1930, p. 9.

48. Jaume Bofill: La unitat política del catalanisme, "La Publicitat", "Crònica", núm. 17666, 25.XI.1930, p. 1.

generals dites arran del comentari anterior de L'Altra Concòrdia. En aquesta ocasió torna a predominar l'historicisme, aquella justificació històrica que tendeix, de fet, a fer veure la inconseqüència dels altres i que dóna validesa per contrast a la pròpia postura (és aquest un vici polític inherent a un país com el nostre?). I, al costat de l'historicisme i en estreta relació amb ell, hauríem de tornar a comentar la fidelitat a uns paràmetres teòrics del catalanisme que són el justificant de la voluntat d'En Bofill de fer perviure En Prat i la seva doctrina.

Anant concretament al contingut de la sèrie, veiem com En Bofill, en aquesta "definitiva" crítica de la Lliga, la fa partir de la crisi del catalanisme polític, manifestat arran de la desaparició d'En Prat. Culpa aquest catalanisme de poc professional ja que, per sota la seva pretesa coherència, amaga la impossibilitat de continuar guardant l'equilibri d'aquell "front social" que havia aconseguit el caràcter "centrípet" d'En Prat-president: resulta impossible continuar excloent als obrers, als tradicionalistes, als catalanistes radicals o a determinades personalitats influents. S'ha acabat el catalanisme com a "mondleg d'una oligarquia"; el binomi Macià-Cambó deixa entendre cap a quin cantó s'ha decantat la balança: s'ha hagut de triar entre una Catalunya "espiritualment escindida" i un catalanisme "políticament diversificat".

En l'article La unitat doctrinal,⁴⁹ molt llarg i en el que s'accentua el caràcter històric en tractar el mateix tema que a l'article que encapçala la sèrie, acaba de perfilar el tema de

---

49. Jaume Bofill: La unitat doctrinal, "Crònica", "La Publicitat", núm. 17668, 27.XI.1930, p. 1.

l'anterior, constatant que des de l'aparició de La Nacionalitat Catalana, la Conferència Nacional Catalana ha significat l'única aportació positiva al catalanisme polític. Ni la nova joventut "de recanvi" de la Lliga, ni la camboniana Unió Catalana han fet cap esforç de remodelació ideològica, ni d'acostament al poble; no tenen, per tant, cap possibilitat d'èxit. Així, l'evolucionisme oportunista és la conseqüència lògica de voler mantenir la pervivència d'un partit únic en una Catalunya hostil on, davant l'obrerisme organitzat (i a la llarga enfortit amb la dictadura), només existeix la possibilitat d'intentar catalanitzar-lo.⁵⁰

A finals de 1930, diu En Bofill, s'ha de veure clar que Espanya està immersa en la crisi que significa la lluita definitiva entre unes institucions caduques i nous anhels populars d'alliberament. La política catalana, amb tot i la seva personalització, ha d'optar definitivament per un dels dos bàndols. Com que la Lliga ja ha pres clarament partit, afirma a La unitat d'actuació⁵¹ és necessària una Acció Catalana actuant com a contrapès d'esquerres dintre la política catalanista. Un partit únic del catalanisme només seria possible si Catalunya renunciés a participar en el plet constitucional espanyol, en definitiva, en el plet de renovació de l'Estat.

Així, mentre no s'hagi deslloriat l'Estat central, resultarà lògica l'existència d'un catalanisme militant de dretes i un altre d'esquerres que En Bofill creu veure omplert per Acció Ca-

---

50. Vid. Jaume Bofill: La unitat orgànica, "Crònica", "La Publicitat", núm. 17669, 28.XI.1930, p. 1.

51. Jaume Bofill: La unitat d'actuació, "Crònica", "La Publicitat", núm. 17670, 29.XI.1930, p. 1.

talana. Però, per al nostre autor, resulta ridícol que les dretes no tinguin el sentit democràtic ja que aquest representa la verdadera essència de Catalunya.⁵²

Arribem així al que podem considerar com l'últim article de la sèrie. L'article de resposta al comentari d'En M. Folguera i Duran que porta el títol d'Els camins de la llibertat.⁵³ Primerament, fent referència a l'aspecte extern d'aquesta llarga "Crònica", hem de dir que ens sembla que havia d'anar seguida d'una segona part. No obstant, i com a resultat dels fets revolucionaris d'aquest mes, "La Publicitat" serà suspesa, com tantes altres publicacions, concretament fins al dia 30 del mateix mes de desembre.⁵⁴

És interessant veure com En Bofill lliga de forma expressa ("epfleg obligat") aquest article als que tracten sobre la unitat política del catalanisme. En Bofill proclama admirar En Macià per la solera nacionalista que demostra en no fer grans proclames verbalistes de separatisme recalcitrant (com aquells que, abans de la dictadura, veien imminent una altra guerra de secessió), havent donat el cop de força honorable de Prats de Molló. Però l'autor recrimina la candidesa del seu quasi contradictori dient que: "(...) no sempre un hom peca 'de lligar massa les aspiracions catalanes

52. Vid. Jaume Bofill: "Crònica" Tàctiques complementàries, "La Publicitat", núm. 17674, 4.XII.1930, p. 1.
53. Jaume Bofill: "Crònica" Els camins de la llibertat, i Un article d'En Folguera i Duran - Gravitacions peninsulars, "La Publicitat", núm. 17684, 16.XII.1930, p. 1.
54. Hem de suposar que el número corresponent al 17 de desembre va ser tirat normalment i segrestat per l'autoritat militar, ja que entre el número corresponent al dia 16 i el del dia 30 hi ha un número de diferència respecte a la numeració. Encara sota l'estat d'excepció, el número corresponent al dia 30 no fa pràcticament al·lusió a la suspensió així com tampoc pot portar cap declaració del partit respecte als fets que commouen la política espanyola.

a voluntats estranyes'; el que tots patim és el fet que, per sobre les il·lusions dels catalanistes més esquerps, Catalunya està lligada a voluntats i a realitats estranyes".

No hi ha dubte, i sobretot després del desastre de desembre, que En Bofill (i Acció Catalana) es reafirma en el seu excepcionalisme respecte la democràcia castellana. Fins la transigència d'En Macià va ser un fet culminant el dia 17 d'abril de l'any següent. Situats al desembre de 1930, el realisme d'En Bofill és remarcable. El que succeeix és que En Bofill està supeditat massa fortament al seu passat, al seu vocabulari i a unes argumentacions que el situen fora de l'òrbita més radical on s'han de situar els dirigents del moment. Això ens explica l'equilibri entre el seu rebel·lament de la direcció primera i de l'escassa aparició en públic i de l'espaiament amb què apareix a les planes de "La Publicitat" i al fet de ser el gran teòric d'Acció Catalana, del qui hom no pot prescindir. L'efervescència del 14 d'abril i les pròpies característiques del període republicà que ara (desembre de 1930) s'estan obrint, ajudaran a trencar aquest equilibri. Però és evident que En Bofill continuarà essent --i això fins a la seva mort-- un home públic respectat per la seva equanimitat, conseqüència i catalanisme inqüestionables; i això, tant per als partidaris com per als contraris.

Però, per a no avançar-nos en el temps, fem referència a dos aspectes descollants d'entre aquesta tònica de relatiu apartament en la que tant hi ajuda la seva precària salut, que precisament el trairà en el lapse de temps que va d'aquí a la proclamació de la República.

Fem referència, primerament, a la seva participació a

l'acte d'afirmació catalana celebrat per Acció Catalana a Tàrrrega, el dissabte primer de novembre davant de més de dues mil persones que emplenaven a bastament l'ateneu d'aquella localitat.⁵⁵ En aquest acte, on a més parlarà en Martí Esteve, En Bofill realitzarà un dels seus celebrats parlaments que podríem integrar en la preocupació del moment respecte la forma de relació del catalanisme amb el plet constituent espanyol. De fet, En Bofill es troba en el seu medi idoni; a Tàrrrega, En Bofill s'enfronta amb el món de la pagesia i aquí pot reivindicar no el conservadorisme tradicionalista, que només vol conservar les coses velles, sinó la tendència que propendeix a conservar els "interessos més purs de casa nostra". Però, a més, trobem En Bofill reivindicant el sentit progressista i conservador alhora, de la pagesia, com l'estímul on s'han d'acoblar els entusiasmes de la intel·lectualitat. Respecte el plet espanyol l'orador opina que el Pacte de Sant Sebastià ha estat transcendent perquè ha servit per fixar definitivament les personalitats que hi han intervingut i, per tant, fixar i delimitar el plet català, però ja només en funció al canvi democràtic.⁵⁶

L'aspecte de més relleu (pel que fa referència al nostre personatge) serà, però, la creació d'Acció Catalana de Sarrià i Bonanova i el nomenament d'En Bofill com a president.⁵⁷ La creació d'Acció Catalana en aquest sector podrà reputar-se de molt important perquè podria recollir perfectament un catalanisme republicà però

55. El president de l'Ateneu de Tàrrrega era el senyor Burgués i el vice-president el senyor Palmés.

56. Una ressenya d'aquest acte i dels parlaments d'En Martí Esteve i En Jaume Bofill es poden veure a: Acte d'afirmació catalana a Tàrrrega, secció "La Política", "La Publicitat", núm. 17648, (diumenge, 2.XI.1930) p. 5.

57. Vid. al respecte "La Publicitat", núm. 17659, 15.XI.1930, p. 4.

moderat imperant a la zona, contrarestar el predicament que hi pot tenir la Lliga, anul·lant, amb l'organització del que En Bofill anomenarà "obriers de la intel·ligència, obriers manuals i caps d'indústria" en el seu parlament inaugural, la influència que encara pot tenir per Sarrià el Centre de la Unió Patriòtica, que encara hi actua⁵⁸ o fins i tot la influència elitista i dretana de la Junta de Defensa de San Gervasio, creada, el febrer de 1913, per la defensa dels interessos morals i materials d'aquella barriada, però que, sobretot amb la Dictadura, s'havia convertit en un baluard de defensa dels interessos dels grans propietaris de la zona.⁵⁹

D'aquest final de novembre tan polèmic i de tanta tensió en el que Despujol passarà a ocupar la capitania general essent nomenat el primer civil, el jurista Márquez Caballero per a ocupar el Govern Civil, ens queda per ressenyar la prohibició de la conferència que havia de donar En Bofill a Badalona el diumenge dia 23 o el petit discurs que sí que va fer al míting d'Acció Catalana al Teatre Principal i sota la presidència d'En C. Jordà, el diumenge 16 de novembre.⁶⁰ En aquest acte, on a més hi assistiran Camps i Arboix, Ll. Massot i M. Carrasco, En Bofill parlarà del cessarisme que la dictadura ha portat al seu extrem i de les previsibles conseqüències de la negativa unió del poder i l'església.

-
58. Segons declaracions del vice-president d'Acció Catalana de Sarrià i Bonanova, Ricard Carbonell, en el seu discurs a l'acte inaugural. L'altre vice-president és en J. A. Maragall.
59. Vid. Libro de Actas (amb inclusió de Memòries de 1922 a 1930) del 10.11.1913 al 24.6.1926. Servicios Documentales (Salamanca) Fondo Político Social (Barcelona) carpeta núm. 1285.
60. La referència de l'acte es pot veure a "La Publicitat" núm. 17.661 (19.XI.1930), p. 5, secció habitual "La Política"

Del Pacte de Sant Sebastià a la creació del Partit Catalanista Republicà

Durant aquest temps, per altra banda, s'està produint tot l'estira i arronsa que va significar el preliminar de la futura reunió Pacte de Sant Sebastià. Les reunions preliminars iniciades el mes de març amb la visita d'Azaña, Albornoz i F. de los Ríos, van aplegar a elements d'Estat Català, del Partit Republicà Català, del Partit Federal comptant, a més, amb observadors comunistes i de la CNT que en l'Àngel Pestaña però, sobretot, En J. Peiró, troba el més gran defensor de la tàctica de col.laboració amb el moviment revolucionari dels "polítics" i dels militars, forçant ja en el "Ple Nacional" del 29 de juliol de 1928, l'acord d'intel.ligència en aquest sentit i provocant un bon conflicte intern amb la signatura, val a dir que a títol personal, del Manifest d'Intel.ligència Republicana. Però, tot plegat, es tractava de representants dinàmics de grups reduïts: no podia oblidar-se els partits catalanistes i republicans, Acció Republicana de Catalunya i Acció Catalana, els quals es mostraven reacis a la col.laboració amb lerrouxistes i partits castellans. Bona part del sentit d'aquestes prevencions encara les expressarà el mateix Bofill en el que ens sembla un fragment d'esborrany de les declaracions que faria el mes de febrer de 1932 al madrileny "El Sol", quan afirma:

"Antes, mucho antes de la implantación de la República, poco después de la visita de los intelectuales a Cataluña, durante la segunda dictadura tuve ocasión de ponderar en un libro ante mis paisanos el sacrificio que implicaría para la intelectualidad española la solución liberal de nuestro problema y decía

entonces que avezados a laborar por España como una dependencia de Castilla se verían obligados después a distinguir los ideales y los intereses de su región nativa de los comunes y supremos del conjunto provincial; ante este sacrificio valoraría en ellos también los sacrificios que impone a Cataluña la sujeción forzada primero, y la cooperación espontánea después de una obra de conjunto (...)"⁶¹ L'acceptació de participar a la reunió per part dels dos partits republicans no representats al Comitè Revolucionari de Catalunya, tampoc no la va aconseguir en M. Domingo el qual, el 2 d'agost de 1930 encara feia una conferència a l'Ateneu Barcelonès amb el títol d'Aspectes jurídics i socials de la nostra època que repercutiria, no obstant, en el contingut de les deliberacions de Sant Sebastià. En canvi, sí que va aconseguir l'èxit la gestió del nét del president dinovè Salmeron (J. Salmeron) el qual havia arribat a Barcelona tot just el dia 13 d'agost. Així, Catalunya anava a estar representada per En J. Aiguader i Miró, d'Estat Català, per En M. Carrasco i Formiguera, d'Acció Catalana i per En Macià i Mallol, d'Acció Republicana de Catalunya.

Conscients de la importància del moment,⁶² però centrats en la personalitat, significació i actuació d'En J. Bofill i per

---

61. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits (6), Subg. Política, Catalunya (3).

62. Entre altres obres es pot consultar: J. Aiguader: Catalunya i la revolució; J. Casassas: Tesi llicenciatura; Casals Arrufat: Catalunya, poble disortat; Esquerra Catalana: Album històric del Estatuto de Catalunya; Carrasco i Formiguera: El Pacte de Sant Sebastià; Dámaso Berenguer: De la Dictadura a la República. Crisis del reinado de Alfonso XIII; A. Lerroux: La Pequeña historia (1930-1936) i Al servicio de la República; M. Maura: Así cayó Alfonso XIII; E. Mola: Memoria de mi paso por la Dirección General de Seguridad; J. Estelrich: De la Dictadura a la República; Ll. Nicolau d'Oliver: La lliçó de la Dictadura, etc. etc.

tal com aquest presta una gran atenció al període que cavalca entre la tardor i l'hivern de 1930 i el començament de 1931, centrem les referències a la situació que obre el Pacte de Sant Sebastià, en el material que va ordenar el mateix Bofill sota el títol genèric referent a l'al.ludit pacte.

És obvi que la informació més directa la rep En Bofill a través del raport que remetrà En Carrasco al Consell Central del partit. Per a redactar aquest informe --que avala l'haver estat el màxim defensor de la solució jurídica a Sant Sebastià-- l'autor compaginarà retalls de premsa de la seva conferència explicativa del 28 d'agost,⁶³ així com el text d'unes primeres declaracions que havia fet només arribar del País Basc i que aparegueren a "La Publicitat" el dia 19 d'agost, juntament amb unes notes manuscrites on es precisa l'abast real del Pacte. En Carrasco, que com ja hem apuntat abans està adquirint un gran predicament dintre Acció Catalana com a representant de la línia de màxima intransigència catalanista, expressa els acords de Sant Sebastià en els termes següents catalogats de "caràcter secret": "a) nomenament del Comitè Revolucionari (Aiguader en representació de Catalunya); b) atribució de poders al Comitè perquè busqui la col.laboració de l'Exèrcit i de totes les forces polítiques i obreres contràries al règim per a preparar la revolució; c) autorització perquè el Comitè Revolucionari es converteixi en Govern provisional de la revolució i de la República; d) limitació del pacte a l'acció exclusivament revolucionària amb compromís de participar-hi tot-

---

63. Vid. Carrasco i Formiguera: El Pacte de Sant Sebastià, "La Publicitat", dijous 4.IX.1930.

hom sota les ordres del Comitè Central; i, e) el Pacte no té abast electoral i no s'immiscieix en l'organització política particular deixant fins i tot llibertat de participació electoral en les eleccions convocades pel Govern de la monarquia."⁶⁴

Aquests són aspectes que interessaven En Bofill en tant que signifiquen l'únic camí acceptat per tothom per a bandejar l'obstacle indefugible de la monarquia. L'acord representa un canvi de tàctica que els obliga i els força alhora per un camí "revolucionari" del qual mai no en poden portar el comandament. Amb una postura molt menys compromesa, el contacte amb l'anarcosindicalisme des d'abans de la dictadura, representant en diverses ocasions a la Unió Socialista de Catalunya, com a representant d'En Macià a Barcelona i havent jugat un paper actiu i representatiu en la lluita activa contra la dictadura, En J. Aiguader es va endur la representació catalana al Comitè Revolucionari i va ser peça clau per a aglutinar els nuclis federals, republicans i catalanistes, la majoria compostos de gent molt jove i molt activa.

En relació a això hi ha un tema, que ara hem de considerar marginal, que només l'introduïm com a mostra del desmarcament a què es veurà sotmesa, en bloc, Acció Catalana. Es tracta de la vertadera irrupció de sectors concrets i d'elements destacats del moviment obrer en la lluita que pretenen acollir els sectors anomenats "polítics" i de la qual els ha reparat fets tan importants i decisius com pot ésser l'assassinat d'En Seguí i d'En Layret o la pròpia dictadura.

---

64. M. Carrasco: (Referència del Pacte de Sant Sebastià) 4 fol. Arx. particular J. Bofill i Matas, Secció Treballs (10) Pacte de Sant Sebastià.

Volem destacar dos aspectes que creiem molt importants respecte al nostre tema. En certa manera ens referim al que apuntarà En Ferran Soldevila el mes de novembre a la seva secció habitual de comentari polític de la "Revista de Catalunya". Comentant la important vaga del ram de la construcció destaca, com a components essencials del moment la qüestió obrera i la catalana. Parla de la immaduresa que ha demostrat l'obrerisme català en buscar els seus líders en gent de fora de Catalunya i de com, en reacció, ha procurat intencionadament atiar aquesta tendència. I acaba la seva crònica (tan interessant per qui i des d'on s'ofereix l'anàlisi) afirmant que "les joves seleccions obreres" s'han adonat de les equivocacions precedents començant a rebutjar l'apoliticisme, iniciant la seva "catalanització" i l'acostament a la intel·lectualitat.⁶⁵ Un exemple d'això el trobem en les reunions de "captació de tècnics" iniciades en el domicili del capità A. Sancho Subirats i que després, ja avançat l'estiu, més o menys s'institucionalitzaran, primer al bar Las Delicias del passeig Nacional de la Barceloneta i, després, al local de la "Revista" ("Acción"?) aplegant molts estudiants catalanistes i revolucionaris.⁶⁶ Un altre aspecte d'un ressò no menor el podem trobar en les declaracions i actuacions d'adhesió a Francesc Macià arran de la seva deportació i en el sentit que és perseguit pel fet de ser un catalanista d'idees.

---

65. Ferran Soldevila: Política Catalana, "Revista de Catalunya", n.º 63, novembre 1930, ps. 240-244

66. Vid. B. Pou - J. R. Magriñá: Un año de conspiración, op. cit. ps. 83 i ss. i ps. 199 a 205.

Però Acció Catalana i En Bofill no es marginen de fet del Comitè Revolucionari. En César Falcón té un comentari encertat de la inèrcia revolucionària del moment quan diu:

"Lanzando a los políticos de izquierda a la conspiración, la dictadura de Primo de Rivera favoreció, tan eficazmente como en otros aspectos más profundos del desarrollo político de los últimos años, el progreso de las intenciones revolucionarias. Cuando se estudie profundamente este período se verá cual ha sido la eficacia revolucionaria de estas conspiraciones individuales, de estos complots incesantes, de esta captación constante de voluntades. Muchos hombres, incapaces de adherirse pública y francamente a la revolución, atraídos por una propaganda libre, se inscribieron entonces a las filas revolucionarias (...)." ⁶⁷

Encara que aquest no sigui, subjectivament, el cas d'un Bofill que postula tàcticament el canvi de règim des d'abans de la dictadura, sí que l'afecta l'eufòria --certament desarticulada-- del republicanisme revolucionari del moment. I contràriament als efectes externs buscats i al sentit de les proclames que s'anaven llançant, el Pacte de Sant Sebastià va servir en bona part per a neutralitzar el revolucionarisme del moment: primerament, per les dificultats i la falta de pràctica d'actuació conjunta dels nombrosos grups republicans; però, després, per la pròpia naturalesa d'un pacte "entre cavalleros", poc clar si no és en el sentit que és la dreta del re-

---

67. C. Falcón: Crítica de la revolución española, op.cit. p. 15.

publicanisme la qui aconseguia el comanament del moviment.

Es diu que el Pacte de Sant Sebastià prologa la República perquè el Comitè Revolucionari que en sorgeix coordina l'últim intent revolucionari abans del mes d'abril i perquè el govern li donarà tota l'oficialitat en empresonar-lo just després de l'assassinat de F. Galan i G. Hernández, ressaltant a més llur programa en el transcurs del "ridícul" procés a què estaran sotmesos. Però la dreta --encara desbordada a curt terme com està-- anirà demostrant que el seu únic interès, aprofitant el component socialista, el revolucionari del moment i el sentiment general de crisi i fins les aspiracions catalanistes, resideix en trobar el suport que no li ofereix la seva novella i minoritària tendència política, per implantar el vell programa regeneracionista amb l'imprescindible canvi de règim.

Però En Bofill està interessat en el pacte pel que pot significar, a nivell polític, en la difícil institucionalització del que s'havia dit (i quasi pactat) en el transcurs de la visita dels intel·lectuals castellans del mes de març. I bona part dels homes de Sant Sebastià són els interlocutors naturals del centre amb qui pot comptar En Bofill.⁶⁸ Entre el material del seu arxiu trobem la ressenya dels resultats d'una entrevista celebrada durant la prime-

---

68. No sabem si ha pogut actuar en republicà si ha ués sabut la trajectòria estatista i, com ell mateix diu, "Cessarista" del futur Govern Provisional i el sentit que donarien a la nova Constitució. Una actuació de rebuig a posteriori la trobem en el sector catòlic, tradicional i nacionalista del País Basc. Vid. Manuel de Irujo: La misión del nacionalismo (Conferència pronunciada per l'Irujo a Euzko-Etxea de Sant Sebastià el 29.VIII. 1931), Tolosa, ed. J. López Mendizábal, 1931, 15 ps. Consultat a: Servicios Documentales (Salamanca), Sección Propaganda núm. 3.100. En la conferència assegura que: "no firmamos el Pacto de San Sebastián porque no se nos llamó. Pero aunque nos hubiesen llamado no hubiéramos suscrito su espíritu sectario". P.3.

ra quinzena de novembre --possiblement amb Maura-- i en la que s'especifica com ha d'anar el desenvolupament dels fets revolucionaris a Barcelona. D'ell en podem destacar dos extrems que de fet responen a les preocupacions del centre envers el moviment a Catalunya: anul·lar, supeditant-lo, el sindicalisme i impedir tota iniciativa pròpia de Catalunya en el sentit que només podrà actuar si el moviment es generalitza per tot Espanya.⁶⁹

No cal repetir els esdeveniments de desembre ni ens cal, pel tema del treball, entrar en la polèmica de qui va "traïcionar" el moviment revolucionari.⁷⁰ No obstant, sí que té un veritable interès veure quina lliçó treu Acció Catalana dels fets de desembre, (i per tant quina és la postura nova d'En Bofill) i quina és la postura d'actuació conseqüent. Més important resulta aquest extrem quan veiem que és el pròleg imprescindible de la fusió imminent d'Acció Catalana amb Acció Republicana de Catalunya i de l'orientació de la campanya electoral del mes de març de 1931.

-
69. L'extracte del pla d'acció és: senyal inicial: avions llençant proclames del Govern Provisional de Barcelona iniciant-se tot seguit un moviment paralizzador ferroviari. A la ciutat cap moviment violent; sols es pronunciaria guarnició de Montjuïc alçant la bandera del moviment. Declaració de vaga pacífica amb manifestacions pacífiques i d'adhesió quan sorgís algun destacament d'un quartel. Mentrestant, tenir previst el traspàs de poders per quan madurin les coses; a la resta de Catalunya paralizzació revolucionària dels ferrocarrils i incautació de l'autoritat a les principals ciutats i proclamació de la República. Consultar prèviament el sentit de la proclama amb el govern central no fer res si no s'estén per tot Espanya i relegar el paper del sindicalisme únicament a la participació a la vaga pacífica en el seu moment. Vid. Informe confidencial del pla d'acció a Barcelona del moviment revolucionari, valoració real i pla d'acció en conseqüència, 2 fol. mecanografiades, Secció Treballs (10) Pacte de Sant Sebastià, arx. part. J. Bofill.
70. Vid. a tall d'exemple, Jaime Balius: De Jaca a Octubre, Barcelona, ed. "enacer, s.a. 21 ps. Atenció amb aquest autor perquè l'Esquerra Republicana de Catalunya, el Bloc Obrer i Camperol i

Passem primer al pla concret. En la valoració ja mencionada dels fets de desembre, Acció Catalana considera perduda una immillorable avinentesa ja que no es tornarà a produir en molt de temps un ambient tan favorable. La conclusió primera que fan derivar d'aquesta experiència, consideració que veuen fonamental en la seva comprensió històrica, és que a Espanya cap acte de força pot desembocar en la democràcia; només l'esperit de ciutadania pot arribar a anul·lar la força i les ramificacions de l'aparell de l'Estat decadent. Altre cop torna a la superfície una de les causes que justifiquen el paper primordial donat a la feina que continuen denominant de "Catalunya endins". Un dels fronts essencials de lluita continua essent, doncs, l'electoral:

"Tots els cacicats es basen en la distribució geogràfica electoral del país, en petites parcel·les, aptes per a ésser sotmeses a la influència personal d'un potent o d'un suggestionador. No es vota per idees, es vota per afectes o per interessos. Així s'ofereix tota democràcia."⁷¹

La preocupació electoral està patent en tota la valoració del període. És el postulat de la participació que mourà un escàndol

---

els "trentistes" coincideixen en catalogar-lo d'"agent lerrouxista"; el primer fulletó del grup "Vida y Trabajo" representat per Antonio Rodríguez S.: Como traicionaron los socialistas el movimiento revolucionario de diciembre. Madrid, "Vida y Trabajo", s. a., 25 ps. S'ha pogut consultar a Servicios Documentales (Salamanca), secció Propaganda núm. 3616; Antonio Leal - Juan A. Rodríguez: Para la Historia. Lo que no se sabía de E. Galán, 2a. ed. Barcelona, J. Letit imp. 1931 78 ps.llibre partidista i molt anecdòtic però que dóna anècdotes i pistes de bastant interès; Antonio Cerdón: Trayectoria, "arís, col. Ebro, 1971, ps. 174 i 22.

71. De l'"informe confidencial" abans mencionat.

relatiu dintre el marc concret de la política catalana. Encara en la valoració a què al.ludien Acció Catalana postula la reforma electoral de la forma següent: sistema de representació proporcional, votació per llista en grans circumscripcions i posa l'exemple de Catalunya: I. Barcelona i voltants; II, la resta; creació d'un carnet electoral. En definitiva, que l'elector voti exclusivament segons la pròpia ideologia notant-se l'eficàcia d'un vot directe i real que representa la "vocació de ciutadania". Amb la progressiva consciència de la llibertat de elecció, de l'educació en la pràctica, l'abstencionisme anirà disminuint progressivament.

Per a la part d'Acció Catalana el problema rau en saber la postura de qui es declara abstencionista. "Convindria saber --precisen en l'informe valoratiu-- què penden fer els abstencionistes després, és a dir, quina sortida entreveuen a la seva situació; quan i perquè deixaran d'ésser abstencionistes?" Es tracta d'un aclariment tàctic que reclamen els d'Acció Catalana per no "haver de calcular en el buit"; fins arriben a precisar que si no han preparat un programa convindria que ho fessin al màxim segons la seva conveniència. No hi ha dubte que, a començament de 1931, el conglomerat que de forma objectiva componen Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya se sent amb forces i tot el confiat que permeten les circumstàncies; és aquest un aspecte a tenir en compte per entendre l'evolució convergent dels dos partits fins a les eleccions i, ja dins la campanya electoral, fins a la declaració de fracàs que és epílog de la jornada del 12 d'abril.

La visita d'En Bofill a Madrid

El que és evident és que Acció Catalana està sotmesa a

una forta tensió i que si es belluga amb una certa desinvoltura és gràcies al consens republicà que s'ha generalitzat durant la preparació del moviment revolucionari. En aquest període preparatori, bona part de la direcció de classe obrera s'ha adonat del poder de convocatòria que té el republicanisme i de la importància tàctica d'aliar-se amb el sector polític per la ineludible necessitat prèvia d'un règim republicà i democràtic i per l'eixamplament de les possibilitats que aquesta supeditació els ofereix de cara a la pròpia organització interna.

Però l'antirevolucionarisme del Comitè revolucionari i l'ampli ressò revolucionari de les crides a la vaga propiciaran el gir radical que en mateix Cambó es cuidarà de reforçar afirmant --el mateix 12 de desembre-- que s'adhereix al govern i li presta suport i que, d'ocupar el poder, també ell castigaria "la desviación desleal que en Catalunya hubiera surgido". Els atacs durs contra la Lliga seran simultanis, però, a més, s'enfortiran --sobretot dintre l'anarcosindicalisme-- les postures apolítiques i antirepublicanes en general. La tibantor i el radicalisme dels extrems obliga a definir-se als sectors intermitjos de l'espectre polític; davant la crisi total del govern Berenguer i del règim, el pronunciament polític es converteix en un vertader imperatiu polític. I, per a Acció Catalana, que continua participant en la tormentosa vida de l'ajuntament barceloní i col.laborant, per tant, en aquest poder, les coses no són gens fàcils. I més quan el general Berenguer llença l'ultimàtum de "Compte o altre cop la dictadura". Realment, la vida d'Acció Catalana (i gairebé podríem dir el mateix d'Acció Republicana) durant els dos primers mesos de l'any 1931 estarà plena de les contradiccions que impliquen fets com estar liquidant

l'Exposició Universal des de l'Ajuntament, atacar políticament a la Lliga, tenir el convenciment que la crisi del govern indica fins a quin punt "el règim és víctima d'ell mateix" tenint, fins a finals de gener, encara clausurats vuit centres del partit.

Però allà on més s'imposa la definició és en la definició de principis que cadascú ha de fer respecte el tema fonamental de les eleccions l'anunci de les quals es creu imminent. De fet, el Ministeri de la Governació les està preparant des de mitjan novembre de l'any anterior. A aquell retorn controlat de la normalitat que comentàvem molt més amunt, s'afegeix des del referit Ministeri la demanda d'informació detallada i actualitzada de les forces republicanes en presència, persones, centres de tota mena i possibilitats de triomf en les respectives demarcacions; es demana així mateix les forces en presència amb què pot comptar la monarquia i la possibilitat de ser reorganitzades, la correlació de forces a les corporacions oficials, la força i elements del nacionalisme, del separatisme i, ja en un altre pla, de l'anarquisme i fins del comunisme relacionant en quins àmbits tenen més predicament. Els telegrams que en aquest sentit s'entrecreuen Madrid i Catalunya (i que es conserven en gran part en els fons del Ministeri de Governació del Archivo Histórico Nacional) tenen un gran valor per a conèixer les fonts d'informació oficials, així com les preocupacions internes que mouen la progressió del programa polític d'En Berenguer.

El dia 28 de gener, iniciant les declaracions que marquen l'evolució de la postura d'Acció Catalana i Acció Republicana respecte al tema electoral, és curiós veure com ambdós partits s'atribueixen el centre del catalanisme en el triple destriament natural ope-

rat en aquest camp.⁷² Val a dir que, a aquestes alçades, les declaracions d'un Aiguader i Miró en el sentit que el que cal és actuar al carrer i fer la llei allí on hi ha "més llum i menys teranyines", per més que puguin ser reputades de demagògiques o provinents d'un sector que ni somia en un possible triomf electoral, no hi ha dubte que es desmarquen enormement dels escrúpols pro-electoralistes de les dues accions.

L'acord entre aquestes dues formacions, en base a la coincidència de criteris davant el fet de les eleccions, es produirà dos dies més tard, o sigui el dia 30, fent-se públic a través d'una nota que titulen Els catalanistes republicans i el moment polític.⁷³ En la nota es diu que:

"Els representants d'Acció Catalana i d'Acció Republicana de Catalunya, després d'estudiar en llurs diversos aspectes els problemes polítics actualment plantejats, i en especial el de les eleccions anunciades pel govern Berenguer, han constatat amb satisfacció la completa coincidència de llurs parers i han decidit prendre la iniciativa d'un canvi d'impressions directe amb els elements afins de la democràcia espanyola, davant els quals seran exposats els aspectes diferencials que els aludits problemes presenten des del punt de vista català i la necessitat d'assenyalar de comú acord les fórmules concretes que, dins la convivència ibèrica, assegurin l'imperi dels principis del

---

72. Vid. al respecte la "Crònica" anònima Per l'estructuració política del catalanisme, "La Publicitat", núm. 17711, 28.I.1931, p. 1. Declaracions en el mateix sentit han aparegut sota la signatura d'A. Rovira i Virgili a les planes de "La Nau".

73. Vid., per exemple, "La Publicitat", núm. 17713, 30.I.1931, p. 1.

liberalisme i de la democràcia a Espanya i l'assoliment de l'aspiració del nostre poble i dels altres pobles peninsulars a regir autonòmicament llur vida interior."⁷⁴

Paral·lelament, la premsa comarcal afí dels dos partits, llançava una forta campanya a favor de la unitat del republicanisme català. I paral·lelament també, la premsa contrària a les dues accions iniciava una forta campanya contra aquests dos partits encara no pronunciats en contra les eleccions i que anuncien la fusió amb l'estructuració d'una campanya a escala estatal amb la que pretenen col·locar-se de portaveu de Catalunya davant el Govern provisional de la República.

La campanya va ser tan forta que va obligar la marxa entera de les "accions" i va propiciar l'aparició de la doble declaració abstencionista, apareguda a la premsa el dia 9 de febrer. En la declaració, on tornen a actuar d'acord els representants dels dos partits, afirmen que continuen essent partidaris de la participació electoral a dintre i a fora de Catalunya mentre s'asseguri un mínim decorós de garanties que existirà llibertat de sufragi. No obstant, no acudirán a les legislatives que s'han convocat ja que el boicot és tan general que el nou Parlament no representaria a ningú.

Oberta ja la crisi ministerial, cinc dies després d'aquesta declaració, el dia 14 es tramitava al rei la qüestió de la confiança. Justament per a l'endemà estaven convocades les primeres reunions de les juntes municipals del cens; les dues "accions" ben bé podem dir que havien estat a punt de fer el ridícul en el precís

---

74. Arxiu particular J. Dofill i Matas: Secció Treballs (10) Pacte de Sant Sebastià.

moment en què iniciaven l'actuació conjunta!

Val la pena fer un incís --abans de passar al viatge a Madrid d'En Bofill i l'Antoni Rovira i Virgili-- per apuntar quins són els vertaders responsables d'aquesta tendència a la unió, exiliat com està, a París, el líder i president d'Acció Catalana, en "Nick", arran dels fets de desembre. El mateix Bofill ho indica clarament en la revisió de la seva vida política que fa l'any 1933 quan afirma:

"Quan alguns preveïen i els més pressentien la imminència del canvi de règim i l'assoliment de l'autonomia de Catalunya, una aspiració d'eficàcia ens portà, especialment al senyor Rovira i Virgili i a mi, amb l'assentiment dels nostres respectius companys, a la fusió d'Acció Republicana i Acció Catalana per a l'estructuració d'un gran partit que fos l'instrument apte que calia per a inaugurar el govern autònom de Catalunya i la co-gerència catalana de la República (...)."75

Afirmarà també que En Nicolau d'Oliverols "assistia des de París amb la seva conformitat"; però no es pot negar que l'empenya inicial, pel que fa referència a Acció Catalana, la va donar En Bofill, i no hi ha dubte que es traslluirà en aquell monolitisme, en aquella conseqüència tan racional que anava presidint tota la carrera del nostre personatge central, però que, de fet, a la pràctica, resultarà tan impròpia en aquests moments de tensió. L'any 1933, En Bofill reconeixerà que la gestació del nou partit --jugada política que responia a una lògica política aixafant-- ja va estar

---

75. J. Bofill: Una política catalanista, op. cit. cap IV, p. 63.

presidida per un èxit molt relatiu. I és que no podem deixar de considerar que tant l'Antoni Rovira i Virgili com En Bofill són dos personatges contradits en el moment per la base dels respectius partits. En els dos casos (hem vist amb deteniment el que afecta a En Bofill) ens trobem davant uns polítics de gran prestigi i molt respectats, però certament desbordats per les circumstàncies de la dictadura i, sobretot, de la postdictadura.

L'ascens dels moviments populars i ciutadans que ha predeterminat l'enfortiment relatiu dels nuclis republicans, catalanistes i socialistes (el grup de "L'Opinió", els del Centre Republicà de Portaferrissa, els prestigiosos nuclis de Badalona, els "joves" del Partit Republicà Català, els nuclis dispersos de federalistes i un llarg etcètera), ha impedit, tot plegat, que l'Acció Republicana actuals, precisament i diferencial, de Republicana, desmarcant-se realment d'Acció Catalana tal i com pretenia en el moment de la seva escissió. Per a la base d'Acció Republicana, primordialment formada per joves estudiants, el laïcisme no és diferenciació suficient. La forta crisi dintre el partit es farà patent arran dels fets de desembre i no podem descartar, tampoc, els efectes nocius produïts per la introversió i la forta personalitat del líder republicà, trets que desemboquen en un personalisme, notable, només, en observar detingudament el portaveu del partit en qüestió, "La Nau". Per altra banda, al seu costat, existeix una Acció Catalana radicalitzada després de la dictadura i que ha assimilat el catalanisme i el republicanisme més genuïnament català en adoptar bona part dels postulats que defensava l'esquerra catalana des de començament de segle. No hi ha dubte que, des d'aquesta postura, és ella i no Acció Republicana qui es presenta com l'hereva de la Conferència Nacional Cata-

lana i, per tant, qui representa un lloc determinat en la correlació de forces d'última hora. Però, precisament, no és En Bofill que sintetitza aquesta "nova" Acció Catalana, sinó, més aviat, gent com En Carrasco, de tendència radical, que arrosseguen la joventut del partit. El dubte davant la convocatòria d'eleccions legislatives fetes per En Berenguer és l'exemple més clar de la contradicció en què es troben els dos líders.

El capítol que fa referència a l'anada a Madrid, iniciativa que realment prologa la fusió dels dos partits, és important, tant pel que representa com a iniciativa política en si, com pels conceptes que s'hi van a dirimir, explicatius del pensament polític dels dos líders i, consegüentment, del sentit que volen donar al nou partit en portes.

El dia 11, i després de resoldre la postura comuna favorable a l'abstencionisme, van sortir cap a Madrid En Bofill, l'Antoni Rovira i Virgili, En Barbey i En Nallol, per a realitzar la projectada entrevista amb les "democràcies espanyoles" i, segons idea dels dos líders, posar al dia els acords presos a Sant Sebastià.⁷⁶

Per a aquest afer que creiem important, però que queda generalment oblidat davant la rellevància de la crisi ministerial en curs o d'altres esdeveniments menys generals, però no de menor repercussió a Catalunya, com és la imminent entrada de Francesc Nacià al país, seguirem nosaltres els papers de l'Arxiu particular d'En Jaume Bofill.

---

76. Vid. "La Publicitat", dijous, 12.II.1931, Els representants d'Acció Catalana i d'Acció Republicana a Madrid.

Dies abans de la visita en qüestió, En Rovira i Virgili va enviar una nota mecanografiada a En Bofill, on li precisava el contingut ideològic del que creia que s'havia de dir a la gent de Madrid. En Rovira planteja que es va cap a un període constituent en el que es posarà en qüestió tot tipus de problema polític, no únicament el de l'Estat: "En un lloc la constitució farà la forma de govern; en un altre lloc, el sistema de govern (per usar la terminologia pimargalliana) (...)"⁷⁷. El problema de l'autonomia, continua precisant el líder d'Acció Republicana, podrà ser posterior però mai inferior al de la República; no es pot fer passar un problema davant de l'altre ja que, el primer, és central i capital per a Catalunya a qui afecta, com a col·lectivitat, de forma directa i viva. Dins aquest context, si es va a Madrid és per a conèixer parers i cercar fórmules d'acord d'actuació, no per a marcar supeditacions.

En Rovira i Virgili creu oportú defensar, com a punt de partida, la fórmula aprovada per la segona sessió de l'Assemblea de Parlamentaris segons la que "totes aquelles col·lectivitats històriques incloses dins l'Estat, que manifestarien de forma prou clara i categòrica llur aspiració a l'autonomia, puguin constituir els respectius organismes i regir llur vida interior amb els límits següents": a) s'arbitren les facultats de l'Estat segons la Constitució; b) es fixen bé les facultats que l'Estat es reserva provisionalment en establir l'estat de relacions amb els organismes autònoms; c) s'ha de realitzar l'examen dels estats interiors autònoms perquè no s'extralimitin, desconeixent la Constitució general; i,

---

77. Rovira i Virgili: Hem de dir-los, 1,5 fol. mecanografiades, R² i V², arxiu particular Jaume Bofill, Secció Treballs (10) "Pacte de Sant Sebastià".

d) que es creï un organisme constitucional que "amb les màximes garanties d'imparcialitat i encert", resolgui els eventuals litigis entre l'Estat central i els poders autonòmics.

Seguint amb el mateix informe, l'autor precisa que s'ha de defensar el suprem a la forma de govern republicana. En el cas que no assolís la majoria, recalcar que, posteriorment, votarien per la democratització de l'Estat, especialment per la màxima reducció dels poders de la reialesa, per la consecució d'amplíssimes reformes en matèria social, econòmica, de justícia social i de legislació del treball al nivell dels estats capitalistes més avançats. Defensaran també un règim escolar i cultural que respecti totes les tendències, sense privilegis de cap mena, així com la lògica separació de l'Església i l'Estat.

Referent al sistema electoral, es declara partidari del proporcionalisme. I acaba l'informe ideològic afirmant que s'ha de tendir a crear una "unitat política a Catalunya", de manera que, en les properes eleccions, es produeixi de fet un veritable referèndum català que signifiqui el gran pas per a la resolució de la qüestió catalana.

Als pocs dies ideari bàsic es van traslladar a Madrid els catalans referits més amunt, amb el convenciment que, de fet, són els representants catalans del republicanisme liberal i democràtic, únics interlocutors vàlids ja que són els únics que poden aportar, com a alternativa, un projecte propi de govern.

A Madrid van visitar inicialment, i com a cortesia, l'A. Ossorio y Gaibardo, a qui trasmeten el seu agraïment pel comportament observat respecte a Catalunya. Es van entrevistar amb Joaquín Diezalde pels reformistes, amb Julián Besteiro pel cantó dels socia-

listes, amb els reformistes d'Alba als qui expliquen el sentit del seu actual intervencionisme condicionat i els dubtes que senten davant l'oposició de l'ABC. Especial relleu van donar a la visita efectuada a en J. Sánchez Guerra, a qui proclamen la confiança en ell dipositada en base a l'actuació en l'Assemblea de Parlamentaris i, posteriorment, explicant als constitucionalistes la idea que tenen del pacte previ a la consecució de l'autonomia.

Al seu arxiu particular, En Jaume Bofill guardava un improvisat quadern de notes on va recollir els aspectes més interessants a tractar amb cada partit o personalitat. Una de les notes que hi figura fa referència al criteri general amb que En Bofill s'enfrontava a aquestes reunions i que quedava completament pel que més amunt atribuïem a En Rovira i Virgili. Precisament, sota el títol d'El nostre criteri, En Bofill apunta com "el règim és víctima de la seva ficció" (corrent el risc d'arrossegar el poble per la mateixa pendent). L'autonomia, però, no comporta qüestions prèvies i jurídicament està exempta de les crisis generals. No obstant, com a partit, reconeix tenir molt per perdre amb la manca de democràcia: per això, a Catalunya, tenen l'obligació doble d'estructurar la política catalana i de delimitar-se i consolidar-se com a partit. Creu que, amb l'abstenció generalitzada, la Lliga aconseguirà més vots i pot arribar a tenir un triomf catalanista i "raiosament conservador". Reconeix no veure, per tant, raons vàlides en contra de la intervenció. Fa referència, no obstant, a les raons abstencionistes aportades per en Sunyol, les quals es basen en tres punts: primer, perquè segurament no hi haurà les eleccions anunciades; segon: perquè Acció Catalana seria l'única oposició que hi acudiria, representant un suïcidi en el parlament posterior; i, tercer, d'un gran drama-

tisme: perquè considera que anirien a perdre.

Continua opinant En Bofill --que sí creu en la imminència d'unos eleccions-- que a Castella es notará una major depuració del procediment electoral; en cas negatiu, continua, qui en sortirà perjudicat serà tot aquell que estigui lligat al règim, deduint-se una natural reacció cap a la democràcia. No obstant, opina l'autor, les "democràcies espanyoles" han d'apel·lar menys al govern i fer-ho més al poble, i els recorda l'exemple de la Solidaritat. Acaba En Bofill aquestes reflexions que titula "El nostre criteri" dient que ells, que s'han declarat intervencionistes, des del manifest del mes de març, han optat per l'abstenció per "catalanitat i eficàcia, per deferència i lleialtat".⁷⁸

La conversa mantinguda amb els "republicans de Sant Sebastià", Salmerón i Sánchez Román, va tenir ja un contingut molt més concret i operatiu ja que cobria una de les finalitats buscades en aquesta única gestió política d'En Bofill a Madrid: la posta al dia, aclariment i concreció del Pacte republicà. Després dels fets de desembre i les seves "anomalies", assegura que ja només queda la possibilitat de realitzar un pacte político-democràtic que respecti les respectives esferes d'influència dels pactants. I, en base al que ha dit, passen a tractar de quins són els extrems que constitueixen el pacte en qüestió. El punt central és la democràcia, compromentent-se a desvetllar-la i a fer-la legalment possible; creu que han d'aconseguir que es voti república no com a finalitat sinó com a "mitjà democràtic". Un altre dels extrems a pactar és el que toca a la re-

---

78. Jaume Bofill: El nostre criteri (Quadern de notes), arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Treballs (10), "Pacte de Sant Sebastià".

forma constitucional i, aquí, la matèria pactable és la que fa referència a exigir o l'abdicació del monarca o, com a mínim, la limitació legal i efectiva del seu poder i del de les oligarquies. En relació a aquest aspecte hi ha l'altre punt a pactar: la definitiva estructuració federativa de l'Estat i, sempre segons En Bonfill, treballar en pro de l'ideal ibèric que ell ha estructurat a L'Altra Concòrdia. De moment, com a mínim previ, s'haurà d'aconseguir un Estatut d'Autonomia que es fonamenti en les resolucions de l'Assemblea de Parlamentaris, en la idea del pacte i en el dret a l'autodeterminació dels pobles.

La resta de la conversa amb Salmerón i Sánchez Román va ser pràcticament coincident amb la que, segons el nostre parer, presenta la major significació d'entre les mantingudes a Madrid durant aquest parell de dies tan apretats: es tracta de l'entrevista, àmpliament preparada, sostinguda amb el Sr. Ortega y Gasset, el qual acaba de llençar el seu manifest "Al servicio de la República".⁷⁹

En el quadern de notes que anem seguint, hi figura un guió mecanografiat en el que es preveuen els punts a tractar⁸⁰ en una entrevista en la que volien donar el caire de represa del diàleg obert, pràcticament un any abans, al Ritz de Barcelona.

---

79. Vid., per exemple, Al servicio de la República (Ortega, Marañón, Pérez de Ayala, etc.) "La Rambla de Catalunya" (9.II.1931), ps. 8 i 9. S'inclouen, a més, comentaris i entrevistes amb els signants.

80. Els punts rossenyats són: 1) Exposar el sentit de la nostra gestió; 2) Veure el seu manifest; 3) Quines relacions tenen amb els altres republicans (coincidències i diferències); 4) Manté l'Ortega el projecte d'assemblea. L'adaptaran a la nova situació creada. Com?; 5) Quines normes d'actuació seguiran?; 6) Exposar el nostre projecte de bases d'una nova constitució; i, 7) Cercar una possible sortida pacífica i democràtica a la situació actual.

En aquesta conversa hi ha un factor enormement interessant i que atribuïm més a En Bofill que a l'Antoni Rovira i Virgili, i que ens sembla anar molt més enllà de la simple concessió col·loquial. De fet, l'entrevista s'inicia amb la quasi declaració que l'Ortega i Acció Catalana (nosaltres diríem, millor, l'Acció Catalana que inicialment va presidir En Bofill) porten una orientació semblant: la que s'encamina a educar en la convivència, la "ciutadania-deure". Però no és fins ara, quan l'Ortega s'ha vist precisat a optar (formalment?) per la República i vol aglutinar a l'intel·lectualitat política en funció d'una lluita política concreta, no és fins aquest moment en què el pensador castellà retorna a la política precisat a abandonar el seu elitisme de rebuig, quan En Bofill farà la seva declaració de coincidència; encara que de fet havia existit ja amb la LEiE, aleshores, la posta en pràctica des de la Junta d'Afirmació Catalana va ser tàcticament i operativament tan diferent del que es preconitzava o es podia arribar a aconseguir a Castella, que només trobem declaracions de coincidència en l'Eugeni d'Ors; i, encara, motivades aquí per la coincidència en el dretanisme. El 1914 no van poder ni observar-se públicament les coincidències teòriques que no dubtem que van ser compreses, des de Catalunya, com a mínim, per una minoria.

Però al 1931 la cosa és molt diferent. A Madrid ha fet aparició de forma prou clara i definitiva la crisi del sistema liberal democràtic, sota la forma inequívoca de la crisi del règim monàrquic i l'aparició també inequívoca d'un obrerisme revolucionari, dels distrubis revolucionaris al carrer i d'una producció bibliogràfica (que ja hem analitzat sumàriament) la qual indica com

està detectant la intel·lectualitat la crisi postdictatorial i cap a on es decanta. En Bofill aconsella a l'Ortega que l'única sortida que li queda és la de constituir-se, com ells, en partit polític, més liberal i democràtic que republicà, opina el nostre autor potser entreveient el sentit profund del manifest. En Bofill, en base a l'existència d'uns programes semblants i correlatius, arribarà a parlar de l'existència d'una "Doble Kultur Kampf".

Després de parlar d'aspectes concrets que ja hem relacionat en veure les altres entrevistes (abstenció-intervenció, situació política catalana, reforma electoral, reforma constitucional, problema de les garanties, etc), temes que seran tractats aquí amb més detall, com en l'esforç per integrar un nou grup afí en formació, els representants catalans proposaran a l'Ortega una nova reunió a nivell estatal i de caps de partit i sobre la conveniència de llançar una declaració simultània (no conjunta, es precisa) on es presentin fórmules concretes coincidents.

La cloenda obligada de la visita dels polítics catalans a Madrid va ser la visita al Comitè revolucionari empresonat a la Model madrilenya. En Bofill hi va fer un curt parlament⁸¹ la tarda del dia 13, poques hores abans d'emprendre el retorn, en el que guardava perfectament sintetitzat el contingut del debatut en les reunions anteriors. En definitiva, En Bofill expressa l'acord del suport català per al canvi de règim, en un esforç que ha d'evitar la falta de sincronisme entre els moments polítics de les dues grans capitals

---

81. A l'apèndix documental reproduïm el que creiem que és el seu text íntegre o, com a mínim, un esborrany molt acostat al que realment va fer. Vid. Arxiu Particular Jaume Bofill i Matas, Secció Treballs (10), "Pacte de Sant Sebastià".

peninsulars. No seria gens democràtic, afirmarà també, i alhora resultaria "enervant" i "impertinent" que, en resoldre's la crisi política espanyola, ressorgís, a Barcelona, el plantejament del "problema català". En motiu de la mort d'En Bofill, En Rovira i Virgili encara recordarà la minuciosa preparació i l'elegància d'aquest discurs que considera com un dels millors del gran orador català.⁸²

Per acabar aquest afer, interessant fins al punt en què indica la ideologia política amb què s'enfrontarà al període l'imminent Partit Catalanista Republicà, hem de fer una ràpida menció de la nota de conclusions i balanç que va lliurar a la premsa l'Antoni Rovira i Virgili, en nom propi i dels seus companys, abans d'emprendre el viatge de retorn cap a Barcelona. En la nota s'afirma que el viatge ha tingut per objectiu principal "la fijación de los puntos fundamentales de la nueva Constitución del Estado español", en base al liberalisme, a la democràcia i al principi de l'autodeterminació, comprovant-se la bona voluntat d'ambdues parts en tot el tractat.⁸³

El mateix Jaume Bofill recordava aquesta visita en dos articles del mes de setembre de 1931, motivats per una alusió de l'Alcalá Zamora feta en el transcurs d'un discurs parlamentari. En el primer d'ells, que titula L'entrevista de la presó,⁸⁴ apunta que els del Comitè revolucionari van opinar que s'havia de tenir en compte

---

82. Antoni Rovira i Virgili: La visita d'En Bofill i Matas a la Presó Model, "La Publicitat", 9.IV.1933. Es tracta de la transcripció de l'article fet per a "El Sol" de Madrid.

83. Al respecte i per les particulars declaracions fetes per En Jaume Bofill i l'Antoni Rovira i Virgili, vid. Els representants d'Acció Catalana i Acció Republicana a Madrid, "La Publicitat", núm. 17726, diàssabte 14.II.1931, p. 1.

84. Vid. "La Publicitat", 23.IX.1931, p. 1.

que l'Estatut no podia limitar la sobirania de les Corts; així mateix, els prometen que no els cal patir ja que, ells, amb majoria segura a les futures Corts, ratificarien l'Estatut plebiscitat. El segon article, que sota el títol d'Aires de cantonada⁸⁵ és la culminació de l'anterior, precisa En Bofill que Fernando de los Ríos va ser l'encarregat de contestar oficialment als "catalans", demostrant --segons l'autor-- entendre el problema en proclamar que l'essencial era que Catalunya pogués adquirir plena potestat executora i legisladora en matèria de llengua i funcions de cultura. Més endavant, en generalitzar-se la conversa, se'ls va tornar a indicar que, per a la bona marxa dels esdeveniments, era millor que Catalunya renunciés a parlar de federalisme, demostrant que cada cop que el tema es feia més real, "la concòrdia se'ls fa incomportable" i es tornen més aprensius.^{85/1} Aquests dos articles, que uns vénen a servir de cloenda de l'afer de la visita a Madrid, demostren, contràriament al que la primera eufòria propagandística va voler imposar, com el Comitè revolucionari de Madrid i els altres grups visitats es venen tàcticament precisats a discutir el tema i a fer concessions, però, en el fons, sense comprometre's formalment a res, continuen creient que el problema de la "peculiaridad catalana" podrà ésser resolt mitjançant una simple maniobra legal, ja que amb la instauració d'un règim de democràcia la meitat d'aquesta problemàtica quedarà resolta automàticament.⁸⁶ Pel seu cantó, En Macià Na-

---

85. Vid. "La Publicitat", 24.IX.1931, p. 1.

85/1. En l'article que ara comentem En Bofill precisa que va ser en el transcurs d'aquestes reunions quan es van "inventar" el terme "República Federable".

86. Per completar la informació sobre el tema de la visita d'Acció Catalana i Acció Republicana a Madrid, vid. Discurs de

lloï va enviar un telegrama a En N. Alcalá Zamora el 19 de setembre de 1931 (arran de la intervenció al Congrés que motivarà els anteriorment citats articles d'En Bofill) en el qual el felicita perquè ha mantingut, segons afirma, la línia iniciada al l'acte de Sant Sebastià i mantinguda en l'entrevista de la Presó Model de Madrid. En Macià Mallol afegeix que parla com a testimoni presencial d'ambós actes i que pot assegurar que En Fernando de los Ríos va afegir que, tant ell com Largo Caballero, havien deixat clar que per als socialistes, que ells reconeixien les màximes llibertats per a la solució del problema català.

El dia 18 de febrer jurava el càrrec el nou cap de Govern almirall Aznar, sota els personals auspicis del comte de Romanones, entrant en funcionament l'últim govern de la monarquia. El dia 3 de març la Gasetta de Madrid publicava el Reial Decret anul·lant el programa electoral previst pel general Berenguer (que ara passarà a ocupar la cartera de Guerra). En el consell de Ministres del dia 6 s'acordava la publicació de les bases que haurien de regir les properes eleccions municipals.⁸⁷ i, dues setmanes més tard, es fixava ja el calendari quedant les eleccions municipals per al dia 12 d'abril de 1931. Però, pel que fa referència al restabliment de les garanties

---

Jaume Bofill a la darrera Assemblea d'Acció Catalana, "La Publicitat", 21.II.1931, p. 5.

87. Es resumeixen en set punts: 1) que la renovació d'ajuntaments sigui total; 2) que tots els regidors siguin elegits per sufragi universal; 3) que regeixi, per al nombre de regidors, la llei Municipal de 1877; 4) que regeixi, a més, la llei Electoral d'agost de 1907; 5) sobre la competència de les Audiències Territorials; 6) per a millor garantia del sufragi, deixar en suspens la denominada "Ley Mellado"; i, 7) que el Ministeri de la Governació dicti el programa electoral concret "a términos abreviados".

constitucionals, requisit imprescindible perquè s'iniciés la campanya electoral, aquest no arribaria fins al dia 22 de març.⁸⁸

Però, pel que fa referència concreta a la política interna de Catalunya, hem de matisar la importància del mateix canvi de gabinet ministerial. I consti que no afirmem això en la pretensió que Catalunya funciona, per principi, en els seus circuits propis i estranys a la resta, sinó, més aviat, en el convenciment que aquesta ambivalència política venia fomentada per la pròpia estructura i funcionament pràctic de l'anacrònica i centrípeta monarquia madrilenya, i l'aparell burocràtic al seu servei. La simple observació de la naturalesa de la informació brindada pels governs civils és suficient per a comprendre-ho en la seva justa dimensió.⁸⁹ El fet de l'aparició del gabinet Aznar (exemplarització de com el mateix règim només podia venir ja políticament de la lluna i geogràficament de Cartagum, no va canviar, evidentment, l'actitud intervencionista del Centre Constitucional - Lliga, sinó que, contràriament, va consolidar una tendència que no responia ni a un dirigisme cambonià ni a una lògica i conjuntural evolució d'uns principis polítics, però sí a uns interessos de classe en correlació a uns interessos internacionals en moment de crisi. Per altra banda, el canvi ministerial no

---

88. Per aquests temes resulta sempre interessant la consulta dels llibres de memòries dels seus protagonistes; destaquem ara: Marqués de Hoyos: Mi testimonio, Madrid, A. Aguado, 1962 i E. Mola: Memoria de mi paso por la Dirección General de Seguridad, 3 Vols. Madrid, imp. Sáez Hnos., s. a.

89. Podem recolzar aquestes afirmacions, per exemple, en el que afirma l'Amadeu Hurtado en les seves memòries respecte com s'havia arribat a modificar el panorama polític català amb l'arribada de l'any 1931. Vid. Quaranta anys d'advocat, vol. II, p. 20 i ss.

va modificar en absolut la tendència a la unió republicana d'orientació catalanista i "obrerista" que havia avantposat la Unió Socialista de Catalunya l'abril del 1930 i que manejava la Intel·ligència d'"esquerreres" des de la caiguda de la dictadura primoriverista. Tot al contrari, des del mes de gener comptava amb l'important, dinàmic (i polític) suport d'En Francesc Macià, el qual propugna, amb finalitat electoral, la unió de l'oposició nacionalista, demostrativa de la voluntat de Catalunya.⁹⁰ En el seu inici, el fenomen Aznar, no molesta tampoc la tendència a la fusió de les dues "accions", procés que per altra banda ja està en marxa, sinó que, tot el més, l'estimula a cercar la possibilitat d'intervenció eficaç davant una nova crisi del règim.

Per raonaments similars als apuntats i, sobretot, després de considerar fins a quin punt el món obrer es va desmarcar formalment de la "política" republicana després dels fets de desembre, resulta impossible pensar que aquest sector quedés afectat per un fet polític que representava, a més, una nova maniobra del Poder per a perpetuar-se. Al respecte, En Joaquim Maurín afirmaria que "(...) No és impossible que la burgesia aconseguís superar la crisi revolucionària present (...)".⁹¹

Però que fa referència a la vida ciutadana (comptant amb la natural, però passatgera, atenció que desperta una crisi "palatina"), l'atenció quedava monopolitzada per problemes molt més concrets, enormement demostratius, i que tenien una imbricació real amb

---

90. Un manifest oportú. Ara més que mai, "L'Opinió", núm. 135, 30. I. 1931.

91. Joaquim Maurín: Les quatre etapes de la política burgesa, "L'Opinió", núm. 33, 19.III.1931.

la vida política catalana. Fem referència, per exemple, a l'oneros plet de liquidació de l'Exposició Universal i a la repercussió dels debats al Consistori, a la lluita institucional i política per a la reestructuració de la política educativa i cultural de repercussió popular, gestionada per l'Ajuntament i la Mancomunitat (com pot ser l'afer de les escoles catalanes del carrer de Lleida), a la lluita en uns al voltant de la pugna política que significa la revisió del cens, al renaixement d'entitats populars noves o clausurades des de feia temps, sovint ben localitzades en l'estructura de barris de Barcelona, tan viva, o podem fer referència a fets tan concrets com són la desaparició de les plaques anunciadores dels carrers dedicats a Primo de Rivera, Martínez Anido, Barrera, Arlegui, Magaz, els Reis Catòlics, Joan d'Àustria o Felip II.⁹²

No obstant hi ha un fet, lliat al nou govern Aznar, que havia de repercutir a Catalunya i que (això és l'important per al nostre tema) havia d'ésser àmpliament considerat pel sector que centra la nostra atenció. Es tracta de les declaracions fetes pel mateix almirall Aznar respecte a la forma com el govern entenia el problema català en relació al nou programa anunciat.

Ens interessa ressaltar, primerament, un fet interessant ja que representarà un nou argument d'identitat per a l'imminent Partit Catalanista "republicà", en relació amb la dinàmica que segueix la Lliga. L'Aznar assegura, en unes declaracions que, de Madrid es-

---

92. Impossible oblidar, per altra banda, la repercussió popular, i àmpliament política, del retorn definitiu d'en "acià, heroi de Prats de Molló i de la deportació de 1930. La premsa, fins "La Publicitat", anirà anunciant i informant sobre aquest tema (per exemple el seu pas per Perpinyà), així com valorant políticament aquest retorn que ve a clarificar el triple front del catalanisme. ("Crònica": El front catalanista, "La Publicitat" núm. 17.736, 26.II.1931, p. 1.

tant, es volen presentar com a prova de bona voluntat, que la nova orientació favorable a Catalunya ha aconseguit proliferar a la capital gràcies al fet intervencionista que la Lliga compta amb un ministre al Govern, En Ventosa i Calvell.

Parò si el nou cap de govern pretén neutralitzar l'actuació individualista i radicalitzada de les classes mitjanes militants (especialment a les "accions"), els efectes són contraproductius en el sentit que la declaració ministerial preveu endegar la qüestió partint dels treballs realitzats per la tan mal vista "Comissió Extraparlamentària" de 1919, iniciativa que, a part de ser de fet vetada per la Lliga amb la seva retirada, havia significat l'arconament dels acords i de la gestió de la Mancomunitat, únic organisme democràtic que gaudia d'una certa representativitat a Catalunya.

Si els comentaris de les "accions" estan a la mateixa línia que els havia pogut rebutjar el restabliment de la Mancomunitat, per ser una institució anacrònica el 1930-1931, no podem deixar de remarcar com ara, en una anàlisi on es fila molt prim, des de Madrid, es torni a declarar existent el "problema catalán". El dia 22 de febrer, l'editorial de "La Publicitat", acaba el seu comentari dient:

"(...)Avui recullen sol·lícits allò que dotze anys encre rebutjaven amb menyspreu. Esperem serenament el resultat d'aquesta retractació. Nosaltres hem lluitat i hem conquistat, per a Catalunya, la comprensió i la cordialitat de les democràcies espanyoles. Hem combatut per Catalunya i per Catalunya hem estat perseguïts; avui encara persones estimades han d'assistir

de l'exili estant a les nostres batalles. Gràcies al nostre esforç el regionalisme ministerial ha pogut agafar-se amb il·lusió a aquell projecte que el catalanisme integral llançava com un parrac."⁹³

---

93. "Crònica" La declaració ministerial, "La Publicitat", núm. 17.333, 22.II.1931, p. 1.

EL PARTIT CATALANISTA REPUBLICÀ I LA CAMPANYA ELECTORAL

La creació del Partit Catalanista Republicà

Ens interessa destacar, primerament, la simultaneïtat dels esdeveniments i teoritzacions de què són objecte aquests últims capítols. És evident que ha d'existir una confrontació electoral que aclareixi i alhora defineixi realment les postures. Però si això és evident resulta inel·ludible que, davant la crisi institucional, els partits i les tendències es dediquin a l'autocaracterització i intentin precisar en quin lloc de l'espectre polític voldrien situar-se, amb quin programa i comptant amb quin tipus d'afiliat. El que creiem haver exemplaritzat és que, a començament del 1931, ja no serveix ni el tradicional separatisme, ni l'anarcosindicalisme d'abans de la dictadura, ni tan sols el catalanisme considerat com a tendència ni, potser el que menys, el republicanisme atomitzat i en procés de redifinició política.

Així, resulta enormement significativa la imbricació política d'un sector de la societat catalana en el futur Partit Catalanista Republicà, procés constituent d'un real interès i que comprèn el període gener-març de 1931, amb els precedents ja revisats de l'inicial acostament d'Acció Catalana i Acció Republicana de l'estiu de l'any anterior. Però, particularitzant, el que més ens interessa és l'activitat doctrinària, d'historiador (en el moment de fer el balanç obligat) i organitzativa d'En Bofill, president en funcions d'Acció Catalana i, sens dubte, l'inspirador inicial del nou partit.

Uns punts sobresortints del període, extrems que obliguen la reflexió concreta del nostre personatge, podrien ésser fixats en: la significació del Pacte de Sant Sebastià, la confecció de L'Altra Concòrdia i la polèmica periodística subsegüent, la pròpia crisi de l'Estat, l'alternatiu abstencionisme-intervencionisme davant el programa Berenguer, l'impacte dels fets de desembre (que realment han colpit En Bofill en els seus efectes sobre la vida de la capital en valorar-los sobre el terreny) i el rerafons de la fusió amb Acció Republicana.

Però hi ha un altre fet que dóna una major rellevància a la particular actuació d'En Bofill en aquest moment precís. El seu doctrinarisme és i està essent recusat sovint fins per gent de l'àmbit de la seva influència. Per altra banda, ha declarat estar impressionat per una efervescència popular sense precedents; no hi ha dubte que tota la història que En Bofill porta al darrera el fa "poc recomanable" per a encapçalar iniciatives que han de desmarcar-se necessàriament del passat. Ben entès, ni per un moment dubta encara que es pugui prescindir dels seus serveis (i en bloc dels dels capdavanters d'Acció Catalana) a l'hora de regir l'Ajuntament o la nova Catalunya autònoma amb què s'han de sobrepassar les prerrogatives de la Mancomunitat, en els seus llocs clau d'alta direcció tècnico-ideològica; en cap moment pot considerar com a competidors la "joventut abrandada" i inexperta o els homes del separatisme. Per altra banda, la Lliga s'ha autoexclòs en el terreny polític perdent peu en els grans afers del govern de Barcelona, pel seu anterior compromís amb la dictadura. La campanya municipal que està portant Acció Catalana des de la caiguda de Primo de Rivera, respon

a una calculada lògica i a una indiscutible alçada.

Però el que predomina són els plantejaments polítics en els que En Bofill s'hi aboca com tothom sabent, a més, que han de ser instrumentalitzats ràpidament. I en aquesta situació postdictatorial resulta discordant continuar predicant obertament la validesa i supeditació a La Nacionalitat Catalana, a la finalitat de l'imperialisme prاتيà, etc. fins a l'extrem, ètic però tàcticament perillós, d'haver de reconèixer importants coincidències amb Per la Concòrdia d'En Cambó. Sobretot, quan, fins les indubtables influències pimargallianes, quedaven amagades darrera aquell "regust teològic" que l'Antoni Rovira i Virgili acceptava durant la dictadura, per respecte i consideració que sempre va sentir envers el nostre personatge central.

A En Bofill intel·lectual --entès com a forma de caracterització sòcio-professional--, sotmès a la gran tensionalitat fonamental de la crisi del liberalisme com a circumstància vital en la que s'ha format, En Prat li ha donat "solucionat" el problema en una dimensió abarcable per funcional; es tracta d'una dimensió en la que es pot donar (com pràcticament no podia passar enlloc més on no intervingués el fet nacional) una versió de l'ideal de la concòrdia de classes que, per elació, pot arribar a ésser d'esquerres. Però, amb tot i aquesta característica per relació a l'estat de dependència, l'esquema prاتيà és el de l'equilibri i no pot comptar amb la real pressió de les classes populars.

x x x

L'acostament entre les dues "accions", més que buscar-lo, s'havia imposat per la força de les circumstàncies postdictatorials en les que hom es trobava situat tant pel que deia com per relació

a. No obstant, com ja hem vist, l'acostament definitiu s'insinua en funció de la gran alternativa abstencionisme-intervencionisme i als dos organismes polítics militava prou gent implicada en la direcció catalana anterior i amb postulats que es basaven en la participació "catalanista" en tot tipus d'organisme.

No hi ha dubte que a nivell de partits, el procés de fusió de les dues "Accions" no és del tot clar de manera que ni a "La Nau" ni a "La Publicitat" queda reflectit amb suficient claredat. La pròpia descomposició del règim fa que hi hagi molts interessos en joc i alhora moltes reticències a l'hora de dialogar i de pactar. Per altra banda, la postura Bofill està, encara que de forma no declarada, en relativa minoria dintre una Acció Catalana en la que ja hi ha molts elements, joves o de comarques, d'incorporació recent i que necessiten per actuar quelcom més que la glòria de l'escissió de la Lliga. Pel que fa referència a l'Acció Republicana, el panorama d'escissió interna no declarada, és un fet que xoca amb el personalisme hermètic de l'Antoni Rovira i Virgili.

El 4 de novembre de 1930 Antoni Rovira havia realitzat una Assemblea General en què es volia fixar la postura del partit, principalment, respecte als esdeveniments en curs i la integració al moviment revolucionari sorgit de Sant Sebastià.¹ A més, s'aprofitava per a convocar una Assemblea General Constitutiva a principis de l'any següent, fet que ens indica com la vida del partit havia estat absolutament mediatitzada pel que es feia i es deia des del seu periòdic portaveu.

Però també s'aprofita l'Assemblea per a fer una declaració

---

1. Vid. "La Nau", núm. 699, 5.XI.1930.

pública, en la que s'expressa, concretament, el caràcter esquerrà i la tendència a l'obrerisme amb què vol actuar el partit. I sembla ser (mancats d'informació fidedigna no podem ser més explícits respecte l'abast real del fet) que aquesta declaració que es designa parcialment esquerrana, és el resultat de l'actuació de l'ala jove del partit, més radical i sense accés normal al periòdic i que fins ara no ha pogut, de fet, deixar sentir el seu pes numèric dintre l'organització. No pot tolerar aquest sector la coincidència massa sovintejada de criteris entre "La Nau" i Acció Catalana i el dubte intervencionista al·legant raons de catalanisme representarà la nota final propiciatòria de l'escissió. En Rovira i Virgili es troba, de fet, només amb el suport d'elements vells del partit i que l'havien acompanyat en l'escissió. El difícil tracte personal de què tenia fama en Rovira i Virgili així com l'especial afecte i consideració que quasi com excepció sentia per En Bofill, eren elements personals que es venien a sumar al panorama de mala avinentesa dintre Acció Republicana.

El gener de 1931 és el moment en què es tira endavant la fixació ideològica que, com ja hem vist, té una primera instrumentació en el viatge conjunt a Madrid. Internament, els dos líders, es veuen precisats a buscar un consens i a aconseguir al seu darrera una unanimitat "total" que fa respondre a "una aspiració d'eficàcia" (com retraurà En Bofill el 1933 en recordar aquest moment), únic argument vàlid d'actuació en un moment en què el que pot imperar és l'aventurisme.

En Ferran Soldevila es constituïa en un bon difusor de la tendència a la fusió de les "Accions", des de les planes de la seva habitual crònica de la política catalana a la "Revista de Catalunya":

En Soldevila veu el nou partit com l'esforç per unir a una immensa majoria de catalans en una posició política equidistant d'una Lliga dretana i espanyolista i una esquerra que sovint s'està "esllavissant cap al comunisme". És interessant al respecte observar com aquest autor precisa que s'ha d'evitar de caure en els errors de l'antiga UFNR, de desmarcar-se cap a l'esquerra de la massa dels seus electors. Es tractarà d'un partit eminentment català lligat al just amb el centre perquè ni es vegi obligat a acceptar condicions indesitjables ni, per altra banda, desaprofiti, pre restar aïllada, proposicions interessants. Però, per sobre de tota consideració d'ordre tàctic, modificable segons les circumstàncies, destaca en importància (sobretot per la seva generalització) la preocupació centrista de tot aquest sector en què hi trobarem tan ben caracteritzat En Bofill. Es tracta de la necessitat de potenciar un funcionament democràtic en oposició clara a l'antidemocràticisme d'esquerra que identifiquen amb el comunisme i al de dreta que, com a element constitutiu de la teoria del catalanisme del nostre segle, estan avesats a caracteritzar com a espanyolisme, generalitzant encara una característica que afecta particularment a l'actuació de l'aparell de l'Estat monàrquic.

Pel seu cantó, En Bofill veu inicialment la situació presidida per la potenciació d'Acció Catalana - partit polític, com a única hereva del gran auge obert per la Conferència Nacional Catalana (i encara no invalidat electoralment). En Bofill preveu i vol possibilitar la seva esquerranització, configurant dues tendències dintre el nou partit de centre, de manera que la nova Acció Catalana pugui ésser considerada com el vell centre nacionalista republicà. Prèvia aquesta maniobra d'una real envergadura, és necessària

la remodelació del propi partit perquè es trobi en una situació de força per a la subsegüent combinació.

L'esforç d'En Bofill en aquest terreny el podem centrar en dues circulars internes preparatòries de la "darrera" assemblea d'Acció Catalana on s'ha de donar compte del nou camí triat. Les dues porten data de gener de 1931, són àmpliament preparades i, sota la denominació de "Ponència i Moció a la Presidència", seran la base de les resolucions finals, posades en solfa, bàsicament per l'Abadal, així com també base ideològica de la futura declaració del Partit Catalanista Republicà. A l'arxiu particular d'En Bofill es conserva a més dos manuscrits que representen la preparació doctrinària de tot això i que, a manca de títol exprés posat per l'autor, hem titulat (atenent al contingut) el primer: Valoració històrico-doctrinal del procés d'actuació d'Acció Catalana² i, el segon, inclòs a l'Apèndix documental annex: Missió, doctrina, organització, actuació i objectius d'Acció Catalana³ i que poden ésser considerats com la síntesi operativa del primer dels manuscrits citats.

Marginalment podem apuntar que En Ll. Jover, el desembre de 1930, presumiblement en previsió del procés constituent que s'està gestant en el partit, proposa que les personalitats més rellevants d'Acció Catalana s'apleguin, per grups d'afinitat professional, per a estudiar qüestions específiques que es deriven del programa del partit, presentant les corresponents ponències en un terme prefixat però sempre breu. Si el material que a continuació passem a comentar

---

2. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas: Secció Treballs /10/, Acció Catalana 1931, 37 quartilles R² (gener 1931).

3. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas: Secció Treballs (10) Acció Catalana 1931, 30 quartilles R0 (gener 1931).

és el resultat o no d'aquesta iniciativa, resulta fins a cert punt secundari; l'interessant és comprovar com, a nivell dels quadres dirigents, està en marxa un profund procés de revisió sobretot tàctica.

Així, En Bofill postula Acció Catalana com l'actualització d'un aplec de ciutadania nacionalista sota el guiatge d'un Prat que si en vida no va ésser acceptat per alguns dels concurrents a Acció Catalana, gràcies a les conclusions de la Conferència Nacional Catalana va ser unànimement reconegut com el formulador de la doctrina liberal. Contínuament ressaltarà això En Bofill, ja que ell és el responsable voluntariós que Acció Catalana legitimí aquesta connotació pratiana. No obstant, creiem que En Bofill és només parcialment fidel a la realitat. La situació postdictatorial, bàsicament el que entronitzarà serà l'ideari republicà, catalanista i democràtic de l'esquerra catalana de començament de segle, que només trobem, i encara de forma molt intel·lectual (per la parcial coincidència de fonts d'inspiració) fonamentalment en la primera part de La Nacionalitat Catalana. En canvi, el que sí persisteix, el que hereda i el que és assumible per totes les tendències concurrents a la Conferència Nacional Catalana, i a Acció Catalana, després, és el significat fins doctrinari d'En Prat com a president de Catalunya. En Prat-president ha estat el factor aglutinador del desenvolupament professional i sectorial de tot aquell que pot quedar, ara, englobat en el liberalisme democràtic de signe català.

És per això, creu En Bofill, que "(...) Acció Catalana procura ésser escola de catalanitat, de nacionalisme, de ciutadania, de democràcia, d'humanisme"⁴ que propugna "per raó del seu catala-

---

4. Valoració històrico-doctrinal del procés d'actuació d'Acció Catalana, p. 5.

nisme" l'imperi social i oficial de la llengua catalana, la creació i popularització d'una cultura autòctona dintre Catalunya i, "per raó del seu nacionalisme", reivindica els drets aconseguits per les minories nacionals, el dret d'autodeterminació i "(...) em tota solució de concòrdia amb Espanya, la plena sobirania de les nostres institucions polítiques en les matèries de llur jurisdicció".⁵ I, "per raó del seu liberalisme", En Bofill se supedita encara a la "unió sagrada" de tots els partits, de la concòrdia nacional, a l'evolucionisme social i institucional i a la matisació del que anomenen mite del poder absolut de l'Estat.

Aquest últim punt l'hem de considera molt, sobretot de veure'l present en l'ideari de tants integrants d'Acció Catalana i, de forma fins reiterativa, en un home tan característic d'aquest sector com és En Bofill. Per un cantó reflecteix un problema peninsular molt concret: l'antiestatisme que hem trobat en la base del nacionalisme. Però, a més, i en un pla preponderantment intel·lectual, ve a representar el rebuig de les classes mitjanes davant la típica evolució de l'estructura del Poder de l'Estat capitalista, procés que el desmarca progressivament i que és fonamental en el moment de voler entendre el veritable abast de la crisi del sistema liberal. I aquesta nova afirmació antiestatista, feta el 1930 en un moment en què ja hi pot participar la intel·lectualitat del centre, presenta una gran rellevància, essent impossible de deixar al marge el preveure el canvi de règim i l'analitzar les contradiccions inherents a la pròpia estructura i funcionament del poder republicà.

No hi ha dubte que un altre dels fenòmens que ens palesa

---

5. Idem. p. 6.

la forta tensionalitat a què està sotmesa la teorització d'un Bofill és el que fa referència a la utilització d'una forma, evidentment, contradictòria.

En Bofill defineix Acció Catalana com un partit català, "totalitari, democràtic, independent, delimitat i amb disciplina interna". Per totalitari entén: que és un partit "català de tothom que accepti les orientacions i les tèctiques assenyalades pel consell".⁶ Totalitari per de totalitats i encara limitant-ho amb una "disciplina interna" restrictiva i amb una delimitació "en l'arrencada i en l'objectiu" que encara limita més (si no existís el distorsionador fet nacional) amb la caracterització d'una intel·ligència dirigent i àmpliament autònoma:

"En un partit que aspira a l'eficàcia --i és eficàcia no el guanyar a les eleccions fent acatament a les modes del públic, sinó acabant per obtenir, socialment i democràticament, la generalització del propi criteri-- el partit no està supeditat a la fal·lera de la popularitat, ni els dirigents del partit es deixen mediatitzar per la massa o pel sector més cridaner i de vegades més inconsistent de la massa que els segueix, sinó tot al revés. La direcció ve de dalt, no personalista sinó afinada per un nucli representatiu, els partidaris o en discrepen i se'n separen i fan estol a part, o l'accepten i actuen de conformitat amb ella, i finalment el poble, té el dret de no escoltar però no el d'interrompre, té el dret de no seguir però no el de coartar amb consells oficinosos ni amb coac

---

6. Idem. p. 9.

cions de cap mena l'autonomia de cada partit encara que es tractés d'un partit unipersonal."⁷

I, a aquest nucli dirigent, liberal i catalanista, li cal la normalitat democràtica per a actuar amb normalitat i per a actuar d'intel·ligència conductora com s'espera, en la doble tasca de "Catalunya endins" i en la d'uropeïtzació intencionada d'Espanya. Per a aquesta tasca, tan nociu els és el conservadorisme ultrancer i reaccionari que predomina en les institucions del règim monàrquic, com un estat d'agitació social i política massa perllongat.

A la "Ponència" de gener de 1931 referida més amunt, trobem una clara i precisa definició d'aquesta situació que els presuposa una actuació concreta; En Bofill precisa que:

"Clos un període excepcional, del qual no abjura, Acció Catalana podria repetir, sense por que ara la recusin per massa encongida, ço que ha dit, sense que l'escoltessin massa els al·ludits, tantes vegades: que ni per a l'evolució ni per a la revolució, les estridències són cotitzables. Separatistes ahir, republicans suara, potser comunistes demà, o de qualsevol altre color, són un tic de feblesa. Contràriament, la política és virilitat: del seny abnegat, en l'evolució; de l'heroisme caut i no massa crèduï, en la revolució. Ja a la primeria d'Acció Catalana declararem que no teníem vocació d'energúmens. Cal confessar que les circumstàncies i les amistats s'han conjurat sovint, per a desviar-nos d'aquell determini. El clam d'una

---

7. Idem. p. 11.

normalitat extorsionada pot motivar activitats clandestines o pertorbadores, però, per mai que rebrotessin --que rebrotaran--, cal recordar que la seguretat nacional de l'èxit és una de les condicions de llur licitud. Quant a Acció Catalana, si persisteix en voler ésser un partit democràtic --el màxim partit democràtic de Catalunya o una minoria liberal, intel·ligent-- ha de pensar, finalment, que vel·leitats d'altre ordre gaire seguides, farien impossible o estèril la seva actuació normal. Ja és hora de pensar que, catalans per naturalesa i voluntat, nacionalistes per convicció patriòtica, liberals per finor ciutadana,⁸ però polítics per vocació professional, ens sentim tan lluny dels polítics que limiten llurs activitats més obligades --dient-ho sense dir-ho-- per un "tot menys anar a la presó" com dels impolítics o potser antipolítics que farien de la presó el centre, sinó de llurs activitats, de llurs vacances."⁹

El catalanisme --argumenta en l'ordre tàctic En Bofill-- sorgí com una superació del vuitcentisme hispànic que es fa patent en unes institucions borbòniques supeditades a l'immobilisme d'unes oligarquies tradicionals "ferotgement conservadores" i només contrastades per un regeneracionisme de "sala acadèmica". Acció Catalana vol seguir en la línia d'aquest catalanisme que es desmarca del provincianisme i de l'anacronisme que, fins amb república, encallaria tota actuació política civil. Fracassada la provatura revolucionària

---

8. No hem de dubtar, en aquest extrem, de buscar la inspiració d'En Bofill en el liberalisme com a partit de la intel·ligència d'En B. Croce.

9. Jaume Bofill: Ponència (gener 1931) 11 hols. mecanografiades. R^o Arxiu particular J. Bofill, Secció Treballs (10) Acció Catalana 1931.

de desembre, desaprovada una oportunitat que En Bofill considera que no es tornarà a repetir, l'única possibilitat que resta és la que ha de venir recolzada per "una conjura gairebé total dels polítics o per un estat formidable d'indignació i de dinamisme populars (...),"¹⁰

En aquesta dimensió fonamentalment política, el problema central és, doncs, el que fa referència al plet constitucional d'Espanya. La seva solució és la tasca clau de tota activitat que no es presenti com a sistemàticament revolucionària i apolítica. En Bofill apunta, pe seu cantó, tres opcions teòriques: l'una és "superar l'obstacle amb una reacció popular; alçaprèmer l'obstacle revolucionàriament i foragitar-lo; reduir l'obstacle, per inanició, per asfíxia política" són les altres dues.¹¹

El segon i tercer "tractament de la qüestió" els considera inviables o desaconsellables en el moment. El moviment revolucionari ha fracassat i, per altra banda, no pot creure des de la seva posició en que aquesta "revolució prèvia" deixarà en acabar la seva missió el poder o col.laborarà (supeditarà?) als "polítics", supeditant-se a l'evidència d'una revolució democràtica imprescindible perquè es pugui produir la posterior "revolució social". Si aquesta comprensió política i global és possible en la classe obrera catalana, és impossible per a En Bofill, que es pugui trobar entre la classe obrera i camperola del centre i del sud d'Espanya depauperada i, per tant, radicalitzada per la desesperació.

---

10. Idem. p. 9.

11. Jaume Bofill: Valoració històrico-doctrinal..., ps. 29-30.

La inhibició política, social, institucional i ciutadana que en un moment va foragitar la "modalitat dictatorial" hauria d'ésser total per alçaprèmer el règim monàrquic i, per tant, afectar a l'interior dels sectors monàrquics intel·ligents; és un procediment, pensa l'autor, per al que les institucions "es cavin definitivament el clot", i que és necessàriament lent però que no cal arraconar.

El primer canvi és, però, l'idoni per a la gent integrada a Acció Catalana. Per sobre el sarcasme que significa que el govern convoqui eleccions: "A un poble crucificat, se'l provoca al pugilat amb els pretorians que el sotgen (...)",¹² el deure liberal obliga, encara que no se'n tregui profit, a emprendre una labor de convenciment de la conveniència del procediment democràtic i de sensibilització general en contra l'arbitrarietat i això significa participació; encara que corrosiva, mentre un mínim de decor ho permeti. En definitiva, si no es condemna "l'activisme" de forma indiscriminada, se'l qüestiona i proscriu com a pràctica habitual.¹³

Hem vist fins aquí el conjunt de les grans línies de la reflexió històrico-teòrico-tàctica que el moment crucial del canvi d'any ha obligat a En Bofill, reflex d'una inquietud generalitzada i perfectament paral·lela a la que observem en altres sectors de la política catalana i espanyola en general. Evidentment, les reflexions generals s'han de traduir en línies tàctiques, ja en un pla molt més concret. Amb aquesta finalitat s'obre el procés de revisió tàctica

---

12. Idem. p. 30.

13. En Bofill arribarà a parlar de l'acceptació d'un comte lavour català que alternés, pragmàticament, una actuació formalment democràtica amb un activisme decidit prou deslligat d'aquella pràctica habitual com perquè aquesta no se'n ressentís.

dintre Acció Catalana i en el que hi intervenen, de forma exclusiva, els membres del CD.¹⁴

L'aportació que quedarà aprovada en línies generals serà la Ponència-resum proposada al Consell per Nicolau-Abadal, renom, com indica, de les presentades per En Bofill, En Pi i Sunyer i En Duran. La premissa d'on parteix la revisió es la de que el problema bàsic és el polític. Sabem que En Bofill precisa, ja caducat el ^Pacte de Sant Sebastià, i que postula en retornar a la potenciació novament del catalanisme sense renunciar al republicanisme. Un altre dels punts proposats per En Bofill i que recollirà la Ponència-resum en el seu apartat "Organització del partit" és el que fa referència a la creació institucionalitzada d'una Ponència política que resoldrà qüestions urgents i elevarà al ple els afers a discutir. Aquesta interessant aportació, feta en un moment de gran mobilitat política, serà molt més precisada per En Bofill (segueix el coherent model de la Lliga?), conscient que és necessària "fer efectiva la unitat ideològica i de to i la disciplina del partit i del diari". Es fixen les tasques d'aquesta Ponència política en:

- "a) estudiar, preparar i dur a aprovació del Consell les qüestions de caràcter polític i les que afecten a la direcció del partit; b) estudiar, dur a l'aprovació del Consell i gestionar

---

14. Tenim notícia de les aportacions, signades i amb data gener 1931, de Pi i Sunyer, Duran i Reinalts, Carrasco, sota el títol de Parer particular: Fita de tots els ideals humans: pau, civilització i progrés; B. i Nicolau-Abadal; existeix, a més, uns Punts de vista a exposar a Acció Catalana (1 foli mecanog. R²) i una altra orientació tàctica no titulada, de gener de 1931, però que sembla l'expressió, més extensa i no redactada per ell, de la Moció per a la Presidència d'En Bofill. (2 folis mecanografiats R²). Per tot plegat, vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Treballs (10) Acció Catalana 1931.

concerts o formes de relació amb altres partits polítics catalanistes, amb d'altres de nacionalistes o autonomistes de la península i amb altres de liberals i democràtics espanyols; c) cercar i coadjuvar, amb la confiança del Consell, a la coherència de la política catalana en general; d) establir i mantenir, amb la confiança del Consell, contactes particulars d'homes d'Acció Catalana amb altres organitzacions catalanes de caràcter extrapolític (i) estar en relació freqüent amb els Consells forans, la direcció dels diaris, les presidències de les Comissions (Propaganda, Organització, Econòmica, Electoral, etc), etc." 15

Altres aspectes pràctics proposats per a la reorganització del Partit seran la creació d'una comissió reduïda i permanent de caràcter econòmic (es proposa el nom de Ll. Jover) i institucionalitzar l'existència d'un conseller delegat per a resoldre les qüestions de tràmit (es proposa, en principi, En Duran).

Pel que fa referència a l'ideari, la Ponència-resum indica que continua vigent l'expressat en el Manifest del mes de març de 1930. El procés en marxa s'encamina, únicament, a la seva precisió, ampliació i actualització.

Precisament aquesta actualització és la que els ha de permetre acoblar-se a la lluita política de major actualitat que és el que fa referència a la intervenció política del partit en el plet constituent plantejat i concretament la intervenció en les eleccions

---

15. Nota d'orientació tàctica no titulada i ja citada (p. 1 apartat 2) La Ponència-resum proposa, per a aquesta Ponència política d'atribucions més reduïdes, a En Bofill, en Duran i en Pi.

que, previsiblement, estan molt properes.

Seguint la idea de la participació total, la Ponència-resum especifica que l'actuació d'Acció Catalana en la fase preelectoral ha d'anar dirigida a crear una candidatura única que encapçalin Francesc Macià i Rovira i Virgili (i a la que Acció Catalana presentarà En Bofill, En Carrasco i En Nicolau d'Olwer), de forma que no pugui existir cap altra candidatura catalanista per a l'esquerra. Fora de Barcelona, no són imprescindibles les aliances i s'haurà d'anar a l'estudi de cada cas concret de forma que s'asseguri el triomf catalanista i republicà i s'eviti, de tota manera, qualsevol triomf espanyolista. Donen gran importància a les eleccions provincials ja que és en aquest nivell on es decidirà el futur Estatut de Catalunya; en aquest nivell, la base de les enteses polítiques hauran d'estar en funció d'aquest Estatut, de la política cultural, de l'organització general de la beneficiència, etc. El màxim triomf a nivell provincial es considera com una de les fórmules més interessants a l'hora de promocionar el partit per tot Catalunya. Pel que fa referència a les eleccions municipals es fa notar la conveniència (recollint, evidentment, una experiència notable) de preparar la plataforma concreta i immediata i la llista de candidats que ha de respondre, exclusivament, a gent d'Acció Catalana.

Les precisions preelectorals d'En Bofill són més detallistes i responen, per un cantó, a iniciatives que ja s'estan planejant o produint (recordem el viatge amb l'Antoni Rovira i Virgili a Madrid), i, per l'altre, a l'interès del mateix Bofill d'anar a la creació d'un veritable partit de centre a Catalunya. És per això que proposa, a part de l'"entesa confidencial" amb En Rovira i Virgili, examinar la possibilitat d'integrar dins Acció Catalana a

gent com En Serra i Noret, i en general als dirigents del catalanisme de major solvència, que es podran moure amb soltura, segons els casos, dintre l'ala esquerrana o dretana, clarament diferenciades en el si del partit. Així, parlarà de la conveniència d'estudiar la possibilitat d'integració d'"EL Matí", "Mirador", Gaziel, M. Folguera i Duran, etc.

Un altre aspecte interessant del comunicat d'En Bofill és el que fa referència a la necessitat d'influir en la re-catalanització de la Lliga, buscar que es refongui amb la Unió Catalana, i crear així altre cop la possibilitat, simultània a l'enfrontament electoral, de col.laborar en aspectes tècnics de la gestió municipal, de la confecció de l'Estatut, de la reforma electoral, etc.

En aquest camí de recerca de la "unitat nacional del catalanisme", l'aportació més interessant, per realista, no hi ha dubte que és la que afecta a la captació de l'esfera d'influència d'En Rovira i Virgili. Concretament, en diu que:

"Més tard (?): reincorporació de Rovira i Virgili a Acció Catalana, passant a integrar ell el Consell i la Ponència Política i ampliant-se el Consell amb una selecció dels dirigents forans d'Acció Republicana. Acció Catalana no es diu 'Esquerra' però Rovira i Virgili i els seus no repudiaran, si ho prefereixen, aquest apel·latiu personal o de sector, però respectaran d'altres que poguessin produir-se dintre Acció Catalana. Les diferències doctrinals acusades públicament per Rovira i Virgili quedaran en suspens, de forma que dintre Acció Catalana puguin conviure i actuar junts, ultra els elements dirigents

de l'actual Acció Republicana, el sector confessional d'Acció Catalana i de la Catalunya liberal. (Facilitar a Nataró i a d'altres indrets l'atracció d'aquests elements.) Rovira i Virgili col.laborarà a 'La Publicitat'¹⁶ i continuaran, sota l'alt control del Consell, 'La Nau' i 'La Rambla', refoses en diari del vespre."¹⁷

Dintre el capítol dels lligams de l'oposició catalana amb la de la resta d'Espanya es marca, com a línia a seguir (seguint la tònica de bona voluntat iniciada a Sant Sebastià) la no possibilitat d'un nou cop de força que no sigui aprovat prèviament pel Consell en ple i proposar la col.laboració per a aconseguir la representació proporcional, el sufragi per llistes en grans circumscripcions i la resolució del plet català prenent com a base les resolucions de la segona sessió de l'Assemblea de Parlamentaris del 30 d'octubre de 1917.¹⁸

Pel que feia referència a qüestions d'ordre internacional, la Ponència-resum d'En Nicolau-Abadal, proposa refer l'Associació pro-Societat de Nacions, la Unió Interparlamentària i propulsar a Espanya l'aplicació real dels acords de l'AIT. "Els nostres diputats

16. Per la primera col.laboració de la represa, vid. A. Rovira i Virgili: "Comentari" El camí de l'autonomia, "La Publicitat", núm. 17736, 26.II.1931, p. 1. En aquest comentari parla de la necessitat d'una república liberal i democràtica per a la consecució de l'autonomia; després de les converses de Madrid no es pot ni somniar que al centre són "integralment federalistes".
17. "Orientació tàctica" (sense títol exprés) 2 fol. mecanog. R^o p. 1, apart. 3 A. Vid. Arxiu particular J. Bofill, Secció Treballs (10) Acció Catalana 1931.
18. Vid. una crònica detallada a: Rovira i Virgili: La crisi del Règim. Crònica documentada dels darrers esdeveniments de la política espanyola, Barcelona, ed. Catalana, S.A., Enciclopedia Catalana, Vol. I., 1918, 200 ps. Apèndix "Conclusions aprovades..." ps. 186-200.

--afirmen-- han d'ésser a Madrid la veu de Ginebra (això ens donarà ressò exterior)".

Per a concloure aquest apartat dedicat al procés deliberatiu i interior d'Acció Catalana del gener de 1931, podem dir que també van existir aportacions crítiques. Hem de fer especial referència a la que, sense signatura, porta el títol Punts de vista a exposar a Acció Catalana i que ja ha estat relacionada més amunt. A ella es fa al·lusió crítica i clara al personalisme del "Consell central", en contraposició, per exemple, amb un Bofill que creu que s'ha d'enfortir i agilitzar en un moment de tensió, i en favor de solucionar el problema de la "manca de relació entre dirigents i dirigits".

L'aportació lamenta la poca representativitat dels centres adherits, l'hermetisme del Consell Central, el personalisme imperant a "La Publicitat", la minimització i limitació de l'actuació municipal, la manca d'actuacions complementàries tendents a aportar l'ideari d'Acció Catalana a les associacions culturals, econòmiques, esportives, etc., o el que no es presti deguda atenció a la formació política dels socis.¹⁹ Un aspecte que creiem especialment interessant, sobretot pel seu significat clarament postdictatorial i d'oposició a postures com la d'En Bofill, és el que es deriva del fet que hi ha molts socis d'Acció Catalana que no han estat mai de la Lliga i que no han viscut l'impacte de l'escissió i ni el senten sinó és en la dimensió que comprenen que va significar una superació en sentit de catalanitat i d'organització. El manteniment d'aquesta "passió", comenta l'aportació a què anem fent referència,

---

19. En aquest sentit proposa la creació de seccions de Dret, Finances, scoles, etc i la creació d'una biblioteca de temes socials i polítics gestionada pels estudiants del partit.

"(...) És absolutament eixorca pel suprem interès de Catalunya (...)"

Finalment, i després d'assenyalar com a conseqüències del que hem dit la indisciplina regnant, la desarticulació dels centres amb Acció Catalana i la "defraudació moral" de bon nombre de socis, aquesta aportació sobre "organització" i "actuació" demana que, segons el que prescriuen els Estatuts, el Consell convoqui una Assemblea General que es pronunciï respecte els problemes greus que s'estan plantejant i que caracteritzen com "les circumstàncies especials per què travessa Acció Catalana".

Fruit de tot aquest procés intern expressat fins ara, és la celebració de l'Assemblea General d'Acció Catalana, que té lloc el dia 17 de febrer de 1931 en el seu local social. En ella, i com a president en funcions d'Acció Catalana, li va correspondre a En Bofill exposar la situació, l'actuació del Consell des de la darrera Assemblea i les perspectives futures d'actuació. I resulta important aquest parlament, tant com perquè és el reflex d'aquest moment de tensió interna i general, com pel fet que pot ésser considerat l'últim discurs de partit d'En Bofill en el que aquest es presenta amb una postura "constructiva". No volem dir amb això que va a variar el carismàtic comportament ètic de la vida del nostre personatge central; no obstant, el que sí és cert i ineludible, és que, imminentment, amb la proclamació de la República i la seva primera actuació, En Bofill quedarà clarament situat a l'oposició, no ja en el panorama de la política catalana --fet relativament important-- sinó, primordialment, en el si del seu propi partit. Aquest element que està a punt de causar una tan gran tensió i crisi personal, En Bofill el sintetitzarà més endavant En Joan A. Ma-

ragall dient, en fer referència a la situació en què es trobava en relació a l'ala dretana i esquerrana del futur Partit Catalanista Republicà:

"Home lleial i disciplinat, quan ja molts l'havien deixat, ell encara amb l'intent de salvar aquell partit, que estimava, mantenia la seva disciplina. Però el que no pensà mai, fou que algun dels seus companys del començament, no per cert els més significats quan va iniciar-se Acció Catalana, tinguessin envers ell la manca de lleialtat que significava atrevir-se en alguna de les darreres reunions a alçar-se en contra d'ell, no en mèrits de qualsevulla errada de Bofill, sinó simplement en mèrits de la dificultat i minoria en què es trobava la seva posició ideològica i de la nosa que els feia la seva estada entre ells."²⁰

Però aquesta no és encara la tònica i la situació en què el trobem el febrer de 1931. Tot al contrari, En Bofill està interessat en la reestructuració d'Acció Catalana, o sia, en un esforç constructiu que realça el seu càrrec de president en funcions. La magnificència i el positivisme anteriors encara estan ben presents en el darrer discurs presidencial que enfoca l'orador dom la història del Consell des de la junta d'abril de 1930, moment en què se li va dipositar tota la confiança preveient els moments difícils que anaven a produir-se i amb els que s'hauria d'enfrontar el partit.

---

20. J. A. Maragall: Jaume Bofill i Matas. L'Home - El Polític. op. cit. p. 7.

Després de legitimar l'actuació del Consell per la ratificació de confiança de què va ser objecte l'abril de 1930, En Bofill apuntarà com la seva tasca va anar essent la resposta a la consideració prèvia de que Acció Catalana era un partit polític i, per tant, l'actuació democràtica havia de ser l'esperit polític que presidís la trajectòria i la intervenció del partit en els afers que anava plantejant la vida catalana i la més general de l'Estat.

Així passa a relacionar la participació d'Acció Catalana en l'afer de l'Estatut i com, malgrat el fracàs de la iniciativa d'En Maluquer, havien estat a temps de presentar, per mediació del gironí Carles Jordà, un projecte ultimatiu d'Estatut. A continuació, farà el mateix amb el Pacte de Sant Sebastià, iniciativa que declara fracassada ja en el moment en què parla, però que era molt convenient quan va sorgir:

"(...) Convenia reaccionar davant la propensió provinciana de certs temperaments que, sempre amb l'obsessió d'Espanya, no saben desavesar-se de la sorrudesa radical només que per caure i debatre's en les oficiositats d'un embadaliment que els desvirtua (...)." ²¹

Fidel a aquesta trajectòria --i sempre segons En Bofill--, Acció Catalana es va declarar intervencionista i va iniciar els contactes amb Acció Republicana, entitat amb la que havien anat trobant

---

21. Vid.: Discurs de Jaume Bofill a la darrera Assemblea d'Acció Catalana, "La Publicitat", dissabte, 21.II.1931, p. 5.

vertaderes coincidències. "avant, però, l'abstenció general de tots els sectors de la democràcia espanyola, opten les dues entitats per la solidaritat que no per convenciment ja que les seves raons intervencionistes resten en peu. La part central del discurs la reserva En Sofill a la ressenya del viatge fet a Madrid amb conjunció amb l'Antoni Rovira i que nosaltres ja hem tractat amb detall més amunt. De fet, l'orador aprofitarà aquest contacte polític, per a glossar, en base a la "crisi del règim" que comenta prèviament, quin és l'ideari i la tàctica del partit referent a les qüestions essencials: el plet català i el constitucional plantejat a nivell de l'Estad. I és l'exposició d'aquest ideari el que li permetrà exposar que:

"Si convé molt que les democràcies espanyoles s'organitzin i actuïn, també convé que s'organitzin millor que fins ara, les democràcies catalanes. Nosaltres, refiant-nos de totes les conformitats recollides a Madrid i agraïnt-les efusivament, i comptant amb una pau justa com a fruit de la concòrdia que propugnem, sabem, però, que la llibertat de Catalunya l'hem de merèixer i l'haurem d'aconseguir i l'haurem de sostenir nosaltres (...)." ²²

Coincidint amb aquest ordre d'idees, trobarem, en el preàmbul d'un esborrany de manifest d'entesa electoral entre Acció Catalana i Acció Republicana, una altra expressió de la necessitat de col·laboració liberal, democràtiques i republicana amb forces de dintre i de fora de Catalunya, sempre que aquests darrers se subs-

---

22. Idem. Inicia l'apartat "El nou Partit Catalanista Republicà".

criguin, a més, als ideals de l'autonomia federativa. I aquesta trajectòria se'ls imposa, sobretot, en el moment en què la via revolucionària ha demostrat la seva inviabilitat pràctica i "(...) tanmateix una revolució anunciada públicament està per endavant condemnada al fracàs, i avui el fracàs d'un intent revolucionari faria el joc de la reacció i de la dictadura".²³

Avantposada, doncs, la justificació de les gestions encaminades a la creació d'un partit gran --del que ja s'apunta que es dirà Partit Catalanista Republicà--. En Bofill passarà a relacionar el que ja s'ha realitzat i els projectes més immediats. Anuncia ja l'acord inicial de fusió amb Acció Republicana i com aquesta és insuficient a l'hora de voler crear el gran partit catalanista i republicà. En base a això apunta les gestions fetes per a integrar-hi personalitats i nuclis republicans tant històrics com comarcals, trobant pertot arreu simpaties però només l'adhesió efectiva del republicà històric Albert Bastardas. El mateix Bofill descriurà més tard aquestes gestions dient que:

"(...) Acudírem a cada un dels prohoms de la 'vella guàrdia', és a dir, als venerables supervivents de l'antic Centre Nacionalista Republicà que fou l'Esquerra Catalanista d'altre temps, visitàrem personalitats foranes de gran prestigi personal o marcadament representatives... En aquells moments d'incertesa, quan la República no passava d'una aspiració i el catalanisme d'una il·lusió, trobàrem en alguns dels visitats franca simpa-

---

23. Acció Catalana i Acció Republicana en les vinents eleccions (3 fol. mecanografiados R^e) Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Troballis (10), núm. 1. Acció Catalana 1931.

tia i excuses que ens convenceren, en altres, bones paraules evasives, però únicament en el senyor Albert Bastardes, la comprensió i l'abnegació de comprometre's ingressant en el Partit Catalanista Republicà. Poc abans havia ingressat espontàniament a Acció Catalana el grup de republicans històrics del "Possibilisme" reusenc, que en unió de joves elements nacionalistes, catalanitzza 'Les Circumstàncies' i constitueix el nucli polític més respectat de la circumscripció tarragonina (...)"²⁴

Malgrat aquestes perspectives poc falgüeres pel que fa a la popularitat de l'acceptació (avortarà des del principi l'intent amb En Francesc Macià) En Bofill acaba el seu discurs demanant un vot de confiança per al Consell per a ultimar aquestes gestions fins a la convocatòria de la Junta General del nou partit en la que s'aprovarà el text de Declaració i d'Estatuts; d'aquest darrer ja en presenten un projecte previ.

Així, al final de l'Assemblea, En Bofill havia llegit una "proposició d'acord" (que resultarà aprovada) en la que hi llegim:

"L'Assemblea acorda donar un ample vot de confiança al Consell Central. Primer: perquè, continuant la relació establerta amb els elements d'Acció Republicana, i amb altres sectors i personalitats del catalanisme republicà de Barcelona i comarques de Catalunya, procedeixi amb ells a la formació d'un nou partit catalanista republicà posat al servei dels ideals de Catalunya, Llibertat, Democràcia i República.

---

24. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. ps. 64-65.

"Segon: Perquè una vegada estructurat el nou partit i constituït en Assemblea General --a la que seran convocats, entre altres, els socis d'Acció Catalana--, pugui formalitzar la integració de la nostra Associació al nou Partit i precedir al trànsit legal de la seva baixa en el Govern Civil i actuar de Comissió liquidadora, segons l'article 20 dels Estatuts."²⁵

x x x

La gestació del nou partit, així com la complementària i posterior de l'"entitat central" del Partit Catalanista Republicà, l'Acció Catalana Republicana de Barcelona (constituïda definitivament a finals d'abril de 1931), va ésser obra quasi personal d'En Jaume Bofill i de l'Antoni Rovira i Virgili. És clar que van existir suggeriments, en forma de ponència, proposició o moció, però no hi ha cap dubte que les línies fonamentals, teòrica i pràctica (declaració i estatut), les van fixar els dos líders citats.

Cap a finals d'aquest mes de febrer ja funcionava aquesta Comissió mixta gestora. El dia 28 hi va fer una intervenció En Rovira i Virgili en la que descrivia, en línies generals, el que havia de ser el nou organisme i quin era el lloc que estava destinat a ocupar dintre el panorama de la política republicana. El líder d'Acció Republicana de Catalunya, i referent a les bases en què s'ha de fonamentar el nou organisme, precisa, inicialment, la necessitat que l'esquema organitzatiu sigui característicament democràtic. Segonament, amb una finalitat complementària i per a destruir el mi-

---

25. Vid. "La Publicitat", divendres, 18.II.1931.

te del centralisme barceloní, es potenciava la base de la seva estructura piramidal, donant, doncs, gran força a les delegacions comarcals i regionals; així mateix es realitzava una nova divisió de Catalunya, substituint les "províncies artificials" per cinc noves regions "vives": la gironina o pirinenca, la lleidatana o occidental, la tarragonina o meridional, la barcelonina i, finalment, Barcelona. En Rovira i Virgili afegeix que es va crear la força política que ha de substituir a la Lliga "en les funcions directives de Catalunya" i en aquesta idea trobem l'aportació d'aquest home en la confiança general de què està imbuït tot aquest sector. Si abans de la Dictadura, En Bofill afirmava que, malgrat tot, no els convenia l'ensorrada total i definitiva de la Lliga, com a mínim des del punt de vista tàctic, ara, després de l'actuació postdictatorial i de la creació del Centre Constitucional, amb la seva afirmació En Rovira i Virgili s'adhereix a aquell títol que de diari en diari varia sensiblement la forma però que, en el fons, respon a la idea que "la Lliga ja no existeix".

Pel que fa referència a aquest aspecte, hem vist com En Bofill, més moderat que En Rovira pel que fa a postura política i potser fins i tot més realista i pensant més en els homes concrets que no pas en la Lliga-Cambó com a símbol, no descarta la col·laboració amb aquell prestigiós partit sinó, fins i tot, preveu una acció encaminada a la seva nova catalanització. Es tracta d'una postura, constantment inestable, de potenciar la dreta en un moment perquè faci costat a l'esquerra del propi partit i viceversa, que no era sentida íntimament per En Rovira.

Pel que fa referència als "estatuts" del nou Partit Catalanista Republicà, havien estat preparats, en la fase de projecte,

en base als estatuts d'Acció Catalana (bàsicament obra d'En Bofill) i seguint la inspiració del sentit de les conclusions de la Ponència IV de la Conferència Nacional Catalana, sobre l'"Organització i Propaganda", elaborades, l'any 1922, per l'Abadal i Vinyals. Poca cosa de nou s'apreciava, doncs, en l'Estatut proposat, si no és una major complexitat en el "Regiment" del Partit expressat en el capítol V, art. 19 i articulat en els següents, en base a l'existència d'un Consell General i un de Directiu assessorat per un Comitè Consultiu. Els poders executius s'imbricaven en les delegacions regionals, els delegats comarcals, la Comissió d'Organització i Propaganda i en el Secretariat.

D'entre les ponències destinades a modificar els estatuts destaquem, per la seva extensió i el seu interès, la presentada per l'Agrupació d'Acció Catalana de Sant Cugat del Vallès.²⁶ La ponència, arribada un dia abans d'avabar-se el terme de lliurament, o sigui el dia 19 de març, significa un llarg comentari del que vol dir la pervivència real del caciquisme en els pobles de Catalunya. Argumenta que es tracta d'un fenomen, introduït per la Restauració i "refermat per la Dictadura", que dificulta enormement la tasca de aixecar l'esperit cívic del poble, per mitjà dels seus ressorts múltiples de poder local i la seva constant utilització de la corrupció. En base a aquestes consideracions, la Ponència de Sant Cugat proposa inserir en l'estructura del partit, amb prou força com perquè figuri especificat als estatuts, un "secretariat especial" i molt tècnic, destinat especialment a aquesta lluita anticaciquista;

---

26. Ponència de la ... (19.III.1931), 3 hols. mecanog. R^o. La signa el secretari de la Junta, F. Pineda i Verdaguer. Arxiu particular Jaume Bofill, Secció de Treballs (10), Partit Catalanista Republicà.

i proposa, com a tasques d'aquest secretariat (que haurà de comptar amb la col.laboració constant d'advocats i periodistes), l'estudi dels antecedents i de la situació actual, la concreció en noms, l'anàlisi de les formes d'actuació, la denúncia constant dels casos de competència governativa i fins judicial, significant, a més, una espècie de consultori per als afectats.

Encara sense figurar expressament com a ponència per a l'assemblea, però del mateix moment, En Joaquim Folguera i Duran va fer arribar a En Dofill (a través d'En López-Picó) el projecte de creació d'un organisme que l'autor anomena Unió Nacional Catalana²⁷ que podem fer respondre a aquest intent de fer coincidir la reestructuració política amb una nova dimensió del control a exercir sobre la societat civil catalana, especialment en l'ordre cultural. El que està proposant en Joaquim Folguera és la coordinació d'entitats com Nostra Parla, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, els Estudis Universitaris Catalans, l'Associació Catalana de la Premsa, la Cambra del llibre Català, l'Orfeó Català, el Foment del Teatre Català, etc., promovent el mercat editorial, la propietat intel.lectual, promocionant traduccions foranes i d'autors catalans, la realització d'inventaris bibliogràfics estrangers, fundant llibreries i agències pels pobles i estacions de ferrocarril, publicant un butlletí bibliogràfic, etc.

La iniciativa no té res a veure, externament, ni amb el moment polític, ni, de forma especial, amb el procés constituent del nou partit. No obstant, l'hem inclòs perquè el creïem molt sig-

---

27. Vid. Arxiu particular Jaume Dofill i Matas, Secció Manuscrits (6) Subg. Política-Catalunya (3) 1 fol + 1 fol. mecanografiat. R².

nificatiu en la mida en què caracteritza, si no els fets, sí els protagonistes. Hem anat incidint prou, al llarg de tot el treball, en la caracterització d'aquestes classes mitjanes enquadrades, considerant-les com la barreja de polítics professionals, "servidors públics" i simples intel·lectuals integrats a la vida pública per aquell significatiu "imperatiu ètic del catalanisme" de principis de segle, com perquè ara pensem més enllà de ressaltar-ne un exemple més.

Tornant al tema dels Estatuts i per acabar-lo, ressenyem la seva característica o millor innovació fonamental, consistent en l'equilibri guardat entre l'amagat predomini i independència de l'organització del partit a Barcelona, i la recerca d'una organització democràtica per a les "regions" i comarques de Catalunya.²⁸

Una intensa campanya de conferències, articles, llibres, etc. va acompanyar aquest intent de desterrar la "dictadura política" de Barcelona sobre les comarques catalanes. Però aquesta era una preocupació molt del moment, que en ser sovint exposada en tons entre moralistes i localistes com fa l'Antoni Fuster en parlar de La Política de les comarques catalanes (i precisament partint de l'àrea d'influència ideològica d'Acció Catalana Republicana), permetrà exclamar, a la contra i en aquest cas per la ploma d'En Ferran Soldevila que: "(...) És un perill per a Catalunya de que les comarques obstrueixin el camí de les reivindicacions nacionals sota el pretext de defensar-se del pretengut centralisme barceloní (...)"²⁹

---

28. Vid. Organització, Cap. IV, arts. 10 al 18 de la Declaració i Estatut que presenta el Comitè a l'Assemblea).

29. F. Soldevila: Sobre l'anomenat problema comarcal, "Revista de Catalunya" núm. 68, abril 1931, p. 289.

Però el cert era que el "problema territorial" des de tots els punts de vista sintetitzava, sobretot en la faceta gens intel·lectual de l'ordenament del territori, uns interessos de classe ben determinats que han entrat en contradicció sectorial entre l'alta burgesia i les classes mitjanes.³⁰

El fet es tracta de la superació democràtica de l'esquema perfectament burgès, liberal i conservador, que havia aconseguit el seu model intel·lectual amb l'organicisme noucentista en el que, precisament, destaca, per sobre de tothom, En Jaume Bofill.³¹ Però ja abans de la República, i com ho demostren les discussions internes del període constituent del Partit Catalanista "republicà", el problema comarcal, vist en la seva perspectiva ideològica i de classe, necessita ser revisat per aquest sector (Bofill, Rovira i Virgili, Pau Vila, Pi i Sunyer, M. Nart, Rubió i Tudurí, etc.) que està, no obstant, a punt d'ésser sobrepassat per l'esquerra en el desenvolupament de la dinàmica republicana.

Anant al concret, ens interessa destacar la coparticipació de molts dels "especialistes" implicats en aquest procés polític, en la iniciativa de la Casa del Vallès, pensada el mes de gener

30. Per a tots aquests temes resulta imprescindible la consulta de Lluís Casassas: El paper de Barcelona en la formació i en l'ordenament del territori de Catalunya, tesi doctoral, 3 Vols. juny 1976, Departament de Geografia, Universitat de Barcelona. D'imminent publicació a l'ed. Curial. En destaquem, especialment, el comentari bibliogràfic, de gran utilitat, i l'enfocament ideològic, molt aclaridor i, en ocasions, desmitificador. Vid., especialment, la 3a. part: La ciutat de Barcelona i el territori català.

31. Recordem la seva conferència: El Nacionalisme i Barcelona, donada a l'Orfeó de Sants, el 24.III.1917 i ressenyada a "La Veu" de l'endemà on hi fa la significativa afirmació sobre que: "La nació és una institució orgànica constituïda per comarques, viles i grans ciutats, que han de viure sense rivalitats, essent imprescindible l'existència d'una gran capital que sigui el cor i el cervell."

de 1931 com a curset "(...) amb la idea de reunir material consistent i documentació fonamental per a l'estudi metòdic del problema comarcal de Catalunya"³² i que anava a adquirir una gran importància amb la seva publicació en forma de llibre, tant per l'annex "na divisió de Catalunya en comarques" del vice-president de l'entitat, Pau Vila, vertader avantprojecte de la futura divisió territorial proposada per la Generalitat, com per les reflexions d'ordre jurídic, històric, ètic o polític que s'hi van abocar, imprescindibles de deixar al marge a l'hora de voler entendre el sentit de la constitució interior de Catalunya.

A començament de 1931 està funcionant (amb oficines provisionals al carrer Tallers) la Lliga Comarcal de Catalunya, entitat que aglutina diversos centres comarcals i que llença en forma de full volant un interessant manifest que s'inclou de ple en tot el que anem dient.

S'inicia el citat manifest, en l'apartat que titula "La Unitat de Catalunya" precisant que el comarcalisme que propugna no pretén lluitar ni contra la unitat orgànica de Catalunya, ni contra les funcions rectores de Barcelona. Pel que fa referència a la part central del manifest en qüestió, aquesta és molt interessant i s'imbrica perfectament en el canvià personal, sectorial, ideològic i programàtic que hem anat resseguint en bona part del present treball.

Perfectament enquadrades, doncs, en el sector de classes mitjanes, així com també imbuïts d'aquesta característica de "servidors públics", els quals fins ara han trobat el màxim caminador

---

32. Vid. El Problema comarcal de Catalunya, "Biblioteca d'Estudis Comarcals", vol. II. "Els antecedents d'aquest llibre" p. 11. Vol. I. M. Carreras i Costajussà: Per la història espiritual del Vallès.

en l'aparell institucional ofert per la Mancomunitat, declaren significativament estar interessats en la projecció realista i futura de la comarca més que en grandiloqüents definicions legalistes o mesquins interessos localistes; i reivindiquen el paper del tècnic executor supeditat i subordinat a la responsabilitat màxima dels polítics de representació popular.

En aquest context, propugnen una política de comunicacions ("corolari d'aquesta concepció comarcal"), una actuació contra la despoblació, de descongestió de serveis i de repartiment d'institucions, principalment culturals, tendent, tot plegat, a la descongestió de Barcelona i a fomentar i a millorar l'intercanvi intercomarcal. Si els projectes són, potser, nous en el detall de la seva confecció, l'inspiració i el sentit d'aquest manifest de la Lliga Comarcal de Catalunya no s'aparta gens de la línia que van pensar i portar a la pràctica homes que, com En Bofill, estan en la base dels projectes de la Mancomunitat.³³

Remarquem, abans de passar a la particular aportació d'En J. Bofill (i en concomitància amb el dit respecte la Lliga Comarcal), la que més ens interessa per la naturalesa d'aquest treball, uns aspectes de la introducció del segon volum de la "Biblioteca d'Estudis Comarcals" suara citat, perquè exemplaritza altre cop la dimen-

---

33. Signen el manifest de la Lliga Comarcal Catalana: Fc. Glanadell, M. Poal, Aregall, per la Casa del Vallès; J.M. Boronat, Pere Quintana per l'Ateneu Ampordanés; Salvador Cots, Ed. Ribba, pel Casal del Ripollès; Fc. Perramon, Emili Sans, pel Casal del Camp; J. Vilaplana, J. Oriol, pel Casal de la Plana de Vic; J. Nart, Rodés, G. Torrente, per Ethuec Ananés. Vid. a més, Lliga Comarcal de Catalunya: La Comarca en l'organització interna de Catalunya, Discurs del president de la ... Francesc Glanadell, en l'acte inaugural del curs celebrat el 6.III.1934, Barcelona, Lliga Comarcal de Catalunya, Imp. La Ibèrica, 1934, 30 ps.

sió política que ha pres el "problema comarcal" des de la caiguda de la dictadura amb el replantejament del nacionalisme, però, sobretot, a principis de 1931 en l'apremi que marca la descomposició del règim, plet que hem particularitzat en la posta en marxa del Partit Catalanista Republicà. En aparèixer el 1930 el primer volum de la col.lecció que ara tratem, des del seu "Breviari Crític" de "La Veu de Catalunya", En Manuel de Montoliu havia escrit que:

"(...) Per tal d'arribar, doncs, a un sentiment perfecte de la unitat de Catalunya i per tal també d'evitar que el sentiment localista arribés a exercir una funció disgregadora d'aquesta superior solidaritat, era precís enrobustir el sentiment de la unitat comarcal, vital nexa d'unió entre aquells dos extrems del sentiment pairal. Amb la felic iniciativa de la Casa del Vallès, el sentiment comarcal entra decididament en l'etapa d'organització (...)"³⁴

I, en 1931, aquesta entitat s'autoinclou en l'efervescència d'aquesta qüestió assegurant que:

"Existeixen en estat de latència o d'una manera més o menys formulada, unes aspiracions comarcals que nosaltres compartim. Volem dir tot seguit que aquestes aspiracions no ens han fet ni ens faran oblidar mai les que tenim com a catalans. L'actuació de la Casa del Vallès ens dóna penyora no gens dubtosa.

---

34. Idem. Introducció: "Consideracions generals", p. 15.

"Volem remarcar bé aquesta posició nostra, perquè existeix, àdhuc entre catalans de significació intel·lectual i política, una prevenció envers el comarcalisme, en quant el considerem un perill de desviació del sentiment de la unitat catalana.

"Aquesta actitud de recel, d'oposició a vegades, i que sovint és una actitud d'indiferència absoluta, no és pas compartida, sortosament, per la majoria dels homes que treballen amb serietat i mètode en els nostres problemes culturals i polítics. Bona prova en donen les personalitats que han volgut col·laborar en aquest volum, homes preeminents i de gran autoritat, els quals, amb exemplar sacrifici de llurs activitats més urgents ens han aportat llur cooperació, indispensable a la nostra iniciativa".³⁵

En Bofill va ser el primer a intervenir en aquest curset (que comprèn del 20 de març a l'1 de maig de 1931), disertant sobre el tema El sentiment comarcal; ens interessa, doncs, tant pel tema, el moment i el problema que toca, com pel gènere, ja que hem considerat molt especialment l'oratória bofilliniana al llarg de tot el treball.^{35/1}

---

35. Idem p. 14. Podem afegir que entre els especialistes que estan tractant de forma científica el problema de la comarca destaquen ja Gonçal de Reparaz, fill; Pau Vila; J. Iglésies i Miquel Santaló.

35/1. Puix que no consta ressenyat al llibre El problema comarcal de Catalunya ni, generalment, enlloc, relacionem a continuació les dades en què es produiran les conferències d'aquest cicle: Jaume Bofill, El sentiment comarcal (20.III.1931); Rovira i Virgili Les comarques a través de la història (27.III.1931; F. Valls i Taberner, El problema comarcal i l'es-

L'orador remarca el fet que, especialment a Europa com a continent vell, el comarcalisme, en la base del nacionalisme, relaciona amb potència els moviments actuals amb l'origen. Arriba a dir, seguint en això un paral·lelisme molt utilitzat per en Torras i Bages que: "Si l'home és el que era en ésser infant, també la comarca perdura al fons de la nació". "(...) Organitzar i depurar el sentiment comarcal equival a organitzar i depurar el catalanisme i la catalanitat."

En el centre de la qüestió a debatre, En Bofill continua pensant, en termes pràctics --per caracteritzar-los-- en el món rural com l'àrea-reserva de l'espiritualitat del catalanisme i element renovador, alhora, en la constant aportació d'homes a la Barcelona-capital, element urbà justificador del nacionalisme i, per tant, element de politització del moviment comarcal i comarcalista. En aquesta línia assegura, a la part central de la conferència, que:

"La concepció de Catalunya-Ciutat (...) equival a posar Catalunya en peu de civilitat. Equival a afermar Barcelona sobre la totalitat de Catalunya. Catalunya-Ciutat propendeix, per la seva magnitud harmònica, a tenir vocació dirigent. Cal respectar i sostenir aquesta vocació cridada a jugar un paper, potser decisiu, en la història peninsular. Catalunya-Ciutat resol l'antinòmia de Barcelona i les comarques, i les aleva

---

tructuració política de Catalunya (10.IV.1931); Maspons i Anglasell, Per una ordenació jurídica del nostre problema comarcal (17.IV.1931); C. Pi i Sunyer, Els factors comarcals a l'economia catalana (24.IV.1931); i, P. Vila, Per a una solució del problema comarcal de Catalunya (1.V.1931).

en una sola flama pairal. Consagra, així mateix, la capitalitat de Barcelona, no prou afermada, en altre temps, pels reis i pobles de Catalunya (...). Catalunya-Ciutat és la projecció de Barcelona damunt Catalunya, no com un centralisme, sinó com una vivificació."³⁶

D'aquesta concepció a, per exemple, la d'un J. Nart que, amb conjunció amb el president del Centre Aranès, presentarà un llarg memoràndum a En Francesc Macià (ja president de la Generalitat), el 21 de maig de 1931, demanant el reconeixement de les llibertats araneses "dins la unitat catalana-espanyola" i la necessitat de respectar "les unitats comarcals històriques i vives" al moment de construir un Estatut versemblant, hi ha la distància, relativa però ara fonamental, que ens pot marcar la mida de les tensions entre tendències que s'enfronten, com a tot arreu, en el moment de constituir les bases del futur Partit Catalanista Republicà.

I allà on aquestes tensions es van manifestar de manera més candent, va ser en el moment de bastir l'aparell ideològic bàsic del nou partit. Aquí, fins la divergència entre un Bofill i un Rovira i Virgili s'havia de fer notar amb força. Les diferències doctrinals acusades públicament van haver de "(...) quedar en suspens de forma que en l'organisme únic puguin conviure i actuar junts, ultra els elements dirigents de l'actual Acció Republicana, els sectors, confessionals o no, d'Acció Catalana i de la Catalunya liberal" (segons text d'una circular d'ordre intern de la Comissió mixta).

---

36. Jaume Bofill: El sentiment comarcal a El problema comarcal de Catalunya (ps. 25-31) p. 29.

El dia 2 de març de 1931, En Bofill va enviar una carta a l'Antoni Rovira i Virgili en la que li diu que ha seguit molt estretament el seu esborrany de Declaració per a confeccionar el seu, precisant que s'ha estès més en el capítol que fa referència als "drets individuals" ja que, Acció Catalana, és un partit liberal, i els creu essencials en un text definitori. Apuntarà, a més, també molt significativament, que amb el seu text hi estan d'acord l'Abadal i En Barbey. En la mateixa carta, que no té desperdici, En Jaume Bofill declara ser conscient que la declaració que ell preconitza situarà el nou partit en el centre de la política catalana i espanyola en general. I precisa encara més dient que: "(..) ens farà cotitzables com a elements d'oposició amb sentit de govern --i per tant més perillosa-- i ens posarà al costat d'aquells sectors democràtics espanyols que --com el d'Ortega y Gasset-- és fet de gent més semblant a nosaltres".³⁷

Les relacions entre els dos líders les expressarà més tard el mateix Bofill en els següents termes:

"L'acord amb el senyor Rovira i Virgili, quan a la Declaració de principis, no fou sense discussió ni transaccions en alguns indrets, sobretot en la qüestió relativa a la llibertat d'ensenyament. Trobades les fórmules de solució, foren sospesades les paraules que descartàrem i les que triàrem per a expressar-les sense ferir susceptibilitats. Però l'acord, en general, no fou difícilós (...),³⁸ ja que, continua En Bofill, malgrat

---

37. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas: Secció Correspondència (4).

38. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 69.

que un era de tendència implícitament esquerrana, i l'altre estrictament liberal, l'ideari dels dos partits venia a coincidir en el quàdruple lema de "Catalanisme. Liberalisme. Democràcia. República", i en la gradació de la seva importància. A part d'aquestes, van haver de salvar-se a més les diferències existents, dintre la pròpia Acció Catalana, entre l'ala confessional i la laica, amb la promoció que la nova situació feia d'aquesta segona tendència.

No cal dir que, tant la qüestió relativa a la llibertat religiosa, com la declaració de laïcisme o confessionalisme, no són marginals sinó que, a l'època, el pronunciament alternatiu significa una veritable declaració política i global. De forma gens gratuïta, sinó que amb una clara voluntat de voler-ho imposar al nou partit ràpidament, En Bofill teoritzà aquests extrems amb amplitud i meticulositat, tant pel que fa referència als aspectes religiosos, de llibertat d'ensenyament, com a la "Taula de Drets Constitucionals" amb que el Projecte de Declaració del Partit Catalanista Republicà fixava la seva postura general respecte al plet constituent obert oficiosament a Espanya.

Pel que fa referència a la qüestió religiosa, i en annex (independent) a la "Taula" que inclou les relacions Església-Ensenyament, En Bofill continua defensant idees que, si bé havien estat explosives el 1910 i fins progressives dintre el camp catòlic molt més endavant, resulten ja políticament inviables després del caràcter de les relacions Església - dictadura de Primo de Rivera. Així, al costat d'articles que fan referència a la limitació de l'intromissió de l'Església en la vida ciutadana i política oficial, a la separació, concordatària o no, però en base a una "diferent convivència" entre l'Església i l'Estat, fins arribar a la mútua indepen-

dència en l'ordre econòmic, trobem la reivindicació de la "vigència civil" del matrimoni canònic o una inicial i significativa crida a la "cooperació ciutadana" en pro d'anul·lar de la vida de convivència "tots els fanatismes i sectarismes deformators".

Més en contradicció amb el moment resulten els extrems en què En Bofill articula sobre el paper de l'Església en l'ensenyament, potenciant l'educació (encara que declinable segons prescripció paterna) que ha d'impartir en les escoles públiques en general. Fins arribarà a indicar la potestat del prelat diocesà per a judicar fins a quin punt resulten ofensives per a la moral o el dogma catòlics les explicacions d'una determinada càtedra, dotant-se, en cas afirmatiu, una càtedra paral·lela ocupada per un professor que compta amb el beneplàcit d'aquella autoritat eclesiàstica.

Entrant ja de ple en la declaració del Partit Catalanista Republicà,³⁹ podem dir que aquesta s'estructurava en cinc parts fonamentals: la primera, de presentació, on s'intentava salvar públicament les divergències inicials entre Acció Catalana i Acció Republicana a base de la comuna acceptació del sentit del lema "Catalunya, Liberalisme, Democràcia, República". La segona part estava destinada a l'afirmació doctrinària i representa, pràcticament, una perfecta combinació de les aportacions d'En Bofill i d'En Rovira i Virgili, notant-se un predomini de la del segon dels citats.

De l'esborrany d'En Rovira i Virgili se'n treu, poc o

---

39. A la primera publicació del projecte en separata de "La Publicitat" en va seguir una altra (6.III.1931) ara ja en el propi periòdic, fet que, curiosament, va ser mal interpretat des de la premsa de Londres com la proclamació de la República a Catalunya, veient-se precisats a una rectificació posterior.

menys literlament, l'inici d'aquesta segona part quan diu:

"La nostra primera afirmació és la de la personalitat nacional de Catalunya. I en afirmar primerament aquesta personalitat, no la posem per damunt de la llibertat individual dels catalans, ans bé situem aquesta llibertat fonamental i irrenunciable dins la realitat geogràfica, lingüística, històrica i social en què vivim, i d'on surt l'ànima col·lectiva que ens dona l'ésser com a poble vivent (...)." ⁴⁰

I, a continuació de l'esborrany d'En Bofill:

"Pels afiliats d'aquest partit, la llibertat de Catalunya, a més d'ésser la consagració política d'un fet natural i espiritual, representa una part inseparable de la plena llibertat dels catalans, que són uns homes fills d'una terra, ça i enllà de la mar nostra, hereus d'una tradició políticament federativa i espiritualment única i realitzadors d'una missió restauradora i novíssima, utilitzats d'un llenguatge propi que és la veu de l'ànima i el nexa més suau i més fort d'unitat col·lectiva." ⁴¹

-
40. Antoni Rovira i Virgili: Declaració (Projecte pensat per Acció Catalana Republicana de Barcelona), 4 hols. mecanog. Arxiu particular J. Bofill: Acció Catalana 1931, Secció Treballs (10) n.1 Tant en un cas com en l'altre transcrivim literalment dels esborranys, per marcar més les diferències i les aportacions i per ser de fàcil comparació amb el definitiu, més assequible.
41. Jaume Bofill: Esborrany 1r. de Declaració (14 quartilles manuscrites R²) Arxiu particular J. Bofill, Acció Catalana 1931, Secció Treballs (10) n. 1.

També en aquesta segona part, a la concepció d'un partit liberal i nacional, aportada per En Rovira, s'hi afegeix la precisió d'En Bofill respecte a que la forma de relació entre els partits catalans i els castellans ha d'ésser la natural "entre organismes complets, distints i independents".

La tercera part és la que l'esborrany d'En Bofill titula "Taula dels Drets Constitucionals", Aquí també, el nostre personatge central només va poder imposar el seu criteri parcialment, a la vista de l'elaboració final de la Comissió mixta. En aquesta fixació política del seu liberalisme, En Bofill bé és cert que hi participa centralment en donar cos a una sèrie de principis que ell mateix fa tributaris de la més pura tradició cristiano-liberal quan afirmarà que: "(...) Si el nostre dret natural derivava de les taules del ^uecàleg, el nostre dret polític derivava de la 'Declaració dels drets de l'home i del ciutadà' votada per l'Assemblea Constituent Francesa l'agost de 1789 (...)." ⁴² No hi ha dubte que el text definitiu del projecte proposat representa una fonamental laïcització, actualització i fins democratització de la proposta d'En Bofill. No obstant, en mantenir el seu to purament i estricta liberal, moderat i centrista, el Partit Catalanista Republicà contrastava ja inicialment amb la radicalització de l'esquerra republicana i socialitzant de Catalunya i de la seva dreta monàrquica; si en la teoria anava realitzant una tasca gairebé modèlica, la seva ambigüitat en l'ordre polític feia exclamar, per exemple, a En ^kla des de les planes de "La Veu" que "(...) votarà la llista d'Acció Catalana tot ciutadà que visqui als llims, que tingui com aspiració

---

42. Jaume Bofill: Una política Catalanista, op. cit. p. 23.

política el no-res i com a ideal social el caos mansoi i distret".⁴³

Pel que fa referència al quart apartat, la Declaració propugna el reconeixement generalitzat del dret a l'autodeterminació, la conveniència de l'Estat federal que delimiti l'autonomia de Catalunya, la qual ha d'estar regulada per una Constitució interior "aprovada per una assemblea elegida lliurement pel poble de Catalunya". Declara també voler la República com a forma de govern i que lluitarà, sempre, "democràticament" per tal d'assolir la seva implantació a nivell de l'Estat espanyol.

Però, per sobre de tot, el nou partit es declara interessat en la total catalanització de Catalunya, en aconseguir l'imperi oficial de la llengua, la catalanització de l'ensenyament oficial (i l'atribució d'aquest ensenyament al govern propi), sense que això vagi en detriment del principi de la llibertat d'ensenyament i del dret de les minories.

Seguint l'especial aportació d'En Jaume Bofill, la Declaració continua reivindicant el Govern propi de Catalunya, l'existència de tribunals catalans, la simplificació democràtica dels procediments judicials, el Dret Civil Català (amb la seva ineludible modernització i adaptació al codi espanyol i a l'"europeu") i fins l'establiment d'un Tribunal Suprem català com a última instància mentre no es topi amb una incompatibilitat constitucional.

Finalment, en la cinquena part i com a resum de les aspiracions del nou partit, es destaca el caràcter essencialment constructiu que aquest haurà de tenir, afegint que aspira a exercir una influència decisiva (actuant amb programes de govern o concretament

---

43. J. Pla: Candidatures: una anàlisi, "La Veu", 10.IV.1931, p. 1.

administratiu), una influència catalanitzadora i democratitzadora, sola o en coalició, en tot organisme de govern de Catalunya.

Seguint les particulars aportacions d'En Rovira i d'En Bofill, respectivament, acaba la Declaració recollint en la redacció final una major incisió i complexitat, afirmant que el nou partit "vol alçar, amb materials de la terra nostra i amb esperit universal, la nova Catalunya, que ha d'ésser digna successora de la Catalunya del nostre millor passat, lliure pàtria de ciutadans lliures, factor important de la cultura humana i del progrés del món" al que En Bofill afegeix, referint-se a les característiques d'aquesta "nova Catalunya" que ha de ser "nacionalment lliure i socialment justa".

I, literalment, acaba fent al·lusió a les "lleis de la perfectible espiritualitat de l'humà llinatge" on s'aprecia aquell imperatiu ètic del catalanisme de tall tan bofillinià. I és que, si bé en molts aspectes s'ha notat el pes del moment en el suport més gran que es pot produir envers les postures d'"esquerres", el pes d'En Bofill s'acaba notant, al final, per un cantó en el moderantisme dels resultats quan tot l'ambient s'esquerranitza, però també en la manca (relativa, és clar) de politització que respira tant la Declaració com l'Estatut, substituïda, en canvi, per un remarcable tecnicisme.

Aquesta és una característica que cal destacar. Quan En Bofill reivindica la democràcia i el màxim control català del poder a Catalunya, és evident que també reivindica, com diu, una "espiritualitat" determinada i delimitada per contrast amb el socialisme marxista i el feixisme; però no hi ha dubte que el que el caracteritza com a centre és el clar rerafons d'aquest conjunt de peti-

cions que s'identifiquen com a democràcia: les masses actuen en democràcia quan elegeixen els seus directors i van sancionant l'actuació positiva, especialitzada i tècnica d'aquests.

La constitució oficial del partit

L'entitat central del nou partit era Acció Catalana Republicana.⁴⁴ Aquesta nova entitat, la que operativament significa la vertadera fusió de les dues "accions" és, precisament i específica, la que resultarà la gran derrotada en les properes eleccions municipals.

Acció Catalana Republicana va ser de creació simultània al Partit Catalanista Republicà, ja que aprofitava el mateix ideari i introduïa, en el seu projecte de Reglament, fórmules copiades de la declaració: l'Estatut del partit general. Posem l'exemple de l'article primer sobre "Objectius i finalitats" on es transcriu aquella fórmula que havia redactat en Rovira i Virgili, "l'Objectiu suprem d'Acció Catalana Republicana és la llibertat nacional de Catalunya, basada en el dret de la pròpia determinació i organitzada políticament en règim liberal, democràtic i republicà (...)".

És interessant notar que, respecte aquest article 1r., la variant expressada en el projecte que presenta en M. Carrasco i Foriguera feia al·lusió a "laborar pel triomf de la llibertat política de Catalunya, basada en el principi d'autodeterminació i obtenir un règim de llibertat individual i col·lectiva basada en la de-

---

44. Segons Estatut Partit Catalanista Republicà, Cap. IV. "Organització", art. 11.

mocràcia social, en la República i en un sentit de major igualtat i justícia."⁴⁵

Però Acció Catalana Republicana no es constituiria oficialment fins a l'Assemblea del 2 de maig, convocada per un full volant del Partit Catalanista Republicà, amb data del 27 d'abril de 1931, i en el que s'adjuntava el projecte de Reglament que En Bofill havia redactat a base del material ja elaborat i de les particulars aportacions d'En Carrasco i d'En Mas i Oliver. No obstant, més que assemblea constituent, la del 2 de maig presentarà el caràcter d'esforç per sortir de l'impasse a què s'ha vist abocat el Partit Catalanista Republicà després del resultat negatiu de les eleccions i els fets posteriors. Com veurem, es tracta d'un moment de confusió i de gran tensió el que han de tractar d'organitzar els líders derrotats a Barcelona.

Tornant, però, al Partit Catalanista Republicà, ens interessa aturar-nos en l'assemblea oficial de la seva constitució, ja que el procés precedent havia causat una certa sensació entre el medi polític català, i en motiu també de que el míting de presentació que s'avantposa a l'acte pot ésser considerat com el primer acte de la campanya electoral ja que coincideix amb el primer dia de restabliment de les garanties constitucionals.

L'acte al·ludit, que per l'expectació regnant va congrega més de cinc mil persones, es va celebrar el diumenge 22 de març del 1931 al Teatre del Bosc, de Gràcia, local en què molt freqüentment es produïen els actes públics d'Acció Catalana des del seu origen. Sota la presidència de Macià Mallof com a demostració que

---

45. Vid. el text original a Arxiu particular J. Bofill, Partit Catalanista Republicà, Secció Treballs (10).

continuen acceptant les conclusions del Pacte de Sant Sebastià, hi van parlar En M. Carrasco, En Ll. Massot, En Pere Lloret, En Rovira i Virgili i En Bofill; també hi va ser llegit un discurs que per tal motiu havia redactat en Ll. Nicolau d'Olwer, encara exiliat a París.

Pel que fa referència al discurs d'En Rovira i Virgili podem dir que va ser curt i intel·ligent en emmarcar la constitució del Partit Catalanista Republicà dins la lògica tònica general de superació dels partits històrics que arriben al moment essent una relíquia del que eren i no responent, el més mínim, ni a una cosa natural ni a una realitat política; així la Lliga --assegura-- en la que quasi tot el bo va fer-ho En Prat de la Riba i quasi tot el dolent En Francesc Cambó. En contraposició, En Rovira creu que el Partit Catalanista Republicà respon a aquesta realitat situant-se al centre de la representació social, obrint les portes a la classe obrera però sense ser un partit de classe, ni afavorint amb monopolis de favor ni amb "les carrabines del Somatent" a la "classe capitalista". En Rovira i Virgili reincideix, doncs, en el vell argument nacionalista com a motor i justificant de la concòrdia de classes necessària perquè funcioni el catalanisme com a moviment interclassista o "unió sagrada"; arribats a 1931, el moviment català ha de prendre un caràcter indubtablement democràtic i tècnicament progressista i això és el que creu veure representar l'orador el Partit Catalanista Republicà. Definit, doncs, el nou col·laboracionisme del catalanisme republicà, en funció de la necessitat que té Catalunya de solucionar el plet de llibertat que té plantejat Espanya com a pas previ a la solució d'un problema de minories nacionals ja superat a Europa (i per al que, per tant, no es poden esperar

ajudes exteriors) En Rovira i Virgili marca la postura esquerrana dintre el partit: la participació i responsabilitats populars seran un element imprescindible per a salvar aquest obstacle.

El discurs d'En Bofill, anunciat encara com el del president en funcions d'Acció Catalana, va resultar molt més llarg i doctrinari i se'ns presenta com una peça oratòria realment treballada. En Bofill es va aixecar a parlar en darrer lloc i d'ell s'esperava, precisament, la fixació doctrinària del nou partit, fet que, obligadament quasi, l'orador va fer dependre del que anomenà "l'estímul de la dictadura".

Crec que, d'acord amb el particular ideari d'En Jaume Bofill, i amb la significació --ja vista-- que ha adquirit en el moment de fer-lo, aquest discurs pot ésser considerat en la línia de les seves millors intervencions oratòries. Evidentment --no cal tornar-no a justificar--, si la intervenció d'En Bofill resulta també acurada i fins particularment intel·ligent, no per això es trenca aquella barrera de l'excés d'intel·lectualisme que li impedeix identificar-se amb les aspiracions del públic que l'escolta, el qual, concretament el març del 1931, espera afirmacions més radicals i contundents, vertaders i sintètics eslògans de lluita. En Pere Basil, amic i admirador d'En Bofill, va assistir a l'acte que ara fem referència, i ens constatava,⁴⁶ reafirmant el que ara dèiem, que la primera part del discurs d'En Bofill la va seguir un públic materialment bocabadat; però a la segona part, el públic assistent, ja cansat després de tot el matí d'escoltar discursos, ni va enten-

---

46. Entrevista mantinguda amb En Pere Basil, al seu despatx professional de notari, el 17 de desembre de 1975.

dre bé la difícil prosa bofilliniana, ni --i sempre segons el nostre interlocutor--, de veritat, li va prestar molta atenció. No cal dir tampoc, i per acabar amb aquests aspectes externs o formals, que En Bofill havia preparat minuciosament la seva intervenció,⁴⁷ tal i com havia fet sempre amb tots els seus "grans" parlaments, aquells que li motivaven una gran tensió i molts cops l'acabaven obligant a posar-se al llit malalt.

Com dèiem, la justificació històrica, ideològica i sectorial de la iniciativa política que acaba cristal·litzant en el Partit Catalanista Republicà, l'analitza En Bofill (primera part del discurs) partint dels nous elements de crisi del sistema monàrquic introduïts per la Dictadura. Aquesta ha produït efectes nocius tant d'ordre personal (sobre una dignitat, uns interessos, una llibertat i sobre els esperits), com d'ordre general en accentuar la manca de coincidència entre el que anomena "ordre material" i l'"ordre jurídic". Tant per la seva incidència real com per fer una concessió a un recurs polític-oratori, En Bofill parlarà aquí de l'obligat exemple de l'Exposició del 1929 que qualifica d'"apoteosi fingida de l'espanyolisme assimilista" i al fet d'haver quedat proscrita l'oficialitat del català.

Però la volada del discurs d'En Bofill va molt més enllà aquesta vegada de la constatació d'una opressió o de la reivindicació d'uns drets concretament nacionals. Per a la finalitat del discurs li interessa més la denúncia de l'anacronisme de l'estructura

---

47. El guió definitiu, molt treballat, anava acompanyat de setze quartilles de notes. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits (6) Sub. Oratòria (1).

de l'Estat monàrquic cessarista, dèbil i centrípet i doblement car quan, al manteniment del poder i camarilles reials, s'hi ha d'afegir els correlatius que fan referència al poder del dictador. Creu En Bofill molt significatiu --i en això demostra una percepció bastant ajustada de la realitat-- que és molt significatiu el que, en el moment de pretendre's liquidar la dictadura, de "retornar l'ordre jurídic", es pregoni obertament el no voler que es malmeti "l'ordre material" i la demostració de que aquest retorn a la normalitat és presidit per un complex d'interessos econòmics que, en la seva perspectiva espanyola, En Bofill considera un mite.

Aquest és el punt clau del discurs; quan l'orador passa a justificar que a Espanya impera una anacrònica i inestable estructura que "(...) produeix l'antipatia, la repulsa, la desconfiança i, de vegades, la intervenció i tot, sinó militar, econòmica, del complex internacional,⁴⁸ ha desmarcat el cas espanyol dels plets parlamentaris d'Europa occidental, però, alhora, ha supeditat la lluita política en curs al fet de la dependència econòmica que recobra l'anacronisme de l'estructura de l'Estat. De forma implícita en la concatenació d'idees, hem de suposar que En Bofill lliga --sense dir-ho i potser sense comprendre-ho de forma acabada-- la crisi del règim amb causes internes i externes i econòmicament internacionals: la reivindicació del canvi polític queda lligada als raonaments precedents de forma molt significativa. La República serà, segons l'orador, l'únic camí per acabar amb el règim de favor

---

48. Vid. el text d'aquest discurs a l'Apèndix documental i el dels altres discursos, acte de la tarda, ambient que gira al voltant de l'acte i intervencions diverses, "La Publicitat", núm. 17758, 24. III. 1931.

que impossibilita l'establiment d'un veritable "ordre material" basat en la justícia i en la integració positiva de totes les forces vives de l'Estat; i entre aquestes, molt especialment, és clar, l'autonomia nacional de Catalunya.

Marcades, doncs, les característiques essencials d'aquest "moment crític" i assumida l'afirmació d'En Rovira i Virgili (feta al discurs precedent) referent a que, a més d'un moment oportú, pot tractar-se del moment únic per a l'assoliment de les aspiracions catalanes, En Bofill passa a la consideració lògica i indefugible que Catalunya s'ha de preparar per a l'actuació. Aquí es realitza el lligam amb la segona part del discurs, la d'aplicació tàctica del dit a la primera part. I resulta fins sorprenent que En Bofill que ha usat del llenguatge com de la gradació de les intensitats i dels exemples en el conjunt del discurs, exemplaritza i treu lliçons referents a l'aspecte tàctic, amb el que ell anomena "l'exemple de Lenin", clara al·lusió, a més, al que creu falsos i buits revolucionarismes, preponderants des dels fets del novembre-desembre de l'any anterior. Concretament, En Bofill fa referència a la intervenció de V.I. Lenin en la discussió i ratificació de la pau de Bres-Litorski, el febrer del 1918 al C.C. del PCUS primer, i a principis de març, al setè Congrés del Partit, posteriorment, en l'intent de revaloritzar la frase tàctica i intel·ligent (així com l'amenaça) de Lenin: "La política de frases revolucionàries ja s'ha acabat".

Per a En Bofill, davant el moment crític i crucial, per sobre de tot s'imposa la tàctica, que mai no s'ha de concretar, doncs, en una política de frases revolucionàries, sinó, o en l'actuació revolucionària, però prudent, i, per tant, oportuna i eficaç,

o, per altra banda, en la política basada en el que ell anomena la "tenacitat i l'abnegació de cada dia". Però resultarà impossible aconseguir uns objectius clars, si els dos mètodes no cerquen "orientació, competència, honestedat, coordinació, disciplina".

Aquí s'ha iniciat, de fet, la segona part del discurs, en la que En Bofill postula el Partit Catalanista Republicà com la resposta a la comprensió d'aquest moment que ha analitzat tan bé si tenim en compte el punt de partida i les coordenades en les que es pot moure, així com la contribució sectorial a la necessària reestructuració de la política catalana. Aquest sector el defineix En Bofill com el que es troba en la cruïlla de la necessitat de ser conservadors del que cal i renovadors, "i fins suplantadors", de tot el demés que coarta. En plena segona part del discurs s'analitza, com ja apuntàvem al principi, l'ideari catalanista i liberal d'aquest sector.

I acaba el discurs d'En Bofill fent al·lusió a un fet pel que ja havíem vist preocupada Acció Catalana (i amb ella tot el sector burgès nacional) arran de la caiguda de Primo de Rivera i que l'orador subtitula com "crida a les joventuts", resolució de la incògnita política que ha agreujat la dictadura amb la sistemàtica lluita contra la societat civil portada a terme. De forma ben concretada en assegurar que la dictadura els ha envellit, creiem que En Bofill reincideix tant en un fet simplement generacional com a l'hegemonia d'una ideologia de classe i al seu desequilibri davant la necessitat de prestar suport al seu elitisme consubstancial a la iniciativa o, com a mínim, a les prerogatives de sectors més populars i radicalitzats. I si aquest extrem només queda apuntat, el que fa referència a la caducitat de les tàctiques anteriors a la

dictadura per efecte de la vertiginositat que aquesta ha introduït en el panorama polític català.

El conjunt del discurs d'En Bofill ens sembla teòricament important, en provindre d'un home tan fonamentalment imbuït de la ideologia de La Nacionalitat Catalana, que ha viscut políticament immers en la disjuntiva Catalunya endins o Catalunya enfora, i que es va veient fins a cert punt superat per les circumstàncies post-dictatorials.

En la seva intervenció, En Bofill sintetitza al nostre entendre el fonament teòrico-tàctic d'un sector important de la societat catalana que intenta instrumentalitzar (sense que li serveixin els patrons anteriors) políticament el que ja podem anomenar, amb claretat, els interessos d'una burgesia nacional, o sigui, i bàsicament, d'unes classes mitjanes que enfoquen la consideració de la crisi del règim des d'una triple òptica nacional, estatal i internacional --i les tres en conjunció. I aquí entren precisament en contradicció, de matís però fonamental, amb la ideologia Cambó de recolzament al règim i de la supeditació subsegüent a tota mena d'interessos, fins internacionals dins la crisi. Les restes del "Catalunya enfora" i de l'"imperialisme" que poden quedar, com un regust pràctic quasi, en l'ideari del Partit Catalanista Republicà, han perdut tot sentit d'identitat amb l'orientació donada per la Lliga de 1917 en endavant. Les classes mitjanes, en tota la diversificació de tendències que es vulgui (que tampoc no són tantes), ha assumit plenament la potència revolucionària del moment. Sense això, seria impossible entendre la imminent creació de l'heterogeni conglomerat de l'Esquerra Republicana de Catalunya, i l'important

pes específic que hi juguen els "joves", inexperts i pràcticament inèdits, de "L'Opinió".

x x x

No serà, però, en aquesta brillant, però electoralment poc profitosa presentació del Partit Catalanista Republicà, on quedarà oficialment constituït aquest partit, sinó en la sessió celebrada la mateixa tarda del 22 de març i sota la presidència d'En Jaume Bofill, al Palau de Projeccions de Montjuïc. Aquí va ser on es van llegir les mocions i proposicions amb què es volia modificar el projecte de Declaració i Estatuts que ja hem analitzat.

Abans de la sessió, que presenta una notrida assistència, de delegacions comercials, ja s'havien retirat algunes de les mocions o esmenes presentades.⁴⁹ Pel que fa referència a les que sí que es van mantenir, aquestes van ser llegides per En Sunyol, que feia les funcions de secretari, i es refereixen a aspectes ben diversos: sobre la supressió de la pena de mort, sobre el dret de llibertat d'expressió, sobre la conveniència de portar endavant una reforma agrària (mantenint, però, "la funció social de la propietat"), sobre la supressió de la Llei de Jurisdiccions, sobre la concessió d'una amnistia definitiva, etc.. Podem destacar, per la seva major elaboració, la que fa referència a la conveniència de crear un Institut d'Estudis Polítics (biblioteca, conferències, treballs, assessorament, preparació política dels afiliats, etc)

---

49. Segons el reglament fixat per la Comissió, les mocions tenien temps fins al dia 20 de març per a ser presentades. Entre els signants de les esmenes retirades destaquem a Ferran Rossell i Jané, J. de Camps i Arboix, F. Esteller, M. Torroella i Mir, F. Grau, Ros, etc.

destinat a aconseguir un "millor regiment de Catalunya". Moltes de les esmenes havien estat presentades de forma conjunta per dos o més membres del nou partit; destaquem seguidament alguns dels noms dels signants, més que la importància mono ràfica i quasi erudita del contingut de les mocions, pel fet que són, la majoria, gent jove i inquieta dins el partit, que presenta batalla a la "vella" presidència, el nom dels quals comença a sonar i que prendran partit molt actiu en els plets i tensions que estan a punt d'obrir-se amb l'estapa republicana. Destaquem així a: J. M. Casassas, E. Ferran, Joan Ppnt, M. Thió i Rodés, J. Ponsa, R. Peypoch, J. Valero i Ribas, Farreras, Pinilla, Vives i Giner, Roses i Fontrodona, etc.⁵⁰ Cal afegir, pel que fa referència al capítol de proposicions, i a part les ja referides sobre la creació d'un Institut d'Estudis Polítics, la de Sant Cugat del Vallès sobre la creació d'un secretariat tècnic en qüestions de caciquisme, la que presenta J.M. Ymbert, el mateix dia 20, sobre "responsabilitats i derogació de lleis incivils", en la que es demanen responsabilitats immediates i efectives a la dictadura i als seus homes, especialment pel que fa a l'afer de l'Exposició, a les Lleis de Jurisdiccions i al "eial Decret contra el separatisme.

Cap al final de la sessió, un cop aprovats els Estatuts i la Declaració, l'Artur Perucho es va aixecar, en nom de l'Agrupació Valencianista Republicana, per a llegir el missatge que aquesta entitat adreçava al nou partit i que porta data del 16 de març. El susdit missatge, que assegurava que "l'hora actual imposa apro-

---

50. El text de la majoria d'aquestes mocions es pot trobar a: Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Partit Catalanista Republicà, Secció Treballs (10).

ximacions i intel·ligències entre els grups més afins", va ser contestat en un breu discurs per En Rovira i Virgili, primer, a títol personal, glossant l'existència real de la "Gran Catalunya" i, després, llegint el missatge de resposta que proposava el Comitè mixt que fa referència a la importància de coordinar els moviments de pobles amb lligams "(...) de la història, la raça, el llenguatge i l'esperit". Dos dies després apareixerà a la premsa el manifest d'Acció Catalana de Sarrià i Bonanova (creada, com hem vist, el novembre de l'any anterior), entitat que, com sabem, presideix En Jaume Bofill, adherint-se al nou Partit Catalanista Republicà.^{50/1}

Ja al vespre es va acabar l'acte constitutiu no sense que, abans, a petició d'En Bofill, s'hagués ratificat la confiança en el Comitè per a enfrontar-se al curt període electoral que, de fet, començava aquell mateix dia.

x x x

Per acabar aquest procés, d'una càrrega ideològica tan forta, de constitució del Partit Catalanista Republicà, i abans de passar a l'apartat referent de forma més concreta a les eleccions, bé cal veure --encara que sumàriament-- en quin context més ampli s'emmarca i com es relativitza així la seva importància intrínseca.

Primerament ens hem d'adonar de la manca quasi absoluta de lligam que existeix entre aquest "nucli selecte" i, concretament, la massa ciutadana de Barcelona; no vol dir això, però, desconeixement de la realitat, ja que aquesta és analitzada a diari amb la llarga pràctica que porten al darrera, encara que també amb les servituds ideològiques que els lliguen de mans. Aquesta manca de lligam

---

50/1. Vid. "La Publicitat", núm. 17.758, 24.III.1931, p. 6.

respecte al poble es produeix, sobretot, des de la dictadura, des de que el règim d'excepció ha anihilat la Mancomunitat, la vida municipal (i recordem, especialment, les Assemblees municipals) i ha minimitzat o fet caducar la vigència de tanta institució que havia tingut la seva funcionalitat i això, encara, amb reserves, ja que moltes vegades representava la resposta a inquietuts concretes de nuclis molt reduïts.

Però, com a mínim, abans de la dictadura, molta gent d'aquest sector que centra el nostre estudi, En Bofill inclòs, havien estat responsables de la política cultural de l'Ajuntament, de la Diputació, de la Mancomunitat, de l'obra de Beneficència, comunicacions o fins d'agricultura o millores urbanes ben concretes, de resò, sovint, ben popular i testimonial. Referent a l'aspecte a què estem al·ludint, sovint ens ha sorprès, en repassar almanacs, revistes o butlletins d'orfeons, de centres excursionistes (com el gracienc "Mai Enrera"), d'entitats culturals com "Barcelona Vella" i un llarguíssim etcètera, fins a quin punt aquests no tradueixen la progressió dels esdeveniments, no figurant, en algunes ocasions, ni una explícita al·lusió a la proclamació de la República. Una altra prova del que estem dient, error polític no superat ni fins per la Lliga, és l'enfocament excessivament municipalista de la lluita per les eleccions d'abril, les primeres després d'una dictadura, les quals, independentment de la posterior proclamació de la República, havien de tenir un marcat caràcter polític i plebiscitari.

Resulta inqüestionable l'honestedat política d'un Bofill i de bon nombre dels homes destacats del Partit Catalanista Republicà. No així la de molts altres que es pensaven aprofitar d'una

impossible represa del setembre de 1923 i que podem pretendre que esperaven, al redòs de l'equip tècnic dirigent de màxim prestigi a Catalunya, una preeminència especial o fins un càrrec; les defecions, immediatament després del 14 d'abril, semblen provar-ho suficientment.

Allà on s'apilen, però, les contradiccions, és en la pròpia concepció del Partit Catalanista Republicà. No podem indicar, en cap moment, que sigui el gruit d'una especial componenda política, ni que el determinant sigui la imposició d'una estructura, derivada de l'indiscutible prestigi d'En Jaume Bofill i de l'Antoni Rovira i Virgili dins les respectives entitats i que no es busqués el màxim acord --encara que massa a posteriori-- en la línia de crear un atinat partit de centre. En l'ordre monogràfic en què ens movem, el que sí hem de tenir present és la manca d'aptituds polítiques d'En Bofill per a moure's políticament. Hi ha sectors de les dues "accions" que pressionen sense èxit per imposar al nou partit un caràcter més radicalment i marcadament català, democràtic i republicà que respongui a l'imperatiu esquerrà del moment i que respongui concretament des d'aquesta òptica a problemes jurídics, polítics, educatius i religiosos, territorials, etc. Fins i tot es va dir que aquesta segona hagués estat la línia imposada per en Lluís Nicolau d'Olwer si no hagués estat exiliat a París des del mes de desembre. El cert és que resultava enormement inestable la catalanització de l'ideal liberal i, així mateix, enormement intel·lectual l'anàlisi que des d'ell es feia del moment polític, oblidant aspectes fonamentals, reduint-ne altres, per als que extensos sectors s'havien mobilitzat apassionadament. a simples elements justificatoris del camí seguit.

De tota manera, el que sí resulta, tot plegat, és enormement fàcil de criticar des d'una altra ideologia, en conjuminar la crítica teòrica amb la derivada de contradiccions que havien sorgit en la política d'oposició del Partit Catalanista Republicà i de les entitats que hi concorren. Si bé el setmanari de literatura, art i política "Mirador" pondera i comenta la fusió de les dues "accions" sota el títol de Del moment actual. Les esquerres catalanes,⁵¹ i engloba sota el qualificatiu d'esquerres les ponderades i les de color més rabiós, com diu, referit als processos constituents del Partit Catalanista Republicà i de l'Esquerra Republicana de Catalunya, desestimant el procés de remodelació de postures dintre el radicalisme (que tendeix a aïllar als de l'E. Iglesias), la posta en funcionament del BOC, el replantejament tàctic dins la CNT, o la remodelació de la Unió Socialista de Catalunya,⁵² ens indica, tot plegat, que el Partit Catalanista Republicà viu, posicionalment, de la "nova" línia centrista iniciada per En Cambó i de que l'anàlisi política no era tan fàcil com a posteriori resultarà pel mateix fet de la sanció republicana.

El fonamental és el propi procés clarificador de la política catalana o, millor, catalanista i l'enfortiment de postures consegüents a les imposicions d'un període preelectoral. I això és el que es valora, en última instància, de l'aportació del Partit

51. "Mirador", 12.III.1931.

52. La premsa del 24 de març donarà compte de l'assemblea del dia 19 després de la que la direcció de la Unió Socialista de Catalunya queda: Consell directiu: J. Viladomat, Fc. Montanyà, Forment, Xaparro, Aleu, Rofes, Ardiaca, Vallès, Duran i Guàrdia; Comitè executiu central: Serra i Moret, Campalans, J. Xirau, Barjau i Roger.

Catalanista Republicà en aquesta situació que representa posar al dia un procés d'instrumentalització política que les classes mitjanes havien iniciat cap a 1920 i que la dictadura havia deformat i ajornat.

A mesura que aprofundim en l'ideari del nucli reduït que ha impulsat la creació del Partit Catalanista Republicà --i, molt especialment, d'En Jaume Bofill-- creiem estar en disposició de dir fins a quin punt s'ha anat prenent la forma pel fons, arreplegant l'aportació crítica que es fa del sector dominat per Acció Catalana des de nuclis reduïdíssims (per la composició i el radi d'acció), gairebé testimonials i que, abans de la proclamació de la República, són dipositaris d'un marge de credibilitat bastant reduït fins dintre l'ala esquerrana de les classes mitjanes.⁵³

Abans de la República s'intenta lògicament minar el prestigi d'aquests homes "tècnics", aplegats en un partit, que han quasi monopolitzat la conducció interna de Catalunya durant un quart de segle, cercant d'entrada comprometre en el seu programa els sectors carismàticament burgesos, i demostrant en aquesta supeditació la seva pròpia debilitat polític-social. Encara que després del 14 d'abril s'hagi de recórrer a ells per a posar en funcionament la Generalitat, a començament de 1931 la crítica política és, però, molt fàcil. Més encara pel que fa referència a un Bofill, que predica obertament, molt "intel·lectualment", la seva fidelitat i su-

---

53. La influència bastant relativa, en l'aspecte ideològic, del nucli de "L'Opinió" en la creació de l'Esquerra Republicana de Catalunya, ha estat estudiat molt bé per Joan Culla: El catalanisme d'Esquerra (1928-1936), Barcelona, ed. Curial "Biblioteca de Cultura Catalana", núm. 25, 1977, 425 ps.

peditació a l'ideari bàsic d'En Prat de la Riba. I no hi ha dubte que aquesta relativa aturada en els anys deu pot ésser considerada com l'intent premeditat de cercar la lògica continuació de la política de la Lliga quan aquesta es desplaça, externament i clara, cap a la dreta espanyolista.

Quan es pot imputar el dretisme resultant en el Partit Catalanista Republicà a uns noms concrets i enfrontar-los a la base més esquerrana i a alguns noms destacats, relegats a un segon terme (cas molt ventilat d'En Carrasco i d'En Nicolau d'Olwer) és fàcil donar un sentit ben literal a aquest intent de continuació de la política de la Lliga, posant, un al costat de l'altre, elements de judici significatius que tenen el denominador comú de ser aportacions negatives (o no positives) a la lluita d'oposició catalana. Es pot relacionar, així, les reticències de les "accions" a adherir-se al moviment que culmina en el Pacte de Sant Sebastià,⁵⁴ amb la nul·la aportació (amb armes, pessetes o fins ajut material als enllaços de Madrid) i la passivitat davant l'estructuració del moviment revolucionari que havia de culminar el mes de desembre. Aquesta tendència, que constata el "boicot" (encara que no són els únics) per a la iniciativa de la "Inteligència d'Esquerres", culmina en el ja vist dubte abstencionista, fàcil de lligar amb la pervivència de la minoria consistorial d'Acció Catalana en uns ajunta-

---

54. Al ja dit anteriorment podem afegir el testimoni de J. Aiguader, el responsable de preparar les entrevistes entre M. Domingo i Nicolau d'Olwer i Jaume Bofill, que, en relacionar els fets amb un any de perspectiva, encara recorda "la actitud fría y crítica que observaban ambos políticos entre el renacer de la España republicana." "Nuevo Mundo" (Madrid), 7.VIII.1931. Citat per J. M. Poblet: J. Aiguader. Una vida "amb Catalunya i per Catalunya", Barcelona, ed. Teide, col. "Capdavanters", 1977, p. 142.

ments, principalment el de Barcelona, no renovats des de la Dictadura.

En aquesta línia, i entre el de molts d'altres, s'inscriu el comentari de Joan Ll. Pujol i Font,⁵⁵ destinat a glossar, en la seva última part, el sentit polític que des de "L'Opinió" es vol donar al procés que ha de desembocar en la "Conferència". Però Pujol i Font introdueix un petit comentari en el seu article que, si bé pot semblar un simple recurs, en canvi, crec que l'hem de tenir molt en compte. Assegura, seguint en això un veritable tòpic, que el desplaçament del "cambonisme" "(...) ha estat la causa de l'afirmació d'Acció Catalana com a partit de centre, ocupant el lloc que fa vint anys ocupava la seva mare, la Lliga".⁵⁶

Creiem que el fet de situar a una part dels homes del Partit Catalanista Republicà en la mateixa línia i localització política que la que representa la Lliga a la dècada dels anys deu, és atinat i fins a cert punt aclaridor. De tota manera crec que, tant com afinar més la situació del Partit Catalanista Republicà, el que fa és que ens replantegem la funcionalitat política i ideològica de la Lliga i els seus homes. El problema és de fons i ja hi hem incidit en d'altres bandes d'aquesta tesi. Es tracta, en síntesi, en base al fet de que podem considerar que la burgesia industrial és "incorporada" al nacionalisme a posteriori, de saber si la Lliga, com a tal Lliga més que com a partit, no és més que la

55. Pujol i Font és el signant de la instància al Govern Civil (12. III.1931) en la que es demana permís per celebrar la Conferència d'Esquerres. Vid. Servicios Documentales (Salamanca) Fondo Político-Social (Barcelona) carpeta núm. 820.

56. J. Ll. Pujol i Font: Panorama Polític Català, "L'Opinió", núm. 138, 27.II.1931, p. 3.

instrumentalització política d'uns dels interessos de la burgesia catalana que preveu la contradicció que va a sorgir entre la seva dinàmica i la que els seguia propiciant l'Estat restaurador. Mentre el catalanisme va ésser intel·lectualisme, clericalisme, romanticisme, floralisme o tot plegat com intents de recuperació d'un fet real, la burgesia només es va interessar particularment en el catalanisme. Però En Prat de la Riba --genèricament-- els va brindar un programa de govern, una alternativa, un vertader "projecte de país" que tendeix a consolidar la seva hegemonia per ésser l'elaboració concreta del sector dretà de les classes mitjanes progressivament conscienciades davant la manca de sortides que els pot arribar a brindar l'anacronisme de l'Estat central. L'ala esquerrana d'aquestes classes mitjanes, quasi simultàniament, intenta bastir el seu programa, trencant amb el republicanisme dinovè, però fracassant, en línies generals, en no comptar amb cap tipus d'ajut econòmic i tenir molt limitades les possibilitats d'ocupar càrrecs en el poder local. Els protagonistes d'aquest moment, en bona part es quedaran aturats en aquesta consideració de l'ambivalència dreta-esquerra dintre el moviment de les classes mitjanes, sovint col·laborant junts en base al programa tècnic del president de la Mancomunitat i es veuran sotmeses a una radicalització ideològica i, a partir del 1917, política, en la que l'element nacionalista es conservarà com a sector integrador i ensems mobilitzador.

El període 1914-1919 ha precipitat enormement la concessió dels interessos de la burgesia a Catalunya; aquests, s'acreixen i, sobretot, s'agilitzen fet que els lliga encara més amb l'exterior. En aquest procés en què Cambó marca una de les pautes més clares (no l'única), si les classes mitjanes es mantenen fidels a

un ideari és al de democratització tecnicista de l'Estat i al de mantenir la credibilitat d'una concòrdia de classes, en base a la puresa del fet nacional i que ara passa per l'assimilació dels postulats socialistes tal i com hem vist dir a En Bofill l'any 1919 amb tota la claredat, a Les Joventuts Catalanes, o en el semiintent de crear un "fabianisme català" el mateix any: de fet, però, continua essent, en una versió potser més realista, la nova fórmula d'aquell "imperatiu ètic" que els havia mobilitzat en massa entre 1905 i 1909.

Uns sectors minoritaris, els més esquerrans (resulta molt significativa la trajectòria de Layret i Companys intentant atreure a Seguí), assagen enmig de la radicalització de la lluita social i sense perspectiva de futur, d'estructurar un partit --i aconseguir-lo-- fonamentalment obrer i català. L'evolució majoritària és, però, la que, sortint de la desorientació inicial, tendeix a buscar una cohesió interna de classe, la diferenciació respecte els dos extrems de la societat, i a reestructurar les línies polítiques en una dreta i una esquerra que parteixen d'una situació ambiental més radicalitzada.

En aquest panorama, tota actuació mínimament equívoca, així com la declaració explícita d'un lligam o supeditació a un passat dretà resulta, a més de contraproductent, difícil de justificar. Però també podríem pensar --sense considerar el 14 d'abril-- que ens trobem davant la crítica sorgida de petits grups testimonials, fins a cert punt esquerranitzats "precipitadament" i que es mantenen intransigents per l'autoconvenciment de que tenen unes possibilitats electorals realment mínimes.

No obstant, sí que podem començar a resseguir des d'aquí

les causes del seu imminent triomf electoral, sobretot quan veiem que són la base de la derrota del Partit Catalanista Republicà i els vertaders elements no assimilables pels seus dirigents més destacats (En Bofill davant de tot). S'ha de considerar que a l'Esquerra hi acudeixen la major part dels elements que, per un cantó o per l'altre, hem vist lligats a tot intent d'estructurar un moviment unitari de l'oposició catalana i a totes les iniciatives ciutadanes postdictatorial; han estat ells els que han mantingut els contactes més reals amb l'oposició democràtica del centre (hem de destacar aquí el paper preponderant de Marcel·lí Domingo), amb el petit però actiu nucli de militars de la Unión Militar Republicana, que han estat presents en tots els comitès revolucionaris durant i immediatament després de la dictadura, així com el mes de desembre⁵⁷ i que també són els que mantenen amistat i fins credibilitat política entre sectors dirigents de la CNT i d'altres, federalistes, qualificats com a maçons, esperantistes, espiritistes, etc. de gran prestigi a les barriades i que aglutinen a gent molt convençuda en ateneus republicans o federals, en rerabotigues o en bars i fins en llibreries.⁵⁸

---

57. Destaquem aquí, de manera preponderant: Companys, Ed. Layret (germà de Francesc), Lluhí, Tussó, Ventós, Samblancat i Aiguader, molt actius, sobretot, des de 1928).

58. Podem destacar, com a exemples, el grup republicà de l'Ateneu del carrer Verdi que usdefruïta el local --o part-- del Casal Català de Gràcia i que és l'etern enemic del grup carlista de "La Margarita", les reunions de la Unió de Republicans al local del bar Bonastre de la Riera Alta (just sota una casa de prostitució), o les deliberacions anarquistes a la llibreria Balaguer sota la presidència de Vió (conegut a la "Soli" pel pseudònim de Joannonus) o per un personatge molt popular de l'època, conegut pel pseudònim d'"En Titella". Al respecte, resulta imprescindible --malgrat l'anecdotisme-- la consulta de llibres de memòries; destaquem, a part els ja citats, el de J. M. Francès (conegut per "Bretón"): Memorias de un cero a la izquierda (medio siglo en comprimidos), Mèxic, ed. Olimpo, 1962, 913 ps.

Des d'un punt de vista més immediat, el fonamental, però, és que la gent de l'Esquerra Republicana no haurà de justificar ni lligams amb la dreta, ni un vertader contacte o responsabilitat amb el passat o el present de l'administració a Catalunya i, molt especialment, la que afecta directament a Barcelona.

I si podem dir que és fonamental aquesta manca de lligam no és perquè no hagin existit realitzacions prestigioses, sinó, més aviat, pel convenciment general de que la solució dels problemes catalans no depèn tant (o primer) d'una bona administració, com del fet que, aquesta, se supediti, com a resultat d'un previ i fonamental canvi polític, al real control popular. La reacció que es concreta en el rebuig del període dictatorial, passa pels particulars rebuigs sectorials del determinant procés de proletarització que la dictadura ha ajudat a precipitar però que ja venia essent un factor essencial de quasi vint anys enrera, sobretot pel que fa a la radicalització de les classes mitjanes: a un nivell polític-ideològic ja hem apuntat algun dels efectes que es deriven del gir efectuat per la burgesia catalana ben bé a partir de 1915.

Si bé no considerem lícit de caracteritzar les causes reals d'aquest procés de proletarització per ser matèria d'un treball d'una altra naturalesa i pel fet de que, centrat en l'any 1930-1931 concretament, perdria quasi tota la significació, apuntem només unes línies generals de les que ens interessa, conscients, com dèiem, de les seves limitacions, el seu valor purament il·lustratiu de generalització de desconfiança d'extensos sectors envers les solucions proposades o portades a la pràctica per la burgesia.

De l'any 1920 al 1930 la població de Catalunya ha augmentat en quasi uns 500.000 habitants, augment, per altra banda, del que pràcticament coincideix amb el de la província de Barcelona.

A partir d'aquí, i si considerem el manteniment de la tendència neomaltusianista, així com dents importants en la piràmide d'edats, provocades per la guerra del Marroc o per la grip de 1918, i considerant també altres factors com pot ser el de que, el 1930, continua predominant de forma notòria el nombre de defuncions (13.768, a Barcelona, segons dades oficials) sobre el de matrimonis (8.130), resulta inel.ludible fer una mínima referència al fenomen de la immigració com un dels problemes que ja preocupa a l'època.

Segons Juan Díez Nicolás⁵⁹ entre 1930 i 1940, la de Barcelona és la primera província pel nombre d'immigrants rebuts, essent només la que fa 31 pel que fa referència a la taxa de creixement. Entre 1921 i 1930, l'augment mitjà anual de la població catalana és de l'ordre dels 12.495 habitants (de creixement natural) i de 32.200 habitants del denominat "creixement social", significant, doncs, aquest, respecte del primer, un superàvit de l'ordre del 258,5%. Segons en Vidal i Guardiola, el 1930 a Barcelona només hi havia un 62,9% de població catalana. S'ha de tenir en compte, per exemple, que de 1931 a 1933 el coeficient de creixement anual d'un districte tan "català" com és el IV, és de sis habitants per cada deu mil, mentre que en els típics districtes de l'extraradi ("d'immigrants") el mateix coeficient se situa entre 18 i 21 per mil.⁶⁰

Un aspecte a tenir en compte, que deixem apuntat sense passar a la seva laboriosa elaboració⁶¹ és el que fa referència a

---

59. J. Díez: Componentes del crecimiento de la población en España (1900-1960) 1a. part, a "Revista Internacional de Sociología", Madrid, any XXIX, núm. 116, maig-agost 1971, ps. 87-113.

60. Segons J.A. Vandellós La immigració a Catalunya (obra premiada en el XV concurs -1934- "Patxot i Ferrer"), Barcelona, Imp. Altés, 1935, 283 ps.

61. Interessant en l'ordre teòric pot ésser la consulta del treball

la mortalitat, de la que ja hem donat un valor absolut més amunt. Unes xifres poden ser indicatives. Per a 1930 i a Barcelona capital, hem de relacionar d'entrada l'alt nombre d'avortaments (19.800 segons xifres oficials), així com l'existència de 61 suïcidis i 344 morts violentes, davant 162 defuncions per senilitat. Podem destacar també, entre les primordials causes de defunció: 1.666 nens morts abans de les primeres vint-i-quatre hores (això a tota la província); 526 nens morts abans dels dos anys, per diarrea o enteritis; els estralls de la tuberculosi pulmonar (1.180 defuncions); per càncer i "tumors malignes" (1.015 defuncions) i per hemorràgies cerebrals (1185); per causa de les enfermetats òrgàniques del cor (1530 defuncions); per les de l'aparell respiratori, exceptuant la tisis (2.363 defuncions).⁶²

El que resulta, però, fonamental, per la naturalesa del nostre treball, és la valoració subjectiva que fa de tots aquests fets el sector burgès i fins a quin punt de molts d'ells en fa responsable a la massiva immigració que pateix l'àrea barcelonina. Un dels teoritzadors més rellevants i alhora tendenciós, és el ja citat J.A. Vandellós, el qual, des de l'inici de la seva obra ja ressenyada --i estadísticament gens despreciable-- La immigració a Catalunya, en comptes de fer grans teoritzacions, cosa que deixa per la segona part del seu llibre, d'un racisme colpidor, avantposa el que situa el problema de la immigració en la base d'enutjosos inconvenients i molèsties quotidianes per a una població catalana que queda així significativament caracteritzada com a burgesia. Així,

---

de Jean Daric: Mortalité et classes sociales, "Esprit", París, any 19, núms. 180-181, juliol-agost 1951, ps. 125-128.

62. Es poden trobar dades més completes a "I. Geográfico y de Esta-

pot parlar de l'espectacle denigrant i creixent de la mendicitat, o de l'evident fal·làcia de l'augment de l'índex de la criminalitat, assegurant que és aquí on s'ha de buscar la causa del malestar produït per la immigració i no en el seu creixement absolut.⁶³ En aquesta línia resulta enormement curiós veure com, tot intentant cercar les causes de la no assimilació d'aquests immigrants, arriba a trobar i sostindre "científicament"⁶⁴ una pauta de caracterització de la massa immigrant i la justificació en la seva baixa qualitat moral, de coeficient intel·lectual, no qualificació manual o baixa extracció social d'origen, etc.

Aquest és un punt fonamental ja que és el reflex de la denúncia burgesa d'un fet molt més general, que els comença a desbordar àmpliament i que podem caracteritzar com la nova dimensió de la radicalització social, fruit de l'empobriment de les masses treballadores, fet que ja no es pot deslligar de la problemàtica que presenta una àrea metropolitana conflictiva i la progressiva deteriorització de l'habitabilitat amb les seves conseqüències generalitzades.

Evidentment, l'àrea metropolitana de Barcelona, partint ja de Barcelona capital amb més de 775.000 habitants i amb municipis

dística" Movimiento natural de la población en España, 1930, Madrid, 1934.

63. Vandellós: La immigració a Catalunya, op. cit. p. 17.

64. Es tracta de la divisió dels immigrants en set grans categories (segons causes que provoquen l'emigració, llur condició social d'origen, professió i qualificació, nacionalitat, qualitats morals, importància del desplaçament efectuat o durada de la permanència) que havia establert R. Gonnarb: Essai sur l'histoire de l'emigration, París, Lib. Valois, 1928.

com l'Hospitalet, amb 37.600 habitants, Santa Coloma de Gramenet que s'apropa als 10.000, Badalona o Cerdanyola, que creixen a un ritme molt gran, amb el conjunt format per Igualada, Mataró, Manresa, Sabadell, Terrassa, Vic i Vilanova i la Geltrú que s'apropen als 200.000 habitants representa, tot plegat, un conjunt molt complex i una àrea metropolitana realment conflictiva. S'ha de pensar que el conjunt de la província representa 1.449.277 habitants (xifra que s'aplega, bàsicament, en els nuclis citats) amb una densitat de 234 habitants per quilòmetre quadrat. Tenim, a més, exemples flagrants d'inhabitabilitat al Poble Sec, al Poble Nou, amb una via de ferrocarril que el separa de la Barcelona "civilitzada" com una vertadera frontera, així com el cas ja més "visible" del Districte cinquè, amb unes condicions de vida realment asiàtiques.

Les denúncies d'insuficiència en tot tipus de servei són constants (final any trenta: sector secundari 76%; terciari 9% total), fet que fa referència més específica al sector que nosaltres estudiem que no pas a la classe obrera la qual denuncia la situació a través de la proliferació de les vagues reivindicatives i que van adquirint un caràcter polític a mesura que ens acostem al 14 d'abril.⁶⁵ Allà on potser és més ostensible la deficiència dels serveis és en el que fa referència a sanitat, beneficència, cultura i

---

65. Malgrat que l'índex del cost de la vida puja lentament per al conjunt d'Espanya (1929-1931: de 170 a 179), el tant per cent de parats és de l'ordre del 3,35 (bàsicament per efecte de la reducció d'obres públiques), el nombre de vagues totals és de 29 repartint-se de més a menys i segons la denominació oficial: salarials, de solidaritat i contra acomiadament, polítiques i de defensa del Sindicat. Els mesos de gener, febrer i març del 1931 (províncies més afectades per conflictes Barcelona i Oviedo) les vagues salarials i les polítiques es reparteixen al 50%. Segons dades del "Boletín de Información Social del Ministerio de Trabajo y Previsión".

proveïments. I a aquest dèficit ciutadà hi hem d'afegir càrregues tan importants com pot ésser la resultant de l'Exposició Universal de 1929. Al respecte, si en el moment havia estat l'objectiu d'un cert orgull triomfalista,⁶⁶ progressivament es convertirà en el tòpic obligat de la crítica de l'administració dictatorial, fins arribar, a començament de febrer del 1931, a colpir la societat barcelonina amb l'anunci que el saldo de l'Exposició serà un arbitri extraordinari del que la població de la província de Barcelona no se'n podrà redimir en el terme mínim de 34 anys.⁶⁷

A aquest balanç de la gestió de l'administració, tan sumament negatiu, s'hi afegeixen els efectes concurrents de la progressiva inestabilitat social, econòmica, de la davallada del poder adquisitiu de la pesseta o si bé potser no del gran encariment de la vida sí de la reducció, per a amplis sectors, de les possibilitats de mantenir el tren de vida anterior.⁶⁸

Poca cosa podem afegir, des del nostre nivell, al fonamental treball d'En Balcells, amb la seva anàlisi de les repercussions

66. Destaquem, a mode d'exemple, el número extraordinari de desembre del 1929 que hi dedica la revista "D'Ací d'Allà" (director Carles Soldevila); el número també extraordinari de "La Setmana Gràfica" (25.V.1929); l'"Anuari de la Ciutat" de la Sociedad de Atracción de Forasteros: Barcelona 1929-1930: Recuerdo de la Exposición; o fins algun article d'En Jaume Bofill, en el que ha minvat la crítica antidictatorial davant el "fet objectiu" de l'Exposició.

67. S'ha de tenir en compte que la partida del deute en el pressupost ha passat de representar 18,8 milions l'any 1923-1924 a 51,2 milions el 1931, amb un deute municipal global que, pel mateix període, augmenta de 427 a 782 milions de pessetes.

68. Una sèrie de xifres ens poden exemplaritzar aquests extrems, sobretot en considerar que es troben relacionades amb un cert èmfasi a les planes de "La Publicitat": 1) consum barceloní de carn en milions de Kg: 1930: 58,5; 1931: 55,5. 2) Al 31 de març de 1931 es produeixen a Espanya més de 500 actes públics de caràcter polític; l'1.III.1931: per aquest dia es relacionen els sectors en vaga següents: talladors marbre (demanant jornada 7

de la crisi en l'evolució dels fets catalans i, per extensió, espanyols. El llibre Crisis económica y agitación social en Cataluña⁶⁹ és un d'aquells pocs de la nostra bibliografia recent que, per la seva profunditat documental i teòrica, ens aclareix molts punts nous, dóna sentit i en lliga d'altres ja sabuts (com els aportats pels estudis d'En Bricall, Vicens Vives o C. Martí) i suggereix també fins a quin punt el cas català, tot i depenent d'unes situacions diferencials i intrínsicament catalanes, resulta en gran part intel·ligible si perdem la perspectiva internacional on s'inscriu.

Però, al nostre entendre, En Balcells desestima el fet que el procés que estudia, si es concreta amb força a partir de l'any 1930 --com precisa--, és cap a 1919-1920 quan s'inicia, quan la burgesia veu desembocar en el fracàs definitiu el seu intent hegemònic en base a un moviment interclassista. Tot fa preveure que, abans de 1923, les classes mitjanes (i aquí hi ha un fonamental element diferenciador respecte de la burgesia) estaven a punt de plantejar, de forma generalitzada i "definitiva", el seu atac polític al règim; la dictadura només introduirà nous elements de caràcter molt circumstancial.

Perquè, de fet, si considerem la dictadura de Primo de Rivera fins a cert punt com a creació o solució de compromís d'una burgesia que no té força, per assimilar la creixent inestabilitat de l'Estat, els problemes derivats del seu mateix naixement o els d'ordre més egeneral, derivats de la inserció en l'occident europeu que intenta desempallegar-se de les repercussions de la Guerra

---

hores i 2 ptes. més), secció agrícola de siderometal·lúrgia, rajolers, obrers carreters, ram ferroviaris, sindicat de la fusta, molers, braços caiguts a CAMPSA, sector universitari, etc.

69. ICESB i ed. Ariel, 1971.

Gran, hem de tenir en compte, com un dels elements fonamentals de la dinàmica catalana, la pèrdua de confiança de la mateixa burgesia envers la línia d'actuació iniciada a principis de segle, l'última manifestació de la qual podria ser la participació en la campanya pro-estatut de l'any 1918.

Però la màxima desorientació arribarà amb el fracàs de l'assaig antiparlamentari. I això, no tant pel caràcter negatiu de la seva política econòmica com, més aviat, perquè lligarà ençara més l'economia del país amb els circuits econòmics internacionals en un moment de relativa recessió en la inversió i, alhora, perquè no permet una homogeneïtzació de les "burgesies" del país ni potencia la seva organització, molt singularment amb la creació d'un vertader partit de classe. Des d'una altra perspectiva, si bé la dictadura ha acabat d'aconseguir la quasi desarticulació de les organitzacions de la classe obrera a Catalunya, la burgesia ni pot aprofitar aquest avantatge per a integrar en un projecte, que per altra banda no existeix, als diferents sectors de les classes mitjanes en moviment. Com hem vist, això ni és possible pel que fa referència a l'intel·lectualitzant sector dretà d'aquestes classes mitjanes, molt menys pel sector esquerrà, el qual supera, globalment, i pel programa de caire republicano-socialista, la força de l'alternativa que la UFNR podia representar a principis de segle.

Aquesta debilitat relativa ens fa pensar, al marge de l'anàlisi estrictament econòmica,⁷⁰ en que aquí resideix la manca

---

70. A part del seu valor intrínsec, molt divers, considerem ineludible la consulta com a complement del nostre estudi més polític i d'idees, entre altres de: Servei d'Estudis del Banc d'Espanya, Ritmo de la crisis española en relación con la mundial (1934) (l'estudi s'inicia el 1921); Pi i Sunyer L'aptitud eco-

d'unanimitat i l'escàs entusiasme que va suscitar la iniciativa d'En F. Cambó de suport a la monarquia. Els comentaris, significatius però sovint superficials, de l'estil de "La por d'En Cambó" o de "La Lliga ja no existeix", fins a cert punt es vénen a complementar amb altres, com és el d'un J. Estelrich, en el que es ve a denunciar la incertesa del moment després que el balanç de l'any de postdictadura ha ensorrat les bones perspectives que semblaven estar obertes pel març de 1930.⁷¹

Per a caracteritzar més el sentit del que dèiem podem concretar que, a Catalunya, i molt més a Espanya, la burgesia no va poder disposar ni del suficient marge de confiança en si mateixa⁷² com per abocar-se a un canvi de règim sobre el que posteriorment poder fer recaure les responsabilitats de la no resolució de la crisi i al qual continuessin controlant a través d'una forta oposició parlamentària. No obstant, no descartem el que aquest sigui un dels punts de vista des dels quals enfrontar-se amb l'ascens del laborisme britànic de MacDonald o amb el del Cartel de les Esquerres de Herriot i L. Blum a la França de l'any 1924.

---

nòmica de Catalunya (1927); Memoria (1931) de la Cambra Oficial de Comerç i Navegació de Barcelona; Ll. Creus: Visió econòmica de Catalunya (1934); Joan P. Fàbregas: Les possibilitats econòmiques d'una Catalunya independent (1932) i La crisis mundial y sus repercusiones en España (1933); Dr. L. Graux (conseller Comerç Exterior) L'Espagne Economique (raport al ministre francès de comerç i indústria); M. Reventós: Cròniques "Economia" a les planes de la "Revista de Catalunya"; J.M. Tallada: Economía monetaria española i la conferència Les crisis econòmiques; els treballs apareguts a la "Revista de Organización Científica", etc.

71. J. Estelrich: De la dictadura a la República (especialment ps. 212-213).

72. És enormement revelador resseguir els comentaris de fons de "La Veu de Catalunya" i l'intent que des d'allí es fa per internacionalitzar la crisi que pateix Espanya postulant la col.laboració de dretes i esquerres per a aconseguir la recuperació. Vid., com a exemple, La depreciació de la pesseta, "La Veu de Catalunya", 17.X.1930, p. 5.

Amb les notes precedents hem volgut caracteritzar mínimament alguns dels trets fonamentals del moment català en la mesura en què es poden convertir en rerafons de la politització determinant a principis de 1931. I ens interessa recollir, per a retornar al fil concret del nostre treball, fins a quin punt el Partit Catalanista Republicà vol aglutinar uns elements inestables de la societat que no poden arribar a valorar (o que potser desestimen per creure-ho contraproduent) el marc real on es desenvolupa la vertadera lluita entre la burgesia i les classes populars catalanes en general. Des de la seva òptica i amb tota lògica, el posar el seu programa en funció d'aquesta problemàtica general i concreta alhora, significa atiar la radicalització social i el posar-se, en major o menor mida, al costat i al servei d'un dels dos pols i negar, en definitiva, la formulació teòrica essencial de la "concordia de classes" que segueix "per força" al centre del seu ideari.

Si en l'aspecte més general, l'evolució de les classes mitjanes va essent d'una característica inestabilitat i depèn, en bona part, del grau de radicalització que va assolint la lluita entre la burgesia i la classe obrera, l'ala dreta d'aquest sector intermig es veu a més determinada per les característiques pròpies de la burgesia catalana, amb la seva quasi incapacitat --com apuntàvem més amunt-- per a crear un capitalisme independent i expansiu que representés, per a l'interior, un potent i hegemònic model de classe. Aquesta és, precisament, una de les raons bàsiques que ens obliguen a tractar de forma diferenciada, i fins antagònica, el que podem caracteritzar com a sectors dretans de les classes mitjanes. Enseny, és la raó que ens explica el desplaçament quasi contradictori d'elements que, com En Jaume Bofill, demostraven estar essencialment preocupats --només!-- per la consecució de la situació democràtica

en la que poguessin desenvolupar a fons les seves aptituds politico-professionals. El sufragi és el necessari per a reforçar la independència de la seva gestió.

Abans de passar a analitzar els trets més característics de la campanya electoral del Partit Catalanista Republicà, així com la relativa participació d'En Bofill, creiem que convé fer encara referència a un altre exponent extern de la política catalana del moment. Es tracta de les repercussions de la definitiva tornada d'En Francesc Macià a Catalunya i de les significatives anàlisis fetes públiques per les diferents tendències polítiques a l'interior.

El 22 de febrer havia entrat En Francesc Macià a Catalunya de forma definitiva, rebent més mostres d'efusió per part de les masses populars que no pas dels sectors polítics els quals, de la campanya pro-ammistia ençà, s'han acostumat a parlar de l'"Avi" com d'un símbol i senten ara la lògica recança davant la incògnita que representa la iniciativa política que pensa emprendre.

Falta encara un estudi seriós i bàsicament interpretatiu de la personalitat, ideologia i activitat d'En Macià.⁷³ Pel moment que ara tractem, és imprescindible analitzar el conjunt d'influències, d'efecte ben perceptible, que rep en el transcurs de la dècada dels vint. Tot fa pensar que aquest és el període en què, per un cantó, En Macià concreta aquella habilitat política que el caracteritzarà en la seva imminent fase presidencial; per l'altre, és aquest el període en què polititza el seu separatisme intransigent. Com

---

73. No omplen aquest buit, encara que en proveeixen de dades cada cop més precises: la biografia de M. Cruells (1971), Fc. Viusà F. Macià, president de Catalunya (1968); Carner Ribalta: De Balaguer a Nova York passant per Moscou i Prats de Molló (1972); E. Jardí: Francesc Macià. El camí de la llibertat (1905-1931) (1977), així com la multitud d'articles on centralment o lateralment s'estudia aquest personatge.

dèiem, manca un estudi ideològic que ressegueixi, en la correspondència,⁷⁴ en les públiques valoracions del moment polític, en el contingut d'algun dels fulls volants que llença Estat Català, etc, la influència que ha tingut la recerca de coalicions a l'exili, que desvetlli la influència exercida sobre En Macià de l'ideari sindicalista, anarquista o comunista a través dels homes amb qui sovintaja els contactes a París. Així mateix s'ha d'estudiar les possibles influències tàctiques i teòriques rebudes del socialisme europeu; en aquest sentit no podem descartar d'entrada la probable influència de la teoria nacional-cultural-psicològica d'un O. Bauer. És curiós que l'estructuració d'Estat Català a mitjans de març pugui ser anunciada i qualificada des de "La Publicitat" com "el nou partit social-demòcrata".⁷⁵ A ningú s'amaga el contrast entre el radicalisme nacionalista d'En Macià i el seu moderantisme (que a vegades pot arribar a semblar confusionisme) socio-econòmic i polític.

En Macià arribava a Catalunya, però, amb una vertadera aureola de màrtir i heroi, de l'home intransigent i conseqüent que, sacrificant-ho tot, s'havia obert a la col.laboració amb forces de representació ben popular després de trencar amb quasi tots els representants de la política catalana tradicional i de no posseir cap lligam amb l'administració, especialment de la Mancomunitat o de l'Ajuntament de Barcelona. En Macià es podia presentar com un home resolutiu, enfrontat a la monarquia i a la Catalunya conservadora i que continua postulant, igual que abans de la dictadura, la llibertat total de Catalunya. En unes notes postelectorals, En Gaziell

---

74. És molt suggestiu fer la comparació entre la que envia al centre i a sudamèrica amb l'enviada a l'interior i, per exemple, a J. Aiguader.

75. Vid. "La Publicitat", núm. 17.752, 17.III.1931, p. 5.

resumirà molt bé tot això quan afirma que En Macià era el dipositari d'un gran prestigi cívic i patriòtic guanyat heroicament; però En Gaziol indica també, a continuació, que és igualment cert que la trajectòria d'En Macià va essent considerada com a impracticable pel que denomina un "polític professional".⁷⁶ En estreta relació amb això darrer cal recordar els durs atacs d'En Bofill contra l'ambient d'eufòria separatista existent els mesos abans de la Dictadura, atacs que en moltes ocasions es concreten, obertament o velada, contra la significació d'En Francesc Macià.

És, alhora que curiosa, molt significativa l'anàlisi de totes les al·lusions fetes a En Macià des dels periòdics que van, des de "La Veu" a la "Publicitat", passant per "Mirador", "La Nau" o "La Rambla de Catalunya". En tots ells notem, darrera l'obligada bona acollida inicial, la mala qualificació que se li fa, a vegades ben malintencionada (per exemple quan se'l titlla d'"espècie de Catilina català"), i que es tradueix en expressions com "foll de bona mena", "visionari il·luminat", "quixot", "vell que repapieja", etc.

Pel que fa referència, de forma concreta, a l'opinió d'En Bofill respecte aquest tema, podem dir que va des d'un inicial interès per incloure a Macià en la llista de personalitats republicanes i catalanistes que avalin al Partit Catalanista Republicà⁷⁷ o, com a mínim, per a mantenir "neutre" la significació política d'En Macià-símbol, fins els atacs moderats quan aquesta significació política es comença a concretar al voltant de la gent d'Estat Català,

76. Gaziol: Notas postelectorales. Unas cuantas verdades, "La Vanguardia", 21.IV.1931.

77. Ens basem en la velada al·lusió que en fa el mateix Bofill a Una política catalanista, op. cit. p. 65.

de "La Falç", de la Unió Socialista de Catalunya, del grup de "L'Opinió", del Partit Republicà Català d'En Comapnys, dels elements joves escindits d'Acció Republicana, etc. A partir d'aquests moments, En Bofill situa al mateix pla a En Cambó i En Macià, per bé que en cada un dels pols oposats de llur representació carismàtica, en el sentit de que, de la seva representativitat simbòlica, han passat a ser homes de partit i, per tant, legítimament criticables.⁷⁸ En aquesta línia, En Macià pateix l'inconvenient --sempre segons l'apreciació d'En Bofill-- del seu comportament poc polític agreujat pel fet de presidir un equip amb una quasi nul.la experiència en el comanament dels afers públics.

El convenciment, sentit íntimament, que, per contra, al Partit Catalanista Republicà s'hi aplega el millor de la democràcia catalana i, per extensió, l'equip que millor pot representar una alternativa de govern a Catalunya, serà la causa fonamental del rebuig de l'oferiment de col.laboració política, fet per l'Esquerra Republicana de Catalunya, a través del seu primer secretari Ll. Pujol i Font el dia 20 de març. La resposta a aquest oferiment, la carta apareguda a la premsa l'endemà i en la redacció de la qual hi participa activament En Bofill, indica que, independentment del triomf concret en les eleccions municipals, aquest sempre respondrà a "l'idealisme" catalanista i republicà que veuen predominar a Catalunya.⁷⁹

---

78. Vid. el sentit del "Comentari" d'En Jaume Bofill: El prestigi dels polítics catalans, "La Publicitat", núm. 17.740, 3.III. 1931, p. 1.

79. Vid. "La Publicitat", 21.III.1931.

La campanya electoral del Partit Catalanista Republicà

Podem passar ja, de forma concreta, a analitzar la campanya electoral del Partit Catalanista "epublicà, havent vist respecte de quina situació es desmarquen erròniament --de bon principi-- amb el que En Gaziol qualificarà d'equivocada política intel.lectuant, supeditant-se literalment a la convocatòria d'eleccions administratives o municipals i predicant de forma explícita; equivocació, al nostre entendre, de magnitud similar, el que vénen a ser continuadors directes dels qui ja han actuat en l'administració barcelonina, tirant endavant iniciatives, algunes de les quals són d'un incontestable valor però que, per altra banda, no els deslliga de la burocràcia que tots plegats estan combatent. "Per al dia 12 d'abril no hi ha convocat un acte de controvèrsia catalanista republicana, sinó unes eleccions municipals" comença significativament la primera proclama electoral del Partit Catalanista Republicà (Acció Catalana Republicana), titulada Als electors de Barcelona.⁸⁰

Hem de precisar també, en l'ordre d'aquestes consideracions generals i marginals, però que s'han de tenir en compte, que per aquest mes d'abril la salut d'En Bofill, bastant estantissa de natural, es ressent de la forta tensió interior a la què ha estat sotmès, especialment des del pacte de Sant Sebastià i en motiu del viatge a Madrid i, en última instància, davant el procés de constitució definitiva del Partit Catalanista "epublicà. Si d'un temps enera --segons ens ha precisat la família-- l'acurada preparació dels

---

80. Vid. el manifest Per Catalunya i la República i pel govern de la ciutat, "La Publicitat", 29.III.1931, p. 5.

seus discursos ha produït un fort trasbals en la salut d'En Bofill, a partir d'aquest moment ens dóna la impressió que és ja la pròpia marxa dels esdeveniments la que l'altera fins arribar a la crisi final que li provocarà la mort, a començament d'abril de 1933.

x x x

Com ja hem vist, des de l'anunci d'eleccions fet pel general Berenguer, Acció Catalana ha sostingut una activa campanya en pro de la revisió del cens electoral com a pas fonamental i imprescindible perquè es puguin realitzar unes eleccions mínimament fiables. El mes de setembre de 1930, i a l'efecte de facilitar aquesta revisió, funcionaven als soterranis de la plaça de Catalunya, unes oficines improvisades que els primers dies van acollir els dubtes i comprovacions d'un promig de deu mil persones al dia.⁸¹ La xifra resulta com a mínim indicativa dels desigs populars de que es produeixi una ràpida normalització política.

Com a mínim, a partir de començament de 1931, cada partit oferirà al públic els serveis de les oficines on s'ha d'enregistrar l'electorat que li és addicte. Aquest representarà el primer temps electoral i cada grup l'intenta instrumentar augmentant el nombre de persones que visiten les seves oficines. Per aquest camí, en base a què l'últim triomf electoral ha estat d'Acció Catalana i en base també al relatiu desprestigi que aquest partit hagi pogut acumular en bona part arran de la seva política vacil·lant des del Pacte de Sant Sebastià, s'establirà una espècie de pugna entre la Lliga i

---

81. Vid. el reportatge de Catalunya Ràdio: Deu mil electors baixen cada dia als soterranis de la plaça de Catalunya, any I, núm. 14, 10.IX.1930, p. 14.

Acció Catalana, sobretot respecte la ponderació de les mútues inclusions. En aquesta línia trobem, per exemple, el comentari periòdic del secretari de la Lliga, F. Agulló, calculant les inclusions del seu partit de l'ordre de les dues mil, xifra que, segons ell, supera la suma total de les aconseguides per la resta de partits.

Apuntem aquest comentari, òbviament de detall, perquè precisament motivarà el que Acció Catalana realitzi una mena d'estudi, d'ordre intern, que podem datar pel gener de 1931, que resulta interessant (precisament pel seu caràcter no publicitari) perquè ens permet de precisar una mica més la composició d'Acció Catalana i la seva repercussió en aquest moment preelectoral i en relació als altres partits.

Des de la secretaria d'Acció Catalana, i en la primera part del document al·ludit, es donen, doncs, les següents xifres (que declaren estar avalades per les dades conservades a la Diputació): resulta que Acció Catalana ha demanat 4.300 certificats relatius a padrons de cèduls (més 2.000 que li calen repetir per deficiències en el seu compliment); d'aquests 4.300, la Diputació en reconeixerà com a positius 3.000. En base a això --continua el document intern-- la superioritat respecte als altres partits és notòria, ja que ni la Lliga arriba a les 2.000 inclusions, els radicals a les 1.700, xifra similar a l'aconseguida pels republicans del senyor Santamaria, el qual, i sempre segons el document que emprem, ha inclòs tots els morts des de 1889, comentari aquest que fa referència a la fama de trampós que aquest personatge ha adquirit en la seva actuació política i municipal.

A més, Acció Catalana es preocupa (cosa que, per exemple, no fa la Lliga, encara que sí els radicals) de recollir els certificats del cens electoral de 1924, podent incloure així a molts elec-

tors que tenien certificacions incompletes dels padrons de cèduls. En definitiva, les xifres globals que estima el citat document intern vénen a ser: Acció Catalana, entre 3.500 i 3.700 inclusions; la Lliga, de 1.500 a 1.700; els radicals amb una xifra similar; els republicans del senyor Santamaria, unes 700 i, per als altres grups polítics, assegura que ningú sobrepassa les 200 inclusions. Una altra dada que permet fer-nos una idea del ressò de l'anunci de la campanya electoral el trobem també ressenyat en el document que ara utilitzem, el qual acaba assegurant que són uns deu mil (i no, trenta mil com diu F. Agulló) les persones que han acudit a les diverses oficines de la Lliga, com a resultat d'una activa campanya que aquest partit realitza a través de la ràdio, octavetes, periòdics, etc.⁸²

La segona part d'aquest document d'ordre intern --la qual pot ésser considerada com un complement de la primera-- representa un petit estudi estadístic dels electors addictes a Acció Catalana. Passem a realitzar a continuació el seu comentari, malgrat de ser conscients de la seva relativa validesa com a caracterització global del partit. No obstant creiem oportú fer-ho, ja que generalment podem aconseguir molt poques dades concretes referides a la composició interna d'aquests grups i partits, limitant-nos, en ocasions, a ressenyar el nom del seu nucli dirigent, generalment molt reduït, i a fer la història de llur ideologia hegemònica dins el partit que dirigeixen.

Així, les xifres que donem a continuació, creiem que han

---

82. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits, (6), Sub. Política. Catalunya (3). Electors que han acudit a les oficines d'Acció Catalana i els que han acudit a les oficines dels altres partits (tres holandeses mecanografiades). S'ha de tenir present, també, que el mateix Bofill declararà que, durant la campanya electoral, Acció Catalana Republicana compta a Barcelona amb uns 18.000 afiliats.

de ser considerades únicament com a un exponent de l'extracció social de la gent en principi interessada en el programa i representativitat d'Acció Catalana, que hi militen de nou o que ja ho feien des d'abans de la dictadura. Pensant en les eleccions i en els seus resultats, s'ha de tenir en compte, però, que encara no s'han enfrontat amb tot el ventall de possibilitats polítiques que concorreran a les eleccions, especialment amb l'alternativa que oferirà el nou partit de l'esquerra d'En Francesc Macià. Per acabar de relativitzar la importància de les xifres que segueixen, s'ha de tenir en compte també que, posteriorment, es va tenir notícia que molta gent afiliada en altres partits, el 12 d'abril van votar En Macià i la seva candidatura esquerrana, l'onomen, aquest, que afecta de manera especial el partit que nosaltres estudiem.

Classificació per edats sobre una mostra de mil individus.

de 25 a 30 anys.....	289.....	que representa un 28,9%
de 30 a 35 anys.....	181.....	que representa un 18,1%
de 35 a 40 anys.....	128.....	que representa un 12,8%
de 40 a 45 anys.....	92.....	que representa un 9,2%
de 45 a 50 anys.....	72.....	que representa un 7,2%
de més de 50 anys.....	165.....	que representa un 16,5%
no figura edat.....	73.....	que representa un 7,3% ⁸³

I, pel que fa referència a la classificació professional, tenint en compte aquí que la mostra real és només de 191 individus, ja que dels 1.000 totals, 809 (80,9%) no fan constar la professió

---

83. Els electors addictes a Acció Catalana per edats i per professions. Estadística trenta dels 1.000 primers electors que figuren en fitxer a la lletra P (3 hols. mecanog.). Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subp. Política. Catalunya (3).

a les seves fitxes, dada que, per altra banda, podríem considerar també com a significativa; les xifres són:

1. Fabricants, industrials i comerciants: 13 que representa un 6,8%
2. Petits negocis .....: 14 que representa un 7,3%
3. Professions liberals i intel.lectuals: 18 que representa un 9,4%
4. Empleats i dependents.....: 72 que representa un 37,6%
5. Obrers .....: 61 que representa un 31,8%
6. Obrers qualificats .....: 13 que representa un 6,8%

Hi ha alguns aspectes de les xifres precedents que necessiten un comentari. Primerament s'ha de dir que, presumiblement, cap d'aquestes xifres afecta a les dones enquadrades ja que, mancadés del dret al vot, no figuren en estadístiques electorals. En el mateix cas es troben tots els menors de 25 anys i, per tant, no podem saber el pes numèric que en aquest moment té la joventut al partit. De tota manera, sumant aquesta xifra hipotètica al 28,9% d'individus menors de 30 anys, ens resulta un predomini considerable de l'element jove, atret per l'eufòria política general que motiva el procés de liquidació de la dictadura, per la prestigiosa política universitària menada per Acció Catalana des del seu origen i pel reclam exercit per elements prestigiosos de la joventut ja enquadrada. Per contrast, cal destacar el 16,4%, corresponent a la gent en-

---

84. Vid.: Idem. En els sis grups precedents hem agrupat les següents professions, segons denominació que figura en la llista original: 1. Idem; 2. vaquers, flequers, llibreters, encuadernadors, joiers, sastres, confiters, farmacèutics i agents de segurs; 3. metges, practicants, químics, mestres, enginyers, capellans, periodistes, viatjants, artistes, dibuixants i actors; 4. empleats i dependents de comerç i banca; 5. mariners, pagesos, jornalers, hosteleria, carril·laire, mossos, etc; i, 6. saoner, estucador, matalassers, ebenistes, pintors, electricistes, xofers, mecànics i fusters.

tre 40 i 50 anys, edad ja madura que és considerada prou "respectable" per a fer política en aquest moment. Aquest tant per cent baix no ens el sabem explicar si no és en considerar l'efecte negatiu combinat que va exercir, entre les classes mitjanes i en el moment que aquests homes havien d'ingressar i actuar amb eufòria en la política, la "crisi" de 1917, la lluita social pels carrers i, posteriorment, la seva "síntesi" amb la dictadura.⁸⁵

Pel que fa referència a la classificació professional, hi ha també algunes xifres internes que ens criden l'atenció, sobretot quan les contrastem amb la significació social dels teòrics i dirigents del partit, amb la gent que ha anat fent política i amb la pròpia adscripció socio-professional dels candidats que presenta Acció Catalana Republicana, llista en la qual les professions liberals representen el 71,4% i de la qual els industrials i comerciants ja en copen el 25,7%.⁸⁶

Primerament, ja ens fa dubtar respecte la fiabilitat de la precedent estadística (a més del fet que existeixin més de mil afiliats només a la lletra P), el fet que entre aquest miler d'individus no hi figuri cap advocat, representant, el conjunt de les professions liberals, només el 9,4% i, en canvi, el d'obrers, un 38,6%. Dintre aquesta última categoria hi hem inclòs 49 individus que figuren com a jornalers, xifra relativament alta que ens faria pensar en una certa penetració rural del partit (consten, a més,

85. Vid. un exemple clar a Arxiu particular J. Bofill i Matas, Secció Correspondència (4), cartes de C. Jordà a Jaume Bofill.

86. La classificació és: 9 industrials i comerciants; 11 advocats, 5 metges; 9 d'altres professions liberals (músics, publicistes, periodistes i arquitectes), i, 1 obrer (sense especificar).

tres països) i que podria confirmar el relatiu predicament d'Acció Catalana en comarques com el Maresme, la Garrotxa, el Ripollès o el Bages. El que ja no sorprèn tant és l'existència d'aquests treballadors per compte propi, petits negociants o obrers qualificats, així com tampoc el 37,6% d'empleats de comerç i banca i de dependents variis, els quals constitueixen els típics representants de la petita burgesia en una ciutat gran com és Barcelona: un estatus amb un mínim de cultura, catalanitzat per efecte de la labor de la Mancomunitat i de l'Ajuntament (o d'entitats paraoficials que complementen la labor d'aquelles) i polititzat en la mesura en què pateix la degradació de les condicions de vida a la gran ciutat; no obstant, aquests elements naturalment inestables, passaran molt aviat a ser els típics electors de l'esquerra.

Per acabar aquesta breu anàlisi de l'extracció social d'Acció Catalana Republicana i amb la intenció de donar el panorama al més general possible que serveixi de base a la ponderació de la força (o debilitat) amb què podria comptar el nou partit de cara a les eleccions, passem a contrastar el dit més amunt amb unes dades significatives que fan referència a l'extensió comarcal del partit.

En línies generals, podem dir que els nuclis comarcals d'Acció Catalana s'havien començat a aplegar, arran de l'aparició del manifest d'Acció Catalana del mes de març de 1930 (i en to menor, amb motiu de l'aparició del d'Acció Republicana), o sigui, en el moment en què van poder disposar d'una bandera política els elements genèricament catalanistes, massa dispersos per a presentar batalla, a llarg termini, al caciquisme local, i que, per altra banda, tampoc no s'han vist obligats a disposar d'una organització fèrria ja que no havien de respondre a una situació tensa i radi-

calitzada socialment. Aquest és el cas de la delegació comarcal d'Acció Catalana al Bages,⁸⁷ tal i com ens la presenta Llorenç Perramon i Playa --comerciant de la comarca que serà delegat del Bages a la Comissió d'Organització i Propaganda d'Acció Catalana-- en un parell de raports que presenta a la dita Comissió el mes de desembre de 1930.⁸⁸

Dues són les grans línies de preocupació de Ll. Perramon en la seva anàlisi. La primera és la de descriure i delimitar el marc polític i les possibilitats on es mouen els simpatitzants i els militants d'Acció Catalana, esforç que encamina a precisar la inestabilitat política de les comarques i l'atenció i ajut que consegüentment necessiten rebre per part de la direcció central del partit a Barcelona. La segona línia, la fonamental o l'única, si es vol, es la que reivindica aquesta particularitat o especificitat per a passar a cercar la fórmula que permeti adequar els principis bàsics i generals del partit a la realitat política quotidiana, la qual, en tot cas, no és la mateixa que la barcelonina. I, en el fons, el ressentiment envers una Barcelona que decideix el que és i el que deixa de ser important i a la que és molt difícil imposar una veritable direcció democràtica. Totes aquestes tendències i pressions, en el moment en què es van anar generalitzant, van poder motivar el que la directiva del Partit Catalanista Republicà, a començament de 1931, iniciés la ja tractada campanya descentralitzadora i "comarcalista".

87. Constituïda oficialment en sessió del 9.XI.1930.

88. Ll. Perramon: Memòria adreçada per a la Comissió d'Organització i Propaganda sobre l'estat i actuació d'Acció Catalana a Manresa (Barcelona 15.XI.1930) 7 hol. mecanog.; i ídem, sobre l'estat i actuació d'Acció Catalana al Bages (Barcelona, 8.XII.1930) 5 hol. mecanog. Vid. Arxiu particular J. Bofill, Secció Treballs (10), Acció Catalana 1931. núm. 1.

Tant els dos reports que ara comentem, com --amb la seva particularitat-- un dels posteriors que porta el títol Reunió celebrada per els delegats de Lleida, el 1 de març de 1931,⁸⁹ semblen indicar que el catalanisme de les comarques s'anava perfilant, vista, sobretot, l'actuació dels carlins, dels regionalistes i dels cacics locals, com una tendència en l'evolució del centre-esquerra cap a l'esquerra i que anava recollint els elements republicans de l'esquerra centralista, els elements de l'antic Partit Nacionalista Republicà i, sobretot, les seccions comarcals de la joventut Nacionalista de la Lliga, conglomerat al que s'anirà unint elements joves més o menys dispersos que ja en 1930 declaren obertament tenir preferències per la postura i representativitat d'En Francesc Macià.

---

89. En aquesta reunió, en la que s'organitza un pla d'acció "prudent", pactista i de suport als prestigis locals de signe catalanista i esquerrà i en la consideració que no hi assisteixin les delegacions de Balaguer, Tremp, Pobla de Segur, Borges Blanques, Juneda, etc., es relaciona l'assistència de: per Lleida: Enric Arderiu (president d'Acció Catalana), Antoni Bergés, J. Caberol, J. Agulló, Vicenç Chalons, Ramon Sales, Pau Guinet, Antoni Pujades, J. Vallverdú i Ramon Aguiló; de Mollerussa: Isidor Tasis; de Solsona: Domènec Pallarola i Francesc Farreras Duran; de Tàrraga: Leoncio Gómez, Manuel de Pedrolo, Blai Vallverdú i Antoni Pomés; de la Seu: J. Vives, Enric Canturi; de Cervera: Felip Fontova, Ramon Albareda i J. Vilalta. Com a corresponsals de les publicacions del partit s'apunta a: Francesc Viadiu (Solsona), Ravés (la Seu), A. Barladé "Pipa" (Agramunt), R. Sicre (Vallvé); Antoni Tarruell (Guissona); Llibreria Dalmases (Mollerussa); J. Pola (Panelles) i Albert Boldú (Bellmunt). S'inicien contactes per a realitzar la fusió amb la Joventut Republicana d'Humbert Torras en base a contactes sovintejats i preexistents amb elements d'esquerra; proposta d'organització general democràtica del partit; creació d'una Oficina de Serveis per atendre demandes lleidatanes prop dels centres oficials, etc. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits (6), Subg. Política, Catalunya (3).

En definitiva, pel que fa referència a la comarca de Bages --a la que fa referència l'informe més detallat dels que hem consultat-- l'equilibri entre totes aquestes tendències-base es decanta clarament cap a l'esquerra fent-se inel.ludible una aliança o acostament envers el món obrer.

Referent a la projecció numèrica del Partit Catalanista Republicà a les comarques de Catalunya i en la consideració de que a les comarques, on no existeix un component urbà de pes, aquesta havia de ser escassa, el cas del Bages ens pot donar una mostra significativa. Pel desembre de 1930, i en els rapports ja citats, Ll. Perramon conceptua com d'Acció Catalana les següents entitats: a Manresa, "Acció Catalana de la comarca de Bages" (amb uns 300 afiliats); a Sallent, el "Centre Catalanista Republicà", el "Círcol Republicà" de Súria i "Acció Catalana de Callús" (els tres darrers compten, en conjunt, amb 300 afiliats aproximadament). A més, es preveu l'adhesió de l'entitat republicana de Navàs i la creació d'una de similar a Monistrol. Per altra banda, Acció Catalana compta amb la força suficient per a mantenir delegacions locals a: Manresa, Sallent, Súria, Callús, Monistrol de Montserrat, Sant Vicenç de Castellet, Castellvell, Sant Salvador de Guardiola, San Fruitós de Bages, Balsareny, Aguilar de Segarra, i es preveu la imminent constitució d'altres sis delegacions. Tot plegat ens permet quasi assegurar que, a finals de 1930, Acció Catalana comptava a la comarca amb un miler d'afiliats (militants i simpatitzants), indicant-se la tímida penetració en el món obrer de Súria (atret, segons declaracions, després de la perspectiva política que obria el Pacte de Sant Sebastià), l'extensió cap a l'esquerra amb la captació de simpatitzants d'Acció Republicana i la de la gent que se sent atreta

per l'activa campanya propagandística que s'està portant a terme.⁹⁰ Referent a l'extracció social dels afiliats, es destaca els obrers, patrons, homes de carrera i dependència mercantil, aproximació que no difereix gaire de les dades numèriques generals expressades més amunt.

Una altra dada, referent a la procedència política de la gent enquadrada en menor o major grau als rengles d'Acció Catalana a finals de 1930, ens la va facilitar el que fou secretari del partit durant la República, Ramon Peypoch.⁹¹ Ens afirmava R. Peypoch que, en 1930 i referent a Barcelona, els homes d'Acció Catalana que provenien realment de la Lliga eren menys del que semblava. El que succeïa era que, i en això es posava a ell mateix com a exemple, molta gent girava al voltant d'entitats de finalitat diversa, les quals, a canvi d'una relativa subvenció, estaven compromeses a deixar els locals a la Lliga en període electoral i a fer costat a la seva candidatura, fet aquest que les feia caure en el còmput del regionalisme. Alguns elements, en motiu d'aquest contacte sovintejat, acabaven afiliant-se a la Lliga però amb una convicció força passatgera. L'aparició d'Acció Catalana va atreure bona part d'aquests afiliats nous, no plenament identificats amb el partit d'En Cambó encara que sí amb el catalanisme.

Referent a l'extensió i situació comarcal del partit, ens precisava En Ramon Peypoch, corroborant el que dèiem, per exemple, referent a la comarca de Bages, que en la procedència política dels

90. El raport mencionat indica, per a 1930, una assistència mitja per conferència d'unes cinc-centes persones; retreu la importància del setmanari manresà "Política" i la del diari simpatitzant (amb directiva i personal afiliat a Acció Catalana) "El Dia", de significació esquerrana.

91. Entrevista mantinguda el 27 de març de 1975.

homes d'Acció Catalana predominava el federalisme i l'esquerra heterogènia, els que provenien de l'àrea d'influència d'"El Poble Català", etc.; i aquests, molt per sobre dels que realment provenien de la Lliga.

x x x

De tota manera, i en línies generals, podem dir que Acció Catalana Republicana és, a més de l'alternativa seriosa a la Lliga, el partit de centre-esquerra que pot aplegar amb potència a l'ampli ventall del catalanisme republicà, que pretén i predica el sanejament de la vida municipal i de l'administració en general, que aplega a un equip dirigent constituït per homes d'un gran prestigi ciutadà, que disposa d'un considerable fons econòmic en reunir bon nombre de representants d'aquesta burgesia mitja i fins alta, típicament barcelonina, liberal i catalanista i que disposa d'una plantilla prestigiosa de valors experimentats en la gestió pública. Tot plegat permetia muntar una gran campanya electoral, contrarestant els majors recursos econòmics de què podia disposar la Lliga o la curta extensió del calendari electoral.

En l'ordre material, la campanya de la Lliga i la d'Acció Catalana Republicana va ser planejada i tirada endavant amb tota mena de "luxe" i disposició de recursos i tècniques. Aquesta serà, de fet, la primera campanya electoral a Barcelona on s'utilitzarà de forma massiva el cartell mural, vertadera novetat --com destacarà la premsa-- que es combina amb la campanya radiofònica (una altra de les innovacions en la utilització de la qual destacarà la Lliga), la distribució massiva d'octavetes --de les que se n'arribaran a fer tiratges d'un milió--, la utilització de mitjans espectaculars, com el d'un avió que llença octavetes d'Acció Catalana Republicana el dia abans de les eleccions, els tiratges especials dels diferents

periòdics o la distribució de separates, d'algunes de les quals, a vegades de complexa compaginació, n'arriben a aparèixer 500.000 exemplars.

Des del mes de març, l'activitat de l'organisme electoral d'Acció Catalana Republicana és extraordinària. Als deu districtes de Barcelona té en funcionament cinquanta-dues oficines electorals, obertes matí i tarda (i el matí dels dies festius), amb la consegüent mobilització dels locals de socis, ateneus i centres adherits i delegacions del partit. Aquesta oficina, amb data del mes de març i signada per Nicolau d'Olwer, Rovira i Virgili i Jaume Bofill, envia un full d'enrolament en l'organització electoral del partit que ve acompanyat d'un breu manifest dels principis ideològics que inspiraran la campanya i una llista del que necessiten per a dur-la a terme de forma eficaç i, sobretot, que permeti assegurar l'imprescindible control polític de les eleccions: "(...) per a vetllar per la'utenticitat de la manifestació popular cal una organització completa, eficaç, adequada a la complexitat d'unes eleccions excepcionals en una gran ciutat com Barcelona".⁹²

Referent a aquesta organització, declaren necessitar: més de mil interventors per al dia de les eleccions i per a les 517 seccions electorals en què està dividida la ciutat, 500 repartidors de candidatures també per al dia de les eleccions, així com ciclistes, motoristes, automòbils, sidecars, col.laboradors voluntaris per a tota la campanya i, especialment, per al dia 12; els cal, també, telèfons propers a les oficines electorals i "el concurs financer dels amics que puguin concedir-nos'el".⁹³

---

92. Vid. Arxiu particular J. Bofill i Matas, Secció Treballs (10), Partit Catalanista Republicà.

93. Idem.

Però, en contradicció amb el qualificatiu d'extraordinàries per la importància política amb què es caracteritzen d'entrada les eleccions a les que, a més, es pronostica un resultat d'"interès capitalíssim", l'estructuració ideològica de la campanya electoral d'Acció Catalana Republicana es va limitar, partint de l'ideari bàsic "Catalanisme, liberalisme, Democràcia, República", a estructurar un programa d'actuació municipal profund, complex i seriós el qual, en base al seu caràcter administratiu, pressuposava la democràcia i el règim republicà com a condició sine qua non --però de formulació indirecta-- de la seva satisfactòria i total consecució.

Així, partint dels pressupòsits generals d'ordre polític, recentment fixats en el moment de creació del Partit Catalanista Republicà, aquesta tendència centrista evita quasi la politització dels seus programes i els dona un exprés (i intel·ligent) caire municipalista. L'adaptació ideològica dels grans principis polítics --"Catalanisme, Liberalisme, Democràcia, República"-- a les exigències de la campanya electoral, l'enfoca En Bofill en un article de fons a "La Publicitat" que, a més del contingut específic, ens dona la mida de fins a quin punt l'autor, des de la seva quasi inamovible postura i evolució personalíssimes, és un dels màxims responsables d'aquesta curtesa de mires polítiques de la campanya electoral d'Acció Catalana Republicana. Comença el seu article --que titula Republicanisme catalanista--⁹⁴ supeditant-se una vegada més a l'ideari expressat en la Conferència Nacional Catalana, ideari que proclama vigent malgrat o per sobre de l'envelliment general, ràpid, dels ideals provocats pel propi fet de la dictadura. Per aquest camí, En Jaume Bofill pot proclamar que ells són els únics

---

94. Vid. "La Publicitat", 31.III.1931, p. 1.

que han generat doctrina catalanista des de la mort de l'E. Prat de la Riba i és evident que, en aquest sentit, l'autor desestima l'ampli esforç doctrinari de la classe obrera i que sobrevalora la personal adaptació del corrent liberal-catalanista a les idees genèricament socialistes amb les que la intel·lectualitat europea estructura la seva adaptació al gran trauma de la crisi (amb fondes arrels antiintel·lectualistes) que ha vist renovada pels efectes de la Gran Guerra.

És aquest "nou" liberalisme el que instrumentalitza En Bofill per al combat polític, sota l'exigència catalanista i republicana, i al qui llença contra les institucions monàrquiques, a les quals considera com el vertader símbol mobilitzador a Catalunya, ja que se les pot presentar com a mitjà d'opressió estrangera: el que denomina "una comparsa palatina". I és evident que aquí En Bofill està posant al dia un dels eixos de la pròpia presa de consciència política, que alhora pot veure, no sense raó, com un dels elements constitutius del catalanisme antimonàrquic de caire popular. Marca finalment En Bofill, i amb això es col·loca ja clarament en la línia de les exigències de la política electoral, el fet que hom no pot supeditar-se a l'ídol indígena (clara al·lusió tant a En Cambó com a En Macià), exigència que el seu partit fa derivar del propi caràcter popular, però no "plebeu", del seu ideari i del seu programa.

Respecte ja, de forma concreta, a la campanya electoral, la primera demostració de força d'Acció Catalana Republicana va ser el tiratge i la distribució de mig milió d'exemplars d'un "Suplement de 'La Publicitat' ", de depurada composició, titulat Manifest d'Acció Catalana Republicana als electors de Barcelona. Per Catalunya i la República i pel Govern de la Ciutat. En aquest full, a la candi-

datura del partit i la relació i localització de les oficines de què disposa, s'hi afegeix ja el text íntegre, molt detallat, del programa electoral-municipalista i, així mateix, un interessant manifest que, sota el títol de Als electors catalanistes republicans, ve a ser com l'aval dels homes que figuren en llista, i del pes específic, tant d'aquests com el del conjunt dels qui aplega la totalitat del partit, significació que sobretot és notòria en el camp de la direcció dels afers públics de Catalunya.

En aquesta vertadera i constant supeditació al passat, políticament perillosa quan s'aprecia que, per exemple, l'Esquerra Republicana de Catalunya, fins arriba a pregonar que "(...) No és hora de votar la República. És hora de votar la Revolució (...)",⁹⁵ Acció Catalana Republicana predica i potencia la continuació de l'obra municipal ja realitzada o fins en curs de realització. Així, es marca com a lògic el continuisme de la política desenvolupada per la Comissió de Cultura, des del seu inici sota la direcció d'En Bofill i Matas, passant per la continuació sota la d'En Ll. Nicolau d'Olwer, per arribar a la del moment posdictatorial, sota la direcció d'En Ll. Massot, Marginalment podem dir que aquest últim s'atribueix propagandísticament la culminació de l'obra dels tretze grups escolars (amb capacitat per a 16.000 nens), lliurats a la ciutat el dia 29 de març o la presa de possessió de l'Hospital de la Santa Creu per l'Institut d'Estudis Catalans i la Biblioteca de Catalunya l'endemà, en un acte que podia ser considerat com a "perillós" ja que oficialment el van monopolitzar alts funcionaris lligats de forma clara a una monarquia.⁹⁶

---

95. Vid. "L'Opinió", 8.IV.1931.

96. Per la crònica de l'acte i els discursos, Vid. Per la cultura ciutadana, "La Publicitat", 31.III.1931, ps. 6-7.

En la mateixa línia es retreu l'obra ja realitzada (recordem-hi també la participació d'En Bofill), en pro de la nacionalització dels serveis municipals, especialment els referents a proveïments, aigües, llum i neteja, en una política municipal que va significar el constant enfrontament als interessos dels regidors "radicals" i als de les grans empreses que venien monopolitzant els referits serveis. Un tractament similar rebrà l'afer relatiu a les conseqüències de l'Exposició Universal de 1929 i el més general de la política financera municipal.⁹⁷ I aquest primer manuscrit complementari als electors acaba propugnant que "(...) Voteu per un Ajuntament català i per un Ajuntament republicà; però voteu, també, per un Ajuntament ben administrat, que vol dir regit per homes que hi van ben coordinats i que saben la feina que hi van a fer (...)".

Aquesta afirmació la destaquem, precisament, perquè estem convençuts que va molt més enllà de la simple concessió propagandística electoral. Fins dintre un moment de gran exacerbació política, en un moment gairebé passional, diríem, torna a sortir a la superfície i en lloc destacat l'autocaracterització d'aquest grup, que hem anat denominant de funcionaris o servidors públics i al que darrenament hem sentit definir al professor Juan Linz --si bé partint d'una òptica sensiblement diferent-- com a funcionaris estatals i amb la denominació genèrica de "classes mitjanes" perquè puguin que-

---

97. Respecte el tema de l'Exposició, en egeneral de l'urbanisme barceloní al període, des de la perspectiva teòrica o concreta, resulten interessants les ponències: V. Martínez Santos El proceso de urbanización: diversidad de sus pautas; Fc. Roca: El model prussià i el model "clàssic" (1909-1936) en la formació d'un bloc urbà dominant; i, I. de Solà-Morales: L'Exposició Internacional de Barcelona (1914-1929): un model de política urbana. Col.loqui "Recerques". Col.legi de Metges, Barcelona, 5 i 6 d'octubre de 1974.

dar així diferenciades de la burgesia industrial o millor econòmica.⁹⁸

Especialment en el cas d'un Jaume Bofill, estem presenciant un veritable tancament de files sectorial. D'una forma potser inconscient o per reflex, ens trobem davant un sector, el de "servidors públics", el dels vertaders professionals en l'administració tècnica o política, que pretén perpetuar-se a si mateix al marge, fins a cert punt, de l'evolució política circumdant i de l'equilibri de forces en presència. Els elements més genuïnament polítics del Partit Catalanista Republicà es diferencien quasi exclusivament de la postura d'un Bofill, en el sentit de que ells veuen impossible assegurar aquest procés si no és a través de la presa de postura que significa llur supeditació (encara que només sigui formal) a les aspiracions populars i en la conducció d'una radicalització que busca, en definitiva, la pretesa fita de la "concordia de classes" que els continua essent imprescindible. És des d'aquest punt de vista que podem justificar, una vegada més, la fi de la carrera política d'En Jaume Bofill.

El veritable tecnicisme del programa inspirador de la campanya electoral, al que no poden deixar de sumar l'intel·lectualisme de la formulació política "Catalunya, Liberalisme, Democràcia, República", ens dóna la dimensió del que suava qualificàvem com un veritable tancament de files. Una breu anàlisi del manifest ja citat, Per Catalunya i la República i pel Govern de la Ciutat,⁹⁹ resulta

---

98. Vid., per exemple, : Juan Linz: Tradición y modernización en España. Discurso leído en el acto de investidura como doctor "honoris causa", el 17.V.1975. Universitat de Granada, 1977, 43 ps. (Presentació: J. Cazorla Pérez). Treball suggerent d'una gran claredat d'exposició.

99. A part el suplement ja citat, es va publicar a "La Publicitat" 29.III.1931, p. 5.

ja suficient per a demostrar-nos fins a quin punt el programa està construït pels dirigents d'abans de la dictadura, homes que s'han considerat tècnics, i que des d'aquesta postura han monopolitzat i privatitzat càrrecs oficials, paraoficials o en institucions privades. No es tracta tan sols de mantenir uns programes, sinó, a més, de deixar clars uns principis inspiradors que havien adquirit cos orgànic sota l'ègida d'En Prat de la Riba. La influència, per exemple, dels pressupòsits de la Comissió d'Educació General, sobresurten el últim apartat --"Formació física de les joventuts"-- on la municipalització de les instal·lacions esportives es posa en funció del "benefici moral" que s'espera del foment d'aquella "cultura física" que sobresurt en els programes pratians de la dècada dels anys deu.

Al nostre albir, el manifest-programa queda dividit en dues parts fonamentals i interdependents. La primera (amb subtítols com "Una exigència d'ètica: una selecció d'aptituds" o "El problema del personal"), la verdadera pauta motriu del programa, és, sens dubte, a la que donen una major significació en l'ordre del contingut ideològic, ja que és aquí on es concreta tot el dit fins ara, donant-nos, respecte la situació concreta de la Catalunya de 1931, una verdadera definició del paper i la posició i el caràcter que aquests funcionaris públics s'autoatribueixen.

Evidentment que estan interessats, tant com a tècnics pels problemes que se'n desprenen com a ciutadans, per l'abast de la indignació popular resultant de la gestió concreta dels homes de la dictadura a Barcelona. Però en tot moment, notem com els problemes dels arbitris i, en general, tot problema de responsabilitats de la dictadura, se'ls prenen com a problemes solucionables i a solucionar ja que han estat creats per la gestió de diletants amb

poder, i a l'ombra d'una situació de fet de conquesta. Serà per contrarestar això que propugnaran que al funcionari, a qui procuraran remunerar adequadament i justa, se'l sotmeti a una exigència ètica, que per a ells significa l'escrupolós acompliment del deure que l'ha posat al servei desinteressat de la col·lectivitat a qui ha de servir. La democràcia que propugnen es limita a buscar el suport i la força que rep aquest funcionari del vot popular. El moure's per aquest "imperatiu ètic", l'apoliticisme en el moment d'exercir, la dedicació absoluta i desinteressada a la col·lectivitat, l'esperit professional, el sometiment a una "selecció d'aptituds", la severitat, el quasi ascetisme, la valoració de la respectabilitat social són, tot plegat, vertaderes característiques sectorials i elements que, en l'anàlisi social, hem de considerar com a diferencials respecte el sector burgès en general. El funcionari públic, com a tal o com a membre d'una professió liberal, s'arriba a autovalorar molt per sobre d'una "burguesia econòmica", a la qual considera, genèricament, mal preparada i moguda exclusivament per "barroers" interessos materials.

La segona part del programa electoral que anem comentant, fa referència als aspectes concrets, manifestació específica que, al mode de Prat, es considera com a "tasca ciutadana i nacional", la constitució, en definitiva, de la infraestructura del govern català pres com a alternativa al desgovern central.

En aquest sentit destaquem la importància dels serveis de cultura (cultura nacional en la seva immediata instrumentació política) els quals hauran de contrarestar l'acció d'un Estat que, per exemple, continua regulant l'ensenyament primari per una "Llei Moyano" que, malgrat de ser del 1851, ni s'ha arribat a posar to-

talment en pràctica. I a la funció coordinadora, impulsora i generadora del Municipi en el camp de la cultura, hi sumen el paper equivalent en el camp de la beneficència, que considerem igualment important i significatiu, ja que, l'abandó oficial, ressalta el buit existent i l'extraordinari valor social d'aquest servei. No ens haurà de semblar estrany el que, a continuació, passin a analitzar la seva política municipal en el camp de la sanitat, per acabar, just amb la municipalització (nacionalització) del crucial sistema de proveïments, amb la generalització de "Política Social", apartat en el que s'intenta culminar tot el programa amb l'enunciat d'una quasi ineludible política urbanística, fent especial esment al foment de la casa de destinació social, política amb la que, per altra banda, es vol tendir a suavitzar tota aquella radicalització que provingués de les seves afroses condicions de vida.¹⁰⁰

El conjunt del programa, en definitiva, ens dóna la sensació de que ni intenta dir res de nou. La invalidació política de la Mancomunitat produïda per la dictadura, i la dubtosa previsió d'un imminent règim d'autonomia, són les trabes del moment que impedeixen a aquests servidors públics el continuar o posar al dia una obra de conjunt que no es veuen ni motivats ni empesos a variar en la seva inspiració programàtica. Tornem a estar en peu de considerar l'hermetisme d'aquest sector que, a part del momentani parèntesi de 1923 a 1930 en què està apartat de la direcció i gestió públiques, ha arribat a justificar tècnicament el seu retorn al municipi, juxtaposant la defensa d'uns principis ideològico-polítics a la

---

100. En l'Assemblea Plenària de l'Ajuntament, el dia 20.II.1931, es va discutir la creació d'un "Consell Superior d'Urbanisme". Vid. Una sessió plenària de l'Ajuntament de Barcelona, "La Publicitat", núm. 17.733, 22.II.1931, p. 1.

col.laboració amb una administració que estava al servei del que molts, amb menys alegria que van batejar al període com la "dicta-blanda", van veure en aquest interregne, en realitat o en potència, una segona dictadura.

Al manifest comentat, en la redacció del qual no podem descartar la participació activa d'En Jaume Bofill, aquest li va fer un significatiu comentari periodístic sota el títol de Pel Govern de la Ciutat.¹⁰¹ Diem significatiu i no representatiu, perquè En Bofill es desmarca en bona part del moment al pretendre avalar la candidatura del Partit Catalanista Republicà per la inclusió en ella d'homes "de prestigi insuperable", del vell Centre Nacionalista Republicà, i d'altres, "debutants" de la Joventut Nacionalista de la Lliga, ambdós sectors amb un prestigiós precedent d'actuació de Municipi. Poc representatiu, a més, perquè el comentari no encerta a donar l'evident qualificació esquerrana a l'ajustada apreciació de que el triomf, sigui del partit que sigui, tindrà el net color catalanista i republicà que en ocasions sembla que pretenguin tenir-ne la representació en exclusiva.

En el mateix ordre de coses, i seguint amb la llista d'elements que resten representativitat al comentari d'En Jaume Bofill a la vegada que li confereixen significació, relacionem la pervivència explícita de la supeditació a l'ideari pràctic de la "Catalunya-Nació" i de la Barcelona imperial en l'àmbit geogràfic del "Mare Nostrum", o l'abstracció intel.lectualitzant per la que homologa la iniciativa d'Acció Catalana Republicana a la madrilenya del grup de "Al Servicio de la República", atribuint-se la representació catalana d'aquesta mobilització de la intel.lectualitat espanyola,

---

101. Vid. "La Publicitat", 17.IV.1931, p. 1.

de significació tan rellevant, com ja hem analitzat, en la postdictadura. Val a dir, però, que la finesa d'anàlisi d'En Bofill, tan evident com el seu no saber fer polític o el seu desmarcament en el moment que ara tractem, surt un cop més a la superfície quan, després de desqualificar als radicals per no republicans i als de la Lliga per no catalanistes, propugna l'exigir responsabilitats als regidors de la dictadura, com a una forma, visible i concreta, de liquidar, a Catalunya el propi prestigi de la monarquia.

Això no obstant, l'apartament d'En Jaume Bofill i Matas de la primera línia del prosselitisme de la campanya electoral, s'acusa pel fet que En Bofill torna a estar malalt i pràcticament no participa en cap reunió, en comptades ocasions ho fa en un míting electoral i no és sinó de forma indirecta que participa en la redacció de documents, manifestos, fulls volants, etc. En ocasions, en una determinada edició de "La Publicitat", s'anuncia la seva participació en un míting del partit, acabant per desaparèixer el seu nom de l'anunci definitiu de l'acte. Així va ocórrer, per exemple, amb el míting que Acció Catalana Republicana va celebrar al Cinema Spring de Sarrià el dia 5 d'abril.¹⁰² I el desmarcament d'En Jaume Bofill destaca, potser, encara més, davant l'extraordinària proliferació d'actes, imparabile ja des dels primers dies del mes d'abril. Si prenem com a mostra el dia 9 d'abril (panorama molt similar presentarà el dia 10, etc.), veiem que Acció Catalana Republicana té organitzats, només a Barcelona, mítings als districtes Primer, Segon, Quart, Setè, Vuitè i Novè, actes que motiven la mobilització de trenta-dos oradors.

---

102. Hi van parlar: M. Carrasco, Ll. Massot, A. Rovira i Virgili, Batlle i J.A. Maragall.

Hem fet referència individualitzada al dia 9 perquè, precisament, la nit d'aquest dia es produirà una de les poques aparicions en públic d'En Jaume Bofill, en el transcurs d'un míting que el partit organitza al Teatre Pompeia i que correspon, per tant, al districte vuitè.

En aquesta ocasió, En Bofill i Matas es proposa analitzar el camp republicà, ja que, segons que afirma, en anteriors ocasions ja ha dedicat la seva atenció a la Lliga. Apropant-se el dia de les eleccions, el cambronisme, convertit en partit monàrquic i fins centralista, es pot dir que ha deixat, en el pla teòric, de ser un competidor ineludible. Convençuts d'això, convençuts de que, a Catalunya, no hi ha perill de que es produeixi un triomf monàrquic, els homes d'Acció Catalana Republicana han refusat el pacte amb l'Esquerra Republicana de Catalunya d'En Francesc Macià. En Bofill precisarà que, d'haver-se produït, la coalició provocaria un moviment general de caràcter revolucionari, completament localitzat que pel seu cantó provocaria (com amb la Setmana Tràgica, precisa) l'organització de la reacció per a asfixiar-lo. Fora de les suposicions tàctiques, En Bofill encara precisa més en afirmar que, si el programa anunciat per l'Esquerra no és pura concessió de la campanya (manca d'ètica "liberal", precisa, que podria desembocar en el que la futura democràcia fos una ficció i la república un verbalisme), les seves característiques li confereixen un esquerranisme que el fa més radicals que el dels propis soviets situant-lo així en un pla irreconciliable amb el Partit Catalanista Republicà.

Hem de fer abstracció, en l'argumentació anterior, de soviets o de tota altra ironia que es pugui atribuir a la dialèctica electoral, ja que se'ns amagaria la realitat sota una aparença de joc polític amb la que ens quedarien explicades poques coses. La

campanya electoral d'Acció Catalana Republicana hagués estat, possiblement, política, si un home com En Bofill hagués vist perillar la candidatura genèricament republicana. Però, en la situació real amb la que s'enfronten, les divergències amb l'Esquerra no s'expliquen pels raonaments citats més amunt, sinó per altres que, en articles, mítings o programes, constitueixen l'entramat bàsic. Així, veiem com En Jaume Bofill apunta, en el Teatre Pompeia, que si es va a lluitar per unes actes però també per uns principis, Acció Catalana Republica assegura, en contra dels representants del desgovern de la dictadura i en contra de les "prometences exòtiques dels inexperts", una política administrativa constant i constructiva. Bona part del seu discurs el dedicarà a atacar el neolerrerouisme, recordant que la millor manera de servir a la causa republicana des de l'Ajuntament de Barcelona, és, precisament, intentant fer oblidar "el mal record de passades actuacions republicanes",¹⁰³ clara al·lusió que entronca amb el seu ja tòpic antiradicalisme.

L'altre punt a destacar d'aquest discurs d'En Jaume Bofill és la referència que fa a la dinàmica del republicanisme madrileny, en aquest moment en què sent per ell un cert grau d'identificació. L'hi aprecia l'orador una clara tendència a la moderació i al realisme, tendència que arracona l'anterior revolucionarisme i que arrenca del moment en què s'han vist amb força. L'interès per construir un programa "universalment" acceptable, diu, els ha portat a "cotitzar" als caps republicans de "dretes" i a buscar, per altra banda, gent vertaderament competent, com Fernando de los Ríos. I ataca i vol desprestigiar, es mou per "histerismes provincians", fa, objectivament, el joc a la Lliga, i juga amb l'indubtable pres-

---

103. Per la ressenya del míting, vid. "La Publicitat", 11.IV.1931, p. 5.

tigi barceloní i la seva repetida capitalitat política.

Dirigint-se als "electors catalanistes" amb un to molt més directe, "La Publicitat" incideix en les mateixes idees en constatar que:

"Hauràs observat que L'Opinió ens ataca fins a l'insult personal. No oblidis que fa tres setmanes l'Esquerra Republicana Socialista ens oferia anar de bracet. No hi vàrem voler anar perquè som un Partit de govern, i perquè aliar el nostre partit amb els socialistes filocomunistes i confusionaris hauria estat matar-se i no sembla pas que sigui prudent deixar que a Catalunya, i sobretot en aquests moments, hi hagi, com abans, només un partit: la Lliga."¹⁰⁴

Com a contrapunt del fil que anem seguint, el de la dinàmica que identifica l'ala dretana d'Acció Catalana, podem destacar en absència d'En Lluís Nicolau d'Olwer, l'actuació d'un Manuel Carrasco i Formiguera, decididament molt més polític que En Jaume Bofill i, si bé amb més concessions al que podríem denominar la demagògia electoral, molt més incisiu i a prop del que realment volia sentir l'electorat barceloní. D'una de les seves nombrosíssimes intervencions oratòries d'aquesta campanya, en treiem les següents frases:

"El vostre entusiasme és la fermesa de la confirmació dels ideals que són perdurables per damunt de tots els exilis i el trencar el son dels meus infants amb el despertar de la poli-

---

104. Vid. "La Publicitat", 11.IV.1931.

cia que perseguia tots els catalans, mentre els criminals es passejaven tranquil·lament i altres que es diuen catalans vestien la casaca de ministre per a servir un enemic meu i vostre. Avui ja ho veieu, aquells que volien monopolitzar els nostres sentiments fins han fet desaparèixer la nostra bandera en llurs papers (...). Un nou estat que ens doni una independència absoluta i que puguem ensenyar els nostres fills amb aquesta independència i inculcar-los un ideal per a donar, si convé, llur sang i llur vida per la llibertat de la pàtria. Els obrers han d'estar al nostre costat; no ens espanten les organitzacions obreres ni sindicals. Nosaltres trobem que l'obrer ha de tenir la seva Agrupació que defensi els seus interessos.

"Anem a una lluita definitiva; el poble és qui ha de parlar. Ja sabem que existeix aquesta gran massa de públic indiferent, de panxa-contentos, de senyors Esteves als quals horroritza la reivindicació de la llibertat; per això vosaltres, que sou ací, feu veure als vostres companys que cal que el poble dipositi la seva confiança per assolir els nostres ideals. Mentrestant retém homenatge a la sagrada memòria d'aquells que moriren en defensa de la República a Jaca i d'aquells altres que en defensa del mateix foren atacats a Madrid."

I acabarà en Carrasco aquest discurs fent-se seu el crit que En Guimerà posava en boca de "Mestre Ollaquer", quan, el 1714, i en caure mortalment ferit en defensa de Barcelona, va cridar "Via fora, lla-dres!"¹⁰⁵ Davant d'un parlament com aquest, fet per un dirigent del seu propi partit, el desmarcament d'En Bofill resulta d'una notòria

---

105. Transcrit per A. Masseras: La República Catalana, p. 43.

evidència.

Finalment, a part l'article ja citat Pel Govern de la ciutat, ressenyem que l'únic article d'~~En~~ Bofill durant la seva migrada campanya electoral, apareix, precisament, el dia 11 d'abril. Es titula Un altre tomb i en ell En Bofill intenta contrarestar les acusacions que es fan a Acció Catalana Republicana per confessional i, per altra banda, ataca, per improcedent, la intromissió de l'Església en la campanya electoral i, sobretot, la forma com se'n vol aprofitar la Lliga Regionalista. ¹⁰⁶

També del dia 11 i com a culminació de la seva campanya, sabem que Acció Catalana Republicana va llençar des d'un avió un full volant amb el títol de Català; aquest full acabava proposant: "No escoltis la cridòria de mà esquerra, ni els escarafalls de mà dreta. Els ciutadans lliures tenen dignitat, les animetes provincianes tenen susceptibilitats. Tapa't les dues orelles, escolta la veu interior de la teva consciència barcelonina, i vota, íntegra, la candidatura d'Acció Catalana Republicana."

x x x

El diumenge 12 d'abril, el resultat electoral, a més d'un plebiscit antimonàrquic, va significar l'incontestable triomf esquerrà a les grans ciutats. Concretament a Barcelona, ni una llei electoral desfavorable, ni la intencionada divisió dels districtes electorals, van poder aturar el triomf d'un partit nou, radicalment esquerrà en la seva campanya, i radicalment catalanista per la tradició de lluita del seu cap, En Francesc Macià. A les seves memòries l'Amadeu Hurtado comentarà aquest triomf dient que:

---

106. Jaume Bofill: Un altre tomb, "La Publicitat", n. 17684, 11.IV. 1931, p. 4.

"En arribar el diumenge dia 12 d'abril, tots els augurs van caure d'esquena. La nova Esquerra Republicana s'enduia la totalitat dels llocs de majoria amb una votació aclaparadora. Es deia per explicar d'alguna manera aquesta sorpresa que les masses obreres apolítiques, sota la pressió dels extremistes, s'havien decidit a votar en bloc la candidatura de l'Esquerra, introduint en la lluita un factor imprevist que havia transformat tots els càlculs, però això, que podia ésser cert en alguns barris extrems de la ciutat, no justificava que en districtes com el quart i el sisè, que comprenien la dreta i l'esquerra del passeig de Gràcia i que invariablement donaven les majories a la Lliga, el cos electoral hagués votat també aquells homes desconeguts del nou partit (...)." ¹⁰⁷

Tot just coneguts els resultats oficinosos de l'escrutini (els oficials es van conèixer el dijous dia 16), la Lliga va llençar un comentari, que, acompanyat d'un quadre molt sumari referent als resultats electorals de 1902 a 1922-1923, era un intent de minimitzar el triomf de l'"Avi". En ell hi llegim que:

"Si diguéssim que el resultat de les eleccions municipals, celebrades diumenge a Barcelona, no ens ha sorprès, no parlàrem amb sinceritat. Però si afegíssim que no ens l'expliquem, tampoc respondríem a la realitat de la nostra posició. Si la victòria electoral de l'Esquerra Republicana ha sorprès tothom,

---

107. Amadeu Hurtado: Quaranta anys d'advocat, vol. II, ps. 24-25.

començant pels mateixos triomfadors, cal reconèixer que obeeix a una lògica estricta dintre el natural desenvolupament dels fets (...)." ¹⁰⁸

Fins i tot més important, però, que la derrota d'una Lliga, la qual amb les seves aliances al centre i els seus recursos s'havia presentat com un organisme prepotent, havia estat el daltabaix sofert, a Barcelona, per Acció Catalana Republicana, que no treia ni un regidor i que, com hem apuntat, s'havia abocat a la campanya electoral amb gran pro'usió de recursos i amb un ple convenciment en la victòria. Res havia servit al liberalisme català: ni l'esser l'únic partit catalanista i republicà amb un mínimum d'organització, ni d'arreglerar bona part dels "prestigis" catalans, ni el seu domini a importants entitats barcelonines (l'Ateneu Barcelonès, el Col·legi d'Advocats, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, Palestra, la Junta Protectora, la Junta del Liceu, les cases comarcals en bona part, etc.), ni la pròpia organització comarcal, ni la història d'alguns dels seus dirigents o el disposar, supeditats o com a simpatitzants, de prestigiosos rotatius ("La Publicitat", "La Nau", "La Rambla", "Mirador" o els diaris i revistes comarcals), ni tan sols els contactes amb l'oposició madrilenya. Res havia servit davant la relativament pobra estructura organitzativa de l'Esquerra d'En Nacià.

En analitzar, bàsicament des de la perspectiva ideològica, la campanya electoral del Partit Catalanista Republicà, ja ens han anat sobresortint les causes de la seva posterior derrota electoral. El caràcter massa tècnic i estretament municipalista, les connota-

---

108. Vid. "La Veu de Catalunya", núm. 10.872, 14.IV.1931.

cions massa obertament intel·lectuals, la supeditació dubtosa a un passat que extensos sectors volen oblidar per un motiu o altre, la participació d'elements "econòmics" de renom, el no estar en disposició d'entendre (i per tant d'actuar en conseqüència) els trets essencials de la "revolució espanyola" en curs, són, tot plegat, les principals causes de la derrota, fet més evident encara si pensem que venien a actuar plegades per a relativitzar un republicanisme al que molts sectors del partit havien arribat per una pura evolució tàctica. També hem vist, per altra banda, com de l'estructuració oficial i primera d'aquesta campanya, n'havia estat responsable la màxima direcció del partit, en definitiva el tàndem Bofill - Rovira i Virgili, i fins a quin punt aquesta havia actuat a priori, deslligada o simplement al marge de bona part de la base i fins d'alguns sectors de la pròpia direcció. No ens ha de sorprendre, doncs, que, davant ja de les primeres notícies dels resultats, la tarda del mateix dia 12, una gran massa d'afiliats demanés responsabilitats als dos màxims dirigents ja que en ells veien personificada la derrota i les causes que l'havien motivat.

Molt temps després, o sigui, perdut ja aquest gran apassionament i desconcert inicials, el mateix Bofill comentaria aquests moments dient que:

"(...) l'estupor de la turbamulta dels aclaparats de bona fe i dels arribistes que es consideraven defraudats per la gestió d'aquella botiga política (...). Aquests exigien ipso facto, amb remors de fronda, la testa de Rovira i Virgili i la meua (...) Aquella desbandada de pànic donà proporcions de catàstrofe o derrota general al que pròpiament havia estat només

que una enfonsada total a Barcelona. Així molts dels nostres consentiren o facilitaren la copada que --no pas democràticament-- féu l'Esquerra dels ressorts de govern arreu de Catalunya. Però el cert era que, fora de la Capital, les nostres organitzacions triomfaren en molts indrets i tenien les majories o la primacia en molts Ajuntaments. Molts homes d'Acció Catalana --no pas esquerrans o laics-- que presidien la revolució, presidiren, després, la nova política republicana, com alcaldes o des d'altres llocs preeminents. I els assistí l'opinió republicana en el conjunt dels seus matisos (...)." ¹⁰⁹

El cert era, però, que l'ambient del moment no fomentava la lucidesa de les anàlisis. Alguns dels amics de confiança dels dos màxims dirigents, els van haver d'impedir, d'avançada, la lectura d'una nota que amb gran meticulositat i ètica s'havien posat a redactar en un dels despatxos del local central del partit. D'aquesta nota, que apareixeria en la seva versió definitiva a la premsa de l'endemà passat, en reproduïm a continuació la versió enllestida per En Bofill ja que, amb la seva major virulència, resulta ben significativa de l'estat d'ànim que el domina:

"El Comitè d'Acció Catalana Republicana, davant els resultats numèrics de les eleccions d'avui a Barcelona, reconeix que hem estat pressionats pel xoc de dues forces passionals contradictòries: la por agressiva dels egoïsmes conservadors aplegats circumstancialment sota les dues banderes de la Lliga Regionalista i l'escomesa turbulent dels antimonàrquics, aplegada,

---

109. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 75.

també --a Catalunya--, sota dues banderes, la republicana, per tots, aparellada per als uns amb la catalana i per als altres amb l'espanyola.

"La nostra tàctica de lluitar tots sols per Catalunya no ha estat aprovada per la majoria dels electors barcelonins: lleialment ho reconeixem. Creiem, però, que si s'hagués consumat la coalició que se'ns demanava, tampoc no s'hauria obtingut l'èxit electoral decisiu que molts, per sobre de tot, desitjaven. Per damunt dels càlculs de probabilitats de guanys o de pèrdues electorals, nosaltres hi posem allò que ens sembla avui l'exigència màxima de la causa nacional catalana, la qual no podem ni volem supeditar al plet de la forma de govern a Espanya.

"La nostra situació era difícil i ens en adonàvem prou. "econeixem el fet de la nostra derrota, però aquesta no ens ha convençut d'error i molt menys de claudicació. Al contrari, les xifres de la votació d'avui ens demostren que cal accentuar més que mai l'esforç polític i cultural per a donar al nostre poble la seva plena consciència nacional, de manera que no els puguin desviar del seu camí les torrencials agitacions, sovint més espectaculars que profundes, que omplen la història d'Espanya.

"El Comitè d'Acció Catalana Republicana, en lloc de cedir, doncs, a allò que creu una desvicació del camí nacional del nostre poble, insistirà en la seva orientació fonamental mentre tingui la confiança dels propis afiliats, perquè creiem que els partits polítics no es creen per l'obtenció sistemàtica d'èxits en les eleccions, sinó per al sosteniment i la defensa d'un ideal. Pensem que, mantenint aquesta posició, fem a la ciutat de Barcelona i al poble de Catalunya, un servei molt més gran,

fins amb les nostres derrotes, que no pas amb les victòries fàcils que ofereix el procediment de deixar-se dur pels corrents variables i sovint contradictoris de la vida política.

"Acció Catalana Republicana, després de la derrota d'avui, i a través de les derrotes o victòries futures, seguirà treballant amb la mateixa fe i el mateix entusiasme que fins ara, pel seu lema 'Catalunya, Liberalisme, Democràcia, República.'"¹¹⁰

---

¹¹⁰. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Treballs (10) Acció Catalana 1931, (núm. 1).

EL 14 D'ABRIL

Pel que fa referència a la temàtica més concreta del nostre treball, creiem necessari aturar-nos en la seva progressió cronològica per tal d'observar amb una mica més de detall alguns dels aspectes oblidats d'aquesta data fonamental, encara que només sigui per la quantitat d'elements nous que aportaria al plet nacional i al de la pròpia forma de l'Estat.

Per altra banda, el 14 d'abril és la sanció de la línia política i de la manera de fer contràries a les habituals d'un Bofill. Amb el sorgiment --de forma explícita-- del que de manera poc matisada poden denominar el protagonisme dels sectors populars, tot un carisme que En Bofill tan bé exemplaritzava queda totalment fora de lloc: fins la representativitat d'un Macià haurà de passar pel contacte directe i la interpretació de les aspiracions d'aquests sectors heterogenis. Parlant quasi únicament de l'actuació dels "herois" del 14 d'abril, la historiografia posterior ha tendit a minimitzar el fet consumat de que, si bé la revolució va ser pacífica en els esdeveniments concrets, va resultar des del primer moment molt violent en les consciències. I, en aquest ambient de violència que a Catalunya va poder canalitzar el propi fet de la proclamació de la República catalana, la matisació tecnicista i intel.lectualitzant d'un Bofill quedava, com apuntàvem més amunt, totalment fora de lloc. En Rovira i Virgili ho va comprendre a la perfecció i va abandonar la seva activitat política de partit fins a l'estiu de 1931.

A partir d'aquest moment, el sector punta del que hem anat denominant classes mitjanes, intentarà canalitzar, institu-

cionalitzar i fins instrumentar (en ocasions de forma ben oberta) aquesta nova situació i el seu nou protagonisme. I, des d'aquesta perspectiva, es veuran empesos a una puntual politització que els allunyarà, especialment, de l'esperit i la lletra d'aquell vast programa burgès de "reconstrucció" nacional, al servei del qual havien debutat molts d'ells en el camp de la política.

El recentment plantejat Partit Catalanista Republicà --i molt especialment En Jaume Bofill-- com a últim i legítim representant d'aquell programa que, de fet, demostrava la nova inviabilitat ja abans de la dictadura, es va trobar compromès en una situació que plantejava una problemàtica doble vessant: per un cantó, i els fets venien a convertir-ho en una situació de fet, els plantejaments polítics havien superat aquell projecte fins a fer-lo poc apetecible ja pels interessos més diversificats de la pròpia burgesia. Per l'altre cantó existia el fet, que no calia ni demostrar, de que aquestes classes mitjanes formades i delimitades en gran part a través de l'actuació específica dins aquell projecte de govern, eren la gent més capacitada per endegar, a la pràctica, la nova situació "republicano-revolucionària". Així va ocórrer en l'aspecte burocràtic, tècnic o administratiu; En Francesc Macià va haver de comptar amb aquests elements qualificats --molts dels quals militaven o fins dirigien el Partit Catalanista Republicà-- per a muntar les tasques de govern, ja abans de l'Estatut.

Però en l'aspecte polític, aquesta contradicció havia de fer trontollar a bon nombre d'elements d'aquestes classes mitjanes. Tard o d'hora van haver de triar, entre si condemnar-se al fracàs polític d'una posició no hegemònica, o si posar-se, en una perspectiva d'intel·ligència directora, al servei dels programes dels sectors més dinàmics i representatius de la societat. Aquest destria-

ment va crear sectors conscientment antagònics així que va ser un fet inqüestionable la no representivitat de l'Esquerra sobre la classe obrera.

Molt més extrem és el cas d'En Bofill, que ens pertoca estudiar en concret. Així, si ens extremem més del que podria semblar convenient és, com dèiem, perquè dels fets ocorreguts entre el 14 i el 17 d'abril de 1931 i dels que d'una forma més estreta se'n deriven (bàsicament el plet constituent i el de l'autonomia), es dedueix l'epílog de la vida política i pública del nostre personatge, en el sentit lineal i de primera fila que l'havia caracteritzat des de la seva oficial irrupció en el moviment del "catalanisme polític", l'any 1910. Des de la seva personal postura intel·lectualitzant i des de sempre caracteritzat pel seu caràcter matisador i introvertit que el feien actuar les més de les vegades al marge o per davant de l'estructura ideològica d'un partit concret, la dinàmica dels fets d'abril de 1931 abocaran En Bofill a una profunda i íntima contradicció que, per més que explicitarà (intentant universalitzar la seva postura) davant de fets concrets com pot ésser la solució constitucional de la qüestió religiosa, en tot moment veurem sorgir el plet personal. La frustració professional, concretada i personificada en la mala actuació del que ell considera mals "servidors públics" de la República, és un aspecte concret del que diem.

Durant tot l'any 1930 s'havia anat creant un desequilibri revolucionari en potència que, en termes molt generals, responia a la búsqueda d'un nou equilibri social al ja poc funcional en presència; i el catalanisme es va convertir en un dels principals factors en joc dintre aquest procés revolucionari de recerca de l'equilibri. El fet és important ja que afecta, directament o indirecta,

a tots els sectors de la societat catalana. Fins la burgesia necessita aquesta nova adequació i així ho declara En Cambó quan, el 1930, afirma que falten partits organitzats i disciplinats després que la dictadura ha desmembrat o fet desaparèixer els existents --i per tant vàlids, precisarà-- d'abans del 1923. Fins en la comprensió del moment va ser un fet el que la Lliga, com a força política catalana, havia passat ja a la història. Com veurem més endavant a En Bofill el sorprendrà positivament el reviscolament de la Lliga a la segona meitat de l'any 1932 i valorarà, en conseqüència, la validesa perenne d'uns homes i d'uns principis.

Per sobre la dinàmica més estricta de partits, a les eleccions del 12 d'abril s'enfrontaran la Lliga, com a partit burgès però que no ha trobat la seva organització definitiva, i l'Esquerra Republicana d'En Francesc Macià, en definitiva una idea i una tàctica, l'esquema organitzatiu d'una petita burgesia que es donava per segur que propiciaria la "revolució parlamentària" pendent. Estem convençuts que, a posteriori, a la burgesia catalana no la molestarà tant el propi fet de la República, en la mida en què aquest signifiqui la possibilitat de modernitzar i agilitzar al país, això és, la possibilitat de sustreure'ls dels circuits i sectors socials que havien gestionat la seva dependència, sinó, més aviat, el que se sentirà serà molesta pels "inconvenients" de la democràcia, el fet de que, en un període tan curt de temps, se'ls desproveeixi dels baluards tradicionals del seu control sobre la societat civil.

La sortida d'un període dictatorial no preocupa tant a la burgesia per la pròpia dinàmica dels esdeveniments que se'n derivarà, com per la incògnita subsegüent al trencament i la discontinuïtat que ha produït un règim d'excepció que un dia ells mateixos van sostindre com a solució única. Al 1930 no es caminarà cap a una

simple presa amb una tímida demanda de responsabilitats; la post-dictadura s'anirà presentant com una vertadera ruptura i la "por d'En Cambó" és la resposta impotent a una situació per a la que encara no té altre recanvi que el ja esgotat de l'antiparlamentarisme. Creiem que per a seguir aquest plantejament s'ha de rebutjar l'assimilació, massa planerament sociològica, d'una burgesia dita en genèric i homologar la que es qualifica de catalana o espanyola, a la francesa, anglesa, alemanya... La industrialització catalana, amb més tradició com per haver creat una diversificació social a l'"europea", no és un element que hagi situat Catalunya absolutament fora de la problemàtica "hispanica", sinó, tot el contrari, ha agreujat les pròpies contradiccions catalanes. S'ha de tenir en compte, per exemple, que les reivindicacions genèricament nacionalistes van deixar de tenir aviat un total poder de convocatòria interclassista i van acompanyar la radicalització social, convertint-se en part de les alternatives de classe. La burgesia va perdre el control tradicional sobre una ciutat com Barcelona que, entre 1920 i 1930, havia augmentat a un ritme d'unes 30.000 persones per any i en la que un 37 per cent de la massa obrera ja era no catalana. Per un cantó, la burgesia ha vist despreciar relativament les seves condicions de vida quotidiana; per altra banda, les classes mitjanes que conviuen amb ella es radicalitzen molt, sotmeses a una ràpida depauperació i al procés pel que veuen diluir-se, amb igual rapidesa, les seves tradicionals formes de vida i de poder. "especte això, no cal descartar tampoc, ja que en aquestes classes mitjanes hi "milita" bona part de la intel.lectualitat, la importància que va tenir el reflex de la radicalització d'unes classes mitjanes del centre d'Europa que, com afirma amb encert En Daniel Guerin, havien començat a patir la crisi mundial amb una brutalitat relativament més gran

que la pròpia classe obrera. Seguint el cas d'En Bofill, ja hem analitzat a bastament l'efecte que la dinàmica d'entreguerres ha produït sobre l'evolució intel·lectual de les classes mitjanes barcelonines.

De tota manera, per a la dinàmica específica d'aquestes classes mitjanes, la importància de l'any 1930-1931 és quasi decisiva. El pes específic de la lluita d'un evident rerafons esquerranitjat que mena la classe mitjana, només pren importància davant les situacions concretes, arribant a ésser, doncs, la mateixa possibilitat de la lluita d'oposició la que provoca una lluita concreta. La més moderna posta en marxa de les classes mitjanes barcelonines és un cas de la màxima significació, i la monarquia d'Alfons XIII, amb tota la seva tradició borbònica, va poder ésser presa amb facilitat com a element universal d'oposició; a més, al voltant d'aquest element va poder prendre cohesió aquest sector de per si tan heterogeni i únicament per aquest camí van poder arribar a l'autoconvenciment del seu hegemonisme. Si en aquest punt retornem a la diferenciació entre classes mitjanes i funcionaris o servidors públics, subgrup que ha anat centrant el nostre treball, haurem de destacar la contradicció derivada d'aglutinar, en unes mateixes persones, aquesta asincronia sectorial amb el desenvolupament capitalista i l'arrelada tendència que tenen a l'autoperduració, en les tasques de la gestió pública. Als llocs de Catalunya on la radicalització social no enverinava els plantejaments, el triomf de les candidatures que ells representaven, va ser el reflex combinat del seu antimonarquisme, concretament i tàcticament republicà, i del seu inqüestionable prestigi social.

Així, el 14 d'abril obria esperances concretes. Amb la possibilitat d'adquirir una remarcable autonomia política respecte

la classe obrera i la burgesia, aquestes classes mitjanes, fins en la seva adscripció més baixa, van veure oberta la possibilitat de bandejar tots els obstacles tradicionals que, fora del seu control, els impedien un desenvolupament autònom: l'Església davant de tot, com la responsable tradicional d'imposar una mentalitat, una moralitat, una educació i fins una dinàmica política determinada per la seva aliança, supeditació o suport del caciquisme local. No ens ha de sorprendre el que molts d'aquests elements arribessin a pensar i a creure que anaven a iniciar l'enderrocament de tot un sistema de vida.

x x x

El 14 d'abril posava en marxa --segons la terminologia de l'època-- una revolució de caràcter polític i no social: l'únic fet autènticament "revolucionari" en quant a trencament de l'estat central, fou la República catalana, segons apreciaran, entre molts altres, En Campalans o En J. Maurín. En molts aspectes, la proclamació de la segona República va consistir en un canvi de noms i només quan els republicans foren capaços de fer funcionar els vells aparells de govern, de persones. A Espanya, en conjunt, varen ésser poques coses les que van canviar: es va actuar amb la por de la reacció omnipresent i les dretes de tot el món varen entendre de seguida que el nou règim republicà i burgès conjurava admirablement tots els perills.¹ R. Campalans ho resumia perfectament quan deia --fent referència a la crema de convents: "En Barcelona no hay partidos monárquicos y, por lo tanto, en Barcelona no se han incendiado con-

---

1. Crònica de París ("Le Temps"): "Una nueva Dictadura sería la amenaza de la Revolución. La República es el descanso." a "Las Noticias", 14.IV.1931, p. 11.

ventos (...)." ² Després, aquest caràcter inicial obrí greus diferències i motivà una radicalització totalment imprevista per a els caps republicans del Comitè Revolucionari de desembre. A la fi, l'agreujament de la crisi internacional en la modalitat i cadència espanyoles va fer impossible la consolidació de la segona República. ³

Pel que respecta a la República catalana, la tensió d'aquests primers moments i la profunditat dels fets marcà posicions que es mantindrien al llarg de la República i, com a mínim, fins l'octubre del 34. Davant del fet extern de l'entusiasme dels sectors populars i de polítics i corporacions s'entreveïen unes tensions extraordinàries, plenes d'amenaques velades que no tardarien en manifestar-se. Alguns aspectes del problema --preocupació per l'ordre social, polític i econòmic-- venien determinats pel fet de que a Barcelona, contràriament a Madrid, no hi havia tradició de govern i aquesta manca es manifestava en l'absència de la pràctica necessària per a iniciar el funcionament racional del poder i, de fet, es va criticar molt la falta de previsió manifestada. Començament força perillós per a un partit com Esquerra Republicana de Catalunya que, en molts aspectes, ni podia considerar-se com a tal. En segon lloc, la preocupació per l'ordre i la integritat física de les persones demostrava la sensació d'instabilitat que les actituds revolucionàries de la CNT produïen en els nacionalistes catalans.

---

2. R. Campalans: Cataluña al servicio de la República, a "Hacia la España de todos" (pròleg G. Alomar), p. 23. Conferència pronunciada a l'Ateneo de Madrid en cicle presidit per E. Ortega y Gasset i organitzat per la Casa de Cataluña de Madrid.

3. Vid. Balcells: Crisis económica y agitación social en Cataluña (1930-1936), Barcelona, 1971.

En definitiva, les qüestions sobre l'assentament o no d'un vertader poder queden immerses dintre el fenomen nacionalista tal i com era expressat en aquelles dates dins de la societat catalana. Després del 14 d'abril, i com a epílog a les eleccions, es va parlar de l'existència o no d'un vertader catalanisme popular, d'una plataforma real i no inventada perquè de cara a Madrid donés força al fet consumat: l'actuació "revolucionària" a Catalunya.

El 14 d'abril no es va veure, o millor, valorar, el que era la vertadera catalanitat en contrast amb un sentiment popular d'eufòria que només va servir per a desenfocar els termes i per a donar una imatge equivocada de Catalunya i una confiança que s'hauria de perdre amb la normalització de la situació i amb l'increment dels obstacles proposats o imposats des del centre per tal d'impe-dir la solució del problema nacional català.

Farem, també, referència a d'altres tipus de problemes que, potser, són més particulars, però de gran transcendència per a entendre l'actuació i dinàmica de les classes mitjanes urbanes:

-- El fracàs d'Acció Catalana Republicana que, sens dubte --com ja hem vist--, aplegava amplis sectors de la intel·lectualitat liberal del moment, és a dir, dels elements més aptes per a posar en funcionament el nou aparell de l'estat a Catalunya. El cert és que aquest problema implica un cúmul d'elements interessants i a vegades definitius per a entendre la dinàmica de la vida republicana en el que fa referència a temes com la religió, la pàtria, la família, la propietat, la república, el catalanisme, la revolució...

-- L'actuació d'En Francesc Macià, l'home símbol de Catalunya. I, més concretament, qüestions referents a la seva perícia com a governant i a la trajectòria desenrotllada els dies 13

i 14 d'abril --vacil.lacions, marxa enrera, canvi de postura...

-- El tractament que fins ara ha rebut el tema de la proclamació de la República catalana, tot partint de la consideració de tres aspectes: l'ocorregut a la plaça de Sant Jaume, l'eufòria popular i el caràcter no revolucionari --en l'autèntic sentit de la paraula-- del canvi de règim.

La proclamació de la República

a) Els esdeveniments. La proclamació.

"Era el 14 d'abril. Dimarts. Al migdia uns homes investits amb una legitimitat democràtica que no dóna lloc a dubtes, s'adrecen a la plaça de Sant Jaume, disposats a fer quelcom. Exactament no saben el què: sembla que una revolució ha de tenir sempre un pla ben meditat; que els revolucionaris han d'estar atents a les darreres conseqüències. La nostra revolució no fou pas així. La forta injecció de les urnes tingué la virtut d'insensibilitzar-nos una mica a tots plegats. Afortunadament les urnes ens havien dit que hi havia un poble en peu. Per això, aquells homes que al migdia del 14 d'abril de l'any passat estigueren a la plaça de Sant Jaume, sense saber com es trobaren amb què havien fet una revolució autèntica: havien deslliurat un poble que dos dies abans, en la revolució de les candidatures a l'urna, prou que havia dit la seva d'una manera ben concreta."⁴

---

4. El 14 d'abril a la Generalitat. Com es proclamà la República catalana, "L'Opinió", núm. 270, 14.IV. 1932, p. 6.

L'activitat política del dia 13 acabà de matinada amb l'anul·lació del viatge dels representants d'Esquerra a Madrid i amb la retirada, davant la quietud ciutadana, del retén sol·licitat per Macià per tal de controlar la situació.

Poques hores després, la ciutat reprenia el seu ritme normal. L'especial calma d'aquella "normalitat" ciutadana fou descrita així:

"Barcelona despertaba el martes, 14 d'abril, con el mismo ritmo que los demás días. Avezado el espíritu del espectador a las conspiraciones folletinescas no se imagina las revoluciones sin un rosario de santo y señas pintorescos, unas sombras misteriosas que caminan acariciando las paredes y mirando a izquierda y derecha con el temor de los perseguidos, y unos grupos reunidos en las esquinas esperando el momento de avalanzarse sobre el enemigo... El martes, día 14, los obreros, los funcionarios, los empleados, dirigiéndose a su labor, pensando en sus asuntos particulares (...)." ⁵

El 14 d'abril existia, ja a tot l'Estat espanyol un buit de poder que, a Catalunya, per raó de la llunyania, era, potser, més notori al nivell concret de les altes esferes. L'ambient era tens, corrien rumors d'una reacció dictatorial per part dels elements més dretans de la cort amb el beneplàcit del propi rei, i era evident que la caiguda d'una monarquia plurisecular no anava a ésser cosa fàcil. La crisi estava plantejada. Tothom esperava esdeveniments, però ningú es creia en força suficient per a passar a l'ac-

---

5. F. Madrid: 14 de abril, novel·la reportatge, ps. 55-56.

ció.

Les autoritats, convençudes del caràcter plebiscitari de les eleccions, es manifestaren susceptibles davant la possibilitat d'una acció republicana. El governador civil, Márquez Caballero, va rebre cap al migdia els periodistes i comentà, impacient: "A ver si voy a ser yo el último gobernador que la Monarquía ha tenido en Barcelona."⁶ A l'Ajuntament, el batlle en funcions, Martínez Domingo --de la Lliga-- manifestà el seu desconcert de classe i de partit davant la situació. I, a la Diputació, Maluquer i Viladot, patrici liberal i catalanista, fou l'home més convençut de la imminència del canvi i de que qualsevol mena de resistència seria contraproductent --a les onze del matí donà ordres al comandant dels Mossos d'Esquadra, senyor de Bufalà, per tal de conservar la màxima discreció en el tracte amb el públic.⁷ Només el capità general Ignasi Despujol manifestà al seu ministre la seguretat de que una part de la guarnició de la "regió Militar el seguiria en el cas que fos necessària la defensa de les institucions monàrquiques.

I la policia, apostada als llocs tradicionals, es mostrava a l'expectativa. La força pública s'enfrontava, també, amb la manca d'ordres amb consciència de la seva incapacitat per a aturar un moviment "revolucionari" si no comptava amb el suport de l'Exèrcit i la Guàrdia Civil.

La Borda va baixar --segons "La Veu de Catalunya"--⁸ i la classe patronat, sense donar encara res per perdut, tenia la sensació que passarien coses... L'Església recomanava moderació i de forma directa no feia, encara, cap tipus de declaració. A la Universi-

---

6. "Solidaridad Obrera", 15.IV.1931, p.3.

7. J. Maluquer i Viladot: Una mica d'Història, p. 171.

8. "La Veu de Catalunya", dimarts 14.IV.1931, p. 14.

tat la politització era extraordinària, predominava la inquietud i ja, a primera hora, s'havia plantejat la possibilitat de manifestar-se a les Rambles.⁹ La classe obrera esperava... tot comentant en els tons habituals. La CNT no havia donat cap consigna especial i a les planes de "Solidaridad Obrera" es notaven contradiccions motivades per apreciacions de caràcter personal en la valoració dels fets. I per part del conglomerat electoral que havia resultat guanyador no existia, el 14 d'abril de matinada, cap mena d'iniciativa conjunta que manifestés l'existència d'un acord per a l'actuació immediata, és a dir, cap mena de projecte polític. Sembla que Macià en tenia un de propi --de típica inspiració Estat Català-- i que no va aconseguir o no va voler imposar-lo a la reunió del 13 a la nit, per l'eventualitat d'una lluita armada als carrers de Barcelona. En aquell moment, els homes de l'Esquerra Republicana de Catalunya, es manifestaren preocupats per la indecisió del Comitè Revolucionari madrileny i per la possibilitat que l'actuació de la massa obrera barcelonina --adscrita a la CNT-- resultés incontrolable. Existien, a més, indicis de cert tipus de reticències entre Lluís Companys i Francesc Macià. La Lliga havia definit l'Esquerra Republicana de Catalunya com un conglomerat reunit sota la bandera d'En Macià i (sembla voler dir "però") sota la direcció d'En Companys.¹⁰ I fins i tot s'ha apuntat l'existència de maniobres per allunyar de Barcelona a Lluís Companys, l'activista i l'home fonamentalment polític. El cert és que ambdós polítics eren els capdavaners de dues faccions ben definides des de la Conferència del mes de març.

---

9. "La Veu de Catalunya", dimarts, 14.IV.1931, p. 3.

10. "La Veu de Catalunya", id., p. 1.

En el terreny pràctic, l'Esquerra Catalana --com l'anomenava el propi Nacià-- va ésser un partit que va haver de configurar-se sobre la marxa, és a dir, tot solventant els problemes de la seva funció rectora de la societat i la política catalanes, en una conjuntura concreta: la de la "revolució antimonàrquica". El mateix Nacià havia manifestat que la seva labor al Consistori seria "revolucionària" comptant amb què, en el fons, el seu partit no deixava d'ésser un de gent d'ordre, en tant que representants típics d'una classe o de sectors socials ben determinants. Diversos factors donarien cos polític a aquest conglomerat inicial. Entre ells: l'incentiu de les realitzacions inajornables; la tàctica i, a la vegada, profunda convicció per part de Companys de que Nacià era el cap indiscutible ja que la seva força com a "home símbol" fou inigualable a Catalunya;¹¹ i, per últim, la necessitat experimentada per Nacià, donades les limitacions d'Estat Català, de buscar contactes i coalicions amb els polítics de la resta de l'organització i del país.

Des de l'any 1929, Francesc Nacià anava pensant en uns plans revolucionaris que giraven al voltant de la necessitat de ocupar Catalunya amb un exèrcit d'uns sis-cents homes ben armats i decidits. L'abril de 1931, la situació no deixava d'ésser ben diferent i les possibilitats ben migrades, a causa dels perills d'un possible armament de les masses obreres de la CNT i de l'actitud dels oficials republicans que esperaven decisions dels polítics. Aleshores, Nacià, trobant-se amb la difícil papereta d'un govern immediat, no va poder mantenir al cent per cent el caràcter de la

---

11. Los hombres del 14 de abril. D. Ll. Companys nos refiere su intervención en el acto de la proclamación, "La Noche", núm. 2033, 14.IV.1931, p. 4.

seva professió de fe separatista --tan recolzada amb actuacions i projectes. Aquesta nova posició de l'"Avi" per força havia de fer dubtar els més recalitrants dels seus partidaris, a la gent del "tot o res" que ja es veien postergats per sempre --aquest grup va ésser conduït des del començament per Casals, l'"Avi petit".

L'actitud d'En Macià no significà pas l'adopció d'una posició passiva. Cap a les deu del matí, els més destacats d'Estat Català rebren una nota firmada per Jaume Creus citant-los a les onze a la casa de Macià. Hi assistiren: Casals, Arrufat, Gassol, Puig i Ferrer, Creus, Otero, Aiguader... i Macià que anuncià la intenció irrevocable d'anar a una ràpida proclamació de la República.¹² Més tard, el mateix Macià declararia als periodistes de "La Noche" que venia madurant el projecte de proclamar la República catalana des del seu desterrament, i ultimant-lo d'ençà de la seva repatriació. I afegí:

"Por esto cuando llegó a mi casa la noticia de que Companys havia izado la bandera tricolor en el Ayuntamiento, no hice sino comprender que la ocasión había llegado por otro conducto distinto. En la reunión que celebráramos los hombres de Esquer- ra Catalana la noche anterior, nada habíamos acordado respecto a las determinaciones que podían tomarse, y por lo tanto no sospechaba que los hechos se precipitasen tan rápidamente. Así y todo, no me sorprendió tanto la nueva como para no dejar paso a la alegría que la misma me producía."¹³

---

12. Casals i Arrufat, Catalunya, poble dissortat

13. "La Noche" any IX, núm. 2033, dijous 14.IV.1931, p. 3.

Llavors, els assistents a la reunió posaren en pràctica la iniciativa d'En Macià. De forma cautelosa, pas per pas a fi de guanyar temps i fer-se a la idea del que anaven a fer, començaren a desfilar cap a l'Ajuntament. Anaven en un taxi i en el cotxe de Lluís Creus; a casa d'aquest darrer canviaren de nou impressions i decidiren donar una volta per la ciutat i comprovar l'abast de les mides preses per les autoritats. Anaren Rondes avall cap al Paral·lel i pel passeig de Colom, per tal de veure el moviment de la caserna de les Drassanes. Tot estava normal. Seguidament, van dirigir-se a la Via Laietana, a Jefatura on molt pocs policies prenién el sol a la porta. S'havien convençut que no existien precaucions especials. Més amunt de Jefatura, s'aturaren a casa d'En Bertran de Quintana i va ésser allí que reberen la notícia de que a l'Ajuntament s'acabava de proclamar la República.¹⁴

Una altra de les incògnites d'aquest matí del 14 d'abril és precisament l'activitat del màxim protagonista: Lluís Companys. Tant l'Esquerra com el mateix Companys --amb la idea de donar més sensació de conjunt que no pas la que va existir, en realitat-- manifestaren que l'actuació havia estat el fruit d'una actuació conjunta amb l'estreta col.laboració de tothom. El que alguns qualificaren com "el cop d'audàcia" de Companys va quedar soterrat per a posar de relleu el fet "revolucionari", la utilització conjunta del que anomenaren la "revolució popular democràtica".

---

14. En aquest punt, Casals i Arrufat (op. cit.) difereixen de la majoria de textos consultats. A l'interviu de "La Noche" (article citat) s'apunta que l'Avi va rebre la notícia a casa seva. El mateix Macià diu en l'article mencionat: "(...) Acudí al Ayuntamiento donde ya se habían reunido casi todos mis compañeros de revolución y, solamente, proclamé la República catalana." Casals i Arrufat semblen, doncs, interessats en presentar Estat Català com a un grup compacte i ben disposat a proclamar la República catalana i no com els "nou vinguts" que pel seu espanyolisme provat només van saber proclamar l'espanyola.

El mateix Lluís Companys en les seves respostes als periodistes de "La Noche" volgué descarregar-se de la responsabilitat personal de forma hàbil i política:

"--Al dia siguiente salí de casa mucho antes de la hora fijada para la entrevista. Me entretuve dando un paseo. Entré en una librería. Cuando me acercaba a la que hoy es plaza de la República, encontré a los señores Battestini y Aragay. Sería la una de la tarde. Corrían rumores de que iba a ser proclamado el régimen republicano en diferentes poblaciones y decidimos.

"--Decidió usted.

"--En periodismo se dice siempre 'nosotros' y siempre he sido periodista. Y decidimos proclamarla nosotros. Penetramos en el Ayuntamiento con este plan, un poco descabellado o prematuro tal vez, pero era la hora y nuestras ansias muy difíciles de contener."¹⁵

Així, el fet de la proclamació seria una gesta d'un partit del qual el cap indiscutible era Francesc Macià.

Les diferents versions, però, divergeixen a l'entorn de l'actuació de Companys el matí del 14 d'abril. Casals i Arrufat afirmen haver vist En Companys sortint de la porteria del carrer Villaroel, 75-79, en el moment en què el rellotge de Sant Josep Oriol tocava dos quarts d'una del migdia i dedueixen que deuria anar ràpidament a l'Ajuntament amb la idea prefixada de proclamar "arterament" la República.¹⁶

15, "La Noche", any IX, n. 2033, dijous 14.IV.1931.

16, Casals i Arrufat: Catalunya, poble dissortat

El prestigiós periodista José Gaya Picón afirma que Companys va sortir de casa seva "inquietado y preocupado", dirigint-se tot seguit cap a les Rambles. Allí va trobar l'Amadeu Aragay, a qui demanà que l'acompanyés a l'Ajuntament per comprovar quina era la situació. Pel camí decidiren anar a proclamar la República. Trobaren el famós caricaturista Ricard Opisso que els hi acompanyà.¹⁷

Ferran Soldevila, en detallada i bastant assolida crònica dels esdeveniments a la "Revista de Catalunya", afirma que a la reunió del dia 13 a la nit s'havia decidit que Lluís Companys anés l'endemà a l'Ajuntament amb els regidors guanyadors per veure com estava la situació.¹⁸ I en la mateixa versió abunden "Solidaridad Obrera" i "El Día Gráfico", dos diaris barcelonins que coincideixen, paraula per paraula, en la narració dels fets.¹⁹

Paco Madrid es reafirma en el dit pel periodista Gaya Picón i, amb la forma novel·lada característica de la seva obra, diu que Companys va sortir de casa seva sense objectiu prefixat. Podia escollir entre el domicili de Bertran de Quintana --on setmanes entera havia estat amagat-- o a la Llibreria Ariel, on acostumaven a reunir-se els del grup de "l'Opinió" i alguns d'Estat Català. Pel camí va coincidir amb l'Amadeu Aragay i a les seves preguntes Companys respongué: "▼-No sé... No sé... Pero creo que es el momento de actuar... Si no actuamos ahora perderemos la ocasión propicia (...). Lluís Companys tuvo un arranque al pasar frente a la misma Jefatura Superior de Policía: --¿Vamos a asaltar el Ayuntamiento y

-
17. J. Gaya Picón: La jornada històrica de Barcelona (Del centralisme a la autonomia pasando por unas horas de República catalana. Declaraciones de D. Francisco Maciá, p. 37.
18. La primera jornada, el cop d'audàcia, "Revista de Catalunya", tom XIV, núm. 65-70, maig 1931, pp. 387-444.
19. Vid. "Solidaridad Obrera", 14.IV.1931 i 15.IV.1931 (sencera) i "El Día Gráfico", 13.IV, 14.IV i 15.IV.1931.

proclamamos la República? --¡Vamos!, contestó Aragay." Pel Camí --continua-- troben l'esperit "inquieto y bohemio" de R. Opisso que veu l'aventura fàcil i divertida, i els acompanya. Tots tres, en arribar al pati de l'Ajuntament, es posaren a fer crits de ¡Visca la República!²⁰

El que queda clar és que Companys amb la seva audàcia marcà el pols revolucionari del moment i que ell mateix tenia consciència d'aquest fet. Les diferents versions tracten de valorar en termes de "disciplina de partit" l'actuació del líder republicà. Per això que, anant cap a l'edifici del Govern Civil el 14 al vespre, li preocupà perdre el prestigi guanyat amb la seva acció.²¹

Carles Pi i Sunyer afirma --en les seves Memòries-- que a la Federació de Filats i Teixits, el 14 a la tarda "... se sentían ciertos temores ante la incertidumbre del futuro".²² El que més se sentia era l'actitud de Lluís Companys, posseïdor de l'aureola de les seves actuacions obreristes com a advocat de la CNT. I continua Pi-Sunyer: "Más confianza tenían, aunque tampoco mucha, en Francisco Maciá, y aún con evidentes recelos".²³ Els esdeveniments mostrarien, però, que una cosa eren els sentiments dels grups vinculats a la política urbana i una altra el sentiment popular envers el que ja, a primeres hores de la tarda, era la màxima autoritat de Catalunya: Francesc Macià.

Mentrestant, al carrer i des de mig matí, s'anaren produint una sèrie de manifestacions que, de fet, empalmarien amb la

20. F. Madrid, op. cit, pp. 56-57.

21. Ossorio y Gallardo: Vida y sacrificio de Companys

22. Carles Pi i Sunyer, op. cit., p. 30

23. Carles Pi i Sunyer, op. cit., p. 30

proclamació de la República a la plaça de Sant Jaume. Després, i durant tota la tarda, la multitud omplí els carrers de Barcelona per a manifestar el sentiment d'eufòria popular per l'enderrocament del règim monàrquic. A Madrid, les manifestacions populars prengueren més envergadura per dos tipus de raons: les vacil·lacions del Comitè Revolucionari i perquè era a la capital de l'Estat on la pressió dels estaments monàrquics es deixaren sentir amb més força exaltant els ànims.

Cap a les onze del matí, un grup de joves --tres-cents, aproximadament--, organitzaren cridòries a les Rambles i desplegaren pancartes on es podia llegir: "Compleixi's la voluntat nacional. Visca la República." Rumors i comentaris, com el de la proclamació de la República a Saragossa, es multiplicaren. Al Pla de la Boqueria, un grup d'estudiants capitanejats per En Ros --un estudiant que "s'havia jugat la carrera per la revolució"-- fixava un drap que deia: "Visca la República".²⁴ Aquesta manifestació s'acabà, però, amb una petita càrrega dels guàrdies de seguretat que fins aleshores s'havien mantingut impassibles. I quan unes parelles a cavall seguien els manifestants en direcció a la plaça de Catalunya, la gent començà a cridar: "Visca la guàrdia republicana". La utilització de formes de captació de la força pública i de l'Exèrcit seria, ja, una constant de la jornada.²⁵

Cap a la una, el públic --cada vegada més nombrós-- omplia els voltants de la font de Canaletes i començà a marxar Rambles avall. Un grup nombrós va anar cap al Centre Republicà --adherit al bloc de l'Esquerra-- del carrer de la Portaferrissa. Un altre

---

24. Casals i Arrufat, op. cit.

25. La República triomfant, "La Publicitat", Any LIII, núm. 17687, dimecres 15.IV.1931, p. 1.

es va dirigir pels carrers del Cardenal Casañas i del Pi, cap a la plaça de la Cucurulla, realitzant una sorollosa pitada davant del Casal de la Lliga (començà a popularitzar-se el crit de "Visca Maccià, que és català. Mori Cambó, que és un cabró"). Al carrer de la Portaferriça, el capità García Miranda, Juan Alsamore i d'altres sortiren al balcó per a respondre a l'entusiasme popular, i exhortaren la multitud a dirigir-se a l'Ajuntament on els representants del poble estan a punt de fer-se càrrec del Consistori per a proclamar la República.²⁶ Els manifestants, encapçalats per una pancarta republicana, tornaren a les Rambles i pel carrer Ferran anaren fent cap a la plaça de Sant Jaume, que seria l'escenari dels fets.

b) La doble proclamació

A l'arribada del grup de Lluís Companys, la plaça de Sant Jaume presentava un aspecte normal.²⁷ Companys, Bertran de Quintana, Aragay... es varen dirigir cap al pati gòtic de l'Ajuntament preferint crits de Visca la República! i comunicant als representants de la premsa el que anaven a fer.²⁸ Sense deixar perdre un minut, un grup reduït --on destaquen Companys, Aragay, Bertran de Quintana, Santamaria-- pugen cap al despatx de l'alcalde i s'enfronten amb els porters que, veient l'ambient, els deixen passar de seguida. De forma ponderada, Martínez Domingo adverteix els intrusos que mai no s'oposarà a la voluntat popular però que no pot deixar l'alcaldia

26. Sembla afirmar la tesi que Lluís Companys havia passat abans pel Centre Republicà en busca d'ajuda.

27. Les fotografies, així ho demostren. Amadeu Hurtado afirma haver posseït un album fet pel repòrter Bragulí, molt "anomenat", op. cit. vol. II., p. 26.

28. F. Madrid, op. cit., p. 57 i E. Boix Melgosa, Ahora hace un año de la proclamación de la República en Barcelona, "La España Republicana", núm. 36, 14.IV.1932.

si no és per una ordre del Govern... Afegeix que la vara d'alcalde és sobre la taula a la seva disposició...²⁹ A continuació, Aragay prengué la vara tot dient a Companys: "Té, Lluís, ja ets alcalde."³⁰ Un dels primers actes de Companys com a alcalde republicà de Barcelona va ésser enviar un telegrama al Comitè Revolucionari de Madrid. El text, adreçat a Niceto Alcalá Zamora, deia:

"Esta mañana, a las doce, acompañado de los concejales electos, he requerido al alcalde accidental, señor Martínez Domingo, la entrega de la vara de alcalde y del cargo, lo que ha hecho, haciendo constar su protesta. Le saludo. Companys."³¹

Llavors, l'Aiguader, en Vachier, en Lluhí i Vallescà, l'Escofet, en Battestino, en Trabaí, en Campalans, en Giralt, en Xirau, en Ventalló, en Ventós, l'Ulled i en Casanovas es varen reunir al Saló de la Reina Victòria per a reconèixer a Lluís Companys com a nou batlle de Barcelona. Seguidament es procedí a la proclamació de la República des del Saló principal de l'Ajuntament.

"(...) Lluís Companys pasó entonces al balcón principal del Ayuntamiento, y ante seis 'chauffeurs', diez urbanos y algunos transeúntes que no sabían lo que ocurría, gritó: ¡Pueblo de Barcelona! Los hombres que triunfamos en las elecciones acabamos de apoderarnos del Ayuntamiento, y al hacerlo proclamamos

---

29. Amb petites variacions de detall, aquesta escena figura en qualsevol de la premsa diària del moment.

30. M. Ribé: Memorias de un funcionario, (tercera època), p. 244.

31. Proclamación de la República en Barcelona. Un telegrama al señor Alcalá Zamora, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6.

la República como el régimen que habíamos prometido al pueblo."³²

I va ésser hissada una bandera republicana, préstec d'un Centre Republicà que hi havia molt a prop de l'Ajuntament.³³ Aiguader va hissar, al pal que culmina l'edifici, una bandera catalana entre els aplaudiments del públic que ja començava a cridar visques a Catalunya republicana.³⁴

mentrestant, Francesc Macià es trobava a casa de Lluís Creus amb Aiguader, Martí Barrera --membre destacat de la CNT--, Otero, Tarradellas, Creus, Gassol, Casals i altres elements. Parlava de com, una vegada proclamada la República catalana, la plaça de Sant Jaume s'havia de convertir en el quarter general de les forces contràries a la monarquia, per tal d'arribar a una república federal... Quan arribà el seu gendre --el doctor Peyri-- dient que Companys acabava de proclamar la República i que, a l'Ajuntament, es requeria la presència de Macià³⁵

"(...) Ràpidament el grup s'escindeix i mentre un auto amb Macià a bord, es dirigeix pel Paral·lel, passeig de Colom i Via Laietana fins a l'alçada de la Caixa d'Estalvis, tot prestant especial atenció a l'aspecte de la caserna de les Drassa-

---

32. F. Madrid, op. cit., p. 58; i La proclamación de la República en Barcelona, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6.

33. M. Ribé, op. cit., ps. 247-248.

34. És de subratllar el fet que aquests foren els primers crits de la jornada amb caire nacionalista.

35. M. Viusà: Francesc Macià, President de Catalunya, ps. 72-73. Vid. p. 12, nota 17 d'aquest mateix capítol per a les diferències existents entre la versió de Viusà, la de Casals i Arrufat i la d'alguns diaris de l'època.

nes, la Capitania General i la "Jefatura de Policia", l'altre auto amb Jaume Creus i Martí Barrera, es dirigeix directament a la plaça de Sant Jaume per adonar-se del que passa. Quan hi arriben, veuen ja la bandera catalana al cim de l'edifici i la republicana al balcó, que és ple de gent."³⁶

En el moment en què Companys va proclamar la República des del balcó de l'Ajuntament, no hi havia pràcticament ningú a la plaça de Sant Jaume. Alguns passaven indiferents i d'altres marxaven esporuguits amb la seguretat que allò s'acabaria a trets. Un nombrós grup de manifestants s'acostava pel carrer Ferran i, quan Lluhí i Vallescà va fer la primera proclama, a la plaça hi havien entre tres-centes i cinc-centes persones. La proclama de Lluhí feia referència a la importància d'aquells moments i demanava ordre per a evitar que la multitud, manifestant-se violentament, destruís l'obra dels seus representants polítics. També waren parlar Companys i Giralt, el republicà radical. Les paraules de Companys foren: "Tingueu serenitat que la República sabrà representar a la majoria del poble. Visca Catalunya. Visca la República."³⁷ I Giralt, estenent-se una mica més, va dir:

"Catalans: Com us prometíem als mítings, hem vingut a aquesta casa a proclamar la República, i, aquí estem, i aquí proclamem la República per Catalunya i per Espanya. El Partit Republicà Radical té a gran honor l'aixecar la seva bandera republicana al costat de la bandera de Catalunya. Aquí tots som

---

36. M. Viusà, op. cit. p. 72.

37. Proclamación de la República en Barcelona, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6.

soldats servidors de la República, que en els moments de perill ens hem trobat junts."³⁸

Els visques i els aplaudiments acompanyaren aquests parlaments. La multitud cantava La Marsellesa, gràcies a la popularització que d'aquest himne republicà havien fet els Cors de Clavé. Aleshores, alguns dels joves arribats de les Rambles es dirigiren al palau de la Diputació, on causaren algunes destrosses en els símbols monàrquics més visibles. Precisament, abans de les dues de la tarda, va circular per la plaça de Sant Jaume el rumor que el rei havia designat els seus poders en mans del Comitè Revolucionari, però que el govern Aznar continuava la seva actuació normalment. El cert és que no se sabia pràcticament res del que passava a Madrid.³⁹

Macià arribà poc després i va ésser rebut a dalt de les escales que condueixen a la planta noble de l'Ajuntament, per Companys. S'abraçaren en silenci i es varen reunir amb els membres més destacats de l'Esquerra --Lluhí, Gassol, Aiguader... La reunió va ésser molt breu i el resultat no es faria esperar massa: ràpidament, sortiren al balcó i entre ovacions van fer uns breus parlaments.

En primer lloc, va parlar Lluís Companys, i encara duraven les ovacions quan Lluhí i Vallescà prengué la paraula. Després, parlaren Jesús Ullé --en nom de les Joventuts Republicanes i del Partit Radical-- i l'obrer Antonio González Fernández.⁴⁰ Finalment,

38. article citat, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6.

39. F. Soldevila, article citat, "Revista de Catalunya", p. 390.

40. Malgrat que en aquell moment els radicals manifestaren la seva joia, un any més tard, J. Ullé, en una entrevista a "La Noche" (18.IV.1932) reclamà la paternitat dels fets en tant que la proclamació fou possible gràcies a una propaganda portada durant

parlà Francesc Macià:

"Ciutadans: S'ha proclamat a Catalunya la República de l'Estat Català que, amb l'amor i la fraternitat que sempre ha tingut per tots aquells que en el seu pit alena l'ideal republicà, es proposa arribar a la Federació de les Repúbliques d'Espanya."⁴¹

Després, el que de fet ja era president de Catalunya, va voler fer-se càrrec del que havia d'ésser Palau presidencial, la Generalitat de Catalunya.⁴²

A la Diputació, el grup de Macià --Lluhí, Casanoves i d'altres-- va ignorar a les dues personalitats presents (el cap de cerimonial, Rubí, i el secretari de Presidència, Segarra). Van pujar tot seguit al balcó principal i Macià es dirigí als presents en els termes següents:

"En nom del poble he pres possessió del Govern de Catalunya. El poble ens ha donat el seu vot perquè governem la ciutat i jo, en nom de Catalunya, em faig càrrec del seu govern i us dic que aquí restem disposats a defensar les seves lli-

---

més de trenta anys pel partit radical com única força revolucionària amb organització apreciable. I, afirmà que va estar en complet desacord amb els amics d'En Macià perquè la República Catalana contradeïa el que s'havia pactat a Sant Sebastià. Vid. també, J. Gaya Picón, op. cit., cap. I; i: Ha sido proclamada la República, "El Día Gráfico", 15.IV.1931, p. 1.

41. A partir d'aquí, la imprecisió de les fonts consultades és total.

42. Com a fet curiós, hem de dir que l'Avi va entrar protegit per la nova Guàrdia republicana --Jaume Creus i Carrasco obrien la marxa-- i sota pali improvisat amb quatre vares i una bandera catalana. Mentre, els cants de La Marsellesa i els visques que no acabaven mai encoratjaven tothom. Veure Gaya Picón, op. cit.,

bertats. Espero que el poble sabrà fer el mateix. D'aquí no ens treuran sinó morts. També us dic que ens hem de fer dignes de la llibertat que acabem de reconquerir i espero que el poble sabrà, si cal, morir com nosaltres per defensar-la."⁴³

Un "sí"! unànime s'aixecà de la plaça. Llavors, va prendre la paraula, "per disposició del primer President de la República catalana, senyor Francesc Macià", Ventura Gassol:

"Poble de Catalunya: ha arribat l'hora d'enlairar la nostra senyera d'homes lliures. El Govern d'Espanya que res més fins ara que oprimir-nos i fer complir les seves disposicions per la violència, i que ens va treure la nostra senyera barrada... en lloc d'una posseiem dues: la de Catalunya i la de la Repú-

p. 73, i, La pequeña historia. Las anécdotas del 14 de abril, "La Noche", 14.IV.1931, p. 4.

43. F. Soldevila, op. cit., i, "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 6. Gaya Picón i "El Día Gráfico" --ja hem ressaltat abans de com coincidien-- transcriuen la versió següent:

"En nom del poble he pres possessió del Govern de Catalunya. Ja estic en el seu palau, en ell m'instal·lo provisionalment i en ell estaré per defensar els drets de la nostra terra. Espero que el poble sabrà defensar també, amb nosaltres, les seves llibertats. Jo no em mouré d'aquí i només podran treure-me'n mort. Ara, he d'acabar dient que no serien dignes d'aquestes llibertats si no sapiguessin conservar l'ordre i obeir les ordres que se us donin per nosaltres."

Alfons Masseras (La República catalana, p. 57) dona la versió següent de la proclamació:

"En nom del poble de Catalunya proclamo l'Estat Català, sota el règim d'una República catalana que lliurement i amb tota cordialitat anhela i demana als altres pobles germans d'Espanya llur col·laboració en la creació d'una federació de Pobles Ibèrics, oferint-los, pels mitjans que siguin, alliberar-los de la Monarquia borbònica. En aquest moment, fem arribar la nostra veu a tots els estats lliures del món, en nom de la llibertat, de la justícia i de la pau dels pobles."

blica. Seny, poble català, molt de seny que la victòria és nostra.

"Visca Catalunya!

"Visca la República!"⁴⁴

Llavors, Macià es va reunir amb els incondicionals --Aiguader, Ventura Gassol, Bertran de Quintana, etc.-- que estaven al palau, al despatx de la Comissió de Beneficència i Sanitat. Al cap de poca estona, es va presentar el president de la Diputació, Maluquer i Viladot. El neguit dels reunits i del mateix Maluquer era gran... Per part dels republicans, perquè d'aquell primer enfrontament amb una autoritat monàrquica, podien dependre moltes coses. I per part d'En Maluquer, perquè la seva posició era molt precària davant del Govern i davant dels republicans.⁴⁵

"El President de la República catalana, En Francesc Macià, (...) s'avançant al nostre encontre, trobant-se el senyor Macià i el President front a front, i, sense donar-se les mans, s'ha entaulat el següent diàleg:

"President: --Acabo d'assabentar-me del que ha passat aquí i vinc a protestar del fet que s'hagi entrat sense el meu con-

44. F. Soldevila, op. cit, p. 28. Com sempre, "El Día Gráfico" i Gaya Picón (op. cit, p. 37) donen una altra versió:

"(...) és necessari defensar la bandera perquè no es converteixi en un drap que només servís per cobrir les vergonyes nacionals. Estem aquí, en nom de la ciutat, que es tanca contra els Cèsars d'opereta, contra els llops i contra el rei."

45. Les coses eren, però, tan confuses que ni el mateix Maluquer tenia en aquell moment notícia de què Macià havia proclamat la República catalana des del balcó de la Diputació. Vid. Maluquer i Viladot, op. cit., ps. 179-180.

sentiment en aquesta casa de la qual sóc President, i us requereixo que immediatament l'abandoneu, puix que aquí manjo.

"Macià: --Nosaltres no marxarem; primer morts. A vós qui us va nomenar?

"President: --Em va designar el poder constituït, o sigui la Monarquia; però els meus companys van ratificar-me el nomenament.

"Macià: --La Monarquia ha caigut, i nosaltres, constituïts el Govern provisional de la República catalana, no reconeixem altre Govern que el nostre, i, per tant, som nosaltres qui us requerim perquè abandoneu aquesta casa.

"F. Macià va vacil·lar un moment, i, posant la mà dreta sobre l'espatlla esquerra del President el va acompanyar fins a la porta del despatx, tot dient:

"--Preneu-ho com a un acte de força."⁴⁶

I es va reemprendre la reunió que Maluquer havia interromput, ara ja amb major participació, i, aquesta vegada, a la Presidència del Palau. Cap a les cinc de la tarda, Macià va signar el Manifest oficial de la proclamació, en presència de la premsa acreditada al Palau. I un locutor de Ràdio Barcelona, entre les ovacions de la gentada, el va llegir pels altaveus instal·lats a la plaça. A les sis, Ràdio Barcelona va difondre la mencionada proclama.

---

⁴⁶. Maluquer i Viladot, op. cit., ps. 172 i 175-178.

L'actuació dels sectors populars. El 14 d'abril

Avantposem unes planes que fan referència a un dels trets menys coneguts del 14 d'abril, no tant per tal d'esgotar una temàtica que en les seves diferents facetes --polítiques, sociològiques, etc.-- restarà molt de temps oberta, sinó perquè inclou uns elements que influiran directament en el desenvolupament d'una sèrie de factors que van precipitar l'eclipsament polític d'En Jaume Bofill.

El poder popular el 14 d'abril

A Barcelona, i en els moments que seguiren a la proclamació del nou règim, van funcionar tres o quatre formes de poder que de forma simultània es van desenvolupar en el nivell que els era característic a cada un d'ells.

Primerament, el nou poder republicà encarnat en els representants polítics escollits pel poble a les urnes. Aquests, progressivament identificats amb la República, comptà durant el dia 14 amb la gestió de determinades autoritats monàrquiques que encara restaven als seus llocs. En segon lloc, una representació, cada vegada més limitada, del poder monàrquic, que com a vestigi de l'antic règim encara manté en dansa els republicans catalans (és el cas de Despujol) o de Márquez Caballero que, a la tarda, i davant la demanda d'alguns republicans, encara es nega a concedir la llibertat dels presos polítics i socials. En tercer lloc, el poder del Comitè Revolucionari de Madrid que, constituït com a Govern provisional de la segona República espanyola, volia fer-se escoltar a Catalunya. I per últim, el poder popular que amb les seves manifestacions d'eufòria corroborà els resultats de les eleccions municipals.

Una vegada proclamada la República, la interdependència de les accions dels sectors, que a Catalunya manifestaven la seva adhesió al nou règim, accelerà el procés de constitució d'aquest nou règim. Així, i a mida que els fets es generalitzaven, la intuïció "revolucionària" de polítics i manifestants es va anar concretant a diferents nivells d'actuació. Per una banda, les mides preses pel Govern republicà de Catalunya per tal de garantir l'ordre i la integritat de persones i propietats. I, per l'altra, l'actuació popular a les barriades i prop dels edificis oficials i dels centres neuràlgics de la vida ciutadana. La gent s'estava al carrer per a celebrar-ho i, el que és més important, sancionar amb la seva presència el canvi de règim. Així, es donà carta de realitat a una voluntat sociopolítica progressivament configurada des de la caiguda d'En Primo de Rivera. És en aquest sentit, doncs, en el que l'editorial de "La Publicitat" deia, entre altres coses: "(...) Tots hem contribuït a la resurrecció liberal que presenciem; la República és l'obra ciutadana (...); severitat per als que pretenguin entelar el resplendor puríssim d'aquest dia".⁴⁷

a) El centre de la ciutat i les barriades

Les primeres manifestacions que tingueren lloc el 14 d'abril foren protagonitzades pels sectors més polititzats de la societat barcelonina: estudiants, republicans compromesos... Al migdia, nuclis reduïts crearen un ambient que, recollint les aspiracions d'extensos sectors de la societat, actuà com a avançada popular d'unes demandes que, al llarg del dia, s'anirien generalitzant per tota la ciutat.

---

47. Un dia històric: 14 d'abril de 1931, "La Publicitat", 15.IV.1931 p. 1. i Ll. Capdevila: Història del 14 d'abril, "L'Esquella de

Els passavolants que, per casualitat, presenciaren la proclamació de Companys, varen fer córrer la nova entre els grups de manifestants. La gent enviava l'encàrrec a casa, avisava els amics... Cap a dos quarts de tres, EAJ 1, Ràdio Barcelona, va difondre un breu comunicat donant compte de la proclamació de la República catalana.⁴⁸

A primeres hores de la tarda, totes les barriades de Barcelona i, especialment, les obreres, estaven ja molt animades. Es formaven manifestacions que, portant banderes republicanes, donaven visques a la República i cantaven La Marsellesa --alguns autors assenyalen l'extraordinària participació de joves i, molt especialment, de noies i dones.⁴⁹

A les barriades, els centres, ateneus i orfeons --que encara que no sobrepassaven, en la majoria de casos, la cinquantena de nois-- havien afavorit l'ambient republicà, català i obrerista que va col.laborar en l'estructuració de les forces antimonàrquiques després de la caiguda de Primo de Rivera; el 14 d'abril, varen col.laborar activament en la proclamació de la República.⁵⁰ El districte cinquè, de provada tradició en el camp de l'activisme polític, fou el primer en aquesta sèrie de proclamacions. Cap a les dues del

la Torratxa", Barcelona, 17.IV.1931, p. 243. I, en el mateix sentit, A. Masseras: La República catalana, p. 58

48. J.M. Planes: 14 d'abril. Dietari d'un ciutadà, "Mirador", 16.IV.1931, p. 2., i F. Madrid, op. cit., p. 63.

49. Joventuts d'Unió Republicana i Joventut d'Esquerra Republicana de Catalunya, Llibre de la República (6è aniv., 1931-1937), p. 45; i Gaya Picón, op. cit.; Isabel Alegre: A les dones del districte Vè, "Butlletí del Centre Republicà Català del Districte Vè", abril 1932.

50. Vull fer constar aquí les valuoses indicacions d'Enric Lluch en el referent al caràcter de les barriades barcelonines l'any 1931. Es trobaven molt més diferenciades dintre el conjunt ciutadà per diferents tipus de raons: aïllament físic, autosuficiència en les necessitats quotidianes --no burocràtica--, etc...

migdia "la bandera nacional" va ésser hissada al balcó principal del Centre Republicà i seguidament els membres de la Directiva es reuniren per a estructurar la tasca revolucionària i la defensa del Districte. A les Corts, també quedà proclamada la República a primera hora de la tarda. Igualment a Sants on els obrers plegaren d'hora per adherir-se unànimement al nou règim --l'Orfeó de Sants s'adherí també, ràpidament, a la nova situació. A Sants i Sant Andreu, uns Comitès republicans varen prendre la direcció de les respectives barriades. A Hostafrancs, Mateo Ruiz Porlán, regidor electe, es va presentar a l'alcaldia del barri i hissà la bandera republicana al balcó principal de l'edifici. Va fer un curt discurs recomanant ordre i "gran amor a la naixent república". Seguidament, va col·locar els retrats de Fermín Galán i García Hernández al saló principal de la Tinença d'Alcaldia. Després, Emiliano Iglesias, ex-diputat a Corts, prengué la paraula.⁵¹

b) Els centres oficials

Cap a les tres de la tarda, un grup nombrós es va estacionar a la plaça d'Antonio López, davant la central de Correus i Telègrafs i una delegació entrà a l'edifici portant la bandera republicana que va ésser hissada al terrat. Després de les ovacions i discursos "de rigor", un funcionari va posar-se al front del servei i va controlar directament l'expedició de telegrams. Les adhesions del cos de comunicacions de tot Catalunya varen arribar massivament des de primera hora. I, cap a les quatre de la tarda, Artemi Aiguader i Miró va prendre possessió de la seva direcció.

---

51. J. Pons: Dades glorioses "Butlletí del Centre Republicà Català del Districte Vè", Barcelona, abril 1932, ps. 4-6; "Butlletí de les Joventuts de les Corts", núm. 22, Barcelona, maig 1931, p. 202; Comitès a Sants i Sant Andreu "La Veu de Catalunya", 15.IV.1931 (ed. vespre) i República "Butlletí de l'Orfeó de Sants", maig-juny, 1931, p. 1.

A Telègrafs varen ésser els membres del Comitè de la mateixa Central els que varen prendre possessió de la Jefatura de Telègrafs sota la iniciativa d'En Ricard Escrig --destacat cenetista que ja havia sobresortit en la preparació dels complots antimònarcics de l'any 1930.⁵²

A Telèfons, la multitud estacionada a la plaça de Catalunya impedia qualsevol mena d'acte "contrarevolucionari". A la tarda, el poder republicà hi delegà En Miralles Pi i En Josep Joan Collado com als seus representants a la mencionada central.

A la Jefatura de Policia, el traspàs de poders es va realitzar, amb tot el comediment a primeres hores de la nit. En Rufi Sanchas, Cap superior de Policia, va lliurar el comanament al Comissari General de Vigilància Adolfo de Miquel. D'acord amb el Governador Civil de la província, el nou Cap Superior cursà ordres encaminades a protegir per tots els mitjans la propietat privada i la integritat física de les persones.⁵³

A la universitat, la gent estacionada a la plaça destacà una comissió d'estudiants --de la Secció Universitària d'Acció Catalana Republicana-- que varen hissar la bandera catalana al pal més alt de l'antic edifici.

c) Les organitzacions obreres i estudiantines

Des de les primeres hores de la tarda, Antoni Maria Sbert, president de la FUEH, va estar al Palau de la Generalitat. En l'entrevista celebrada amb En Macià es va posar a disposició del nou règim. La FUEH havia reconegut en els seus estatuts l'estat federal i per tant, la iniciativa presa era la plasmació de les aspiracions

52. "Solidaridad Obrera", 15.IV.1931, p. 2.

53. "La Vanguardia", 15.IV.1931, p. 8.

de sectors estudiantins molt nombrosos. Seguidament, la FUEH publicà una declaració que incloïa una recomanació d'ordre car els "aldarulls que mantenen el desordre posen en perill la vida de la República".⁵⁴

La Confederació Regional del Treball de Catalunya --central hegemònica entre el proletariat català-- es mantingueren a l'expectativa durant tot el dia 14. Fins ben avançada la nit, el sentiment de joia pels esdeveniments no aconseguí fer oblidar la importància de la posició de les autoritats --que, en definitiva, depenien del desenvolupament dels fets a Madrid. Quan a Madrid la situació fou prou clara, els dirigents cenetistes no oblidaren que la nova situació catalana, encara que no era revolucionària, era en part fruit del seu acostament vers els nacionalistes catalans. Junts havien lluitat i conspirat contra el règim alfonsí.⁵⁵ Mentrestant, i durant el dia 14, alguns Sindicats Únics --entre ells el del ram de la Fusta-- anuncià la vaga general per tal de precipitar la llibertat dels presos polítics i socials. També, des del primer moment, circulà per les barriades un pamflet decretant la vaga general per al dia 15, i les parets aparegueren plenes de pasquins que, firmats pel Comitè Regional català i per la Federació Local barcelonina, eren una crida al poble català per a defensar el nou règim.⁵⁶

---

54. Nota de la delegació consular de la FUEH, "La Publicitat", 15. IV. 1931, p. 2.

55. Editorial "Solidaridad Obrera", 15.IV.1931, p. 1. Vid., també, B. Pou i J.R. Magriñà: Un año de conspiración (antes de la República) ps. 299 i ss.; S. Tavera i E. Velay ~~de~~ Cal, Deseembre de 1930, Catalunya i el darrer aixecament contra la Monarquia "Arreu", desembre 1976, ps. 41-45 i Conversa amb un líder cenetista català, Sebastià Clarà, (treball inèdit).

56. J. Brademer: Anarcosindicalismo y Revolución en España (1930-1937), p. 58.

Des dels balcons de la plaça de Sant Jaume, els republicans catalans demanaven d'una forma continuada calma i ordre. Aragay va assenyalar que a Montjuïc havia estat hissada la bandera --unes salves havien anunciat el fet--; el capità García Miranda va demanar calma, ordre i la col.laboració de tothom: el poble havia de constituir-se en Jove Guàrdia de la República. Giralt va demanar també el màxim d'esforç per tal de conservar l'ordre car la qüestió dels presos estava resolta i el seu alliberament era tan sols qüestió d'hores. Carrasco i Formiguera va encoratjar tots els presents a la defensa de la República.

La plana major de l'Esquerra Republicana de Catalunya es repartia entre els edificis de la Generalitat i l'Ajuntament. La seva tasca tenia aleshores una finalitat ben concreta: sancionar les demandes populars dintre el que el règim caigut ofereix amb la seva preocupació per fer el canvi amb el màxim de legalitat. Per això, la seva actuació al llarg de tota la jornada, és la fita que dona legisladora del procés revolucionari antimonàrquic.

R. Campalans, en proposició secundada pel comissari Polo, va decidir mobilitzar i responsabilitzar oficiosament --per mitjà d'una comunicació verbal emanada de la nova presidència-- a tots els centres de barriada de tendència més o menys republicana, perquè, amb la seva autoritat "real" controlin a la multitud evitant tota mena de desordre --assalts, lladrocini, revenja, etc.

Després, cap al tard, es formà la Guàrdia Civil composta pels joves d'Estat Català, de Palestra i d'antigues entitats catalanistes, per obrers, per estudiants, per periodistes, que es disposaven a defensar el nou règim.⁵⁷

---

57. El 14 d'abril a la Generalitat. Com es proclama la República Catalana. "L'Opinió", 14.IV.1931, p. 6.

En Jaume Bofill davant el catorze d'abril

Per retornar al fil concret del nostre treball, veiem, a continuació, en quins termes va valorar En Jaume Bofill el fet i les circumstàncies de la proclamació del 14 d'abril a Barcelona i a Catalunya. A Una política catalanista, o sigui entre 1932 i 1933, En Jaume Bofill parla de la proclamació de la República en els següents termes:

"El 14 d'abril Barcelona s'anticipà a Madrid: fou proclamada la República catalana. La vara d'Alcalde passava a mans d'un republicà històric i cordial, que poc després n'era separat pels seus. Cal, tot passant, fer-li la justícia d'aplaudir-le com el veritable iniciador del cop que reeixí. La vara de governador era detentada, com un plagi, per unes mans forasteres, que l'hagueren de deixar ob tutto collo. Però a la Generalitat hi compareixia pocs moments després el senyor Francesc Macià, i el Primer President de la Catalunya alliberada fou per a tothom una fermaça d'orientació nacional i d'endegament dels naturals histerismes de la plebs. Proclamada ho-res després la República espanyola, trametia el ministre de Justícia senyor Fernando de los Ríos al palau de la Generalitat. La República catalana deixava d'existir. El residu, sota l'etiqueta gloriosa de "Generalitat" s'esbravà en el moment germinal, en les mans dels ex-separatistes que la regien dictatorialment." I, més endavant, continua: "Mentre en el Partit Catalanista Republicà l'atuïment d'uns i la desesperació d'altres cohibia la serenitat dels més addictes, pels carrers i places de Barcelona començaren a circular colles de vaillets

que amb to de bullanga vuitcentista anaven cantant a cor: '--Visca Macià! Mori Cambó!--' reduint bàrbarament a bisílab el cognom de l'honorable senyor President. Crec que aquell detall fou dels més reveladors d'aquelles jornades plebees, tan contradictòries aparentment, en el fons tan semblants pel seu provincianisme, d'aquelles 'reials jornades' barcelonines que havia comentat el poeta Joan Maragall. Aquella cantarella fou la intenció política més aguda que aflorà aquells dies en l'anonimat dels instints i del subconscient. En el 'mori' s'hi esbravava una grollera injustícia --la de l'insult-- contra un dels polítics catalans que havien fressat els camins de l'autonomia que aleshores començava a triomfar. Aquella injustícia era també un acatament: menys càndid que l'insult hauria estat l'oblit o l'omissió. Però el que més em frapà d'aquella cantarella col·lectiva fou la manca de sentit polític dels que l'insuflaren als vociferadors maquinals. Els 'moris' poden no tenir precedents; sempre solen deixar rèpliques. Valer-se'n és jugar un ganivet de doble full. Altrament, no costa de veure que, si la figura política del senyor Cambó pot reviure i pot sobreure independentment de la del senyor Macià, en canvi, l'existència i la pervivència d'una idolatria morionesca implica automàticament el retorn i la creixença del prestigi Cambó (...).⁵⁸

Primerament ens interessa fer esment del fet que no tenim notícia que En Bofill escrivís res en els dies propers que van seguir els esdeveniments. En no tenir cap càrrec ni cap tasca d'ina-

---

58. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. ps. 78-80

jornable importància en aquests primers moments republicans, ens inclinem a considerar que el seu silenci és fruit de l'impacte profund que li va produir la dinàmica dels esdeveniments. És per això que hem de considerar que el text transcrit més amunt no és una impressió del primer moment, sinó, tot el contrari, filtrat pel temps i les experiències posteriors, és la síntesi valorativa del que considerem trets fonamentals d'uns esdeveniments també fonamentals.

Recollim, doncs, d'aquest text d'En Bofill els seus aspectes fonamentals. Les línies escrites amb una força i intensitat més grans són les que fan referència a l'impacte que li produeix el "Visca Macià! - Mori Cambó!", inacceptable i incompreensible des de la seva postura d'intel·lectualitzant i historicista. Però si el parlar de la vigència d'En Cambó, a pesar i per sobre d'En Macià i malgrat la seva derrota electoral, representa un raonament impossible de destriar en el moment dels fets, sí que hi ha entre ratlles impressions recollides sobre la marxa prou interessants per a tenir en compte. El fet essencial és que En Bofill no tolera que el 14 d'abril signifiqui una alternativa sense la possibilitat d'una tercera matisació. Subsidiari d'això hi ha el fet de què precisament sigui el poble que impulsi aquesta alternativa, que quasi la imposi condicionant-ne la direcció futura i anul·lant l'acció --potser millor l'acció exclusiva, d'élite-- dels qui tradicionalment havien gestionat la progressió catalanista. Encara que pel 1931 ningú no qüestionà el republicanisme d'En Bofill, ell s'aplica com a cosa personal aquest "mori Cambó" de significació política tan gran. Els "histerismes de la plebs" que destaca el text d'En Bofill, de forma similar al cert menyspreu d'un Amadeu Hurtado cap a la inconsciència del to festiu de les masses, amaga una més gran o menor alarma respecte aquesta mobilització popular que és la culminació

ció d'un moviment ciutadà creixent des de començament de 1930.

En un altre ordre de coses hi ha el polèmic fet derivat del pas de República catalana a Generalitat de Catalunya el dia 17 d'abril; en aquest sentit, i en la mesura que això va significar una renúncia, En Bofill fa responsables d'aquesta "desafortunada transacció" als "ex-separatistes que la regien dictatorialment", Macià a part, evidentment, ja que el considera com l'home que ha donat sentit a tot el moment. Com havia fet un Rovira i Virgili respecte a En Prat de la Riba, En Bofill, com tants altres, començarà a fer una interessant diferenciació entre el "Macià president i el Macià polític, el Macià cap de partit al qui es contesta des de l'inici. Més interessant, però, que aquesta apreciació sobre En Francesc Macià, trobem la positiva valoració que fa En Bofill d'En Lluís Companys, home tan controvertit en la posterior consideració burgesa, al qui reconeix el valor del "cop d'audàcia" republicà i la seva personal conseqüència com a republicà històric. És la valoració d'un talent polític.

A la manera d'En F. Maspons i Anglasesell, valora i sospesa En Bofill el fet genuí de la proclamació de les "dues Repúbliques", assegurant que la proclamació de la catalana té una primordial i "revolucionària" importància: "Se'n parlarà més en la nostra història" prediu al respecte En Jaume Bofill. A partir d'aquesta consideració i de la primordial coexistència de sobiranes oberta pel 14 d'abril, En Bofill accepta la renúncia tàctica que significa el canvi d'Estat català a Generalitat de Catalunya, prova de bona voluntat que ha de llimar susceptibilitats castelleses i que, a Catalunya, avala el prestigi d'En Francesc Macià. No obstant, recordarà també En Bofill, ni el 1873 Castella va respectar cap tipus de co-sobirania real i que el 17 d'abril de 1931 "la germana, gran per bé

que pòstuma, s'apressà a comparèixer a Barcelona i a recptar de la germana, petita per bé que primerenca, que es desrepublicanitzés, i que, a canvi de dir-se 'Generalitat', s'avingués a restar una especialitat local".⁵⁹

Fins aquí hem trobar En Bofill identificat amb el fet que Catalunya --el poble català fent costat als seus líders polítics-- és la que s'ha separat de la Monarquia, independentment del que succeís a la resta d'Espanya; en conseqüència, a Catalunya, l'Estat català i l'Estat republicà són una mateixa cosa: la coacció que malmet o retalla qualsevol d'aquestes dues atribucions en profit del centre, significa una perillosa "desrepublicanització". Però, inicialment, En Bofill valora per sobre el canvi de règim i li atribueix l'avenç general, el "guany en liberalisme" i el "guany en democràcia" que beneficia tothom, tant com a ciutadà, com en el pla privatiu com a catalans. Així, en principi, En Bofill creu que els decrets corresponents de Madrid i Barcelona dels mesos d'abril i maig no malmeten fonamentalment ni la nova situació de co-sobirania, ni fan preveure una desvirtuació de l'esperit del Pacte de Sant Sebastià. Però la cosa canviarà radicalment en iniciar-se la discussió de la Constitució i, sobretot, després de la seva promulgació el desembre de 1931. A partir d'aquí En Jaume Bofill és ja un polític d'oposició i si bé el 14 d'abril manté el seu significat inicial (i fins i tot el concreta) ja que és un polític d'oposició catalana i dintre el sistema republicà, el seu antirepublicanisme socialista li fa modificar la concepció dels fets del dia 17 d'abril.

Per a En Jaume Bofill el cessarisme imperialista i assi-

---

59. Jaume Bofill: 1714-1931, "La Publicitat", 14.IV.1932, p. 1.

milista de Castella s'havia deixat sentir en la vinguda dels ministres centrals a Barcelona. El seu intent de desrepublicanitzar Catalunya, significa un intent de reproduir el Decret de Nova Planta i, tant els comentaris al seu retorn a Madrid, com l'actuació subsequent, semblen der var-se d'un nou i perillósísim "Habiendo pacificado mis armas...". En Jaume Bofill retreurà que Catalunya havia pogut arribar a tenir capacitat d'odi i a recordar prou com per "tombar" la Monarquia i que ara se la posa en situació d'haver de fer el mateix amb una "modalitat republicana" menys poderosa que la plurisecular institució monàrquica. És curiós veure com En Bofill escriu i actua molt al voltant del 14 d'abril de 1932 i no precisament en un sentit nostàlgic, sinó, tot al contrari, intentant fer ressuscitar l'esperit real de la República Catalana de l'abril de 1931 com a força d'oposició a la desvirtuació que creu veure en la progressió d'una República integral qualificada de federable. L'article ja citat, 1714-1931, ressalta ja al final que Catalunya, l'abril de 1931 havia celebrat una "joia nacional no facturada des de Madrid", una "passió vital d'ésser i de produir-nos libèrrimament". Per a En Jaume Bofill el 14 d'abril se li presenta com el dia de l'ensorrada del "cessarisme assimilista" que ell continua articulant en el que parodià Felip V i que epiloga una dinastia de "reyes catòlicos", segons precisa. L'acabament d'aquest article és decisiu: "El 14 d'abril és una cancel.lació de l'11 de setembre." No hi ha dubte que En Bofill vol recuperar la data com a símbol per al combat, la imminència del qual agreuja la desgraciada circumstància d'haver hagut d'existir una "minoria parlamentària catalana" que fa reemprendre la història, que impossibilita --i anem seguint a En Jaume Bofill-- el que els catalans sentin plenament la República "com a nostra".

En relació a la commemoració d'aquest primer aniversari de la República trobem, a més de l'article ja citat,⁶⁰ una relativament intensa campanya oratòria, reflex indicatiu del sentit d'oposició que s'està concretant En Bofill i que indicàvem més amunt. Cal recordar altre cop, però, que aquest sentit d'oposició es mou perfectament dintre les coordenades republicanes; de manera explícita En Bofill condemna per il·lícit el combat contra una República que, en ésser democràtica, és igualment accessible a tothom.

La primera intervenció a què fèiem referència és la que protagonitza en el transcurs d'un programa commemoratiu retransmès per Ràdio Associació. No cal dir que En Jaume Bofill es va preparar aquesta intervenció amb la seva característica meticulositat; tres guions i unes notes prèvies ho proven sobrerament.⁶¹ I no cal dir, tampoc, que el seu caràcter ètic i intel·lectual sobresurt altre cop en una intervenció en la que, lluny de caure en l'anecdotesisme fàcil, valora la trajectòria republicana partint de la fonamental importància i de la pròpia existència, encara que efímera --recordem, però, que d'aquí en fa sortir, precisament, una de les causes de la seva pervivència--, de la República catalana. Els esforços, sacrificis i esperances es concreten --precisarà l'orador-- en els que es fan i s'han tingut respecte el 14 d'abril. No acabat de discutir i de promulgar l'Estatut, En Bofill encara postula la vigència de "les Espanyes", la república com a "patrimoni de tots", així com el que s'ha de mantenir l'esperança en l'acció i la força del doble legat de la dictadura; el règim d'En Primo de Rivera, i en això l'aprecia-

60. Citem, també, Jaume Bofill: Per Catalunya i, per tant, per la República, "Altaveu" (Ripoll), 31, 14.IV.1932, ps. 4-5.

61. Vid. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits (6), Subg. Oratòria (1).

ció d'En Jaume Bofill presenta un notable sentit de la perspectiva, va consagrar l'imperi del catalanisme a Catalunya i va estendre la idea de l'autonomia de Catalunya per tot Espanya.

L'aprofitament d'aquesta colla se factors, part essencial i acabament de la seva intervenció radiofònica, es convertirà, a més, en la idea central de les altres dues intervencions oratòries realitzades per En Bofill aquest 14 d'abril de 1932, de forma successiva, a Igualada i a Tàrraga.⁶² Catalunya es va acostar --com l'home a qui li ha tocat la "rifa", exemple significatiu en Bofill-- amb el canvi republicà; es va sentir satisfeta i, en concordància, no exigeix segons la força adquirida el 14 d'abril, no especula amb el fet real de que Catalunya té la clau (sempre segons l'apreciació d'En Bofill) de la República. Ni la ponència de l'Estatut hauria de poder coartar perspectives tan essencials com la futura i previsible possibilitat de crear la "Gran Catalunya" com a nucli impulsor i vertebrador de la futura vida cultural i política "d'Ibèria", ni, per altra banda, la Generalitat hauria d'acceptar les propostes madrilenyes abans de sotmetre-les a un "re-estudi", idea, aquesta, que, a més, propugna indirectament la revitalització de la Diputació Provisional i la creació de les Comissions pertinents, reflex d'una concepció bofilliana del polític de govern.

Concretament a la conferència feta a Igualada⁶³ En Jaume Bofill acusa a la minoria parlamentària catalana de no haver pressionat a l'hora de discutir i redactar la Constitució, ni en la discussió en curs de l'Estatut, acusacions aquestes que sintetitza

62. Per als guions d'aquests dos parlaments, vid.: Arxiu particular J. Bofill, Secció Manuscrits (6), Subg. Oratòria (1).

63. Conferència feta al Centre Catalanista Republicà que presideix Martomeu Torné.

en el fet de que els parlamentaris no han aportat realment un "pensament català" genuí, ni han comprès que "la sobirania s'obté exercint-la". En el parlament fet a Tàrrrega, intervenció que, segons precisa el guió en nota al marge, està feta "entre convençuts", En Bofill completa els raonaments anteriors dient que han de mirar que el Partit Catalanista Republicà s'arribi a convertir en la clau de la política catalanista, perquè així pugui produir la doctrina i l'impuls hegemònics que confereixin a l'actuació al centre la força, cohesió i catalanitat pertinents. Vella idea d'En Jaume Bofill aquesta, per la que s'ha de produir una especialització en la política catalana, segons la qual el polític reduït a l'àmbit intern, representi la puresa ideològica i l'inspirador doctrinal de l'"especialista" en l'actuació madrilenya, complementant-se, doncs, els dos en l'ambivalència tradicional --"Catalunya endins" - "Catalunya enfora"-- de la política catalana i catalana.

Per sobre de tot, però, i arran d'aquest primer aniversari, En Jaume Bofill es declara republicà, precisant, a més, que els de la dreta no es saben avenir de la seva postura i que, els de la seva esquerra, no se l'acaben de creure del tot. En procés encara de discussió de l'Estatut, encara en període constituent, En Bofill creu d'una total inconveniència l'atacar el nou règim ja que, per sobre els lògics excessos inicials (de "xarbotada", en diu), de la República, se n'ha de valorar la seva potencialitat. A més, existeixen molts perills, de dreta i esquerra, que fan perillar la concepció liberal que En Bofill té de la República. Al respecte, i en notes no titulades que hem de situar també a l'abril de 1932, precisarà que, "encara no podem celebrar la implantació de la República com una simple efemèride gloriosa; encara hem de celebrar-la amb

preocupació republicana".⁶⁴ Poc abans, i actuant com a catalanista republicà, En Bofill havia propugnat el renaixement de la Solidaritat com a conducte de gestió de Catalunya en el marc de l'altra República.

Però el republicanisme d'En Bofill, tan llunyà com tàctic, continua esant en funció de les seves dues característiques o dimensions fonamentals, complementàries una de l'altra i en funció ambdues del ja rar liberalisme que representa. Per una banda, En Bofill és un polític de "Catalunya endins", que ha deixat fixada la seva doctrina política a nivell peninsular a l'Altra Concòrdia. Des d'aquesta òptica, el 14 d'abril català el posa en funció de la resolució de l'etern problema de la forma de l'Estat espanyol, però valorant amb perspectiva aquesta problemàtica, en la concreció l'any 1919 d'una lluita en la que, en la seva dimensió peninsular, per a ell hi destacarà sempre En Francesc Cambó. I Acció Catalana, la qual, en canalitzar l'estructura més moderna del catalanisme, havia fonamentat i dinamitzat una doctrina, havia estat part essencial amb els "revolucionaris" del centre i, contrarestant un separatisme contraproduent, disposava del cos ideològic genuïnament republicà i tècnic, imprescindible per a gestionar la potència intrínseca de Catalunya en el nou període. És per això que En Bofill, contra un 14 d'abril que veu aconduït dictatorialment pels "ex-separatistes" inclosos a l'Esquerra Republicana, avantposa "la diada democràticament decisiva i gloriosa feu la de les eleccions municipals", jornada en què "el poble es girà de cara a la República i a l'Autonomia imminents i no es preocupà de la Monarquia ni de la seva fugida".

---

64. Jaume Bofill: Notes no titulades en motiu del 1r. aniversari de la República (abril 1932) 4 quartilles manuscrites R². Arxiu particular J. Bofill, Secció Manuscrits (6) Subg. Política-Cat. (31).

Però en la mesura en què En Bofill busca ja, amb tota la seva perspectiva històrica i amb la preocupació dels orígens, els trets essencials del nou règim, entrem ja de ple en un altre període. En Bofill es manté fidel a la seva elitista condició d'home de govern, format en l'escola de Prat de la Riba, i representant màxim d'aquests "servidors públics" que, a pesar de supeditar-se al projecte burgès de govern, han demostrat la seva autonomia sectorial amb una actuació, evolució i teorització sempre per endavant de la pretesa o simplement seguida per la pròpia burgesia. La primera actuació de l'Esquerra Republicana vindria a significar quasi bé l'escarni del carisme i el més íntim convenciment d'un Bofill i Matas. Els homes de l'Esquerra, avantposant idees, o millor idealismes, als precedents i a les tècniques que de forma interpartidista han assolit el pes específic amb què pot comptar Catalunya per a qualsevulla negociació. Dels esdeveniments que es desprenen del 14 d'abril, En Bofill podrà treure'n la lliçó de que: "no basta la vida activa; cal, també, la contemplativa o espiritual. El poble català suporta secularment paràsits de l'economia i de la burocràcia; si ara tornem a ésser provincians d'Espanya, seríem nosaltres els paràsits d'una cultura forastera."⁶⁵

---

65. Idem, p. 2.

EN JAUME BOFILL DAVANT LA REPÚBLICA

Ja han quedat fixades bona part de les línies del refredament del protagonisme d'En Jaume Bofill, en considerar la valoració que fa dels esdeveniments del 14 d'abril, ja que ens havíem vist obligats a sortir del marc cronològic concret, com a mínim, per buscar el testimoni expressat en el primer aniversari de la proclamació, moment que, com indicàvem, coincideix amb l'inici de l'abandó definitiu d'En Jaume Bofill de l'adhesió al republicanisme oficial que està conduint la república amb la seva política.

En molt bona part aquest desmarcament d'En Bofill coincideix amb el triomf i la consolidació del 14 d'abril i, sobretot, amb la direcció que pren des del començament, sota la conducció d'En Francesc Macià i de l'Esquerra. Segons el testimoni de l'Amadeu Hurtado, aquest va haver d'avaluar als "joves" de l'Esquerra Republicana davant la incredulitat madrilenya respecte la seva solvència; i en el moment inicial republicà, les reserves de l'equip Alcalá Zamora no provenen d'una prevenció únicament dretana i assimilista, sinó de la consideració, valorada més a Madrid que a la mateixa Barcelona, de que la dinàmica oberta el 14 d'abril a Catalunya, conferia una enorme responsabilitat als seus dirigents la qual no podia ser contestada només amb idealismes, sobretot en el tocant a les relacions amb la República espanyola. Si a Madrid En Macià (i en to menor En Lluís Companys) es salvava d'aquest relatiu menyspreu per la seva llarga trajectòria com a diputat, des de Catalunya, En Jaume Bofill pot tenir la prevenció inicial de considerar al Macià separatista del període 1919-1923; de tota manera el suport popular unànime i l'actuació política d'En Macià-president neutralitzarà de bon

inici l'anterior oposició a la doctrina i a les tàctiques poc ortodoxes del cap d'Estat Català.

Per altra banda es produeix un procés d'aïllament d'En Bofill, dintre del propi Partit Catalanista Republicà. Per un cantó s'ha de considerar el retorn de l'exili d'En Lluís Nicolau d'Olwer, integrat a la dinàmica republicana oficial i amb la seva ràpida preocupació ministerial.¹ En Nicolau representa o encapçala l'ala més esquerrana dintre la pròpia Acció Catalana, i és el president, no compromès, a més, de forma directa amb la derrota i havia de ser esperat com l'antidot que neutralitzés el dretanisme conferit per En Bofill. No es tracta d'una exageració el que hem dit fins aquí ja que s'ha d'entendre en la perspectiva de la gran tensió produïda dins el partit pel resultat d'unes eleccions que venien a enterrar en qüestió d'hores les prèdiques d'autoconfiança bastides des del mes de març de 1930. Però, a més, el resultat de les eleccions i el caràcter de la proclamació del dia 14, obren de cop les diferències entre Acció Catalana i Acció Republicana. En Rovira i Virgili es troba de cop situat fora de la línia que representava el tàndem que ell constituïa amb En Jaume Bofill. Malgrat de mantenir, com veurem, la fidelitat al partit fins a l'estiu d'aquest any, En Rovira i Virgili gairebé només actua públicament, en articles i conferències, com a republicà i en pro de la consecució d'un front comú català que pesi a l'hora de discutir la nova constitució, tema, aquest, del qual n'és un reconegut especialista. En la mateixa línia es troben tots els adherits de les comarques i que procedien d'Acció Republicana o de l'heterogeni republicanisme d'esquerres. Bona part d'aquests

---

1. El mes de desembre de 1930 havia signat el manifest revolucionari essent nomenat representant català al Comitè revolucionari central.

elements --amb la notoria excepció del nucli tarragoní-- va abandonar de fet el partit ja que segurament ni hi haguessin ingressat d'existir l'Esquerra Republicana en el moment en què es va posar en marxa el procés polític que va aportar a les eleccions i en el que el catalanisme republicà de les "accions" (i després del Partit Catalanista Republicà) era l'única estructura orgànica que els oferiria unes millors possibilitats d'èxit. Justament després del 14 d'abril, la direcció d'aquests elements republicans d'esquerra serà lògica; alguns d'ells ocuparan els centres comarcals ja com afiliats a l'Esquerra, d'altres simplement com a simpatitzants actuant, però, en nom del partit d'En Macià.

Per altra banda, els que poden quedar englobats en el sector de joventuts de la pròpia Acció Catalana ajuden a concretar aquest gir brusc del partit, en trobar-se amb força per anar imposant el que En Bofill denominaria "vel.leitats socialitzants", i amb un republicanisme que, ja durant la campanya electoral, havia deixat poc lloc i una credibilitat forçosa a tota consideració de "matís". Amb aquest panorama, amb el que es concreta en bona part la negació de l'anterior basatge hegemònic d'Acció Catalana, s'acusa la inestabilitat d'una posició que es creu definitivament superada com és la d'un Bofill i Matas, personalitat a la que, encara veladament, s'acusa com un dels màxims responsables de la derrota i envers el qual ja no es fa gaire l'esforç d'entendre la complexitat intel·lectualitzant de la seva ideologia liberal.

A part aquests fets, els quals podrien ampliar-se molt si féssim un estudi "estasiològic" del Partit Catalanista Republicà, trobem un altre punt concurrent que intervé en aquest procés pel qual En Bofill es troba "ultrapassat" i desmarcat amb relació amb el protagonisme que havia tingut fins feia relativament poc. Per a

començament de maig, i com ja hem indicat en un altre lloc, estava prevista l'Assemblea constituent d'Acció Catalana Republicana, òrgan central i barceloní del partit més general. Evidentment, la dita assemblea revestia una importància, encara més gran que l'específica que tenia reservada, per tal com significava la primera oportunitat de fer un balanç conjunt de la derrota i la subsegüent adaptació a les noves circumstàncies, precisament a l'epicentre del fracàs polític. En relació a aquesta significació veiem com l'assemblea del 2 de maig va durar més de set hores. I en tal avinentesa, d'una evident importància, En Jaume Bofill ha d'excusar la seva assistència per malaltia. La seva salut s'està convertint en un dels seus grans hàndicaps, en una gran limitació que li coarta tot intent d'imposició o de contrarestar un moment en què la seva postura es fa progressivament inauguantable.

Encara sota la presidència del Comitè mixt format per elements d'Acció Catalana i Acció Republicana, l'Assemblea constitutiva d'Acció Catalana Republicana (reunida a la Sala Frègoli) va discutir, doncs, qüestions de Gran importància. A part les específiques referents a la constitució del partit,² el que per al nostre tema resulta fonamental és la direcció que pren l'intent per assolir i, sobretot, per a demostrar davant la correlació de forces en potència, que la derrota electoral no havia actuat en perjudici de la cohesió interna del partit i que, contràriament, aquesta continuava mantenint-se intacta per la vigència del principi "Catalunya, Liberalisme, Democràcia, República". Però si resultava important retro-

---

2. Vid.: L'Assemblea de constitució d'Acció Catalana Republicana, "La Publicitat", 5.V.1931, p. 5. Secció "La Política". Entre les proposicions més importants que s'accepten destaquem les presentades per M. Carrasco i la de Martí Esteve.

bar una línia de prestigi, com a mínim d'autoconfiança en el propi programa, l'essencial era, tant per realisme com per mantenir --i en el seu cas acréixer-- el nombre d'afiliats, aclarir sense embuts quina havia d'ésser en endavant l'adaptació i la subsegüent actuació del partit en la nova situació republicana. Al respecte, la idea d'En Jaume Bofill, repetida obertament fins a final d'any 1932, era la de que dintre del Partit Catalanista Republicà s'havia d'arribar a la quasi institucionalització de les tendències esquerrana i dretana, tendències, per altra banda, en bona part identificables amb la del laïcisme i confessionalitat. L'ideari liberal, amb tot el que podia significar de filosofia i de forma i patró de comportament quotidià, es convertia, així, en el flexible ideari vinculant que donava forma concreta al conjunt del partit.

A partir d'aquesta concepció que en afectar tan exclusivament els nuclis dirigents denota fins a quin punt En Jaume Bofill comprenia aquestes funcions des d'una perspectiva oligàrquica, la idea del nostre personatge era la de que l'ala esquerrana havia de posar al cobert de la situació oficial, i dominant, i dels seus atacs, al sector dretà del partit. En la situació contrària, això és, abans de l'adveniment de la República, En Jaume Bofill justificà que en més d'una ocasió havia actuat consegüentment, dabant els atacs provinents de la dreta, ja fos respecte als que sortien de la Lliga, ja dels sovintejats que partien de les jerarquies eclesiàstiques. Per a En Bofill, aquest és l'únic camí que permetrà al Partit Catalanista Republicà d'actuar, de forma sòlida, com a partit de centre³ i evitar que en la política catalana es produeixi l'extrapo-

---

3. Per a l'exposició d'aquest ideari, vid., per exemple, Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 87 i ss.

lació dreta-esquerra (Lliga - Esquerra Republicana) que faria perillar la subsistència de l'ideari liberal.

Però en Jaume Bofill no està present a la mencionada assemblea del 2 de maig; ni èticament hagués proposat de forma oberta aquesta tàctica d'ésser-hi, ni la seva posició moral era prou forta com per a imposar una tàctica que proposava molt de matís i un cert funcionar contra corrent. Les intervencions preponderants van córrer a càrrec d'En Rovira i Virgili i En Ll. Nicolau d'Olwer, home que ja sintetitza la postura republicana i oficialista dintre el partit. A més, entre les intervencions destacades, hem de citar la d'En N. Carrasco i Formiguera que, com hem vist, manté una postura, encara que confessional, molt més radical que la d'En Bofill. Precisament En Carrasco serà l'encarregat d'explicar la postura oficial del partit en un article de fons aparegut a la primera plana de "La Publicitat" sota el títol de La nostra posició en el moment present.⁴ En aquest article, En Carrasco reivindica d'entrada la vitalitat del seu partit en base, fonamentalment, a la funcionalitat de la tendència que aquest continua representant. Però, de seguida, l'articulista apunta la imprescindible supeditació al simbolisme de Macià, a la interpartidista "revolució" i al fet del que el seu suport ha d'ésser obra de tota la col·lectivitat ja que ha d'ésser tot Catalunya la que lluiti en pro d'un Estatut que haurà d'articular el principi de l'autodeterminació. De fet, davant la dinàmica política que obre el període constituent, En Carrasco preconitza la posició --dominant al seu partit, per altra banda-- de supeditació a l'Esquerra d'En Macià, i en pro d'una cohesió, que si no podia ser catalana, havia d'affectar al republicanisme català.

---

⁴. Vid. "La Publicitat", 6.V.1931, p. 1.

De forma quasi simultània s'havia de provar aquesta tendència. Per un cantó, la Generalitat havia de sortir de l'impasse revolucionari, en bona part per a consolidar la postura interna davant de Madrid i de les seves ganes de contrarestar l'avantatge inicial demostrant jurídicament i tècnica la seva imposició sobre la "varietat republicana" amb qui volia identificar a Catalunya. Per altra banda, En Francesc Macià i "els seus" havien d'abandonar aquell sistema de govern que l'Amadeu Hurtado caracteritza exageradament (i potser de forma entre intencionada i autojustificatòria) però plàstica, com un Consell que, a la manera d'una penya d'amics, es reunia a diari en una intenció que equidistava de les antigues reunions de comitè revolucionari i de la direcció d'un partit en formació, atement i volent accontentar i integrar les iniciatives dels correligionaris de tot Catalunya. Això, que era perillós de cara a la consideració dels oponents polítics i no únicament antirepublicans, resultava, a curt terme i sobretot, totalment inoperant.

En base al decret del 28 d'abril (ratificat pel del dia 15 del mes següent), decret en el que s'hi introduïen totes les matisacions apuntades per l'Alcalá Zamora i l'Azaña en el transcurs d'unes converses sostingudes bàsicament amb l'Amadeu Hurtado, i que volien ésser l'intent de solució de les primeres tensions sorgides entre la Generalitat i el Govern Provisional, es van convocar eleccions de segon grau destinades a designar els membres de la Diputació Provisional de la Generalitat. Aquest organisme tenia per missió primera i fonamental l'endegar el procés de l'Estatut.

Per aquest plet polític --el que de fet marca l'inici de l'abstencionisme de la Lliga-- el Partit Catalanista Republicà proposa l'acord entre tots els partits polítics catalans, de tal manera que la Diputació resultant sigui la prova incontestable de l'homo-

geneïtat catalana davant de Madrid i en pro de la defensa del principi de l'autodeterminació. La teoria és que la unanimitat democràtica prové del 12 d'abril i que d'ella se'n deriva el principi de que l'Estatut ha d'ésser "obra de tots". Aquesta línia la preconitzarà insistentment el Partit Catalanista Republicà des d'un bon començament. I el cert és que, per un cantó, necessita "aigualir" l'incontestable triomf de l'Esquerra Republicana de Catalunya; i no creiem pecar de malintencionats en apuntar que --bé que subjectivament o objectiva-- aquests homes estaven convençuts, en base a la seva bona fe republicana, que la seva entrada al poder desbancaria una colla de joves que no eren capaços d'endegar la República. És molt curiós que En Jaume Bofill apunti el que és lícit que la República es pot permetre, en el seu inici, actuar fins una mica barroerament; contràriament, el nostre autor no creu tolerable el que la República naixent actuï de manera que se li pugui imputar manca de classe. En Bofill té una concepció que s'adapta a un sistema de lligues polítiques i no de partits i per al qual la "massa" dóna la seva confiança política a una oligarquia que, en base a representar un conjunt d'idees genèriques i pel seu comportament democràtic, coherent i tècnic, pot ésser dipositària d'una confiança generalitzada. En una conjuntura favorable, això significa actuar vertaderament com a "polític de govern"; en canvi, en els moments "d'exacerbació passional" com els subsequents al canvi de règim, aquest sector es replega i ha d'intentar actuar com a intel.ligència. En l'inicial moment 1918-1920, hem vist com En Bofill encapçalava una iniciativa d'aquest tipus, amb aquell "grup fabià" que responia a la "guerra social" i a la situació monàrquica. Si aquesta idea no es tenia molt clara i arrelada (com succeïa en bona part dels homes del Partit Catalanista Republicà), el més lògic, però, era intentar actuar

de republicà i d'alguna manera en funció de l'abassegador triomf de l'Esquerra.

De totes maneres, aquesta serà una tendència que no es concretarà fins al final de 1932, en el moment en què el sistema de majories obligarà l'aliança preelectoral i quan la Lliga, en ple procés de reestructuració, presenti realment una alternativa de dretes dintre la República. La lluita per imposar la representació proporcional serà un dels grans cavalls de batalla dels nuclis minoritaris, i En Jaume Bofill se sentirà totalment integrat en ella. El mes de maig de 1931 es predica la unanimitat de la política catalana,⁵ en la línia tàctica de que aquesta és l'única solució on pot arribar Catalunya després d'aterrar "l'obstacle tradicional" que representava la monarquia.⁶ En aquesta línia, En Rovira i Virgili havia encetat, el dia 16 de maig, un cicle de conferències convocat pel Foment Autonomista Català --entitat creada el 1902-- sota el títol genèric de La nova solidaritat catalana i republicana.

Però aquesta tendència panasolidària va fracassar el dia 20 del mateix mes.⁷ En Jaume Bofill opina que no es va trencar cap pacte, ja que aquest mai no havia existit i sí només el compromís, quasi obligat, de no trencar l'equilibri fixat en les eleccions del 12 d'abril. I en aquest sentit, el triomf de l'Esquerra donava peu a poques concessions; i la dreta, la Lliga la primera, no va tenir cap tipus de força per a imposar quelcom a l'hora de pactar. A l'hora de la veritat, en les eleccions del dia 24 de maig, l'Esquerra Republicana de Catalunya hi va concórrer sola, comptant amb la su-

---

5. Vid. "Crònica" Per la unitat de Catalunya, "La Publicitat", 15.V.1931, p. 1.

6. Vid.: J. S.: "Comentari", L'hora de la unanimitat, "La Publicitat", 17.V.1931, p. 1.

7. Vid. "Crònica" L'acord frustrat, "La Publicitat", 21.V.1931, p. 1.

bordinació de la Unió Socialista de Catalunya i del Partit Catalana Republicà. Sense cap mena de dubte, però, la campanya menor pel domini de l'Assemblea provisional de la Generalitat prologa i marca la pauta de la radicalització esquerrana que es concretarà i coincidirà amb la campanya electoral per a diputats a Corts.

x x x

Hem de fer un parèntesi per a concretar aquesta línia d'esdeveniments en el cas concret d'En Bofill que ara ens interessa de manera especial. No podem córrer el risc de plantejar les coses de forma que ens veiem quasi precisats a realitzar una història "total" del període republicà per anar fent-ne sobresortir brevíssims episodis en els que, mai de forma destacada, apareixeria la participació d'En Jaume Bofill.

Hem parlat d'una evident radicalització social amb la intenció d'apuntar que es tracta d'una tendència, subsegüent a la proclamació de la República, que afecta de ple En Bofill, perquè compromet el seu centrisme quasi vital. Sobrepassa la seva explicació interna el marc concret del nostre treball, però podem apuntar uns aspectes d'entre els que més hem de destacar a tenir de com apareixen --i amb la freqüència amb què ho fan-- en algunes breus notes personals d'En Bofill, i que per la manera d'ésser tractats sobre la marxa, ens sembla que l'afecten més per la forma d'aconduir-los des del Consell de la Generalitat, que per la pròpia gravetat dels problemes en si.

En un moment, En Jaume Bofill fa una referència indirecta, per exemple, a la bel.ligèrancia que es dóna des de la Presidència a tot un cúmul d'iniciatives, consells i quasi imposicions populars

que es comencen a rebre des dels primers dies,⁸ que poden arribar a explicar alguns aspectes de la participació popular en el procés del canvi i, indirectament, de com el veu el mateix poble, i que el mateix Macià va estimular amb uns comentaris a la premsa arran de la celebració de la "festa cívica" de Sant Jordi.⁹ En aquesta línia dels consells arribats a la Presidència, podem destacar els "anònims" que fan referència, provinents de l'esquerra o de l'ala extrema del separatisme, a la necessitat que En Macià es retiri, puix que va acomplir tan bé el seu paper de cabdill de "l'estrella solitària", com malament està gestionant l'actual presidència.

Molt més important o determinant i peremptori que aquest allau de propostes, en l'estudi del qual hauria d'integrar-se les tècniques del camp de la semàntica, resulta el procés de conscienciació del "perill", progressivament concretat, que ha d'arribar des del camp obrer actuant sobre el jove i feble poder republicà, i que ve a ser, en la seva estrident faceta de l'atur forçós, un subproducte de la crisi econòmica creixent i de la manca de recursos institucionals que ha llegat la descomposició burocràtica i total del règim monàrquic. Com a "tècnic" en assumptes de beneficència i política social, En Bofill segeueix de lluny però amb atenció la forma d'actuar al respecte de la Conselleria d'Economia i Treball que dirigeix En Serra i Moret. Aquest, el dia 21 d'abril, es va posar al

---

8. A un nivell anecdòtic però que pot ésser indicatiu, recordo que el meu avi matern, Ricard Imbert, "federal de tota la vida", va enviar a Macià des de Buenos Aires, ja el dia 15 d'abril, una proposta d'enderrocament del castell de Montjuïc per aixecar al seu lloc una monumental font lluminosa dedicada a la llibertat dels pobles, que fos l'enveja de tot el món. S'acomiada amb l'obligat "Salut i República".

9. Per a realitzar aquest estudi --que personalment tinc començat-- és obligada la consulta de l'Arxiu General de la Generalitat, lligalls 3.563 i 3.569.

davant d'una comissió dels "obriers sense feina" que intentava de seguida una mobilització popular que suplís les poques atribucions de què disposava al respecte la dita Comissió. D'entre les entitats mobilitzades, hem de destacar el CADCI, entitat que el mes de febrer de 1931 havia conseguit rehabilitar la seva junta directiva, amb les seves seccions de subsidi a l'acomiadament, secció mutualitat, la caixa contra l'atur forçós o la secció permanent d'Organització i Treball que, a finals de 1931, compta amb uns 7.500 afiliats i la creació, també en aquest períodem del Gremi de Dependents Detallistes; els estudis, estadístiques, enquestes i recaptés dutes a terme des del CADCI van arribar a tenir una importància rellevant.¹⁰

A part d'això va funcionar una llista pública, subscripció pro-obrers sense feina, que des de finals d'abril es va convertir en afer de gran repercussió; en aquesta llista, de manera individual o col·lectiva, hi va anar contribuint tothom que se sentia vinculat a la República, aconduint, la propaganda periodística, la contribució econòmica cap el camp del compliment d'un deure cívic i de "catalanitat".¹¹

El Consell de la Generalitat va poder comptar, per altra banda, amb la prestigiosa actuació d'En Lluís Companys al Govern Civil,¹² càrrec realment compromès des del qual va salvar més d'un conflicte i des del qual va fer possible que a Barcelona avortés el moviment contrarevolucionari que a Madrid provocava la crema de convents del dia 11 de maig. En combinació amb aquesta actuació, el

---

10. Vid., a més, revista "Acció", especialment el número corresponent al mes de desembre de 1931, al fons de fulls volants de l'A.H.M.

11. Vid. Arxiu General Generalitat, lligall 3.563.

12. Vid., per exemple, Ossorio y Gallardo: Vida y sacrificio de Companys, Buenos Aires, 1943.

prestigi personal d'En Francesc Macià entre la classe obrera (només igualat pel d'En Companys), va servir també, en més d'una ocasió, per a tallar algun important conflicte, com en el cas de la vaga del port del mes de maig. Però, en el seu conjunt, la contestació des de l'esquerra va impressionar els homes d'En Macià, els quals, per altra banda, havien après a valorar molt la col.laboració i la força, sobretot de la CNT, des dels seus anys de conspiradors.

En la consideració de que és En Bofill qui centra el nostre treball, al camp de la cultura i de l'ensenyament hauríem de conferir-li una major transcendència. No obstant la innegable importància de la tasca exercida a l'Ajuntament i a la Mancomunitat, en aquest moment de renovació que a finals del mes d'abril en Serra i Hunter qualificava com el vertader nucli de la revolució, En Jaume Bofill no consta oficialment quasi enlloc. Únicament el trobem com a membre de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i encara aquí En Bofill pràcticament no figura en cap tasca de les que aquesta entitat va emprendre col.laborant en el procés de catalanització de l'ensenyament iniciat o aconduït per la Generalitat. L'Associació Protectora, des del moment en què, pel decret del ministre Marcel·lí Domingo, es va aconseguir la cooficialitat de l'educació i el que es pogués ensenyar --fins als vuit anys-- en la llengua materna o en l'escolliada pels pares de l'alumne, va iniciar una activa campanya destinada, sobretot, a organitzar cursos de català per als mestres residents fora de Barcelona. Aquesta activitat contribuïa a la posta en pràctica de la part dispositiva del Decret d'Instrucció Pública sobre bilingüisme, de finals d'abril, en el qual es facultava a la Universitat de Barcelona (per mitjà del seu Seminari de Pedagogia) i als restants organismes culturals dependents de la Generalitat perquè facilitessin el compliment del de-

cret als mestres ja nomenats i que no sabessin el català. Es tracta aquí d'una concreció del procés, en marxa entre abril i maig, que tendia a homologar o a consolidar en els seus càrrecs respectius el personal de l'administració anterior, molt especialment els de l'administració municipal.

Des del dia 16 d'abril, En Rafael Campalans tenia demanada la dimissió del seu càrrec de Conseller d'Instrucció Pública, dimissió que no li va ser acceptada fins a la sessió del Consell del dia 29 del mateix mes. Serà En Gassol, amb la col.laboració d'En Xirau, l'Alomar, l'Ainaud i el mestre Vives, qui tirarà endavant aquesta tasca de catalanització. I per donar unitat a tota aquesta empresa, des de la Conselleria de la Generalitat, es va coordinar l'actuació de l'abans mencionat Seminari de Pedagogia de la Universitat, del Patronat Escolar de Barcelona i del Consell d'Inspectors de Primera Ensenyança de l'Estat. Aquest supraorganisme seria l'encarregat de recabar la cooperació de tot un cúmul d'organismes preexistents o en procés de reorganització interna com era el cas de l'oficina corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans.

De fet no tenim cap notícia concreta de la participació d'En Jaume Bofill en tota aquesta inicial mobilització, ni en l'organització de l'Escola d'Estiu, en la publicació de textos escolars adequats (en els populars "Llibres de Ciutadania" o similars) o en una oficina que es va crear amb la finalitat de catalanitzar els serveis públics, les oficines, els rètols, etc. És segur que segueix tot aquest procés amb una gran atenció, amb una atenció professional i política, però en el cas que hagués exercit algun tipus de funció, potser escadussera i sota la forma de consell, el cert és que devia ser tan poc significativa com perquè, venint d'un home de la significació d'En Jaume Bofill, no fos destacada amb una certa relle-

vància o continuïtat; fins resulta sorprenent la forma com el seu nom desapareix de la premsa del moment, donant la sensació, a l'estudiós que enceta el tema de la República, que és un personatge d'última fila. Al respecte és molt indicatiu l'arxiu particular del nostre personatge: per al període republicà el volum general de la documentació minva considerablement, i el que desapareix són els projectes i no diríem tant els projectes del mateix Bofill, individuals o amb col.laboració, com tota aquella colla de projectes i memòries que li eren tramesos en el període anterior a la dictadura per a la consulta o consell previs a la seva presentació, o, simplement, en motiu dels càrrecs ocupats per En Bofill en els organismes encarregats de rebre'ls.

En un pla general podem afegir, sense que el fet tingui una major transcendència ni que la idea sigui privativa d'En Bofill, que aquest se sent preocupat perquè l'actuació de la Generalitat pugui passar, des d'aquest període inicial, com una manifestació més del centralisme barceloní. Com ja hem vist anteriorment, la participació d'En Bofill en la difusió de la tendència descentralitzadora havia estat activa i per a ell responia a les exigències de la seva concepció organicista i a l'empremta de l'organicisme noucentista tan lligats al mestratge d'En Prat de la Riba. Ara es farà ressò de la propaganda oficial, i alhora propugnarà en el mateix sentit, de cara a que l'Assemblea provisional de la Generalitat vingui a potenciar les peculiaritats comarcals, alhora que a trencar l'exclusivisme de l'actuació del Consell. Tot plegat, però, hem apuntat un quadre del que, fins respectant les preocupacions bàsiques del propi Bofill, se'n dedueix a primera vista la reserva i el desmarcament respecte la República. Aquesta és una tendència que ell mateix ajuda a accentuar quan decideix, mantenint-se en això

conseqüent amb la seva línia de comportament ètic per sobre de tot, no publicar pràcticament res a "La Publicitat" per no contradir ni amb el testimoni dels seus articles, una línia oficial del partit respecte de la que se sent progressivament allunyat.

x x x

En el pla polític, i per reemprendre la línia deixada més amunt, succeeix, evidentment, una cosa similar. En Jaume Bofill, que representa una ala d'un partit i tota una tendència política dintre Catalunya, alhora que és una rellevant personalitat, és, a més o per això, vice-president del Partit Catalanista Republicà. No obstant, l'únic càrrec oficial que assolirà serà un lloc a la Diputació provisional per Puigcerdà, davant d'un candidat "desconegut" de l'Esquerra anomenat Xandri¹³ i que seguint la tònica general no s'ha vingut a una coalició republicana i catalana. Un parell de dies més tard, sortia una nota oficial del Partit Catalanista Republicà en la que es mira d'apuntar intencionadament que el partit ha guanyat a tot arreu on s'ha presentat, ja que la gent continua valorant el carisma de demòcrates constructius que representen, passant, al nostre entendre sobrevalorant els fets, a justificar com l'èxit haurà ajudat a concretar un procés de depuració del partit, procés beneficiós de cara a les eleccions a Corts (convocades el dia 3 de juny i segons el decret electoral difós el dia 9 del mes anterior). La nota donava també compte de la visita de compliment feta pels diputats del Partit Catalanista Republicà, Jaume Bofill, A. Bastardas i Martí Esteve al president Macià, en la qual asseguren que la

---

13. Els resultats son: Jaume Bofill, 182 vots; Xandri, 52 vots.

seva desinteressada col.laboració s'intensificarà, sobretot, en la qüestió de l'Estatut.¹⁴

Sota la presidència d'En Jaume Carner i amb un missatge especial del president Macià, la Diputació provisional de la Generalitat va obrir les seves sessions el dia 9 de juny, configurant-se de seguida --en la tercera sessió formal d'aquesta primera Assemblea-- la Ponència de l'Estatut que poc després es reuniria a Núria per a la ràpida redacció del projecte de l'Estatut de Catalunya. En Martí Esteve integrava la Comissió de Núria en representació del Partit Catalanista Republicà. A la ja mencionada tercera sessió, celebrada el dia 11 de juny, En Jaume Bofill va fer la seva primera intervenció oratòria a l'Assemblea, significat aquesta la resposta oficial del partit del que en presidia la minoria als discursos d'En Jaume Carner i d'En Francesc Macià.

Després de glossar aquests discursos, En Bofill va alabar significativament el seu "oponent polític", En Marcel·lí Domingo, per la seva actuació al Ministeri d'Instrucció Pública, i molt especialment perquè, en el decret sobre el bilingüisme, havia donat cos al valor de la reivindicació de la llengua. S'ha de tenir en compte que pocs dies abans d'aquesta intervenció d'En Bofill, la renovació cultural de Catalunya s'havia vist enormement potenciada amb la concreció de la Comissió de Cultura de la Generalitat i amb la presentació del Projecte de l'Estatut universitari, text del qual En Bofill destacarà el valor doctrinari del seu Preàmbul.¹⁵ La resta de

---

14. Vid. "La Publicitat", 27.V.1931, p. 3.

15. Aquí s'iniciarà (dia 13 de juny) una interessant col.laboració de l'Ateneu Enciclopèdic Popular amb la Comissió de Cultura destinada a fer accessible la formació universitària al món obrer.

la intervenció oratòria d'En Jaume Bofill va estar dedicada al tema central de l'Estatut, reincidint en idees ja dites per ell mateix amb anterioritat, en el sentit de proclamar la necessitat de que es concretés una concòrdia interna catalana, que hauria d'ampliar-se fins a adquirir proporcions de solidaritat, precisarà, i que fos un avís incontestable per a Madrid a l'hora d'intentar manipular-lo. Per al moment en què es passi la redacció efectiva del Projecte, En Bofill recomana que es tingui en compte el que, sense fonamentar la Hisenda autònoma, serà sempre poc perdurable la solució de llibertat que es pretén aportar amb l'Estatut. I acabarà En Bofill el seu parlament amb la consideració tàctica de que, malgrat haver de seguir confiant amb la resolució del Pacte de Sant Sebastià, no resultarà convenient confraternitzar massa amb la política espanyola mentre no es concretin definitivament les bases d'aquesta relació, amb l'aprovació de l'Estatut. Al respecte, i en notes disperses posteriors, En Bofill es queixaria de que tot el tràmit que havia de culminar amb el lliurament del text català a les Corts havia resultat massa lent, ja que, en el moment del lliurament, Catalunya es trobava ja enfrontada amb un Govern que havia sortit de la primera fase dèbil de provisionalitat.

Abans de seguir endavant amb l'actuació i el criteri d'En Bofill respecte l'Assemblea provisional de la Generalitat, hem de fer referència a l'episodi --trist per a En Bofill-- de les eleccions de diputats a Corts. Des de començament del mes de juny, el Partit Catalanista Republicà havia declarat que no es presentaria per Barcelona capital; sobre aquesta base, el dia 9 de juny, Carles Pi i Sunyer i J. Sunyol havien fet pública la candidatura del partit, No obstant, el dia 18 del mateix mes es va fer pública la presentació

de J. Barbey, A. Bastardas, Jaume Bofill i Ll. Nicolau d'Olwer com a candidats a Corts del Partit Catalanista Republicà en la demarcació de Barcelona capital.¹⁶ Era el mateix dia en què En Joan A. Maragall feia pública i justificava, des de les planes de "La Publicitat", l'ensorrada del Comitè Pro-Unitat Catalana, que havia volgut impulsar la "Unió Catalanista", intervenint (com veurem) en l'inici de la campanya pro-Estatut, amb motiu de la commemoració de les Bases de Manresa.

La campanya electoral del Partit Catalanista Republicà va ser pobríssima. S'ha de tenir en compte que En Lluís Nicolau d'Olwer, màxim exponent del partit, reemprenia el seu contacte directe amb els electors barcelonins després de deu mesos, motiu aquell en què ho havia fet per glossar la importància del Pacte de Sant Sebastià; per altra banda, En Bofill, vice-president del partit, gaudeix d'una popularitat i un predicament en franc retrocés.¹⁷ La derrota del Partit Catalanista Republicà a les eleccions del dia 28 no podia ser més sonada, només sortiria elegit En Nicolau d'Olwer i encara a una considerable distància d'En Francesc Macià; En Jaume Bofill es sortia estrepitosament derrotat. Les xifres estalvien qualsevol comentari: Francesc Macià, 109.302 vots; Lluís Nicolau d'Olwer, 43.322 vots; Jaume Bofill: 12.676 vots.¹⁸ Tot plegat, i encara considerant el carisma aglutinador del president de la Generalitat, els resultats de les eleccions ens fan dubtar de la solidesa i arrelament, com a mínim, d'Acció Catalana Republicana a Barcelona, delega-

---

16. En aquest moment, el cens electoral és d'uns 250.000 electors repartits en 517 seccions.

17. Vid. Acte electoral del Partit Catalanista Republicà al local d'Acció Catalana Republicana (25.VI.1931). "La Publicitat", 26.VI.1931, p. 5.

18. Per al resultat de les eleccions, vid., per exemple, "La Publicitat", núm. 17.750, 30.VI.1931. Veure, a més, La premsa de Bar-

ció regional aquesta que, per altra banda, comptava oficialment amb l'adhesió de les següents entitats: Acció Catalana de la Barceloneta, Ateneu Barcelonista Barcelona Vella, Centre d'Acció Catalana del districte III, Acció Catalana de Sarrià i Bonanova, Acció Catalana Republicana del Districte V, Ateneu Català Republicà del Districte VI, Casal Republicà Democràtic del Districte VII, Centre d'Acció Catalana Republicana de la Bordeta, Casino de Sants, Centre d'Acció Republicana d'Hostafrancs, Ateneu Gracienc d'Acció Catalana, Casal Federal del Guinardó, Centre Català Republicà de Sant Andreu, Ateneu Catalanista Republicà de Sant Martí i el Centre Catalanista Republicà del Poble Nou.

En l'ordre de les crítiques a l'Assemblea provisional de que formava part, En Bofill anirà demostrant i sintetitzant, bàsicament, el seu allunyament i censura envers els procediments emprats pels homes de l'Esquerra Republicana, en la conducció política, legal y burocràtica de Catalunya. Ja hem vist com des de l'inici, censura la conducció política d'En Macià i el precedent que aquest va fonamentant respecte les relacions entre Catalunya i Madrid. Bé és cert que En Bofill, en les seves intervencions públiques, avantposa la glòria d'En Macià per haver consolidat la revolució catalana del 14 d'abril a base de les transaccions i sacrificis del dia 17 d'aquell mes; però el nostre personatge no tolerarà el que l'Alcalá Zamora i En Francesc Macià hagin "cancel·lat" el plurisecular cesarisme monàrquic precisament seguint procediments propis d'un Felip V. En Bofill, fent el paral·lelisme amb aquell "Habiendo paci-

---

celona davant les eleccions, "La Publicitat", 1.VII.1931; i, J.A. González Casanova: Elecciones en Barcelona (1931-1936), Madrid, ed. Tecnos, 1969.

ficado...". afirma que el decret del president provisional de la República, de la constatació d'un fet --ja sigui la pacificació per les armes o la proclamació de la República-- en fa derivar la declaració d'un dret: en 1714 "tocaba a mi Soberanía ejercer Gobierno en él" i, en 1931, el que la Generalitat pugui organitzar-se el seu propi govern. Perillós començament, sempre segons En Bofill, que veu continuat en el personalisme i en el presidencialisme d'En Macià, crítica que farà extensiva a l'actuació "despòtica" de l'Esquerra Republicana de Catalunya, i del fet que, precisament en la fase interina que s'ha de continuar fins a la definitiva promulgació de l'Estatut, el president no sigui "l'home de tots", sinó, contràriament, l'home d'un partit. Des del camp de l'Esquerra, el raonament contrari feia al·lusió al fet que, precisament en aquesta fase d'interinitat, era imprescindible aquest tipus d'actuació per tal de consolidar la revolució a Catalunya i la personalitat de Catalunya respecte la resta d'Espanya.

Per aquest camí, En Jaume Bofill, a part de criticar el que l'Estatut no es podrà presentar com l'obra i el text de tot Catalunya, pot posar en dubte la significació i representativitat de la pròpia Assemblea provisional. Per altra banda, el Consell de la Generalitat, Consell de l'Esquerra i no representatiu de la "unió sagrada" que segons En Bofill necessitava Catalunya, no va actuant segons un pla polític, nacional i forçosament preestablert i coordinat i, per tant, eficaç; la participació d'En Carner, d'En Corominas i de l'Hurtado és relacionada amb aquests fets com una prova més de la irregularitat política i de la parcialitat en què ha persistit l'actuació del poder republicà de Catalunya. Ni tan sols s'ha pensat --precisarà En Bofill preocupat pel concepte d'eficàcia-- en integrar a les tasques de Govern a representants de les "grans re-

gions" de Catalunya; la incorporació dels comissaris com a consellers adjunts, només ha pal·liat parcialment un error que també ho és de predicció. En Bofill critica també durament el que sota l'excusa, que ell considera provadament falsa, de que el Consell de la Generalitat vol ser la continuació de l'anterior Comitè revolucionari, s'ha arribat a donar una perillosa pluralitat de càrrecs en molts consellers, fet aquest que "implica dificultats materials sumament molestes",¹⁹ quedant obligada l'Assemblea provisional a coordinar les seves escadusseres sessions amb les de l'Ajuntament i a aprofitar, a més, els interregnes parlamentaris de les Corts constituents.

Aquests aspectes tècnics són els que el preocupen d'una manera més incisiva ja que, com hem apuntat en altres ocasions, afecten de ple la seva idea orgànica de Govern i la seva particular condició de "servidor públic", amb un provat rendiment que fa derivar de la innegable preparació que l'ha precedit. No ens ha de sorprendre, per exemple, que es queixi que el Butlletí de la Generalitat no surti de forma regular (segons declaracions d'En Macià del 7 de maig) i, a sobre, no es reparteixi puntualment als diputats, els quals acudeixen, per altra banda, a les sessions de l'Assemblea sense disposar d'aquells informes complets que repartia la Mancomunitat i que facilitaven la disucció alhora que la feien molt més operativa. Per altra banda, resulta fins a cert punt significatiu el que En Bofill destaqui la frase d'En Ventura Gassol, dita a la primera reunió de la Comissió de Cultura després de la seva reorga-

---

19. La majoria d'aquests conceptes i crítiques es troben a la intervenció d'En Jaume Bofill a l'Assemblea provisional que nosaltres hem titulat (Debat Polític. Per una revisió de l'estructura de la Generalitat) "Butlletí de la Generalitat de Catalunya", Any II, suplement al núm. 2 (30.I.1932). Vid. la reproducció parcial d'aquest discurs a l'Apèndix documental annex.

nització (24 de juny) evocant la memòria d'En Prat de la Riba i de la seva obra, per passar després a què havien de tirar al dret, aprofitant el moment d'interinitat, per a fer la realment urgent obra de cultura. En Bofill recull aquesta frase i la destaca --imaginem-- entre sorprès i complagut de que s'hagi de retre homenatge al seu mestre en un moment qualitativament i quantitativament tan diferent. A part la solidesa de l'obra d'En Prat, no hi ha dubte que aquest s'enfrontava amb un cens d'intel.lectuals i d'institucions a coordinar realment reduït i el país en un grau de mobilització i d'efervescència molt diferent del que apareix a l'estiu de 1931.

A part de que marginalment poguem apuntar que la sessió (16 de gener) de l'Assemblea on Bofill planteja aquesta revisió de la trajectòria i el funcionament orgànic de la Generalitat, representava un debat polític que la minoria del Partit Catalanista Republicà venia demanant des de feia temps, concretament des del 24 de novembre de 1931 i per mediació de l'A. Bastardas, i que justificava per la sorda crisi endèmica per la que atravessava el Consell de la Generalitat,²⁰ la nostra atenció se centra en aquests aspectes "tècnics", de detall i matís per al conjunt de l'evolució general republicana, però que de forma molt més intensa ens trasllueixen la significació d'un Bofill i, amb ell, encara que en progressiva descomposició, la postura i la mentalitat de tot un sector català.

El cert és que en cap moment En Bofill actuarà seguint un afany obstruccionista respecte la República, entre altres raons, perquè està convençut de la seva valuosa contribució a l'adveniment d'un

---

20. Vid. en concret Apèndix final on figura algun dels paràgrafs en què En Bofill analitza la crisi de la que n'és principal detonador la dimissió del conseller Vidal i Raurell.

règim amb el que està teòricament identificat. El que succeeix és que no concebirà mai com a excusa les raons que dóna l'Esquerra Republicana des del Consell per a retardar la seva actuació concreta. La manca de facultats, de mitjans econòmics o de temps que avantposen el Consell de la Generalitat, el gener de 1932 es presenten a En Bofill com l'encobriment d'una manca fonamental de capacitat i de funcionament tècnic i organitzat. Des d'aquesta perspectiva hem de considerar la proposició que la minoria del Partit Catalanista Republicà presenta a la sessió a què ens anem referint i que encapçala En Jaume Bofill.²¹

A l'inici d'aquesta proposició hi llegim que:

"Els estudis de Dret públic local i la formació d'una burocràcia apta i dotada d'un esperit ampli havien trobat en institucions catalanes d'abans de la Dictadura --Escola de Funcionaris, Setmanes municipals, etc.-- organismes propulsors eficaços que començaven a formar una veritable escola."²²

Es tracta d'una vella concepció de la gestió pública amb la que En Bofill hi està compromès ben bé des de 1910. Però, a més, es tracta d'una reivindicació de la seva pròpia funcionalitat dintre la dinàmica catalana, en el sentit de que des dels primers llocs ha ajudat a posar en pràctica la idea de que no és possible de posar en marxa un canvi substancial sense comptar amb la nova i corresponent burocràcia que el concreti. "Tota evolució necessita la seva burocràcia"

---

21. Els altres signants són: Martí Esteve, J. de Garganta, F. Xavier Ribes, P. Lloret, A. Bastardas, Laureà Dalmau i Antoni Calderó.

22. "Butlletí de la Generalitat de Catalunya", op. cit. p. 54.

postulava En Cambó els anys deu, i En Bofill ha anat essent fidel a aquesta consigna fins arribar al moment republicà previ a la promulgació de l'Estatut en què la creu d'una evidència incontestable. A par: de l'habitual primer punt referent a què la proposició "sigui declarada urgent", aquesta es concreta en:

"2n: Que el Consell de la Generalitat doni la màxima amplitud i estimuli la concurrència a l'Escola de Funcionaris i doni validesa oficial als títols que expedeixi. 3r.: Que creï, en relació amb la mateixa Escola, una oficina que estableixi el nexa indispensable entre tot el secretariat català."²³

En la subsegüent intervenció de defensa d'aquesta proposició, En Jaume Bofill aboca conceptes encara més significatius. D'entrada ja la fa derivar de la necessitat de "preparar els fonaments del futur règim autonòmic de Catalunya" en el camp de les realitzacions que precisen un llarg període preparatori. Per a En Bofill, l'Escola de Mestres i l'Escola de Funcionaris són els màxims exponents d'una "mentalitat" d'organització estatal i en això posa el significatiu exemple de la Tercera República francesa. Es tracta de crear en els funcionaris un esperit de col·lectivitat, tècnic, al marge de les ideologies de Govern, i un esperit de catalanitat imprescindible perquè les corporacions autonòmiques tinguin un "contingut substantiu".

Participació d'En Jaume Bofill en la campanya pro-Estatut

De tota manera resultava lògica la consideració de l'Estatut

---

23. Idem.

com a qüestió prèvia per part de l'Esquerra Republicana de Catalunya; també per a En Bofill, a nivell polític, li va marcant una situació i una evolució determinades. Resultaria quasi absurd reincloure en què el tema de l'Estatut és una qüestió central de la història catalana, sobretot, fins al setembre de 1932.²⁴ No obstant, des de la nostra òptica queda plenament justificada aquesta apreciació inicial quan considerem que En Bofill va sobreviure relativament poc l'aprovació de l'Estatut per les Corts centrals i, per tant, la seva etapa republicana queda centrada per complet en aquest plet, en el qual, per altra banda i malgrat el pes de tota la seva anterior trajectòria, hi ha de contribuir amb poca eficàcia ja que no es troba en possessió de cap càrrec oficial d'una certa importància.

Contràriament al que assegura l'Albertí al seu diccionari biogràfic (per altra banda d'inqüestionable utilitat),²⁵ En Bofill no va ser a Núria amb la Ponència de l'Estatut que havia delegat la Diputació provisional. En canvi, sí que va integrar, juntament amb En Martí Esteve i en representació de la minoria de Partit Catalana Republicà, la Comissió parlamentària encarregada de revisar el text de Núria, projecte que acabava de redactar-se el 20 de juny. Relativament important per a nosaltres, la participació d'En Jaume Bofill en aquesta assemblea va ser la d'un polític desfasat d'un partit derrotat i contestat públicament i que representa una minoria dintre l'Assemblea provisional de la Generalitat.

En les sessions preliminars de la Comissió, En Bofill, a part d'altres qüestions tècniques i de detall, potenciarà una moció

---

24. Hem de destacar la importància del recent estudi de M. Gerpe: L'Estatut d'Autonomia de Catalunya i l'Estat integral, Barcelona, Ed. 62, col. "Estudis i Documents", 29, 1977, 432 ps.

25. Diccionari Biogràfic, Barcelona, ed. Albertí, 1966. Atenció ja

de fons que fa referència al caràcter presidencialista i de suport a les majories que per a ell respira el conjunt del projecte. Ja En Martí Esteve havia pressionat en aquest sentit a l'hotel de Núria; ara, En Bofill torna al tema de la representació proporcional per considerar, sempre tan fidel a la seva postura intel·lectualitzant i d'homede principis que: "(...) La Representació Proporcional té inconvenients d'ordre pràctic, especialment en països políticament ineducats, però és la modalitat del sufragi que més afina el sentit, materialment totalitari i ideològicament integral, de la Democràcia".²⁶ La idea d'En Bofill és que l'Estatut ha d'ésser un consens de voluntats, obra de tot Catalunya, un text en el que, "assegurada la catalanitat", aquesta no es presenti com un sentiment "resclosit" per l'articulat del Projecte: Catalunya sencera té dret i obligació de revisar el text, ja que l'Estatut --sempre per a En Bofill-- ha d'ésser el vot que fa Catalunya de democràcia i de liberalisme. Per a En Bofill, es complementa el respecte liberaldemocràtic als drets individuals amb la màxima de que "tota la sobirania ha de recaure en el Parlament, això és, en el poble. Tot, en la Generalitat, serà discutible, des de la més alta magistratura al més humil ciutadà".²⁷

Per altra banda, En Bofill condemna, amb evident intencionalitat, els partits que "especulen amb les divisions dels ciutadans"

que també li atribueix equivocadament una acta de diputat a les Corts constituents de la República.

26. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 34.

27. Jaume Bofill: Notes sobre la sessió del 14 de juliol a "Notes sobre sessions de l'Assemblea provisional de la Generalitat", cinc quartilles, R^o i V^o manuscrit. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits (6), Subg. Política - Catalunya (3).

i que, com que "el seu objectiu és prosperar", "fomenten les passions del moment". Contràriament, En Bofill propugna la cooperació de tots els ciutadans, la potenciació del "sentiment liberal" que permet superar punts de discrepància buscant "fórmules d'avinença o de modus vivendi".²⁸ Amb l'exposició de tot aquest conjunt d'idees al si de la Comissió encarregada de revisar el text de Núria,²⁹ En Bofill provocaria la reacció dels comissionats de l'Esquerra, els quals, davant l'amenaça d'En Bofill de defensar la representació proporcional a l'Assemblea general, van respondre amb la de tirar al dret i "(...) fer-se la majoria, tota sola, un Estatut, no nacional, sinó partidista (...)".³⁰ Evidentment, pot tractar-se d'una exageració d'En Jaume Bofill; no obstant, tampoc no l'hem d'infravalorar, tant pel caràcter monogràfic del nostre treball, com perquè representa, en alguna mesura, la manifestació d'una heterogeneïtat dintre el bloc republicà que si en el cas d'un Bofill pot tenir una relativa transcendència, mostren ja una major significació en tractar-se, per exemple, del cas de la dimissió de l'Alcalá Zamora després de la votació dels articles que s'inclouran a la Constitució al respecte de la qüestió religiosa. S'ha d'anar en compte de no caure en l'error sovintejat de prendre un camí massa lineal, partint, com ocorre en la majoria d'ocasions, d'estudis massa marcadament sectorials.

-
28. Jaume Bofill: Notes varies sobre política, catalanisme, religió, qüestió social, Constitució, Estatut... (principis 1932). 20 quartilles R² i V² manuscrits. Arx. particular Jaume Bofill, Secció Manuscrits (6) Subg. Política-Catalunya (3), p. 18.
29. S'ha de recordar que el text que se'ls presentava venia ja modificat per les matisacions introduïdes per Azaña i Alcalá Zamora en el transcurs de les converses prèvies mantingudes amb Hurtaç, Campalans i Carner.
30. Jaume Bofill: Una política catalanista, op. cit. p. 35. Una visió i apreciació retrospectives les podem veure en el que En J.

El projecte d'Estatut va ser aprovat a la sessió de l'Assemblea provisional corresponent al dia 14 de juliol. A partir d'aquí, havia de passar per una votació prèvia dels ajuntaments (es podien pronunciar, com a terme màxim, fins al dia 26 de juliol), per acabar en tot tràmit català en el plebiscit popular previst per al dia 2 d'agost. En l'esmentada sessió del dia 14, En Bofill hi va intervenir en qualitat de membre de la Comissió de l'Estatut i en la línia de la defensa global del projecte.

En aquest parlament, de caire parlamentarista i en el que es recorda que En Macià, representant del poble català és també l'únic representant del govern central a Catalunya, En Bofill va destacar els punts essencials que ell creia veure en l'Estatut. Ressalta la importància fonamental de que existeixi un Tribunal Suprem de Justícia català, l'essencial valor reivindicatiu de la llengua, síntesi de la nacionalitat, personalitat col·lectiva i pensament nacional per als que s'ha de demanar una unanimitat que En Bofill encara no veu existir. Parlarà també de la necessitat de que no existeixi a Catalunya una "cultura bicèfala", frase quasi tòpica en ell i en la que pretén sintetitzar els mals derivats del fet de que la cultura feta a Catalunya hagi de dependre d'un doble pol d'influència. Finalment, l'orador farà referència a l'essencial problema de la Hisenda, sense la solució del qual --precisarà-- tota altra reivindicació inclosa a l'Estatut perilla en la seva solució de continuïtat.³¹

A. Maragall considera com a últim article d'En Bofill a "La Publicitat" J. Bofill: L'Estatut i la representació proporcional. Un aclariment degut, "La Publicitat", 10.XI.1932, p. 1.

31. Vid. ressenya discurs i de l'acte a "La Publicitat", 15.VII.1931, p. 5.

L'altra línia del parlament d'En Jaume Bofill és la pro-se-
 litista, la que s'orienta a glossar la universalitat del progrés que
 dignifica l'Estatut per a tots els sectors de la societat catalana
 i com una de les més grans demostracions d'aquest valor universal és
 el fet que tothom pot votar, a consciència, el projecte de Núria.
 Des del punt de vista de l'Assemblea on s'ha d'aprovar aquest pro-
 jecte, En Bofill ababarà la seva intervenció demanant que el govern
 català tingui al corrent aquest organisme de forma periòdica sobre
 la sort de l'Estatut a Madrid, procediment que deixaria entreveure
 la fidelitat a uns principis liberals i democràtics i fórmula vela-
 da amb la que En Bofill acaba criticant els procediments seguits per
 la Generalitat fins al moment. Fidel al sentit d'aquesta demanda,
 trobem En Jaume Bofill entre els signants que faran costat a la pro-
 posició feta a l'Assemblea, en la seva sessió del dia 16 de gener
 de 1932, en el sentit de que es faciliti a aquesta el material neces-
 sari perquè pugui seguir de prop els tràmits de discussió de l'Está-
 tut a les Corts, en una demanda que els signants fan tributària del
 sentit de tot Catalunya.³² Al respecte poden afegir que els parla-
 mentaris catalans van actuar des de Madrid, assessorant-se relativa-
 ment per l'oficina muntada per la Generalitat o en funció de les di-
 rectrius donades pel grup d'En Macià; van actuar, sobretot, en fun-
 ció de la dinàmica que s'anava produint a les Corts i notòriament
 deslligats, quan no eren de l'Esquerra Republicana, dels diferents
 partits que representaven. Aquesta tendència afectarà especialment
 els parlamentaris del Partit Catalanista Republicà, i s'anirà con-
 vertint, precisament, en una de les causes d'enuig i crítica d'En

---

32. Els altres signants d'aquesta proposició són els diputats: M. Galés, Joan Ll. Pujol i Font, J.M. Serraclara, F. Viladomat, J. Andreu, M. Rouret, Mallol, F. Farreras i Duran, J.X. Rubiés i A. Bastardas.

Bofill respecte al seu propi partit.³³

Respecte als parlamentaris catalans, des del 13 de juliol va començar a funcionar una oficina de la Generalitat a Madrid, sota la direcció efectiva d'En Massip (home que va arribar a ser considerat com "l'espia" d'En J. Tarradellas) i la titular d'En Millàs Raurell, està destinada a donar informació i consulta als diputats catalans. Per a obtenció de documentació i bibliografia desdel 15 de juliol disposen dels serveis d'"Información periodística. Oficina internacional de recortes de prensa de información y documentación sobre todos los asuntos", reben tota la premsa catalana (la comarcal inclosa), els catàlegs de tots els llibreters barcelonins, i, a través del delegat espanyol a la Societat de Nacions, Carles Esplà, reben, fullets, el Butlletí Mensual, l'extracte de les sessions de les assemblees, catàlegs de publicacions, les edicions del Bureau International du Travail i publicacions varies sobre qüestions econòmiques, de legislació social, problema de les minories nacionals, etc. L'Oficina és interessant per entendre les relacions entre els diputats catalans i la Generalitat.

A part el dit fins aquí i per completar el panorama de la participació d'En Bofill en la campanya pro-Estatut, hem de fer referència a les seves intervencions fora de la Diputació provisional de la Generalitat. De fet, la campanya d'En Bofill havia començat, a començament del mes de juny, en la festa de commemoració de les Bases de Manresa. Per tal motiu i ocasió, avançant-se i aportant material útil a l'hora de la redacció del projecte de l'Estatut, des del 4 de juny la Unió Catalanista havia convocat la concentració a Manresa, seguint l'acord pres a la Junta Permanent d'aquesta entitat

---

33. Vid. Arxiu General Generalitat, lligall 3696.

(27 de maig de 1931). La festa del dia 7 de juny va venir precedida per una àmplia campanya periodística. Per un cantó es van divulgar les Bases de 1892 i el text reformat o actualitzat que proposava la Unió Catalanista, com a "edició preliminar de l'Estatut".³⁴ Per altra banda, invitant al president Macià i a representants de tots els partits i tendències catalanes es volia donar la impressió que era tot Catalunya que es posava en marxa. Els comentaris i reportatges periodístics intentaven, per altra banda, una significativa recuperació del passat nacional carregant en molts casos les tintes en el caràcter sobretot interpartidista que havia tingut el renaixement polític català.³⁵

En el seu parlament, que En Bofill feia, de fet, en representació del Partit Catalanista Republicà, va proposar la creació d'una nova solidaritat destinada a defensar l'Estatut. En aquest sentit, i tal com precisarà, per a l'orador una "unió sagrada" a la francesa significa una unió circumstancial, "no una barreja, sinó una coordinació, sovint tàctica, salvant matisos i partits".³⁶ I, en aquest sentit, En Francesc Macià és presentat per l'orador com l'home símbol que pot aglutinar aquesta "unió" dels catalans, alhora que pot jugar, a la manera d'En Prat de la Riba, de "seny ordenador" de Catalunya, en un moment en què urgeix que aquesta sigui ordenada.

Però, arran de la celebració de l'11 de setembre, el primer ja celebrat en període republicà, En Jaume Bofill ha abandonat

34. Les Bases de Manresa i la reforma que proposa la Unió Catalanista, "La Publicitat", 9.VI.1933, p. 3.

35. Destaquem, per exemple, l'entrevista feta a l'aleshores director de "La Renaixença", Pere Aldavert. Vid. A. Ferran: Les Bases de Manresa. Un reportatge a 39 anys de distància "La Publicitat", 7.VI.1931, p. 3.

36. Segons figura al guió del discurs. Vid. ressenya a "La Publicitat", 9.VI.1931, p. 5.

ei to deshinibit i fins a cert punt triomfalista de Manresa. La dinàmica de la República a Castella així com la seva pròpia posició dintre el panorama català han influït enormement en aquest canvi de to. En Bofill precisarà que la "unió sagrada" que molesta a Castella no és la que tendeix a reivindicar l'autonomia, sinó la que, quotidianament, es presenta, de forma natural, com a "essencialment catalana". Aquesta postura dels catalans, en contrast permanent amb l'assimilisme castellà, fa el paper d'En Francesc Macià d'una responsabilitat més combativa, ja que:

"(...) el nostre problema, respecte de l'Estat espanyol, més que una controvèrsia doctrinal, propendeix a degenerar en dramatismes (...). Nosaltres no temem que la ferma ponderada del president Macià claudiqui davant les exigències o les coaccions de cap adversari, si són injustes, però també volem creure que en les escenes idíl·liques, no el desempararà la contenció amable. Les grans adversitats històriques del nostre poble li vingueren, sovint, d'haver-se deixat estimar".³⁷

En Jaume Bofill precisarà que amb l'assimilisme ha resultat sempre impossible el dialogar, ja que només monologa; per això, perquè aquest diàleg es pugui produir realment, li sembla imprescindible el que sigui clara i precisa la distinció entre ambdues parts. L'Estatut, pel seu cantó, ve a institucionalitzar aquesta distinció; per altra banda, les élites que entenen el problema des de Castella, reconeixen en Catalunya una nació, únic justificant perquè sigui consagrada com a Estat autònom així com el que aquesta condició li si-

---

37. Jaume Bofill: El doble estel (setembre 1931). 7 quartilles R⁹ Manuscrites. Arx. part. J. Bofill, Secció Manuscrits (6) Subg. articles (2).

gui reconeguda de forma ràpida i total. En aquesta categoria de persones hi engloba En Bofill, davant de tot, a Azorín i també la primera fase d'Ortega y Gasset, Cossio, Marañón, etc. Davant aquests hi col·loca, per això, a uns ministres que --segons ell-- semblen actuar en ocasions, responnent a fòbies personals que es poden dir Catalunya, Bascònia, qüestió religiosa, sindicalisme, etc. Serà precisament mentre es discuteixi l'Estatut a les Corts que En Bofill parlarà, concretament, d'En Maura, dient que és "republicà per odi personal al rei (no al sistema, ni als monàrquics). Aspira a un partit conservador. Però no convida als conservadors (monàrquics) a venir francament a la República, sinó que és ell qui es desplaça i es posa en plena ideologia monàrquica (especialment en el problema de les llibertats col·lectives --Catalunya).³⁸

Més endavant, en notes no titulades que hem de situar a l'abril de 1932, referent a la tàctica que Catalunya ha de seguir respecte de l'Estatut i davant la situació en presència, En Bofill precisarà que:

"Mentrestant, l'Estatut de la nostra autonomia encara és en l'aire. És veritat que podem esperar-ne el reeiximent per la confiança que tenim en els primats de la República: un Alcalá Zamora, tot cor; un Azaña, tot intel·ligència... Però no és això: abans que nosaltres, alguns altres catalanistes havien confiat en un home, en un Borbó. Hauria d'ésser el poble d'Espanya el qui fos, davant nostre, l'espontani velador de la nostra autonomia. Ja veiem si interessa a Catalunya l'educació de

---

38. Jaume Bofill (Notes varies). Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, Secció Manuscrits (6), Subg. Política-Catalunya (3).

les democràcies espanyoles i la distinció entre les democràcies peninsulars."³⁹

A part que aquest text es relaciona estretament amb el que dèiem anteriorment i demostra la constant i central preocupació bofilliana per a l'anàlisi de la puresa del procediment del catalanisme, també el trobem lligat amb la postura de la Lliga respecte de l'Estatut, la qual, de forma oficiosa i encara indirecta, de fet ve a atacar el projecte de Núria, en bona part perquè ni han participat en la seva redacció, ni en la discussió i gestió posteriors; des d'alguns sectors de la dreta i de l'esquerra s'anava produint solament un suport tàctic envers l'únic text que tenia possibilitats d'assolir una notòria unanimitat. Respecte alguna de les crítiques fetes des de la Lliga, a començament de 1932 En Jaume Bofill precisaria que:

"La Lliga ara ens diu que l'Estatut republicà de 1931 està gairebé calcat sobre l'Estatut monàrquico-lliguista de 1919. En part potser sí. Però la diferència és aquesta: la Lliga s'avingué --per no trencar la solidaritat catalana que li calia-- a fer amb els altres partits --republicans, etc.-- un Estatut... Però, ara ens fa retret, perquè diu que per culpa dels altres partits, per no trencar la solidaritat, per massa condescendència amb el republicanisme català, s'avingué a no acceptar i a refusar el projecte de la Comissió Extraparlamentària, que era una minimització d'aquell Estatut i una burla

---

39. Jaume Bofill, Notes no titulades (abril de 1932) 4 quartilles R^è manuscrites. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas, secció Manuscrits (6). Subg. Política-Catalunya (3).

'a lo Calvo Sotelo'.

"En canvi l'Estatut d'ara, és inferior --cert-- a les nostres pretensions d'un catalanisme més radical que el regionalisme de la Lliga, però aquest Estatut que discutim --àdhuc després de retallat per nosaltres, per la Constitució i per les Corts constituents-- queda comparable a l'Estatut de 1919 i molt superior a les Bases de la Comissió Extra-Parlamentària."⁴⁰

Per a definir la validesa de l'Estatut, reconeixent l'autoritat de l'Esquerra Republicana de Catalunya però matisant-la en el sentit que està possibilitant la prolongació de la "primera xarbotada revolucionària", l'atenció del nostre personatge se centra en aspectes genèricament tècnics. Un cop l'Estatut a Madrid, el problema per a En Bofill no és tant qui donarà l'autonomia (malgrat la importància que, com ja sabem, dóna als interlocutors) com, pràcticament, qui la rebrà de Catalunya estant. I això, per a ell pre-suposa una anàlisi de les forces catalanes en presència, de possibilitats i d'aptituds, de la postura i la significació dels diferents partits, de la forma d'aconseguir la imprescindible estabilització social i, al final, responent a la seva fonamental propensió historicista, de la trajectòria que ha seguit la gent i, deduïda d'aquí, la "part de glòria" que, malgrat ésser real, no se'ls reconeix. I, en conseqüència, al fons de tot, el que va sobresortint és l'esperit crític, contra la direcció republicana en termes generals i contra la Generalitat a la que acabarà fins qualificant de tercera dictadu-

---

40. Jaume Bofill: (Notes varies --sobre política, catalanisme, qüestions religiosa i social, Constitució, Estatut--) Començaments 1932. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6), Subg. Política-Catalunya (3), p. 33.

ra ja que la veu aconduïda per bona part de desconeguts, fins per indocumentats, per "intel.lectuals impolítics" i per un bon nombre de fracassats "de partits més que d'ideals",⁴¹ formant, tot plegat, un conjunt heterogeni que pretén mediatitzar la resta de forces polítiques de Catalunya, fins a ells, que, malgrat ésser exclosos de l'Ajuntament (amb 18.000 vots, com precisarà), no han fet d'oposició dintre la Generalitat i s'han avingut "per sentit de catalanitat" a col.laborar, donant el to de solvència imprescindible, i a representar el paper (que En Bofill veu sortir de la Conferència Nacional Catalana) del "republicanisme amb cara i ulls". L'abril de 1932, En Jaume Bofill continua contraposant a una Esquerra Republicana a la que veu que li sobren els homes per a consolidar la revolució amb to de domini, la màxima que de fet resumeix el testimoni de tota la seva vida: "el liberalisme: és una condició i, encara més, un hàbit".⁴²

Tal i com havia d'ésser, i potser amb més força per la importància del moment, sobresurt aquesta propensió a l'anàlisi quasi còsmica d'En Jaume Bofill, concepció que troba el seu fonament en el que, el passat, és quelcom que pesa sobre l'individu i la col.lectivitat. De la mateixa manera que --per a En Bofill-- la República serà liberal o no serà ni democràtica, el catalanisme triomfant en aquest període històric, a part d'ésser indefugible per la marxa normal de la República, no és més que el triomf de trenta anys de catalanisme polític; el catalanisme que, amb sentit orgànic i amb un su-

41. Jaume Bofill: Posició del Partit Catalanista Republicà en els moments actuals. Conferència pronunciada a Manresa el 19.VI.1932. Guió una quartilla R² i V². Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6)^e Subg. Oratòria (1).

42. Jaume Bofill: La missió del Partit Catalanista Republicà. Conferència feta a l'Ateneu Catalanista Republicà del Districte VII el diumenge 12.VI.1932. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6), Subg. Oratòria (1). En el transcurs d'aquesta conferència criticarà el valor poc humanista de la labor cultural en marxa.

port i unanimitat socials, va endegar En Prat de la Riba. En un principi, el Romanticisme havia sintetitzat, per exemple en l'excursionisme ("espai i temps"), el sentiment que "la Nació és filla de la terra o del mar i el que està oberta a tots els vents", motiu aquest que per a En Bofill obliga a estar amatents per a no caure en el desarrelament.⁴³ Posteriorment, les Bases de Manresa, primera manifestació real del catalanisme polític, es va limitar a donar cos, a un afirmar l'existència del catalanisme, tasca totalment imprescindible. I, com va passar amb tot el preexistent, En Prat de la Riba era la síntesi de tot l'anterior al posar en funcionament la primera gran campanya catalanista. En Jaume Bofill destacarà la "sensació geogràfica" del nacionalisme del primer president i farà notar com es pot abordar des de totes les perspectives el sentit d'universalitat que es va sintetitzar en el "miracle de l'obra de tots" que va ser una Mancomunitat de la qual En Bofill en destaca, significativament, la manca de crisis. En una segona fase i ja amb Acció Catalana, el nostre autor justifica l'inici del període republicà del catalanisme "constructiu" que arriba a l'Estatut, i segueix en això el seu sistema d'ignorar a l'esquerra catalana i els seus sòlids programes, de veritable pes des de 1904, tendint a valorar només a aquesta esquerra des del moment en què de fet s'integra a la Mancomunitat i comença el camí confluent amb la dreta del catalanisme (corrent que podem fer representar tan bé al mateix Bofill), en una trajectòria de la que, en bona part, n'hem seguit la pista des del seu origen cap a finals de 1914, amb la Junta d'Afirmació Catalana.

---

43. Jaume Bofill: (Parlament en motiu de la diada de Sant Jordi). Centre Excursionista de Catalunya, 23.IV.1932. Guió una quartilla R^a i V^a + 3 quartilles preparació guió. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6), Subg. Oratòria (1).

Per a En Bofill, tot aquest camí conflueix cap a la consideració, i fins justificació, de que en les fites aconseguides el 1931 no hi ha intervingut només l'Esquerra al poder, sinó amplis sectors que a vegades han actuat des de posicions considerades sovint com a grises però enormement constructives. I, aquesta tendència quasi personalment reivindicativa, aquesta reiteració en aclarir, ara, tota la trajectòria dels famosos trenta anys de catalanisme polític, la veu justificada En Bofill pel fet de que la imminència de l'Estatut obrirà un període en el que haurà de predominar la "tasca constructiva".⁴⁴ És curiós comprovar com En Bofill, en la mateixa línia en què havia parlat vint-i-cinc anys enrera a Sant Sadurní, vol potenciar per a la potenciació de Catalunya, la col.laboració fonamental ("l'hegemonia del seny polític i de l'esforç social") entre la terra, la cultura i la riquesa, apuntant, com a bibliografia significativa: J. Coll i Mas, L'ensenyament a Catalunya i Eduard Regassol, La reforma agrària i la redempció de la rabassa. Un article editorial, aparegut a "La Publicitat" el dia 3 de desembre de 1931, ens dóna un altre exemple, no sortit ni de la ploma ni de la inspiració d'En Jaume Bofill, d'aquest tipus de preocupació tècnica, pròpia d'un sector de classes mitjanes i que, en alguns casos, pot arribar a encobrir una matisada crítica al Govern de la Generalitat. Així, sota el títol d'El catalanisme no necessita violències llegim, entre altres coses, que:

"Catalunya avui no necessita cap feixisme; li calen, això sí, homes que la governin amb energia i seny. Necessita, sobre-

---

44. Jaume Bofill (mítting del Partit Catalanista Republicà). Vilafranca 10.V.1932. Guió una quartilla R^o. Arxiu particular Jaume Bofill i Matas. Secció Manuscrits (6). Subg. Oratòria (1).

tot, que els serveis públics i els centres administratius funcionin amb l'activitat i l'ordre que convenen, i que els funcionaris se sentin guiats pels que tenen la responsabilitat de les activitats dels centres de Govern. Un dels detinguts per haver interromput violentment l'acte dedicat al senyor Solà Cañizares sembla que és un dels funcionaris entrats de nou a la Generalitat (...)"⁴⁵

Marginalment podem apuntar, prenent com a mostra aquest atemptat contra En Solà Cañizares, per un cantó l'oposició manifestada per En Bofill i bona part del Partit Catalanista Republicà respecte al com aconduïa els problemes de personal En Tarradellas i, en el marc general, com aquest sector es preocupa per la reacció política del funcionariat i les petites burgesies --intrínsecament inestables-- aconduïdes de forma poc clara en un període de crisi i, per tant, d'una gran tensionalitat.

De tota manera no hem d'oblidar que en bona part l'Estatut representa, en el sentit de la propaganda que en fan els seus responsables directes, així com en el de les demandes que parteixen des de la quasi totalitat dels altres sectors de la societat catalana (i així, no només del Partit Catalanista Republicà), una reivindicació de bon govern, el rebuig i l'intent de bardejar a tota una administració que ha coartat el desenvolupament de Catalunya, així com la pròpia realització de tots els sectors de la seva societat. L'anàlisi detallada de tota la propaganda del plebiscit del dia 2

---

45. Fa referència al banquet d'homenatge a Solà Cañizares fet a l'hotel Orient el dia 1.XII.1931 en el que, durant el brindis, van llençar dues ampolles d'amoniac; arran de l'incident serien detinguts Jaume Vilageliu i Roger i Jaume Font i Arquer.